Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

25859
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

(79)
Δ.Δ
Δ' Αφής Ωραιοτίνο
Τ.3

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ Ι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ
14852/1962

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
1959

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ Δ'. — ΤΕΥΧΟΣ Ι.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ

(1766-1828)

ΥΠΟ

ΕΜΜΑΝ. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ Δ. Φ.

Ι. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

« Τὸν σεβασμιώτατον ἀρχιερέα Ἰγνάτιον, τὸ καύχημα τοῦ γένους μας ».

ΚΟΡΑΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1959

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

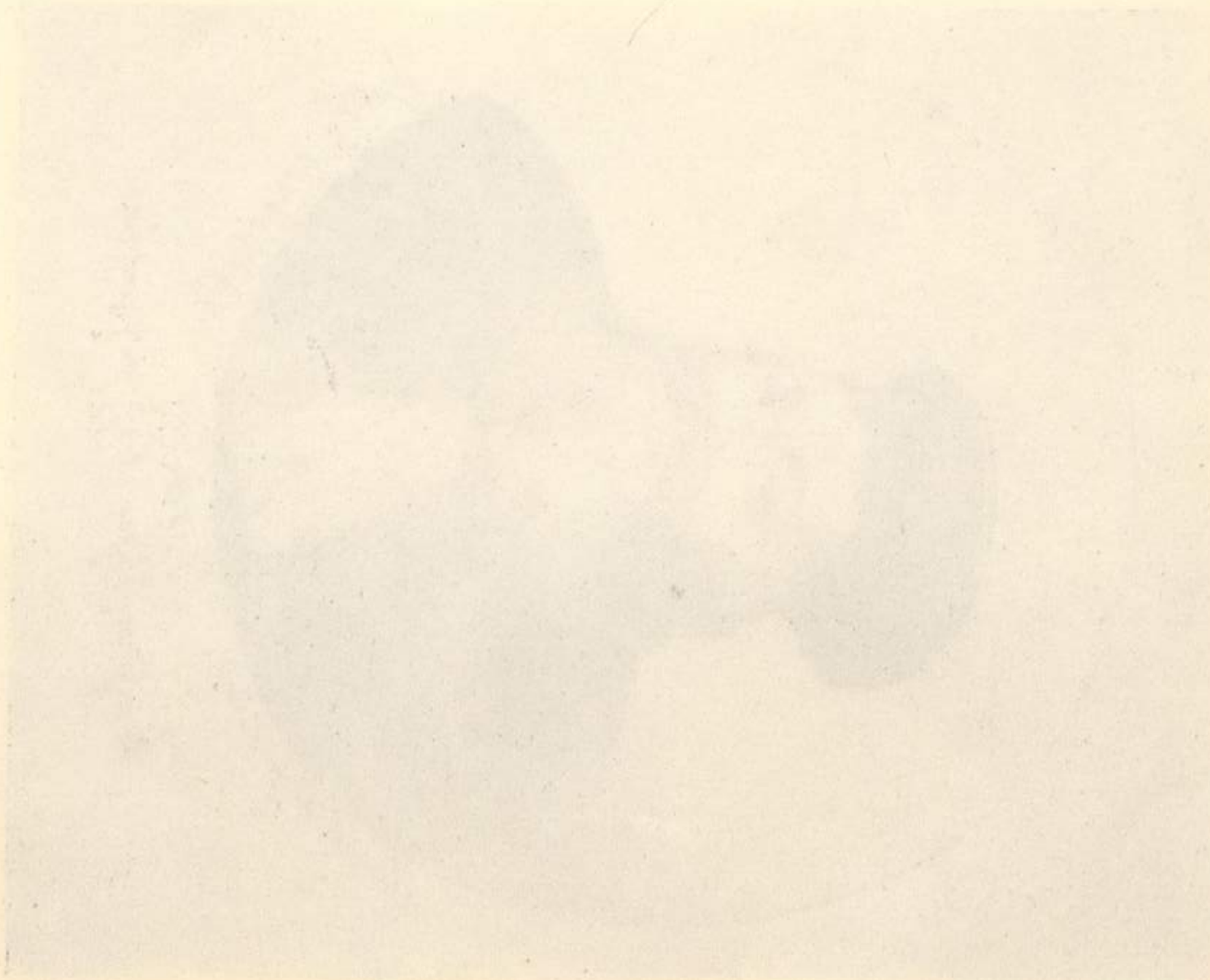
Τυπόγρ. ΕΣΤΙΑ - Β. Καργαδούρη Μαυρομιχάλη 134 - Ἀθῆναι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ . . . . . σελ. ϑ΄

Α΄ ΣΥΝΤΟΜΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΡΤΗ ΕΝΘΡΟΝΙΣΕΩΣ . . . . . » 1

Β΄ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ . . . . . » 3

1) Πολιορκία καὶ ἅλωσις Πρεβέζης. Σφαγὴ Χριστιανῶν . . . . . » 7

2α) Βόνιτσα . . . . . » 16

2β) Πάργα . . . . . » 17

3) Ἀγὼν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν . . . . . » 19

4) Ἀπηνὴς διωγμὸς τῶν ἀρματολῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ . . . . . » 21

5) Διαπραγματεύσεις Ἰγνατίου-Ἀντωνίου Καποδίστρια ἐν Κερκύρᾳ . . » 28

Γ΄ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ . . . . . » 39

Δ΄ Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ . . . . . » 50

Λευκάδος πολιορκία . . . . . » 55

Ε΄ Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΝ ΡΩΣΙΑ . . . . . » 69

Ϛ΄ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ . . . . . » 73

Διαφωτισμὸς . . . . . » 82

Ζ΄ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ . . . . . » 88

1. Λύκειον . . . . . » 89

2. Φιλολογικὴ Ἑταιρεία . . . . . » 97

3. Λόγιος Ἑρμῆς . . . . . » 105

4. Διένεξις Ἰγνατίου - Νεοφ. Δούκα . . . . . » 109

5. Κοραῆς - Ἰγνάτιος . . . . . » 116

Η΄ Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ . . . . . » 120

Θ΄ ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (1814) . . . . . » 127

Ι΄ Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΝ ΠΙΖΗ . . . . . » 150

ΙΑ΄ Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ . . . . . » 164

ΙΒ΄ Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821 . . . . . » 177

ΙΓ΄ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ . . . . . » 180

1. Κεντρικὴ Διοίκησις . . . . . » 180

2. Σύνταγμα . . . . . » 183

3. Χρηστὴ Διοίκησις . . . . . » 185

4. Πολίτευμα . . . . . » 186

ΙΔ΄ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ . . . . . » 190

1. Αον ὑπόμνημα Ἰγνατίου πρὸς Νέσσελροδ . . . . . » 194

2. Στροφὴ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν . . . . . » 202

3. Ρωσικὸν σχέδιον περὶ τριῶν ἡγεμονιῶν ἐν Ἑλλάδι . . . . . » 213

4. Βον ὑπόμνημα Ἰγνατίου πρὸς Νέσσελροδ . . . . . » 214

5. Γον ὑπόμνημα » » » . . . . . » 215

6. Βατικανὸν . . . . . » 224

7. Βλέψεις Μελιταίων Ἱπποτῶν . . . . . » 225

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΙΕ΄ ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ . . . . . σελ. 230
ΙΣ΄ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ . . . . . » 233
1. Εἰσφοραὶ . . . . . » 233
2. Δάνεια . . . . . » 238
3. Οἰκονομικαὶ θυσίαι Ἰγνατίου . . . . . » 247
ΙΖ΄ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ . . . . . » 250
ΙΗ΄ Η ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗ ΚΑΘΟΔΟΣ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ . . . . . » 258
ΙΘ΄ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΕΤΑ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ . . . . . » 266
1. Ἰγνάτιος - Μαυροκορδᾶτος . . . . . » 266
2. Ἰγνάτιος - Ἰω. Καρατζᾶς . . . . . » 269
3. Ἰγνάτιος - Μιχ. Σοῦτσος . . . . . » 271
4. Ἰγνάτιος - Καποδίστριας . . . . . » 272
5. Ἰγνάτιος - λόρδος Βύρων . . . . . » 279
Κ΄ ΗΘΙΚΟΝ ΚΥΡΟΣ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ . . . . . » 281
ΚΑ΄ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΘΑΝΑΤΟΣ . . . . . » 282
ΚΒ΄ ΤΙΜΗΤΙΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΝ . . . . . » 285
ΚΓ΄ ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ . . . . . » 287
1 Λόγοι . . . . . » 287
2. Συγγραφαὶ . . . . . » 290
3. Πρόσθετοι ἀσχολίαι τοῦ Ἰγνατίου . . . . . » 293

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ *

ΑΙΓ = Ἀρχεῖον Ἰονίου Γερουσίας (Κέρκυρα).
ΑΚΣ = Ἀρχεῖον Ἰωάννου Καρατζᾶ καὶ Μιχαὴλ Σούτσου ἐν τῷ Μουσείῳ Μπενάκη (Ἀθῆναι).
ΓΑΚ = Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Ἀθῆναι).
Η-SA = Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Βιέννη).
ΚΑΡ = Κρατικὰ Ἀρχεῖα Ρωσίας (Μόσχα).
ΣΔΚ = Συλλογὴ Δαμιανοῦ Κυριαζῆ ἐν τῷ Μουσείῳ Μπενάκη (Ἀθῆναι).
ΑΛΓΚ = Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου (1821 - 1825), ἐκδοθέντα ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ.
ΑΥ = Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὕδρας (1778 - 1832), ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ.
ΔΙΕΕ = Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.
ΛΕ = Ἑρμῆς ὁ Λόγιος (Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας).

* Ὁσάκις πρόκειται περὶ παραπομπῶν εἰς ἔγγραφα δημοσιευόμενα εἰς τὸν Β΄ τόμον τοῦ παρόντος ἡ ἔνδειξις δηλοῦται διὰ τῆς βραχυγραφίας : = ΙΙ, ἀρ. . . .

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Περὶ τοῦ μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου ἔχουν γραφῆ μέχρι σήμερον ἐλάχιστα καὶ ἀτελέστατα, διὸ καὶ δὲν εἶναι ὅσον ἔδει γνωστὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας, μολονότι ἡ πολυσχιδὴς δρᾶσις αὐτοῦ, ἀναφερομένη εἰς κρισιμωτάτην διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐποχὴν (1792 - 1828), τοποθετεῖ τοῦτον δικαίως εἰς τὸ πάνθεον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μεταξὺ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων, ὅσοι ἀνεδείχθησαν πρωταγωνισταὶ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τινὲς τῶν συγχρόνων του καί τινες μεταγενέστεροι ἐπέκριναν δριμύτατα τὸν ἱεράρχην τοῦτον, καταλογίσαντες εἰς αὐτὸν ἠθικὰ καὶ ἐθνικὰ πλημμελήματα. Ἀλλ' ὡς καταδεικνύεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου, πάντα τὰ λεχθέντα εἰς βάρος τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἀνδρός, ὃν ὁ μέγας Κοραῆς ἀπεκάλεσεν ἐπισήμως «καύχημα τοῦ γένους», εἶναι παντάπασιν ἔωλα.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἐστηρίχθη κυρίως εἰς ἀρχειακὰς πηγὰς ἀποκειμένας παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ, αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς.

α) Ἀρχεῖον Ἰγνατίου περιελθὸν ἐσχάτως εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἐξ ἀγορᾶς παρὰ τοῦ Κερκυραίου ἰατροῦ Σαράντη Φωστήρα.

β) Συλλογαὶ τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ ἰδίᾳ τὸ ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

γ) Συλλογαὶ τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἰονίου Γερουσίας καὶ ἰδίᾳ τὸ Καποδιστριακὸν ἀρχεῖον.

δ) Τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἔγγραφα ἐκ τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Ρωσίας, τῶν ὁποίων τὰ μικροφωτογραφικὰ ἀντίτυπα ἀπόκεινται ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἀρχείοις τοῦ Κράτους.

ε) Τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἔγγραφα ἐκ τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βιέννης (Haus-, Hof- und Staatsarchiv), τῶν ὁποίων μικροφωτογραφίαι ἀπόκεινται ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἀρχείοις.

στ) Ἀρχεῖον Ἰωάννου Καρατζᾶ καὶ Μιχαὴλ Σούτσου (Μιχάλβοδα) ἐν τῷ Μπενακείῳ Μουσείῳ.

ζ) Συλλογὴ Δαμιανοῦ Κυριαζῆ ἐν τῷ ὡς ἄνω Μουσείῳ.

Τὰ εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἀφορῶντα ἔγγραφα ταῦτα, ἀνέκδοτα κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκδί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δονται in extenso ἐν τῷ Β΄ τόμῳ τοῦ παρόντος, ὅσα δ᾽ ἐλάχιστα τυγχάνουν ἤδη ἐκδεδομένα παρ᾽ ἄλλων, μνημονεύονται ἁπλῶς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ἐχρησιμοποίησα ὡσαύτως μέγαν ἀριθμὸν βοηθημάτων ἑλληνικῶν καὶ ξένων καὶ ἔχω δι᾽ ἐλπίδος ὅτι οὐδὲν ἄξιον λόγου ἐξ ὅσων περὶ Ἰγνατίου ἐγράφησαν διέλαθε τῆς προσοχῆς μου.

Τελευτῶν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω καὶ ἐντεῦθεν θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς κυρίους Διευθυντὰς τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας, οἵτινες, εὐγενῶς καὶ προθύμως ἀποκριθέντες εἰς τὴν αἴτησίν μου, ἀπέστειλαν ἐν μικροφωτογραφίᾳ πολύτιμα περὶ τοῦ Ἰγνατίου ἔγγραφα. Θερμὰς εὐχαριστίας ἐκφράζω ἐπίσης εἰς τὴν προϊσταμένην τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἰονίου Γερουσίας Λουΐζαν Μαρτίνη δι᾽ ὅσα χάριν ἐμοῦ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς ἀντέγραψε καὶ παρέβαλεν.

Πολλὰς εὐχαριστίας τέλος ὀφείλω καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ἥτις ἐνέκρινε τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐργασίας μου ταύτης εἰς τὴν σειρὰν τῶν Μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

ΕΜΜ. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Α΄

ΣΥΝΤΟΜΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΡΤΗ ΕΝΘΡΟΝΙΣΕΩΣ

Ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου σημειώματος τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου ἀποκειμένου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν [1] πληροφορούμεθα ὅτι ὁ μητροπολίτης Ἄρτης Ἰγνάτιος ἐγεννήθη ἐν Μυτιλήνῃ περὶ τὸ 1766 ἐκ γονέων Πελοποννησίων μεταναστευσάντων ἐκ Χρυσάφων τῆς Λακεδαίμονος.

Κατὰ κόσμον ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Μπάμπαλος ἢ Κακουγδός, τοῦ Ἀποστόλου καὶ τῆς Μαλαματένιας, γονέων ἀσήμων τό τε γένος καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν [2]. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Ἰγνάτιος ἐν τῷ αὐτοβιογραφικῷ σημειώματι, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας εὑρισκόμενος κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1808 πρὸς τὴν ρωσικὴν Αὐλὴν διὰ τοῦ κόμιτος Μοτσενίγου, ἀναφέρει ρητῶς ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ, ἀποσιωπᾷ δ' ἐντελῶς τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν ἐν αὐτῇ διαμονήν του [3]. Ἡ Σπάρτη ἀναφέρεται ὡσαύτως ὡς πατρὶς αὐτοῦ καὶ ἔν τινι ἐκθέσει, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀστυνομικὴν Διεύθυνσιν Βιέννης πράκτωρ τις παρακολουθῶν τὸν Ἰγνάτιον ἐν Baden κατὰ Μάϊον τοῦ 1813 [4].

Συμφώνως πρὸς τὸ προαναφερθὲν σημείωμα τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, ὁ Ἰγνάτιος ἀνετράφη καὶ ἔλαβε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς παιδείας ὑπὸ τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του ἱερομονάχου Γερασίμου, διὰ τῶν φροντίδων τοῦ ὁποίου ἐκάρη μοναχός. Μετὰ τοῦ Γερασίμου τούτου συναπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν [5], ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ

---

[1] ΔΗΜ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ, Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 23 (1948), σ. 415 κέ.

[2] ΠΕΡ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ Πασσᾶ ἔτει 1803. Ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 11. Τὰς περὶ τοῦ ἐπωνύμου καὶ τῶν γονέων πληροφορίας παρέσχε τῷ Ζερλέντῃ ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης καὶ εἶτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης γενόμενος Κωνσταντῖνος, ὅστις καὶ μετέδωκεν ὅτι «τὸ ἐπώνυμον Κακουγδὸς προσέλαβεν ὁ πατὴρ τοῦ Ἰγνατίου ἐκ τῆς ἄκρας γλισχρότητος καὶ φιλαργυρίας αὐτοῦ». Ὅρα ΖΕΡΛΕΝΤΗΝ, αὐτόθι.

[3] ΑΡΚ, Glavnii Archiv, III-23, 1808 G, D. 1,1 (=II, ἀρ. 38).

[4] Η—SA, Ἀστυνομικαὶ ἐκθέσεις περὶ Ἰγνατίου (mf. 19-21).

[5] Δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς ἐγκατέλειψε τὴν Μυτιλήνην. Ὁ Ζερλέντης δημοσιεύει πληροφορίαν, καθ' ἣν ὁ Ἰγνάτιος διέτριβεν ἐν Μυτιλήνῃ μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, ἐνδεδυμένος τὸν καλογηρικὸν ποδήρη. Ἔνθ' ἀνωτ., σ. 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θεολογικὰ φοιτήσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν. Περὶ τῶν σπουδῶν του ἐν τῇ παλαιφάτῳ ταύτῃ Σχολῇ δὲν ὑπάρχει ρητὴ μαρτυρία [1]. Δυνάμεθα ὅμως νὰ συμπεράνωμεν ἀσφαλῶς, ὅτι εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην ἐφοίτησεν, ἐξ ὅσων γράφει αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰγνάτιος: «Εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐκκλησιαστικός. Διέτριψα ἱκανὸν καιρὸν εἰς Ἀρχιερέων ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὰς ἔξω ἐπαρχίας, καὶ εἰς αὐτὴν ἔπειτα τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς λαμπρᾶς ταύτης Μητροπόλεως ἔμαθον ὅ,τι ἠξεύρω, Σχολεῖον τοῦ ὁποίου ἡ πρόοδος ἐσυστάθη διὰ φιλοτίμου καὶ ἁδρᾶς καταβολῆς τούτου τοῦ ἐνδόξου τῆς Ἐκκλησίας συστήματος» [2]. Τοιαύτη δὲ σχολὴ συσταθεῖσα διὰ φιλοτίμου καὶ ἁδρᾶς καταβολῆς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ μεγάλων κατὰ κόσμον εὐεργετῶν ὑπῆρξεν ἡ Μεγάλη τοῦ ἡμετέρου Γένους [3], ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ μεγάλη χορεία τῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ὀφφικιούχων λειτουργῶν, τῶν ἐπικληθέντων Φαναριωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπλαισίωσαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀποφοιτήσας ἐγένετο ἀρχιδιάκονος τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Σαμουήλ, τοῦ διακριθέντος ἐπ' ἀρετῇ πλείστῃ [4].

Ἀνὴρ τόσον εὐφυής, οἷος ἦτο ὁ Ἰγνάτιος εὐκόλως ἐνεκλιματίσθη εἰς τὸ Φανάριον καὶ ἀπέκτησε φιλικοὺς δεσμοὺς μετ' ἰσχυρῶν κληρικῶν καὶ ἐπιρροὴν ἀξιόλογον ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. «Εἶδον—γράφει ὁ ἴδιος—καὶ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν πολλὰ πλησίον, καὶ τῶν Ἀρχιερέων τὴν ἰδιαιτέραν ζωήν...» [5]. Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον, ὅτι τόσον ταχέως, εἰκοσιοκταετὴς μόλις, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ἐν ἔτει 1794, πατριαρχεύοντος τοῦ ἀπὸ Δέρκων Γερασίμου τοῦ Γ' [6]. Κατέλαβε δὲ τὴν σχολάζουσαν μητρόπολιν Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης διαδεχθεὶς τὸν Μακάριον Β', Βυζάντιον τὴν πατρίδα, μετατεθέντα

---

[1] Ὑπαινιγμόν τινα ποιεῖται περὶ τούτου ὁ ἀρχιμ. Βασίλειος Στεφανίδης ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ του λόγῳ: «Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ὁ Λέσβιος». Ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 4.

[2] Ἀπολογία Ἱστορικὴ καὶ Κριτικὴ ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα συγγραφεῖσα παρὰ Κυρίλλου [Κ. κατ' ἐπίμονον ζήτησιν τῶν ὁμογενῶν, 1815, σ. 1.

[3] ΜΑΝ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ, Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ἐν Κων/πόλει 1883, σ. 1-270. Πρβλ. Β. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ, Ἀνώτατα παιδευτήρια κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἡ παρὰ τὰ Πατριαρχεῖα Μ. τοῦ Γένους Σχολὴ μετὰ τὴν ἅλωσιν. Τυβίγγη 1921, σ. 5 κέ. ΤΡ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις 1936, τόμ. Α', σ. LXXX καὶ 3 κέ.

[4] Ἐν σιγιλλίῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ ἀποκειμένῳ ἐν τῇ Μονῇ Σκαφιδιᾶς τοῦ Δήμου Λετρίνων ἀπαντῶμεν τὸν Ἐφέσου Σαμουὴλ συνοδικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1784. Ὧρα Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. 5 (1908), σ. 89. Πρβλ. καὶ Θεολογία, τόμ. ΚΕ' (1954), σ. 117 καὶ ΚΣΤ' (1955), σ. 561.

[5] Ἀπολογία Ἱστορικὴ καὶ Κριτική..., ἔνθ' ἀνωτ.

[6] ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΔΕΛΗΚΑΝΗ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια (Κωνσταντινουπόλεως), ἔτος ΚΗ' (1908), σ. 245.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὴν μητρόπολιν Δέρκων. Ἐν Ἄρτῃ ἐποίμανεν ἐπὶ 11ετίαν ὅλην, μέχρι τοῦ 1805 [1] ὑπὸ συνθήκας λίαν δυσχερεῖς.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς καθόδου τοῦ Ἰγνατίου εἰς Ἤπειρον ἡ ἐπαρχία Ἄρτης καὶ αἱ πλησίον αὐτῆς ἀκταὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἀπετέλουν κτῆμα τοῦ τουρκικοῦ στέμματος, ὅπερ ἐνέμετο ἡ βασιλομήτωρ (Βαλιντὲ Σουλτάνα), ἐκυβερνᾶτο δὲ ὑπὸ βοεβόδα διοριζομένου καὶ ἐξαρτωμένου ἀπ' εὐθείας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ ἀπὸ τοῦ 1788 σατράπης τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆς ὁ Τεπελενλῆς, ἐπιδιώκων μετὰ μανίας τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους του καὶ δὴ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἵν' ἀποκτήσῃ λιμένα καὶ πολεμικὸν στόλον, εὗρεν εὔκολον λείαν τὸ βοϊβοδαλίκι τῆς Ἄρτης, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν συνήθων μέσων παρὰ τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰσχυροῖς ἐπέτυχε νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τοῦ 1796 ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μισθώσεως τῶν σουλτανικῶν εἰσοδημάτων ἐπ' ὀνόματι ἀνυπάρκτου τινὸς Μουσταφᾶ. Τοιουτοτρόπως ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ναυπηγήσῃ εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Ἄρτης, τὸν λιμενίσκον τῆς Σαλαώρας, μικρὸν στολίσκον, τὸν ὁποῖον ἐπήνδρωσε δι' Ἑλλήνων ναυτικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον Γαλαξειδιωτῶν. Μετὰ τρία περίπου ἔτη ἐκυρίευσε διὰ πολέμου παρὰ τῶν Γάλλων τὴν πολυπαθῆ Πρέβεζαν (12 Ὀκτωβρίου 1798) καὶ οὕτω ὑπήγαγεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν, ἧς προήδρευεν ὁ Ἰγνάτιος [2]. Ὥστε κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἢ τρία ἔτη τῆς ἐν Ἄρτῃ παραμονῆς του ὁ Ἰγνάτιος ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐπαρχίας του ἀνενόχλητος [3], μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ 1796, ὅτε κατέλαβε ταύτην ὁ Ἀλῆς, ἤρξαντο αἱ μεγάλαι, σχεδὸν ἀνυπέρβλητοι, δυσχέρειαι τοῦ Ἰγνατίου ἀγωνιζομένου διὰ πολυποικίλων τρόπων νὰ δυσωπήσῃ τὸν σατράπην τῆς Ἠπείρου.

Β'

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

Ἐλθὼν εἰς Ἤπειρον καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἄρτῃ περὶ τὸ 1794 ὁ Ἰγνάτιος, ἐξελέξατο ἐξ ἀρχῆς ὡς γραμματέα τῆς μητροπόλεώς του τὸν Δημήτριον Μόστραν, υἱὸν τοῦ Ἰωάννου ἱερέως, χρηματίσαντα διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν Ἄρτῃ καὶ

---

[1] ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΡΤΗΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου Ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὡσαύτως νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης. Ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 113.

[2] Αὐτόθι, σ. 114. Πρβλ. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1895, σ. 89 - 90. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. 1 (ἐν Ἀθήναις 1856), σ. 286.

[3] Κακῶς ἐγράφη, ὅτι ἡ ἐπαρχία Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης ὑπήγετο πολιτικῶς κατὰ τὸ 1794 εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν (Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 4).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐν Κονίτσῃ. Οὗτος παρέμεινεν ἔκτοτε πιστὸς φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ μητροπολίτου, συμμέτοχος τῶν βουλῶν καὶ τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων τοῦ Ἰγνατίου μέχρι τοῦ τέλους [1].

Εἶχεν ὡσαύτως μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἐπίσης συνοδοιπόρον καθ' ὅλην τὴν περιπετειώδη ζωήν του ἀδελφόν του Χριστόφορον—ἱερωθέντα καὶ τοῦτον καὶ φθάσαντα μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιμανδρίτου—, ὅστις, κατὰ τὸν Bartholdy, ἐν μέσῳ τῶν ἐν καταπτώσει εὑρισκομένων νεοελλήνων διεκρίνετο διά τε τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ ἦθός του [2].

Μετὰ τοῦ μικροῦ τούτου ἐπιτελείου ἐπεχείρησεν ὁ Ἰγνάτιος νὰ ἀνορθώσῃ τὴν μητρόπολίν του καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς χριστιανούς του. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέβλεψεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιμνίου του ἐγκαταστήσας ἐν Ἄρτῃ μικρὸν τυπογραφεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε φέρει εἰς τὴν πόλιν ταύτην «εἷς τῶν γραμματέων του», πιθανώτατα ὁ Δ. Μόστρας [3].

Τὴν ἔκπαλαι πτωχὴν μητρόπολιν Ἄρτης προσεπάθησε νὰ ἀνορθώσῃ οἰκονομικῶς διὰ διαφόρων μέσων καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς κτημάτων, ἅτινα ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως. Οὕτως ἀναφέρεται, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χριστόφορος ἠγόρασε μέρος τοῦ παρὰ τὴν Ἄρταν κειμένου χωρίου Τσουπὶ παρὰ τῶν γειτνιαζόντων γαιοκτημόνων «πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως» [4].

Αἰσθανόμενος ὡς ἐθνάρχης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του ἐγκατεστάθη ἐν Ἄρτῃ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν ἀντίβαρον τῶν ὑπερφιάλων καὶ προκλητικῶν Τούρκων ἀγάδων. Ἐν τῷ οἴκῳ του ἐνεφανίζετο μετ' ἀνατολικῆς μεγαλοπρεπείας, τὴν ὁποίαν διετήρησε καὶ ἀργότερον, ὅτε ἡ Πρέβεζα ὑπήχθη εἰς τὸν Ἀλῆν. Διετήρησεν ὅμως ἐν ταυτῷ τὸ λιτὸν μοναστικὸν πνεῦμα καὶ τὴν σεμνὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐμφάνισιν, καὶ κατὰ τοῦτο ἀκριβῶς διέφερεν ἡ μητρόπολις ἀπὸ τὰ μέγαρα τῶν Τούρκων μεγιστάνων [5].

Ἁβρόφρων ὢν καὶ ἀγχινούστατος καὶ παιδείας ἱκανῆς μέτοχος καὶ φιλόμουσος, ὑπηρετῶν ἀόκνως τοὺς Ἕλληνας καὶ δεξιούμενος τοὺς ξένους παραδειγματικῶς, ἐκέρδισεν εὐκόλως τὸν σεβασμόν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ποιμνίου του, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ξένων οἵτινες τὸν ἐπεσκέφθησαν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔκτοτε διέκρινον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἱεράρχου τούτου σπανίας ἱκανότητας, μολονότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐπέκριναν τοὺς δεσμούς, τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν γνώμην των ἀνέπτυξε μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀφ' ἧς ὑπήχθη ἡ ἐπαρχία του εἰς τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀλῆ, ὁ Ἰγνά-

---

[1] *Πατρὶς* (Κερκύρας), 4 Φεβρουαρίου 1850 (παράρτημα).

[2] J.L.S. Bartholdy, Voyage en Grèce. Paris 1807, τόμ. 2, σ. 56.

[3] Αὐτόθι, τόμ. 2, σ. 40 - 41.

[4] Ιω. Λαμπριδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων. Μέρος Β΄, ἐν Ἀθήναις 1800, σ. 159.

[5] William Leake, Travels in Northern Greece, τόμ. 1 (London 1835), σ. 203.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τιος ὤφειλε ν' ἀντιμετωπίσῃ νέα προβλήματα. Εἶχε πρὸ αὐτοῦ ἐμπαθῆ, αἱμοβόρον καὶ εὐφυέστατον Ἀλβανόν, φιλόδοξον καὶ ἀδίστακτον, ἐνσπείροντα τὸν τρόμον ἀνὰ τὴν Στερεὰν ὅλην ἀπὸ τῆς Ν. Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας μέχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Δ. Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ ὕπουλον δεξιοτέχνην, ἱκανὸν νὰ ἀπατᾷ ἄλλοτε τὴν Ὑ. Πύλην καὶ ἄλλοτε τοὺς προκρίτους Ἕλληνας κατὰ τὸ ἑκάστοτε συμφέρον του. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτου ἀνδρός, τοσαύτας καταστροφὰς ἐπενεγκόντος ἀφ' ἧς ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πολιτικὴν κονίστραν καὶ ἐγκατεστάθη σατράπης ἐν Ἠπείρῳ (1788), ὁ Ἰγνάτιος ὤφειλε νὰ διαμορφώσῃ ἔναντι αὐτοῦ ἀνάλογον πολιτικήν, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἐπεθύμει νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς τὸ ποίμνιόν του καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας τοὺς ὑπαγομένους εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀλῆ. Καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐπέτυχε νὰ δαμάσῃ πως τὸ θηρίον ἐκεῖνο καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του, ἐὰν βεβαίως εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ σοβαρῶς, ὅτι ὑπῆρξε πρόσωπον, οἱονδήποτε, πρὸς τὸ ὁποῖον δὲν ἐδυσπίστει ἡ ἀλώπηξ τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἠδυνήθη νὰ κερδίσῃ τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἐκτιμῶν τὰ ἔξοχα προσόντα τοῦ «Ἁγίου Ἀρτενοῦ», ὡς κοινῶς ἐλέγετο ὁ Ἰγνάτιος, τὸν περιέβαλε δι' ἰδιαιτέρων τιμῶν. Ἀλλ' οὐχὶ ἀδόλως! Ἐκ τῶν συμβάντων ἐν συνεχείᾳ, κυρίως ἐν Πρεβέζῃ, δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἀσφαλῶς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀλῆς ἀπέβλεψεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον μετὰ πάσης ὑστεροβουλίας, ἐσαεὶ διαλογιζόμενος πῶς θὰ ἐξεμεταλλεύετο πρὸς ὄφελος τῶν σχεδίων του τὸ μέγα ὄνομα τοῦ Ἰγνατίου ἐν Ἠπείρῳ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπέτρεψεν εἰς τὸν μητροπολίτην νὰ ἀσκῇ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ εὐρεῖαν πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἐποπτεύῃ ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων πολιτικῶν ζητημάτων ὅλης τῆς πέριξ χώρας. Ὁ περιηγητὴς Leake, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἄρταν κατὰ τὸ 1805, μεταδίδει τὴν εἴδησιν, ὅτι διερχόμενος ἐκ Σαλαώρας—τοῦ ἐπινείου τῆς Ἄρτης—εἶδε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ μητροπολίτου ἐπὶ τοιχοκολλημένου δασμολογίου εἰσαγωγῶν ἐν τῷ τελωνείῳ[1]. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκ τῶν προσφιλῶν συνηθειῶν τοῦ Ἀλῆ, ὄχι μόνον νὰ ἀπομυζᾷ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς περιοχῆς του, ὡς ἔπραττεν ἄλλωστε δι' ὅλους τοὺς πλουσίους ὑπηκόους του, ἀλλὰ σκεπτόμενος ὅτι οἱ ἱεράρχαι οὗτοι εἶχον βεβαίως περισσότερον κῦρος ἀπὸ τοὺς φοροεισπράκτοράς του, ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιῇ αὐτοὺς ὡς ὄργανα τῶν βιαίων φορολογικῶν ἀφαιμάξεων, τὰς ὁποίας συχνότατα ἐπεχείρει εἰς βάρος τοῦ λαοῦ[2]. Ἐν προκειμένῳ ὁ Finlay ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος μετὰ περισσῆς αὐστηρότητος εἰσέπραττε τοὺς δυναστικοὺς φόρους τοῦ Ἀλῆ ἐπιδιώκων νὰ κερδίσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ σατράπου. Ἀναφέρει μάλιστα τὸ περιστατικόν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν ὑπερόγκων φόρων καὶ τοῦ δυναστικοῦ τρόπου, δι' οὗ ὁ μητροπολίτης ἐπεδίωκε τὴν εἴσπραξιν τῶν προσόδων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, ἔλαβον χώραν ταραχαὶ καὶ ὁ Ἀλῆς ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὰ δίκαια

---

[1] Leake, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 202 - 204.

[2] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παράπονα τῶν χριστιανῶν. Διὸ καὶ εὐθὺς ὡς ὁ Ἰγνάτιος κατέθεσεν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἀλῆ τὰ συλλεγέντα χρήματα, ὁ πασᾶς ἐμείωσε τοὺς φόρους κατὰ τὸ ποσὸν τῶν δύο χιλιάδων λιρῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου, ἀλλ' ἀφῆκε τοὺς δικαιούχους νὰ ἀναγκάσουν τὸν μητροπολίτην νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ἐπὶ πλέον εἰσπραχθέντα ἐξ ἰδίων του[1]. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διαβιώσεως δὲν εἶναι περίεργον τὸ ὑπὸ τοῦ Leake γραφὲν ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐν Ἠπείρῳ παραμονῆς του ὁ Ἰγνάτιος εἶχε περισσοτέραν οἰκειότητα πρὸς τὰ πολιτικὰ ζητήματα παρὰ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος[2]. Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς ἐκπλήσσεται, διότι ὁ Ἰγνάτιος ἀκολουθεῖ περὶ ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν θεμάτων τὰς συνήθως ἐσφαλμένας γνώμας τοῦ γεωγράφου μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου[3], χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται νὰ ἀναζητῇ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰς ἀρχικὰς πηγάς. Ἀλλ' ἀγωνιζόμενος συνεχῶς νὰ ἐλαττώνῃ τὰ δεινὰ τοῦ ποιμνίου του καὶ ἀντιμετωπίζων ἄμεσον κίνδυνον περὶ τῆς ἰδίας του ὑπάρξεως, δὲν εἶναι ἄπορον, ὅτι δὲν ἐπεδίδετο εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ δὲν ἀνέτρεχεν εἰς τὰς ἀρχαίας πηγάς.

Ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ καθημεριναί των δυσκολίαι ἀπησχόλουν τοῦτον μᾶλλον ἢ ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, διότι εἰς αὐτὸν προσέφευγον συνήθως οἱ καταπιεζόμενοι καὶ ἀδικούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἢ τῶν ὀργάνων του, ζητοῦντες προστασίαν καὶ πᾶσαν δυνατὴν ἐπανόρθωσιν. Ὅταν ἐπὶ παραδείγματι ἰσχυρός τις Τοῦρκος ἐν Μεσολογγίῳ ἢ Αἰτωλικῷ ἥρπασε νύκτωρ ὕπανδρον καὶ ἔγκυον Ἑλληνίδα, ἥτις καὶ ἐξισλαμίσθη βιαίως, πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀπετάθησαν οἱ προεστῶτες τῶν δύο τούτων πόλεων ζητοῦντες τὴν μεσολάβησίν του πλησίον τοῦ Ἀλῆ· ὁ δὲ μητροπολίτης διεμαρτυρήθη εὐθὺς δι' ἐκτενοῦς γράμματος πρὸς τὸν σατράπην τῶν Ἰωαννίνων, κατήγγειλε τὴν παράνομον πρᾶξιν καὶ ἐζήτει δικαιοσύνην, διὰ «νὰ μὴν τὴν πάρῃ αὐτὸς ὁποὺ τὴν ἥρπασε ἔτζι βιαίως καὶ γένῃ συνήθεια διὰ νὰ τὶς ἁρπάζουν ταῖς γυναῖκες ἀπὸ τὰ σπίτια τους...»[4]. Ὅτε πάλιν Δρακούσης τις, ὅστις εἶχεν ἀγοράσει παρὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἓν ἰχθυοτροφεῖον (βιβάρι) εἰς τὸν Λοῦρον ποταμόν, ἠνώχλει δι' αὐθαιρέτων καὶ ἰδιοτελῶν ἐνεργειῶν τοὺς παλαιοὺς ἰδιοκτήτας βιβαρίων, ὁ Ἰγνάτιος ἐζήτησεν ἐπιδεξίως παρὰ τοῦ Ἀλῆ δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 25 Αὐγούστου 1804 νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν τάξιν τὸν «δύστροπον καὶ κακοκέφαλον» Δρακούσην, διότι «αὐτοὶ ὁποὺ ἔχουν τὰ λιβάρια τῆς Ἄρτας εἶναι ὅλοι ἐδικοί σου καὶ θὲ νὰ ζημιωθοῦν»[5].

---

[1] G. Finlay, A history of Greece (ἔκδ. Tozer), τόμ. VI, σ. 64.

[2] Leake, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 204.

[3] Μελετιου, Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα. Τόμοι Α΄-Δ΄. Ἐν Βενετίᾳ 1728. Ἐπανεξεδόθη ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ ἐν Βενετίᾳ, 1807.

[4] ΣΔΚ, Φ. 12, ἀρ. 578 (=II, ἀρ. 1).

[5] ΣΔΚ, Φ. 12, ἀρ. 581 (=II, ἀρ. 19).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διὰ νὰ δύναται ὅμως νὰ μετέχῃ σοβαρῶς τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ νὰ προστατεύῃ ἀποτελεσματικῶς τοὺς χριστιανούς του, ὤφειλε νὰ κερδίσῃ τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἀλῆ. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐπέτυχεν ἀμφότερα παρὰ τοῦ Ἀλβανοῦ σατράπου, πλησίον τοῦ ὁποίου συχνάκις ἐξ ἀνάγκης διέτριβεν ὁ ἀείμνηστος ἱεράρχης. Ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ θυσιῶν· διότι πολλάκις ἠναγκάσθη νὰ ἐκτελέσῃ σκληρὰς διαταγὰς τοῦ τυράννου.

Ὑπηρεσίαι πρὸς τὸν Ἀλῆν. — Αἱ πλέον ἔκδηλοι περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ Ἰγνάτιος ὑπηρέτησε τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μόνον φαινομενικῶς, διότι οὐσιαστικῶς ἐξυπηρέτησε τοὺς Ἕλληνας, εἶναι: 1) ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Πρεβέζης, 2) ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀλῆ νὰ ἐκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὰς ὑπολοίπους ἐν Ἠπείρῳ παλαιὰς ἐνετικὰς κτήσεις (Βουθρωτόν, Βόνιτσαν, Πάργαν), 3) ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, 4) ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν ἁρματολῶν τῆς Στερεᾶς τῶν εὑρισκόντων καταφύγιον εἰς Ἑπτάνησον καὶ δὴ εἰς Λευκάδα καὶ 5) αἱ μετὰ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας διαπραγματεύσεις καὶ ἡ ἀποκατάστασις εἰρηνικῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς Ἑπτανήσου. Ἂς ἐρευνήσωμεν μίαν ἑκάστην τῶν περιπτώσεων τούτων ἰδιαιτέρως.

1) *Πολιορκία καὶ ἅλωσις Πρεβέζης. Σφαγὴ χριστιανῶν.* — Ἀφ' ἧς ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης διέλυσε τὴν ἐνετικὴν δημοκρατίαν, ὁ Ἀλῆ πασᾶς προβλέψας τὴν ἀναστάτωσιν, ἥτις προὐμηνύετο ἐν τῇ Ἀνατολῇ, εἰργάσθη δραστηρίως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα διατηρήσῃ τὴν σατραπείαν του ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἐκ τῆς Ν. Ἀλβανίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς Ἠπείρου (ἐξαιρουμένου τοῦ Σουλίου, τῆς Χιμάρας καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Δελβίνου), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις του τόσον ἐν τῇ Χερσονήσῳ ὅσον καὶ ἐν ταῖς ἔναντι τῆς σατραπείας του νήσοις τοῦ Ἰονίου. Αἱ ἐνέργειαι καὶ γενικῶς ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀλβανοῦ σατράπου ἦσαν βεβαίως ἀνάλογοι πρὸς τὸν γνωστὸν χαρακτῆρά του καὶ τὴν ἄμετρον φιλοδοξίαν του, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ὁποίας δὲν ἐδίσταζε νὰ χρησιμοποιῇ οἱονδήποτε μέσον [1].

Πρὶν ἔτι ἀφιχθῇ ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου, ὁ Ἀλῆς ἐπεχείρησε νὰ κερδίσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ νικητοῦ Βοναπάρτου διὰ κολακευτικῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ πολλῶν διευκολύνσεων, συνεδέθη δὲ φιλικῶς μετὰ τοῦ πρώτου στρατηγοῦ διοικητοῦ τῶν νήσων Gentili, ὅστις ἔλαβε σχετικὰς πρὸς τοῦτο διαταγὰς παρὰ τοῦ Βοναπάρτου, ἐλπίσαντος προφανῶς, ὅτι ὁ Ἀλῆς θὰ ἀπέβαινε λίαν χρήσιμος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν μεγαλεπηβόλων ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς σχεδίων του. Χάριν τῶν

---

[1] J. P. Bellaire, Précis des opérations générales de la division française du Levant (1797 - 1799). Paris 1805, σ. 17 κέ., 257. Πρβλ. καὶ Gervinus G., Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως.., μετάφρ. Ἰ. Περβάνογλου. Ἀθήνῃσι 1864, τόμ. Α', σ. 46 κέ., ἔνθα παρατίθεται καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία, Pouqueville, Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως, μετάφρ. Ξ. Ζυγούρα. Ἐν Ἀθήναις 1890, τόμ Α', σ. 151 κέ., G. de Vaudoncourt, Memoirs on the Ionian Islands. London 1816, σ. 257 κέ., κλπ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σχεδίων τούτων ὁ Gentili συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Βοναπάρτου ἀνέπτυξε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἐπεκοινώνησεν ἐπανειλημμένως μετ' αὐτοῦ, κυρίως διὰ τοῦ ἀτυχοῦς ἐπιτελάρχου του ὑποστρατήγου Roze.

Τὰς σχέσεις ταύτας ἐκαλλιέργησε καὶ ὁ Ἀλῆς ἐπιτηδείως, χορηγῶν ἐπὶ πιστώσει τρόφιμα εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ σταθμεύοντα γαλλικὸν στρατόν, ὑποκρινόμενος τὸν δημοκράτην καὶ θωπεύων ποικιλοτρόπως τοὺς Γάλλους, τόσον ἐπιτυχῶς, ὥστε κατώρθωσε— τῇ μεσολαβήσει καὶ τοῦ εὐπίστου Roze—νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄρσιν τῆς κωλυσιπλοΐας ἐν τῷ στενῷ μεταξὺ Κερκύρας καὶ Ἠπείρου ὑπὸ ἐξωπλισμένων ὀθωμανικῶν πλοίων, καθὼς εἶχε θεσπισθῇ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Passarovits (1718), μὲ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1798 καταστροφὴν τῶν αὐτονόμων χωρίων τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν εἰς τὸν Ἀλῆν πρὸς μεγίστην ζημίαν τοῦ πασᾶ τοῦ Δελβίνου, τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ [1].

Ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἀπεθρασύνθη τόσον ὁ Ἀλῆς, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν διοικητὴν Gentili τὴν Λευκάδα καὶ τὰς ἐν Ἠπείρῳ γαλλικὰς κτήσεις. Τὸ αἴτημα τοῦτο τοῦ Ἀλῆ ἀπερρίφθη, πρᾶγμα ὅπερ ἐνέκρινε καὶ ὁ Βοναπάρτης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐσυνεχίσθησαν αἱ θωπεῖαι καὶ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Gentili στρατηγοῦ Chabot πρὸς τὸν Ἀλῆν, ὅστις ὑποκρινόμενος τὸν φίλον τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βοναπάρτου διεβουκόλει ἐν Ἰωαννίνοις τοὺς Γάλλους ἀπεσταλμένους Lavalette καὶ Roze, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σειράν των πειθόμενοι εἰς τὰ ψεύδη τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν υἱῶν του παρίστανον τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰωαννίνων ὡς πιστοὺς φίλους, ἀφ' ὧν οὐδὲν εἶχον νὰ φοβῶνται ἡ Γαλλία καὶ αἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ κτήσεις της [2]. Ἀλλ' εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ Ἀλῆς ἐκαραδόκει τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἁρπάσῃ τὰς ἐν Ἠπείρῳ γαλλικὰς κτήσεις καὶ τὴν Λευκάδα, ἐνόμισε δὲ ὅτι τοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία αὕτη ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Γαλλίας (10 Σεπτεμβρίου 1798).

Τότε αἱ δύο σύμμαχοι Δυνάμεις ἀπέστειλαν εἰς τὸ Ἰόνιον τοὺς στόλους των ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Καδὴρ βέην καὶ Οὐσακὼφ καὶ καθ' ὃν χρόνον αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἔπιπτον ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης εἰς χεῖρας τῶν Ρωσοτούρκων, ὁ Ἀλῆς ἐπωφελούμενος τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Γαλλίας ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του.

Ἀπορρίψας τότε τὸ προσωπεῖον καὶ ἀποκαλύψας τὰς προθέσεις του καὶ τοὺς ὁδόντας του ἐφυλάκισε τὸν Roze, ἀφοῦ πρῶτον ἔμαθε παρ' αὐτοῦ τὰ τῶν ἀμυντικῶν μέσων τῶν ἐν Ἠπείρῳ γαλλικῶν κτήσεων, ἀμέσως δὲ κατόπιν ἤρξατο πολεμικῶν ἐπιχειρή-

---

[1] G. DE VAUDONCOURT, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 98 κέ.

[2] Σπ. Α. ΒΛΑΝΤΗ, Οἱ Γάλλοι ἐν Λευκάδι (1797-1798). Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τόμ. Ι΄ (1914), σ. 196. Ἰδὲ καὶ ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ, Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας. Ἐν Παρισίοις 1803, τόμ. Α΄, σ. 1.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεων κατὰ τῶν γαλλικῶν δυνάμεων σκοπῶν τὴν κατάληψιν τῶν ἐν Ἠπείρῳ γαλλικῶν κτήσεων καὶ τὴν προσάρτησιν τούτων εἰς τὸ κράτος του. Τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1798 (π. ἡμ.) ἐπετέθη κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Βουθρωτοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ στρατηγὸς Chabot, ὁ διευθύνων αὐτοπροσώπως τὴν ἄμυνάν του, ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ, ἀφοῦ πρότερον ἀνετίναξε τὰ ὀχυρώματα. Εἶτα ἐστράφη κατὰ τῆς Πρεβέζης. Ἐκ τῶν τεσσάρων ἐν Ἠπείρῳ γαλλικῶν κτήσεων, μόνον ταύτην ἠθέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ σοβαρῶς ὁ Γεν. Διοικητὴς τῶν Ἰονίων, διότι μόνον αὕτη ἠδύνατο νὰ ὀχυρωθῇ ἀποτελεσματικῶς καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων μετ' ἐπιτυχίας [1]. Τὴν πόλιν ταύτην ὑπερήσπιζον ἐκτὸς τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς, ἥτις συνεπληρώθη δι' ἐνισχύσεων ἐκ τῶν φρουρίων Λευκάδος καὶ Ζακύνθου, ὥστε ν' ἀριθμῇ 500 περίπου Γάλλους, καὶ Ἕλληνες στρατολογηθέντες ἐπ' εὐκαιρίᾳ—ἑξήκοντα Σουλιῶται ὑπὸ τὸν ἀρματολὸν Χρηστάκην Καλόγερον [2] καὶ ἑξακόσιοι περίπου Πρεβεζαῖοι καὶ Ἠπειρῶται. Πᾶσα ἡ δύναμις αὕτη ἐτέλει ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποστρατήγου La Salcette. Ἡ μάχη τῆς Πρεβέζης, καθ' ἣν οἱ στρατιῶται τοῦ Ναπολέοντος ἐπολέμησαν μετὰ παραδειγματικῆς γενναιότητος καθ' ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ Ἀλῆ, ἔσχε δύο φάσεις: τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως, ἥτις ἔλαβε χώραν τὴν νύκτα τῆς 11ης καὶ τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1798 καὶ ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς μικρᾶς γαλλικῆς δυνάμεως ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐθελοντῶν, καὶ τὰ γεγονότα τῆς πόλεως, ἔνθα ὁ ταγματάρχης Tissot μετὰ τῶν ὀλίγων Γάλλων του ἔγραψαν διὰ τοῦ αἵματός των ἡρωϊκὰς σελίδας [3]. Ἡ Πρέβεζα ἐκυριεύθη τὴν 12 Ὀκτωβρίου καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ ἐπυρπολήθη.

Τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν Νικοπόλει καὶ ἐν Πρεβέζῃ διηγήθη αὐτόπτης μάρτης, ὁ J. P. Bellaire. Οὗτος περιγράφων τὸν ἀγῶνα ἐν Νικοπόλει πληροφορεῖ ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐθελοντῶν Ἠπειρωτῶν τῶν τεταγμένων εἰς τὸ κέντρον τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, πτοηθέντες, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὴν πόλιν γενόμενοι οὕτως αἴτιοι τῆς συγχύσεως τῶν γαλλικῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς [4]. Περιγράφει ἐν συνεχείᾳ ὁ Bellaire τὸν ἄπελπιν ἀγῶνα ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Πρεβέζης, τὰς τουρκικὰς ὠμότητας, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Tissot καὶ εὐαρίθμων ἄλλων Γάλλων, τὴν ὑποκριτικὴν εὐγένειαν τοῦ Ἀλῆ καὶ τὰς χυδαιότητας τοῦ Μπεκὴρ Ζογαδόρου, τοῦ Ἀλβανοῦ ἀρχηγοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη τοὺς Γάλλους αἰχμαλώτους ὁ Ἀλῆς, τὴν πυρπόλησιν τῆς πόλεως καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τετρακοσίων περίπου Πρεβεζαίων ἀμφοτέρων

---

[1] Le combat de Nicopolis. D' après les mémoires du Général Camus de Richemont (*Le Figaro Illustré*, [τεῦχος τοῦ Ὀκτωβρίου 1898]). Πρβλ. ΗΛΙΑ Π. ΒΑΣΙΛΑ, Ἡ μάχη τῆς Νικοπόλεως καὶ ὁ χαλασμὸς τῆς Πρέβεζας. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Γ' καὶ Δ' τόμου τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας' (Ἰωάννινα 1954 - 1955).

[2] Ὁ Camus de Richemont ἀναβιβάζει τούτους εἰς ἑκατὸν (ἔνθ' ἀνωτ.).

[3] BELLAIRE, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 410 - 413.

[4] Αὐτόθι, σ. 398 - 399.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν φύλων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἑπομένην 13 Ὀκτωβρίου ἐφονεύθησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ, γενόμενοι θύματα τῆς ἀπανθρώπου λύσσης τοῦ Ἀλβανοῦ σατράπου, τὸν ὁποῖον ὁ Γάλλος συγγραφεὺς παρουσιάζει σκληρότερον τοῦ Νέρωνος [1]. Παραστατικὴν εἰκόνα τῶν σφαγῶν Ἑλλήνων καὶ Γάλλων ἐν Πρεβέζῃ δίδουσιν αἱ κάτωθι, ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Σάρρου δημοσιευθεῖσαι, ἐνθυμήσεις:

—«Ἔτος 1798 ὁπού ἤφεραν τοὺς Φραντζέζους ἐδῶ καὶ ἦταν ἑκατὸν πενῆντα καὶ δεκαπέντε φορτώματα κεφάλια, ἐπάρθηκε ἡ Πρέβεζα ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους...».

—«Ἔστειλε ἀρμάδα ὁ Τοῦρκος σμιμένη μὲ τοῦ Παύλου Ρούσου Μοσκοβίτη· καὶ ἤλθαν καὶ ἐπροσκυνήσαμε διώκοντας τοὺς Φραντζέζους· μὰ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν εὗρε ἀφορμὴν ὁ Βαλήπασιας τῶν Φραντζέζων καὶ ἦλθε μὲ πολὺ στράτευμα καὶ ἐτρόπωσε τὴν Πρέβεζαν. Τί θρῆνος, τί σφαμός, τί πνιμὸς θαλάσσης. Τὴν ὅμοιαν συμφορὰν ποτὲ οὐκ ἔγινε· ἐγιόμισαν τὰ νησιὰ ἀνθρώπους Κεφαλονιὰ καὶ Θιάκι. Πλὴν παρ' ἐλπίδα ἐγλυτώσαμε, διατὶ εἶχε ἕτοιμα καράβια γαλαξειδιώτικα νἀλθοῦν νὰ μᾶς πάγουν ὅλους ἀπὸ σπαθὶ μὴ φανῇ ἐξάφνου ἡ ἀρμάδα. Ὅσα ἔγιναν ἴλεως θεός» [2].

Πρῶτος διετύπωσε κατηγορίαν κατὰ τοῦ Ἰγνατίου διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀνάμιξίν του εἰς τὰ γεγονότα τῆς Πρεβέζης ὁ Χριστόφορος Περραιβός, τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλοι ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἱστοριογράφοι. Κατὰ τὸν Περραιβόν, ὁ Ἰγνάτιος προσέφερε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Πρεβέζης διπλῆν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν Ἀλῆν. Πρῶτον, διὰ μυστικῶν ἐντολῶν διέταξε τὸ ἱερατεῖον τῆς Πρεβέζης νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς πόλεως ταύτης νὰ θανατώσουν τοὺς Γάλλους ἢ νὰ τοὺς συλλάβουν ζῶντας καὶ νὰ τοὺς παραδώσωσιν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ οὕτω θὰ ἔχωσι πάντοτε τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ (τοῦ Ἀλῆ) [3]. Διὰ τῶν συμβουλῶν τούτων ἐσπάρη διχόνοια μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Γάλλων ὑπερασπιστῶν αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι ἐπυροβολήθησαν δῆθεν, προφανῶς ἐν Νικοπόλει, προδοτικῶς ὑπὸ τῶν συμμάχων των. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ Ἀλῆς δεκάσας τὸν Σουλιώτην καπετάνιον Γεώργιον Μπότσαρην ἠδυνήθη νὰ διέλθῃ ἀνεμπόδιστος τὴν περιοχὴν τοῦ Λούρου καὶ νὰ φθάσῃ τὴν νύκτα τῆς 12 Ὀκτωβρίου εἰς Πρέβεζαν. Οἱ Ἕλληνες, ὅσοι παρέμειναν εἰς Πρέβεζαν, τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως εἶχον διαβρώσει αἱ παραγγελίαι τοῦ Ἰγνατίου, ὑπετάχθησαν ἀμέσως καὶ ὡς συνήθως παρεδόθησαν εἰς τὴν σφαγήν, ἡ δὲ πόλις ἐπὶ δύο ἀπὸ τῆς πτώσεως τῶν Γάλλων ἡμέρας παρεδόθη εἰς λεηλασίαν καὶ καταστροφήν [4], μέχρι τῆς 14 Ὀκτωβρίου, ὅτε εἰσελθὼν ὁ Ἀλῆς εἰς τὴν ἀθλίαν πόλιν ἔσωσεν αὐτὴν ἐκ τῆς ὁλοσχεροῦς πυρπολήσεως.

---

[1] Bellaire, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 418.

[2] *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, τόμ. ΙΒ΄ (1937), σ. 117 - 118.

[3] Περραιβου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 8.

[4] J. Emerson, The history of modern Greece. London 1830, τόμ. 2, σ. 443 - 445.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δεύτερον, αὐτοπροαιρέτως κατὰ Περραιβὸν [1] καὶ τὸν τούτῳ ἑπόμενον Emerson [2] ἔπεισεν ὁ Ἰγνάτιος Πρεβεζαίους ἐθελοντὰς καὶ πολίτας καταφυγόντας εἰς τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον ἀκρωτήριον (Πούνταν) δασώδη περιοχὴν νὰ ἐπανέλθωσιν ὀπίσω εἰς τὴν Πρέβεζαν ὑποσχεθεὶς ὅτι ἤθελεν ἐξασφαλίσει συγχώρησιν ἀπὸ μέρους τοῦ Ἀλῆ. Ἀλλ' ὅσοι τούτων πεισθέντες τῷ Ἰγνατίῳ ἐδέχθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Πρέβεζαν, μεταφερθέντες εἰς Σαλαώραν κατεσφάγησαν ἀγρίως ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ πάλιν τοῦ θηριώδους πασᾶ, ἕως 400 [3].

Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Pouqueville, ὁ Ἀλῆς ἐξαπατήσας τὸν Ἰγνάτιον, ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ πρὸς τοὺς εἰς Ἄκτιον καταφυγόντας, οἵτινες ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Πρεβεζαῖοι ἐθελονταὶ ἀποδράσαντες ἐκ τῆς ἐν Νικοπόλει μάχης, ἵνα προτρέψῃ αὐτοὺς ἐπὶ ἐντίμοις ὅροις νὰ μεταβῶσιν εἰς Σαλαώραν προσωρινῶς διὰ τῶν πλοίων τοῦ πασᾶ, μέχρις οὗ κατασιγασθῇ ἡ ἐν Πρεβέζῃ στρατιωτικὴ ἔξαψις· ὤμοσε δ' αὐτῷ, ὅτι οὐδὲν οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἤθελον πάθει ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἑστίας των. Ὁ Ἰγνάτιος παραπεισθεὶς μετέβη εἰς Ἄκτιον καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν ὁρκισθεὶς εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην του, ὅτι οὐδὲν θὰ πάθωσιν. Ἀλλ' ἐπλανήθη πιστεύσας εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ὑποκρινόμενος ἔλεγε τῷ Ἰγνατίῳ, ὅτι ἐφοβεῖτο τὸν κίνδυνον τῶν φυγάδων, μήπως σφαγῶσιν ὑπὸ τῶν φιλεκδίκων στρατιωτῶν του [4]. Ὁ Ἰγνάτιος — γράφει ὁ Pouqueville — ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ πίστις τῶν τυράννων εἶναι πάντοτε σκληρὰ ἀπιστία.

Κατὰ ταῦτα πλὴν τοῦ ἐμπαθοῦς Περραιβοῦ, πάντες οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀναφέρουσι τὰ κατὰ τὸν Ἰγνάτιον τὴν ἐποχὴν ταύτην, παραδίδουσιν ἡμῖν ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν ὅρκων τοῦ πονηροτάτου Ἀλῆ ἔπεισε τοὺς δυστυχεῖς Πρεβεζαίους νὰ ἐπανέλθωσιν ὀπίσω εἰς τοὺς οἴκους των καὶ τὰ ἔργα των. Εἶναι εὐνόητον, ὅτι δὲν ἀνέλαβε βεβαίως τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὁ Ἰγνάτιος διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τμῆμα τοῦ ἰδίου του ποιμνίου εἰς τὴν σφαγήν, ἀλλ' ἵνα ἐπαναφέρῃ τοῦτο εἰς τὸν ὁμα-

---

[1] ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 9 - 10.

[2] EMERSON, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 445.

[3] Ὁ Leake ἀναβιβάζει τοὺς συλληφθέντας καὶ φονευθέντας Πρεβεζαίους μετὰ τῶν ἐν Νικοπόλει φονευθέντων Ἑλλήνων καὶ Γάλλων εἰς 300. Τούτων τὰ κεφαλοδέρματα πλήρη ἀχύρου ἀπεστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐπιδειχθῶσιν εἰς τὸν μέγαν βεζύρην (LEAKE, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 428).

[4] POUQUEVILLE, Histoire de la régénération de la Grèce, τόμ. 1 (Paris 1825), σ. 159 κέ., 161. E. RODOCANAKI, Bonaparte et les Iles Ioniennes. Paris 1899, σ. 112 - 113. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. Α', σ. 290. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σ. 122. ΣΠ. ΒΛΑΝΤΗ, Οἱ Γάλλοι ἐν Λευκάδι (1797 - 1798), ἔνθ' ἀνωτ., σ. 202. Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων ἀρχομένη τῷ 1797 καὶ λήγουσα τῷ 1815. Ἀθῆναι 1889, τόμ. Α', σ. 185 - 186. ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι, Ε', 187 - 188.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λὸν καὶ εἰρηνικὸν βίον ἐξασφαλίσας, ὡς ἐνόμιζε, τὴν συγγνώμην τοῦ ὑποκριτοῦ ἐκείνου σατράπου.

Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰς παρεξηγησίμους ταύτας ἐνεργείας πληροφορίαι τοῦ Περραιβοῦ καὶ λοιπῶν δὲν εἶναι ἀβάσιμοι. Πιστεύω ὅτι ἐν συνειδήσει καὶ ἀκολουθῶν συγκεκριμένην πολιτικὴν γραμμὴν ὁ Ἰγνάτιος ἠθέλησε νὰ κρατήσῃ τοὺς Πρεβεζαίους καὶ λοιποὺς Ἠπειρώτας μακρὰν τῶν Γάλλων, ἀφ' ὅτου διερράγησαν αἱ τρυφεραὶ σχέσεις Πύλης-Ναπολέοντος καὶ Ἀλῆ-γαλλικῆς διοικήσεως ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἐφρόνει καὶ δικαίως, ὅτι ἐκραγέντος τοῦ πολέμου τῆς Πύλης κατὰ τῆς Γαλλίας (10 Σεπτεμβρίου 1798) οἱ Γάλλοι δὲν θὰ ἀνελάμβανον σοβαρὸν ἀγῶνα διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἠπείρου καὶ ἑπομένως ἡ φρόνησις ἀπῄτει, ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἀποφύγωσι πᾶσαν ἐνέργειαν ἐκθέτουσαν αὐτοὺς ἀσκόπως εἰς τὰ ὄμματα τῶν Τούρκων καὶ μάλιστα τοῦ φιλοδόξου καὶ ἀδιστάκτου Ἀλῆ [1].

Οὐδὲ ἦτο τοῦτο ἀποκλειστικὴ πρωτοβουλία τοῦ Ἰγνατίου. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα γλυκεῖα ἐλπίς, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Γένους ἔμελλε νὰ προέλθῃ μόνον ἀπὸ βορρᾶ· τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐνίσχυε συστηματικῶς ἡ Ρωσία διὰ πολυαρίθμων πρακτόρων, τοὺς ὁποίους ἀπέστελλε καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν [2]. Παρομοίαν ἐλπίδα ἔτρεφεν ἐν κρυπτῷ καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως· διὸ καὶ ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας, ἣν παρέσχεν ἡ διάρρηξις τῶν γαλλοτουρκικῶν σχέσεων κατὰ τὸ 1798, ὑπεῖκον προφανῶς καὶ εἰς ἀξίωσιν τῆς Ὑ. Πύλης, ἵνα μεταδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς κατὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀντιλήψεις του. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ἐξέδωκε τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν «Χριστιανικὴν Ἀπολογίαν», διὰ τῆς ὁποίας προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ ὡς ἀπατηλὰ τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως περὶ ἐλευθερίας, ἰσότητος κλ. καὶ ἐκήρυξεν ὅτι μόνον οἱ ὀπαδοὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ δύνανται νὰ ἀπολαύσωσιν ἀληθῶς τὰ ἀγαθὰ ταῦτα. Εἶχον ἄλλως τε ἐκδοθῇ κατ' Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1797 πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς Ἀμυκλῶν, Λακεδαιμονίας, Παλαιῶν Πατρῶν, Μονεμβασίας, Ὠλένης καὶ πρὸς τοὺς μητροπολίτας Ἄρτης καὶ Ἰωαννίνων, δι' ὧν ἐκαλοῦντο οὗτοι νὰ φυλάττωσι τὰ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως καὶ νὰ προστατεύσωσι τὰ λογικά των ποίμνια «νὰ μὴ περιπέσωσιν εἰς τὴν φθοροποιὰν νεωστὶ ἀναφανεῖσαν λύμην», ἀπεστάλησαν δὲ καὶ λόγιοι ἱεροκήρυκες διδάσκαλοι πρὸς διαφώτισιν τῶν πιστῶν ὁ Ἀγάπιος Λεονάρδος, ὁ Διονύσιος καὶ εἴ τις ἄλλος [3].

Τότε ἐκυκλοφόρησε (1798) ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἀνθίμου

---

[1] Ὅρα Β. Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ὁ Λέσβιος, σ. 4.

[2] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1768-1774). Ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 68 κέ.

[3] ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ, Κανονικαὶ διατάξεις, τόμ. Α' (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888), σ. 304-305.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

(1717-1808) ἡ «Διδασκαλία Πατρικὴ», διὰ τῆς ὁποίας ἀνεκαλοῦντο εἰς τὴν τάξιν τὰ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀναρριπισθέντα πνεύματα καὶ ἐκηρύσσετο ἐμμονὴ εἰς τὰ καθεστῶτα. Εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ συγγραμματίου τούτου τοῦ Ἀνθίμου ὁ Ἀδαμ. Κοραῆς ἐξέδωκεν ἀνωνύμως τὴν «Ἀδελφικὴν Διδασκαλίαν πρὸς τοὺς εὑρισκομένους κατὰ πᾶσαν τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν Γραικούς, εἰς ἀντίρρησιν κατὰ τῆς ψευδωνύμως ἐν ὀνόματι τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐκδοθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει «Πατρικῆς Διδασκαλίας», ἐν Ρώμῃ (Παρισίοις), ἐν ἔτει Α΄ τῆς ἐλευθερίας (1798) [1].

Εἶχεν ἄλλως τε καὶ παλαιοτέρας ἀφορμὰς τὸ Πατριαρχεῖον κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν Ἑπτάνησον δημοκρατικῶν Γάλλων, διότι οὗτοι ἐγκατασταθέντες ἐν Ἑπτανήσῳ ἐγένοντο ταυτοχρόνως ἀνατροπεῖς ὄχι μόνον τῶν τίτλων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς εὐγενείας, ἀλλὰ καὶ τῶν δογμάτων καὶ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ, κατήργησαν ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἑορτὰς καὶ ἐπεζήτησαν νὰ καθιερώσουν νέας ἰδέας καὶ νέα ἤθη κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Διὸ καὶ ἐπεκράτησε παρὰ τῷ λαῷ ἡ ἰδέα, ὅτι οὗτοι ἐπιβουλεύονται τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Διαφόρους βεβαίως ἰδέας διετύπωσεν ἐν προκειμένῳ ὁ Ἀδ. Κοραῆς εἰς τὰ Προλεγόμενα τῶν Χαρακτήρων τοῦ Θεοφράστου, ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε τὰ ἰδικά του κριτήρια. Γρηγόριος ὁ Ε΄, πατριαρχεύων τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξαπέλυσε δύο ποιμαντορικὰς ἐγκυκλίους ἀποσταλείσας κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1798, διὰ τῶν ὁποίων ἐξῆπτε τὸν θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑπτανησίων καὶ ηὐλόγει πᾶσαν σύμπραξιν μετὰ τῶν Ρωσοτούρκων πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Γάλλων ἐκ τῶν νήσων των [2]. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐγκυκλίῳ ἀπευθυνομένῃ «πρὸς τοὺς κληρικούς, τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς τῶν Ἰονίων Νήσων», τῇ ἀποσταλείσῃ εἰς Ἑπτάνησον διὰ δύο Ρώσων πρακτόρων [3], οἱ μὲν Γάλλοι παριστῶντο ὡς ἀνατροπεῖς πάσης ἀπὸ Θεοῦ ἀπορρεούσης ἐξουσίας καὶ ὡς ὄργανα τοῦ διαβόλου, οἱ δὲ Ρῶσοι καὶ Τοῦρκοι ὡς ἐλευθερωταί, ἐρχόμενοι διὰ τῶν στό-

---

[1] ΖΑΧΑΡΙΟΥ Ν. ΜΑΘΑ, Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς Πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἔκδ. β΄. Ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 326 - 327. Πρβλ. καὶ Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τόμ. Α΄ (ἐν Τεργέστῃ 1889), σ. 307 κέ.

[2] Εἶχεν ἤδη ἀπολυθῆ ἀπὸ τοῦ 1797 ἑτέρα ἐγκύκλιος Γρηγορίου τοῦ Ε΄ πρὸς τοὺς κληρικούς, προκρίτους καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς τῆς Ἑπτανήσου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ναπολέοντος, διὰ τῆς ὁποίας ἐγκυκλίου εἰδοποιοῦντο οἱ Ἰόνιοι, ὅτι «ἡ ὀθωμανορουσοβρεττανικὴ ἁρμάδα ἔρχεται εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ὄχι κατὰ τῶν νήσων καὶ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τοῦ ζυγοῦ καὶ τῆς τυραννίδος, εἰς ἣν ἀκουσίως ἐνέπεσον καὶ νὰ τοὺς ἀπολυτρώσῃ ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ἀσέβειαν καὶ ἀθεΐαν, ὅπου κατ' ὀλίγον ἡ λύμη τῶν Γάλλων θέλει μεταστήσει ἀνεπαισθήτως εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς αὐτῶν ἀπογόνους». Ὅρα «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄», τόμ. Α΄ (ἐν Ἀθήναις 1865), σ. 201 κέ.

[3] ΣΠ. Α. ΒΛΑΝΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 203.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λων των ν' ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων τὴν εἰρήνην, τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν εὐημερίαν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δύο συμμάχων αὐτοκρατόρων [1]. Διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐγκυκλίου, τῆς ἐξαπολυθείσης τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1798 καὶ ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης, τοὺς κληρικούς, προεστῶτας, προκρίτους καὶ λοιποὺς χριστιανούς, καλεῖ καὶ πάλιν τοὺς Ἑπτανησίους νὰ ἐξεγερθῶσι «κατὰ τῶν ἀθέων Φραντζέζων» καὶ νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῶν ρωσοτουρκικῶν δυνάμεων «πρὸς παντελῆ κατατρόπωσιν καὶ ἀφορισμὸν τῶν ἀντιθέων Γάλλων καὶ κοινῶν λυμεώνων τῆς ἀνθρωπότητος». Συμβουλεύει δὲ ἐν συνεχείᾳ τοὺς Ἰονίους, μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Γάλλων νὰ προσφέρουν ὑποταγὴν εἰς τὸν Σουλτάνον ἐξασφαλίζοντες αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν «καθὼς καὶ οἱ Ἀρναγουίζοι ἢ μὲ ὅντινα ἄλλον τρόπον αἱρεῖσθε καὶ ἀξιωθήσεσθε πάντες διὰ βασιλικῶν καβαδίων καὶ δωρεῶν, ἔχοντες διὰ παντὸς τὴν δυνατὴν αὐτῆς ὑπεράσπισιν καὶ κραταιὰν βοήθειαν» [2].

Εἰς τὰς ἐντύπους ἐγκυκλίους τοῦ Πατριάρχου, αἵτινες ἀπετέλουν δριμεῖαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Γαλλίας [3], ἐδόθη εὐθὺς ἀμέσως ἐξ ἴσου δριμεῖα ἀπάντησις ἐκ μέρους τῶν Γάλλων δι' ἐντύπου προκηρύξεως ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1798, φερούσης ὑπογραφὴν «Φιλόπατρις Ἐλευθεριάδης» καὶ τυπωθείσης δῆθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῷ Ἀρμενίῳ Boghoz. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου, τὸ ὁποῖον ἐγράφη προφανῶς καὶ ἐξετυπώθη ἐν Παρισίοις (τὸ αὐθεντικὸν χειρόγραφον γαλλιστὶ γεγραμμένον ἀπόκειται ἐν Archives de l'Empire τῶν Παρισίων) καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖται ἡ ἀναίρεσις τῶν πατριαρχικῶν ἐγκυκλίων, ἀποτελεῖ δριμὺ κατηγορητήριον κατὰ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' καὶ ἑξῆς ἐξαπατᾷ τοὺς Ἕλληνας χρησιμοποιοῦσα ὡς δόλωμα τὴν

---

[1] ΠΑΝ. ΧΙΩΤΟΥ, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα, τόμ. Γ' (Κέρκυρα 1863), σ. 679. Πρβλ. Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, Πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Λευκάδος, τόμ. Α' (Ἀθῆναι 1954), σ. 101 κέ.

[2] Α. Σ. ΜΠΙΣΚΙΝΗ, Ἱστορικὰ σημειώματα Ζακύνθου, ἐφημ. Ζακύνθου *Ἐλπὶς* ἐν φφ. τῆς 23 καὶ 30 Ἰουλίου 1906. Ἡ δευτέρα αὕτη «διὰ τύπου» ἐγκύκλιος Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς τοὺς Ἰονίους ἀπεστάλη μέσῳ τοῦ «Κωστάκη Καρατζᾶ ἄρχοντος δραγουμάνου πάσης τῆς Πελοποννήσου» διαμένοντος ἐν Γαστούνῃ, ὅστις καὶ ἐκοινοποίησε ταύτην πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους συνοδευομένην δι' ἰδίας ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ὁποίας προέτρεπε τοὺς κατοίκους τῶν Ἰονίων Νήσων, «ὅσοι ἐγεύθησαν τὸν ἰὸν τῆς γαλλικῆς ἐλευθερίας», νὰ σπεύσωσι νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Πατριάρχου, ἀποστέλλοντες εἰς αὐτὸν εἰς Γαστούνην ἢ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Πελοποννήσου τὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον κοινὰς ἐνυπογράφους ἀναφοράς των, ἵν' ἀποσταλῶσι ταχέως καὶ ἀσφαλῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἰδὲ περιεργείας χάριν τὴν ἀπάντησιν τῶν Παργίων εἰς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πατριάρχου, Ἠπειρωτικὰ Χρονικά, τόμ. Β' (1927), σ. 277-278.

[3] Κατὰ τῆς «φθοροποιοῦ λύμης τῆς προερχομένης ἐκ τῶν Γαλλιῶν» ἀπελύθησαν ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ε' πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα. Ἰδὲ δύο τοιαῦτα πρὸς τὸν Ἄνθιμον Σμύρνης ἐκδοθέντα τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1798, «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε'», τόμ. Β', σ. 504-506.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θρησκείαν: «La religion n'a donc été qu'un moyen politique dont vous avez été la dupe» [1].

Οἱανδήποτε ὅμως ἀπήχησιν καὶ ἂν εἶχεν ἡ γαλλικὴ αὕτη ἀπάντησις εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἐὰν κατέστη εὐχερὴς ἡ εὐρεῖα διάδοσίς της, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσῃ βεβαίως τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον, ὅστις κατὰ τεκμήριον ὤφειλεν ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ δὲ Ἰγνάτιος διατελῶν ἐν στενοτάτῳ μετὰ τοῦ Πατριαρχείου συνδέσμῳ, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ ἔχῃ τὰς αὐτὰς μετὰ τοῦ Φαναρίου διαθέσεις ἔναντι τῶν Γάλλων καὶ τῆς παραμονῆς των ἐν Ἠπείρῳ καὶ πρὸ τῶν πατριαρχικῶν ἐγκυκλίων, ἀλλ' ἰδίως μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου Τουρκίας-Ρωσίας κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν προαναφερθεισῶν ἐγκυκλίων. Διατελῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ δὴ ἐν τῇ σατραπείᾳ τοῦ Ἀλῆ, ἡ σκιὰ τοῦ ὁποίου ἐβάρυνεν ἐπὶ τῶν χριστιανῶν περισσότερον παντὸς ἄλλου Τούρκου τυράννου, ἐγνώριζε βαθέως τοὺς κινδύνους καὶ τοῦ ποιμνίου του καὶ τῶν χριστιανῶν γενικῶς, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐγοητεύοντο ὑπὸ τῶν ᾀσμάτων τῆς γαλλικῆς σειρῆνος καὶ ἐὰν ὁ γαλλοτουρκικὸς πόλεμος ἐπεξετείνετο εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἶχεν ἄλλως τε παράσχει δείγματα τῶν ἀντιλήψεών του τούτων καὶ εἰς ἄλλην προγενεστέραν περίπτωσιν ἀφορῶσαν ἀμεσώτερον εἰς τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον. Ἀρχομένου τοῦ 1798 οἱ Γάλλοι ἔπεμψαν εἰς Ἤπειρον μυστικοὺς πράκτορας, οἵτινες κηρύττοντες τὰς περὶ ἐλευθερίας ἰδέας ἐξηρέθιζον τοὺς ραγιάδες τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, Θεσπρωτίας καὶ Ἀμφιλοχίας, τινὲς τῶν ὁποίων ἔφερον δημοσίᾳ τὸ τρίχρουν ἐθνόσημον τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς μαθὼν τὰ διατρέχοντα ἀνέφερεν εἰς τὴν Πύλην μεθ' ὑπερβολῆς τὸν κίνδυνον ἀποστασίας τῶν ὑπηκόων καὶ προσέφερεν ἑαυτὸν πρόθυμον τιμωρὸν τῶν ἀποστατῶν. Ἡ Πύλη μαθοῦσα ταῦτα, γνωρίζουσα ὅμως καὶ τὰς προθέσεις τοῦ Ἀλῆ, ἵνα ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τῆς τοπαρχίας του, τὸν μὲν Ἀλῆν διέταξε νὰ ἡσυχάζῃ, προητοίμαζεν ὅμως ἄλλον πασᾶν, ἵνα ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ὑπόπτων ἐκείνων χωρῶν. Τότε ὁ Ἰγνάτιος μαθὼν τὰς μυστικὰς ἑτοιμασίας παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ καὶ ἐν Ἰωαννίνοις φίλων του, παρεκάλεσε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, ὅπως μεσιτεύσῃ παρὰ τῇ Ὑ. Πύλῃ, ἵνα ματαιωθῇ ἡ ἐκστρατεία, ἥτις ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ ὅλους τοὺς Ἀμβρακιώτας χριστιανούς. Γρηγόριος ὁ Ε' ἐπέτυχε τότε, ἵνα ἀνατεθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ κατάπαυσις τῶν θρυλουμένων ταραχῶν. Ἀποδεχθέντος τοῦ Σουλτάνου τὴν πρότασιν τοῦ Πατριάρχου, ἀπεστάλη εἰς Ἀμβρακίαν ἔξαρχος ἐπὶ ἄλλῃ δῆθεν αἰτίᾳ ὁ μέγας πρωτοσύγγελος Ἰωαννίκιος ὁ Βυζάντιος, ὁ μετὰ ταῦτα Ἐλασσόνος καὶ ὕστερον μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως γενόμενος. Ὁ Ἰωαννίκιος καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ κοινοῦ ἠδυνήθησαν νὰ ἀναστείλωσι τὴν ὁρμὴν τῶν θερμοαίμων γαλ-

---

[1] *Bibliothèque diplomatique.* Recueil des Traités de la Porte Ottomane avec les Puissances étrangères, par le Baron I-de Testa, τόμ. 1 (Paris 1864), σ. 557-562.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λιζόντων καὶ νὰ λάβωσι παρὰ τοῦ μουλᾶ τῆς Ἄρτης ἰλάμι, ὅτι ἄκρα ἡσυχία ἐπεκράτει εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους καὶ εἰλικρινὴς ὑπακοὴ πρὸς τὸν Σουλτάνον, οὐδεὶς δὲ κίνδυνος ταραχῆς ἢ ἐξεγέρσεως ὑπῆρχεν. Ταῦτα καὶ οἱ ραγιάδες ἀνήγγειλαν εἰς τὴν Πύλην διὰ πανδήμων ἀναφορῶν. Οὕτω διεσκεδάσθησαν αἱ ὑποψίαι τῆς Πύλης, ἥτις μάλιστα ἐπληροφορήθη διὰ στόματος τοῦ Πατριάρχου ὅτι ὁλόκληρος ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἦτο διαβολὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν ἀμβρακικῶν παραλίων καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς σατραπείας του [1]. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Ἰγνάτιος ἐπιδεξίως ἐργασθεὶς προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἀμβρακίας· διὸ καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία πατριαρχεύοντος Νεοφύτου τοῦ Ζ΄ ἀπέστειλεν αὐτῷ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1799, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειαν Αὐτῆς· «... οἱ ὑπερβολικοὶ κόποι σου, οὓς ὑπέστης, περιπόθητε, καὶ σὶ ὑπέρογκοι δαπάναι ἃς κατέβαλες κατὰ τὸ ἄφευκτον χρέος σου ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐκβάσει τῶν εἰς τὰ αὐτόθι ἀναγκαίων τοπικῶν ὑποθέσεων, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἐν πᾶσιν εὐδόκιμόν σου εἰς τὸ μετ' εὐστοχότητος κατορθωτικὸν ἐν πράγμασιν οὕτω μεγάλοις, ταῦτα πάντα μετὰ πληροφορίας ἐγνώσθησαν τῇ ἡμῶν μετριότητι... ὅθεν καὶ γνώμῃ κοινῇ ὡς ἐν ἑνὶ στόματι ὁμοφώνως πολλαῖς εὐφημίαις κατεστέψαμεν τὴν ἱερότητά σου ἐπὶ τῷ ζήλῳ τούτῳ καὶ τῷ μετὰ προθυμίας ἐπιδεικνυμένῳ σαδιακάτι σου εἰς εὐόδωσιν τῶν ἀναγκαίων ἐκείνων ὑποθέσεων...» [2].

2α) *Βόνιτσα.* Κατὰ τὸν Περραιβὸν «ὁ αὐτὸς κὺρ Ἰγνάτιος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Πρεβέζης ἐστάλθη ἀπὸ τὸν πασιᾶ εἰς τὴν Βόνιτζαν διὰ νὰ τοὺς νουθετήσῃ νὰ ὑποταχθοῦν, οἱ ὁποῖοι καὶ ὑπετάγησαν· μάλιστα πρὶν αὐτὸς φθάσῃ, ἐκεῖνοι εἶχον φονεύσει τέσσαρας Φραντζέζους ἀσθενεῖς, καὶ παίρνοντας τὰ κεφάλια τους ὁ Ἰγνάτιος τὰ ἔφερεν εἰς τὸν πασιᾶ» [3], ὁμοίως δ' ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Emerson, παραλείπων βεβαίως τὴν περὶ κεφαλῶν μακαβρίαν μυθοπλαστίαν τοῦ Περραιβοῦ [4]. Ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλῆ καὶ πιστεύων ὅτι ἐξυπηρετεῖ τοὺς χριστιανοὺς ἀπαλλάσσων τούτους ἐκ τῶν δεινῶν ὅσα ὑπέστη ἡ ἁλωθεῖσα Πρέβεζα, ὁ Ἰγνάτιος ἔσπευσε κατὰ παράκλησιν τοῦ Ἀλῆ εἰς Βόνιτσαν, πρὶν ἔτι ἐπιτελεσθῇ τὸ ἔγκλημα τῆς Σαλαώρας, ἵνα πείσῃ τοὺς κατοίκους νὰ ὑποταχθῶσιν ἄνευ πολέμου, ἀποφεύγοντες τὴν ματαίαν αἱματοχυσίαν καὶ τὴν φθορὰν ἣν ὑπέστη ἡ Πρέβεζα. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι

---

[1] Ζαχ. Ν. Μαθα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 324-326. Σεραφειμ Ξενοπουλου, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως Ἄρτης καὶ Πρεβέζης, σ. 7. Πρβλ. ἐφημερίδα *Αἰὼν* τῆς 3 Νοεμβρίου 1848 καὶ «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε'», τόμ. Α', σ. 12-13. Περὶ Ἰωαννικίου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ χρηματίσαντος μητροπολίτου Ἐλασσόνος (1798-1808) βλ. Ζαχ. Ν. Μαθα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 329-330, σημ.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ΄ 1 (=ΙΙ, ἀρ. 3).

[3] Περραιβου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 9.

[4] J. Emerson, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 445.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πρὶν ἢ φθάσῃ ὁ Ἰγνάτιος, ἡ μικρὰ γαλλικὴ φρουρὰ ἐξεκένωσε τὸ φρούριον καὶ κατέφυγεν εἰς Λευκάδα. Τὰ δὲ περὶ σφαγῆς Γάλλων στρατιωτῶν ὁ Pouqueville, ὅστις μετ' αὐστηρότητος ἀλλὰ καὶ κατανοήσεως κρίνει τὰς πράξεις τοῦ Ἰγνατίου, περιγράφει ἄλλως: «Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκκενώσεως τοῦ φρουρίου, τέσσαρες Γάλλοι παραμείναντες ἀσθενεῖς εἰς τὸ φρούριον ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου Χαλικιοπούλου, ὅστις καὶ προσεκόμισε τὰς κεφαλάς των εἰς τὸν πασᾶν εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς»[1]. Ἀλλ' ὁ Περραιβὸς δὲν ἐδίστασε νὰ φορτώσῃ τὸ εἰδεχθὲς τοῦτο ἔργον εἰς τοὺς ὤμους τοῦ Ἰγνατίου.

2β) *Πάργα*. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεβέζης ὁ Ἀλῆς ἐστράφη ἀμέσως κατὰ τῆς Πάργας. Ἀλλ' ἡ κατάληψις τῆς ὠχυρωμένης ταύτης θέσεως δὲν ἦτο διὰ τὸν Ἀλῆν τόσον εὔκολος, διότι τὴν Πάργαν ὑπερήσπιζον, ἐκτὸς τῆς μικρᾶς γαλλικῆς δυνάμεως, οἱ ἀτρόμητοι κάτοικοί της, οἵτινες γνωρίζοντες τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ Ἀλῆ εἶχον συνεχῶς ἐστραμμένην τὴν προσοχήν των πρὸς τὰς ὑπόπτους κινήσεις του. Ἐπὶ πλέον οἱ Σουλιῶται, ἐν ὄψει τοῦ κινδύνου μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεβέζης, ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ σπεύσουν ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τοῦ Ἀλῆ εἰς βοήθειαν τῶν ἀστυγειτόνων των[2]. Γνωρίζων πάντα ταῦτα ὁ Ἀλῆς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Πάργας, ἀλλ' ἠθέλησε δι' ὑπούλων μέσων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Πρὸς τοῦτο τὸ ἑσπέρας τῆς 12 Ὀκτωβρίου — τῆς ἡμέρας τῆς ἁλώσεως τῆς Πρεβέζης — ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Παργίους αὐστηρὰν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήγγελλεν ὅτι «ἐξάπωσε» (ἐκυρίευσε) τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐκάλει αὐτοὺς νὰ ἀποστείλουν ἐπιτροπὴν διὰ συνομιλίας, πρὸς τὸν σκοπὸν «νὰ γένητε τοῦ βασιλέως μου· καὶ ὅ,τι νιζάμι (πολιτικὴν διοίκησιν) θελήσετε νὰ σᾶς δώκω· ἀμὰ δὲν θέλετε, νὰ ξέρετε ποὺ ἔχω καὶ μετ' ἐσᾶς πόλεμον, καὶ τὸ κρῖμα στὸν λαιμόν σας»[3].

Οἱ Πάργιοι δὲν ἀπήντησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλῆ, τῆς ὁποίας τὸν νοῦν καλῶς ἠννόουν. Ἄλλως τε, πρὶν ἢ λάβουν τὸ γράμμα τοῦ Ἀλῆ, ἔσπευσαν αὐθημερὸν νὰ γράψουν πρὸς τὴν ἐν Κερκύρᾳ κεντρικὴν διοίκησιν ἀναγγέλλοντες τὴν καταστροφὴν τῆς Πρεβέζης καὶ ζητοῦντες βοήθειαν εἰς πολεμεφόδια καὶ ἄνδρας, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἀποστολὴν πολεμικοῦ πλοίου[4].

Τὴν ἑπομένην 13 Ὀκτωβρίου ἀνησυχοῦντες σφόδρα οἱ Πάργιοι ἀπέστειλαν καὶ δευτέραν πρὸς τὴν κεντρικὴν διοίκησιν Κερκύρας ἐπιστολὴν ἐκλιπαροῦντες βοήθειαν[5].

Μὴ λαβὼν οὐδεμίαν ἐκ Πάργας ἀπάντησιν ὁ Ἀλῆς ἐπανῆλθε πάλιν μετὰ τέσσαρας

---

[1] Pouqueville, Histoire de la régénération de la Grèce, 1, 164, ὑποσημ.

[2] Περραιβου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 95-96.

[3] Αὐτόθι, σ. 97.

[4] Ε. Γ. Πρωτοψαλτη, Σελὶς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Πάργας. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΝΘ' (1955), σ. 135.

[5] Αὐτόθι, σ. 136.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡμέρας (16 Ὀκτωβρίου) καὶ διὰ τοῦ ἐμπίστου αὐλικοῦ του Χασὰν ἐφέντη ἀπέστειλε καὶ νέαν πρὸς τοὺς Παργίους ἀπειλητικὴν ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐζήτει νὰ ἐκδιώξουν τοὺς ἐχθρούς του Σουλιώτας ἐκ τῆς πόλεώς των καὶ νὰ φονεύσουν τὴν γαλλικὴν φρουράν [1].

Τὴν 19 Ὀκτωβρίου οἱ Πάργιοι ἀπήντησαν πρὸς τὸν Ἀλῆν : «... τὴν ὑποταγὴν ὁποὺ ζητεῖς ἀπ' ἐμᾶς, εἶναι δύσκολον νὰ τὴν ἀπολαύσῃς, ἐπειδὴ τὰ ζωντανά σου παραδείγματα μᾶς παρακινοῦν ὅλους εἰς τὸν ἔνδοξον καὶ ἐλεύθερον θάνατον, καὶ ὄχι ποτὲ εἰς τὸν ἄτιμον καὶ τυραννικὸν ζυγόν...». Ἐν συνεχείᾳ ἀρνοῦνται νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ φονεύσουν τὴν γαλλικὴν φρουρὰν καὶ δηλοῦν ὑπερηφάνως, ὅτι προτιμοῦν τὸν ἔνδοξον πόλεμον διὰ τῆς πατρίδος τὰ δίκαια [2].

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Πάργιοι εἶχον ἀποστείλει δύο πρέσβεις πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ρωσικοῦ καὶ ὀθωμανικοῦ στόλου, τὸν ναύαρχον Οὐσακὼφ καὶ τὸν Καδίρμπεην, προσφέροντες ὑποταγὴν καὶ ζητοῦντες ν' ἀσφαλίσωσι τὴν πατρίδα των ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ Σουλτάνου. Ἐζήτησαν δὲ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὴν γαλλικὴν φρουρὰν νὰ ἐγκαταλείψῃ ἑκουσίως τὴν Πάργαν καὶ νὰ μετασταθμεύσῃ εἰς Κέρκυραν, διὰ νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα εὐλογοφανὴς αἰτία, ἥτις θὰ ἐδικαιολόγει τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ἀλῆ. Τούτου συντελεσθέντος ἐν μιᾷ νυκτί, οἱ Πάργιοι ἀνύψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου των τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν, τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἡνωμένου στόλου δεχθέντων τὴν ὑποταγὴν τῶν Παργίων. Καὶ οὕτω πως ἐξασφαλισθέντες, καὶ εἰς ἐκπλήρωσιν προφανῶς ἐπιθυμίας τῶν ναυάρχων, ἐδέχθησαν τὴν περὶ συνομιλιῶν πρότασιν τοῦ Ἀλῆ καὶ ἀπέστειλαν εἰς Πρέβεζαν ἀντιπροσωπείαν, ἥτις πιεσθεῖσα ὑπέγραψε τὴν 30 Ὀκτωβρίου συνθήκην μετὰ τοῦ Ἀλῆ, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Περραιβός [3]. Ἐν τῷ 7ῳ ἄρθρῳ τῆς συνθήκης ταύτης ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς : «Ὑπόσχονται οἱ Παργινοὶ διὰ νὰ φυλάξουν καὶ τώρα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἄκραν πίστιν καὶ σαδεκάτι (ὑποταγὴν) εἰς τὸ ὑψηλὸν Δοβλέτι, καὶ παρακαλοῦν τὸ ἔλεος τῆς κραταιᾶς Βασιλείας, διὰ νὰ τοὺς ἐπικυρώσῃ τὰ ἀνωτέρω προνόμια μὲ ἔγγραφον βασιλικὸν προσκυνητὸν ὁρισμόν, τὰ ὁποῖα αὐτὰ κατὰ τὸ παρὸν μᾶς ἐπικύρωσε μὲ τὴν ὑπογραφὴν καὶ σφραγῖδά του ὁ ὑψηλότατος Ἀλῆ πασᾶς ἐφέντης μας ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ ὑψηλοῦ Δοβλετίου πληρεξούσιος καὶ ἡμεῖς οἱ βεκίληδες (ἐπίτροποι) τῆς Πάργας, ὁποὺ μὲ τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην τῆς Ἄρτας, ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν τῶν ἀνωτέρω, ἤλθαμεν ἀπὸ τὸν τόπον μας τὴν Πάργαν πληρεξούσιοι δι' αὐτὸ τοῦτο...». Ἐν τέλει ἐπικυροῖ τὴν συμφωνίαν ὁ Ἰγνάτιος : «Ὡς διωρισμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ τὸν συβασμὸν τῶν ἀνωτέρω Ἰγνάτιος ὁ μητροπολίτης τῆς Ἄρτης βεβαιῶ» [4].

---

[1] ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 98. Πρβλ. καὶ POUQUEVILLE, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 159.

[2] ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 99.

[3] Αὐτόθι σ. 102-107.

[4] Αὐτόθι, σ. 107.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἰς τὴν συνθήκην ταύτην φέρεται ὑπογεγραμμένος μετὰ τὸν Ἀλῆν, «ὡς διωρισμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ τὸν συμβιβασμόν», ὁ μητροπολίτης Ἄρτης Ἰγνάτιος, ὅστις μεταβὰς κατ' ἐντολὴν τοῦ πασᾶ εἰς Πάργαν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Πρέβεζαν τοὺς πληρεξουσίους τοῦ δυσηνίου πολίσματος. Εἰς τὴν «κακόνοιαν» τοῦ Ἰγνατίου, ὃν καὶ χαρακτηρίζει «ἐπιστήθιον τότε ὑπουργὸν τοῦ Ἀλῆ», ἀποδίδει ὁ Περραιβὸς τὴν πρόθεσιν ν' ἀπατήσῃ τοὺς Παργίους, διότι «συνέταξε συνθήκην εὐχάριστον μὲν κατ' ἐπιφάνειαν διά τινα προνόμια, ἐπιτηδείαν δὲ διὰ τοὺς καταχθονίους σκοποὺς τοῦ ἡγεμόνος» [1].

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν διαθέσεων τοῦ Ἰγνατίου ἔναντι τῶν Γάλλων, καὶ ὁ κοινότατος βεβαίως νοῦς ἠδύνατο νὰ κρίνῃ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ καὶ ἡ Πάργα τὴν τύχην τῆς Πρεβέζης. Ἑπομένως δὲν εὐσταθεῖ ἡ κατηγορία τοῦ Περραιβοῦ κατὰ τοῦ μητροπολίτου, ὅστις μεσολαβήσας ἐπέτυχε τὴν μεταξὺ Ἀλῆ καὶ Παργίων συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ἄλλως τε μετ' ὀλίγον ἀπέρριψαν οἱ Πάργιοι ἀνακοινώσαντες τῷ Ἀλῇ δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 9 Νοεμβρίου 1798, ὅτι οἰκειοθελῶς ὑπετάγησαν εἰς τοὺς δύο ναυάρχους τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας [2].

Σημειωτέον, ὅτι τὴν οὐσιαστικὴν ὑπεράσπισιν τῶν Παργίων ἀνέλαβε κυρίως ὁ Ρῶσος ναύαρχος Οὐσακὼφ παρωθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ προξένου τῆς Ρωσίας Λιμπεράκη Μπενάκη καὶ τοῦ γραμματέως καὶ διερμηνέως του Κεφαλλῆνος Γεωργίου Παλατίνου [3].

3. *Ἀγὼν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν.* Τὰ αἴτια τοῦ θανασίμου ἀγῶνος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν εἶναι γνωστά. Ὁ φιλόδοξος Ἀλβανὸς δὲν ἠνείχετο πρῶτον τὴν ἐλευθέραν ταύτην νησῖδα ἐν Ἠπείρῳ, τὴν ὁποίαν καθίστα ἀπόρθητον ἡ θρυλικὴ γενναιότης τῶν εὐαρίθμων κατοίκων της, καὶ δεύτερον ἠγωνίζετο ν' ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν του ἀπὸ τὰς φοβερὰς ἐπιδρομάς, τὰς ὁποίας συχνότατα ἐνήργουν οἱ Σουλιῶται κατὰ Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ἀγάδων ἀλλὰ καὶ κατὰ χριστιανῶν ἐνίοτε [4], ὑπαγομένων εἰς τὸ κράτος του. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ σατράπης τῆς Ἠπείρου ἔτρεφε σφοδρὸν μῖσος κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐξαιρέτως, ὑπὸ τῶν ὁποίων εἶχεν ὑποστῇ τοσαύτας ταπεινώσεις, ὅσας παρ' οὐδενὸς ἄλλου ἐκ τῶν πολυπληθῶν του ἐχθρῶν. Εὐκόλως ἢ δυσκόλως ἠδυνήθη νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐχθρούς του κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως. Ἀντιθέτως ὁ ἀγών του κατὰ τῶν Σουλιωτῶν διήρκεσεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν περίπου λυσσώδης (1788 - 1803). Χρησιμοποιῶν πᾶν μέσον ἀπὸ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἐξα-

---

[1] ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἔκδ. γ'. Ἐν Ἀθήναις 1857, τόμ. Β', σ. 30.

[2] Αὐτόθι, σ. 32.

[3] ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 138. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν Πρεβέζης καὶ Πάργας (1798 - 1802), ἐν ΔΙΕΕ, 11 (1956), σ. 59.

[4] POUQUEVILLE, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 98.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πατήσεως μέχρι τῆς ἀπανθρώπου βίας καὶ τοῦ πειθαναγκασμοῦ ἠδυνήθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς Σουλιώτας ἐκ τῶν ἀπορρώγων βράχων τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν δραματικὴν φάσιν τῆς μακρᾶς των πάλης (1800 - 1803)· δὲν ἐδίστασε τότε νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ἠπείρου ν' ἀποκηρύξουν τοὺς «κλέπτας» Σουλιώτας [1]. Πιεσθεὶς καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἀπέλυσεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς ἐπαρχίας του, διὰ τῆς ὁποίας ἠπείλει δι' ἀφορισμοῦ οἱονδήποτε, ὅστις ἤθελε βοηθήσει τοὺς Σουλιώτας [2]. Ἔτι χείρονα ἔπραξεν ὁ Ἀλῆς εἰς βάρος τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου, τὸν ὁποῖον ἠνάγκασε νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ὑφιστάμενόν του ἐπίσκοπον Παραμυθίας, διὰ τῆς ὁποίας διετάσσετο ὁ τελευταῖος οὗτος νὰ χρησιμοποιήσῃ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ἐπιρροήν του κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ὡς φυλῆς ἁρπακτικῆς καὶ ἐπαναστατικῆς [3]. Τὴν περίεργον ταύτην ἐπιστολὴν διέσωσεν ὁ περιηγητὴς συνταγματάρχης Leake [4].

Ἀργότερον πάλιν ὁ Ἰγνάτιος ὑπεχρεώθη νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Παραμυθίας, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς νὰ μὴ βοηθήσωσι τοὺς Σουλιώτας. Ἀλλὰ καθὼς μεταδίδει ὁ παρέχων τὴν πληροφορίαν Bartholdy, ἀπέτυχεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο [5]. Ὑπεχρεώθη ἐπίσης νὰ γράψῃ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἁρματολῶν [6].

Ἀναφέρων τὰ ἀνωτέρω ὁ Γεώργιος Finlay καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀλῆς ἔπεισε τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον, νὰ ἐκδηλωθῇ ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν, ἵνα ἀποστερήσῃ αὐτοὺς πάσης ἐλπίδος ἐπικουρίας ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας. Πόσον ὀλίγον ἠδύναντο νὰ ἐννοῶσιν οἱ ξένοι περιηγηταὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα τῶν ἡγετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας! Πόσον πολὺ ἠγνόουν τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ἔζη τότε καὶ ἐπολιτεύετο πρὸς τοὺς τυράννους ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία! Ἀλλὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου γενικῶς καὶ τοῦ Ἰγνατίου εἰδικώτερον ἔναντι τῶν Σουλιωτῶν ἦσαν πάντῃ ἀντίθετα τῶν φαινομένων. Οὐδεὶς ἔχαιρεν ὅσον ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὰς νίκας τῶν Σουλιωτῶν καὶ οὐδεὶς ὅσον αὐτὸς ἠγαλλία ἐνδομύχως εἰς πᾶσαν ταπείνωσιν τοῦ Ἀλῆ.

Ἐν Πίζῃ διαβιῶν καὶ ἡσυχάζων διηγεῖτο τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1816 εἰς τὸν ἰατρὸν Στέφανον Καραθεοδωρῆν, «ὅτι ἔγινεν αὐτόπτης πῶς 100 Σουλιῶται ἐκτύπησαν τρεῖς κολόννας Ἀρβανιτῶν συνισταμένας τὴν μὲν ἀπὸ 4000, τὴν δὲ ἀπὸ 2000, τὴν δὲ ἀπὸ 1800, ἐνῷ αὐτὸς μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν μακρόθεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου

---

[1] Pouqueville, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 206-207.

[2] Finlay, A history of the Grece, (ἔκδ. Tozer), τόμ. VI, σ. 48. Pouqueville, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 207.

[3] Finlay, ἔνθ' ἀνωτ.

[4] Leake, Travels in Northern Greece, 1,513.

[5] Bartholdy, Voyage en Grèce, 2,282.

[6] Pouqueville, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 207.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς ἔβλεπαν· οἱ Ἀρβανῖται διεσκορπίσθησαν. Δεκαεννέα Σουλιῶται, ἔλεγεν, ἀντιπαρετάχθησαν εἰς 600 (Ἀρβανίτας) καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐμπόδισαν τὴν διάβασιν, ἕως οὗ εἶχον παρούτι, τοὺς εἶπαν, ἀφοῦ τὸ ἐτελείωσαν, περάσετε τώρα ὅπου θέλετε»[1]. Οἱ πλήρεις θαυμασμοῦ λόγοι οὗτοι δεικνύουσι ποίαν πράγματι γνώμην εἶχε περὶ τῶν Σουλιωτῶν ὁ Ἰγνάτιος. Ἄλλως τε κατὰ τὸν Pouqueville, ὁ ἴδιος ὁ Ἀλῆς, ἀξιῶν παρὰ τοῦ Ἰγνατίου παρόμοια ἔγγραφα, δὲν ἠπατᾶτο ὡς πρὸς τὰ ἀληθῆ αἰσθήματα αὐτοῦ. Πιέζων ποτὲ τὸν Ἰγνάτιον νὰ γράψῃ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀρματολῶν, ἵνα ἀρνηθῶσι πᾶσαν βοήθειαν εἰς τοὺς Σουλιώτας, διστάζοντος προφανῶς τοῦ μητροπολίτου, ὁ Ἀλῆς προσέθεσε: «Courage, Métropolitain, ne ménage pas les serments»[2].

4. *Ἀπηνὴς διωγμὸς τῶν ἀρματολῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ.* Καθ' ὅλας τὰς δυσκόλους περιστάσεις ἡ Ἑπτάνησος ὑπῆρξε τὸ προσφορώτερον καταφύγιον τῶν φευγόντων τοὺς Τούρκους κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου εὗρον κατὰ καιρούς ἄσυλον οἱ ἀποτυγχάνοντες ἐπαναστάται, οἱ κλέφται, οἱ περιπίπτοντες εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Τούρκων ἀρματολοί, ἀλλὰ καὶ οἱ κοινοὶ ἅρπαγες καὶ λῃσταὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Διὸ καὶ ἐπανειλημμένως ἡ Πύλη ἀπῄτησε τὴν ἐξ Ἑπτανήσου ἀποδίωξιν τῶν Ἑλλήνων τῶν εὑρόντων καταφύγιον εἰς τὰς νήσους ἀπὸ τοῦ 1770 καὶ ἑξῆς ὑπὸ οἱονδήποτε καθεστὼς καὶ ἂν ἐτύγχανον αὗται διατελοῦσαι[3].

Ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις μετ' ἰδιαιτέρου πείσματος ἐπεζήτησε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ καταφύγια ταῦτα τῶν καταδιωκομένων Ἑλλήνων, ὑπῆρξεν ὁ τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆς. Ἀφ' ὅτου διωρίσθη οὗτος κατὰ τὸ 1785 τοποτηρητὴς τοῦ γενικοῦ ἐπόπτου τῶν ὁδῶν τῆς Ρούμελης (ντερβεντὰτ ναζὴρ) καὶ ἐκυριάρχησεν εἶτα ἐν Ἰωαννίνοις (1788), ἤρχισε δεινὴν καταδρομὴν κατὰ τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, ἐννοῶν καλῶς, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀληθὴς κύριος τῶν χωρῶν τῆς σατραπείας του, ἐφ' ὅσον ἔζων ἐν αὐταῖς οἱ ἰσχυροὶ καὶ πολεμικώτατοι ἀρματολοί. Ὁ Κασομούλης περιγράφει παραστατικώτατα τὸν συστηματικὸν κατατρεγμὸν τῶν καπεταναίων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ. «Ὁ πολεμικὸς καὶ πονηρὸς Ἀλήπασας μόλις ἄρχισε νὰ ζωογονῆται, καὶ αἰσθανόμενος ὁποῖα προσκόμματα ἔμελλε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ αὔξησιν τῆς ἐξουσίας του ἀπὸ τοὺς ἀρματολούς, οἵτινες εἶχον ὅλην τὴν κυριότητα εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη· διὰ νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν του ταχύτερα, καὶ ἐξ ἄλλου διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὰς ὑπονοιῶν εἰς τὴν κυβέρ-

---

[1] Ηλια Ταντα λιδου, Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρῆ ἰατροῦ. Κωνσταντινούπολις 1868, σ. 22, σημ. (=II, ἀρ. 281).

[2] Pouqueville, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 207.

[3] Π. Χιωτου, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα, Γ', 483. Πρβλ. καὶ Κ. Σαθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς. Ἀθήνῃσι 1869, σ. 563 - 564. Σημειωτέον ὅτι καὶ πολλοὶ Κρῆτες κατέφυγον εἰς τὴν Ἑπτάνησον παλαιότερον, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νησίν του—ὅτι ζητεῖ καὶ ἄλλους τόπους καὶ πασαλίκια—ἐζήτησε τὴν ἐξουσίαν τῶν δερβενιῶν, διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἀσφάλειαν, ἥτις ἐπαπειλεῖτο ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀρματολῶν—οἵτινες πρὸ καιροῦ ἦσαν ὑπὸ τὴν ὀργήν της—καὶ ἐπιτυχὼν ταύτην διὰ πληρεξουσιότητος, προετοίμαζε μίαν γενικὴν μεταβολὴν τῶν ἀρματολῶν διὰ νὰ φθάσῃ περαιτέρω...»[1]. Διὸ καὶ ὄχι μόνον συνεχίσθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὸ ρεῦμα πρὸς τὴν Ἑπτάνησον, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο πυκνότερον. Ἀρματολοί, κλέφτες, Σουλιῶται, οἱ πάσης κατηγορίας χριστιανοὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλῆ, φεύγοντες τὴν ἐξόντωσιν ἐζήτουν ἄσυλον εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους[2]. Τὸ χείριστον δὲ ἦτο, ὅτι οἱ οὕτω καταφεύγοντες καὶ σωζόμενοι Ἕλληνες, ἐξασφαλίζοντες τοὺς οἰκείους αὐτῶν, ἐχρησιμοποίουν εἶτα τὰς πλησιεστέρας πρὸς τὴν Ἤπειρον νήσους καὶ δὴ τὴν γειτονικὴν Λευκάδα ὡς ὁρμητήριον διὰ ποικίλας ἐχθροπραξίας ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ἀλῆ, ἐκδικούμενοι τὸν τύραννον καὶ προσποριζόμενοι συγχρόνως τὰ πρὸς τὸ ζῆν[3].

Ἰδιαιτέρως ἡ Λευκάς, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, κειμένη ἐγγύτατα τῆς Ἀκαρνανίας ὑπῆρξε τὸ κατ' ἐξοχὴν καταφύγιον τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Ἠπείρου, ἀληθὴς φωλεά, διὸ καὶ ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλῆς νὰ καταλάβῃ ταύτην, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ περαιτέρω.

Ἀπειράριθμοι εἶναι αἱ μέχρις ἡμῶν σωθεῖσαι ἔγγραφοι διαμαρτυρίαι τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν ἀξιωματούχων του πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑπτανήσου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τοὺς ἐκ Λευ-

---

[1] ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, τόμ. Α', σ. 31-32.

[2] Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τούτων κυρίως ἐσχημάτισεν ἡ Ἑπτάνησος Πολιτεία τὸν στρατόν της μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 15 Μαρτίου 1800. Ὁ στρατὸς οὗτος — ὁ πρῶτος ἐθνικός μας στρατὸς — ἐτέθη κατὰ πρῶτον καὶ ἐπ' ὀλίγον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ρώσου φιλέλληνος Ἰωάννου Μπέκεντορφ, εἶτα δὲ τοῦ Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν στρατηγοῦ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαδοπούλου, φίλου τοῦ ἡμετέρου Ἰγνατίου. Ὅρα ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ, Ὁ πρῶτος ἐθνικός μας στρατὸς καὶ τὸ πρῶτον ἐθνικόν μας ναυτικὸν (1800-1807), ἐν ἐφημερίδι *Κράτος* τῆς 13 Αὐγούστου 1906 κέ. Πρβλ. καὶ Κ. ΡΑΔΟΥ, Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Ἀρματολοὶ ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΒ' (1916), σ. 31 - 108.

Χάριν τῶν στρατιωτῶν του τούτων ὁ Ἐμμ. Παπαδόπουλος συνέγραψε στρατιωτικὸν κανονισμόν, ὁ ὁποῖος ἐδημοσιεύθη τύποις ὑπὸ τὸν τίτλον : «Διδασκαλίαι στρατιωτικαὶ συντεθεῖσαι παρὰ τοῦ γενναίου κυρίου χιλιάρχου Ἐμμανουὴλ Παπαδοπούλου ὀργανιστοῦ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, ἐπικυρωθεῖσαι παρὰ τῆς Γερουσίας καὶ διὰ προσταγῆς αὐτῆς δημοσιευθεῖσαι διὰ τοῦ τύπου. Ἐν Κερκύρᾳ εἰς τὴν τοῦ γένους τυπογραφίαν διὰ Διονυσίου Σαραντοπούλου διευθυντοῦ [1804]» (LEGRAND, Bibliographie Ionienne, 1,195). Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος 1805 ἐδημοσίευσε τὸν ὀργανισμὸν τοῦ μικροῦ του στρατεύματος ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἑρμηνεία τῆς συνισταμένης λεγεῶνος τῶν Ἠπειρωτο-Σουλιωτῶν καὶ Χιμαρο-Πελοποννησίων εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος Ἀλεξάνδρου Α' αὐτοκράτορος ἁπασῶν τῶν Ρωσσιῶν, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ἐξοχωτάτου κυρίου Ἐμμανουὴλ Παπαδοπούλου γενικοῦ στρατηγοῦ τῆς Α.Α.Μ.».

[3] ΠΕΡ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασᾶ ἔτει 1803, σ. 13.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κάδος ἢ καὶ ἄλλων νήσων ὁρμωμένους φυγάδας καὶ βλάπτοντας παντοιοτρόπως τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀλῆ, κυρίως τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀπόκεινται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἰονίου Γερουσίας ἐν Κερκύρᾳ καὶ εἰς τὰ ἐν Ἑπτανήσῳ Ἀρχειοφυλακεῖα, πολλὰ δὲ τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἤδη [1].

Αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἀλῆ διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν κλεφτῶν καὶ ἁρματολῶν ἐκ τῶν Ἰονίων Νήσων ηὐξήθησαν, ἀφ' ὅτου ἡ Ἑπτάνησος ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας ὡς αὐτόνομος πολιτεία. Κατὰ πρῶτον ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔπεισε τὸν εἰς τὰς νήσους εὑρισκόμενον Ρῶσον ναύαρχον Οὐσακὼφ νὰ ἐξαπολύσῃ προκήρυξιν ἀπὸ 11 Μαΐου 1799, διὰ τῆς ὁποίας διέταττε τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν, νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῶν νήσων πάντας τοὺς ἐν αὐταῖς διαμένοντας κλέφτας καὶ ἁρματολούς [2]. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀνέλαβον ρητὰς ὑποχρεώσεις οἱ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλέντες πρεσβευταὶ τῶν Ἰονίων Νήσων Ἀντώνιος Καποδίστριας καὶ Νικόλαος Σιγοῦρος, διὸ καὶ εἰς τὸ δίπλωμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς αὐτονόμου Ἰονίου Πολιτείας ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν (1800) ἀνεγράφετο ρητῶς: «Πρὸς τούτοις ἡ Πολιτεία οὐδέποτε ἐδύνατο νὰ παρέξῃ καταφύγιον πρὸς καταδιωκομένους ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης Ἕλληνας χριστιανοὺς καὶ κατ' ἰδίαν Σουλιώτας, Τεκιανούς, Νιβιστιώτας καὶ Χιμαριώτας. Ὅσοι δὲ διὰ στάσιν ἢ ληστείαν ἢ ἐπανάστασιν καταδιωκόμενοι κατέφευγον, ὤφειλεν ἡ Πολιτεία νὰ συλλάβῃ αὐτοὺς καὶ ἁλυσοδέτους νὰ ἀποστείλῃ, ὅθεν ἔφυγον [3]». Οὐδέποτε ὅμως ἡ Ἑπτάνησος Πολιτεία ἐτήρησε τοὺς ὅρους τούτους τῶν Τούρκων, ἀλλ' εὕρισκε τρόπους νὰ ἀνέχηται καὶ νὰ περιθάλπῃ τοὺς δυστυχεῖς πρόσφυγας διαβουκολοῦσα ποικιλοτρόπως τὸν Ἀλῆν. Τὰ αἴτια τῆς πολιτικῆς ταύτης εἶναι εὐνόητα· πρῶτον, δὲν ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς πρόσφυγας εἰς τοὺς ἐγκληματικοὺς ὄνυχας τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν ὀργάνων του· δεύτερον, ἐφοβεῖτο τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἀπονενοημένων τούτων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῶσιν ἀδιαμαρτυρήτως μίαν τοιαύτην τύχην [4], καὶ τρίτον, ἤθελε νὰ διαφυλάξῃ παρ' αὐτῇ τοὺς πολεμικωτάτους τούτους ἄνδρας, ἵνα χρησιμοποιήσῃ αὐτοὺς ἐν ἀνάγκῃ δι' ἄμυναν ἐναντίον τῶν ἁρπακτικῶν σχεδίων τοῦ Ἀλῆ [5]. Ἀπὸ τοῦ 1799 ἤρξατο κυρίως ἡ προστριβὴ μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

---

[1] ΔΗΜ. Μ. ΣΑΡΡΟΥ, Γράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργης. Ἠπειρωτικὰ Χρονικά, Α' (1926), σ. 148 κέ. Ν. Γ. ΣΒΟΡΩΝΟΥ, Ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἐν Λευκάδι κλέφτας καὶ ἁρματολούς. Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτ. Α' (1939), σ. 105 κέ.

[2] ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ, Βίος καὶ Ἔργα (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ). Ἀθῆναι 1908, τόμ. Β', σ. 294.

[3] Π. ΧΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 774.

[4] Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων, τόμ. 2, σ. 154. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σ. 187.

[5] Ἐν τῷ γνωστῷ ὑπομνήματι, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ ἐκ τοῦ Ἀλῆ κινδύνου ὑπέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας διὰ τὸ ζήτημα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἁρματολῶν, προστριβὴ ἥτις διετηρήθη μετά τινων διακοπῶν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ ἀπησχόλησε καταθλιπτικῶς καὶ τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν δευτέραν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν τῶν νήσων. Ὁ Ἀλῆς δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐπιβάλλῃ βαρυτάτους φόρους ἐπὶ τῶν προσεγγιζόντων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς ἐπικρατείας του ἑπτανησιακῶν πλοίων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων καί, ἐκδικούμενος τὰς ἐπιδρομὰς τῶν κλεφτῶν κατὰ τῆς χώρας του, νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς Ἑπτανησίους ἐμπόρους τοὺς ταξιδεύοντας εἰς Ἤπειρον καὶ Ἀκαρνανίαν, εἴτε νὰ ἀποκλείῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν τουρκικῶν λιμένων καὶ νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς Ἰονίους πολίτας γενικῶς ἐκ τῆς ἐπικρατείας του [1]. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀτέρμων ἀλληλογραφία διεξήγετο ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τοπαρχῶν μετὰ τῆς Ἰονίου Γερουσίας ἢ μετὰ τῶν πρυτάνεων τῶν νήσων. Εἰς τὴν μακρὰν ταύτην διένεξιν ὁ Ἀλῆς ἐχρησιμοποίησε κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ τοὺς Ἕλληνας «πολιτικοὺς συμβούλους» του, ἐν οἷς τὸν Ἀθανάσιον Ψαλίδαν καὶ τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον.

Ὁ κλεινὸς τῆς Ἠπείρου διδάσκαλος Ψαλίδας διετέλεσεν ὡς γνωστὸν ἐπί τι διάστημα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ ἔλαβε καὶ οὗτος μέρος εἰς τὰς ἀτελευτήτους συζητήσεις περὶ τοῦ θέματος τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ κλεφτῶν. Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἰονίου Γερουσίας ἐσώθησαν δύο ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἰονίου Γερουσίας, γραφεῖσαι ἀμφότεραι κατ' Ἰούλιον τοῦ 1801, ἐξ ὧν καταφαίνονται αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὁμαλῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ «αὐθέντου του» καὶ τῆς Ἰονίου Πολιτείας. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ ἀπὸ 22 Ἰουλίου 1801 ἀναγινώσκω: «Ἀπὸ τὸ γράμμα τὸ αὐθεντικὸν ἠμπορεῖτε νὰ καταλάβετε πόσον ἐγὼ ἐνήργησα διὰ τὴν καλὴν συμφωνίαν, ὁποὺ πρέπει νὰ εἶναι μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν». Πᾶσαν τὴν μεταξὺ Ἀλῆ καὶ Ἰονίων ἀντιδικίαν θεωρεῖ προκύψασαν «ἀπὸ τοὺς ἀπὸ τὰ μέρη μας φεύγοντας καὶ εἰς Πάργαν καὶ Λευκάδα καταφεύγοντας λῃστὰς» καὶ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν εἰς Περατιάν, ἔναντι τῆς Λευκάδος, ἐγκατάστασιν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ στρατιωτικῆς δυνάμεως πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν Λευκαδίων.

Διὰ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς ἀπὸ 27 Ἰουλίου ὁ Ψαλίδας ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀλῆ προτείνει εἰς τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν μέτρα τινὰ κοινῆς ἐνεργείας πρὸς σύλληψιν τῶν κλεπτῶν: «... νὰ στείλετε ἐδῶ ἕναν ἄνθρωπόν σας νὰ τὸν στείλῃ [ὁ Ἀλῆς] μὲ ἐδικόν

βαλε πρὸς τὸν ἔπαρχον Λευκάδος ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος Ἰωάννης Καποδίστριας ἀπὸ 6 Αὐγούστου 1807 ἔ.π., δίδων ὁδηγίας περὶ τῆς ὀφειλομένης συμπεριφορᾶς «πρὸς τὴν Μεγάλην Πολιτείαν τῶν γενναίων Ἑλλήνων ἁρματολῶν», ἐκθέτει ἀπεριφράστως τὰς σημαντικὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχον τῇ Ἑπτανήσῳ Πολιτείᾳ οἱ ἀνδρεῖοι ἐκεῖνοι—«θύματα τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν καὶ τῶν περιστάσεων», ἀπομακρύνοντες ἐκ τῶν παρὰ τὴν Λευκάδα τοποθεσιῶν τὰς ἰσχυρὰς δυνάμεις τοῦ Ἀλῆ διὰ τῶν τολμηρῶν ἐπιδρομῶν των. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 300 - 303. Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, Πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Λευκάδος, τόμ. Β', σ. 582 κέ.

[1] Λ. Χ. ΖΩΗ, Ἔγγραφα ἐκ Πατρῶν ἀνέκδοτα. Ἀχαϊκά, ἔτ. Β' (Πάτραι 1938), σ. 42.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

του ἄνθρωπον εἰς τὰ καράβια του, ὁπού ἂν τύχῃ καὶ εὔγουν οἱ κλέπτες στὴν στεριὰν τῶν νησιῶν σας νὰ κρυφθοῦν, νὰ εὔγουν καὶ τοῦτοι μὲ τὸν κομισσάριόν σας νὰ προστάξουν νὰ τοὺς δοθοῦν οἱ κλέπτες καὶ αἱ φαμιλιές τους...». Ἀντιλαμβανόμενος δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἦτο παγιδευτική, ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς ὅτι μετέφερε διὰ τῆς ἐπιστολῆς του στοχασμοὺς τοῦ Ἀλῆ [1].

Περισσότερον τοῦ Ψαλίδα φέρεται ἀναμιχθεὶς εἰς τὰς μακρὰς περὶ τῶν κλεφτῶν καὶ ἁρματολῶν διαπραγματεύσεις ὁ Ἄρτης Ἰγνάτιος. Τούτου τὸ κῦρος, ἔκ τε τοῦ σχήματος καὶ τῆς προσωπικότητος πηγάζον, ἠθέλησε νὰ ρίψῃ ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τῶν διαπραγματεύσεων ὁ Ἀλῆς, οὐδ' ἀπήρεσκεν, ὑποθέτω, τοῦτο τῷ μητροπολίτῃ, ἐφ' ὅσον πρόθεσίς του ἦτο νὰ παγιώσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἠπείρῳ χάριν τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ βοηθήσῃ κατὰ δύναμιν τοὺς ἀτιθάσους Ἕλληνας πολεμιστάς, οἵτινες κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν ἐδημιούργουν «σκάνδαλα» εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο γειτονικῶν ἐπικρατειῶν. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ὑπὸ τῶν κλεπτῶν βλαπτομένων Τούρκων ἔγραφον διαμαρτυρίας πρὸς τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν καὶ τοὺς πρυτάνεις τῶν νήσων αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀλῆς καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἀξιωματοῦχοί του, διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν βλαπτομένων χριστιανῶν ἔγραφε πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ δὴ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Λευκάδος συνήθως ὁ Ἰγνάτιος ἀξιῶν τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν. Εἶχεν ἄλλως τε, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, γενικὴν διοικητικὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν εὐάριθμοί τινες ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς «προέδρους τῆς Ἁγίας Μαύρας», ἐξ ὧν δηλοῦται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ φιλικὴ ἐπαφή, ἣν διετήρει ὁ μητροπολίτης μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας γενικῶς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ συνεχὴς προσπάθεια αὐτοῦ διὰ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ Ἀλῆ. Δείγματος χάριν παραθέτω ἐνταῦθα βραχεῖαν περίληψιν τινῶν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ Ἰγνατίου.

Διὰ τῆς ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1800 ἐπιστολῆς ἐκ Πρεβέζης πρὸς τοὺς προέδρους τῆς Ἁγίας Μαύρας ζητεῖ νὰ ἀποδοθῇ δικαιοσύνη εἰς τοὺς ἐπιφέροντας τὴν ἐπιστολήν του Ἀναστάσιον Νικολάου καὶ Ἰωάννην Σπύρου. Οὗτοι «ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον μὲ μίαν φορτωμένην βάρκαν ἁγιομαυρίτικην, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐκινδύνευσαν εἰς τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης, καὶ ὁ καπετάνιος Ἀντώνιος Γιαλινᾶς, ἀντὶ νὰ ξεφορτώσῃ εἰς τὴν Σαλαώραν, ἐπῆρε τὴν βάρκα φορτωμένην καὶ ἦλθεν αὐτόθι. Αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι τοῦ ὑψηλοτάτου βεζίρη Ἀλῆ πασᾶ ἐφένδη μας καὶ διὰ χατίρι τῆς ὑψηλότητός του εἴμεθα βέβαιοι ὅτι δὲν θέλετε κάμει καμμίαν ἔλλειψιν εἰς τὸ νὰ τοὺς βοηθήσετε διὰ νὰ λάβουν

---

[1] Δ. Μ. Σαρρου, Γράμματα ἀναφερόμενα εἰς ἀγῶνας Σουλίου καὶ Πάργης. Ἠπειρωτικὰ Χρονικά, Β' (1927), σ. 275 - 277.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸ δίκαιόν τους»[1]. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπήντησαν προθύμως οἱ πρόεδροι Λευκάδος Ἀνδρέας Σταῦρος, Σπυρίδων Πετίνης, Ἄγγελος Χαλικιόπουλος καὶ Δημήτριος Βαφέας. «Τὸν κύριον Ἀναστάσιον Νικολάου, ὁποὺ διὰ τοῦ πανιέρου της γράμματος μᾶς ἐσύστησε, καὶ διὰ κλίσιν ὁποὺ ἔχομεν διὰ νὰ δώσωμεν ἀπόδειξες σέβας τῆς πανιερότητός του, καὶ διὰ τὸ χρέος τῆς δικαιοσύνης, τοῦ ἐδώσαμεν κάθε χεῖρα βοηθείας, πλὴν ἡ κακή τους τύχη ἐπρόλαβε τὰς προβλέψεις μας μὲ μίαν ὀξυτάτην δυστυχίαν καὶ ναυάγιον»[2].

Δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς ἀπὸ 21 Ἰουλίου 1802 πρὸς τοὺς προέδρους Ἁγίας Μαύρας καταγγέλλει Λευκαδίτην τινὰ Χρῖστον ὀνομαζόμενον, ὅτι «ἔκλεψε ἄσπρα ἀπὸ τὸ Μαμτζαούση τζιφλίκι τοῦ ὑψηλοτάτου βεζίρη ἐφένδη μας» καὶ ζητεῖ τὴν σύλληψιν τοῦ κλέπτου καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν χρημάτων[3].

Δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1802 συγχαίρει τὸν νέον πρύτανιν Ἁγίας Μαύρας Δ. Πετριτζόπουλον ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του καὶ ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτοῦ: «Καὶ ταῦτα ἐν τοσούτῳ· γνωρίζουσα δὲ ἡ εὐγενεία της τὴν πρὸς αὐτήν μου πατρικὴν ἀγάπην καὶ ξεχωριστὴν ὑπόληψιν, ἂς μὴ λείπῃ ἀπὸ τοῦ νὰ μοὶ γράφῃ ἔσθ' ὅτε χαροποιοῦσά με τῇ δηλώσει τῆς εὐκταιοτάτης μοι ἀγαθῆς ὑγείας της»[4].

Δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς ἀπὸ 4 Αὐγούστου 1802, ἀποκρούων τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ πρυτάνεως Λευκάδος Πετριτζοπούλου ὅτι ὁ κλέπτης Χρῖστος Λευκαδίτης, περὶ οὗ ἡ ἀπὸ 21 Ἰουλίου ἐπιστολή του, δὲν κατέφυγεν εἰς Λευκάδα, ἀποστέλλει τὸν παθόντα τὴν κλοπὴν Ἀναγνώστην εἰς Ἁγίαν Μαύραν καὶ παρακαλεῖ ζωηρῶς τὸν πρύτανιν «νὰ ἐξετάσῃ μὲ ἀκρίβειαν νὰ τὸν εὕρῃ [τὸν κλέπτην] καὶ νὰ τὸν ἁλικοδίσῃ διὰ νὰ δώσῃ τὰ ξένα ἄσπρα, εἰδὲ καὶ ὄντας κρυμμένος δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὑρεθῇ, νὰ ἁλικοδισθῇ τὸ πρᾶγμά του ὅλον, ὅ,τι καὶ ἂν ἔχῃ, διὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ ἄσπρα ἀπὸ αὐτό»[5].

Ἀκολουθοῦσι καὶ ἄλλαι τινὲς ἐπιστολαὶ ἀναλόγου περιεχομένου, τοῦ Ἰγνατίου προσπαθοῦντος νὰ διευθετῇ τὰ μεταξὺ τῶν δύο γειτόνων ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα ἐπληθύνοντο ὁλονέν, πληθυνομένων συγχρόνως καὶ τῶν ἀμοιβαίων παραπόνων καὶ ἀπειλῶν. «Ἐλάβαμεν τὸ φιλικόν σας γράμμα—ἔγραφεν ὁ Ἀλῆς πρὸς τοὺς «ὑπεραγαπητοὺς φίλους σε-

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. ΣΤ΄ 11 (=II, ἀρ. 5).

[2] Ἀρχειοφυλ. Λευκάδος. «Libro reggistro lettere di varii soggetti», Nº 5, φ. 38α. Ἰδὲ ἀντίγραφον ἐν ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ΄ 37,1 (=II, ἀρ. 6).

[3] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. ΣΤ΄ 11 (=II, ἀρ. 8).

[4] Αὐτόθι (=II, ἀρ. 9).

[5] Αὐτόθι (=II, ἀρ. 10).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βοηθὸν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον, διατὶ ἡμεῖς πολλάκις σᾶς ἐγράψαμεν, παρακινοῦντές σας διὰ νὰ δοθῇ ἕνα καλὸν νιζάμι πρὸς ἡσυχίαν καὶ ραχάτι καὶ τῆς στερεᾶς καὶ τῶν νησιῶν τῶν κατοίκων· ἐπειδὴ εἰς τοῦτο καὶ προσταγὴν ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν κραταιότατον καὶ σεβαστόν μας βασιλέα, καὶ ξεχωριστὰ ὡς γείτων τὸ ἔχομεν χρέος καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν νησίων σας καὶ τὴν εὐτυχίαν, φύλαξιν καὶ ἡσυχίαν καὶ πάντα καὶ πέρυσι μαξοὺς ἐστείλαμεν αὐτοῦ τὸν ἐφένδην Τιβὰν κιατίπην μας μαζὶ μὲ τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ διὰ στόματος σᾶς ἐπαρρησίασαν ὅλα τὰ αἴτια ὁποὺ φέρουν τὸ ναζανσιζλήκι καὶ τραβοῦν κακὰ καὶ οἱ ἐδικοί μας καὶ οἱ ἐδικοί σας καὶ μάλιστα σᾶς ἐβεβαίωσαν ὅτι τὰ τέσσερα νησία Ζάκυνθο, Κεφαλληνία, Ἰθάκη καὶ Ἁγία Μαύρα ἔγιναν φωλιὰ καὶ μεντένι τῶν κλεπτῶν, καὶ ἀφοῦ κάμουν ἔξω ἄπειρα κακὰ καὶ χασαράτια καταφεύγουν καὶ φυλάττονται εἰς τὰ ἴδια νησία»[1]. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου πληροφορούμεθα ὅτι πρὸς ἄρσιν τῆς ἔριδος καὶ ἀποκατάστασιν ὁμαλῶν μετὰ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας σχέσεων ὁ Ἀλῆς ἀπέστειλεν ἐν ἔτει 1802 διμελῆ πρεσβείαν εἰς Κέρκυραν ἐκ τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου καὶ Τούρκου τινὸς ἐπισήμου, ἥτις ὅμως οὐδὲν τὸ οὐσιαστικὸν ἐπετέλεσεν. Ἀντιθέτως φαίνεται ὅτι ηὐξήθησαν αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ τὰ ἐπεισόδια καὶ δὴ κατὰ τὰς ἀπουσίας τοῦ Ἀλῆ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ τὰς ἐξ Ἠπείρου ἐξόδους του. Διὸ καὶ ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλῆς πιεστικώτερος ἐπιζητῶν συμφωνίαν μετὰ τῶν Ἰονίων ὁριστικήν: «καὶ τώρα, χωρὶς νὰ ξεσυνορισθῶμεν τὰ ἀπερασμένα, ἐπιθυμοῦμεν νὰ δοθῇ ἕνα καλὸ νιζάμι πρὸς ἡσυχίαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ ἂν τὸ θέλετε μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ μὲ τὰ σωστὰ καὶ ἡ εὐγενεία σας ἢ ἐδῶ στείλετε ἕνα ἄνθρωπόν σας, ἢ ἐγὼ στέλνω αὐτοῦ διὰ νὰ γένῃ ὁμιλία καὶ νὰ δοθῇ ἕνα κεράρι»[2]. Ἀνακοινοῖ δὲ καὶ τὰς σκέψεις του περὶ ὁριστικῆς εἰρηνεύσεως: «ὁ τρόπος τῆς τελείας ἡσυχίας εἶναι αὐτός, ὅσοι κακοὶ κάμουν χασαράτια καὶ ζημίες εἰς τὴν στερεὰν καὶ καταφύγουν εἰς τὰ νησία, νὰ πιασθῶσι καὶ στέλνωνται νὰ παιδεύωνται εἰς τὸ μεχάλ γερὶ ὁποὺ ἔκαμαν τὶς κακίες τους, καὶ πάλιν ὅσοι πειράξουν εἰς τὰ νησία καὶ καταφύγουν ἐδῶ, νὰ τοὺς πιάνωμεν καὶ νὰ τοὺς στέλνωμεν καὶ νὰ παιδεύωνται μεχαληντί»[3].

Δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς ὑπὸ ποίας συνθήκας ἀπέλιπεν ἡ ὀξύτης μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, προπαρεσκευάσθη ἡ συμφωνία, προετιμήθη ἡ Κέρκυρα ὡς ἕδρα τῶν διαπραγματεύσεων διὰ τὸ «νιζάμι» ἀντὶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὡρίσθη ἔκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ἀλῆ ὁ Ἰγνάτιος. Πληροφορούμεθα μόνον ἐξ ἐγγράφου τοῦ

---

[1] Π. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. ἐγγρ. Ε', σ. 23 κέ. Ὁ Ζερλέντης ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ του τούτῳ 19 ἐν συνόλῳ ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν διαμάχην Ἀλῆ καὶ Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ πρὸς τὴν ἀκολουθήσασαν συνθήκην.

[2] Αὐτόθι, σ. 24.

[3] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κόμιτος Γεωργίου Μοτσενίγου, πληρεξουσίου τῆς Ρωσίας ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Ρωσίας d' Italinsky ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1803, ὅτι ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Ρῶσος πρόξενος Menaky, κατόπιν ὁδηγιῶν τοῦ Μοτσενίγου, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, πρῶτον ν' ἀποστείλῃ ὡς ἀντιπρόσωπόν του εἰς Κέρκυραν τὸν Ἕλληνα μητροπολίτην Ἄρτης, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Γερουσίας καὶ δεύτερον νὰ ζητήσῃ δι' ἐπιστολῆς τὴν μεσολάβησιν τοῦ Μοτσενίγου μεταξὺ τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ ἐκπροσώπου του, ἵνα τερματισθῇ ἐπιτυχῶς ἡ διαπραγμάτευσις [1]. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ἀλῆ πασᾶς, εἴτε ὑπὸ τοῦ Ρώσου προξένου πεισθείς, εἴτε ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ τὸν πληρεξούσιον ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ εἰς Κέρκυραν. Εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἰονίου Γερουσίας γραφεῖσαν ἰταλιστὶ ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1803, ὁ Ἀλῆς ἀνήγγειλεν : «Αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἔρχεται ὁ μητροπολίτης Ἄρτης καὶ θὰ σᾶς διαβεβαιώσῃ προφορικῶς διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς, καί, καθὸ εἰλικρινής μας φίλος, ἐνεργήσατε ὥστε πᾶσα διαφορὰ νὰ εὕρῃ τὴν θέσιν της» [2].

5. *Διαπραγματεύσεις Ἰγνατίου - Ἀντωνίου Καποδίστρια ἐν Κερκύρᾳ.* Πράγματι δὲ ὁ Ἰγνάτιος ἀναλαβὼν τὴν ἀποστολὴν εἰς Κέρκυραν, ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1803 ἐκ Πρεβέζης ἀπὸ τοὺς ρεγγέντους τῆς Ἁγίας Μαύρας συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, οἵτινες μὲ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τῆς δημοσίας ὑγείας ἀπηγόρευον τὴν εἴσοδον εἰς τὰς νήσους ἄνευ ἀδείας, «πατέντα» δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συνοδούς του. «Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἴμεθα διωρισμένοι ἀπὸ τὴν ὑψηλότητά του [τὸν Ἀλῆν] νὰ περάσωμεν ἐκεῖ, διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐπιστέλλομεν εἰς τὴν ὑμετέραν ἐκλαμπρότητα παρακαλοῦντες ὅσον τάχιστα ὁποὺ ἡ ἐκλαμπρότης σας νὰ συγκατανεύσετε εἰς τοῦτο διὰ νὰ μᾶς σταλθῇ ἀπόψε ἡ ἀναγκαία ζητηθεῖσα πατέντα, κατὰ τὴν περικλεισμένην νόταν τῶν ὀνομάτων τῆς συνοδείας μου καὶ τῶν βαρκῶν καὶ καραβοκυραίων» [3]. Καὶ δὲν ἀπέστειλαν μὲν τὴν ζητηθεῖσαν πατέντα ὁ πάρεδρος καὶ λοιποὶ συνάρχοντες τῆς Λευκάδος ἰσχυρισθέντες ἐν ἐπιστολῇ, τὴν ὁποίαν αὐθημερὸν ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ὅτι ἁρμόδιον ἐν προκειμένῳ ἦτο τὸ «μαγιστρᾶτον τῆς ὑγείας» [4], ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ἰγνάτιος ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1803 μετέβη εἰς Κέρκυραν, ἔνθα κατὰ διαταγὴν τοῦ Μοτσενίγου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν. Καθ' ὑπόδειξιν τοῦ αὐτοῦ Μοτσενίγου ὡρίσθη ἓν μέλος τῆς κυβερνήσεως, ἵνα συζητήσῃ κατ' ἀρχὴν μετὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ δυνηθῇ οὕτω νὰ μαντεύσῃ τὸν ἀληθῆ

---

[1] ΑΡΚ, Fond Poc-Bo B Konstantinopole, 1803 G, D. 130/2/, L.'123-124 (=II, ἀρ. 15). Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ὁ Μοτσενῖγος ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ μεταξὺ Ἀλῆ πασᾶ καὶ Ἑπτανήσου Πολιτείας προστριβαὶ ὀφείλονται εἰς ἔλλειψιν πείρας τῆς ἑπτανησιακῆς κυβερνήσεως.

[2] ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 28.

[3] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Στ. 11 (=II, ἀρ. 13).

[4] Αὐτόθι (=II, ἀρ. 14).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σκοπὸν τοῦ ἀπεσταλμένου τούτου [1]. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἰγνάτιος ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ κόμιτος Ἀντωνίου Μαρία Καποδίστρια, ὅστις διὰ θεσπίσματος τῆς 9ης Σεπτεμβρίου ὡρίσθη ἐκπρόσωπος τοῦ προέδρου τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας Σπυρίδωνος Γεωργίου Θεοτόκη. Ἐξ ἀχρονολογήτου ἐκθέσεως τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν πρόεδρον Θεοτόκην φαίνεται ὅτι ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Κέρκυραν ὁ Ἰγνάτιος ἠσθένησεν· ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του ἤρξαντο καὶ αἱ ἐργώδεις διαπραγματεύσεις, πλήρη ἔκθεσιν τῶν ὁποίων ὑπέβαλλε κατὰ διαστήματα ὁ Ἀ. Καποδίστριας πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Γερουσίας.

Ἐκτὸς δευτερευόντων τινῶν ζητημάτων ἀφορώντων εἰς μικρὰς κτηματικὰς διαφορὰς καὶ εἰς προσωπικὰς ἀδικίας, αἱ διαπραγματεύσεις αὗται περιεστράφησαν εἰς τὰ δύο σπουδαιότερα θέματα. Κύριον αἴτημα τοῦ Ἰγνατίου ὑπῆρξεν ὁ ἀποκλεισμὸς ἐξ Ἑπτανήσου τῶν εἰς τὰς νήσους καταφευγόντων Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, οἱ ὁποῖοι μετέβαινον κατόπιν εἰς Ἤπειρον διὰ νὰ διαπράξουν ἀπείρους ἀταξίας καὶ λεηλασίας, ἐπιστρέφοντες δὲ κατόπιν εἰς τὰ ἤδη ἕτοιμα ἄσυλα καὶ χωρὶς νὰ φοβῶνται τιμωρίαν, ἀπέλαυον τοὺς καρποὺς τῆς ληστείας των. Τῆς δὲ Ἑπτανήσου Πολιτείας πρωταρχικὸν αἴτημα ἦτο ἡ κατάργησις τῶν ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας ὑπερμέτρων φόρων, οἱ ὁποῖοι ἐζητοῦντο εἰς τὰς χώρας τοῦ βεζίρη ἀπὸ τοὺς Ἰονίους πολίτας [2]. Ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ Ἀ. Καποδίστρια πρὸς τὸν πρόεδρον Θεοτόκην ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1803 πληροφορούμεθα τὴν ἀπόφασιν — ἐπανειλημμένως καὶ πρότερον ληφθεῖσαν — τῆς Ἰονίου Γερουσίας, ὅπως ἀπομακρύνῃ ἐκ τῶν νήσων τοὺς λεγομένους κλέπτας-ὑπηκόους τοῦ Ἀλῆ [3]: «Ἡ δημοσία σύνεσις μοῦ ἔκαμε γνωστὰς τὰς αὐστηρὰς ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ κατὰ τῶν μεταναστῶν καὶ παρὰ τῆς Α. Ἐ. τοῦ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ βεζίρη ἐξαρτωμένων, γνωστῶν δὲ ὡς ἐξορμουμένων ἀνταρτῶν. Ἐγώ... ἀνεκοίνωσα τὰς ἀποφάσεις εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον ἱεράρχην Ἄρτης καὶ διαγγελέα ἅμα τῆς Α. Ἐ. καταλήξας νὰ τὸν διαβεβαιώσω διὰ τῶν πειστικωτέρων τρόπων περὶ τῆς διαρκοῦς καὶ σταθερᾶς δημοσίας θελήσεως καὶ τῆς καλῆς μετὰ τῆς Α. Ἐ. γειτνιάσεως καὶ ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦμεν εἰς τὰς νήσους πρόσωπα τοιούτου κακοποιοῦ χαρακτῆρος.

Ἡ Α. Ἐ. ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ πανιερώτατος ἐπέδειξε μεγίστην εὐχαρίστησιν, προθυμοποιοῦμαι δὲ νὰ ὑποβάλω τὴν ἱκανοποιητικὴν ὑποδοχήν, διὰ νὰ εὐαρεστηθῇ ἡ Ὑ. Ἐ. δημοσιεύουσα τὴν σχετικὴν προκήρυξιν νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον θ' ἀποβῇ εὐχάριστον καὶ εἰς τὸν αὐτὸν βεζίρην» [4].

---

[1] ΑΡΚ, ἔνθ' ἀνωτ. (=II, ἀρ. 15).

[2] ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. Θ', σ. 28-30.

[3] Αὐτόθι, ἀρ. ΙΑ', σ. 31-32.

[4] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Μετὰ ἕνα ἀκριβῶς μῆνα, τὴν 9 Νοεμβρίου καταλήξαντες εἰς πλήρη συμφωνίαν ὅ τε Ἰγνάτιος καὶ ὁ κόμις Α. Καποδίστριας ὑπέγραψαν μετ' ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας ληφθεῖσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν [1] τὴν κοινὴν συμφωνίαν - συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἡ μὲν Ἑπτάνησος Πολιτεία ἐδέχθη, ὅπως ἐκδώσῃ θέσπισμα, διὰ τοῦ ὁποίου «οἱ τοιοῦτοι κακοποιοί, ἀφοῦ ἤθελον γίνει γνωστοὶ διὰ γραμμάτων τῆς ὑψηλότητός του ἢ τῶν κατὰ τόπους διοικητῶν, νὰ μὴ ἐμποροῦν νὰ καταφεύγουν εἰς κανένα ἀπὸ τὰ νησιά, ἀλλ' οὔτε νὰ ἔχουν τὰς φαμιλίας τους εἰς αὐτὰ φυλαγμένας» [2], ὁ δὲ Ἰγνάτιος ἐδέχθη ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀλῆ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἑπτανησίους ἀπὸ «μερικὰ βάρη, ὁποὺ οἱ νησιῶται δοκιμάζουν εἰς τὰ μέρη τῆς διοικήσεως τῆς ὑψηλότητός του», ἰσχυόντων εἰς τὸ ἑξῆς καὶ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ἀλῆ τῶν οἰκονομικῶν προνομίων, ὧν ἀπέλαυον οἱ Ἰόνιοι ἐν τῇ λοιπῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Τὰ προνόμια ταῦτα διετυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Α. Καποδίστρια εἰς δέκα πέντε κεφάλαια καὶ ἀφεώρων εἰς ναυτικὰς καὶ ἐμπορικὰς διευκολύνσεις καὶ εἰς πλήρη διασφάλισιν τῶν Ἑπτανησίων ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ἀλῆ. «Ἐπειδὴ —ἔγραφεν ἐν τῇ ἐπισήμῳ συνθήκῃ ὁ Ἰγνάτιος— αὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς διοικήσεως [τῆς Ἑπτανήσου] τὸ ἐγνώρισα δίκαιον καὶ σύμφωνον κατὰ πάντα μὲ τὴν ὑψηλὴν βασιλικὴν βουλὴν καὶ θέλησιν, τὸ ἐδέχθην» [3].

Τοσοῦτο δ' εὔνους ὑπῆρξε πρὸς τὴν Ἑπτάνησον Πολιτείαν ὁ Ἰγνάτιος, ὥστε βραδύτερον κατ' αἴτησιν τῆς Γερουσίας ἐδέχθη —πείσας καὶ τὸν Ἀλῆν νὰ δεχθῇ— τὴν τροποποίησιν τοῦ ΙΒ' κεφαλαίου ἀφορῶντος εἰς τὸ τελωνεῖον τῆς Ἄρτης «καὶ ἐπίλοιπα σκαλώματα» καὶ οὕτω ὅ τε εἰσαγωγικὸς καὶ ἐξαγωγικὸς φόρος ὑπεβιβάσθη εἰς τρία τοῖς ἑκατὸν μόνον, ὡς ἴσχυε καὶ εἰς τὰ τελωνεῖα τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἡ Ἰόνιος Γερουσία, πρὶν ἔτι ὑπογραφῇ ἡ τελικὴ συνθήκη, κατενόησε τὰς ἀρίστας προθέσεις τοῦ Ἰγνατίου, ἐξετίμησε κατ' ἀξίαν τὰς ὑπηρεσίας του καὶ τὰς γενναιοτάτας παραχωρήσεις καὶ εὐγνωμονοῦσα ἐξέδωκε τὸ ἀπὸ 12 Ὀκτωβρίου 1803 ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου παρέχει τῷ Ἰγνατίῳ ἰσόβιον προνόμιον τριῶν «χαρίτων», νὰ παρέχῃ τουτέστι τρὶς τοῦ ἔτους χάριν εἰς κατάδικον συμπληρώσαντα τὸ τρίτον τῆς ποινῆς αὐτοῦ. Τὸ ψήφισμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐπίσημον ὕμνον εἰς τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον, λόγῳ τῆς σπουδαίας του σημασίας παραθέτω ἐνταῦθα in extenso καὶ ἐν ἑλληνικῇ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ μεταφράσει :

---

[1] ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. Γ', σ. 21-22.

[2] Τὸ θέσπισμα τοῦτο ἐξεδόθη τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1803 εἰς ὀκτὼ ἄρθρα ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Θεοτόκη «προέδρου τῆς ἐξοχωτάτης γερουσίας τῆς Ἑπτανήσου Ρεπούμπλικας» συνυπογράφοντος καὶ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Α. Καποδίστρια. Ὅρα ΖΕΡΛΕΝΤΗΝ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. ΙΓ', σ. 33-36.

[3] Αὐτόθι, σ. 15-19.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«Τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1803 Κέρκυρα

Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ

Ἡ εὐτυχὴς ἐμφάνισις μεταξὺ ἡμῶν τοῦ σεβ. μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον πόσον ἦτο δικαία ἡ φήμη τῶν διαλαλουμένων ποιμαντορικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν του ἀρετῶν, διὰ τῶν ὁποίων τιμᾷ καὶ τὸν σεπτὸν θρόνον καὶ τὸ ἔθνος του. Ὁ κλεινὸς ἱεράρχης παρέσχε συγχρόνως τὰς φωτεινοτέρας ἐκδηλώσεις τῆς ἐγκαρδίου πρὸς τὴν Πολιτείαν ἀφοσιώσεώς του, τοῦ ζήλου του διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Κράτους εἰς τὰς δυσχερεῖς τελειωτικὰς ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ διαπραγματευθῇ καὶ ἐκπεραιώσῃ.

Εὐγνώμων ἡ Βουλὴ εἰς τόσον εὐνοϊκὰ αἰσθήματα, ὑπόχρεως ν' ἀνταμείψῃ ταῦτα καὶ διασαφήσῃ δι' ἐπισήμου ἐκδηλώσεως τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ὑψηλὴν γνώμην καὶ τηρήσῃ διαρκῶς τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἀξιοσημείωτον ἀξίαν του,

ἀποφασίζει:

ὅπως εἰς τὸ ἱερὸν καὶ σεβαστὸν πρόσωπον τοῦ προμνησθέντος σεβασμιωτάτου Ἰγνατίου, καθ' ὅλον τὸν χρόνον—ἂς εἶναι εἰς αὐτὸν εὐτυχὴς καὶ μακρὸς—κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐξακολουθήσῃ περικοσμῶν μὲ τόσην τιμὴν τὴν Ἐκκλησίαν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς θεοσώστου ἐπαρχίας του, παραχωρηθῶσιν ἐκ τῆς ζητουμένης ἐτησίας ἀρωγῆς τῆς Βουλῆς τρεῖς χάριτες, ἡ μὲν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ θαυματουργοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἡ δὲ κατὰ τὰ ἅγια Χριστούγεννα καὶ ἡ τρίτη κατὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος πρὸς χάριν καὶ ἀνακούφισιν τριῶν προγεγραμμένων ἐκ τῆς νήσου ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξέτισαν τὸ τρίτον τῆς ποινῆς των ἢ κατεδικάσθησαν εἰς φυλάκισιν διὰ κακουργήματα, ἐκτὸς τῶν δι' ἀδικήματα εἰς τὸ Κράτος καταδικασθέντων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ὡς ἐχθροὶ τοῦ γένους.

Ἔργον δὲ τῆς ἀγαθότητος τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου θὰ εἶναι, νὰ μὴ ἀφήσῃ ἐκτεθειμένον τὸν τυχόντα χάριτος (ἀμνηστευθέντα) εἰς τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἐξετίθετο, ὅταν οἱ παραπονούμενοι (ἀδικηθέντες) δὲν θὰ συνεφώνουν μὲ τὴν συμφιλίωσιν εἰς τὸ ἀληθὲς εὐεργέτημα νὰ ἐπανέλθῃ ἥσυχος εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρίδος του.

Σπυρίδων Γ. Θεοτόκης	πρόεδρος	Ἰωάννης Κρασσᾶς	πρόσθετος
Παουλίνης	γερουσιαστὴς	Βίκτωρ Τσεσοῦτος	»
Ἰωάννης Βελιανίτης	»	Αὐγουστῖνος Χαλικιόπουλος	γερ/στὴς
Νικόλαος Κρασσᾶς	»	Σπυρίδων Ναράντζης	»
Στέφανος Παλατσουὸλ Σκορδίλλης	»	Μαρῖνος Μεταξᾶς Λυσσέος	» [1]
Μάρκος Χαλικιόπουλος	»		

[1] ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. ΙΒ', σ. 32-33.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εὐνόητον εἶναι, ὅτι καὶ αἱ ρωσικαὶ ἀρχαὶ ἱκανοποιήθησαν πλήρως ἐκ τῆς ὑπογραφείσης συνθήκης καὶ ἐκ τῆς τόσον εὐμενοῦς διαθέσεως τοῦ Ἰγνατίου. Τὴν 11/23 Νοεμβρίου 1803 ὁ κόμις Μοτσενῖγος ἔγραφε πρὸς τὸν πρεσβευτὴν Italinsky εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος Ἄρτης ἐζήτησε μίαν ἔνδειξιν τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς ἑπτανησιακῆς κυβερνήσεως δι' ὅ,τι ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ἐξ ἰδίας θελήσεως (à sa gestion). Ὡς καλυτέραν δ' ἔνδειξιν ἔκρινεν οὗτος ὁ Μοτσενῖγος, νὰ γράψῃ εἰς τὸν πρεσβευτὴν Italinsky, πόσον ἡ ἑπτανησιακὴ κυβέρνησις εἶναι εὐτυχὴς καὶ ἐπιδοκιμάζει τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων, ἐλπίζουσα ὅτι τίποτε πλέον δὲν θὰ διαταράξῃ τὰ αἰσθήματα φιλίας καὶ καλῆς γειτονίας μεταξὺ Ἰονίου Πολιτείας καὶ Ἀλῆ. Ὑποσχόμενος δὲ ν' ἀποστείλῃ συντόμως εἰς τὸν πρεσβευτὴν τὸ κείμενον τῆς συνθήκης, ἐπείγεται νὰ πληρωθῇ ἡ ἐπιθυμία τοῦ μητροπολίτου [1]. Προφανῶς ὁ Μοτσενῖγος ὑπηνίσσετο ἐπιθυμίαν τινὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἵνα λάβῃ εὐχαριστήριον ἔγγραφον ἐκ μέρους τοῦ πρεσβευτοῦ Italinsky ἢ ἑτέρας ἀνωτέρας ρωσικῆς ἀρχῆς.

Ἡ ὑπογραφεῖσα ἐν Κερκύρᾳ συνθήκη ἱκανοποίησε πλήρως καὶ τὸν Ἀλῆν, ὅστις ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ αἰσθήματα χαρᾶς καὶ ἱκανοποιήσεως πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Σενάτου τῶν Κορυφῶν Θεοτόκην δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 22 Νοεμβρίου 1803. «...εἰδοποιοῦμεν τῇ ἐξοχότητί σου, ὅτι μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὑπεραγαπητοῦ μας μητροπολίτου Ἄρτης κυρ. Ἰγνατίου, ἐδέχθημεν ἀσμένως τὸ φιλικόν σου καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τοῦ ἰδίου ἐπληροφορήθημεν εἰς τὰ πάντα καὶ ἐλάβομεν πολλὴν εὐχαρίστησιν, φίλε, βλέποντας ὅπου ἔπαυσε κάθε διαφωνία καὶ ἐστερεώθη καθαρῶς ἡ φιλία μας εἰς τρόπον ὅπου ἡμεῖς πρὸ πολλοῦ παρομοίαν τὴν ἐτρέφαμεν ἐν τῇ καρδίᾳ μας. Ὅθεν καὶ μὲ κάθε προθυμίαν καὶ εἰλικρίνειαν καρδίας ἐδιορθώσαμεν καὶ τὸ ιβ' κεφάλαιον, ὡς ἐζητήθη παρὰ τῆς εὐγενείας σας...» [2]. Δράττεται δὲ τῆς εὐκαιρίας νὰ παρακαλέσῃ τὸν πρόεδρον τῆς Γερουσίας νὰ μὴ δεχθῇ εἰς τὰς νήσους τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὁποῖοι συνθηκολογήσαντες μετὰ τοῦ Ἀλῆ (καὶ ἐξαπατηθέντες ὑπ' αὐτοῦ) περιέτρεχον τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου ζητοῦντες ἀσφαλὲς καταφύγιον [3]. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀλῆς ἐξαπέλυσε πρὸς τοὺς σπουδαιοτέρους ἐκ τῶν ἀξιωματούχων του διαταγάς, δι' ὧν ἀνήγγελλε τὴν ἐπελθοῦσαν συμφωνίαν καὶ ἠξίου σεβασμὸν πρὸς αὐτὴν καὶ τοὺς Ἰονίους πολίτας [4].

Ἡ συνθήκη αὕτη ἔσχε προσωρινῶς ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν Τούρκων ἐπάρχων καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἁρματολῶν, τινὲς τῶν ὁποίων, ἐν οἷς ὁ Χρῖστος Κατζικογιάννης καὶ ὁ Γ. Βαρνακιώτης, ὄχι μόνον ἀπέσχον πάσης ἐχθροπραξίας ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ

---

[1] ΑΡΚ, F. Рос-Во В Konstantinopole, 1803 G, D. 130/2/, L. 141 (=II, ἀρ. 16).

[2] ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. Β', σ. 19-20.

[3] Αὐτόθι.

[4] Αὐτόθι, ἀρ. ΙΔ' (σ. 36 κἑ.), ΙΕ' (σ. 37 κἑ.), ΙΣΤ' (σ. 38 κἑ.), ΙΖ' (σ. 39 κἑ.), ΙΗ' (σ. 40) καὶ ΙΘ' (σ. 40).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ Ἀλῆ, ἀλλ' ὑποταχθέντες εἰς αὐτὸν ἐστράφησαν κατὰ τῶν ὑπολοίπων κλεφτῶν, ὅσοι ἠθέλησαν νὰ συνεχίσουν τὰς παλαιάς των ἐπιδρομάς. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅμως ὅτι οὐδέποτε διεκόπησαν αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ὁλοσχερῶς, ἀξιοσημείωτον δὲ τυγχάνει τὸ ἐπεισόδιον τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ ἁρματολὸς Χρ. Κατζικογιάννης, ὅστις δι' ἀνθρώπων του ἀνήρπασεν ἔκ τινος χωρίου τῆς Λευκάδος τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἐν Ἀκαρνανίᾳ βιαιοπραγοῦντος κλέφτου Κολοβελόνη [1]. Εἰς ἀντίποινον τῆς ληστρικῆς ταύτης ἁπαγωγῆς αἱ ἀρχαὶ τῆς Λευκάδος συνέλαβον καὶ ἐφυλάκισαν ἄνδρας τινὰς τοῦ ταϊφᾶ τοῦ Χρ. Κατζικογιάννη, ἐν οἷς ἦτο καὶ Ἀποστόλης τις Λεβεντάκης ἐξάδελφος τοῦ καπετὰν Χρίστου Κατζικογιάννη, ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ὁποίου ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ πρυτάνει Λευκάδος, τῇ ἀξιώσει τοῦ Ἀλῆ, ὁ Ἰγνάτιος δι' ἐγγράφου του ἐξ Ἰωαννίνων τῆς 8 Φεβρουαρίου 1804 [2]. Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξηκολούθησεν ὁ ἱεράρχης τὰς ἐπαφάς του μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Λευκάδος κυρίως, συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του. Οὕτω, ἐπενέβη: 1) δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1804 εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν κλεφτῶν Σκουτελιάδων, οἱ ὁποῖοι παρὰ τὴν συνθήκην ἐξηκολούθουν δρῶντες εἰς τὸ Κάρλελι, ἐνῷ ὁ πρύτανις Λευκάδος ἠρνεῖτο τὰς ἐπιδρομάς των, ἰσχυριζόμενος ὅτι παραμένουσιν ἐν τῇ νήσῳ καὶ προκαλῶν ἐκ τούτου τὰς εὐλόγους διαμαρτυρίας τοῦ μητροπολίτου [3]· 2) εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πρωτοσυγκέλλου Παχωμίου, παρακαλέσας δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1804 νὰ δοθῇ αὐτῷ ἄδεια ἐπιστροφῆς καὶ ὀλιγοχρονίου παραμονῆς εἰς Λευκάδα, ὁπόθεν εἶχεν ἐκδιωχθῇ δι' ἀγνώστους λόγους [4]· 3) ὑπὲρ Σουλιωτῶν τινων, ὅπως γίνωσι δεκτοὶ εἰς Λευκάδα, ἐπιφορτίσας τὸν πρόξενον τῆς Ρωσίας ἐν Πρεβέζῃ Βλασόπουλον νὰ γράψῃ ἐξ ὀνόματός του ἐπιστολὴν τῇ 24 Ἰανουαρίου 1805 πρὸς τὸν πρύτανιν τῆς νήσου [5]· 4) ὑπὲρ τοῦ Βονιτσάνου Γεωργίου Φούρλα [6]· 5) ὑπὲρ Ἀναστάση Ψαλτήρα Ἀρτηνοῦ, γενομένου θύματος κλεπτῶν ἐπιδραμόντων ἐκ Λευκάδος [7].

Ἓν ἔτος μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ὠξύνθησαν πάλιν αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο γειτονικῶν ἐπικρατειῶν, διότι ηὐξήθησαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν κλεφτῶν, οἵτινες ἐν συνεχείᾳ προσέφευγον εἰς τὰς νήσους, κυρίως Λευκάδα καὶ Ἰθάκην [8], ἔνθα παρέμενον ἀσφαλεῖς. Εἰς ἐγγράφους διαμαρτυρίας τῶν Τούρκων τοπαρχῶν ἀναφέρονται τοιοῦτοι κλέ-

---

[1] Ὅρα σχετικὰ ἔγγραφα ἐν ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ' 25 (1804).
[2] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. ΣΤ' 11 (=Π, ἀρ. 17).
[3] Αὐτόθι (=Π, ἀρ. 20).
[4] Αὐτόθι (=Π, ἀρ. 21).
[5] Αὐτόθι (=Π, ἀρ. 23).
[6] Αὐτόθι (=Π, ἀρ. 25).
[7] Αὐτόθι (=Π, ἀρ. 27).
[8] Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, Πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Λευκάδος, Β', 473-475.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φται : Θῶμος, Μπακογιάννης, Κολοβελόνηδες, Ψαρογιανναῖοι, Σκουτελιᾶδες καὶ ἄλλοι. Ἡ διὰ τόσων προσπαθειῶν ἐπιδιωχθεῖσα τάξις—τὸ νιζάμι—δὲν ἐπετεύχθη ἐν τέλει. «Ἡμεῖς ὅμως—γράφει ὁ μουσελὶμ Ἰσούφης ἀπὸ Βραχώρι τῇ 6 Νοεμβρίου 1804 πρὸς τὸν πρύτανιν Λευκάδος Δ. Φοσκάρδην—αὐτὴν τὴν πρόβλεψιν καὶ αὐτὸ τὸ νιζάμι νὰ δοθῇ, τὸ θέλομεν καὶ τὸ ἀγαποῦμεν νὰ γένῃ... πλὴν βλέπομεν ὁποὺ οἱ κακοποιοὶ ὠσὰν Κολοβελοναίους, Μπακογιάννην, Θῶμον, Ψαρογιανναίους καὶ Σκουτελιᾶδες ἔρχονται μέσα εἰς τὰ νησιὰ καὶ σιγουρεύουν τὲς φαμελιές των, ἔπειτα ἐβγαίνουν ἔξω καὶ διαγουμοῦν τὸν κόσμον καὶ τοὺς σκλαβώνουν, ἕως ὁποὺ ἐχάλασαν τὰ βιλαέτια καὶ τὰ ἤφεραν εἰς τέλειον ἀφανισμόν [1]». Καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐχειροτέρευσαν καὶ πάλιν αἱ σχέσεις Ἀλῆ - Ἑπτανήσου Πολιτείας, ὥστε περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1804 ἐπῆλθε μακρὰ διακοπὴ τῆς ἐπικοινωνίας τῆς Στερεᾶς μετὰ τῆς Λευκάδος ἕνεκα τῶν κλεφτῶν [2], παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις δὲν ἔπαυε παρακινῶν τοὺς Τούρκους τοπάρχας νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἀρχῶν τῶν νήσων καὶ νὰ τηρῶσι τὰς ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ 1803 ἀπορρεούσας ὑποχρεώσεις. «Ἐλπίζω ὅτι θέλω ἔχει τὴν βοήθειαν τῆς ἐξοχότητός σου—ἔγραφεν ὁ ἀρματολὸς τοῦ Κάρλελι Μπεκὴρ Ζογαδόρος ἐξ Ἄρτης τῇ 18 Νοεμβρίου 1804 πρὸς τὸν πρύτανιν Λευκάδος Δ. Φοσκάρδην—καθὼς μὲ ἐπληροφόρησεν ὁ κοινὸς φίλος μητροπολίτης τῆς Ἄρτας, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ ἐπαρακίνησε διὰ νὰ γνωρισθῶ μὲ τὴν ἐξοχότητά σου...» [3].

Ματαίως παρεκίνει συγχρόνως ὁ Ἰγνάτιος καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας νὰ τηρῶσι τοὺς ὅρους τῆς συναφθείσης συνθήκης, ὥστε «νὰ στερεωθῇ αὐτὴ ἡ γειτονικὴ ἁρμονία». Ἀποστέλλων εἰς τὸν πρύτανιν τῆς Ἁγίας Μαύρας τὴν φιλικὴν ἐπιστολὴν τοῦ προαναφερθέντος ἀρματολοῦ τοῦ Κάρλελι γράφει τῇ 24 Νοεμβρίου 1804» : «... τὸν παρήγγειλα διὰ νὰ γροικῆται μαζί σας εἰς κάθε τι, καὶ νὰ προσέχῃ νὰ μὴ προέλθῃ κανένα σκάνδαλον. Ὁμοίως παρήγγειλα καὶ τὸν καπετὰν Χριστάκην Κατζικογιάννην διὰ νὰ φέρεται καθὼς πρέπει, καὶ μοῦ ὑπεσχέθη πὼς θέλει ἔχει κάθε προσοχὴν διὰ νὰ μὴ κάμῃ κανένα ἐναντίον καὶ παρόμοιον μὲ τὰ πρῶτα καὶ ἐλπίζω νὰ στερεωθῇ αὐτὴ ἡ γειτονικὴ ἁρμονία...» [4]. Τὸν δὲ Ἀπρίλιον τοῦ 1805 ἀπαντῶν εἰς ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ πρυτάνεως, πλήρη παραπόνων, ἔγραφεν ἐξ Ἄρτης : «... τὴν ἐρχομένην ἑβδομάδα μελετῶ νὰ περάσω εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ σᾶς τὸ δίδω εἰς εἴδησιν διὰ νὰ μὲ προφθάσετε ἐκεῖ μὲ γράμμα σας διαλαμβάνον ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ὁποὺ πειράζουν εἰς τὴν διοίκησιν προερχόμενα ἀπὸ τοῦτα τὰ μέρη, διὰ νὰ συνεργήσω ὅσον ἠμπορέσω νὰ διορθωθοῦν καὶ νὰ λείψουν εἰς τὸ ἑξῆς...» [5].

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ' 25 (1804).

[2] Αὐτόθι. (Ἔγγραφον Ἰσμαγήλη κολιτζῆ τῆς Βόνιτζας ἐκ Πλαγιᾶς τῇ 20 Δεκεμβρίου 1804).

[3] Αὐτόθι.

[4] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. ΣΤ' 11 (=ΙΙ, ἀρ. 22).

[5] Αὐτόθι (=ΙΙ, ἀρ. 24).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ ματαίως ἐπεδίωκε καὶ ἤλπιζεν ὁ Ἰγνάτιος τὴν ἀποκατάστασιν ὁμαλῶν σχέσεων. Αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τῶν πραγμάτων δὲν ἐπέτρεπε μόνιμον συναλλαγὴν μεταξὺ πυρᾶς καὶ πυρίτιδος, μεταξὺ ἁρματολοκλεφτῶν καὶ Ἀλῆ. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἐπὶ 25ετίαν ὅλην συνεχιζόμεναι διαπραγματεύσεις οὐδέποτε πράγματι ἐτελεσφόρησαν. Οὐδ' εἶναι μοναδικὴ ἡ συνθήκη τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1803 ἡ ἐπιτευχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ἐν Κερκύρᾳ. Μετ' ὀλίγα ἔτη, τὸ 1806, ἀπειληθείσης σοβαρῶς τῆς εἰρήνης ἡ Γερουσία, τῇ συμβουλῇ τοῦ κόμιτος Μοτσενίγου, ἀπέστειλεν εἰς Ἰωάννινα τὸν γερουσιαστὴν Βασίλειον Ζαβόν, ὅστις ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 1806 ὑπέγραψε νέαν συνθήκην, δι' ἧς διηυθετοῦντο ὁπωσδήποτε αἱ μεταξὺ Ἀλήπασα καὶ Ἑπτανήσου Πολιτείας διαφοραί'. Ἀλλὰ καὶ ἡ συνθήκη αὕτη ἐπὶ μικρὸν μόνον ἴσχυσεν, ἀφοῦ μετ' ὀλίγον, τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὁ Ἀλῆς ἐπεχείρησεν ὅλαις δυνάμεσι τὴν κατάληψιν τῆς Λευκάδος. Ἄλλως τε κατὰ τὸ 1805 ὁ Ἀλῆς ἐπιστρέψας ἐκ τῆς εἰς Μακεδονίαν κατὰ τῶν χαϊδούτηδων ὁδοληστῶν ἐκστρατείας του, πρὸ τῆς ὁποίας εἶχεν ὀνομασθῆ πασᾶς τῆς Ρούμελης, ἐπετέθη λαῦρος κατὰ παντὸς ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ του Ὀθωμανοῦ ἰσχυροῦ καὶ παντὸς χριστιανοῦ ὁπωσοῦν ἐπιφόβου. Χρησιμοποιῶν δ' ἐπιτυχῶς τὸν σίδηρον, τὸ δηλητήριον, τὴν ἀπάτην, τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ πᾶν ἀθέμιτον μέσον ἐξώντωσε πολλοὺς ἰσχυροὺς Τουρκαλβανοὺς καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ἁρματολῶν τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας καὶ Φθιώτιδος [2]. Ἐκ τῶν διασωθέντων, πλεῖστοι ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς Ἑπτάνησον. Οὐδὲ κατέτρεξε μόνους τοὺς ἁρματολούς, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς εὐϋπολήπτους καὶ διακεκριμένους Ἕλληνας τῆς τοπαρχίας του, θεωρήσας εὐκαιρίαν καὶ ἀφορμὴν τὴν ἐκτράχυνσιν τῶν ρωσοτουρκικῶν σχέσεων καὶ τὸν παρασκευαζόμενον νέον ρωσοτουρκικὸν πόλεμον. Δὲν ἦτο πλέον ἡ Ρωσία σύμμαχος τῆς Τουρκίας, τοὐναντίον δὲ παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι θὰ ὑπεστήριζε τὸν ἀπελευθερωτικὸν αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα. Οἱ ἁρματολοὶ καὶ οἱ κλέφται τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνανίας ἐγένοντο δραστηριώτεροι καὶ ἐκινοῦντο πρὸς ἐξέγερσιν, ὡς συνέβαινε συνήθως εἰς τὰς παραμονὰς παντὸς ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ἀπὸ τοῦ 1768 καὶ ἑξῆς. Ἄλλως τε ἐν Ἑπτανήσῳ οἱ Ρῶσοι εἶχον ἀποκτήσει τοσαύτην ἰσχύν, ὥστε ἀπεξενώθη τελείως τῶν νήσων ὁ Τοῦρκος συγκυρίαρχος. Τοῦτο ἠνώχλει βεβαίως τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, πολὺ μᾶλλον διότι οἱ Ρῶσοι διὰ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀρχῶν καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι προξένων καὶ λοιπῶν πρακτόρων ἠγωνίζοντο νὰ προσοικειωθῶσι διὰ παντὸς τρόπου καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας κατατάξαντες τοὺς ἐπισημοτέρους ἐκ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰ στρατιωτικὰ τάγματα τῆς Ἰονίου Πολιτείας [3].

---

[1] Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 481 κέ.

[2] POUQUEVILLE, Histoire de la régénération de la Grèce, 1,274. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Α', 298.

[3] Κ. ΣΑΘΑ, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, σ. 571 κέ. Κ. Ν. ΡΑΔΟΥ, Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Ἁρματολοὶ ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, ΙΒ' (1916), σ. 31 κέ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἡ νέα εὐρωπαϊκὴ συμμαχία, ἡ συγκροτηθεῖσα κατὰ τοῦ Βοναπάρτου διὰ τῆς συνθήκης τῆς 11 Ἀπριλίου 1805 μεταξὺ Ρωσίας, Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Σουηδίας εἶχεν ἔκδηλον αἰχμὴν κατὰ τῆς Τουρκίας [1], ἥτις περιέστη πράγματι εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, ὁδηγηθεῖσα ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐπιτυχῶν ἐλιγμῶν τοῦ Γάλλου ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως Σεβαστιάνη εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Γαλλίας.

Ὥστε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1805 καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ ἔτους τούτου, ὅτε ἐπραγματοποιήθη ὁ νέος εὐρωπαϊκὸς συνασπισμός, ἡ Τουρκία διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ρώσους, ὁ δὲ Ἀλῆς ἐποφθαλμιῶν πάντοτε τὰς ἐν Ἠπείρῳ παλαιὰς ἐνετικὰς κτήσεις καὶ ἐκ τῶν νήσων τὴν Λευκάδα τοὐλάχιστον, εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ στραφῇ μετὰ λύσσης κατὰ τῶν ρωσιζόντων Ἑλλήνων τῆς ἐπικρατείας του, τῶν ἀρματολῶν, τῶν ἀρχόντων, τῶν κληρικῶν. Τότε ἔφθασεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ὥρα τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις καὶ μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας ἐτήρει ἀγαθωτάτας σχέσεις, ἀφοῦ μάλιστα ἐτύγχανε καὶ προνομιοῦχος ἐπίτιμος πολίτης αὐτῆς, καὶ ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν τῶν νήσων ἐτιμᾶτο λίαν καὶ μετὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ προξένων τῆς Ρωσίας συνεδέετο στενῶς, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ προξένου τῆς Ρωσίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ex-Veneto Ἰωάννου Βλασοπούλου.

Πάντα ταῦτα ὅμως συνδυαζόμενα μετὰ τῆς ἀκαμάτου δραστηριότητός του ἐκίνησαν τὰς ὑποψίας τοῦ Ἀλῆ, ὅστις, ἐρεθιζόμενος φαίνεται καὶ ὑπὸ Γάλλων πρακτόρων, εἶχε προγράψει μυστικῶς καὶ τὸν Ἰγνάτιον. Ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐγκατέλειψεν ὁριστικῶς τὴν Ἤπειρον ὁ Ἰγνάτιος, δὲν εἶναι γνωστόν. Ἄλλοι ἄλλα λέγουσιν. Εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι λήγοντος τοῦ 1805 ἀντελήφθη τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπικείμενον κίνδυνον ἐξοντώσεως καὶ ἔσπευσε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Κέρκυραν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν φρίκην καὶ τὴν ἀποστροφὴν κατὰ τοῦ δυνάστου καὶ σφαγέως τῶν χριστιανῶν Ἀλῆ [2]. Ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος ἐν τῷ βιογραφικῷ περὶ Ἰγνατίου σημειώματι τῷ ἀποκειμένῳ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν παραδίδει ὅτι «μυσαχθεὶς ὁ ἀοίδιμος ἱεράρχης τὴν δολίαν αὐτοῦ θηριωδίαν ἐξέφυγεν εἰς Κέρκυραν». Δὲν ὁμιλεῖ περὶ κινδύνου ἀπειλήσαντος τὸν Ἰγνάτιον ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Σπ. Παπαγεωργίου ὅμως καὶ ὁ τούτῳ ἑπόμενος Β. Κ. Στεφανίδης ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ εἰς τοὺς Λευκαδίους, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσι, καὶ εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ σατράπου Μουκτάρ, ὅτι ὁ πατήρ του πεισθεὶς εἰς διαβολὰς ἐσκόπευε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ, δὲν ἐπανῆλθε

ΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 7 - 10.

[1] Π. ΡΟΖΑΚΗ, Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Εὐρώπης (1618 - 1815). Ἀθῆναι 1943, σ. 365.

[2] ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 298-299. ΚΑΛΛ. ΔΕΛΗΚΑΝΗ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. ΚΗ' (1908), σ. 245.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πλέον εἰς Ἤπειρον, ἀλλ' ἐκηρύχθη δημοσίᾳ κατὰ τοῦ Ἀλῆ [1]. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὁ Παναγιώτης Χιώτης παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι «ὁ Ἰγνάτιος ἐπιβουλευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ καὶ θέλων ν' ἀποφύγῃ ἐκ τῶν πλεκτανῶν τοῦ ἀπίστου τυράννου, ἐξαπατήσας αὐτὸν ὅτι ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ δι' ὑποθέσεις του εἰς Κέρκυραν, μετέβη ἐκεῖ καὶ κατέφυγε πρὸς τοὺς προστατεύοντας τὴν Ἑπτάνησον Πολιτείαν Ρώσους» [2]. Δραματικώτερον περιγράφει τὴν φυγὴν τοῦ Ἰγνατίου ὁ χρηματίσας μητροπολίτης Ἄρτης Σεραφεὶμ Ξενόπουλος. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ὁ Ἰγνάτιος ἀντιληφθεὶς ἐκ πληροφοριῶν τοῦ Μουκτάρ, ὅτι ἐκινδύνευεν, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰωαννίνων διὰ νυκτὸς εἰς Ἄρταν, καὶ ἐκεῖθεν κατέφυγε ταχέως καὶ μυστικῶς εἰς Λευκάδα καὶ εἶτα εἰς Κέρκυραν συμπαραλαβὼν πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὸν ἰατρὸν καὶ δεινὸν ἑλληνιστὴν Νικόλαον Μαυρομάτην τὸν Ἀκαρνᾶνα [3].

Κατὰ τὴν φυγήν του ταύτην ὁ Ἰγνάτιος ἐβοηθήθη τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ ἐν Ἄρτῃ προξένου τῆς Ρωσίας Flory, ὅστις διὰ λόγους ἀσφαλείας συνώδευσε τὸν Ἰγνάτιον μέχρι Κερκύρας. Εἰς ἀναφοράν του ὁ πρόξενος οὗτος ἀπὸ 28 Δεκεμβρίου 1805 πρὸς τὸν πρεσβευτὴν Italinsky ἔγραψεν, ὅτι ὑπεχρεώθη νὰ μεταβῇ ἐσχάτως εἰς Κέρκυραν διὰ νὰ θέσῃ ἐκτὸς κινδύνου τὴν ζωὴν τοῦ περιφήμου μητροπολίτου Ἄρτης, ὅστις εἶχε περιπέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀλῆ ὑποπτεύσαντος ὅτι ὁ μητροπολίτης εὑρίσκετο εἰς μυστικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ρώσων [4]. Δι' ἑτέρας ἀναφορᾶς ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου ὁ αὐτὸς πρόξενος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν πρεσβευτὴν Italinsky, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος φθάσας εἰς Κέρκυραν ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον πλησίον τοῦ Ἀλῆ, ἀφοῦ κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ σατράπου τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ τοῦ Flory («par mon canal»).

Εὑρίσκεται, προσθέτει, εἰς Κέρκυραν μεθ' ὅλης τῆς συνοδείας του καὶ προτίθεται νὰ μεταβῇ τὸ ταχύτερον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἶτα περιγράφει τὰς καλὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν ὁ Ἰγνάτιος εἰς τοὺς Ρώσους ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ καταλήγει ἰσχυριζόμενος ὅτι, μετὰ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸν φυγόντα Ἰγνάτιον, ἡ ζωή του ἐν Ἄρτῃ θὰ καταστῇ μαρτυρικὴ καὶ θὰ εἶναι πλέον ἐκτεθειμένη εἰς τὰς πλεκτάνας τῆς μνησικακίας τοῦ Ἀλῆ [5].

Ἡ τοιαύτη φυγὴ τοῦ Ἰγνατίου ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν ἐν Ἠπείρῳ. Τοῦτο συνάγεται ἐκ πληροφορίας τοῦ Leake, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς ἔλαβε περιο-

---

[1] Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Τοῦ μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου Α' ἀλληλογραφία. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΓ' (1917), σ. 199 κέ. Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 5.

[2] Ἐξ ἐπιστολῆς Π. Χιώτου πρὸς Π. Ζερλέντην ἀπὸ 15 Μαΐου 1875 (ΓΑΚ, Συλ. Βλαχ. Δ' 37).

[3] ΣΕΡ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 115 κέ.

[4] ΑΡΚ, F. Рос-Во В Konstantinopole, Op. 90, D. 146/2/, L. 8-9 (=II, ἀρ. 28).

[5] Αὐτόθι, L. 12 (=II, ἀρ. 29).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δεύων τὴν Πελοπόννησον τὸ 1805 ἔκ τινος Τούρκου τῆς Ἄρτης διορισθέντος καδῆ εἰς Μυστρᾶν καὶ ἐλθόντος νεωστὶ ἵν' ἀναλάβῃ καθήκοντα. Ὁ Τοῦρκος οὗτος δικαστὴς ἐπληροφόρησε τὸν Leake, ὅτι ἡ σημαντικωτέρα ἐξ Ἠπείρου εἴδησις ἦτο ἡ φυγὴ τοῦ μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου, ὅστις σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς Κορφούς, δὲν ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν, ὡς εἶχε διαταχθῆ νὰ πράξῃ [1]. Προειδοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μουκτάρ, ἢ διαισθανόμενος αὐτὸς οὗτος προσωπικὸν κίνδυνον, ἐγκατέλειψεν εὐσχήμως τῇ βοηθείᾳ τοῦ Flory τὴν Ἤπειρον, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀδελφόν του Χριστόφορον, τὸν γραμματέα του Δημ. Μόστραν καὶ τὸν ἰατρὸν Νικ. Μαυρομάτην, τὸν ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας καταγόμενον [2].

Εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν λύσσαν τοῦ Ἀλῆ ἐκ τῆς διαφυγῆς τοιούτου θηράματος. Καὶ πρῶτον μὲν ἔκλεισεν ἔστω καὶ προσωρινῶς τὴν μητρόπολιν Ἄρτης [3]. Εἶτα δὲ συνέλαβε τοὺς γονεῖς τοῦ δραπετεύσαντος γραμματέως τῆς μητροπόλεως Δημ. Μόστρα Ἰωάννην ἱερέα Μόστραν τὸν ἐκ χωρίου Πέτα ὁρμώμενον, τὴν πρεσβυτέραν Ζωήν, τοὺς υἱοὺς Ἀναγνώστην, Κωνσταντῖνον καὶ Ἀπόστολον, τὰς νύμφας καὶ πᾶσαν ἐν γένει τὴν οἰκογένειαν καὶ ἐλεηλάτησε τὰς οἰκίας αὐτῶν. Καὶ τὸν μὲν ἱερέα Μόστραν μετὰ τῶν τριῶν νεωτέρων υἱῶν του καθεῖρξεν ἁλυσοδέτους καὶ ἐβίασε διὰ στρεβλώσεων καὶ ἄλλων μαρτυρίων νὰ ἀποκαλύψωσι τοὺς ἀνυπάρκτους θησαυροὺς τοῦ μητροπολίτου καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων, τὴν δὲ πρεσβυτέραν καὶ τὰς νύμφας ἀπέστειλεν ἐξορίστους εἰς Ἀλβανίαν [4]. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Μόστρα παρέμεινε δεσμία ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ μακρὰ ἔτη, μέχρι τοῦ 1819, ὅτε ἐνεργείαις τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἀπηλευθερώθη τῇ μεσολαβήσει τοῦ διερμηνέως τοῦ ρωσικοῦ προξενείου Πατρῶν Ἰωάννου Παπαρρηγοπούλου, ὅστις, κατευθυνόμενος εἰς Κέρκυραν πρὸς τὸν ἐκεῖ παρεπιδημοῦντα Ἰω. Καποδίστριαν κατ' ἐντολὴν τοῦ προξένου τῆς Ρωσίας ἐν Πάτραις Ἰωάννου Βλασοπούλου, διῆλθεν ἐξ Ἰωαννίνων καὶ συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἀλῆ [5]. Ἀπελευθερωθεῖσα ἡ οἰκογένεια

---

[1] Leake, Travels in the Morea, 2, 273.

[2] Μετὰ τὴν φυγήν του ὁ Μαυρομάτης διωρίσθη εὐθὺς ἀμέσως καθηγητὴς ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Καποδίστρια ἱδρυθέντι ἐν Κερκύρᾳ γυμνασίῳ, ἔνθα ἐδίδαξε μαθηματικά, ἑλληνικὰ καὶ ἁπλοελληνικὴν φιλολογίαν μέχρι τοῦ 1817. Ἰδὲ ΛΕ, Β' (1812), σ. 191. Δημ. Παπαντωνοπουλου, Πεντηκονταετηρὶς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀθῆναι 1873, σ. 66. Τρ. Ευαγγελιδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Β', 204. Παραδόξως ὁ Εὐαγγελίδης γράφει ὅτι ὁ Μαυρομάτης κατήγετο ἐκ Ρόδου!

[3] Leake, ἔνθ' ἀνωτ. Τὸν Ἰγνάτιον διεδέχθη εἰς τὴν προεδρίαν τῆς ἐκκλησίας Ἄρτης ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος τῶν Πατριαρχείων Βιθυνὸς τὴν πατρίδα Πορφύριος κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1806. Ὅρα Μητροπολιτου Σαρδεων Γερμανου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἠπειρωτικὰ Χρονικά, ΙΒ' (1937), σ. 15.

[4] Σερ. Ξενοπουλου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 115. Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ'ἀνωτ., σ. 199 - 200.

[5] Γουδα, Βίοι παράλληλοι, 5, 193. Αραβαντινου, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σ. 412.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Μόστρα κατέφυγε καὶ αὕτη εἰς Κέρκυραν, ἔνθα εὗρε φιλικὸν ἄσυλον παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Καποδίστρια [1].

Πνέων μένεα κατὰ τοῦ μητροπολίτου ὁ Ἀλῆς ἐπεχείρησε νὰ δολοφονήσῃ αὐτὸν διά τινος μωαμεθανοῦ ἐν Κερκύρᾳ· ἀλλὰ φωράσας τοῦτον ὁ Ἰγνάτιος κατήγγειλεν εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχάς, εἶτα δὲ ὁμολογήσαντα συνεχώρησε καὶ βραβεύσας ἀπέλυσε [2]. Παρομοίαν ἀπόπειραν ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλῆς καὶ βραδύτερον ἐν Πίζῃ, ἔνθα ἡσύχαζεν ὁ Ἰγνάτιος, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω.

Ἀφιχθεὶς εἰς Κέρκυραν ὁ Ἰγνάτιος ἔτυχε λαμπρᾶς ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἵτινες ἀνεγνώρισαν αὐτὸν οἱονεὶ πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἐκ τῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου ὁρμωμένων πολεμιστῶν καὶ ἐχρησιμοποίησαν ὡς σύνδεσμον μετὰ τούτων καὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, οἵτινες πιστεύοντες εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς Ρωσίας ἐπεδείκνυον, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὴν συνήθη ἐν παραμοναῖς ρωσοτουρκικοῦ πολέμου δραστηριότητα κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν [3]. Ἔνδειξιν τοῦ μεγάλου ὀνόματος καὶ τῆς ἰσχύος τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἐν Κερκύρᾳ παρὰ τοῖς Ρώσοις ὁ Ἰγνάτιος, ἀποτελεῖ ἡ σπουδή, μεθ' ἧς ὁ Χρ. Περραιβὸς ἔσπευσε ν' ἀποκρύψῃ πρῶτον καὶ ν' ἀποκηρύξῃ εἶτα τὰ ἀντίτυπα τῆς πρώτης ἐν Παρισίοις ἐκδόσεως τῆς Ἱστορίας Σουλίου καὶ Πάργας (1803) ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ Ἰγνατίου εἰς Κέρκυραν. Ὁ Περραιβὸς ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ διατὶ ἀπέκρυψε τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου του, ἀπήντησεν ὅτι ἔπραξε τοῦτο λόγῳ τῆς ἀφίξεως εἰς Κέρκυραν τοῦ μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου, «ὅστις ἐξέφρασε παράπονα κατὰ τοῦ βιβλίου» [4].

Γ΄

ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς μορφὴ τῶν σχέσεων τοῦ Ἰγνατίου μετὰ τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλῆ ; Περὶ τοῦ δυσκόλου τούτου θέματος ἄλλοι ἄλλα παραδίδουσιν· οἱ μὲν κατακρίνουσι τὸν μητροπολίτην δριμύτατα, χαρακτηρίζοντες τοῦτον ὡς διεφθαρμένον, δειλόν,

---

[1] ΔΗΜ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ ρόλος τοῦ Καποδίστρια κατὰ τὴν πώλησιν τῆς Πάργας εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Ἐφημ. *Ἑστία*, 5 Ἰουνίου 1938.

[2] Οὕτω μαρτυρεῖ ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος εἰς τὸ βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ Ἰγνατίου (=Π, ἀρ. 279).

[3] POUQUEVILLE, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 275. Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 6.

[4] Σπ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ὁ Χριστόφορος Περραιβὸς κατὰ τὸ 1805. Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος, ἔτ. 1925, σ. 146.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀφωσιωμένον εἰς τὸν Ἀλῆν, τοῦ ὁποίου ἐχρημάτισε πιστὸν καὶ τυφλὸν ὄργανον κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του καὶ λοιπῶν ἐν Ἠπείρῳ, οἱ δὲ χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὡς ἄνδρα εὐφυᾶ κολακεύοντα τὸ θηρίον χάριν τῶν χριστιανῶν καὶ ἑαυτοῦ, ἄλλοι δὲ κρίνουσι τοῦτον ὡς μάρτυρα αἴροντα σταυρόν, ἀγωνιζόμενον νὰ ματαιώσῃ τὰς σκευωρίας, νὰ μετριάσῃ τὴν ὠμότητα τοῦ τυράννου κατὰ τῶν ὑπηκόων του ἢ κατὰ τῶν κατὰ καιροὺς πολεμουμένων ὑπ' αὐτοῦ χριστιανῶν. Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ ἀπόψεις μαρτυροῦνται ὑπὸ ἀξιολόγων ἀνδρῶν, συγχρόνων ἢ μεταγενεστέρων τοῦ Ἰγνατίου. Ἀλλὰ ποία ἐκ τῶν ἐκδοχῶν τούτων εἶναι ἀληθής; Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι θεμελιῶδες διὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἱεράρχου ἐκείνου καὶ τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῶν λαβόντων χώραν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἑπτανήσῳ γεγονότων, εἰς τὰ ὁποῖα φέρεται ἐνεργῶς ἀναμεμιγμένος ὁ Ἰγνάτιος.

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν τὰς σπουδαιοτέρας ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων. Πρῶτος ὁ Χριστόφορος Περραιβὸς εἰς τὸ βιβλίον του «Ἱστορία σύντομος τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας» τὸ ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1803 μὲ τὸ ψευδώνυμον «Στέφανος Ἀναγυράσιος» κατηγόρησε δριμύτατα τὸν Ἰγνάτιον, μὴ διστάσας ν' ἀποκαλέσῃ τὸν ἱεράρχην προδότην χρησιμοποιηθέντα μετὰ τοῦ Σουλιώτου Γ. Μπότσαρη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Πρεβέζης (12 Ὀκτωβρίου 1798). «Κοντὰ εἰς τὴν κακὴν πρόβλεψιν, ὅπου ἡ Πρέβυζα ἔλαβεν, εἶχεν ἀποκτήσει ἀκόμη καὶ δύο προδότας δυνατοὺς» (σ. 7). Καὶ τὸν μὲν Γ. Μπότσαρην χαρακτηρίζει ὁ Περραιβὸς ὡς «πληρωμένον», τὸν δὲ Ἰγνάτιον ὡς «παρακινημένον, ἢ καὶ ἐξ ἰδίας του προαιρέσεως». Αἱ κατηγορίαι εἰσὶ πολλαπλαῖ: α) δὲν ἔπαυε γράφων κρυφίως εἰς τὸ ἱερατεῖον τῆς Πρεβέζης, νὰ παρακινήσῃ τοῦτο τοὺς χριστιανοὺς νὰ θανατώσουν ἢ νὰ ζωγρήσουν τὴν γαλλικὴν φρουρὰν καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ παραδώσουν ταύτην εἰς τὸν Ἀλῆν, ἤ, ἐὰν δὲν δύνανται νὰ πράξουν τοῦτο, νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς Γάλλους μόνους εἰς τὸν πόλεμον καὶ νὰ φύγουν, ἵνα διατηρήσωσιν οὕτω τὴν φιλίαν τοῦ πασᾶ· β) μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Πρεβέζης ἐπέτυχεν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, τὴν ὑποταγὴν τῆς Βονίτζης, μετέφερε δ' ἐπιστρέφων τέσσαρας κεφαλὰς Γάλλων σφαγέντων ὑπὸ τῶν κατοίκων Βονίτζης, ἵνα τὰς προσκομίσῃ εἰς τὸν Ἀλῆν ὡς τεκμήριον τῆς ὑποταγῆς τῆς κωμοπόλεως· γ) παρέσυρε τοὺς ἐν Ἀκτίῳ (Πούντα) Πρεβεζαίους νὰ σπεύσουν νὰ ζητήσουν συγχώρησιν παρὰ τοῦ πασᾶ, οἱ δὲ δυστυχεῖς οὗτοι πεισθέντες εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἱεράρχου καὶ παρουσιασθέντες εἰς τὸν Ἀλῆν ἐσφάγησαν ἀγρίως πάντες· δ) ἐπὶ πλέον ὑπῆρξεν αἴτιος μετὰ τῆς οἰκογενείας Καλούλη Τσίγκανου τῆς καταστροφῆς τῆς Πάργας [1], ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε πείσει τοὺς Παργίους νὰ ὑπογράψουν μετὰ τοῦ Ἀλῆ ταπεινωτικὴν συνθήκην τῇ 30 Ὀκτω-

[1] Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν β' ἔκδοσιν τῆς Ἱστορίας Σουλίου καὶ Πάργας, τὴν γενομένην ἐν Ἐνετίᾳ τὸ 1815, ὁ Περραιβὸς προσθέτει εἰς τοὺ ςὑπευθύνους τῆς καταστροφῆς τῆς Πάργας καὶ τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ἱερόθεον (σελ. 81 - 82).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βρίου 1798, ἐν ᾗ φέρεται ὑπογεγραμμένος καὶ ὁ ἴδιος «ὡς διωρισμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ τὸν συμβιβασμόν».

Αὐταὶ εἶναι αἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου κατηγορίαι, τὰς ὁποίας ὁ Περραιβὸς περιέλαβεν εἰς τὴν α΄ ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας του τὴν γενομένην ἐν Παρισίοις τῷ 1803, ἀπεσιώπησεν ἐν τῇ ἑνετικῇ ἐκδόσει τῇ γενομένῃ τῷ 1815 καὶ ἐπανέλαβε δριμύτερον ἐν τῇ γ΄ τῶν Ἀθηνῶν ἐκδόσει (1857) ἐπιχειρήσας ἐν τῇ εἰσαγωγῇ νὰ ἐπιρρίψῃ πλείονα ρύπον κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰγνατίου [1].

Τὸν δεινὸν κατὰ τοῦ Ἰγνατίου τοῦτον λίβελλον ἀνέτρεψε δι' ὅσων εἶχε στοιχείων ὁ Περικλῆς Ζερλέντης ἀσκήσας δριμεῖαν κριτικὴν κατὰ τοῦ Περραιβοῦ καὶ τῆς ἱστορίας του εἰς τὰ «Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα» [2], τὸ πρῶτον τεῦχος τῶν ὁποίων ἐπιγράφεται: «ἡ ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας τοῦ Χριστοφόρου Περραιβοῦ ὑπὸ ἔποψιν τοῦ ἀξιοπίστου ἐξεταζομένη». Διὰ τῆς συγκριτικῆς μεθόδου ἀποδεικνύει τὸν Περραιβὸν γράφοντα ἄλλα ἀντ' ἄλλων εἰς τὰς τρεῖς τῆς ἱστορίας Σουλίου καὶ Πάργας ἐκδόσεις, ἐξ ὧν τὴν πρώτην ἐν Παρισίοις ἀλλαχοῦ μὲν ὁμολογεῖ ὡς ἴδιον ἔργον, ἀλλαχοῦ δ' ἀρνεῖται καὶ ἀποκηρύσσει ὡς ἔργον ἀλλότριον. Τὸ κωμικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι εἰς τὰς διαφόρους ἐκδόσεις τῆς ἱστορίας του ὁ Περραιβὸς μεταβάλλει καὶ τὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα ἐπιρρίπτων ἄλλοτε ἄλλας εἰς ἄλλους εὐθύνας. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ποίαν ἀξιοπιστίαν καὶ ποῖον ἱστορικὸν κῦρος δύνανται νὰ ἔχωσιν ἡ ἀφήγησις καὶ αἱ κρίσεις τοιούτου ἱστοριογράφου; Κατὰ τὸν Ζερλέντην, αἱ κατηγορίαι τοῦ Περραιβοῦ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ Ἰωαννίνων Ἱεροθέου, τοῦ μοναχοῦ Σαμουήλ, τῶν Σουλιωτῶν ἀρχηγῶν Γεωργίου Μπότσαρη, Κίτζου Μπότσαρη, Λεονταρίου Παλάσκα, Ν. Κουτσονίκα, Πηλίου Γούση, Διαμάντη Ζέρβα, Χριστάκη Καλογήρου καὶ τῆς οἰκογενείας Καλούλη Τζίγγανου ἀποτελοῦσι συκοφαντίας, ὀφειλομένας εἰς τὸ ἀγενὲς πάθος τῆς διαβολῆς, τὸ ὁποῖον κατέτρωγε τὸν συγγραφέα τοῦτον. Οὐδ' εἶναι μόνος ὁ Ζερλέντης ὁ ἐπικρίνας τὸν Περραιβὸν καὶ τὸ ἔργον του. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Π. Α. Σ[αλαπάντας], ὅστις καίτοι παρεσύρθη ἔν τισιν ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ, ἀνασκευάζει ὅμως ἐν πολλοῖς καὶ ἐπικρίνει αὐτὸν ὡς ἀντιφάσκοντα [3]. Ἐπέκρινεν ἐπίσης τὸν Περραιβὸν ὁ Λάμπρος Κουτσονίκας [4], ἔγγονος τοῦ Σουλιώτου ἀρχηγοῦ Νικολάου Κουτσονίκα τοῦ ὑβρισθέντος καὶ τούτου ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ ὡς προδότου [5]. Ὡσαύτως κατέκριναν τὸ ἔργον καὶ τὴν ὑβριστικὴν διάθεσιν τοῦ

---

[1] Χρ. Περραιβου, ἔνθ' ἀνωτ., ἔκδοσις γ΄ Ἀθηνῶν (1837), τόμ. Α΄, σ. στ΄.

[2] Περ. Γ. Ζερλεντου, Ἠπειρωτικὰ μελετήματα, τεῦχος Α΄. Ἐν Ἀθήναις 1889.

[3] Π.Α.Σ., Τὸ Σούλι, ἤτοι τὰ ἡρωϊκὰ θαύματα τῶν Σουλιωτῶν καὶ Σουλιωτίδων. Ἐν Ἀθήναις 1860, σ. 59 κ. ἑ. καὶ 75.

[4] Λ. Κουτσονικα, Γενικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀθῆναι 1863, σελ. ια΄.

[5] Πρβλ. καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ περὶ Κουτσονίκα γραφέντα ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς β΄ ἐκδόσεως τῆς Γενικῆς ἱστορίας Λάμπρου Κουτσονίκα (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἔκδ. «Βιβλιοθήκης», ἀρ. 4), Ἀθῆναι 1956, σ. 6 - 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Περραιβοῦ ὁ Ἰ. Γούσης [1], ὁ Ἀθανάσιος Πετρίδης [2], ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Hughes, ὅστις διαγνώσας τὴν ἀκρισίαν τοῦ Περραιβοῦ ἀποφαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐκεῖνος ἠγνόει πολὺ τὰ κίνητρα καὶ τὰ πολιτικὰ αἴτια τῶν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένων γεγονότων [3], ὁ πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς [4], ὁ Πάργιος Καλούλης Τζίγγανος [5] καὶ εἴ τις ἄλλος.

Ἀδυνατῶν ὁ Περραιβὸς νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν πολιτείαν τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, διέσυρε τοὺς ἱεράρχας τῆς Ἠπείρου, τόν Ἱερόθεον τὸν δεσπότην Ἰωαννίνων, ἔτι δὲ μᾶλλον τὸν Ἄρτης πολὺν Ἰγνάτιον, ὅστις λόγῳ τῆς μείζονος δραστηριότητος καὶ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἤσκει ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ, προεκάλει εὐχερέστερον τῶν καχυπόπτων τὸν ψόγον. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς γ' ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου του (Ἀθῆναι 1857), ὅτι κατὰ τὸ 1805 ἐν Κερκύρᾳ ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Ἀνρὲπ [6] «πληροφορηθεὶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸν συγγραφέα ὑπεράσπισε καὶ ἐδικαίωσε, καὶ τὸν Ἰγνάτιον κατὰ πρόσωπον αὐστηρῶς ἤλεγξε παρόντων πολλῶν ἐπίτηδες προσκεκλημένων μαρτύρων Πρεβυζάνων, οἵτινες τὸν κατέδειξαν ἀναπολόγητον τῆς πατρίδος των προδότην», δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ψευδῆ. Ἐκ νεωτέρων ἐρευνῶν γενομένων ὑπὸ Σπ. Θεοτόκη [7] ἐν τῷ ἐν Κερκύρᾳ Ἀρχείῳ τῆς Ἰονίου Γερουσίας ἀπεκαλύφθησαν ἔγγραφα μαρτυροῦντα, ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ 1805 ἐγένοντο πράγματι ἀνακρίσεις ὑπὸ τῶν ἀρχῶν «κατὰ Χριστοφόρου Περραιβοῦ συγγραφέως βιβλίου τινὸς δημοσιευθέντος ὑπ' αὐτοῦ». Ὁ Περραιβός, ὅστις ὑπηρέτει τότε ἐν Κερκύρᾳ ὡς διδάσκαλος μετὰ τοῦ ἱερέως Ἀνδρέου Ἱδρωμένου εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια νεοσυσταθέντα τότε δημοτικὰ σχολεῖα, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὰς ἀρχὰς κιβώτιον περιέχον ἀντίτυπα τῆς παρισινῆς ἐκδόσεως τῆς ἱστορίας του (1803) καὶ ἐκλήθη ἐν συνεχείᾳ δὶς εἰς ἀνάκρισιν, ἀλλ' ἠρνήθη πάντοτε τὴν πατρότητα τοῦ βιβλίου, ὡς εἶχε τοῦτο τυπωθῆ ἐν Παρισίοις, ἰσχυριζόμενος ὅτι αἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ λοιπῶν ὕβρεις ἦσαν προσθῆκαι γενόμεναι ὑπ' ἄλλων.

---

[1] Ἰ. Γουση, Ἱστορικὰ Σουλίου. Παρνασσός, ΙΑ' (1887), σ. 37.

[2] *Πανδώρα*, ΙΗ' (1867 - 8), σ. 265-271.

[3] Th. Smart Hughes, Travels in Sicily, Greece and Albania. London 1820, τόμ. 2, σ. 159, σημ.

[4] Α. Φραντζη, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1715 καὶ λήγουσα τὸ 1835. Τόμ. Δ' (ἐν Ἀθήναις 1841), σ. 241 - 250.

[5] Αὐτόθι, σ. 244.

[6] Ἡ ὀργάνωσις ὅλων τῶν ἑπτανησιακῶν δυνάμεων εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Ἀνρέπ (d'Anrep), ὃν ἐσφαλμένως ὁ μὲν Χιώτης γράφει Ἀνδρέπ, ὁ δὲ Τερτσέτης Ἀτρέμ. (Κ. Ρα-δου, Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Ἀρματολοὶ ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τομ. ΙΒ' (1916), σ. 35, ὑποσημ.

[7] Σπ. Θεοτοκη, ὁ Χριστόφορος Περραιβὸς κατὰ τὸ 1805. Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος, ἔτ. 1925, σ. 137 κἑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διατὶ ἐγένετο ἡ μικρὰ αὕτη δίωξις κατὰ τοῦ Περραιβοῦ καὶ ἐδημιουργήθη ἡ δικογραφία ἡ διασωθεῖσα ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Ἰονίου Γερουσίας; Ὁ Περραιβὸς λαβὼν κιβώτιον πλῆρες ἀντιτύπων ἐν Κερκύρᾳ ἀπέκρυψε τοῦτο εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ ἐκεῖθεν διένεμε τοῦτο κρυφίως. Ἐλησμόνει ὅμως ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων, καθ' ὧν ἐστρέφετο τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ρώσων καὶ προστάται ἀπὸ κοινοῦ τῆς νεοτεύκτου Ἑπτανήσου Πολιτείας, καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ἡ κυβέρνησις νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κυκλοφορίαν βιβλίου θίγοντος τὸν ἕτερον τῶν συμμάχων. Διὰ νὰ τηρηθῶσι λοιπὸν τὰ προσχήματα ἔναντι τῶν Τούρκων ἐγένετο ἡ δίωξις κατὰ τοῦ Περραιβοῦ, ἐθεωρήθη ὅμως ὡς ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀπαλλαγήν του τὸ ὅτι ἀπηρνήθη δημοσίᾳ τὸ ἔργον του, διότι σκοπὸς τῆς ἀνακρίσεως ἦτο προφανῶς νὰ διαφυλαχθῇ ἡ μετὰ τόσων κόπων ἐπιτευχθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1803 συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ Ἀλῆ πασᾶ, τὴν ὁποίαν διεπραγματεύθη ἐξ ὀνόματος τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων ἐν Κερκύρᾳ ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τοσαύτης δεξιότητος, ὥστε ἔκτοτε ἦτο σεβαστὸς καὶ προσφιλὴς ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπολαύων καὶ τιμῶν καὶ φιλιῶν διακεκριμένων καὶ προνομίων ἐξόχων. Ὑποπτεύω ὅτι πολλοὶ τότε ἐν Κερκύρᾳ θὰ ἐμεσολάβησαν ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ πτωχοῦ διδασκάλου, πιθανῶς καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰγνάτιος, ὅστις εἶχε καταφύγει τὸ 1805 εἰς Κέρκυραν ὑπὸ συνθήκας, τὰς ὁποίας θὰ περιγράψωμεν λεπτομερῶς ἐν τοῖς ἑφεξῆς. Τοιοῦτον ἄνδρα λοιπόν, τιμηθέντα ὅλως ἐξαιρέτως ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ρωσικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἱεραρχίας τοῦ ρωσικοῦ κράτους — μέχρι καὶ τοῦ αὐτοκράτορος — ὡς θὰ εἴπωμεν περαιτέρω, δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐλέγξῃ ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Ἀνρὲπ καὶ δὴ ὡς προδότην, καθὼς ἰσχυρίζεται ὁ Περραιβός. Τοῦτο τὸ ψεῦδος ἄλλως τε καὶ τὰ ὅμοια πρὸς τοῦτο συνετέλεσαν, ἵνα περιπέσῃ εἰς ἀνυποληψίαν τινὰ τὸ περὶ Σουλίου καὶ Πάργας βιβλίον τοῦ Περραιβοῦ ὡς ἱστορικὴ πηγή [1].

Ὁ πικρότερος ἐξ ὅλων τῶν ἐπικριτῶν τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐν Ἠπείρῳ θητείας του ὑπῆρξεν ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῆς «Ἑλληνικῆς Νομαρχίας», τῆς ἐκδοθείσης πιθανῶς ἐν Πίζῃ κατὰ τὸ 1806. Περιγράφων οὗτος τὴν κατάστασιν τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἐπιτίθεται δριμύτατα κατὰ τοῦ κλήρου καὶ δὴ τοῦ ἀνωτέρου, τοῦ ὁποίου ἐλέγχει τὰς ὑπερβασίας. «...ὁ Ἄρτης, ὁ Γρεβενῶν καὶ ὁ Ἰωαννίνων εἶναι οἱ πρῶτοι προδόται τοῦ τυράννου, καθὼς ὅλοι τὸ γνωρίζουσι... Ὁ Ἄρτης ἠπάτησε καὶ ἐπρόδωσε τοὺς ἥρωας Σουλιώτας· εἶναι δὲ καὶ οἱ τρεῖς ἀσελγεῖς, ἄσωτοι εἰς τὸ

---

[1] Λίαν χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ Λ. ΚΟΥΤΣΟΝΙΚΑ ἐν Γενικῇ ἱστορίᾳ, τόμ. Α', σ. ιβ' : «ὁ ἀείμνηστος γέρων Θ. Κολοκοτρώνης παραινεθεὶς ποτὲ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως (Περραιβοῦ), ὅπως εἴπῃ τινὰ ἀπὸ τοὺς εὐφυεῖς μύθους αὐτοῦ πρὸς διασκέδασιν, τὸν ἀπήντησεν,—εἴθε, φίλε, νὰ εἶχε καὶ ἡ Ἱστορία σας τόσην ἀλήθειαν, ὅσην ἔχουν οἱ παρ' ἐμοῦ λεγόμενοι μῦθοι».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄκρον, μοιχοί, πόρνοι καὶ ἀρσενοκοῖται φανεροί...» [1]. Εἰς τὴν περὶ προδοσίας τοῦ Ἰγνατίου ἄποψιν συνεφώνησεν ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χρ. Περραιβοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς Ἱστορίας Σουλίου καὶ Πάργας γραφέντων [2], περὶ ὧν ἐγένετο ἐν τοῖς πρόσθεν ὁ προσήκων λόγος.

Αἱ κατηγορίαι ὅμως, τὰς ὁποίας διατυπώνει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς κατὰ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ εἰδικώτερον κατὰ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν δὲν εὐσταθοῦσι. Ὑπῆρχον βεβαίως—καὶ ὑπάρχουσι πάντοτε—ὑπερβασίαι τινὲς κληρικῶν, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο ν' ἀποτελέσουν εὔλογον ἀφορμὴν παραπόνων. Ὑπῆρχον ἀκόμη πράξεις τινὲς τῆς διοικούσης Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας, μὴ δυνάμενος νὰ ἑρμηνεύσῃ ὁ λαός, ἐμέμφετο κρύφα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ δημοσίᾳ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ· ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ δειναὶ ὕβρεις τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας κατὰ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν, ἐνῷ δὲν ἔχονται ἀληθείας αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, μαρτυροῦσι τὸν συγγραφέα τοῦτον ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς μόδας, τὸ ὀρθολογιστικὸν καὶ ἀντικληρικόν, τὸ ὁποῖον ἐδέσποζεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν.

Εἰδικώτερον, αἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου κατηγορίαι ἀφορῶσιν εἰς παρεκτροπὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικάς. Αἱ πρῶται δύνανται εὐχερῶς νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὕβρεις, προκειμένου περὶ ἀνδρός, ὅστις τοσοῦτον μέγα κῦρος ἀπέκτησε μεταξὺ παντὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Περὶ τῶν ἄλλων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν πολιτείαν αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἀλῇ ἐλέχθησαν ἤδη ἱκανὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ.

Ἐπέκρινεν ἐπίσης τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῇ σχέσεις τοῦ Ἰγνατίου ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς Bartholdy ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἔτος 1803 [3]. Εἰς τὸ ἐκδοθὲν γερμανιστὶ βιβλίον του [4], τὸ μεταφρασθὲν μεταγενεστέρως (1807) καὶ γαλλιστί, γράφει ὅτι κατὰ τὴν παραμονήν του εἰς Ἰωάννινα παρέστη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Ἀλῇ, Μουχτὰρ πασᾶ, εἰς ὀργιώδη συναναστροφήν, τῆς ὁποίας μετεῖχεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄρτης Ἰγνάτιος, ὅστις ἀπολαύει μεγάλης εὐνοίας παρ' ὅλῃ τῇ οἰκογενείᾳ τῶν πριγκίπων τούτων [5].

---

[1] *Ἑλληνικὴ Νομαρχία*, ἔκδ. β' (ἐπιμελείᾳ Ν. Τωμαδάκη). Ἀθῆναι 1948, σ. 133, σημ. α'.

[2] Ὁ Χρ. Περραιβὸς θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν πιθανῶν συγγραφέων τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας. Ὅρα Α. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, Ἑλληνικὴ Νομαρχία. Νέα Ἑστία, ἔτ. ΚΓ', τόμ. 45 (1949), σ. 504-505.

[3] Ὁ Bartholdy (1765 - 1815) ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ ἐν Στεττίνῳ γυμνασίου. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι τὸ περιηγητικόν του βιβλίον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέλαβε τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τοῦ ὑπερδιετοῦς ταξιδίου του εἰς τὴν Ἀνατολήν. Πλείονα περὶ αὐτοῦ ὅρα εἰς Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὁ Γεώργιος Χριστιανὸς Gropius καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις 1947, σ. 31 κέ. Πρβλ. καὶ Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Οἱ προστατευόμενοι. Ἐν Ἀθήναις 1917, σ. 124.

[4] Brüchstücke zur nähern kenntniss des heutigen Griechenlands, gesammelt auf einer Reise von J. L. S. BARTHOLDY, im Jahre 1803 - 1804. Berlin 1805.

[5] BARTHOLDY, Voyage en Grèce, 2, 81.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ καὶ ἄλλην κατηγορίαν προσάπτει τῷ Ἰγνατίῳ ὁ φιλόψογος Βαρθόλδυ, γράφων ὅτι ὁ μητροπολίτης ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Παραμυθίας, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς νὰ μὴ βοηθήσωσι τοὺς Σουλιώτας, ἀλλ' ἀπέτυχεν [1].

Ἀλλ' εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ Βαρθόλδυ διὰ τοῦ βιβλίου του ἐκείνου διεκήρυξεν ὅτι ἡ ἀνάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο, ἂν μὴ ἀδύνατος, βεβαίως λίαν δυσκατόρθωτος λόγῳ τῆς ἐξαχρειώσεως τῶν κατοίκων. Ἐμπαθέστερον ὅμως ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ἀπαίδευτον καὶ δεισιδαίμονα, δὲν διστάζει δὲ καὶ τὸν Κοραῆν αὐτὸν νὰ λοιδορήσῃ, διότι ἐν τῷ γνωστῷ ὑπομνήματί του [2] ἐπῆνεσε τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον. Ἐξ αἰτίας τῶν ἀβασίμων ψόγων του ὁ Βαρθόλδυ ἐγένετο αἴτιος φοβεροῦ σάλου παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ 1814 ἐκδοθεῖσα ἐν Τεργέστῃ «Ἀπολογία Ἱστορικοκριτικὴ» κατὰ τῶν ἑλληνοκατηγόρων Βαρθόλδυ καὶ Κομπανιώνη, τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὁ ἐκ Λευκάδος ἰατρὸς Λουδοβῖκος Σωτήρης διατελῶν τότε ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ [3]. Τὸ πονημάτιον τοῦτο, ὡς κάκιστα μεταφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικήν, δὲν ὑπῆρξεν ἀξιόλογον, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις ἔνδειξιν τῆς δυσμενεστάτης ἀπηχήσεως, ἣν εἶχον μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος βιούντων αἱ ὑπερβολικαὶ καὶ ἄδικοι κατὰ τὸ πλεῖστον κατηγορίαι τοῦ Βαρθόλδυ. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐν οἷς ὁ Κοραῆς, ὁ Κούμας, ὁ Κοδρικᾶς καὶ ξένοι φιλέλληνες, ὡς ὁ Boissonade, ὁ Leake, ὁ Schaefer, ἀνεσκεύασαν τὰς ἀκριτομυθίας τοῦ Γερμανοῦ περιηγητοῦ καὶ κατέκριναν τὴν φιλόψογον διάθεσιν αὐτοῦ [4].

Ἐπὶ πλέον, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐγράφη [5], δὲν ὀφείλομεν τυφλὴν πίστιν εἰς τοὺς ξένους περιηγητάς, ἡ ἀκρίβεια τῶν ἐντυπώσεων καὶ παρατηρήσεων τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἐκ πλείστων προϋποθέσεων. Εἰς πόσους περιηγητὰς—ἔγραψεν ὁ Salomon Reinach—δὲν ἁρμόζει τὸ εὐαγγελικὸν «ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐχ ὁρῶσιν», ἐννοῶν βεβαίως ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τις ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζῃ ποίαν στιγμὴν πρέπει νὰ τοὺς ἀνοίξῃ [6].

---

[1] Bartholdy, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 292.

[2] «Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce». Paris 1803. Ἰδὲ καὶ Δ. Θερειανου, Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Ἐν Τεργέστῃ 1890, τόμ. Γ' παράρτημα τέταρτον, σ. μξ' - πβ'.

[3] Ἀπολογία Ἱστορικοκριτική, συντεθεῖσα μὲν ἑλληνιστὶ ὑπό τινος φιλογενοῦς Ἕλληνος, ἐπεξεργασθεῖσα δὲ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Ἑλλήνων μετά τινων σημειωμάτων ὑπὸ Ἀναστασίου ἱερέως καὶ οἰκονόμου.., δι' ἐπιστασίας Σπυρίδωνος Πρεβέτου Ζακυνθίου. Ἐν Τριεστίῳ 1814, 8ον, σ. ν (=13) + 3—248.

[4] Δ. Θερειανου, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τόμ. Α', σ. 360.

[5] Ε. Γ. Πρωτοψαλτη, Gropius, σ. 25-27.

[6] S. Reinach, Conseils aux voyageurs archéologues en Grèce et dans l'Orient Hellénique. Paris 1886, σ. 6 κἑ. Πρβλ. καὶ W. M. Leake, An historical outline of the Greek revolution. London 1826, σ. 6 - 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κατέκρινεν ὡσαύτως τὸν Ἰγνάτιον ὁ Ἄγγλος στρατιωτικὸς καὶ περιηγητὴς William Leake, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Ἄρταν καὶ συνήντησε τὸν Ἰγνάτιον περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τοῦ 1805, ἤτοι ὀλίγον χρόνον πρὶν ἢ ὁ Ἰγνάτιος ἐγκαταλείψῃ ὁριστικῶς τὴν ἐπαρχίαν του [1]. Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν ὅτι πρόκειται περὶ ἱεράρχου μεγάλης ἐπιβολῆς καὶ ἱκανότητος, προσόντα, ἅτινα καθιστοῦν τὸν «ἅγιον Ἀρτενὸν» στόλισμα τῆς πεπολιτισμένης κοινωνίας, οὐχ ἧττον ὅμως ἀδιστάκτως χαρακτηρίζει τοῦτον διεφθαρμένον, διότι, ἀντὶ λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης θέσεώς του νὰ καλλιεργῇ τὸ πνεῦμά του, ἐξαναγκάζεται χάριν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀσφαλείας — παρὰ τὰς κλίσεις του καὶ τὴν συνείδησίν του — νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀπανθρώπους διαταγὰς ἑνὸς ἐγωϊστοῦ καὶ ἄνευ ἠθικῶν ἀρχῶν τυράννου. Ἐπικρίνει ὡσαύτως τὴν ἀνατολικὴν μεγαλοπρέπειαν, ἥτις ἐβασίλευεν ἐν τῷ οἴκῳ του, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ μείζονα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν θὰ ἐτόλμα οἱοσδήποτε μουσουλμᾶνος νὰ ἔχῃ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐὰν — γράφει — δὲν ἔλειπον τὰ ὅπλα, τότε τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς κατοικία ἑνὸς πλουσίου ἀγᾶ. Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐνθαρρύνει τὴν τοιαύτην ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν Ἑλλήνων ἀρχιερέων, ἥτις ὑποβοηθεῖ αὐτοὺς εἰς τὰς βιαίας ἀπομυζήσεις τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι ἡ ἐνθάρρυνσις αὕτη ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ δὲν σώζει αὐτοὺς ἀπὸ τὰς κατὰ καιροὺς ἀξιώσεις του, ἀπὸ τὰς ὁποίας οὐδεὶς τῶν ὑπηκόων του, καὶ εἰδικώτερον οὐδεὶς τῶν πλουσιωτέρων ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ.

Πληροφορεῖ ἐν τέλει ὁ Leake, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐποπτεύει ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων πολιτικῶν ζητημάτων ὅλης τῆς πέριξ χώρας καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ πασᾶ ὡς τὸ καταλληλότερον καὶ ἱκανώτερον πρόσωπον διὰ πολιτικὰς ἀποστολὰς εἰς Ἑπτάνησον.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Leake δὲν στερεῖται βεβαίως κριτικοῦ πνεύματος καὶ αἱ πλάναι του ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἐλάχισται, ἐν τούτοις ἠγνόει καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς μεθόδους τοῦ Ἰγνατίου, ἀπαραλλάκτως ὁμοίους μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς μεθόδους τῆς διοικούσης Ἐκκλησίας καὶ σύμπαντος τοῦ ἀνωτέρου κλήρου κατὰ τοὺς δυσχερεῖς ἐκείνους χρόνους.

Πλήρη ἄγνοιαν τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἠπείρῳ περιστάσεων εἶχε προφανῶς καὶ ἕτερος Ἄγγλος ἱστορικός, ὁ James Emerson, ὅστις ἑπόμενος τῷ Περραιβῷ περιγράφει τὰ τῆς ἁλώσεως καὶ σφαγῆς τῆς Πρεβέζης ἐπιρρίπτων πλείστας εὐθύνας εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ὃν ἀποκαλεῖ μετὰ πολλῆς ἐλαφρότητος πράκτορα τοῦ Ἀλῆ καὶ προδότην ἐπίσκοπον [2].

Ὁ πολλάκις ἀδικήσας τοὺς Ἕλληνας Finlay εἶναί πως μετριώτερος εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου κρίσεις του. Ἐπίστευσεν ὅμως ὅτι ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ

---

[1] W. Leake, Travels in Northern Greece, 1, 202 - 204.

[2] Emerson, The history of modern Greece, 2, 443 - 445.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλῆ ἐξεδηλώθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Περὶ τοῦ Ἰγνατίου συγκεκριμένως ἔγραψεν, ὅτι, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Ἀλῆν, ἐξαπέλυσεν ἐγκύκλιον πρὸς τὸν κλῆρόν του, δι' ἧς ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του νὰ παρέχουν οἱανδήποτε βοήθειαν εἰς τοὺς Σουλιώτας ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ [1]. Ἐν συνεχείᾳ δ' ὁ Finlay ἀγνοῶν τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἔζη καὶ ἐπολιτεύετο ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος, ψέγει καὶ τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ἱερόθεον, διότι καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Ἀλῆ ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ὑφιστάμενόν του ἐπίσκοπον Παραμυθίας, διατάσσων αὐτὸν νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλην τὴν πνευματικήν του ἐπιρροὴν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ἀναφέρει ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος πιεζόμενος ἐξετέλει ἐνίοτε καὶ χρέη φορροεισπράκτορος τοῦ Ἀλῆ, ἐν τῷ ἔργῳ δὲ τούτῳ ἐπέδειξε ζῆλον καὶ σκληρότητα κατὰ τῶν χριστιανῶν, μολονότι καὶ ὁ ἴδιος ἐξηπατήθη καὶ ἐλῃστεύθη ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ πασᾶ [2].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν ἀντλοῦντες ἐξέχοντες ἡμέτεροι λόγιοι, ἐνῷ ἐπῄνεσαν τὸν Ἰγνάτιον ὡς νοήμονα, πεπειραμένον, κάτοχον παιδείας καὶ μεγαλοπρεπῆ, κατελόγισαν εἰς αὐτὸν ἐνεργείας τινάς, ὀφειλομένας δῆθεν εἰς τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων. «Μένων ἐν Ἄρτᾳ—γράφει ὁ Ἰω. Λαμπρίδης εἰς τὰ μὴ ἐκδοθέντα «Ἀμβρακικὰ καὶ Κασσωπαιακὰ»—δὲν ἐκαλλιέργει τὸ πνεῦμά του, ἐκτελῶν ἐναντίον τῆς συνειδήσεώς του τὰς σκληρὰς διαταγὰς τοῦ τυράννου καὶ φοβούμενος περὶ τῆς ὑπάρξεώς του... Ὄργανον ἐγένετο πολλάκις τοῦ Ἀλῆ χάριν ἁρπαγῶν καὶ πολιτικῶν ἀντικειμένων. Δὲν διέφυγε δὲ καὶ τὴν ἀργυρολογίαν του. Ἕνεκα λοιπῶν πάντων τούτων μᾶλλον ἦν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πολιτικὴν ἢ εἰς τὸ ἔργον του ἐξ ἀνάγκης» [3]. Ὡσαύτως ὁ Π. Χιώτης σημειώνει, ὅτι ὁ μητροπολίτης Ἄρτης ἐνίσχυσε τὸν Ἀλῆν εἰς τὸν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἀγῶνα ἀπειλήσας δι' ἀφορισμοῦ τοὺς κατοίκους τῆς Κασσωπίας, ἐὰν ἤθελον βοηθήσει τοὺς Σουλιώτας, ὑποχρεωθεὶς δὲ ἔγραψε πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῶν Στερεοελλαδιτῶν νὰ μὴ παραβῶσι τοὺς ὅρκους των πρὸς τὸν Ἀλῆν [4].

Τὰς αὐτὰς περίπου σκέψεις διετύπωσε καὶ ὁ Σπ. Παπαγεωργίου, ὅτι δηλ. ὁ Ἰγνάτιος ἦτο πράγματι ἐπιστήθιος καὶ ἔμπιστος φίλος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ συμμεριζόμενος τὰ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν παράπονα αὐτοῦ. Θίγων ὅμως τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων συμπεραίνει, ὅτι αἱ καιρικαὶ περιστάσεις ἦσαν τότε τοιαῦται, ὥστε οὐδεμία κατηγορία δύναται νὰ προσαφθῇ εἰς τὸν ἔξυπνον Ἰγνάτιον, ἂν ἦτο εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν τύραννον ἐκεῖνον, ἐφ' ὅσον μάλιστα, κατὰ τὴν γνώμην του, καὶ οἱ Σουλιῶται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν δύνανται ν' ἀπαλλαχθῶσι «τῆς μομφῆς ληστρικῶν καὶ ἀδίκων πρά-

---

[1] Finlay, A history of Greece (Tozer), VI, 48.

[2] Αὐτόθι, σ. 64.

[3] Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Ἰω. Λαμπρίδου πρὸς Π. Ζερλέντην. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄ 37.

[4] Ἐξ ἐπιστολῆς Π. Χιώτη πρὸς Π. Ζερλέντην ἀπὸ 15 Μαΐου 1875. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄ 37.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ξεων» [1]. Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν ὅμως τοῦ Ἰγνατίου τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Παπαγεωργίου τὸ 1918, δὲν φαίνεται νὰ διατηρῇ τὰς παλαιὰς περὶ τοῦ Ἄρτης γνώμας· εἰς τὴν βραχεῖαν εἰσαγωγὴν σημειοῖ, ὅτι «ὁ εὐφυέστατος ἐκεῖνος ἀνήρ...πολὺ ἔδρασε περὶ τὰ ἐθνικὰ πράγματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ». Ἀναφερόμενος δὲ εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Πρεβέζης ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου «ἐξηπάτησε τὸν ἀγαθὸν καὶ εὐσεβῆ ἐκεῖνον ἱεράρχην τῷ 1799 διὰ δόλων καὶ ψευδῶν ὅρκων» [2].

Ὑπὸ ὅλως διάφορον πρῖσμα εἶδε τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῆ σχέσεις τοῦ Ἰγνατίου ὁ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου λόγιος υἱὸς Σοφοκλῆς, ὅστις εὑρισκόμενος πλησιέστερον καὶ πρὸς τοὺς χρόνους καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰγνατίου βεβαιοῖ, ὅτι οὗτος «ἑνδεκαετίαν ὅλην ἐποίμανε τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον παντοίως ὠφελῶν αὐτὸ καὶ παραμυθούμενος ὡς πατὴρ ἀγαθὸς καὶ πολλάκις ἀπαλλάττων ἐκ πολλῶν συμφορῶν ὅσας ἐσφενδόνιζε συνεχῶς κατὰ τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν ἡ τυραννικὴ ἀπληστία τοῦ ἐκεῖ σατραπεύοντος Ἀλῆ πασᾶ, παρ' ᾧ καὶ συχνάκις ἐξ ἀνάγκης διέτριβεν ὁ ἀείμνηστος ἱεράρχης οἰκονομῶν καὶ ἐξευμενίζων τὴν ἀγρίαν τοῦ σατράπου ψυχὴν μετ' ἄκρας φρονήσεως καὶ συνέσεως πολιτικῆς...» [3].

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει αὐτολεξεὶ καίτοι μὴ μαρτυρῶν τὴν πηγὴν ὁ Περ. Ζερλέντης [4]. Ὁ δὲ Ρήγας Παλαμήδης, ὁ γνωστὸς ἀγωνιστὴς καὶ πολιτικός, εἰς τὰ χειρόγραφα σημειώματά του, τὰ διασωθέντα ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἀρχείοις τοῦ Κράτους, γράφων περὶ τοῦ «μεγάλου καὶ φιλογενεστάτου» Ἰγνατίου σημειοῖ, ὅτι ὁ Ἱεράρχης οὗτος «εἶχε μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Ρούμελην καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἀλῆ πασᾶ· ἀλλὰ γνωρίσας τὸν σκοπὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις ἀπέβλεπε τοὺς τοιούτους Τούρκους τε καὶ χριστιανοὺς νὰ ἐξαλείψῃ, σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κρυφίως εἰς Κέρκυραν..., δὲν ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, κηρυχθεὶς ἐχθρὸς τοῦ Ἀλήπασα» [5].

Ἀξιολόγους ἐπὶ τοῦ θέματος γνώμας ἐδημοσίευσεν ἐν Κερκύρᾳ ἀνώνυμός τις νεκρολογῶν τὸν γραμματέα τοῦ Ἰγνατίου Δημ. Μόστραν. Ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐθνικῶν ὑπηρεσιῶν ἀμφοτέρων, τοῦ τε Ἰγνατίου καὶ τοῦ Μόστρα, ἰσχυρίζεται ὅτι «διὰ τῆς συνέσεως ἀμφοτέρων πολλάκις ἐματαιώθησαν αἱ σκευωρίαι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἡ ὠμότης μετριαζομένη, ποτὲ μὲν ἀνετράπη, ποτὲ δὲ ἀνεβλήθη καί ποτε ἧττον δεινὴ ἐπέσκηψεν εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν σατράπην ὑπηκόους ἢ ὑπ' αὐτοῦ πολεμουμένους χριστιανούς» [6].

---

[1] Ἐξ ἐπιστολῆς Σπ. Παπαγεωργίου πρὸς Π. Ζερλέντην ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1889. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄ 37.

[2] Σπ. Κ. Παπαγεωργιου, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετ. Φ. Σ. Παρνασσοῦ, ΙΓ΄ (1917), σ. 199.

[3] Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου, ἀποκείμενον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν. Βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα (=ΙΙ, ἀρ. 279).

[4] Περ Ζερλεντου, Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασᾶ ἔτει 1803, σελ. 7.

[5] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄ 121 (=ΙΙ, ἀρ. 280).

[6] *Πατρὶς* (Κερκύρας), 4 Φεβρουαρίου 1850.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τέλος ὁ καθηγητὴς Β. Στεφανίδης ἀποδίδει τὰς σχέσεις, ἃς μετὰ τοῦ Ἀλῆ συνῆψεν ὁ Ἰγνάτιος, οὐχὶ εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν ζῆλόν του, ἀλλ' εἰς τὸν φιλόδοξον χαρακτῆρά του, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου «ἐπεδίωξε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ σατράπου καὶ διαδραματίσῃ ἐξέχον πρόσωπον ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ἐποχῇ»[1]. Παρὰ ταῦτα ἡρμήνευσεν ὀρθῶς τὴν στάσιν τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὰ γεγονότα τῆς Πρεβέζης. Καὶ μολονότι φαίνεται ἀγνοῶν τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐντολὰς κατὰ τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων, ἐν τούτοις ὀρθῶς κρίνει ὅτι, παρὰ τὰς σπασμωδικὰς καὶ πομπώδεις ὑποσχέσεις τοῦ Ναπολέοντος, οἱ Γάλλοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀναλάβουν σοβαρὸν ἀγῶνα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, καὶ ἑπομένως ἡ φρόνησις ἀπῄτει, ὅπως ἀποφύγωσιν οἱ χριστιανοὶ πᾶσαν ἐνέργειαν, ἥτις ἤθελεν ἐκθέσει αὐτοὺς ἀσκόπως εἰς τὰ ὄμματα τῶν Τούρκων[2].

Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ἐπικρίσεις, οἷαι αἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου διατυπωθεῖσαι, ἐγράφησαν καὶ κατ' ἄλλων ἐν Ἠπείρῳ ἐπισκόπων: κατὰ τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου καὶ κατὰ τοῦ Σιφνίου ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Γαβριήλ, τοῦ ἀνελθόντος εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἕδραν Δρυϊνουπόλεως τὸ 1799. Περὶ τοῦ Ἱεροθέου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐγράφη, ὅτι κατὰ τὴν φαιδρὰν τελετὴν τῶν γάμων τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ Roze, τοῦ ἀποσταλέντος ἐκ Κερκύρας εἰς Ἰωάννινα, μετὰ τῆς καλλιπαρείου Ζωΐτσας, μιᾶς ἐκ τῶν τροφίμων τοῦ γυναικωνίτου τοῦ Ἀλῆ, κατ' Ἰούλιον 1797, ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων, «δημιούργημα εὐπειθὲς τοῦ πασᾶ», ὄχι μόνον ηὐλόγησε τοὺς νεονύμφους, ἀλλὰ καὶ ἐχόρευσε τὴν νύκτα μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Μουκτὰρ καὶ Βελῆ καὶ ἄλλων Ἀλβανῶν στρατιωτικῶν τὸν γαλλικὸν χορὸν τῆς μόδας «la carmagnole»[3].

Περὶ δὲ τοῦ Γαβριὴλ Δρυϊνουπόλεως ἐγράφη, ὅτι χάρις εἰς τὴν φιλίαν του μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ Ἰωαννίνων Ἱεροθέου ἐπέτυχε νὰ συγχωνεύσῃ πρὸς τὴν ἐπισκοπήν του τὴν γειτνιάζουσαν καὶ φυτοζωοῦσαν ἐπισκοπὴν Χιμάρας καὶ Δελβίνου (1813)[4].

Πάντες οὗτοι ἦσαν προδόται; Ὑπῆρξεν ὁ Ἰγνάτιος ἐν Ἠπείρῳ ἐπιλήσμων τῶν καθηκόντων του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς χριστιανούς του; Βεβαίως ὄχι. Ἀλλὰ ζήσας ἐπὶ ἔτη πολλὰ μετὰ διακεκριμένων ἀρχιερέων εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Φαναρίου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἐκπρόσωπος ἐν Ἠπείρῳ, ἐξέμαθε τὴν λεπτεπίλεπτον διπλωματικὴν τέχνην τῶν Φαναριωτῶν, ἥτις εἰς μὲν τοὺς ἀφελεῖς καὶ ἀμαθεῖς ἐφαίνετο ὕποπτος ἢ ἀντεθνική, εἰς δὲ τοὺς ἀσκοῦντας αὐτὴν ἐπέτρεπε, συνήθως διὰ κολακειῶν, ἀλλὰ

---

[1] Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 4.

[2] Αὐτόθι.

[3] Α. ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ, Τὰ Νεοελληνικά, τόμ. Β', (ἐν Ἀθήναις 1875), σ. 142. Πρβλ. καὶ RODOCANACHI, Bonaparte et les Iles loniennes, σ. 75.

[4] Ἰδὲ τὰ γραφέντα ὑπὸ Ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ ἐν Κυκλαδικοῖς, τόμ. Α' (1956), σ. 102.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πάντοτε κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικὸν νὰ παρασύρουν τοὺς κατακτητάς, διὰ μέσου πολιτικῶν δαιδάλων δυσνοήτων διὰ τοὺς πολλούς, εἰς ἐπωφελεῖς ἢ ἡπίας διὰ τοὺς χριστιανοὺς ἀποφάσεις καὶ νὰ καθιστῶσιν οὕτω τὸν βίον τοῦ ὑποδούλου γένους ὁπωσδήποτε ἀνεκτόν. Αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰγνάτιος ὁμολογεῖ τοῦτο. Ὁμιλῶν ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐνθρόνισίν του ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 5 Μαΐου 1810 καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κτηθεῖσαν ἤδη πεῖραν ἔλεγε: «...νεώτερος ὢν ἔτι ᾠκονόμησα πράγματα δεινὰ καὶ μεγάλα καὶ ἐν καιροῖς χαλεποῖς. Ἂν ἔπαθον ἔπειτα ἀπὸ μίαν σειρὰν πολλῶν χρόνων, ἔπαθον ἐπειδὴ τὸ ἠθέλησα μόνος μου ἐγώ, χαριζόμενος εἰς τὴν φίλην πατρίδα καὶ εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῶν μερῶν ἐκείνων, πλὴν ἔπαθον τόσον, ὅσον μόνον νὰ σωφρονισθῶ, καὶ ἐν ᾧ ἔπαθον, ἔμαθον πολλά, ὅτι τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ Κύριον ἔλεος κυκλώνει...» [1].

Δ'.

Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ

Ἐν Κερκύρᾳ ὁ Ἰγνάτιος, περιβαλλόμενος ὑπὸ τῆς στοργῆς τῶν Ρώσων καὶ τοῦ γενικοῦ σεβασμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, τοῦ πληρεξουσίου Γεωργίου Μοτσενίγου καὶ τοῦ Ρώσου ναυάρχου Σινιάβιν, ἀνέπτυξεν ἔξοχον δρᾶσιν ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι, βοηθῶν τοὺς Ρώσους καὶ προσελκύων τοὺς Ἕλληνας πολεμιστὰς εἰς τὸ πλευρὸν αὐτῶν, ἐξυπηρέτει τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Τότε ὁ Ἰγνάτιος συνεδέθη στενότατα μετὰ τοῦ ἐκ Κέας στρατηγοῦ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Ἐμ. Παπαδοπούλου, ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἑλληνικῶν ταγμάτων, τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον, ἐπισυμβάντα ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κατὰ τὰς ρωσοτουρκικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1810, ἐθεώρησεν ὡς μεγίστην ἐθνικὴν ἀπώλειαν καὶ μετ' ἰδιαζούσης θλίψεως ἐθρήνησεν ἐπ' ἐκκλησίας δι' ἐπιταφίου λόγου ἐκφωνηθέντος τὴν 30 Ἰουνίου 1810 ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Βουκουρεστίου [2].

Σοβαρῶς μαρτυρεῖται, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε τότε ἡ ζῶσα ἑστία μιᾶς νέας κατὰ τῆς Τουρκίας πατριωτικῆς συνωμοσίας, ἥτις ἐξυφάνθη ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀντιληφθῆ καλῶς, ὅτι ὁ ἱεράρχης οὗτος ἤσκει ἀκαταμάχητον ἐπιρροὴν ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν κλεφταρματολῶν τῆς Ἑλλάδος [3]. Ἔζων

---

[1] Λόγος αὐτοσχέδιος ἐκφωνηθείς.... κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Βουκουρέστιον ἀφίξεώς του. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ' 121 (=Π, ἀρ. 274).

[2] Ὁ ἐπιτάφιος οὗτος λόγος ἐξεδόθη ὑπὸ Π. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ ἐν Παρνασσῷ, τόμ. ΙΔ' (1891), σ. 202 κέ.

[3] POUQUEVILLE, Histoire de la régénération de la Grèce, 1, 275.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δὲ τότε ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπὲρ τοὺς 1300 κλέφται, οἵτινες μετὰ τῶν Κατσαντωναίων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐλθόντων ἐκ τῆς Στερεᾶς ἐκινήθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1805) συνωμοτικῶς καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Λευκαδίου ἰατροῦ Λουδοβίκου Σωτήρη, παλαιοῦ καὶ ἱκανωτάτου πράκτορος τῆς Ρωσίας [1].

Σχετικὰ πρὸς τ' ἀνωτέρω τυγχάνουσιν, ὅσα ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος διηγήθη περὶ διασκέψεως τῶν ἁρματολῶν Ἀκαρνανίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου γενομένης ἐν Λευκάδι κατὰ τὸ ἔτος 1806. «Συνελεύσεως δὲ γενομένης καὶ παρεστῶτος τοῦ φιλοπάτριδος καὶ μεγαλοπράγμονος μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου... οἱ ἁρματολοὶ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὤμοσαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὥρισαν τὸ ἐρχόμενον ἔαρ χρόνον τῆς πράξεως, τόπον δὲ τῆς ἐκρήξεως τὸ Καστρίον παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ὀλύμπου κείμενον...» [2]. Περὶ τῆς γενικῆς συνάξεως τῶν ἁρματολῶν ἐν Κερκύρᾳ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1806 ὁμιλεῖ ἐπανειλημμένως καὶ ὁ Κασομούλης [3].

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ νέου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, τοῦ κηρυχθέντος ἐπισήμως τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1806, οἱ Ρῶσοι ἐπανήρχισαν τὸ γνωστὸν ᾆσμα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδούλων, διὰ νὰ ἐπιτύχουν καὶ πάλιν τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν ἐνόπλων ἑλληνικῶν τμημάτων. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν πᾶν πρόσωπον εὑρισκόμενον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ των καὶ δυνάμενον νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ στρατηγὸς Ἐμμ. Παπαδόπουλος ἔγραφεν ἐκ Κερκύρας τῇ 16 Φεβρουαρίου 1807 «τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχων ταξιάρχῃ Πιέρῳ Γρηγοράκῃ Μπεϊζανδὲ» εἰς Ζάκυνθον: «...Ἐγὼ σᾶς βεβαιώνω, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὀγρήγορα θέλουν παύσει οἱ ἀναστεναγμοί της καὶ οἱ κοπετοί [τῆς Ἑλλάδος], ἐπειδὴ τὰ ἀνίκητα ὅπλα τοῦ τρισαυγούστου ἡμῶν αὐτοκράτορος θέλουν συντρίψει ἐν ὀλίγῳ τὸν βαρύν της ζυγόν...». Καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου πρὸς τὸν αὐτόν: «...Ὅλα τὰ παλληκάρια ἂς εἶναι πάντοτε ἕτοιμα διὰ κάθε μας χρείαν, τὰ ἄρματά τους κατὰ τάξιν ὡς εἶναι τὸ πρέπον, καὶ μετὰ ταῦτα θέλω σᾶς διορίσει ὡς ἀκολουθήσει» [4].

Μετὰ ἕνα περίπου μῆνα, τῇ 15 Μαρτίου 1807, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς καπεταναίους τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἠπείρου καὶ παρακινῶν αὐτοὺς εἰς ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Τούρκων ἔγραφεν: «...Ὁ πανιερώτατος ἅγιος Ἄρτης εἶναι ἐπιφορτωμένος τὰς ὑποθέσεις σας, καὶ θέλει σᾶς δώσει τὰς πρώτας ἀρχὰς τοῦ συστήματός σας καὶ τῶν κινημάτων ὁποὺ ὅσον διὰ τὲς ὧρες καὶ κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ ἐπιχειρισθῆτε. Ἐγὼ θέλω τελειώσει τὸ ἐπίλοιπον, καὶ ἑνωμένοι μαζὶ τὰ συντρίψωμεν τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν τυράννων σας

---

[1] Γ. Βλαχογιαννη, Κλέφτες τοῦ Μοριᾶ. Ἀθήνα 1953, σ. 182.

[2] Παναγιωτου Σουτσου, Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 19 Ἰουλίου 1864 κατὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑπτανήσου. Ἐν Ἀθήναις 1864, σ. 11.

[3] Ν. Κασομουλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, Α', σ. 60, 62, 82.

[4] Α. Γουδα, ἔνθ' ἀνωτ., Η', 13-14.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν γλυκυτάτην μας πατρίδα καὶ τοὺς ὁμογενεῖς μας καὶ ἀδελφούς μας» [1].

Ὁ δὲ Ἰγνάτιος ἔρριψεν ὅλον τὸ ἠθικόν του βάρος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία καὶ ἐχρησιμοποίησε τοῦτον καταλλήλως ἐν τῇ προσπαθείᾳ της νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας, ὑποσχομένη κατὰ τὸ παλαιόν της σύστημα ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξάρτητον πολιτείαν.

Ὁ κόμις Γεώργιος Μοτσενῖγος, πληρεξούσιος τοῦ Τσάρου ἐν Ἑπτανήσῳ, ἐξέδωκε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγκύκλιον «πρὸς τοὺς καπετάνιους τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἠπείρου», διὰ τῆς ὁποίας προέβαλε κατὰ κύριον λόγον τὸ ὄνομα τοῦ Ἰγνατίου ὡς δόλωμα διὰ τὴν προσέλκυσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξέγερσιν αὐτῶν. «Ὁ ἅγιος Θεὸς εὐλόγησεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ τὰ ἅρματα τοῦ αὐτοκράτορός μου, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἐπηρμένην ὀφρὺν τῶν Γαλλοτούρκων καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ὀλεθρίους σκοπούς, ὅπου αὐτὰ τὰ δύο ἀσεβῆ ἔθνη συνώμοσαν κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος... ὅθεν ἠμπορεῖτε τώρα νὰ ἐλπίζετε δικαίως καὶ μετὰ λόγου τῆς τύχης σας τὴν μεταβολὴν καὶ νὰ σᾶς σηκωθῇ ἐκείνη ἡ ἀχλὺς τῆς ἀθυμίας καὶ ἀπελπισίας, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐσκέπαζε τὰ πνεύματά σας. Τώρα ἔλειψαν ἐκεῖνα τὰ ἐμπόδια ὁποὺ μὲ ἔκαμαν νὰ μὴν φανῶ πρὸς ἐσᾶς ὡς ὁμογενής σας καὶ ὅπως ἤθελον καὶ ἐπεθύμει ἡ ψυχή μου. Τώρα ἠμπορῶ νὰ σᾶς δώσω πᾶσαν χεῖρα βοηθείας... Στοχάζομαι νὰ εἶναι ἱκανὸν σημεῖον τῆς διαθέσεώς μου ἡ ἐκλογὴ ὁποὺ ἔκαμα εἰς τὸ ὑποκείμενον ὁποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιφορτισθῇ τὰς ὑποθέσεις σας καὶ νὰ τὰς εὐοδώσῃ, ὁποὺ εἶναι ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης ἅγιος Ἄρτης, ἴδιός σας ἀρχιερεὺς τῶν περισσοτέρων καὶ ὅλων κοινὸς πατὴρ καὶ προστάτης καὶ καλοθελητὴς καὶ εἰς τὸ σέβας ὁποὺ τοῦ ἀποδίδετε, σᾶς λέγω καὶ ἐγὼ μὲ τὰς δοκιμὰς ὁποὺ ἔλαβον ἀπὸ τὸ ὑποκείμενόν του, ὅτι ἀληθινὰ κάμνετε δικαιοσύνην, καὶ τοῦ ἀνήκει. Εἰς τὴν πανιερότητά του λοιπὸν ἐνεπιστεύθηκα τὰς ὑποθέσεις σας καὶ ἐκείνας τῆς Στερεᾶς τῶν ὁμογενῶν σας, διὰ νὰ τὰς διευθύνῃ ὅπως εἶναι ἡ ὑψηλὴ βουλὴ καὶ τὸ συμφέρον τὸ ἐδικόν σας... Ὁ πανιερώτατος ἅγιος Ἄρτης ἔχει ἄδειαν νὰ ὑποσχεθῇ καὶ τὴν εὔνοιαν τὴν αὐτοκρατορικὴν εἰς ὅσους τὴν μεριτάρουν, καὶ βαθμοὺς ἀξιωμάτων πρὸς ἐκείνους ὁποὺ φανοῦν ἄξιοι διὰ νὰ τοὺς λάβουν. Προσμένω νὰ ἀκούσω πολλὰ ὀγλήγορα τὸν καλὸν ὀργανισμόν σας καὶ νὰ λάβω ἔπειτα καὶ τὰς δοκιμὰς τῆς ἀξιότητος, τῆς ἀνδρειότητος καὶ τῆς ἑλληνικῆς γενναιότητός σας... Ἐδόθη εἰς Κορφοὺς τῇ 19 Μαρτίου 1807» [2].

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Α΄ 1 (=ΙΙ, ἀρ. 30).

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Α΄ 2. Πρβλ. καὶ Ν. ΦΥΣΕΝΤΖΙΔΟΥ, Ἀνέκδοτοι αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1893, σ. 34 κἑ. Ὁ Φυσεντζίδης ἐξέδωκε τὸ ἔγγραφον τοῦτο μετὰ πλείστων σφαλμάτων, ἅτινα μεταβάλλουσιν ἐν πολλοῖς τὸ νόημα. Φοβοῦμαι ὅτι καθ' ὅμοιον τρόπον ἐξέδωκε καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστολὰς ἐν τῷ βιβλίῳ του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δι' ἑτέρου ἐπισήμου γράμματος, αὐθημερὸν γραφέντος, ὁ Μοτσενῖγος ἐκάλεσε τὸν Ἰγνάτιον νὰ ἀναλάβῃ ὑπευθύνως τὰς ὑποθέσεις τῶν καπεταναίων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν τούτων δοὺς εἰς αὐτὸν συγχρόνως τὰς κάτωθι ὁδηγίας: α) νὰ μεταβῇ εἰς Λευκάδα καὶ Ἰθάκην καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔνταξιν ὅλων τῶν καπεταναίων εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν, ἄνευ ὅμως μισθῶν, ὑποσχόμενος αὐτοκρατορικὴν εὔνοιαν καὶ βαθμοὺς ἀξιωμάτων· β) νὰ ὀργανώσῃ τὸ νέον στρατιωτικὸν σῶμα καθ' ὃ σύστημα ἦσαν ὠργανωμένα τὰ ἄλλα ἀλβανικὰ τάγματα, μετ' εὐταξίας καὶ πειθαρχίας· γ) νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Στερεᾶς ἐκ μέρους τῶν ἀλβανικῶν [ἑλληνικῶν] σωμάτων, τόσων ἐκείνων ἅτινα ἤθελον ἀποβιβασθῇ ἐξ Ἑπτανήσου, ὅσον καὶ ἐκείνων τῶν κλεφταρματολῶν οἵτινες περιεφέροντο ἐν τῇ Στερεᾷ ἀκέφαλοι βλάπτοντες ἀδιακρίτως Ἕλληνας καὶ Τούρκους· δ) κύριος ἀντικειμενικὸς σκοπός, πρὸς τὸν ὁποῖον δέον νὰ ἀποβλέπωσι τὰ κινήματα τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ στρατιωτικῶν σωμάτων τῆς Ἑπτανήσου, εἶναι ἡ ζωηρὰ καὶ ἀδιάλειπτος ἐν τῇ Στερεᾷ ἀπασχόλησις τῶν δυνάμεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὥστε νὰ μὴ δύναται οὗτος ν' ἀποστείλῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δουνάβεως, οὔτε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Λευκάδος καὶ τῆς Πάργας· ε) ἔναντι τῶν δαπανῶν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, ἐμετρήθησαν 20 χιλιάδες γρόσια εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ὑποχρεούμενον ν' ἀποδίδῃ λογαριασμὸν κατὰ μῆνα· στ) ὤφειλεν οὗτος νὰ διατηρήσῃ τὴν ἣν εἶχεν ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, τῶν ἀρχηγῶν Τσάμηδων, καὶ ἐξεχόντων Ἑλλήνων τῆς Στερεᾶς, ὑποβάλλων περίληψιν τῶν λαμβανομένων ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀποκρίσεων· ζ) ὤφειλε νὰ εὑρίσκεται εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Stether, τοῦ ἐντεταλμένου τὴν προστασίαν τῆς Ἁγίας Μαύρας καὶ τὴς Πάργας· η) ἐτίθετο ὑπὸ τοῦ Μοτσενίγου εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ εἰδικὸν πλοῖον [1].

Ὁ Ἰγνάτιος ἐδέχθη καὶ ἀνέλαβε προφρόνως τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν, μεταβὰς δὲ εἰς Λευκάδα ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἁρματολῶν, παρὰ τῶν ὁποίων ἐζήτησε νὰ ὀργανωθῶσιν εἰς στρατιωτικὸν σῶμα καὶ ν' ἀναλάβωσι δρᾶσιν. Καὶ ὡς ἦτο ἐπόμενον, πάντες οἱ καπεταναῖοι ἐδέχθησαν νὰ δουλεύσουν «μὲ ὅλον τὸν ζῆλον τὸν προστάτην τοῦ γένους μας σεβαστὸν ἡμῶν αὐτοκράτορα εἰς ἕνα πόλεμον ὁποὺ εἶναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν χριστιανῶν». Ἐχρησιμοποίησαν ὅμως τότε τὴν εὐκαιρίαν ἐκείνην οἱ ἐν Λευκάδι ἀρχηγοὶ τῶν Σουλιωτῶν Θανάσης Μπουκουβάλας, Κωνσταντῆς Πουλῆ, Δημήτρης Καραΐσκος, Μήτζιος Κοντογιάννης, Γεωργάκης Νικολοῦ, Γιάννης Δυοβουνιώτης, ἵνα ἐκφράσουν δι' ἀναφορᾶς των πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1807 τὰ παράπονά των, διότι εἰς προηγουμένους πολέμους, συνεργασθέντες μετὰ τῶν Ρώσων, ἐγκατελείφθησαν εἶτα οἰκτρῶς, καὶ τὰς ὑποψίας των μήπως καὶ εἰς τὴν προκειμένην

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Α' 3 (=Π, ἀρ. 31).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

περίπτωσιν ἐπαναληφθῇ ἡ προτέρα συμπεριφορὰ τῶν Ρώσων· ἐπὶ πλέον δ' ἐτόλμησαν νὰ ζητήσουν ἔναντι τῶν ὑπηρεσιῶν των ἐκτάσεις τινὰς ἀκαθορίστους πλησίον τῶν τόπων των. «Ἀλλ' ἄν, ὅ μὴ γένοιτο, πανιερώτατε, εἰς αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἤθελε γίνει μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πόρτας καμμία εἰρήνη, τότε τί μέλλει γενέσθαι ἡ κατάστασίς μας; Ἡμεῖς δι' αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ ἕνας τοιοῦτος καιρὸς καὶ νὰ ἑνωθῶμεν μὲ τοὺς Ρώσους, ἐλάβομεν αὐτὴν τὴν καταδρομὴν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν· ἂν ἰδοῦν τώρα καὶ ἐμπράκτως τὸ πρᾶγμα, εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν μένει πλέον διὰ ἡμᾶς καμμία ἐλπίς, διὰ νὰ ἰδῶμεν τὴν πατρίδα μας, ἐπειδὴ τότε δὲ θὲ νὰ ἔχωμεν μόνον τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἐχθρὸν ἀλλὰ κοινῶς ὅλην τὴν Τουρκίαν, καὶ δι' αὐτὸ παρακαλοῦμεν τὴν πανιερότητά σας ὡς πατέρα μας νὰ τὸ ἀναφέρετε εἰς τὸν ἐξοχώτατον πληρεξούσιον, διὰ νὰ μὴν μείνωμεν ἀδικημένοι ἀφοῦ δουλεύσωμεν, ἀλλὰ νὰ συστηθῶμεν μὲ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Ρωσίας ὁ καθένας εἰς τὸ καπετανᾶτό του, ἐπειδὴ δὲν μᾶς μένει ἄλλος τρόπος ζωῆς καὶ πρέπει νὰ χαθῶμεν τόσοι ἄνθρωποι, αὐτὸ τὸ ζήτημά μας μᾶς φαίνεται νὰ εἶναι δικαιολογημένον. Θεοῦ βοηθοῦντος καὶ κατακυριευθοῦν οἱ τόποι τῆς Τουρκίας, ζητοῦμεν ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ βασιλέως μας, διὰ χάριν τῆς πιστῆς δουλεύσεώς μας, μέρος ἀπὸ τὴν γῆν ἐκείνην τοῦ ἐχθροῦ ὁποὺ ἐξουσιάζουν εἰς τοὺς τόπους μας, διὰ νὰ ζήσωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἄνθρωποί μας, ὁποὺ θυσιάζονται μαζί μας διὰ τὴν δόξαν τοῦ βασιλέως, μένομεν δὲ μὲ ὅλον τὸ σέβας» [1].

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον, τὸ τουρκικόν, ὑπελόγιζον καὶ ἐφοβοῦντο τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ἰγνατίου ἐν τῇ Στερεᾷ. Ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος Ε' ὑπεχρεώθη νὰ καθησυχάσῃ διὰ συνοδικῆς ἐγκυκλίου τοὺς ταρασσομένους Ἕλληνας καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰς προσπαθείας τῶν Ρώσων καὶ τοῦ Ἰγνατίου πρὸς ἐξέγερσιν τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν, καταρώμενος τοὺς Ρώσους καὶ συμβουλεύων τοὺς ραγιάδες νὰ μὴ παρασύρωνται ὑπ' αὐτῶν, ἔκαμεν ἰδιαιτέραν μνείαν πρὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐπαρχίας Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, τοὐτέστι τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἰγνατίου. «...Καὶ ἐπειδὴ τώρα ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ τῆς κραταιοτάτης ταύτης βασιλείας καὶ τῶν Ρώσων, διὰ νὰ μὴ λάβωσιν οἱ ὁμογενεῖς μας κανένα γέλασμα μὲ κανένα ἀπατηλὸν τρόπον.., στέλνομεν ἐπίτηδες τὸ παρὸν ἡμῖν ἐκδεδομένον εἰς τύπον, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, διὰ νὰ διαβάζηται εἰς πάντα τὰ μέρη μὲ ὅλην τὴν χρεωστουμένην προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν... καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φανῆτε πιστοὶ ραγιάδες τοῦ ἀηττήτου ἡμῶν βασιλέως μὲ κάθε τρόπον καὶ μὲ κάθε ἔργον, μὲ ὅλην σας τὴν δύναμιν... αῳζ', ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος α'» [2].

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Α' 4 (=ΙΙ, ἀρ. 32).

[2] «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε'», τόμ. Α', σ. 205 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κατὰ ταῦτα, τὸ ποίμνιον τοῦ Ἰγνατίου, ἔστω καὶ ἄνευ τοῦ ποιμένος, ἐθεωρεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἔχον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀνάγκην νουθεσίας καὶ περιστολῆς λόγῳ προφανῶς τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὸν ἐξόριστον ἱεράρχην του.

Λευκάδος Πολιορκία.— Θετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Ρώσους προστάτας, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν Ἑπτάνησον Πολιτείαν προσέφερεν ὁ Ἰγνάτιος κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1807 ἐπισυμβᾶσαν κρίσιν τῆς Λευκάδος. Ὁ ἐπιβόητος Ἀλῆς ἐπεθύμει ἀείποτε διακαῶς ν' ἀποκτήσῃ τὰς γειτνιαζούσας πρὸς τὸ πασαλίκιόν του νήσους, ἰδίως δὲ τὴν ἐγγύτατα κειμένην Λευκάδα. Πρώτην ἀπόπειραν κατὰ τῆς Λευκάδος εἶχεν ἐπιχειρήσει τὸ 1798, εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεβέζης, ἀλλὰ τὴν ἀπόπειραν ἐκείνην ἐματαίωσεν ἡ παρουσία τοῦ ρωσοτουρκικοῦ στόλου, ὅστις ἐγένετο κύριος τοῦ φρουρίου καὶ τῆς νήσου Λευκάδος. Δευτέραν ἀπόπειραν ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλῆς, ὅτε ὁ κυρίαρχος αὐτοῦ Σουλτάνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1806. Ἐκ τοῦ πολέμου τούτου ηὐφράνθη τὰ μέγιστα ὁ Ἀλῆς, διότι ἐθεώρησε τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν περὶ Λευκάδος παλαιῶν του σχεδίων ἐνεργῶν κατὰ τῆς ρωσικῆς φρουρᾶς τῆς νήσου ταύτης. Καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1806 τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1800 τῇ ἀξιώσει τῶν Ρώσων εἶχεν ὑποχρεωθῆ νὰ ἐκκενώσῃ. Εἶτα δὲ διὰ στρατοῦ 5.000 ἀνδρῶν καί τινων Γάλλων τεχνικῶν, ἀποσταλέντων αὐτῷ κατὰ προτροπὴν τοῦ Ναπολέοντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ἰωσήφ, ἐστράφη κατὰ τῆς Λευκάδος[1]. Ἡ αὐθαίρετος κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐνέργεια, ἀποτελοῦσα κατάδηλον παραβίασιν τῶν συνθηκῶν, ἀπεκάλυψε τοὺς ἐχθρικοὺς σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῆς Λευκάδος. Ἐκ τῆς αὐθαιρεσίας ταύτης τοῦ Ἀλῆ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ κόμις Γ. Μοτσενῖγος παρεκίνει τὸν πρύτανιν τῆς Λευκάδος Στυλιανὸν Βλασόπουλον διὰ τῆς ἀπὸ 27 Νοεμβρίου (9 Δεκεμβρίου) 1806 ἐπιστολῆς, ὅπως λάβῃ δρακόντεια μέτρα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου, συγχρόνως δ' ἐκάλεσε τὸν στρατηγὸν Ναζιμώφ καὶ τὸν ἀντιναύαρχον Grieg, ὅπως ἐφοδιάσωσι τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν Λευκάδος μὲ ὁδηγίας καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια τὰ ἀπαραίτητα δι' ἰσχυρὰν ἄμυναν. Ἀπέστειλε πρὸς τούτοις τὸν πρόξενον τῆς Ρωσίας Ἰω. Βλασόπουλον εἰς Πρέβεζαν «διὰ νὰ κατασκοπεύσῃ πᾶσαν κίνησιν τοῦ πολυμηχάνου γείτονος» καὶ συνεβούλευε τοὺς Λευκαδίους νὰ διατελοῦν πάντοτε ἐν ἀμύνῃ καὶ ν' ἀποφεύγουν πᾶσαν πρόκλησιν[2]. Αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν ὀχύρωσιν καὶ τὴν ἐν γένει ἄμυναν τῆς νήσου ἐγένοντο συστηματικώτεραι, ἀφ' ὅτου ἡ ἐν Κερκύρᾳ Ἰόνιος Γερουσία ἀπέστειλε διὰ τῆς ἀπὸ 22 Μαΐου ἔ. π. διαταγῆς τοῦ Μοτσενίγου τὸν Ἰωάννην

---

[1] Ὁ Βαλαωρίτης ἀναβιβάζει τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀλῆ εἰς δισμυρίους ἄνδρας. Ἀρ. Βαλαωρίτου, Ἐθνικὴ ἐν Λευκάδι συνέλευσις. Ἑστία, τόμ. Δ΄ (1877), σ. 729 κέ.

[2] Κ. Παλατιανου, Ἡ ἄμυνα τῆς Λευκάδος ἐπὶ Ἑπτανήσου Πολιτείας (1799-1807). Ἰόνιος Ἀνθολογία, τεῦχ. Ἰουνίου 1935, σ. 68.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καποδίστριαν ὡς ἔκτακτον ἀπεσταλμένον, ἵνα προνοήσῃ εὐρέως περὶ τῶν ἀναγκαιούντων μέτρων πρὸς ἄμυναν τῶν κινδυνευουσῶν νήσων Ζακύνθου καὶ Λευκάδος [1]. Τὰς νήσους ταύτας εἶχεν ἐπισκεφθῆ ὁ Καποδίστριας καὶ ἐνωρίτερον, περὶ τὰ μέσα Μαρτίου 1807, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ συμβούλου τοῦ Συνεδρίου, εἶχε δὲ κληθῆ καὶ τότε ὁ πρύτανις Στυλιανὸς Βλασόπουλος ὑπὸ τοῦ Μοτσενίγου «νὰ δώσῃ πλήρη πίστιν εἰς ὅ,τι ὁ αὐτὸς σύμβουλος θὰ τῇ ἀνακοινώσῃ ἐξ ὀνόματός μου ἐν σχέσει πρὸς τὸ σπουδαιότερον τοῦτο ζήτημα τῆς ἀμύνης τοῦ τόπου, τοῦ ὁποίου αὕτη ἐπαξίως προΐσταται» καὶ «νὰ δεχθῇ καὶ ὑποβοηθήσῃ ὅλα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ὁ Καποδίστριας ἤθελε προτείνει τόσον ἵνα δώσῃ μεγαλυτέραν ἔντασιν καὶ ἐνέργειαν εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς νήσου, ὅσον καὶ ἵνα διὰ τούτου συντελέσῃ εἰς τὴν αἰσίαν διαμόρφωσιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὴν σταθερωτέραν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν σεπτὴν κυβέρνησίν μου, ἡ ὁποία ἰσχυρῶς τὴν ὑποστηρίζει» [2]. Εἶχε δὲ πράγματι ἀνάγκην ἐνισχύσεως ὁ λαὸς τῶν ἀπειλουμένων νήσων καὶ δὴ τῆς Λευκάδος, διότι ἐκ τῆς νέας ἐπιθέσεως τοῦ Ἀλῆ εἶχε μεγάλως τρομοκρατηθῆ. Ἐξ ἐνθυμήσεως τοῦ Σπυρίδωνος ἱερέως Χαλκιᾶ ἐν τῷ ληξιαρχικῷ βιβλίῳ Ἁγίων Ταξιαρχῶν Σφακιωτῶν, τῷ ἀποκειμένῳ ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ Λευκάδος, πληροφορούμεθα ὅτι : «1807 Μαρτίου 20 τὸν αὐτὸν μῆνα γήφερε σεφέρι ὁ πασᾶς μεγάλο γεῖς τὴν Πλαγιὰ καὶ ἐπολέμαγε μὲ τὸ Μόσκοβο καὶ ἦταν καὶ ὁ δεσπότης τζ' Ἄρτας κο[ν]τὰ μὲ τὸ Μόσκοβο ποὺ τόση δειλία ἐπῆρε τὸν κόσμο, ὅσο ποὺ δὲν ἤξεραν ποῦ νὰ πᾶ πνιγοῦνε καὶ ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ γῆ κυρία γῆ Θεοτόκο ἐλυπήθη τὸ πλάσμα τους καὶ τοὺς ἐγλύτωσε καὶ ἔγιναν πολλὲς ἀκαταστασίες...» [3].

Ἀπεστάλη λοιπὸν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν περιοχὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Μαΐου 1807 ἔ. π. διατάγματος ἔκτακτος ἁρμοστὴς καὶ ἀνώτατος ἐπόπτης τῆς ἀμύνης ὁ Ἰω. Καποδίστριας, ὅστις κατέφθασεν εἰς Λευκάδα ἐκ Ζακύνθου τὴν 15 Μαΐου 1807 μετὰ τοῦ ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντος Γάλλου μηχανικοῦ Michaud καὶ ἄλλων τινῶν εὐπατριδῶν Κερκυραίων [4], ἵνα ἐνισχύσουν τὰς ὑπερασπιζούσας τὴν νῆσον

---

[1] Φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ Ἀλῆς ἀφῆκε νὰ διαδοθῇ καταλλήλως, ὅτι προητοίμαζεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ζακύνθου διὰ τῶν υἱῶν του Μουχτὰρ καὶ Βελῆ, ἵν' ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Ἰονίου Γερουσίας ἐκ τῆς Λευκάδος, κατὰ τῆς ὁποίας ἐστρέφοντο τὰ ἀληθῆ του σχέδια. Ἰδὲ ἐπιστολὴν τοῦ πρυτάνεως Στυλ. Βλασοπούλου πρὸς Γ. Μοτσενῖγον ἀπὸ 27 Ἀπριλίου 1807 ἐν Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ, τεῦχ. Ἰουνίου 1935, σ. 70.

[2] *Ἰόνιος Ἀνθολογία*, τεῦχ. Ἰουνίου 1935, σ. 69.

[3] ΘΕΟΔΩΡΑΣ Α. ΤΣΙΛΙΜΙΓΚΡΑ, Βραχέα χρονικὰ ἐκ Λευκάδος. Νέον Ἀθήναιον, τόμ. Α' (1955), σ. 75 - 76.

[4] ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σ. 191. Κ. ΡΑΔΟΥ, Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Ἀρματολοὶ ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἐπετ. Φ.Σ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΒ' (1916), σ. 45.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρωσικὰς δυνάμεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Στέτερ καὶ τὸν συνταγματάρχην Ζάγγελ ἀρχηγὸν τοῦ ἡμίσεος σώματος τῶν Σουλιωτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον περιελήφθησαν καὶ οἱ ἀξιομαχώτεροι τῶν Λευκαδίων. Οὗτοι ἀφίκοντο εἰς Λευκάδα τὴν 27 Μαΐου ἔ. π. [1]. Εἰς τὴν νῆσον ἐπίσης εὑρίσκετο κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν ὥραν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀλβανικῶν [ἑλληνικῶν] λόχων «στρατηγὸς τῶν ἐλαφρῶν κυνηγετῶν» Ἐμμ. Παπαδόπουλος.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Λευκάδος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος ἐστάλη ἐνωρίτερον εἰς Λευκάδα ὑπὸ τῆς Ἰονίου Γερουσίας ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Ἠπειρωτοσουλιωτῶν ἐκ 400 καὶ πλέον ἀνδρῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ σώματα τῶν ἐκ Βάλτου καὶ Ξηρομέρου ὁπλαρχηγῶν Κώστα Στράτου, Γεωργίου Στράτου, Κωνσταντίνου Πουλῆ, Μήτσου Κοντογιάννη, τοῦ ἀνεψιοῦ τούτου Γεωργίου Κοντογιάννη, Ἰωάννου Μπουκουβάλα καὶ Ἰωάννου Κολοβελόνη [2] καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λευκάδος Παρθενίου Κονιδάρη, τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν ὑπῆρξεν ἐπίσης ἔξοχος. Δὲν εἶναι σαφὲς πότε ἀκριβῶς ἔφθασεν ὁ Ἰγνάτιος εἰς Λευκάδα. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἀφίχθη εἰς τὴν νῆσον διὰ τοῦ πλοίου τοῦ ἐπονομαζομένου «Ἅγιος Σπυρίδων», ὡς δηλοῦται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ στρατηγοῦ Στέτερ ἀγγέλλοντος τὴν ἄφιξιν τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν Καποδίστριαν [3]. Πάντως οὐχὶ μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ μέχρι τοῦδε γράψαντες, ἀλλὰ πρὸ τῆς 15 Ἀπριλίου 1807, ἀφοῦ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Καποδίστριας ἐπιστέλλων ἐκ Ζακύνθου πρὸς τὸν πρύτανιν Λευκάδος ἔγραφεν: «Ἀποσταλεὶς ἐνταῦθα δι' ἐξυπηρέτησιν τῶν διαταγῶν τῆς Α. Ἐ. τοῦ κόμιτος κ. Μοτσενίγου, ὀφείλω νὰ διευθύνω προσέτι τὴν ἔγκλειστον πρὸς τὸν πανιερώτατον Ἄρτης, ὁ ὁποῖος πρὸ ἡμερῶν πρέπει νὰ ἔχῃ μεταβῇ αὐτόθι. Τὴν ἐνώνω μὲ τὴν παροῦσαν, παρακαλῶν τὴν Ὑ. Ἐ. νὰ τὴν διαβιβάσῃ εἰς τὰς ἰδίας χεῖράς του» [4].

Ἐκ συγχρόνων πηγῶν καθίσταται δῆλον, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος εἶχεν ἐν Λευκάδι ἐνεργὸν καὶ ὑπεύθυνον στρατιωτικὴν διοίκησιν, διευθύνων προφανῶς στρατιωτικὸν σῶμα ἐκ κλεφταρματολῶν, οἱ καπεταναῖοι τοῦ ὁποίου ὑπέβαλλον αὐτῷ ἑκάστοτε πολεμικὰς ἀναφοράς.

Ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν πρύτανιν Στ. Βλασόπουλον ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1807 ἀναγινώσκω: «...Κατὰ τὴν 18 τοῦ ἀπερασμένου μηνὸς Ἀπριλίου ἐστάλθη εἰς τὰ μαγαζία τῆς Κανδήλας ὁ καπετὰν Στάθης Καραβιᾶς, ἀντὶ τοῦ καπετὰν Χριστοδούλου Ко-

---

[1] Ὁ Σπ. Βλαντης ἐν τῇ μελέτῃ του «Δρᾶσις τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου ἐν Λευκάδι (1807)», ἐν Ἀθήναις 1911, σ. 14 καθορίζει τὴν 15 Μαΐου ὡς ἡμέραν ἀφίξεως τοῦ Καποδίστρια εἰς Λευκάδα.

[2] Κ. Μαχαιρα, Πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Λευκάδος, τόμ. Β', σ. 559.

[3] Αρ. Βαλαωριτου, Βίος καὶ Ἔργα (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ), τόμ. Γ', σ. 144. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη φυλάσσεται ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ Λευκάδος.

[4] *Ἰόνιος Ἀνθολογία*, τεῦχ. Ἰουνίου 1935, σ. 69.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μιτοπούλου, ὅπου διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ πόρτου τοῦ Ἁγίου Νικολάου δὲν ἔπρεπεν ἐκεῖθεν νὰ μετατοπισθῇ καὶ συμβοηθῶντας τὸ δισμπάρκον τῶν καπεταναίων ἐπολέμησε διὰ ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ ἄλλας δύο, ἔρριξε κανονιὲς μὲ μιτράλια 75 μὲ μπάλλες 130 καὶ εἰς τὰ μουσικέτα μετεχειρίσθη φυσέκια 608 κατὰ τὴν τότε πρὸς ἐμὲ ἀναφοράν του, 23 τοῦ ἄνωθεν Ἀπριλίου... [1]». Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου κατ' Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ 1807 γραφεῖσαι πρὸς τὸν αὐτὸν πρύτανιν ἀναφέρονται εἰς καπεταναίους καὶ πολεμιστὰς τελοῦντας ὑπὸ τὰς διαταγάς του, εἰς τοὺς ὁποίους χορηγεῖ ἄδειαν ἀπουσίας ἢ ἀναθέτει μυστικὰς ὑπηρεσίας κ.λ., ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ἀπομένει ὅτι οὗτος ἤσκει ὑπεύθυνον διοίκησιν ἐν Λευκάδι [2]. Διὰ τοῦτο ἄλλως τε καὶ ἐκοινοποιήθη ὑπηρεσιακῶς εἰς αὐτὸν — καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Στέτερ — ἡ ἔκτακτος ἀποστολὴ τοῦ Καποδίστρια εἰς Λευκάδα [3].

Τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰγνατίου «δισμπάρκον τῶν καπεταναίων», τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν τὴν 18 Ἀπριλίου 1807 καὶ τὸ ὁποῖον ἐβοήθησαν οἱ πολεμισταὶ τοῦ Ἰγνατίου, εἶναι προφανῶς ἀπόβασίς τις κλεφταρματολῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς εἰς τὴν Λευκάδα κατὰ τοὺς κρισίμους διὰ τὴν νῆσον ταύτην ἐκείνους μῆνας τοῦ 1807. Ἡ τελευταία καὶ σημαντικωτέρα τῶν ἀποβάσεων ἐγένετο ὀλίγον βραδύτερον, περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου, ὅτε διακόσιοι πεντήκοντα ἄνδρες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἀρματολῶν Κίτσου Μπότσαρη, Κατσαντώνη, Σκυλοδήμου καὶ Κουμπάρου, ἐκκινήσαντες ἐξ Ἀγράφων καὶ βαδίσαντες ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ ἀδιαλείπτου μάχης, ἔφθασαν μετὰ ὀκταήμερον πορείαν καὶ μετ' ἐλαχίστων ἀπωλειῶν εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Λευκάδος ἀκτήν, ὁπόθεν ἐπιβιβασθέντες λέμβων ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐξωπλισμένων πλοιαρίων ἔφθασαν εἰς τὴν Λευκάδα [4].

Δὲν εἶναι βέβαιον, ἐὰν τὸ ἐκ τῆς Στερεᾶς ἀπόσπασμα τῶν ἀρματολῶν ἦλθεν εἰς Λευκάδα δι' ἐνεργειῶν τοῦ Ἰγνατίου ἢ ἄλλου τινός [5]. Ὁπωσδήποτε ὅμως οἱ ἀνδρεῖοι ἐκεῖνοι ἐγένοντο δεκτοὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς νήσου, ὁ δὲ Καποδίστριας παρέθεσεν εἰς αὐτοὺς γεῦμα εἰς τὸν κῆπον τοῦ εὐπατρίδου Λευκαδίου

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. ΣΤ' 11, (=II, ἀρ. 33).

[2] Αὐτόθι. Ἐπιστολαὶ Ἰγνατίου πρὸς τὸν πρύτανιν Ἁγίας Μαύρας ἀπὸ 6 Ἰουνίου, 13 Ἰουλίου, 16 Ἰουλίου καὶ 5 Αὐγούστου 1807 (=II, ἀρ. 33, 34, 35, 36).

[3] Karl Mendelson-Bartholdy, Graf Johan Capodistrias. Berlin 1864, σ. 384. (Ἐπιστολὴ ἰταλιστὶ Ἰ. Καποδίστρια πρὸς τὴν Βουλὴν τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ἐκ Λευκάδος, ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1807).

[4] Conte Ermanno Lunzi, Repubblica Settinsulare, libro secondo (Bologna 1863), σ. 215, σημ. Πρβλ. καὶ Γ. Μαυρογιαννη, Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων, τόμ. Β', σ. 166.

[5] Ὁ Βαλαωρίτης ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ συγκέντρωσις αὕτη τῶν ἀρματολῶν ἐν Λευκάδι ὑπῆρξε μέγα κατόρθωμα τοῦ Καποδίστρια. («Ἰονικὴ ἐν Λευκάδι συνέλευσις». Ἑστία, Δ' [1877], σ. 729 κἑ.)·

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀγγέλου Χαλικιοπούλου κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἐν τῇ πόλει, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησε μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων καὶ ὁ Ἰγνάτιος [1]. Τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεώς των ὁ Καποδίστριας μετὰ τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου καὶ τοῦ στρατηγοῦ Παπαδοπούλου μετέβησαν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀρματολῶν, οἵτινες εἶχον στρατοπεδεύσει εἰς τὴν τοποθεσίαν «Μαγεμένο» [2]. Εἰς τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο τοπίον ἔλαβε χώραν τὸ πολυθρύλητον συμπόσιον τῶν ἀρματολῶν μετὰ τῶν τριῶν ἐκείνων ἡγετῶν, οἵτινες καθήμενοι ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιὰν ὑψικόμου καρυᾶς, ἤκουον μετ' εὐφροσύνης τὰς ἀφελεῖς διηγήσεις τῶν ἀρματολῶν, σχετικὰς πρὸς τὰ παλαιὰ καὶ τὰ πρόσφατα κατὰ τοῦ Ἀλῆ κατορθώματα αὐτῶν καὶ ὡραματίσθησαν τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν τοῦ γένους [3].

Τὴν συγκινητικὴν ἐκείνην συγκέντρωσιν περιέγραψεν αὐτὸς οὗτος ὁ Καποδίστριας δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν ἀπὸ 8 Ἰουλίου 1807: «Ὁ ἐπίσκοπος Ἰγνάτιος, καίτοι ἀσθενοῦς ὑγείας, μετέβη εἰς τὴν ἐξοχήν, εἰς τὴν θέσιν τὴν λεγομένην Μαγεμένο, καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὰ εὑρισκόμενα δένδρα τῶν περιβολίων εἶχε κατασκηνώσει ἐν μέσῳ τῶν ἀνδρείων ὀπαδῶν του, οἱ ὁποῖοι ὑπερέβαινον τοὺς τετρακοσίους. Ἡ ἡμέρα ἦτο ὡραιοτάτη. Καθήμενοι ὑπὸ τὴν πυκνόφυλλον σκιὰν μιᾶς φουντωτῆς καρυδιᾶς ὁ ἐπίσκοπος Ἰγνάτιος, ὁ στρατηγὸς Παπαδόπουλος καὶ ἐγὼ περιεκυκλώθημεν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγοὺς καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν συνετὸν καὶ γενναῖον Μπότσαρην, ἀπὸ τὸν ἄγριον Κατσαντώνην καὶ μερικοὺς ἄλλους, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι εὔκολον νὰ κρατήσῃ κανεὶς τὰ ὄχι κοινὰ ὀνόματά των. Εἰς τὸν πρῶτον τοῦτον κύκλον προσέφερα τὰς περιποιήσεις μου... Ἡ πρωΐα κατηναλώθη, ἐπειδὴ ἠκούομεν τοὺς μᾶλλον εὐφραδεῖς ἀφηγουμένους τὰ κατορθώματά των, καὶ ταύτην ἠκολούθησε γεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἡρωϊκῶν δείπνων, τὰ ὁποῖα ἔψαλλεν ὁ Ὅμηρος, μὲ τέλος τὴν μουσικήν, τὸ τραγούδι καὶ τὸν χορόν...» [4].

---

[1] Σπ. Βλαντη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 21. Πρβλ. καὶ Βαλαωριτου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 729 κέ. Ὁ Βαλαωρίτης τοποθετεῖ ἐσφαλμένως τὸ συμπόσιον εἰς τὸ ἔτος 1806.

[2] Ἡ τοποθεσία «Μαγεμένο» (ἢ στοῦ Μαγεμένου) κεῖται εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Λευκάδος, ἐπὶ τῆς παραθαλασσίας ὁδοῦ, ἥτις ἄγει εἰς τὸ χωρίον Νυδρί, ἀπέχει δ' ἐκ τῆς πόλεως 12 χιλιόμετρα περίπου.

[3] Γ. Μαυρογιαννη, ἔνθ' ἀνωτ.

[4] Karl mendelson-Bartholdy, Graf J. Capodistrias, σ. 398. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ συμποσίου τούτου ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν τῇ 4 Ἰουλίου 1807 τὰ ἑξῆς: «...Κατώρθωσα νὰ ἐπιτύχω μίαν συγκέντρωσιν καὶ μίαν ψυχαγωγίαν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη μία γενικὴ ἕνωσις τῶν προσώπων, καὶ ἴσως τῶν ψυχῶν καὶ αἰσθημάτων, ὥστε διὰ πρώτην φορὰν ἐθεάθησαν ἐν Ἁγίᾳ Μαύρᾳ συνηνωμένοι, ἑορτάζοντες καὶ χαίροντες ὅλοι οἱ ἀξιολογώτεροι Ρῶσοι, οἱ τῆς Πολιτείας, οἱ Ἀλβανοί, ὁ κλῆρος καὶ ἡ ἀριστοκρατία. Ἡ ψυχαγωγία αὕτη ἦτο ἓν ἐξοχικὸν γεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκα τὴν 30ὴν εἰς 100 καὶ πλέον προσκεκλημένους εἰς περιβόλιον τῆς πόλεως, ἐκλέξας τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε διαταχθῇ ἡ ἀνάπαυσις ἐκ τῶν ἐργασιῶν.

Ἐνόμισα ὅτι ὁ κ. στρατ. Παπαδόπουλος καὶ ὁ κ. στρατ. Stether πολὺ ηὐχαριστήθησαν ἐκ τῆς

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῆς Λευκάδος καὶ τὴν γενναίαν ἄμυναν τῶν ἡμετέρων, οἵτινες δὲν ἐδίστασαν διὰ προκηρύξεως ἀπὸ 17 Ἰουνίου 1807 νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Γάλλων, περιέγραψε λεπτομερῶς ὁ Λούντζης[1], ἔτι δὲ λεπτομερέστερον, ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχειακῶν στοιχείων ἐκ τοῦ Ἀρχειοφυλακείου τῆς νήσου, ὁ Κ. Μαχαιρᾶς[2]. Ἐκ τῶν περιγραφῶν τούτων συνάγεται, ὅτι ἐκτὸς τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Στέτερ καὶ τοῦ πρυτάνεως Στυλ. Βλασοπούλου, οἱ κυριώτεροι συνεργάται τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς ἀμύνης τῆς Λευκάδος ὑπῆρξαν ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ στρατηγὸς Ἐμμ. Παπαδόπουλος. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἠδύναντο νὰ διοικοῦν καὶ νὰ δαμάζουν τοὺς δυσηνίους ἁρματολοὺς καὶ κλέφτας, ἐπὶ τῶν ὁποίων κυρίως ἐστηρίζετο ἡ ἄμυνα τῆς Λευκάδος. Ἀπὸ κοινοῦ ὠργάνωσαν τὴν ἄμυναν τῆς νήσου, οἰκοδομήσαντες φρούρια καὶ κατασκευάσαντες ὀχυρώματα διὰ τοῦ στρατοῦ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν παντὸς τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κλήρου τῆς νήσου, πάντων προθύμων νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου των ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῶν προαναφερθέντων καὶ τοῦ μητροπολίτου Λευκάδος Παρθενίου Κονιδάρη. Διὰ τῆς ἀκαμάτου δραστηριότητός των καὶ τοῦ προσωπικοῦ των παραδείγματος ἠδυνήθησαν οὗτοι νὰ διεγείρουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν καὶ νὰ κρατήσωσιν ἐπὶ ἑπτὰ ὅλους μῆνας τὸν ἄπληστον Ἀλῆν μακρὰν τῆς Λευκάδος, μέχρι τῆς ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσὶτ καθιερωθείσης νέας τάξεως πραγμάτων.

Εἷς τὸ κεφάλαιον τῆς διοικήσεως τῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς ἁρματολῶν ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξεν ὁ πολυτιμότερος τοῦ Καποδίστρια συνεργάτης. Οὐδεὶς ἐγνώριζε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν πολεμιστῶν τούτων, ὅσον ἐκεῖνος. Ἀλλὰ καὶ οὐδενὸς τὸ ὄνομα ἦτο σεβαστότερον μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων.

Κατὰ τὴν συνεργασίαν των ταύτην ἐν Λευκάδι, ἡ πλέον εἰλικρινὴς φιλία συνέδεσε τὰς καρδίας τῶν δύο ἀνδρῶν, τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Ἰγνατίου, τῶν ὁποίων ἔκτοτε ἡ μόνη σκέψις ὑπῆρξεν ἡ ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος των[3].

διασκεδάσεως ταύτης, ὅτι οἱ πολῖται ἐχάρησαν, διότι ἐν τῷ μέσῳ τῆς χαρᾶς διελύθησαν ὅλα τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα ἐπεσκότιζον τὰς ψυχὰς καὶ ἀπεμάκρυνον ἀπὸ τὴν ἀμοιβαίαν ἕνωσιν ὅλας τὰς τάξεις τῶν προσώπων...». Ὅρα MENDELSON - BARTHOLDY, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 394. Πρβλ. ΠΑΝΑΓ. ΣΟΥΤΣΟΥ, Λόγος κατὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑπτανήσου, σ. 10 κέ. καὶ ΣΠ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 7 (1932) σ. 130 κέ.

[1] ERMANNO LUNZI, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 206 κέ.

[2] Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 521 κέ. Ἰδὲ καὶ τὴν διάλεξιν τοῦ ΣΠ. ΒΛΑΝΤΗ, Δρᾶσις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἐν Λευκάδι (1807).

[3] A. PAPADOPOULOS - VRETOS, Mémoires biographiques - historiques sur le président de la Grèce le comte J. Capodistrias. Paris 1837, τόμ. 1, σελ. 146, ὑποσημ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅλων τῶν προβλημάτων τῆς ἀμύνης τῆς νήσου ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε πολύτιμος τοῦ Καποδίστρια σύμβουλος. Ὅταν ὁ Γιουσοὺφ Ἀράπης ἔστειλε τὸν μοναχὸν Δημήτριον ἐκ Ζάβορδας, ἵνα καλέσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μονὴν τὸν εἰς Λευκάδα—πατρίδα του—καταφυγόντα ἡγούμενον μετ' ἐργατῶν, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν τῆς μονῆς, ὁ Καποδίστριας ἐζήτησεν ἀμέσως τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἰγνατίου· ἀπὸ κοινοῦ δὲ οἱ δύο ἄνδρες καθωδήγησαν τὸν ἡγούμενον νὰ συντάξῃ ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐγνώριζεν οὗτος εἰς τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ἀλῆ, ὅτι, ἐφόσον δὲν ἤθελεν ἀναστείλει τοὺς κανονιοβολισμοὺς καὶ τὰς ἐχθροπραξίας καὶ δὲν ἤθελεν ἀπευθυνθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν δι' ἐπιστολῶν του, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ ποτὲ τὴν ἔλευσιν τῶν ζητηθέντων ἐργατῶν καὶ θεριστῶν [1].

Καὶ εἰς τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἀνεμίχθη εὐεργετικῶς ὁ Ἰγνάτιος. Ὡς γνωστόν, ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις εἶχε κληθῇ ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια νὰ ἐνισχύσῃ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Λευκάδος διὰ τοῦ ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν καταδρομικοῦ σκάφους του, ἐτιμωρήθη διὰ φυλακίσεως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Παπαδοπούλου, διότι περιπολῶν ποτε εἰς τὰ παράλια τῆς νήσου, ἀπεμακρύνθη μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἤλιδος καὶ ἐλεηλάτησε τὸ ἀγρόκτημα Ὀθωμανοῦ τινος Σεΐτ ἀγᾶ καὶ συνέλαβεν αἰχμαλώτους [2]. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Καποδίστριαν ἀπὸ 20 Ἰουλίου 1807 παρητήθη τῆς ρωσικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐφέρθη λίαν ὑπερηφάνως, πρᾶγμα ὅπερ ηὐχαρίστησεν ὄχι μόνον τὸν στρατηγὸν Παπαδόπουλον ἀλλὰ καὶ τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν Ἰγνάτιον. Οἱ δύο τελευταῖοι προσεκάλεσαν τότε κατ' ἰδίαν τὸν Θεοδωράκην καὶ λέγεται ὅτι ἔγιναν μετ' αὐτοῦ ἀδελφοποιτοί. Ὁ Ἰγνάτιος ἀκολούθως εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς αὐτόν, τῶν ὁποίων οὐδεμία ἐσώθη, ἐξηκολούθει νὰ τὸν ὀνομάζῃ ἀδελφοποιτὸν μέχρι τέλους [3].

Τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Λευκαδίων διὰ τὰς πρὸς τὴν νῆσόν των διακεκριμένας ὑπηρεσίας τοῦ Ἰγνατίου διετύπωσεν ὁ λαμπρὸς τῆς νήσου ἱεράρχης Παρθένιος Κονιδάρης εἰς ἐπιστολήν, τῆς ὁποίας δὲν διεσώθη ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία.

«Πανιερώτατε καὶ θεοπρόβλητε δέσποτα.

Εἶναι γνωστὸν καὶ ὁμολογούμενον ἀπὸ ὅλους σχεδὸν καὶ τοὺς ἐγκρίτους τῆς πόλεως καὶ τοὺς κατοίκους ταύτης τῆς νήσου, πόσος ἦτο ὁ κίνδυνος τοῦ τόπου τούτου καὶ ὁ μέγας φόβος, ὁποὺ δι' αὐτὸν περιεῖχε δικαίως τὰς ψυχὰς ὅλων τῶν ἐντοπίων, καὶ πόσον ἐξ ἐναντίας ἐνεψύχωσεν ὅλους ἡ παρουσία τῆς ὑμετέρας πανιερότητος.

---

[1] K. Mendelson-Bartholdy, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 393.

[2] «Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης». Ἐν Ἀθήναις 1889, τόμ. Α', σ. 30. Πρβλ. καὶ Κ. Ν. Ραδου, Ὁ Κολοκοτρώνης ὡς ναυτικός. Ἐφημ. τῶν Ἀθηνῶν *Ἀνεξάρτητος*, 24 Ἰουνίου 1911, καὶ Γ. Μαυρογιαννη, ἔνθ' ἀνωτ., Β', 170.

[3] *Αἰών*, 21 Μαρτίου 1843.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Οἱ ἐλλόγιμοι καὶ πατρικοὶ αὐτῆς λόγοι, τὰ γενναῖα καὶ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ἐκλάμπρου ὑποκειμένου της, ὁποὺ διὰ φυσικὴν αὐτῆς καλοκαγαθίαν καὶ ζῆλον ἔνθερμον πατριωτισμοῦ κατὰ συνέχειαν καὶ πόνοις καὶ ἱδρῶσιν εἰς ὅλους ἐδείκνυε, δὲν ἐδυνήθησαν παρὰ νὰ ἀποδιώξωσι κάθε κίνδυνον καὶ νὰ δώσωσι ψυχὴν εἰς τοὺς πλέον ἀψύχους.

Ὅθεν ὅλοι κοινῶς δι' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν ποιμένος ἀπονέμουσιν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ εὐεργετικὴν αὐτῆς ψυχὴν τὰς διὰ λόγου ὀφειλομένας χάριτας, ὁμολογοῦντες ἅπανταχοῦ τὸ μέγεθος τῶν προτερημάτων της.

Δέξαι λοιπόν, πανιερώτατε δέσποτα, εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐχαρίστου πρὸς αὐτὴν ἡμῶν διαθέσεως τὴν παροῦσαν ὁμολογίαν, ὁποὺ δι' ἐμοῦ γίνεται, δεομένου τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ τῆς ἡμετέρας πανιερότητος.

Ὁ μητροπολίτης Λευκάδος καὶ Ἁγίας Μαύρας
† Παρθένιος»[1]

Ἀλλ' ἐνῷ διὰ πυρετώδους ἐργασίας συνεπληροῦτο ἡ ἄμυνα τῆς Λευκάδος, ὑπεγράφετο ἐν Τιλσὶτ ἡ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γαλλίας ἀνακωχὴ (22 Ἰουνίου 1807 ἔ. π.) καὶ μετ' ὀλίγον ἡ ὁριστικὴ συνθήκη εἰρήνης (27 Ἰουνίου 1807), δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐγένετο ἀμέσως κυρία τοῦ στομίου τοῦ Καττάρου καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων τὸ δεύτερον ἤδη.

Ἡ εἴδησις τῆς γενομένης μεταβολῆς ἔφθασεν ἐν Ἑπτανήσῳ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ 1807, ἔσπευσε δὲ ἡ ἐν Κερκύρᾳ κυβέρνησις νὰ ἀνακοινώσῃ ταύτην εἰς τὸν πρύτανιν Λευκάδος, συστήσασα ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ ἐπαγρύπνησιν καὶ διατάττουσα συγχρόνως παῦσιν τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, εἰς ἣν, λόγῳ τῶν πολεμικῶν περιστάσεων, διετέλει ἡ Λευκάς.

Ἐν ὄψει τῶν νέων γεγονότων ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος Καποδίστριας ἀπέστειλε πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς νήσου μακρὸν ὑπόμνημα ἀπὸ 6 Αὐγούστου 1807, περιέχον παρατηρήσεις σχετικὰς πρὸς τὴν Λευκάδα ποικίλης φύσεως, διοικητικῆς, στρατιωτικῆς καὶ δημοσιονομικῆς, καὶ ἐπὶ πλέον ὁδηγίας ἀποτελούσας κώδικα συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἁρματολοὺς τοὺς διαβιοῦντας ἐν Λευκάδι ἢ τοὺς μέλλοντας νὰ καταφύγωσιν εἰς αὐτήν[2].

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἑπτανησιακὴ κυβέρνησις, μηδὲ τοῦ Μοτσενίγου καὶ τοῦ Καποδίστρια ἐξαιρουμένων, ἐπίστευεν ἀκραδάντως, ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσὶτ οὐδε-

---

[1] Αρ. Βαλαωριτου, Βίος καὶ Ἔργα (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ), Γ', 305. Ὁ Παρθένιος ἐτιμήθη τότε μεγάλως διὰ τὴν ἐθνικήν του δρᾶσιν καὶ τὴν ἐξαίρετον διαγωγήν του ὑπὸ τοῦ Ἰ. Καποδίστρια καὶ τοῦ Γ. Μοτσενίγου, οἵτινες, ὁ πρῶτος δι' ἐπιστολῆς καὶ ὁ δεύτερος δι' ἐπισήμου διπλώματος ἐξέφρασαν πρὸς αὐτὸν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἰονίου Γερουσίας. (Βαλαωριτου, ἔνθ' ἀνωτ., Γ', 302. Μαχαιρα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 613 κέ.).

[2] Κ. Μαχαιρα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 579-595.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μία οὐσιαστικὴ μεταβολὴ ἐπήρχετο εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου, ἀλλ' ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀλλαγῆς μόνον ὑψηλοῦ προστάτου. Διὸ καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι ὄχι μόνον δὲν δυσηρεστήθησαν ἐκ τῆς μεταβολῆς, ἀλλ' ἀνυπομόνως ἀνέμενον τοὺς Γάλλους.

Τὰ πράγματα ὅμως διέψευσαν τὰς ἐλπίδας τῶν Ἰονίων, διότι ὁ Καῖσαρ Berthier, ἐγκατασταθεὶς ἐν Κερκύρᾳ, ὄχι μόνον δὲν ἐσεβάσθη τὸ παλαιὸν καθεστὼς τῆς Ἑπτανήσου, ἀλλ' ἀνατρέψας ἄρδην τὰ πάντα ἐκήρυξε τὰς νήσους γαλλικὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς κατοίκους ὑπηκόους Γάλλους [1]. Αἱ ρωσικαὶ ἀρχαὶ ὑπεχρεώθησαν ν' ἀποχωρήσωσιν ἐκ τῶν νήσων ἔστω καὶ βραδέως, καὶ μετ' αὐτῶν βεβαίως καὶ ὁ κόμις Μοτσενῖγος, λήγοντος τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1807.

Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης Καποδίστριας δὲν ἐγκατέλειψε μετὰ τῶν Ρώσων τὴν Ἑπτάνησον, μολονότι παρεκινεῖτο πρὸς τοῦτο ὑπό τε τοῦ Μοτσενίγου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ· παρέμεινε μάλιστα ἐν Λευκάδι καὶ πέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Berthier ὑποστρατήγου Forestier, πρὸς ὃν καὶ παρέδωκε τὴν νῆσον (23 Αὐγούστου 1807), καὶ τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1807 μετακληθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του ἐπανῆλθεν εἰς Κέρκυραν. Δὲν ἐδέχθη ὅμως τὰ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπερτιὲ παραχωρούμενα αὐτῷ ἀξιώματα καὶ μετὰ ἓν ἔτος, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ καγκελλαρίου Ρομαντζώφ, ἀνεχώρησεν εἰς Πετρούπολιν [2].

Ὁ Ἰγνάτιος ὅμως, κρίνων ἄλλως τὰ πράγματα, ἠθέλησεν εὐθὺς ἀμέσως νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, περιφρονήσας τὰς δελεαστικὰς προτάσεις, αἵτινες ἐγένοντο αὐτῷ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, τῶν Γάλλων καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀλῆ. Τὰς πληροφορίας ἐν προκειμένῳ ἀντλοῦμεν ἐξ ἐκθέσεως περὶ Ἰγνατίου, τὴν ὁποίαν ὁ κόμις Μοτσενῖγος ἔγραψε τῇ 9/21 Νοεμβρίου 1807, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Κερκύρας, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Πετρούπολιν πρὸς τὸν βαρῶνον Budberg. Καὶ ἄλλοτε, ἔγραφεν, ἐπληροφόρησε τὸ αὐτοκρατορικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τῶν οὐσιωδῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας ὁ μητροπολίτης Ἄρτης προσέφερεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ περὶ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ θυσιῶν. Προκειμένου τώρα νὰ ἐγκαταλείψῃ μετ' ὀλίγον τὴν Ἑπτάνησον, θεωρεῖ χρέος ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν τοῦτον τὴν ὀφειλομένην δικαιοσύνην. Περιγράφει ἐν συνεχείᾳ λεπτομερῶς τὴν φιλορρωσικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἰγνατίου ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἑπτανήσῳ, τονίζων ἰδιαιτέρως τὰς προσφερθείσας ὑπηρεσίας ἐν Λευκάδι, ὅπου ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων ἁρματολῶν ἐπεχείρησεν ἀξιοθαύμαστον ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀναφέρει κατόπιν τὰς δελεαστικὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν ἔκαμαν εἰς τὸν Ἰγνάτιον οἱ Γάλλοι ἐκτιμῶντες τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπιθυμοῦντες σφόδρα νὰ τὸν διατηρήσουν πλησίον των, ἵνα ἀναθέσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν ὅλων

---

[1] Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 618 κέ.

[2] ΜΙΧ. Θ. ΛΑΣΚΑΡΙ, Αὐτοβιογραφία Ἰωάννου Καποδίστρια. Ἀθῆναι 1940, σ. 21.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν Ἑλλήνων λεγεωναρίων. Ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ ὅτι καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐχρησιμοποίησε διάφορα μέσα, ἵνα παρασύρῃ καὶ πάλιν πλησίον του τὸν μητροπολίτην. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἠρνήθη ὁ Ἰγνάτιος κατηγορηματικῶς παραμείνας πιστὸς εἰς τὰς ἀρχάς του, καὶ τώρα δὲν ζητεῖ ἄλλο τι, εἰμὴ μόνον τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Ρωσίαν, ἵνα θέσῃ ἑαυτὸν εἰς τοὺς πόδας τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀναφέρει ἐν τέλει ὁ Μοτσενῖγος, ὅτι μέχρι νεωτέρας διαταγῆς θὰ συνεχίσῃ νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸν Ἰγνάτιον κατὰ μῆνα τὸν μισθὸν τῶν 500 γροσίων, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ οὗτος ἐλάμβανε καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸν μοναδικὸν πόρον τῆς ζωῆς του...[1].

Καὶ οἱ Ἄγγλοι ἐπίσης διὰ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ προξένου αὐτῶν Κομιώτη[2] προέτειναν εἰς τὸν Ἰγνάτιον, νὰ μεταβῇ εἰς Μάλταν, ὑποσχόμενοι λαμπρὰς ἀμοιβάς. Τοῦτο ὡμολόγησεν αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὸ πρὸς τὸν Ρῶσον ὑπουργὸν Ρομαντζώφ ὑποβληθὲν ἐν Πετρουπούλει ἀναλυτικὸν ὑπόμνημα, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γραφῶσι τὰ δέοντα εὐθὺς μετ' ὀλίγον.

Ἀπορρίψας λοιπὸν ὁ μητροπολίτης τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τῶν Ἄγγλων, τῶν Γάλλων καὶ τοῦ Ἀλῆ, καὶ ἀποβλέψας μόνον εἰς τὸν Τσάρον, ἠκολούθησε τὸν Μοτσενῖγον εἰς Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτο καὶ ἡ μόνη ἀπομένουσα εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ὡς εἶχον τὰ κατ' αὐτὸν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ἦτο φρόνιμον νὰ μεταβῇ, ἔστω καὶ ἂν πράγματι ἐπεθύμει τοῦτο, ὁ φυγὰς τῆς Ἠπείρου. Οὐδ' εἰς Ἤπειρον βεβαίως ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ ὁ καλύτερον παντὸς ἄλλου γνωρίζων τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ. Θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ παραμείνῃ ἐν Ἑπτανήσῳ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γάλλων; Ἀλλ' ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1798, ὅτε συνέβησαν τὰ γεγονότα τῆς Νικοπόλεως καὶ τῆς Πρεβέζης, δὲν ἦτο συμπαθὴς εἰς τοὺς Γάλλους. Ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὸ βιογραφικόν του σημείωμα τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν Ρομαντζώφ, ὅτι Γάλλοι πράκτορες ὑπεκίνησαν τὰς ἐναντίον του ὑποψίας τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ μυστικῇ μετὰ τῶν Ρώσων συνεργασίᾳ κατὰ τὸ 1805. Εἰκάζω δὲ ὅτι, διὰ νὰ βλάψῃ τοῦτον καὶ ἄλλους τινὰς ὁμοίως ρωσίζοντας, ὁ στρατηγὸς Μπερτιὲ κατήργησε τὰς μηνιαίας ἐπιχορηγήσεις τὰς καταβαλλομένας ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ ταμείου Ἑπτανήσου καὶ ὑπὸ τῶν τοπικῶν ταμείων πρὸς ἰδιώτας «περὶ πολλοῦ ἀξίους»[3]. Ἐπί πλέον οἱ Γάλλοι συνειργάζοντο τώρα στενότατα μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἔπραττον καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς Λευκάδος, καθ' ὅλας δὲ τὰς ἐνδείξεις ἡ συνεργασία αὕτη ἔμελλε νὰ συνεχισθῇ καὶ δὴ ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις, καίτοι ἐθεώρει τὸν Ἀλῆν κίβδηλον (un homme faux)[4], διέτασσεν

---

[1] APK, Glavnii Archiv, III - 23, 1808 G, D. 1,5 (= II, ἀρ. 37).

[2] Προφανῶς πρόκειται περὶ μέλους τινὸς τῆς ἐκ Ζακύνθου εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Κομούτων. Ὅρα Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Οἱ προστατευόμενοι, σ. 89.

[3] Κ. ΜΑΧΑΙΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 627 - 628.

[4] «Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph», τόμ. III, (Pa-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς τοπάρχας του νὰ κολακεύωσιν αὐτόν. Ἀλλ' ἐκ τῶν θερμῶν τούτων σχέσεων τῶν Γάλλων μετὰ τοῦ Ἀλῆ προέκυπτε σαφὴς κίνδυνος διὰ τὸν Ἰγνάτιον, ἐὰν βεβαίως ἤθελε παραμείνει ἐν Ἑπτανήσῳ. Οὐδ' ἐκ τῶν Ἄγγλων ἠδύνατο νὰ ἀποκομίσῃ ὄφελός τι, ὄχι πλέον διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀλλὰ διὰ τὴν πατρίδα του, ἐφ' ὅσον τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἀπῄτει τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὅθεν μοναδικὴ καταφυγὴ δι' αὐτὸν ἀπέμενε τότε ἡ Ρωσία. Ἡ Δύναμις αὕτη ἀπὸ τοῦ πρώτου πολέμου τῆς Αἰκατερίνης Β' (1768-1774) εἶχεν ἀποβῆ διὰ πολιτικοὺς λόγους τὸ καταφύγιον πλείστων ὅσων Ἑλλήνων· ἐκολάκευε τὸ ἱερατεῖον, ἐδέχετο πλῆθος προσφύγων, εἰς τοὺς ὁποίους παρεχώρει καλλιεργησίμους γαίας, ἐπροστάτευεν ἰδιαιτέρως τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους καὶ ἐπεδίωκε νὰ μορφώνῃ εἰς τὰ σχολεῖά της πλείστους Ἕλληνας, διὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ κατόπιν ἐπιτηδείως[1].

Δι' ὅλους τούτους τοὺς λόγους ἠκολούθησε τὸν Μοτσενῖγον εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας λήγοντος τοῦ 1807.

Ἰδοὺ πῶς ὁ ἴδιος ὁ Ἰγνάτιος περιέγραψε διὰ μακρῶν τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ἐξελέγη μητροπολίτης Ἄρτης, τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῆ σχέσεις του καὶ γενικῶς τὸ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἑπτανήσῳ ἔργον του. Ἀντλοῦμεν ταῦτα ἐξ ἀχρονολογήτου ἀναφορᾶς, γαλλιστὶ γεγραμμένης, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰγνάτιος ἐλθὼν εἰς Πετρούπολιν ὑπέβαλε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶ Ἐξωτερικῶν Ρομαντζώφ. Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης, τῆς ὁποίας τὰ κύρια σημεῖα παρατίθενται ἀμέσως κατωτέρω, ἐκθέτει οὗτος τὰς πρὸς τὴν Ρωσίαν ὑπηρεσίας του καὶ ἐξαιτεῖται τὴν προστασίαν τοῦ Τσάρου δι' αὐτὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του.

Ὁ Ἰγνάτιος, κατὰ τὴν ἀναφορὰν ταύτην, γεννηθεὶς εἰς τὴν Σπάρτην ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἦτο προωρισμένος ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωήν. Εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ὠνόμασεν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐτοποθέτησε μητροπολίτην Ἄρτης. Ἡ μητρόπολις αὕτη ἦτο ἡ εὐρυτέρα, ἡ πλουσιωτέρα καὶ ἡ σπουδαιοτέρα ἐξ ὅσων ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ, ἐξετείνετο δὲ ἐπὶ τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας. Τὰ ἐτήσια εἰσοδήματά της ἀνήρχοντο εἰς 12.000 περίπου χρυσᾶ δουκᾶτα, ὁ δὲ μητροπολίτης εἶχεν ἀπόλυτον ἐπιρροὴν καὶ ἄπειρον δύναμιν ἐπὶ 20.000 Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πάντοτε ἔνοπλοι διὰ νὰ ἀνθίστανται εἰς τὴν ὀθωμανικὴν πίεσιν. Ὁ διορισμός του εἰς Ἄρταν ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἑνὸς πολιτικοῦ μέτρου, τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλως. Ἡ

---

ris 1853), σ. 296 κέ. καὶ 367-401, τόμ. IV, σ. 25 κέ. Πρβλ. καὶ «Mémoires du maréchal Marmont, duc de Raguse», τόμ. 3 (Paris 1857), σ. 54-55. A. Boppe, L' Albanie et Napoléon. Paris 1914, σ. 75-76 καὶ 82-85.

[1] Ιω. Φιλημονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 85 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τουρκικὴ κυβέρνησις κουρασμένη ἀπὸ τὰς ἀταξίας, αἱ ὁποῖαι ἀνετάρασσον τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνήσυχος διὰ τοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν τὴν ἀσφάλειαν τῆς αὐτοκρατορίας καθ' ἣν ἐποχὴν μία δημοκρατικὴ ἐπανάστασις [τῆς Γαλλίας] ἠλέκτριζε τὰ πνεύματα, προσεπάθησε νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν εὔνοιαν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Σύνοδος ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτήν. Ἡ Ἐκκλησία πιεσθεῖσα νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς δεσποτικῆς κυβερνήσεως, εἰς ἣν ὑπέκειτο, ἀλλ' ὑπηρετοῦσα πάντοτε τὰς ἀμεταθέτους ἀρχὰς τοῦ θείου Νομοθέτου, ἀπέστειλε τὸν Ἰγνάτιον εἰς Ἄρταν μὲ τὴν μυστικὴν ὁδηγίαν νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐν συνετῇ ὑποταγῇ πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἕως ὅτου ἡ βοήθεια μιᾶς χριστιανικῆς Δυνάμεως [τῆς Ρωσίας] δυνηθῇ νὰ τοὺς ὑποστηρίξῃ εἰς τὴν ἔνδοξον ἐπιχείρησιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος των ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν βαρβάρων Τούρκων. Ἔχων λοιπὸν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Τούρκων ὑπουργῶν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν μεγάλων τῆς Υ. Πύλης, τυγχάνων φορεὺς τῶν φιλανθρώπων προθέσεων τῆς Ἁγίας Συνόδου καὶ ἐμψυχούμενος ὑπὸ τῆς ἐλπίδος νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς συμπατριώτας του ἀπὸ τὰς παρούσας δυστυχίας καὶ νὰ τοὺς προπαρασκευάσῃ διὰ μίαν ἀναγέννησιν ἀξίαν τῶν προγόνων των, ἀνέλαβε τὴν μητρόπολιν Ἄρτης μὲ τὰς εὐλογίας τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰς εὐχὰς ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ περιστάσεις παρουσίασαν τὸν Ἰγνάτιον προσφόρως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐπιρροή του ἦσαν εἰς τὸν Ἀλῆν ἀναγκαῖαι, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἡσυχίαν τῆς σατραπείας του καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν εὔνοιαν τῆς Υ. Πύλης. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰγνάτιος εἶχεν ἀνάγκην τῆς εὐλαβείας τοῦ πασᾶ, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐν ἠρεμίᾳ, νὰ τοὺς συνενώσῃ, νὰ τοὺς ὀργανώσῃ καὶ νὰ τοὺς τρέψῃ πρὸς τὸν ὑψηλὸν προορισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο νὰ τοὺς καλῇ ὁ ἐθνικὸς ἔρως.

Αὐτὰ ὑπῆρξαν τὰ κίνητρα τῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ σχέσεών του, ἀλλὰ καὶ τὰ αἴτια τῆς καταστροφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ σχέσεις αὐταὶ τὸν ὡδήγησαν. Γενόμενος ὁ ὑπουργός, ὁ ἔμπιστος, ὁ εὐνοούμενος τοῦ σατράπου τούτου, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προσφέρῃ τὴν σπουδαιοτέραν ὅλων, νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ὅταν τὰ δημοκρατικὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἦλθον νὰ καταλάβωσι τὰς ἐνετικὰς κτήσεις ἐντὸς τῆς Τουρκίας (Πρέβεζαν, Πάργαν, Βουθρωτόν, Βόνιτσαν), οἱ Ἕλληνες ἐφλέγοντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ τὰ βοηθήσουν. Οἱ στρατηγοὶ καὶ κομισσάριοι τῆς Γαλλίας ἱκέτευσαν τότε τὸν Ἰγνάτιον νὰ συμφωνήσῃ μαζί των καὶ νὰ μοιρασθῇ ὑπὸ τὰς σημαίας των τὴν δόξαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του. Ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης, ἀρχηγὸς τότε τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, τοῦ ἔκαμεν ὑπαινιγμοὺς καὶ τὸν ἐκολάκευσε μὲ τὰς πλέον τερπνὰς ὑποσχέσεις. Τίποτε ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ κλονίσῃ τὴν ἀπόφασίν του ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ λάβουν οἱονδήποτε μέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρος. Δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ εἰς τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐνεψύχωνε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, οὔτε εἰς τὸ σύστημα τῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία τὰ διηύθυνεν, ἐκείνην τὴν θρησκείαν, ἐκείνην τὴν ἠθικήν, τὸ σύνολον τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα θὰ συνέτρεχον εἰς μίαν εὐτυχῆ ἀναγέννησιν, χάριν τῆς ὁποίας ἡ σύνεσις τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου θὰ ἠδύνατο ὁμολογουμένως νὰ εὐλογήσῃ τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἐπαναστατικὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ συνέχεια τῶν πραγμάτων ἐδικαίωσε τὰ μάλιστα τὴν σύνεσιν τῆς πολιτικῆς του, διότι οἱ Γάλλοι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐκκενώσουν μετ' ὀλίγον τὰς τουρκικὰς χώρας τῆς Ἠπείρου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ηὔξησε τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἀντικατέστησαν τὰ γαλλικὰ εἰς τὰς πρώην ἑνετικὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἱδρύθη ἡ Ἰόνιος Πολιτεία καὶ ἐδόθη διὰ τοῦ Βοσπόρου ἐλευθέρα δίοδος εἰς τὰ ρωσικὰ στρατεύματα, εἰς τὰ τρόφιμα, εἰς τὰ πάσης φύσεως ἐφόδια, καὶ τὸ πᾶν συνέβαλλεν ἵνα λάμψῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Ἑλλήνων ἡ αὐγὴ μιᾶς εὐτυχοῦς ἀνεξαρτησίας στηριζομένης εἰς τὴν ρωσικὴν προστασίαν.

Οἱ λόγοι, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἠρνήθη εἰς τοὺς Γάλλους τὴν συμπαράστασίν του, τὸν ὡδήγησαν ἀντιθέτως νὰ ἱδρύσῃ ἐπὶ σταθερῶν βάσεων ἓν ἰσχυρὸν φιλορρωσικὸν κόμμα ἐν τῇ περιοχῇ τῆς δικαιοδοσίας του. Κατὰ τὸ 1803 [ὁ κόμις Μοτσενῖγος, πληρεξούσιος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν [τοῦ Ἰγνατίου, τὴν ὁποίαν οὗτος καὶ ὑπεσχέθη. Αἱ ἐκθέσεις τοῦ Μοτσενίγου μαρτυροῦν πόσον χρήσιμος ὑπῆρξεν εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν ἡ βοήθεια αὕτη, προκειμένου νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπὸ τὴν ἀποπλάνησιν τῶν Γάλλων καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς πλέον ἐπιβούλους παγίδας, στρεφομένας ἰδίᾳ κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν του.

Ἡ δύσκολος κατάστασις, εἰς ἣν περιέστη ὁ Ἰγνάτιος, ἐπεδεινώθη δι' ἐνεργειῶν τῶν Γάλλων πρακτόρων. Ἀπὸ τοῦ 1805 ὁ Ἀλῆς, ὑποπτεύσας τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς Ρωσίας, εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ καταφέρῃ ἐναντίον του τὰ πλέον φοβερὰ πλήγματα καὶ ἑπομένως ἡ ζωὴ αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ. Μόνον μία κατεσπευσμένη φυγὴ ἠδύνατο νὰ τὸν σώσῃ, διὸ καὶ ἄνευ ταλαντεύσεως ἐγκατέλειψε τὴν ἐπισκοπήν του καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθά. Ἀλλὰ τότε, ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ἀφθονίας περιέπεσεν εἰς τὴν σκληροτέραν δυστυχίαν. Ἡ πτωχεία του ὅμως ἐξηυγενίζετο εἰς τὰ ὄμματά του ἀπὸ τὴν παρήγορον ἀνάμνησιν τῆς προηγηθείσης διαγωγῆς του καὶ ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῶν προθέσεών του.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐβάρυνε τὴν συνείδησίν του, ἦτο ἡ τύχη τῶν τόσων ἀτυχῶν, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ μπουντρούμια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τῶν ὁποίων τὸ ἔγκλημα ἦτο ὅτι συνεμερίζοντο τὴν πρὸς τὴν Ρωσίαν ἀφοσίωσίν του, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰγνάτιος διετήρησε μὲ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας.

Ἀποχωρήσας εἰς Κέρκυραν, οὐδὲν ἐζήτησε παρὰ τῆς Ρωσίας· ἀπέστειλε μόνον τὰς ἐκθέσεις του εἰς τὴν Ἁγίαν Σύνοδον Κωνσταντινουπόλεως, παρακαλῶν αὐτὴν νὰ προ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βλέψῃ διὰ τὰς ἀνάγκας του καὶ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπέφερον, διότι τὸν εἶχον ὑπηρετήσει μετὰ ζήλου καὶ πίστεως. Ἡ Ἁγία Σύνοδος τότε ἐν τῇ δικαιοσύνῃ της ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ καταλάβῃ ἢ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἢ ἄλλην μητρόπολιν τῆς ἐκλογῆς του... Προὐτίθετο νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτήν, ὅταν ὁ πληρεξούσιος Μοτσενῖγος, ἐν ὄψει ἐπιδεινώσεως τῶν ρωσοτουρκικῶν σχέσεων, παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς ρωσικῆς Αὐλῆς νὰ παραμείνῃ ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ ἀποτελεσματικώτερον ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν συμπατριωτῶν του. Ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα αὐτήν, ἀφωσιώθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, οὐδὲν ζητῶν προσωρινῶς εἰ μὴ μόνον τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως. Ἔκτοτε ὑπηρέτησε κατὰ τὰς διαταγὰς καὶ τὰς ὑποδείξεις τοῦ πληρεξουσίου καὶ τοῦ ρωσικοῦ κομιτάτου, εἴτε διευθύνων τὰς πολιτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Τούρκων πασάδων, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐξοπλίσει οἱ Ρῶσοι κατὰ τοῦ Ἀλῆ, εἴτε προτρέπων εἰς ἐχθροπραξίας τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, εἴτε τέλος καθοδηγῶν τὰς κινήσεις τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Τιλσὶτ ἔθεσε τέρμα εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἀπεσύρθη μετὰ τῆς ἱκανοποιήσεως ὅτι εἶχεν ἐκτελέσει θρησκευτικῶς τὸ καθῆκόν του. Τότε οἱ Ἄγγλοι ἐξελιπάρησαν αὐτὸν μυστικῶς διὰ τοῦ προξένου Κομιώτου νὰ μεταβῇ εἰς Μάλταν, ὅπου προσέφερον εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ κολακεύσῃ τὴν ματαιοδοξίαν του. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν χίμαιραι καταδεδικασμέναι ἀπὸ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἀνῆκεν. Ἐπιπροσθέτως, ποίαν βοήθειαν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του ἡ Δύναμις αὕτη, τὰ συμφέροντα τῆς ὁποίας ἀπῄτουν τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας;

Εὐθὺς κατόπιν ὁ Γάλλος γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἑπτανήσου ἔκαμεν εἰς αὐτὸν τὰς πλέον σαγηνευτικὰς προτάσεις. Ὁ πληρεξούσιος Μοτσενῖγος καὶ ὁ γενικὸς πρόξενος Μπενάκης γνωρίζουν ἐν λεπτομερείᾳ τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ δύνανται νὰ μαρτυρήσουν σχετικῶς, ἂν χρειασθῇ περαιτέρω ἀπόδειξις. Ἀλλὰ καὶ τὰς προτάσεις τοῦ Γάλλου διοικητοῦ ἀπέρριψε, διότι εἶχεν ἀναλάβει ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς ρωσικῆς Αὐλῆς, ἡ ὁποία τοῦ παρέσχε τὴν προστασίαν της, ἀφ' ὅτου διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσίας ἔχασε τὴν περιουσίαν του καὶ ἠρνήθη τὴν λαμπρὰν θέσιν, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφερον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἶτα, ὑπείκων εἰς τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Μοτσενίγου, ἠκολούθησε τοῦτον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἀνέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν τέλει ἐκλήθη εἰς Πετρούπολιν [1].

---

[1] APK, Glavnii Archiv, III - 23, 1808 G, D. 1,1 (=II, 38).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ε΄

Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΝ ΡΩΣΙΑ

Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω πότε ἀκριβῶς ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τῆς συνοδείας του ἔφθασεν εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας ἀκολουθήσας τὸν Μοτσενῖγον. Εἰκάζω ὅτι τοῦτο ἐγένετο περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου ἢ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1807, διότι ὁ Μοτσενῖγος ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πρὸς τὸν βαρῶνον Budberg ἐκθέσει του περὶ τοῦ Ἰγνατίου ἀπὸ 9/21 Νοεμβρίου 1807 ἔγραφεν, ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Κερκύρας. Γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος κατὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διατριβήν του δὲν ἐγκατεστάθη ἐν Νεαπόλει ἀλλὰ βορειότερον, ἐν Λιβόρνῳ, ἔνθα ὑπῆρχεν ἀκμάζουσα ἑλληνικὴ παροικία[1]. Εὑρίσκετο ὅμως προφανῶς εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Μοτσενίγου, ὅστις ἐκτιμῶν πάντοτε τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς δεξιότητας τοῦ μητροπολίτου ἀπέστειλεν ἐκ Νεαπόλεως τῇ 6/18 Ἀπριλίου 1808 πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας κόμιτα Ρομαντζὼφ νέαν περὶ Ἰγνατίου ἀναφοράν. Καὶ εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ Μοτσενῖγος ἐπανέλαβε πρὸς τὸν κόμιτα Ρομαντζὼφ συντόμως τὰς ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἑπτανήσῳ ὑπηρεσίας τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ὁ μητροπολίτης διέτρεξεν ἐνεργῶν κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τῆς Αὐλῆς. Ὑπενθυμίζει εἶτα τὴν ἀπὸ 9/21 Νοεμβρίου 1807 ἐκ Κερκύρας ἔκθεσίν του πρὸς τὸν βαρῶνον Budberg, ἐπὶ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔλαβε σχετικῶς πρὸς τὴν τύχην τοῦ Ἰγνατίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθει νὰ καταβάλλῃ τὸ ἐκ 500 τουρκικῶν γροσίων ἐπίδομα. Καταλήγων παρακαλεῖ τὸν ὑπουργόν, ὅπως, ἐὰν διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν δύναται ὁ ἴδιος νὰ ἀντιληφθῇ ἀπὸ τόσον μακρὰν ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελεν εὐδοκήσει νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν Ἰγνάτιον τὸ βοήθημα τοῦτο ὡς μόνιμον σύνταξιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν γνωρίσῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην εἰς αὐτὸν (τὸν Μοτσενῖγον), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποστείλῃ διὰ τὸν Ἰγνάτιον καὶ τὴν ἀκολουθίαν του διαβατήριον, ἵνα δυνηθῇ ὁ μητροπολίτης νὰ μεταβῇ εἰς Ρωσίαν, ὅπερ ἐξαιρέτως ἐπιθυμεῖ, ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἀνασταλῇ ἡ πρὸς αὐτὸν χορηγία[2].

Τὸ νέον διάβημα τοῦ Μοτσενίγου ὑπῆρξεν εὐτυχέστερον τοῦ πρώτου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, λαβὼν γνῶσιν τῶν περὶ Ἰγνατίου ἐκθέσεων, ἐνέκρινε τὴν μετάβασιν τοῦ μητροπολίτου εἰς Πετρούπολιν καὶ διέταξεν ἵν' ἀποσταλῶσιν εἰς αὐτὸν διαβατήριον καὶ συναλλαγματικὴ 500 δουκάτων διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου. Ὁ δὲ Ρομαντζώφ, ἀποστέλλων τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν Μοτσενῖγον διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Ἰουνίου 1808 ἐγ-

---

[1] Οὕτω πληροφορεῖ ὁ Ρήγας Παλαμήδης ἐν τῷ περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου σημειώματί του (= II, ἀρ. 280).

[2] APK, Glavnii Archiv, III - 23, 1808 G, D. 1,4 (= II, ἀρ, 39).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γράφου του, ἔδωκε σαφεῖς διαβεβαιώσεις περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἰγνατίου καὶ περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ γενναιοδωρίας τοῦ αὐτοκράτορος [1].

Κατόπιν τούτου ὁ Ἰγνάτιος, διελθὼν ἐκ Βενετίας, ὅπου εἶχεν ἤδη μετατεθῆ ὁ Μοτσενῖγος, καὶ λαβὼν συστατικὰ γράμματα παρ' αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν εἰς Πετρούπολιν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1809 [2]. Ἀφιχθεὶς εἰς τὴν ρωσικὴν πρωτεύουσαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Χριστοφόρου καὶ τοῦ γραμματέως του Μόστρα [3], ἔτυχε λαμπρᾶς ὑποδοχῆς καὶ εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ὑπουργῶν κατὰ τὸ ὀκτάμηνον διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του [4]. Στωμύλος δὲ ὢν καὶ εὐφυὴς ἠδυνήθη εὐκόλως νὰ κατακτήσῃ τὴν εὐγενῆ καρδίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄, ὅστις ἡτοίμασε πράγματι διὰ τὸν νέον του προστατευόμενον λαμπρὸν μέλλον, ἀνάλογον καὶ ἀντάξιον πρὸς τὴν πεῖράν του καὶ τὰς ἱκανότητάς του.

Ὁ Ἰγνάτιος συνεδέθη ἰδιαιτέρως ἐν Πετρουπόλει μετὰ τοῦ κόμιτος Ρομαντζώφ [5], γενομένου ἐν τῷ μεταξὺ πρωθυπουργοῦ, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ὁποίου συνέγραψε γαλλιστὶ μακρὸν ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπραγματεύθη περὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν, περὶ τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων καὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας τοῦ κλήρου [6]. Ὁ δὲ Ρομαντζώφ, λαβὼν τὸ ὑπόμνημα, ἐξέφρασε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον τὰς εὐχαριστίας του δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1809, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχαρακτήρισεν ὡς λίαν ἐνδιαφέρον, γεγραμμένον μετὰ θείας χάριτος τὸ πόνημα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον εὗρε τὰ ἴχνη τῶν διακεκριμένων ἀρετῶν, αἵτινες ἐχαρακτήριζον τὸν μητροπολίτην. Τὸ πονημάτιον τοῦτο, ἔγραφεν, ηὔξησε τὴν ἣν εἶχε περὶ τοῦ Ἰγνατίου εὐμενῆ διάθεσιν καὶ γνώμην [7]. Περὶ τοῦ ὑπομνήματος τούτου γενήσεται περαιτέρω ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει ὁ προσήκων λόγος.

Τοσαύτας δ' ἀνέπτυξεν ὁ Ἰγνάτιος σχέσεις μετὰ τῶν ἰσχυόντων ἐν Πετρουπόλει Ρώσων, ὥστε, καθὼς παραδίδει ἡμῖν ὁ Ρήγας Παλαμήδης, «αὐτὸς ἐσύστησεν εἰς τὴν

---

[1] ΑΡΚ, Glavnii Archiv, III - 23, 1808 G, D. 1,11 (= II, ἀρ. 40).

[2] Ὅρα τὴν ἐκ Βενετίας ἐπιστολὴν τοῦ Μοτσενίγου πρὸς Ρομαντζὼφ ἀπὸ 12/24 Μαρτίου 1809. ΑΡΚ, Glavnii Archiv, III - 23, 1808 G, D. 1,14 (= II ἀρ. 42).

[3] Ἐφημ. *Πατρὶς* (Κερκύρας), 4 Φεβρουαρίου 1850 (παράρτημα).

[4] Ὅρα τὸ σημείωμα τοῦ Ρ. Παλαμήδη περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου (= II, ἀρ. 280) καὶ τὴν πρὸς Μουχτὰρ πασᾶν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου ἐξ Ἰασίου ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1810, περὶ ἧς πλείονα περαιτέρω.

[5] Νικόλαος Πετρόβιτς Ρομαντζὼφ (1754 - 1826)· διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας τὸ 1807, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος 1808 ἐγένετο πρωθυπουργός.

[6] ΛΕ, Α΄ (1811), σ. 61. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά, τόμ. Α΄, σ. ιη΄, σημ.

[7] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 1 (=II, ἀρ. 43).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ρωσίαν καὶ τὸν κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν καὶ πολλούς ἄλλους ὁμογενεῖς»[1]. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι βεβαίως οἱ Ρῶσοι εἶχον ἴδια μέσα, ἵνα πληροφορηθῶσι τὰ προσόντα τοῦ Καποδίστρια καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ διότι ὁ τελευταῖος οὗτος, ὡς ἀναφέρει ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, μετέβη εἰς τὴν Ρωσίαν μετὰ πρόσκλησιν τοῦ καγκελλαρίου Ρομαντζὼφ κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1809, ἤτοι μῆνάς τινας ἐνωρίτερον τοῦ Ἰγνατίου[2].

Ἄνθρωπος τοσαύτης ζωτικότητος καὶ δραστηριότητος, οἷος ἦτο ὁ Ἰγνάτιος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατρίβῃ ἐν Πετρουπόλει συντάσσων ὑπομνήματα καὶ ἀρκούμενος εἰς τῶν ἐπισήμων τὰς συναναστοφάς. Ἤδη ἡ Ρωσία ἦτο περιπεπλεγμένη εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, τὰς ὁποίας ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἶχε καταλάβει ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1806. Ἀλλ' ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἔζη πυκνὸν ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τῆς εὐνοίας τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνάγκην ὁ ρωσικὸς στρατὸς κατοχῆς, ἐπιπροσθέτως δὲ μετὰ τῶν ρωσικῶν δυνάμεων τοῦ Δουνάβεως ἐμάχοντο καὶ ἑλληνικὰ σώματα, οἱ «ἀλβανικοὶ λόχοι ἢ καπιτανίαι», ὡς ἀπεκάλουν οἱ Ρῶσοι τοὺς ὑπ' αὐτῶν συνταχθέντας ἐξ Ἑλλήνων ὀρεινοὺς ἀκροβολιστὰς καὶ τὰ ἐπικουρικὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπηρέτει καὶ ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος φέρων τὸν βαθμὸν «Ἀλβανοῦ λοχαγοῦ» πρῶτον καὶ εἶτα, προτάσει τοῦ ἀρχιστρατήγου Προζορόφσκη, τὸν βαθμὸν τοῦ Ρώσου συνταγματάρχου[3]. Ἐκεῖ ὑπηρέτει ὡσαύτως ὁ παλαιὸς φίλος τοῦ Ἰγνατίου στρατηγὸς Ἐμμ. Παπαδόπουλος, ὅστις εὗρε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἔνδοξον θάνατον (1810).

Ὑπῆρχε κατὰ ταῦτα εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Δουνάβεως ἡ αὐτὴ ὡς ἐν Ἑπτανήσῳ κατὰ τὸ 1807 στρατιωτικὴ κατάστασις, καὶ οἱ Ρῶσοι δικαίως συνεπέραναν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ τὰς καλάς του ὑπηρεσίας ἐπηρεάζων ὑπὲρ τῆς Ρωσίας τοὺς ἑλληνικοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς βλαχικοὺς πληθυσμοὺς τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ φρονηματίζων τὰ ὑπὸ τὰς ρωσικὰς σημαίας μαχόμενα ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ σώματα.

Ὅθεν κενωθέντος τοῦ θρόνου Οὐγγροβλαχίας διὰ τῆς βιαίας ἐξώσεως τοῦ μητροπολίτου Δοσιθέου, διωρίσθη ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, τῇ ἐπινεύσει τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, μητροπολίτης Βουκουρεστίου καὶ πρόεδρος τοῦ Διβανίου, ἤτοι τοῦ κυβερνητικοῦ συμβουλίου τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, «ὁ τῷ ὄντι πανιερώτατος καὶ ἐν ἑλλογίμοις ἄριστος, ὁ ἀπὸ Ἄρτης μητροπολίτης κὺρ Ἰγνάτιος, καὶ κατεκόσμησε τὴν τῆς Οὐγγροβλαχίας μητρόπολιν»[4]. Ἄμεσος συνεργάτης αὐτοῦ ἐν τῇ

---

[1] Ὅρα τὸ σημείωμα τοῦ Ρ. Παλαμήδη περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου (=II, ἀρ. 280).

[2] Αὐτοβιογραφία Ἰ. Καποδίστρια (ἔκδοσις Μ. Λάσκαρι), σ. 21. Ὁ Παλαμήδης ἐπλανᾶτο πιστεύων, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος μετέβη εἰς Πετρούπολιν πρὸ τοῦ 1808.

[3] Κ. ΡΑΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 55. Πρβλ. καὶ ΓΟΥΔΑ, ἔνθ' ἀνωτ., Ε', 403 κἑ. καὶ Ἰω. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 93 κἑ.

[4] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΦΩΤΕΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας... Βιέννη 1818, τόμ. Β', σ. 530, σημ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πολιτικῇ διοικήσει ὡρίσθη ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν ὁ στρατηγὸς Ἔγκελχαρ ὡς ὑποπρόεδρος τοῦ Διβανίου [1].

Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἡ πρὸς τὸν Ἰγνάτιον εὔνοια τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ μέλη τῆς συνοδείας του μῆνα μόλις μετὰ τὸν διορισμόν του εἰς τὸν θρόνον Οὐγγροβλαχίας. Καὶ εἰς μὲν τὸν ἀδελφόν του Χριστόφορον ἀπενεμήθη τὸ ἀξίωμα τοῦ συμβούλου τῆς Αὐλῆς (conseilleur de Cour), εἰς δὲ τὸν Δημ. Μόστραν τὸ τοῦ ἐπιτίμου συμβούλου μετὰ ἐτησίας συντάξεως ἐκ 500 ρουβλίων [3].

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ καθήκοντα ὁ Ἰγνάτιος ἀνέλαβε καὶ τὸ ἔργον τοῦ συμβούλου παρὰ τῷ Ρώσῳ ἀρχιστρατήγῳ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Δουνάβεως Νικολάῳ Καμένσκῃ [3]. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἀντλοῦμεν ἐκ τοῦ σπουδαιοτάτου διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ποιήματος, τῆς Ἀληπασιάδος τοῦ Δελβινακιώτου Χατζῆ Σεχρέτη, ὅστις διὰ τῶν ἀφελῶν του στίχων περιέγραψε πόσον ἐξέχον πρόσωπον διεδραμάτισεν ἐν τῷ ρωσικῷ στρατοπέδῳ τοῦ Δουνάβεως ὁ Ἰγνάτιος συμβουλεύων καὶ καθοδηγῶν παντοιοτρόπως τοὺς Ρώσους.

«Καὶ 'ς τὸ οὐρδὶ τοῦ Μόσκοβου εἶναι κι' ἕνας δεσπότης,
ποὺ 'ταν ραγιᾶς τοῦ βασιλιᾶ καὶ δέσποτας Ναρτιώτης [4].
Καὶ σκίαχθ' ἀπ' τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ μὴ τόνε σκοτώσῃ,
καὶ χώθηκε 'ς τὸ Μόσκοβο αὐτὸς γιὰ νὰ γλυτώσῃ.
Αὐτὸν εἶχε ρωτάμενον 'ς ὅλα του τὰ φουσᾶτα,
κι' ὁρμήνευε τ' ἀσκέρι του καὶ τό 'βανε στὴ στράτα» [5].

Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν ἡ τύχη ἔφερε τὸν μητροπολίτην καὶ πάλιν ἀντιμέτωπον πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, διότι κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνας ἐν Βλαχίᾳ συνεπολέμει μετὰ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων κατὰ τῶν Ρώσων ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ σώματος ὁ υἱὸς τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων Μουχτὰρ πασᾶς, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο, ὅτι εἶχεν ἄλλοτε φιλικωτάτας σχέσεις ὁ Ἰγνάτιος.

Περὶ τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Μουχτὰρ πολλά, ὡς φαίνεται, ἀνέ-

---

ΣΕΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 116. Πρβλ. καὶ Ἐπιστολὰς Ἀδ. Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), τόμ. Β', σ. 95 (ἐπιστολὴ Κοραῆ πρὸς Ἀλέξ. Βασιλείου ἀπὸ 16 Μαρτίου 1810).

[1] ΛΕ, τόμ. Α' (1811), σ. 58. Ἰδὲ καὶ τὸ πρὸς Βαρδαλάχον δίπλωμα τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας, δημοσιευόμενον περαιτέρω.

[2] Ὅρα ἐπιστολὴν τοῦ Ρομαντζὼφ πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 5 Φεβρουαρίου 1810. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 2 (=ΙΙ, ἀρ. 44).

[3] Ὁ Ρ. Παλαμήδης εἰς τὸ προαναφερθὲν περὶ Ἰγνατίου σημείωμά του ἀναφέρει: «Κατὰ τὸ 1808 εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον τῆς Ρωσίας ἐδιορίσθη σύμβουλος τοῦ ἀρχιστρατήγου Κουτουζὼφ μὲ βαθμὸν στρατηγοῦ καὶ μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας».

[4] Ν α ρ τ ά: τουρκ. = ἡ Ἄρτα.

[5] Κ. Ν. ΣΑΘΑ, Ἱστορικαὶ διατριβαί. Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 300.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φερεν ὁ Ἰγνάτιος πρὸς τοὺς ἐν Πετρουπόλει ἐπισήμους, ἰδίως περὶ τῆς φιλοδοξίας καὶ τῶν σχεδίων αὐτῶν, ὅπως ἀποστῶσιν ἐν καιρῷ τῆς σουλτανικῆς ἐπικυριαρχίας γινόμενοι ἄρχοντες ἀνεξαρτήτου κράτους. Διὸ καὶ ἀναχωρῶν διὰ τὴν νέαν ἕδραν του ἔλαβεν ἐντολὴν παρὰ ¦τοῦ κόμιτος Ρομαντζώφ, ὅπως ἐπιχειρήσῃ νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος τῆς Ρωσίας ὑποθάλπων τὰ περὶ ἀνεξαρτησίας σχέδιά των, ὡς ἔπραττε πιθανῶς καὶ πάλαι ποτὲ ἐν Ἰωαννίνοις. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ λεχθῶσι τὰ δέοντα εἰς τὸ προσεχὲς κεφάλαιον.

Τὴν περιπετειώδη πορείαν του ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Ἄρτης μέχρι τοῦ θρόνου τῆς Οὐγγροβλαχίας περιέγραψεν ὁ ἴδιος ὁ Ἰγνάτιος κατὰ τὸν ἐνθρονιστήριόν ἐν Βουκουρεστίῳ λόγον του τῆς 5 Μαΐου 1810 δι' ὀλίγων ἁδρῶν φράσεων. Ἐνθυμούμενος τὰς πικρὰς ἡμέρας, τὰς ὁποίας διῆλθεν ἐν Ἠπείρῳ ἐν μέσῳ ἀτυχοῦς πεφιλημένου ποιμνίου, ὑπεσχέθη νὰ ἐργασθῇ μετὰ ζήλου πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ του καὶ πρὸς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξέφρασεν αἰσιοδοξίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του: «Ὅταν οἱ καταδιώκοντές με ἐνόμιζον ὡς βεβαίαν τὴν ἐξόντωσίν μου, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἔβλεπε μὲ λύπην της τὸν κίνδυνον καὶ ἐστοχάζετο ἀδύνατον τὴν ἐπανόρθωσίν μου, ὁ μέγας μονάρχης τοῦ Βορρᾶ ἐκτείνει τὸ βασιλικὸν σκῆπτρόν του, τὸ ὁποῖον γίνεται ἀσπὶς εἰς ἐμὲ καὶ ἡ πλέον δυνατὴ προστασία· ἡ αὐτοκρατορική του Μεγαλειότης μὲ κράζει ἔπειτα εἰς τὴν πανέκλαμπρόν του Αὐλὴν καὶ μὲ κάμνει νὰ ἰδῶ τὸν καλύτερον ἄνθρωπον καὶ τὸν εὐσεβέστερον χριστιανὸν εἰς τὸν μεγαλύτερον αὐτοκράτορα τῆς Εὐρώπης· θέλει νὰ μὲ ἰδῇ ἐν τοῖς πράγμασιν· ἡ λαμπρὰ αὕτη μητρόπολις μένει χηρεύουσα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ εὐθὺς ὁ κλῆρος ἐπ' ἐμέ. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, ὅτι καρδία βασιλέως ἐν χειρί θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Θεός, κρίμασιν οἷς οἶδε μόνος αὐτός, ἠθέλησε νὰ μὲ ὑστερήσῃ ἀπὸ τὰ τέκνα μου, πλὴν δὲν μὲ ἄφησεν ἀπαρηγόρητον καὶ νὰ κλαίω πάντοτε ὡς ἡ Ραχήλ. Μοὶ ἔδωσεν ἄλλα τέκνα νέα καθὼς τῷ Ἰώβ, τὰ ὁποῖα ἐλπίζω ὅτι μὲ τὴν εὐσέβειάν των, μὲ τὸν χριστιανισμόν των καὶ μὲ τὰ καλά των ἤθη θέλουν μὲ κάμει νὰ λησμονήσω τὴν πικρίαν ὅπου μὲ ἐπροξένησεν ἡ ἀποτέκνωσίς μου...»[1].

ΣΤ'.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ

Ἡ διὰ γαλλικῶν ραδιουργιῶν γενομένη καθαίρεσις τῶν ὁσποδάρων τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου τῆς Βλαχίας καὶ Ἀλεξάνδρου Μουρούζη

---

[1] Τεῦχος περιέχον λόγους τοῦ Ἰγνατίου. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ' 121 (= Π, ἀρ. 274).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς Μολδαβίας, ἥτις ἀντέβαινεν εἰς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Ἰασίου τοῦ 1792, καὶ ἄλλαι παρασπονδίαι τῆς Τουρκίας ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, παρὰ τὴν γενομένην μεταγενεστέρως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατόπιν ἀγγλογαλλικῆς πιέσεως ἀποκατάστασιν τῶν καθαιρεθέντων ἡγεμόνων, νὰ διατάξῃ τὴν εἰσβολὴν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Οἱ Ρῶσοι, ἀρξάμενοι τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1806, κατέλαβον τὸ Βουκουρέστιον τῇ 24 Δεκεμβρίου. Τότε ὁ Σουλτάνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας τῇ 5 Ἰανουαρίου 1807 καὶ ἠνάγκασε καὶ πάλιν τὸν Πατριάρχην νὰ ἐκδώσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας «ἐκκλησιαστικὸν καὶ συμβουλευτικὸν γράμμα» εἰς δημώδη γλῶσσαν κατὰ τῶν Ρώσων [1].

Παρὰ τὰς γενομένας δὲ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσίτ (23 Ἰουνίου/5 Ἰουλίου 1807) καὶ συμφώνως πρὸς τὸ ὄγδοον ἄρθρον τῆς μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατόρων μυστικῆς συνθήκης μεσολαβητικὰς προσπαθείας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ παρὰ τὴν σύναψιν ἀμφιβόλου τινὸς ἀνακωχῆς (12/24 Αὐγούστου 1807), ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος διετηρήθη καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις συνεχίσθησαν ἐπὶ μακρόν.

Μετὰ τὴν συνέντευξιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἐν Ἐρφούρτῃ (Σεπτέμβριος 1808), κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ ὁριστικὴ παράδοσις τῶν Ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὁ Τσάρος προσήρτησεν ἐπισήμως εἰς τὸ κράτος του τὴν Βλαχίαν, Μολδαβίαν καὶ Βεσσαραβίαν, ἐπικυρωθείσης τῆς ἑνώσεως μετ' ὀλίγον δι' οὐκαζίου [2]. Ὁ δὲ Ναπολέων ἀνεγνώρισε τὴν προσάρτησιν τῶν Ἡγεμονιῶν ὑπὸ τῆς Ρωσίας δημοσίᾳ, τῇ 4 Δεκεμβρίου 1809.

Τοιουτοτρόπως, ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, περιῆλθε καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἡγεμονιῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ρώσων, πρῶτον ἔργον τῶν ὁποίων ἀρχομένου τοῦ 1810 ὑπῆρξεν ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ὑπόπτων ἐπὶ φιλοτουρκισμῷ ἀρχόντων διὰ φιλίων προσώπων. Μεταξὺ τῶν ὑπόπτων τούτων ἐπὶ ἀντιρρωσικῇ στάσει ὑπῆρξεν ὁ βιστιάρης (ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν) Φιλιππέσκος, κατηγορηθεὶς ἐπὶ κατα-χρήσει καὶ τουρκισμῷ καὶ ἐξωσθεὶς διὰ τοῦτο εἰς Μπελγοροὸδ τῆς Ρωσίας, καὶ ὁ μητροπολίτης Βουκουρεστίου Δοσίθεος, τὴν ἔξωσιν καὶ ἀντικατάστασιν τοῦ ὁποίου ἀπεφάσισεν ἡ ρωσικὴ Σύνοδος καὶ ἐνέκρινεν ὁ αὐτοκράτωρ [3]. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀπεστάλη εἰς Βουκουρέστιον ὁ ἔξαρχος τοῦ ρωσικοῦ Πατριαρχείου Γαβριήλ, ὅστις ἐπέβλεψεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταβολήν. Ὁ πρωτοσύγκελλος Naum Rîmniceanu [4] παρέχει ἡμῖν ἀκριβεῖς περὶ τῶν γεγονότων τούτων πληροφορίας :

---

[1] Χρυσοστομου Παπαδοπουλου, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, σ. 7 - 10.

[2] Π. Καρολιδου, Ἱστορία τοῦ ΙΘ' αἰ., τόμ. 1 (ἐν Ἀθήναις 1892), σ. 671 κἑ.

[3] Δ. Φωτεινου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 530, σημ.

[4] Περὶ Ριμνιτσεάνου βλ. Δημ. Οικονομιδου, Ἀνέκδοτον χρονικὸν περὶ τῆς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 69 κἑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«1810 Ἰανουαρίου 6 Πέμπτη. Ἔφθασεν ἐνταῦθα ὁ λόγος ὁποὺ ἐξεφώνησε ὁ Ναπολέων Μποναπάρτε εἰς τὸ νομικὸν σῶμα ἐν Παρισίῳ, ἐν ᾧ ἐμπεριέχεται καὶ περὶ Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, ὅτι τὰς ἔνωσεν ἡ Ρωσία εἰς τὸ ἰμπέριόν της.

1810 Ἰανουαρίου 8 Σαββάτῳ πρωΐ ἐμβῆκεν εἰς τὸ Βουκουρέστι ὁ ἔξαρχος Γαβριὴλ καὶ ἐκόνευσεν εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας.

1810 Ἰανουαρίου 15 Σαββάτῳ ἀνεγνώσθησαν εἰς τὸ Διβάνι τὰ οὐκάζα διὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Δοσιθέου Οὐγγροβλαχίας ἀπὸ τὴν μητρόπολιν καὶ ἀντ' αὐτοῦ διωρίσθη ὁ πρώην Ἄρτης Ἰγνάτιος»[1].

Τὴν βιαίαν ἔξωσιν τοῦ Φιλιππέσκου γενομένην τὴν 19 Φεβρουαρίου, ἠκολούθησεν ἡ ἔξωσις τοῦ Δοσιθέου:

«1810 Μαρτίου 8 Τρίτη ἐξεκινήθη καὶ ὁ Δοσίθεος ἐντεῦθεν μὲ ὀφφικιάλην μπουμπασίρην εἰς ἓν μοναστήρι τῆς Μπογδανίας. Ὁ δὲ μπάνος Κωστάκης Γκίκα καὶ ὁ γενεράλης Μαχμέτιος ἐτραβήχθησαν ἀπὸ τὴν κομίσιαν»[2].

Ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 1810 ὁ Ἰγνάτιος ἔφθασε διὰ τοῦ Ἰασίου εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἀνέλαβεν εὐθὺς τὰ ὑψηλά του καθήκοντα.

«1810 Μαΐου 5 Πέμπτη πρωΐ εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς ἡμέρας ἐμβῆκεν ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος εἰς τὸ Βουκουρέστι, ἔγινεν ἡ τζιριμόνια εἰς τὴν μητρόπολιν παρόντων τῶν ἀρχόντων καὶ ὅλου τοῦ κλήρου, ὅπου καὶ ἔβαλε λόγον ὁ νέος μητροπολίτης εἰς τὸν θρόνον του καθήμενος»[3].

Ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Ἰγνάτιος ἐν τῇ μητροπόλει του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του εἰς Βουκουρέστιον, τυγχάνων ἀνέκδοτος, παραμένει θαυμάσιον μνημεῖον τῆς ρητορικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς τέχνης. Ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου τούτου ἐκφράζει ὁ μητροπολίτης τὴν ἄπειρον χαράν του, διότι εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νέου του ποιμνίου, «ἀρχιερεὺς εἰς μίαν ἐπαρχίαν, ὅπου τὸ σῶμα τῶν εὐγενῶν εἶναι τόσον λαμπρόν, τόσον φωτισμένον, ὥστε κάμνει τιμὴν εἰς τὸν ἑαυτόν του, εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὸν ἴδιόν του ποιμένα, ὅπου εὑρίσκονται καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἄνδρες πεπαιδευμένοι, ἀγαθοί, χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἄξιοι διὰ νὰ ἑλκύσουν τὴν προσοχὴν ἑνὸς καλοῦ ποιμένος...». Οὐδὲ ὀφείλεται ἡ χαρά του εἰς τὸ ὅτι ἐτοποθετήθη εἰς πλουσίαν ἐπαρχίαν· ἀδιαφορεῖ διὰ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, διότι ἐκ νεότητός του ἔμαθε νὰ ἀποδίδῃ σημασίαν μετὰ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας μᾶλλον ἢ εἰς τὸ χρῆμα. Διὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο

---

[1] Cronicarii Greci carii au scris despre Români în epoca Fanariota. Textul Grecesc şi traducerea Românească lucrare făcuta de CONSTANTIN ERBICEANU profesor. Bucureşti 1888, σ. 289. Πρβλ. καὶ CONSTANTIN ERBICEANU, Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei... Bucureşti 1888, ἔνθα δημοσιεύεται ὁλόκληρον τὸ χρονικὸν τοῦ Rîmniceanu ἀπὸ σελ. 497 κέ.

[2] Cronicarii Greci, σ. 291.

[3] Αὐτόθι, σ. 292.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπιθυμεῖ ἢ νὰ ἴδῃ καὶ τὸν κλῆρον φωτισμένον καὶ ἄξιον διὰ μίαν λαμπρὰν μητρόπολιν ὡς ἡ ἰδική του. Ἀναλύων εἶτα τὰ καθήκοντα τοῦ καλοῦ ποιμένος, ὡς ὁ ἴδιος τὰ ἀντιλαμβάνεται, διακηρύσσει τὸ θάρρος του καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν του διὰ τὸ μέλλον, ἰσχυριζόμενος ὅτι τὰ παλαιά του παθήματα ἐν Ἠπείρῳ ἐγένοντο μάθησις καὶ πεῖρα καὶ σωφροσύνη. Ἐκφράζων ἐν συνεχείᾳ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν μέγαν μονάρχην τοῦ Βορρᾶ — τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον — δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπραξε, ὑπόσχεται νὰ πράξῃ τὸ πᾶν χάριν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας τοῦ λαοῦ, ἥτις προφανῶς εἶχε κλονισθῇ ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ προκατόχου του Δοσιθέου. «Δὲν θέλω λείψει ἀπὸ τοῦ νὰ σᾶς νουθετῶ πατρικῶς, διὰ νὰ ἀφήσετε τὰ πάθη ὁποὺ ἡ προτέρα διοίκησις σᾶς ἐνέσπειρε καὶ νὰ λάβετε αἰσθήματα εὐγενῆ...». Καταλήγει δ' εὐχόμενος τὴν νίκην τῶν ὅπλων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, «ὃν σύ, Κύριε, ὥρισας βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προστατεύειν τῆς Ὀρθοδόξου σου Ἐκκλησίας» [1].

Εἰς τὰς διασωθείσας ἐπιστολὰς τοῦ Ἰγνατίου ἐκ Βουκουρεστίου καταφαίνεται ἔκδηλος ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀφ' ἑνὸς τὸ ποίμνιόν του καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ ρωσικὰ συμφέροντα, ἀναδεικνυόμενος ἄξιος τῆς πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης τοῦ Τσάρου. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Βουκουρέστιον ἔγραφε πρὸς τὸν κόμιτα Ρομαντζὼφ (27 Μαΐου 1810): «Ἐλπίζω ν' ἀνταποκριθῶ πλήρως εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν μου ὑπούργημα καὶ νὰ δώσω εἰς τὴν Ρωσίαν νέας ἀποδείξεις τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς εἰλικρινείας μου, διὰ νὰ δύναμαι νὰ εἶμαι ἄξιος τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς προστασίας τῆς ἐξοχότητός σας» [2]. Τοιαύτας ἀποδείξεις παρέσχε πράγματι ἀφθόνους κατὰ τὴν ἐν Βλαχίᾳ διαμονήν του.

Πρὶν ἔτι φθάσῃ εἰς Βουκουρέστιον, εὑρισκόμενος ἐν Ἰασίῳ ἀσθενής, ἐπεχείρησε κατ' ἐντολὴν τοῦ Ρομαντζὼφ ν' ἀνασυνδέσῃ τὰς σχέσεις του μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ, ὅστις, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον τοῦ Δουνάβεως. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐνεργείας ταύτης ἦτο νὰ ἐπιδιώξῃ νὰ παρασύρῃ πρὸς τὴν Ρωσίαν διὰ δελεαστικῶν ὑποσχέσεων τοὺς δύο ἐκείνους ἰσχυροὺς Ὀθωμανούς, τῶν ὁποίων ἐγνώριζε παλαιόθεν τὰ φιλόδοξα σχέδια ὅπως καταστῶσιν ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες. Πρὸς τοῦτο ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς δύο τούτους παλαιούς του γνωρίμους σαγηνευτικὰς ἐπιστολάς, μίαν ἑκατέρῳ, εἰς τὰς ὁποίας διαφαίνεται εὐκόλως ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ εὐστροφία. Εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀλῆν ἐπιστολήν του ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1810 ἐξ Ἰασίου ἔγραψεν, ὅτι εἶχεν ἐγκαταλείψει ἀπὸ πολλοῦ χρόνου τὴν Ἰταλίαν, διότι κληθεὶς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας μετέβη εἰς Πετρούπολιν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει σκοπίμως ὡς τὴν ὡραιοτέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν πόλιν τῆς Εὐρώπης. Ἐγένετο δεκτὸς λίαν φιλοφρόνως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος εἶναι πλήρης γλυ-

---

[1] Τεῦχος περιέχον λόγους τοῦ Ἰγνατίου. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ' 121 (= II, ἀρ. 274).

[2] APK, Glavnii Archiv, C. 1-9, Op. 8, 1810 G, D. 3, L. 1-3, 4 (= II, ἀρ. 47).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κύτητος καὶ καλωσύνης. Ἡ διαμονή του εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην ὑπῆρξε λίαν εὐχάριστος. Λόγῳ τοῦ ψυχροῦ κλίματος, λίαν ἀκαταλλήλου διὰ τὴν ὑγείαν του, ὁ αὐτοκράτωρ ηὐδόκησε νὰ τὸν διορίσῃ μητροπολίτην Βλαχίας, ἵνα δυνηθῇ νὰ ζήσῃ εἰς γλυκύτερον κλῖμα· διὰ τοῦτο καὶ διέτριβε τότε, ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολήν, εἰς Ἰάσιον ἀσχολούμενος εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Μολδαβίας καὶ τῆς Βεσσαραβίας. Εὑρισκόμενος λοιπὸν τώρα πλησιέστερον εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐθεώρησε χρέος του νὰ γράψῃ εἰς τὴν Ὑψηλότητά του, ἵνα μάθῃ εἰδήσεις του καὶ ἵνα ἀνανεώσῃ τὴν ἀρχαίαν μετ' αὐτοῦ φιλίαν.

Γράφει ἐν συνεχείᾳ, ὅτι εὑρισκόμενος εἰς τὴν Πετρούπολιν δὲν ἐλησμόνησε τὰς μυστικὰς συνομιλίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἄλλοτε μετὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ τοὺς μυχίους πόθους αὐτοῦ, καὶ θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ πράξῃ δι' αὐτὸν εὐχάριστα πράγματα, ἐὰν ἐγνώριζε τὰς τωρινὰς διαθέσεις του· δὲν ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν συγκατάθεσίν του, ἀλλ' ἦτο πάντοτε ἕτοιμος νὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ.

Ἐν συνεχείᾳ πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ρώσου ἀρχιστρατήγου εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Δουνάβεως κόμιτος Καμένσκη, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ὡς στρατιωτικὸν ἥρωα καὶ ὡς στενῶς μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένον. Πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦτον — γράφει — συνέστησε τὸν στενόν του φίλον Μουχτὰρ πασᾶν καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Καμένσκη τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ θεωρῇ [τὸν Μουχτὰρ] ὡς φίλον καὶ θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀποδείξεις τῆς φιλίας του εἰς πᾶσαν περίστασιν. Καταλήγων διαβεβαιοῖ τὸν Ἀλῆν περὶ τῆς εἰλικρινείας του. «Ἐὰν — γράφει — αἱ περιστάσεις καὶ αἱ διαβολαὶ τῶν ἄλλων μᾶς ἐχώρισαν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ εἴμεθα διὰ παντὸς χωρισμένοι»[1].

Εἶναι προφανές, ὅτι τὰ ἀνωτέρω, γραφέντα κατὰ διαταγὴν τοῦ κόμιτος Ρομαντζώφ, ἀπετέλουν συγκεκαλυμμένην πρὸς τὸν Ἀλῆν πρότασιν, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος προθύμως ἤθελεν ἐνισχύσει τοῦτον, ἐὰν ἀπεφάσιζε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν παλαιόν του περὶ ἀνεξαρτησίας πόθον ἀποσπώμενος ἐκ τῆς Ὑ. Πύλης. Ὁ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Καμένσκην ὕμνος σκοπὸν εἶχε βεβαίως νὰ δείξῃ εἰς τὸν Ἀλῆν ποίου ἀνδρὸς θὰ εἶχεν ἐνδεχομένως τὴν προστασίαν καὶ τὴν συμπαράστασιν.

Καὶ εἰς τὴν πρὸς Μουχτὰρ ἐπιστολήν του ὁ Ἰγνάτιος ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐν Πετρουπόλει διαμονῆς του καὶ τῆς φιλόφρονος ὑποδοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ περὶ τοῦ διορισμοῦ του ὡς μητροπολίτου Βλαχίας. Ἐν συνεχείᾳ διαβεβαιοῖ τὸν Μουχτὰρ περὶ τῆς εἰλικρινοῦς του φιλίας, τὴν ὁποίαν οὐδὲν περιστατικὸν ἠδυνήθη νὰ μειώσῃ. Διὸ καὶ δὲν ἐλησμόνησε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν νέον ἀρχιστράτηγον Καμένσκην, τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἀλῆν ἐπιστολῇ, περιγράφει τὰ ὑπέροχα κατορθώματα. Ὁ στρατηγὸς οὗτος, ἐπειδὴ εἶναι γενναῖος, ἀγαπᾷ ἐπίσης τοὺς γενναίους καὶ ἐπιπροσθέτως, χαριζόμενος εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ὑπεσχέθη νὰ θεωρῇ τὸν Μουχτὰρ ὡς φίλον του ἀκόμη

---

[1] ΑΡΚ, ἔνθ' ἀνωτ. (= Π, ἀρ. 45).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἐν ὥρᾳ πολέμου. Δύναται λοιπὸν ὁ Μουχτάρ, νὰ ἀλληλογραφῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Ρώσου τούτου στρατηγοῦ, καθὼς ἔπραττεν ὁ πατήρ του κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον μετὰ τοῦ πρίγκιπος Ποτέμκιν . . . [1].

Καὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ σκοπὸς εἶναι καταφανής. Ἐπεδίωκε δι' αὐτῆς ὁ Ἰγνάτιος νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸν Μουχτὰρ πασᾶν πρὸς τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον.

Ἀμφότεραι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ὑπεβλήθησαν ἐν ἀντιγράφῳ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος τὰς εὗρεν ἀρίστας, παρεκάλεσε δὲ διὰ τοῦ Ρομαντζὼφ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν ἀπαντήσεων τῶν πασάδων τούτων [2].

Εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ στείλῃ εἰς τὸν προορισμόν των ὁ ἀρχιστράτηγος Καμένσκη, δὲν ὑπῆρξε προφανῶς ἀπάντησις. Τοῦτο ἀναφέρει πρὸς τὸν κόμιτα Ρομαντζὼφ ὁ Ἰγνάτιος δι' ἐπιστολῆς του ἐκ Βουκουρεστίου ἀπὸ 27 Μαΐου 1810, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ ἔδωκεν εἰς τὸν Ρῶσον καγκελλάριον συμπληρωματικὰς περὶ τοῦ Ἀλῆ πληροφορίας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς—ἔγραφε—γίνεται ἰσχυρότερος ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, διότι ἔχει ἐξαφανίσει ὅλους τοὺς ἴσους του, καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ καταλάβῃ πᾶσαν τὴν Ἀλβανίαν ὡς κυριάρχης. Εἶναι προσκεκολλημένος εἰς τοὺς Ἄγγλους, μολονότι οἱ Γάλλοι, οἱ κατέχοντες τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Λευκάδα, προσπαθοῦν νὰ τὸν κερδίσουν, διὰ νὰ ἔχουν βοήθειάν τινα ἀπὸ τὴν χώραν του. Ἐργάζονται ὅμως ματαίως οἱ Γάλλοι, διότι οἱ Ἄγγλοι τοῦ δίδουν ἀμέσως πᾶν ὅ,τι οἱ ἄλλοι ὑπόσχονται μόνον εἰς αὐτόν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ Ἀλῆς εἶναι εἰς θέσιν νὰ κινητοποιήσῃ πολὺν κόσμον, ἀλλὰ δὲν ἐπιδιώκει εἰμὴ μόνον τὰ ἰδιαίτερά του συμφέροντα [3].

Εὐθὺς ὡς ὁ Ἰγνάτιος ἐγκατεστάθη ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συνενώσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τοὺς ἐν διαστάσει εὑρισκομένους Μπογιάρους καὶ μεταβαίνων καθημερινῶς εἰς τὸ Διβάνιον προσεπάθησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἀναγκαίαν δραστηριότητα, ἥτις εἶχε λείψει λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ διχονοίας. Ὡς ἔγραφε πρὸς τὸν Ρομαντζὼφ καὶ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Καμένσκην, σκοπὸς τῶν ἐνεργειῶν του τούτων ἦτο ἡ καλυτέρα ἐξυπηρέτησις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ τοῦ μαχομένου ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ [4].

Δὲν ἠδύνατο πράγματι ὁ Ἰγνάτιος νὰ ἀγνοήσῃ τὸν πόλεμον καὶ τὰς συνεπείας του, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἐκ τοῦ πολέμου τούτου ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ τύχη. Διὰ τοῦτο παρηκολούθει μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ὀξυδερκείας τὰ πολεμικὰ ἐν τῷ Δουνάβει γεγονότα καὶ εὑρίσκετο εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατεύματος, τοὺς

---

[1] ΑΡΚ, ἔνθ' ἀνωτ. (= II, ἀρ. 46).

[2] Αὐτόθι (= II, ἀρ. 48).

[3] Αὐτόθι (= II, ἀρ. 47).

[4] Ἰδὲ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Ρομαντζὼφ καὶ πρὸς Καμένσκην ἀπὸ 27 Μαΐου 1810 (= II. ἀρ. 47, 49).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁποίους ἐδέχετο συχνάκις ἐν τῇ μητροπόλει του, συνεργαζόμενος μετ' αὐτῶν ὑπὲρ τῶν κοινῶν σκοπῶν. Ὑπὲρ πάντας τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Τσάρου ἠγάπησε τὸν παλαιόν του φίλον Ἐμμ. Παπαδόπουλον, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε συνεργασθῆ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπὸ τοῦ 1805 μέχρι τοῦ 1807. Διὸ καὶ φονευθέντα ἔκλαυσε πικρῶς ὡς ἀδελφόν. Εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε τὴν 30 Ἰουνίου 1810 ἐχαρακτήρισε τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἐμμ. Παπαδοπούλου ὡς ἐθνικὴν συμφοράν. «Ἡ ἀθλία ὅμως Ἑλλάς, ὅταν εἰς τὴν παροῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν χάνῃ τοιούτους ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατὰ δυστυχίαν δὲν ἔχει πολλούς, πόσον πρέπει νὰ λυπῆται; Πόσον πρέπει νὰ θρηνῇ καὶ πόσον νὰ φωνάζῃ...». Συγκρίνων τὸν Παπαδόπουλον πρὸς τὸν Μακκαβαῖον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφωνεῖ, ὅτι καὶ ὁ Παπαδόπουλος ἔπεσεν ὑπερασπίζων τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα.

Εὗρε δὲ τὴν εὐκαιρίαν ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τούτῳ λόγῳ, νὰ ἐκθέσῃ ἀπεριφράστως τὴν προσήλωσίν του εἰς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὰ προστατευτικὰ μέτρα τῆς Ρωσίας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. «Δὲν ἠμποροῦν νὰ μοὶ εἰποῦν ὅτι ἔπεσε διὰ αἰτίαν ξένην, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ξένη αἰτία εἶναι πολλὰ ἡνωμένη μὲ τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας πατρίδος, ὡσὰν ὁποὺ ἡ εὐσεβὴς καὶ ὁμόθρησκος μοναρχία τῆς Ρωσίας ἔδωκε πάντοτε ἄσυλον εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας, τοὺς ἐπαρηγόρησε, τοὺς ἐτίμησε καὶ τέλος πάντων εἶναι ἡ πρώτη δύναμις ὁποὺ κατὰ πρώτην φορὰν ἐκλόνησε τὸν τύραννον τῆς πατρίδος μας, ὁποὺ τὸν ἐταπείνωσεν, ὁποὺ τὸν ἀδυνάτισε καὶ ὁποὺ τὸν ἔφερεν εἰς κατάστασιν διὰ νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ βασταχθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ ἂν πέσῃ, ὅταν τὸ ἀποφασίσῃ ἐκεῖνος, ὁποὺ βάλλει ὅρια εἰς τὰς ἐποχὰς τῶν ἐθνῶν, καὶ μὲ ὅ,τι τρόπον καὶ ἂν πέσῃ, ἡμεῖς χρεωστοῦμεν πολὺ εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ κάθε φιλαλήθης καὶ μὲ ὀρθὴν κρίσιν νοὸς τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἀρνηθῇ. Τὸ νὰ πέσῃ λοιπὸν ὁ κύριος Παπαδόπουλος ὑπὲρ θρησκείας, ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ Ρωσίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεθα τόσον χρεῶσται, πόσον εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὴν ἰδίαν του πατρίδα καίτοι λυπουμένην ἀπὸ ἄλλο μέρος διὰ τὴν στέρησίν του;... Καὶ πόσον εἶναι ἄξιον νὰ τὸ μιμηθοῦν καὶ πολλοὶ ἄλλοι...».

Παρὰ ταῦτα, δὲν διέφυγε τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ Ἰγνατίου, πόσον χρήσιμος θὰ ἦτο ὁ φονευθεὶς στρατηγὸς εἰς μελλοντικήν τινα ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνους: «Κατὰ δυστυχίαν ἡ Ἑλλὰς τὸν ὑστερήθη διὰ πάντοτε. Μία σφαῖρα ἑνὸς πυροβόλου ὅπλου τοῦ ἐσήκωσε τὴν ζωήν, ἐνῷ κατεσκόπευε τὴν θέσιν τοῦ ἐχθροῦ· πλὴν αὐτὸς θέλει ζήσει αἰωνίως, καθὼς ὁ Μακκαβαῖος, εἰς τὰ χρονικὰ τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὴν ἐνθύμησιν τοῦ γένους του».

Ἐν τέλει ἀποκαλύπτων τὰς σκέψεις του περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς μορφώσεως τοῦ γένους ἐπιλέγει: «ἂν αὐτὸς ἔπεσε, τὸ παράδειγμά του θέλει κάμει νὰ φανοῦν ἄλλοι πολλοί, καθὼς αὐτός, ἀρκετοὶ διὰ νὰ ἐκδικήσουν τὸν θάνατόν του καὶ τὴν ὕβριν τῆς πατρίδος των. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐπιτήδειον διὰ νὰ προάγῃ ἀγαθοὺς ἄνδρας· ἡ κακὴ διοίκησις δίδει μόνον τὸ ἐμπόδιον...Φθάνει μία

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀπόφασις εἰς τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ κοπιάσουν, φθάνει μία καλὴ θέλησις εἰς τοὺς ὁμογενεῖς διὰ νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας, καὶ τότε θέλει ἰδεῖ μὲ θαυμασμόν της ἡ Εὐρώπη, ὅτι ἡ ἀρετὴ τῶν προγόνων διαβαίνει κατὰ κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους. Τότε θέλουν φανῆ πολλοὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες, καθὼς ὁ Παπαδόπουλος, καὶ τότε μόνον ἡ Ἑλλὰς ἠμπορεῖ πιθανῶς νὰ ἐλπίσῃ τὴν ἐπανόρθωσίν της...»[1].

Μετ' ἀναλόγου θλίψεως ἐθρήνησεν ἐπίσης ἐπ' ἐκκλησίας τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1810 τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ πρίγκιπος Βασιλείου Δολγουρούκη, ἐνδόξου γενομένου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον εἰς τὰς Ἡγεμονίας καὶ θανόντος ἀπροόπτως[2].

Μεγάλως ἐτίμα τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ τοῦ Δουνάβεως Νικόλαν Καμένσκην, τὸν ὁποῖον καὶ συνεχάρη θερμῶς δι' ἰδιαιτέρων ἐπιστολῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν νικῶν του εἰς τὴν Σιλίστριαν (30 Μαΐου 1810) καὶ εἰς τὴν Σούμλαν (11 καὶ 12 Ἰουνίου 1810 καὶ ἑξῆς)[3]. Τοῦτον ἐδεξιώθη ὀλίγον βραδύτερον—τῇ 11 Νοεμβρίου 1810—ἐν τῇ μητροπόλει, ἐκφωνήσας πρὸς τιμήν του θαυμάσιον λόγον, ἐν τῷ ὁποίῳ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑμνήσῃ τὰ ρωσικὰ ὅπλα καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὸν αὐτοκράτορα τὸν καταλύσαντα τὴν ὀθωμανικὴν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις διοίκησιν, ἥτις «πάντοτε ἀχάριστος, καὶ εὐεργετουμένη δολιεύεται, καὶ φιλίαν προσποιουμένη προδίδει, ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν ἐθνῶν, μήτε τὰς ὑποσχέσεις της νὰ πληρώσῃ, μήτε εἰς τὰς συνθήκας νὰ ἐμμείνῃ, καὶ οὕτως ἔδωκε τόσας νομίμους αἰτίας, ὥστε ἔκαμε τὸν παρόντα πόλεμον ἄφευκτον...» Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἰδιαιτέρως ἐπαινεῖ τὸν Καμένσκην, διότι κατετρόπωσε καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν ὀνομαστὸν σερασκιέρην Πεχλιβὰν πασᾶν, κατέλαβε τὴν Σιλίστριαν, ἠνάγκασε τὸν μέγαν βεζίρην νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον τῆς Σούμλας καὶ προέβη νικητὴς ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας, μέχρις οὗ ὁ χειμὼν ἀνέστειλε τὰς ἐπιχειρήσεις. Συγκρίνων δὲ τὸν Ρῶσον τοῦτον στρατηγὸν πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, ἀποκαλεῖ αὐτὸν σωτῆρα τῆς Βλαχίας[4].

Εὗρεν ἐπίσης τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεξιωθῇ ἐν τῇ μητροπόλει τὴν Κυριακὴν 30 Ἀπριλίου 1811 τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ Κουτούζωφ, ἀναπληρώσαντα τὸν ἀποχωρήσαντα Καμένσκην, ὑπομνήσας εἰς τὸ ἐκκλησίασμα τὰς παλαιὰς καὶ νέας ὑπηρεσίας τοῦ Κουτούζωφ πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ἡγεμονιῶν, «ὅτι αὐτὸς ὁ λαμπρὸς στρατηγὸς ἐστάθη εὐεργέτης τούτων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὅτι ἐκοπίασε πολλὰ διὰ νὰ κυρωθοῦν τὰ προνόμιά σας

---

[1] Ἐδημοσιεύθη ὁ λόγος οὗτος τοῦ Ἰγνατίου μετὰ βιογραφικοῦ περὶ τοῦ Παπαδοπούλου σημειώματος ἐν Παρνασσῷ, τόμ. ΙΑ' (1887), σ. 201 - 206.

[2] Τεῦχος περιέχον ἐν ἀντιγράφῳ τοὺς λόγους τοῦ Ἰγνατίου. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ' 121 (φφ. 14 - 17).

[3] APK, Archiv glavnocomandouyouchtchebo dounaiskoi armiei. Op. 580 /α/, 1810 G, D. 21, L. 363 (= II, ἀρ. 49), L. 366 (= II, ἀρ. 50) καὶ L. 367 (= II, ἀρ. 51).

[4] Τεῦχος περιέχον λόγους τοῦ Ἰγνατίου, φφ. 18 - 21 (= II, ἀρ. 275).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ νὰ λάβουν τὴν προσήκουσαν ἐνέργειαν ἔπειτα ἀπὸ τὸν δεύτερον κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον . . . » [1].

Τὸν Κουτούζωφ ἐπανελθόντα εἰς Βουκουρέστιον ἐκ τῆς δουναβικῆς ἐκστρατείας ἐδεξιώθη τῇ 3 Δεκεμβρίου 1811 καὶ ἐξεφώνησε πρὸς τιμήν του λόγον, ὅστις ἀποτελεῖ ὕμνον εἰς τὴν Ρωσίαν, τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ τὸ ἔργον του τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις [2].

Τὰς πρὸς τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ τὸν λαὸν τῆς Βλαχίας ὑπηρεσίας τοῦ Ἰγνατίου περιέγραψε διὰ βραχέων ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Βλαχίας καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ Διβανίου — παλαιὸς γνώριμος τοῦ Ἰγνατίου ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἰονίου Πολιτείας — ἀντιστράτηγος Στέτερ δι' ἀναφορᾶς του ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1811 πρὸς τὸν ἐν ἐνεργείᾳ μυστικοσύμβουλον, γερουσιαστὴν καὶ προεδρεύοντα τοῦ Διβανίου τῶν πριγκιπάτων Μολδαβίας καὶ Βλαχίας ἱππότην Βασίλειον Ἰβάνοβιτς Κρασναμιλασέβιτσο [3]. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Στέτερ, ὁ Ἰγνάτιος ἐξετέλει τὰ καθήκοντά του μετὰ σπανίας μεγαλοψυχίας καὶ ἀπεριορίστου ζήλου τόσον εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ὅσον καὶ εἰς τὰς στρατιωτικάς.

Ἀναφέρονται ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Στέτερ αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ἰγνατίου ὡς ἑξῆς : 1) λειτουργῶν μεγαλοπρεπῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐξεφώνει λόγους, διὰ τῶν ὁποίων ὕμνει τὰ κατορθώματα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς οὗτος παρεῖχεν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην· 2) τὸ ἔτος 1810 παρέλαβεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἑξήκοντα στρατιώτας τραυματίας, τοὺς ὁποίους περιέθαλψε δι' ἰδίας δαπάνης ὡς τέκνα του μέχρι τῆς ἀναρρώσεώς των. Τὸ ὑψηλὸν τοῦτο παράδειγμα ἀκολουθήσαντες καὶ ἄλλοι κληρικοὶ ἔλαβον ὑπὸ τὴν προστασίαν των καὶ ἑτέρους 130 στρατιώτας τραυματίας, ἐμιμήθησαν δὲ ἐν συνεχείᾳ τὸ παράδειγμά του καὶ οἱ ὑπόλοιποι βογιάροι τῆς Βλαχίας· 3) κατὰ τὸ 1811, γενομένου ἐράνου μεταξὺ τῶν τοπικῶν ἀρχόντων διὰ τὴν τροφοδοσίαν τοῦ στρατοῦ, εἰσέφερε πρῶτος, παρεκίνησε δὲ διὰ τοῦ παραδείγματός του καὶ τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους νὰ πράξουν τὸ ἴδιον· 4) ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν παιδείαν τῆς νεολαίας τοῦ βλαχικοῦ πριγκιπάτου καὶ ἵδρυσε σχολὴν δι' ἐκμάθησιν διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ ξένων γλωσσῶν, διορίσας ὡς ἐκπαιδευτὰς ἀξίους ἄνδρας καὶ μετακαλέσας ἄλλους ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ· 5) ἠγόρασε δι' ἰδίων κεφαλαίων τὴν βιβλιοθήκην τοῦ διασήμου φυσικοῦ Σοννίνι ἀποτελουμένην ἐκ 3700 τόμων, δημιουργήσας οὕτω τὸν πυρῆνα μιᾶς μελλοντικῆς δημοσίας βιβλιοθήκης· ἔφερεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὄργανα

---

[1] Τεῦχος περιέχον λόγους τοῦ Ἰγνατίου, φφ. 34 - 37 (= II, ἀρ. 276).

[2] Αὐτόθι, φφ. 46 - 49 (= II, ἀρ. 278).

[3] Τὴν προεδρίαν τοῦ Διβανίου κατεῖχεν αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰγνάτιος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1811, ὁπότε ἀνετέθη αὕτη εἰς Ρῶσον τιτλοῦχον· τοῦτο τεκμαίρεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Ρομαντζὼφ ἀπὸ 1 Μαρτίου 1811. ΑΡΚ, F. Kancelaria, D. 1969, λ. 1 - 2 (= II, ἀρ. 56).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φυσικῆς διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Λυκείου· 7) πάντες οἱ δρόμοι καὶ οἱ δρομίσκοι τῆς πόλεως τοῦ Βουκουρεστίου ἦσαν μέχρι τινὸς πλήρεις ἐπαιτῶν παραμεμορφωμένων καὶ ἑτοιμοθανάτων. Τούτων τὰ πτώματα παρέμενον ἄταφα καὶ μόνον διὰ συνεισφορᾶς τῶν χριστιανῶν ἐθάπτοντο. Κατόπιν ἁπλῆς νύξεως, γενομένης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κουτούζωφ, ὁ Ἰγνάτιος ἔδωκεν ἄσυλον καὶ περίθαλψιν εἰς τοὺς ἐπαίτας εἰς τὰ διάφορα μοναστήρια τῆς χώρας, ἔνθα ἐτρέφοντο οὗτοι καὶ ἐνεδύοντο δωρεάν. Παρομοίως εὕρισκεν ἄσυλον πᾶς ξένος προσερχόμενος εἰς τὸν μητροπολίτην· 8) ὅταν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὡς μητροπολίτης, εὗρε τὰ κτήρια τῆς μητροπόλεως εἰς φρικτὴν κατάστασιν. Ταῦτα πάντα ἀνεκαίνισε καὶ συγχρόνως ἀνήγειρε νέον μέγαρον διὰ τὴν παραμονὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπιτελείου του. Διὰ ταῦτα πάντα, τὰ ὁποῖα τιμῶν τὸ ἀξίωμά του ἔπραξεν ὁ Ἰγνάτιος, ἐγένετο ἄξιος μεγάλων ἐπαίνων καὶ συγχρόνως ὑπόδειγμα δι' ἄλλους ποιμένας[1].

Τὰς ὑπηρεσίας ταύτας πρὸς τὸν ρωσικὸν στρατὸν τοῦ Δουνάβεως καὶ τὸν λαὸν τῆς Βλαχίας βραβεύων ὁ αὐτοκράτωρ ἀπένειμεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1810 τὰ διάσημα τοῦ τάγματος τῆς Ἁγίας Ἄννης, τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν εἰς αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ στρατηγοῦ Καμένσκη, ὅστις ἀναμφιβόλως συνέβαλε διὰ τῶν εὐμενῶν του ἐκθέσεων, ὥστε νὰ δοθῇ εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἡ μεγάλη αὕτη τιμή[2]. Ὀλίγον βραδύτερον ἀπενεμήθησαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς αὐτὸν καὶ τὴν συνοδείαν του μεγαλύτεραι ἀκόμη τιμαί.

Κατὰ ταῦτα, κινούμενος ὁ Ἰγνάτιος ἐν μέσῳ τῆς εὐνοίας τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς εὐσεβοῦς ἀγάπης τῶν Ἑλλήνων καὶ Βλάχων, ἀνεδείχθη ἡ σπουδαιοτέρα προσωπικότης ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους· συγκεντρώσας δὲ εἰς χεῖράς του ἀμφοτέρας τὰς ἐξουσίας, τήν τε πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικήν, κατέστη ἀληθὴς ἡγεμὼν τοῦ τόπου μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου (1812). Τοιουτοτρόπως ἠδυνήθη, καίτοι προήδρευεν ἐπαρχιῶν, εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῶν ὁποίων ἐμαίνετο ὁ πόλεμος, νὰ δημιουργήσῃ ἔργα εἰρήνης καὶ πολιτισμοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω. Ὁ παλαιὸς πολιτικὸς τῆς Ἠπείρου, ὁ πολεμιστὴς τῆς Λευκάδος, ἀνεδείχθη νῦν ἐν Βλαχίᾳ διαφωτιστὴς τοῦ λαοῦ καὶ μέγας προστάτης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Διαφωτισμός. Τὰ αἴτια τῆς κακοδαιμονίας τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου ἐτάχθη ποιμήν, διέγνωσεν ὁ Ἰγνάτιος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὀρθῶς καὶ ἀνήγαγεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀπαιδευσίαν, ἥτις ἐμάστιζε τὸν λαὸν τοῦτον ἐξ αἰτίας τῆς μακρᾶς τουρκικῆς κυριαρχίας.

«Ὁ βλαχικὸς λαός—ἔγραψε πρὸς τὸν Ρομαντζὼφ τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1810—οὐδόλως εἶναι κακός. Ἀντιθέτως εἶναι φιλόξενος καὶ προικισμένος μὲ πολὺ πνεῦμα. Ἀλλὰ τὰ σιδηρᾶ δεσμά, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐβάρυνον ἐπ' αὐτοῦ, ὑπῆρξαν τὸ μο-

---

[1] APK, Glavnii Archiv, III-23, 1811 G, D. 1, L. 1-2 (=ἀρ. 58).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Καμένσκην ἀπὸ 30 Ὀκτωβρίου 1810. APK, Archiv glavnocomandouyouchtchebo dounaïskoï armieï, Op. 580 /α/, 1810 G, D. 21, L. 368α (=II, ἀρ. 53).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναδικὸν αἴτιον τῆς βαθείας ἀμαθείας, ἐντὸς τῆς ὁποίας πνίγεται. Ἐκέρδισα εὐτυχῶς τὴν ἀγάπην μεγάλων καὶ μικρῶν τῆς χώρας ταύτης καὶ διὰ τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς πειθοῦς εἶμαι διατεθειμένος νὰ ὁδηγήσω αὐτοὺς εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἀπολαύουσιν οἱ ἄλλοι ὑπήκοοι τῆς Α. Μεγαλειότητος. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι μόνον ἡ παιδεία δύναται νὰ σχίσῃ τὸν πέπλον τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς πλάνης, ὁ ὁποῖος καλύπτει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀτυχοῦς τούτου λαοῦ».

Ἄλλως τε, κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ πνευματικὴ ἄνοδος τοῦ βλαχικοῦ ἔθνους θὰ εἶχε καὶ διὰ τὴν Ρωσίαν εὐτυχῆ ἀποτελέσματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον θὰ ἦτο τὸ μῖσός του κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία τὸ ηὐνούχιζεν ἐπὶ αἰῶνας καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία τὸ ἔσωσε. Ἐπὶ πλέον ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας, ἡνωμένη μετὰ τῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πραγματικὰς εὐεργεσίας, ἡ ἀνάμνησις τῆς γενναίας προστασίας, τῆς ὁποίας οἱ λαοὶ οὗτοι ἔτυχον πάντοτε παρὰ τῶν Ρώσων μοναρχῶν, θ' ἀποτελέσουν ἔνδειξιν τοῦ τί δύνανται ν' ἀναμένωσιν εἰς τὸ μέλλον καὶ οὐδέποτε θὰ ἐπιθυμήσουν ἄλλους κυρίους πλὴν τῶν γενναιοδώρων προστατῶν των [1].

Παρὰ τὴν πολεμικὴν ἀτμόσφαιραν, ἥτις ἐπεκράτει ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ὁ Ἰγνάτιος ἐρρίφθη ὅλαις δυνάμεσιν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, μεταβαλὼν τὸ Βουκουρέστιον οἱονεὶ εἰς Ἀθήνας τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Εὑρίσκετο ἄλλως τε εἰς κατάλληλον κλῖμα· αἱ παραδουνάβιοι Ἡγεμονίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο καὶ πρὸ αὐτοῦ οὐσιαστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων τὸ γένος ἡγεμόνων καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἔζη εὐδαιμονῶν μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων, ὑπῆρξε κατάλληλον πεδίον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐλευθεριωτέρας ἐθνικῆς ζωῆς καὶ τὴν σύλληψιν ἰδεῶν καὶ σχεδίων συμφώνων πρὸς τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα τῶν Ἑλλήνων.

Ἔχων συναίσθησιν τῶν κρισίμων περιστάσεων καὶ τῆς ἀνησυχίας τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν δημιουργοῦν συνήθως αἱ πολεμικαὶ περιπέτειαι, ἐπεχείρει νὰ πείσῃ τοὺς πάντας, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐκπολιτιστικὴν προσπάθειαν. «...Νομίζουν ὅτι ὁ Ἄρης δὲν εἶναι φίλος τῶν Μουσῶν καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ τραχὺ τῆς μουσικῆς του μόνον φθάνει νὰ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν των καὶ νὰ τὰς κάμῃ νὰ ἀφήσουν τοὺς τόπους, ὅπου αὐτὸς ἐνεργεῖ μὲ χαρὰν τοὺς σκληροὺς νόμους του· ὅταν ὅμως εὐτυχῶς συμβῇ νὰ ὁδηγῇ τὸ στράτευμα εἷς βασιλεὺς σοφὸς καὶ τοῦ σοφοῦ Ἀριστοτέλους τρόφιμος, οἷος ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος, τότε αἱ Μοῦσαι στέκουν καὶ μέσα εἰς τοῦ πολέμου τὸν κρότον αὐτόν, τότε αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι κερδαίνουν μὲ νέας παρατηρήσεις, καὶ οἱ βάρβαροι λαοί, νικώμενοι, ὠφελοῦνται μὲ σοφοὺς νόμους καὶ μὲ τῶν φώτων τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τοὺς τόπους των. Ὁ ἡμέτερος τρισαύγουστος αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος πρῶτος, σοφὸς βασιλεὺς καὶ σοφῶν ἀνδρῶν τοῦ νῦν πεφωτισμένου αἰῶνος τρόφιμος,

---

[1] APK, Glavnii Archiv, III 23, 1810 G, D. 1, l. 1-2 (= II, ἀρ. 54).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ λαμπροτάτου ὁμωνύμου του Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος»[1].

Εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν καὶ διαφωτιστικόν του ἔργον ὁ Ἰγνάτιος ἐνεθαρρύνετο καὶ παρωθεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐν Πετρουπόλει Ἰωάννου Καποδίστρια, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὸν Ἰγνάτιον φιλία καὶ ἐκτίμησις ἔβαινεν αὔξουσα. Οὗτος ἐτίμα τὸν ζῆλον τοῦ ἱεράρχου ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ συνεφώνει μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πνευματικῆς πρώτον ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ φωτισμοῦ τῶν νέων[2]. Σεβόμενος δὲ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης ἔργον τοῦ Ἰγνατίου καὶ οἱονεὶ ἐντρεπόμενος διότι εἰς τὰς ἐπιστολάς του ἐχρησιμοποίει τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον νὰ θεσπίσῃ ὡς νομοθέτης νόμον ἀπαγορεύοντα τὴν εἰς ξένην διάλεκτον ἀλληλογραφίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεδίωκε προφανῶς ὁ Καποδίστριας τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν καὶ καλλιέργειαν τῆς πατρίου γλώσσης μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τῇ 20 Φεβρουαρίου 1811 ἔγραφεν ἐκ Πετρουπόλεως πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἑλληνιστί, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν σφαλμάτων: «Ἂς παύσῃ ἡ ἀνταπόκρισίς μας εἰς γαλλικὴν διάλεκτον. Καιρὸς μετανοίας ἦλθεν. Αὐτὴ δὲν θέλει ἀληθεύσει οὔτε ὠφελήσει, ἐὰν πατριωτικός τις νόμος δὲν τὴν ἐπικυρώσῃ. Ἰδού, πανιερώτατε, ἡ δέησίς μου. Προστάξατε ὡς νομοθέτης, ὅστις Γραικὸς πρὸς Γραικὸν γράψῃ εἰς διάλεκτον ἀλλογενῶν, κηρύττεται ἀλλογενής». Συναισθανόμενος δὲ τὰς ἐλλείψεις του εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης προσέθεσε: «Δὲν τολμῶ μόνος νὰ ὑποταχθῶ εἰς τοιοῦτον σφοδρὸν νόμον, ἐπειδὴ ἡ τωρινὴ δὲν εἶναι ἐποχὴ μαρτύρων καὶ ὅταν μετρήσω τὸ βάθος τῆς ἀμαθείας μου εἰς τὴν πατρικὴν γλῶσσαν, ὁ τρίβολος τῆς συνειδήσεως ἐλέγχει καὶ παιδεύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ πνεῦμά μου»[3].

Διὰ τοῦ Καποδίστρια ὡσαύτως ἐγνωστοποίει ὁ Ἰγνάτιος τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκπαιδευτικόν του ἔργον πρὸς τοὺς ἐν Πετρουπόλει φίλους του Ρώσους καὶ Ἕλληνας, καὶ τοῦτον εἶχε συνήγορον παρὰ τῷ καγκελλαρίῳ Ρομαντζώφ, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ μητροπολίτης διετήρει, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, ἰδιαιτέραν ἀνταπόκρισιν περὶ φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ζητημάτων[4].

Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι διὰ τῶν ἐν Πετρουπόλει ἰσχυρῶν φίλων του ὁ Ἰγνάτιος ἐζήτησεν ἐπιμόνως νὰ καταστήσῃ κρατικὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τοῦ

---

[1] «Λόγος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τῆς πανιερότητός του κατὰ τὰς τελευταίας ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν». Τεῦχος περιέχον λόγους τοῦ Ἰγνατίου, φφ. 43-45 (= Π, ἀρ. 277).

[2] Σπ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ, Ἰωάννης Καποδίστριας ὡς ἰατρὸς καὶ συγγραφεύς. Ἶρις, 15 Νοεμβρίου 1898, σ. 42 κέ. Πρβλ. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου ... καὶ Καποδιστρίου περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος (1821). Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 177.

[3] Σπ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 7 (1932), σ. 135 κέ.

[4] Αὐτόθι, σ. 136.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Βουκουρεστίου, ἤτοι τὸ Λύκειον καὶ τὴν Ἀκαδημίαν. Τοῦτο συμπεραίνω ἐξ ὅσων ὁ Καποδίστριας ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ προαναφερθείσῃ ἐπιστολῇ: «Ὁ καλοθελητής σας πρίγκιψ [Ρομαντζὼφ] ἀνάγνωσε τὰς περὶ Λυκείου καὶ Ἀκαδημίας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὁποὺ μοὶ ἐστείλατε. Ἐπιθυμῶντας νὰ προσφέρῃ τῷ Αὐτοκράτορι τὴν εἰκόνα τῶν ἐπιχειρημάτων σας περὶ δημοσίου διδασκαλίας εἰς Βουκουρέστιον, μὲ ἐπρόσταξε νὰ τὴν κάμω. Σᾶς περικλείω τὸ ἀντίγραφον αὐτῆς τῆς εἰκόνος· ἐπέτυχε τὸν σκοπόν της καὶ ἐλπίζω ὅτι ὁ καιρὸς καὶ τὰ συμβάντα θέλουν σᾶς πληροφορήσει, ὅτι αὐτὴ ἔλαβε καὶ καλὴν τύχην εἰς τὸν τρισαύγουστον ἡμῶν αὐτοκράτορα»[1]. Ἐπεδίωξε προφανῶς ὁ πολιτικώτατος Ἰγνάτιος τὴν ἀνάληψιν τῶν δαπανῶν τῶν ἑλληνικῶν ἱδρυμάτων του ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ τὴν ἐπίσημον καθιέρωσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐν Βουκουρεστίῳ πρῶτον καὶ εἶτα ἐν τῇ λοιπῇ Βλαχίᾳ καὶ τῇ Μολδαβίᾳ.

Ἐζήτησεν ἐπίσης ὁ Ἰγνάτιος τὴν συνδρομὴν τοῦ Καποδίστρια διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Βλαχίᾳ· γνωρίζων τὴν ἐν Ἑπτανήσῳ ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας καὶ ὡς ἐπιθεωρητοῦ τῶν προσωρινῶν σχολείων τῆς Τενέδου[2] καὶ τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα τῆς ὑπηρεσίας του ἐκείνης, παρεκάλεσεν αὐτόν, ὅπως συντάξῃ σχέδιον κώδικος ἢ ὀργανισμοῦ περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ὁ Καποδίστριας, πρόθυμος ὡς πάντοτε ἐν παντὶ ἐθνικῷ, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦτο. «Μετ' ὀλίγον—ἔγραφεν ἑλληνιστὶ ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 15 Μαΐου 1811 πρὸς Δημήτριον Μόστραν—ἔχω σκοπὸν νὰ σᾶς ἐξαποστείλω τὸ μικρόν μου δοκίμιον περὶ τῆς δημοσίου παιδείας. Εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ παρὸν ἀσχολοῦμαι, ἀλλὰ μὲ μίαν ἀδύνατον ὑγιείαν εἰς τοῦτο τὸ κλῖμα, δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ τελειώσῃ τόσον ὀγλήγορα, ὡς τὸ ἐπιθυμεῖ...»[3]. Ποῖον εἶναι τὸ «δοκίμιον» τοῦτο τοῦ Καποδίστρια περὶ τῆς δημοσίου παιδείας; Ἐτελειώθη; Ἀπεστάλη εἰς τὸν Ἰγνάτιον; Ἐσώθη που ἢ ἀπωλέσθη τὸ κείμενον τοῦτο, ὅπερ ἀποτελεῖ μίαν εἰσέτι νέαν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἰδιαιτέρας κλίσεως τοῦ Καποδίστρια; Ἐν πάσῃ περιπτώσει στενοτάτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Ἰγνατίου καθ' ὅλην τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ παραμονὴν τοῦ τελευταίου, ὅστις οὐδέποτε παρέλειπε νὰ διασκεδάζῃ τὴν μόνωσιν καὶ τὰς θλίψεις τοῦ Καποδίστρια ἐν τῇ ξένῃ καὶ νὰ κατατοπίζῃ τοῦτον ἐπὶ τῆς δράσεώς του ἐν Βουκουρεστίῳ. «Ἔλαβον καὶ τὸ ἀπὸ 20 Ἰουλίου γράμμα σας—ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Μόστραν τῇ 12/24 Αὐγούστου ἐκ Πετρουπόλεως—καὶ τὰς δύο ἐφημερίδας καὶ τοὺς λόγους τοῦ πανιερωτάτου. Εὐχαριστῶ διὰ τὰ πάντα καὶ σὺν ἐμοὶ ὅλοι οἱ ἐνταῦθα διατρίβοντες Γραικοὶ ἀνέγνων αὐτὰ καὶ εὐφράνθησαν..». Εὐγνώμων δὲ διὰ τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὰς «ἀποδείξεις τῆς εὐνοίας καὶ τῆς φιλοδώρου ἀγά-

---

[1] Σπ. Θεοτοκη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 136. Πρβλ. καὶ Β. Στεφανιδου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 10.

[2] Μαρκου Θεοτοκη, Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐν Κεφαλληνίᾳ. Ἐν Κερκύρᾳ 1889, σ. 208.

[3] Σπ. Θεοτοκη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 139.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πης τοῦ ἡμετέρου πανιερωτάτου πατρὸς καὶ δεσπότου» ἔγραφε προφητικῶς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ: «...διὸ μεγίστας τὰς χάριτας ἔχω τῷ πανιερωτάτῳ καὶ τῇ σῇ φιλίᾳ. Ἐὰν δὲ ὁ καιρὸς καὶ αἱ περιστάσεις μεταβάλωσι τὰ τῆς ἐμῆς τύχης, αὐτὰς τὰς χάριτας οὐ μόνον διὰ φωνῆς καὶ γραμμάτων ἀλλὰ πραγματικῶς μαρτυρῆσαι ἐμοί ἐστι ἐλπίς»[1]. Ἀργότερον ἐν Βιέννῃ ἡ συνεργασία τῶν δύο ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ διαφωτισμοῦ ἐγένετο στενοτέρα, ὡς θὰ εἴπωμεν περαιτέρω.

Ἰσχυρότατον φίλον καὶ κηδεμόνα καὶ συναντιλήπτορα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του ἐν Βλαχίᾳ εὗρεν ὁ Ἰγνάτιος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ καγκελλαρίου Ρομαντζώφ, ὅστις ἀνελλιπῶς ἀνέφερεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰς ἐν Βλαχίᾳ ἐνεργείας τοῦ Ἰγνατίου, πρὸς τὸν ὁποῖον διεβίβαζεν ἑκάστοτε τὴν αὐτοκρατορικὴν εὐαρέσκειαν[2]. Τῇ 22 Σεπτεμβρίου τοῦ 1810 ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον: «Ἐπειδὴ εὑρίσκω πολὺ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν σας, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ζητήσω νὰ μοῦ γράφετε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸ καλὸν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ αὐτοκράτορος. Θὰ χρησιμοποιήσω εὐχαρίστως τὰς εὐκαιρίας, τὰς ὁποίας θὰ μοῦ παράσχητε, ἵνα ἀξιοποιήσω τὸν ζῆλόν σας παρὰ τῷ αὐτοκράτορι...»[3]. Εἰς τὴν παράκλησιν ταύτην ὑπείκων ὁ Ἰγνάτιος ἐξέθεσεν εἰς αὐτὸν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἐν Βλαχίᾳ ἔργον του, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴδομεν, ἐνεφάνισεν ὡς σύμφωνον πρὸς τὴν παλαιὰν ἔναντι τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν ρωσικὴν πολιτικὴν καὶ ὡς μέλλον νὰ ὠφελήσῃ ὄχι μόνον τὸν λαὸν τῆς Βλαχίας ἀλλὰ καὶ τὴν Ρωσίαν[4].

Ἡ ἀλληλογραφία τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἐπεξετάθη καὶ πέραν τῶν ὑπηρεσιακῶν ζητημάτων, εἰς θέματα φιλολογίας καὶ ἱστορίας. Διὰ τῆς ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1810 ἐπιστολῆς του ὁ καγκελλάριος Ρομαντζὼφ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἰγνατίου πληροφορίας τινὰς ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὰ φιλολογικὰ θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφιέρωνε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του. Ἐζήτησε δηλονότι πληροφορίας περὶ τῆς καλυτέρας ἱστορίας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας καὶ περὶ χειρογράφων ἀποκειμένων εἰς τὰ ἀρχειοφυλακεῖα τῶν μονῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ὡς καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀφορώντων εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἡγεμονιῶν ἢ τῆς Ρωσίας. Ἀποστέλλων δὲ ἀπόσπασμα ἐκ τῆς χρονογραφίας Λέοντος τοῦ Διακόνου, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ρώσου ἡγεμόνος Σβιατοσλάβου, τοῦ ἀγωνισθέντος κατὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰς Πρεσλάβαν, ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἰγνατίου νὰ διερευνήσῃ τὸ θέμα, ἀναζητῶν νέας πηγὰς εἰς τὰς μονὰς τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις ὀνο-

---

[1] Σπ. ΘΕΟΤΟΚΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 141.

[2] Ἐπιστολὴ Ρομαντζὼφ πρὸς Ἰγνάτιον τοῦ 1810 ἄνευ ἡμερομηνίας. APK, Glavnii Archiv, C. 1-9, Op. 8, 1810 G, D. 3, L. 1-3, 4 (= II, ἀρ. 48).

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 3 (= II, ἀρ. 52).

[4] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ρομαντζὼφ ἀπὸ 30 Ὀκτωβρίου 1810. APK, Glavnii Archiv, III-23, 1810 G, D. 1, L. 1-2 (= ἀρ. 54).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μάζεται νῦν Roudschouk. Τέλος ζητεῖ πληροφορίας περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως Roudschouk, ἐκφράζων συγχρόνως τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι τὸ πρῶτον συνθετικὸν Rouds προέρχεται ἐκ τοῦ Russe. Καταλήγων δικαιολογεῖται, διότι ἐπεφόρτισε διὰ τόσης ἐργασίας ἕνα μητροπολίτην, αἱ ἀσχολίαι τοῦ ὁποίου δὲν περιορίζονται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα, ἀλλ' ἐκτείνονται εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως[1].

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ρομαντζὼφ ἀπήντησεν ὁ Ἰγνάτιος τῇ 1 Μαρτίου 1811, παρασχὼν τὰς ζητηθείσας πληροφορίας λίαν φιλοφρόνως: Ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του συνωμίλησε μετὰ τῶν πλέον πεπαιδευμένων τοῦ Ἰασίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐπληροφορήθη, ὅτι ἀρχεῖα καὶ παλαιὰ χειρόγραφα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰς μονάς, ἐκτὸς διπλωμάτων τινῶν δοθέντων εἰς αὐτὰς ὑπὸ τῶν ὁσποδάρων. Τώρα ὅμως θὰ προέβαινε καὶ εἰς νέαν ἔρευναν ἐν ταῖς μοναῖς ὄχι μόνον τῆς Βλαχίας ἀλλὰ καὶ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῶν ἄλλων γειτονικῶν χωρῶν καὶ ἂν εὕρισκε χειρόγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσίας, θὰ ἀπέστελλε τὰ πρωτότυπα ἢ ἀκριβῆ ἀντίγραφα. Ἡ κατάληξις τῆς λέξεως Roudschouk εἶναι τουρκική. Συνέστησε δύο βιβλία ἀφορῶντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μολδοβλαχίας, συγγραφέντα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Christian Engel. Μετὰ τῶν ἀπαντήσεων τούτων ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ρομαντζὼφ καὶ στατιστικὸν ὑπόμνημα περὶ δύο ἐπαρχιῶν τῆς Βλαχίας, τὸ ὁποῖον εἶχε συντάξει νέος τις Βλάχος, μέλος τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ Βουκουρεστίου, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἰγνατίου[2].

Τὴν στατιστικὴν ταύτην ὁ Ρομαντζὼφ εὗρε λίαν ἐνδιαφέρουσαν, διὸ καὶ ἐπῄνεσε τὸ τάλαντον καὶ τὸν ζῆλον τοῦ συγγραφέως της[3].

Συνεδέθη ὡσαύτως στενῶς ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τοῦ πολυπράγμονος ναυάρχου Τσιτσαγώφ, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, διωρίσθη τὸ 1812 ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Δουνάβεως εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Κουτούζωφ, ὅστις ὅμως εἶχε συνάψει ἐν τῷ μεταξὺ—κατὰ Μάϊον τοῦ 1812—εἰρήνην μετὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Τσιτσαγώφ, τῇ ἐγκρίσει τοῦ αὐτοκράτορος, προσέλαβεν ὡς διευθυντὴν τοῦ διπλωματικοῦ του γραφείου τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὅστις καὶ ἐγκατεστάθη μετ' αὐτοῦ εἰς Βουκουρέστιον[4].

Καὶ ὁ νέος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Δουνάβεως ἐξετίμησε μεγάλως τὸ ἐπίμοχθον ἔργον τοῦ Ἰγνατίου καὶ ὄχι μόνον ἐβράβευσε διὰ σημαντικοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ[5],

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 4 (= II, ἀρ. 55).

[2] APK, F. Kancelaria, D. 1969, ll. 1 - 2 (= II, ἀρ. 56).

[3] Ἐπιστολὴ Ρομαντζὼφ πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1811. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 5 (= II, ἀρ. 57).

[4] Αὐτοβιογραφία Ἰ. Καποδίστρια, σ. 24.

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Τσιτσαγὼφ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1812. APK, Glavnii Archiv, 1 - 9, Op. 8, 1812 G, D. 3, ll. 5 (= II, ἀρ. 59). Πιθανῶς τὸ ποσὸν τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς ἐτησίας συντάξεώς του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀλλὰ καὶ διὰ καταλλήλου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰσηγήσεως ἐπέτυχε τὴν προαγωγὴν τοῦ μητροπολίτου εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέβσκι. Συγχρόνως προήχθησαν τότε ὑπὸ τοῦ Τσάρου τῇ εἰσηγήσει τοῦ ναυάρχου ὁ Δημ. Μόστρας καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰγνατίου Χριστόφορος, ὀνομασθέντες ἱππόται τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου 4ης τάξεως καὶ ὁ Ἰω. Καποδίστριας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ συμβούλου τοῦ Κράτους[1].

Ζ΄.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Ἡ τραχεῖα μουσικὴ τοῦ Ἄρεως δὲν ἠμπόδισε τὸν Ἰγνάτιον νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν Βουκουρεστίῳ πολυσχιδὲς ἔργον. Καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν ἐπελήφθη τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἥτις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ προκατόχου του Δοσιθέου εἶχε κλονισθῇ, εἶτα δὲ ἠσχολήθη συστηματικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὁ τόσον δύσκολος εἰς τὰς κρίσεις του Νεόφυτος Δούκας ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, ἅμα ἐλθὼν καὶ εἰς τὸν ἱερὸν θρόνον ἀναβάς, ἐπεχείρησε πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἄξια θαυμασμοῦ πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικά[2].

Περὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τοῦ Ἰγνατίου ἐν Βουκουρεστίῳ δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἄλλας πηγὰς πλὴν τῶν ρωσικῶν ἐγγράφων καὶ δὴ τῆς ἐκθέσεως τοῦ στρατηγοῦ Στέτερ, περὶ τῆς ὁποίας ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν τοῖς πρόσθεν· ἀλλ' ὁπωσδήποτε τὸ ἔργον τοῦτο ὑπῆρξε μέγα. «Πόση εἶναι ἡ εὐτυχία τοῦ λογικοῦ ποιμνίου, —ἔγραφεν εἰς Ἑρμῆν τὸν Λόγιον ἀνταποκριτὴς ἐκ Βουκουρεστίου τῇ 4 Ἰανουαρίου 1811—ὅταν ἔχῃ σοφὸν καὶ φιλοποίμνιον ποιμένα, καθ' ἡμέραν τὸ ἀποδεικνύει ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος. Πάσης καταστάσεως ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ἄλλους μὲ ἔργον βοηθεῖ, ἄλλους μὲ λόγον θεραπεύει καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅστις εἰς αὐτὸν προστρέχει, λαμβάνει τοῦ ποθουμένου τὴν ἐπίτευξιν»[3].

Ἀντιθέτως ἔχομεν ἀφθόνους πληροφορίας περὶ τῆς λοιπῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. «Ἡ

---

[1] Ἐπιστολὴ Τσιτσαγὼφ πρὸς Ρομαντζὼφ ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1812. APK, Glavnii Archiv, IV - 10, 1812 G, D. 1, L. 1 (= II, ἀρ. 62).

[2] ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ, Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων. Ἐν Βιέννῃ 1813, τόμ. Ζ΄ (Αἰσχίνης), σ. 2 τῆς εἰσαγωγῆς.

[3] ΛΕ, Α΄ (1811), σ. 90.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μεγαλυτέρα του φροντὶς—ἔγραψεν εἰς Ἑρμῆν τὸν Λόγιον ὁ αὐτὸς ἀνταποκριτὴς ἐκ Βουκουρεστίου ἀρχομένου τοῦ 1811—εἶναι, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ κυριώτατον τοῦ ποιμένος ἔργον, ὁ φωτισμὸς τοῦ ποιμνίου, ἡ καλὴ ἀγωγὴ καὶ παιδεία τῶν νέων καὶ μάλιστα τῶν εὐπατριδῶν, διότι ἐξ αὐτῶν ἀναβρύει εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν τοῦ λαοῦ ἡ εὐτυχία»[1]. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν καὶ μορφωτικὸν ἔργον τοῦ Ἰγνατίου, ἄξιον νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας λεπτομεροῦς μελέτης καὶ ἀναπτύξεως, συνετελέσθη διὰ τεσσάρων συγχρόνως ὀργάνων: 1) τοῦ *Λυκείου* ἐν Βουκουρεστίῳ, 2) τῆς *Φιλολογικῆς Ἑταιρείας* ἐν Βουκουρεστίῳ, 3) τοῦ περιοδικοῦ *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος* ἐκδοθέντος ἐν Βιέννῃ καὶ 4) διὰ τοῦ συστήματος τῶν ὑποτροφιῶν, ὅπερ συνέχισεν ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ μετὰ τὴν ἐκ Βουκουρεστίου ἀποχώρησίν του, κατὰ τὴν παραμονήν του ἐν Βιέννῃ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Πίζῃ μέχρι τέλους τοῦ βίου του ὡς φανατικὸς ὀπαδὸς τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους.

Ἴδωμεν νῦν ἐν ἀνέσει τὰ ὄργανα ταῦτα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ὧν ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰγνάτιος.

1. *Λύκειον.* Τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον Βουκουρεστίου, ἱδρυθὲν ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος, ἤκμαζεν ἐπὶ τῆς φαναριωτικῆς περιόδου καὶ δὴ ἐπὶ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυροκορδάτου (1716 κἑ.), διαθέτον δύο διδασκάλους τῆς ἑλληνικῆς, ἀρχαίας καὶ νέας, καὶ ἕνα τῆς βλαχικῆς γλώσσης. Βραδύτερον ἐπὶ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου (1735-1741) εἰσήχθησαν ἡ ἰταλικὴ καὶ ἡ τουρκικὴ γλῶσσα καὶ ἐτονώθη ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς, θεσπισθέντος ὅτι οὐδεὶς δημόσιος ὑπάλληλος διορίζεται, ἂν δὲν γινώσκῃ καὶ τὴν ἑλληνικήν[2].

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας (1774-1782), ἐπέβαλε μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον Βουκουρεστίου, ἱδρύσας δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἡγεμονίας του σχολεῖα (ἐν Κραγιόβᾳ καὶ ἐν Μπουζαίῳ) ἐνίσχυσεν οἰκονομικῶς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητάς, καθορίσας εἰδικὰ εἰσοδήματα[3]. Μεγάλην αἴγλην ἀπέκτησε τὸ σχολεῖον Βουκουρεστίου σχολαρχοῦντος τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου (1792-1805)[4].

Ὁ Ἰγνάτιος, γενόμενος μητροπολίτης Βλαχίας, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τοῦ ἱδρύ-

---

[1] ΛΕ, τόμ. Α΄ (1811), σ. 90.

[2] ΤΡΥΦΩΝΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Β΄, σ. 382.

[3] Δ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, Γ΄, 252 καὶ 560.

[4] Ὅρα τὰ γραφέντα ὑπὸ Ν. Δοσίου ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδου ἐξ ἰδιογράφου τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου, ἐν Γαλαξίῳ 1884, σ. κγ΄ κἑ. Ὅρα ὡσαύτως τὴν νεκρολογίαν τοῦ ΔΗΜ. ΣΧΙΝΑ εἰς Λάμπρον Φωτιάδην, ἐν ΛΕ, Α΄ (1811), σ. 83-84. Πρβλ. καὶ ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Λάμπρος Φωτιάδης, ἐν Ἐπετηρίδι Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 3 (1950), σ. 106-140.

Περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων εἰς τὴν Ρουμανίαν δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ πλείονα εἰς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ματος τούτου. Ὁ μέγας σκοπὸς ὃν ἔταξεν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο καὶ εἰς τὴν συγχρόνως συμπηχθεῖσαν «Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν» διαφαίνεται σαφῶς ἐκ τῶν λόγων δύο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων διδασκάλων τοῦ σχολείου, τῶν μᾶλλον διακεκριμένων συνεργατῶν τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ διδάσκαλος τῆς Φιλολογίας Ἀθανάσιος Ἰωάννου Βογορίδης, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν τῆς 7 Ἰουλίου 1810 ἐνώπιον παγκοίνου συνελεύσεως τῶν κατοίκων, εἶπε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς: «... Ἀνταμείβεται μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὁ πανιερώτατος ἡμῶν μητροπολίτης καὶ μόλις πατεῖ τὸ ἔδαφος τοῦ νέου ποιμνίου, ἀναδεικνύεται ὅ,τι ποτὲ οἱ Περικλεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ Μαικῆναι εἰς τὴν Ρώμην καὶ οἱ Μέδικοι εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Πρώτη φροντὶς αὐτῷ καὶ ἐπιμέλεια γίνεται ἡ περὶ τῆς παιδείας. Ζητεῖ νὰ μάθῃ τὴν ἐν Βλαχίᾳ κατάστασιν τῶν φώτων. Ἔρχεται, ἐξετάζει καὶ ἀποφασίζει νὰ συστήσῃ νέον Ἑλικῶνα εἰς Βλαχίαν. Ἀποφασίζει νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ μέσον, δι' οὗ νὰ περάσωσιν αἱ Μοῦσαι καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν παλαιάν των καθέδραν...»[1]

Μετὰ ἓν ἀκριβῶς ἔτος, τὴν 15 Ἰουλίου 1811, εἰς τὰς ἐξετάσεις πάλιν τῶν μαθητῶν, ἐπανελάμβανε τὰ αὐτὰ ἐντονώτερον ὁ σχολάρχης Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος: «Ἡ σήμερον ἡμέρα, πανιερώτατε δέσποτα, μᾶς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν πρῶτον ἡ σὴ πανιερότης μόλις πατήσασα τῆς Βλαχίας τὸ ἔδαφος, ἄλλον σκοπὸν δὲν ἔβαλες, εἰμὴ νὰ ἀποδιώξῃς ἀπὸ τὸ ποίμνιον, ὡς καλὸς ποιμήν, τῆς ἀμαθείας τὸ σκότος καὶ νὰ ἀναδείξῃς φωτὸς υἱοὺς τῆς Δακίας τοὺς νέους· καὶ διὰ τούτων νὰ ἀνακαλέσῃς τὰς Μούσας εἰς τὴν πρώτην των κατοικίαν, εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ τὸν Ἑλικῶνα»[2].

Ἐφιλοδόξησε δηλονότι ὁ Ἰγνάτιος, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκπαιδεύων ἑλληνιστὶ Ἕλληνας καὶ Βλάχους, οἱ ὁποῖοι θὰ μετεβάλλοντο ἀργότερον εἰς ἀποστόλους διὰ νὰ μεταλαμπαδεύουν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τὴν κοιτίδα της, ἤ, καθὼς ἐσυνήθιζον νὰ λέγουν τότε ἐν Βουκουρεστίῳ, νὰ ὁδηγήσουν τὰς Μούσας εἰς τὴν παλαιάν των καθέδραν, τὸν Παρνασσὸν καὶ τὸν Ἑλικῶνα.

Ἀπὸ τοῦ 1806, ὅτε ἐξερράγη ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, τὸ σχολεῖον Βουκουρεστίου, λόγῳ διαφόρων ταραχῶν, περιέπεσε σχεδὸν εἰς πλήρη ἀργίαν[3], «μόλις

τὰ ἑξῆς βοηθήματα :

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ (1644-1821). Ἀθήνησι 1898.

D. V. ΟΕCONOMIDES, Les écoles grecques en Roumanie (1664-1821). L' Hellénisme Contemporain, τόμ. 3 (1949), σ. 160 - 168 καὶ 274 κέ. καὶ τόμ. 4 (1950), σ. 245 - 259. (Συντομωτάτη ἐπισκόπησις).

[1] ΑΕ, Α' (1811), σ. 46.

[2] Αὐτόθι, σ. 339.

[3] CARL IKEN, Leucothea, τόμ. 1, (Leipzig 1825), σ. 251.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐσώζετο»[1]. Ἀλλ' ὅτε ἀνῆλθεν ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὸν θρόνον Οὐγγροβλαχίας, ἐπεσκεύασεν εὐθὺς τὸ κτήριον καὶ ἤνοιξε καὶ πάλιν τὰς πύλας τοῦ σχολείου, τὸ ὁποῖον μετονομάσας εἰς «Λύκειον» προήγαγε κατὰ πάντα, δοὺς εἰς αὐτὸ νέαν μορφήν[2].

Εἰς τί συνίστατο ἡ ἐν τῷ Λυκείῳ γενομένη μεταρρύθμισις; Τὰ προγράμματα μαθημάτων τῶν ἑλληνικῶν σχολείων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιελάμβανον ὡς διδακτέα μαθήματα τὴν Θεολογίαν, τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ποιητὰς καὶ πεζογράφους, τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ ἀρχαίου λόγου· ἐπιπροσθέτως ὀλίγα Μαθηματικὰ καὶ στοιχεῖα Φυσικῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ ξένην τινὰ γλῶσσαν, ἀναλόγως τῆς ἕδρας τοῦ σχολείου ἢ τῶν συμπαθειῶν τῶν ἱδρυτῶν καὶ προστατῶν αὐτοῦ.

Νῦν ἐν τῷ Λυκείῳ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων ἐτέθη ἐπὶ ἄλλης βάσεως. Μείζων σημασία ἐδόθη εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς πρακτικὰς γνώσεις. Αἱ σπουδαὶ διηρέθησαν εἰς τρεῖς παραλλήλους κύκλους. Ἐκ τούτων ὁ σπουδαιότερος καὶ μεγαλύτερος, καλούμενος χαρακτηριστικῶς «Ἐπιστῆμαι», περιελάμβανε τὴν Μαθηματικήν, τὴν Φυσικήν, τὴν Χημείαν, τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν, τὴν Μεταφυσικήν, τὴν Λογικὴν καὶ τὴν Ἠθικήν. Ὁ δεύτερος, ἀποκληθεὶς «Φιλολογία», περιελάμβανε τὴν Ρητορικήν, τὴν Ποιητικήν, τὴν Ἱστορίαν, τὴν Μυθολογίαν καὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν. Ὁ δὲ τρίτος κύκλος, ἀποκληθεὶς «Γλῶσσαι», περιελάμβανε τὴν διδασκαλίαν τῶν γλωσσῶν ἑλληνικῆς, λατινικῆς, ρωσικῆς, γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς.

Εἰς τὸν πρῶτον κύκλον «Ἐπιστῆμαι» ἐδόθη ἐν τῷ Λυκείῳ πρωτεύουσα θέσις. Πρώτη ἡ σχολὴ αὕτη — τὸ Λύκειον — ἀπέκτησε τεχνικὸν ἐξοπλισμόν, ὄργανα Φυσικῆς καὶ Χημείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἠλεκτρικὴ μηχανὴ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς πειράματα, γινόμενα πολλάκις δημοσίᾳ εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Λυκείου — τὴν «εὐρεῖαν σάλαν» —, προεκάλουν οὐ μόνον τῶν μαθητῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ φιλομαθοῦς κοινοῦ τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἀπεδόθη ἐπίσης νῦν τὸ πρῶτον πολλὴ σημασία εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν, χωρὶς νὰ παραμεληθῇ ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἡ συστηματικὴ αὐτῆς διδασκαλία εἰς τοὺς ἐκ τῶν μαθητῶν Βλάχους. Ἀλλ' ἡ στροφὴ αὕτη πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς γλώσσας ἐγένετο βεβαίως εἰς βάρος τῆς διδασκαλίας τῶν κλασσικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, ἥτις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκάλυπτε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὡρῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἰς τὸ τοῦ Βουκουρεστίου κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Τοῦτο ἀκριβῶς ὑπῆρξε μία τῶν ἀφορμῶν, δι' ἃς ἐπεκρίθη τὸ Λύκειον ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Δούκα καί τινων ἄλλων.

Ὁ Ἀθανάσιος Ἰωάννου Βογορίδης περιορίζει τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ἐν τῷ σχολείῳ μεταβολὰς 1) εἰς τὴν προσθήκην τῆς ἕδρας τῆς Φιλολογίας, ἣν χαρα-

---

[1] ΛΕ, Α΄ (1811), σ. 5. (Ἀνταπόκρισις ἐκ Βουκουρεστίου τῆς 29 Ἰουλίου 1810).

[2] Κ. Μ. Κουμα, Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων..., τόμ. 12 (ἐν Βιέννῃ 1832), σ. 590. Ὅρα καὶ Κ. Οικονομου, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά, τόμ. Α΄, σ. ιη΄, ὑποσημ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κτηρίζει ὡς «καθέδραν ἀγνώριστον μέχρι τῆς σήμερον εἰς τοὺς πολίτας»[1]· (ἠννόει προφανῶς, ὅτι τὸ πρῶτον νῦν μετεδίδοντο ὡς σύστημα σπουδῶν εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ Ρητορική, ἡ Ποιητική, ἡ Ἱστορία, ἡ Μυθολογία καὶ ἡ Ἀρχαιολογία, ἤτοι αἱ ἐπιστῆμαι αἱ ἀνήκουσαι κατὰ τὴν «διάταξιν τοῦ ἐν Βουκουρεστίοις Λυκείου» εἰς τὸν κλάδον τῆς «Φιλολογίας»)· καὶ 2) εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς διδασκαλίας τῶν ξένων γλωσσῶν (καὶ τῆς ἑλληνικῆς) εἰς τὸ λεξιλογικὸν καὶ τὸ τυπικὸν μόνον μέρος, ἄνευ οὐδεμιᾶς φιλολογικῆς ἐπεκτάσεως. («Τὰς δὲ γλώσσας ἀφίησιν [ὁ Ἰγνάτιος] μονήρεις καὶ κάμνει νὰ παύσωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ παρεισδύωνται εἰς τὴν φιλοσοφίαν»)[2].

Εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἐν τῷ Λυκείῳ ἔργον εὗρεν ἱκανὸν συνεργάτην τὸν μαθηματικὸν Κωνσταντῖνον Βαρδαλάχον, ὅστις ὑπῆρξε καθηγητὴς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ σχολῇ καὶ πρότερον, ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἐπίσης ἡμερῶν τοῦ σχολάρχου Λάμπρου Φωτιάδου. Τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Βαρδαλάχου, ὡς σχολάρχου, καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ὡς ἐφόρου τῆς σχολῆς, συνετάγη ὁ νέος ὀργανισμὸς («διάταξις τῆς ἐν Βουκουρεστίοις σχολῆς»)[3], ὅστις διαιρῶν, ὡς ἐλέχθη, τὰ διδακτέα μαθήματα εἰς τρεῖς κύκλους (Ἐπιστήμας, Φιλολογίαν καὶ Γλώσσας) καθώριζε τὴν ὕλην ἑκάστου μαθήματος, τὰ καθήκοντα τῶν κατὰ κλάδους διδασκάλων καὶ ὑποδιδασκάλων καὶ ἐρρύθμιζε τὰ περὶ μαθητῶν, ἑορτῶν, διακοπῶν, δημοσίων ἐξετάσεων καὶ πᾶν σχετικὸν πρὸς τὴν λειτουργίαν τῆν νέας σχολῆς. Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος ἐπεκρίθη δριμύτατα ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Δούκα, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν διδασκάλων κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην προσελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου, ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος, ἵνα διδάξῃ Πειραματικὴν Φυσικήν, Μαθηματικά, Γεωγραφίαν, Φυσικὴν ἀλλὰ καὶ Ρήτορας (Λυσίαν) καὶ ὁ Ἀθανάσιος Βογορίδης, ἵνα διδάξῃ Ποιητικήν, Μετρικὴν καὶ εἴ τι ἄλλο[4]. Προσελήφθησαν ἐπίσης ἱκανοὶ διδάσκαλοι, ἵνα διδάξωσι τὰς γλώσσας, ἤτοι τὴν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν ρωσικήν, τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γερμανικήν[5]. Ἵνα δ' ὁλοκληρώσῃ τὸ ἔργον του ὁ Ἰγνάτιος, ἐπροίκισε τὸ Λύκειον δι' ἀξιολόγου βιβλιοθήκης, τὴν ὁποίαν ἐστέγασεν εἰς ἰδιαιτέραν οἰκοδομὴν κτισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ «κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν τάξιν»[6] καὶ ἐπλούτισε διὰ τῶν βιβλίων τοῦ περιφήμου φυσιολόγου Σοννίνι (Sonnini de Manoncourt), τὰ ὁποῖα ἠγόρασε διὰ κοινῶν χρημάτων «συμφώνως μὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου»[7].

---

[1] ΛΕ, Α΄ (1811), σ. 46.

[2] Αὐτόθι.

[3] Αὐτόθι, σ. 66 - 76.

[4] Αὐτόθι, σ. 64.

[5] Αὐτόθι, σ. 65 καὶ 67.

[6] Αὐτόθι, σ. 344.

[7] Αὐτόθι, σ. 343 - 344. Πρβλ. καὶ Iac. Rizo Néroulos, Cours de littérature grecque moderne, ἔκδ. β΄. Genève 1828, σ. 73.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Παραλλήλως ἐπεδείκνυε συνεχῆ στοργὴν καὶ γενναιοδωρίαν ἡγεμονικὴν καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους, τοὺς ὁποίους ἐκάλει κατὰ τακτὴν τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν εἰς τὴν τράπεζάν του καὶ ἐφιλοδώρει συχνάκις διὰ χρυσῶν νομισμάτων καὶ βαρυτίμων ὡρολογίων καὶ χρυσῶν ταμβακοθηκῶν καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς τοὺς ὁποίους συχνάκις ἐπεσκέπτετο καὶ παρώρμα καὶ ἐφιλοδώρει διὰ καταλλήλων βιβλίων μετ᾽ ἀφιερώσεων ἐνθαρρυντικῶν [1] καὶ δι᾽ ἀργυρῶν νομισμάτων κοπέντων ἐξεπίτηδες ἐντολῇ τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας [2]. Ὅθεν δικαίως ὁ Βογορίδης ἀπεκάλεσε τοῦτον Περικλέα καὶ Μαικήναν καὶ Μέδικον [3].

Κατὰ τὸ τέλος ἑκάστου σχολικοῦ ἔτους ἐτέλει μετὰ λαμπρότητος δημοσίας ἐν τῷ Λυκείῳ ἐξετάσεις, συμφώνως καὶ πρὸς τὸν ὀργανισμόν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεδίωκε νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς διδασκάλους, νὰ στρέψῃ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βλάχων πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ νὰ ἐρεθίσῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὰς ἐξετάσεις αὐτὰς ἐξεφωνοῦντο ὑπὸ ἐντεταλμένου διδασκάλου καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου λόγοι ἐπίσημοι, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ ἱεράρχου ἐκείνου. Οὕτω, κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς 7 Ἰουλίου 1810, εἰς τὰς ὁποίας παρέστησαν «ὁ ἐξοχώτατος ὑποπρόεδρος, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ παῖδες αὐτῶν, οἱ πεπαιδευμένοι καὶ πλῆθος πραγματευτῶν», ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν ὁ διδάσκαλος τῆς Φιλολογίας Ἀθανάσιος Βογορίδης, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος θέλει νὰ ἐξετάσῃ τὴν γενομένην πρόοδον τῶν μαθητῶν, νὰ βραβεύσῃ τοὺς ἀριστεῖς καὶ νὰ προτρέψῃ πάντας νὰ φανῶσιν ἄξιοι τῆς νέας μορφῆς τῆς παιδείας. «...Εὐτυχὴς λοιπόν, συνεπέρανεν ὁ ρήτωρ, ἡ νεολαία τῶν Δακῶν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἥτις ἔλαχε νὰ κάμῃ τὰς εἰς τὴν παιδείαν σπουδάς της εἰς αὐτὴν τοῦ χρόνου τὴν ἐποχήν! Εὐτυχὲς δὲ τὸ ἔθνος τῶν Δακῶν, ἐπειδὴ ἔλαχεν ἕνα τοιοῦτον ποιμένα! Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς πατρικῆς κηδεμονίας τοῦ ὑψίστου, ὅστις ἐξελέξατο ἡμῖν τοιοῦτον ἀρχιερέα». Καὶ καταλήγων ἀνακράζει: «ἀλλὰ ζήτω καὶ ὁ τῶν Μουσῶν προστάτης, πανιερώτατος δὲ ἡμῶν μητροπολίτης» [4].

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Ἰγνάτιος πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Λυκείου τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς παραμονῆς του ἐν Βουκουρεστίῳ, τὴν 7 Ἰουλίου 1810. «Τοῦτο τὸ σύστημα—εἶπεν ἀποτεινόμενος εἰς τοὺς μαθητὰς—ὅπερ τώρα βλέπετε εἰς τὴν σχολήν, δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ προοίμιον ἐκείνων, ὅσων μετὰ ταῦτα μέλλει νὰ γίνωσιν... Αἱ Μοῦσαι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιάν των κατοικίαν, τὸν Ὄλυμπον καὶ τὸν Παρνασσόν. Ἐκεῖ θέλουν πάλιν ἐπι-

---

[1] ΛΕ, Α΄, 48. Πρβλ. Ικεν, Leucothea, 1, 143.
[2] ΛΕ, Α΄, 342.
[3] Αὐτόθι, σ. 46.
[4] Αὐτόθι, 46 - 47.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στρέψει ὕστερον ἀπὸ ἕνα τόσον μεγάλον γῦρον, ὅνπερ ἔκαμαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἂν οἱ μαθηταὶ τῆς Βλαχίας σταθῶσιν ἱκανοὶ νὰ τὰς συντροφεύσωσιν ἕως ἐκεῖ, ὁποία δόξα αἰώνιος θέλει εἶναι δι' αὐτοὺς καὶ πόσον μέγα κλέος διὰ τὴν Βλαχίαν !..». Περὶ τὰς Μούσας καὶ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν Ἑλλάδα στρέφεται ὁ λόγος του οὗτος, ὡς καὶ ὁ ἕτερος ὁ ἐκφωνηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰς τελευταίας ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν τὴν 15 Ἰουλίου 1811 [1]. Ὁ Ἰγνάτιος ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ τὸ Λύκειον ἐργαστήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ἐξέλθωσιν οἱ μέλλοντες νὰ μεταφέρωσι τὰς Μούσας εἰς τὸν ἀρχαῖόν των οἶκον.

Ζῶν καὶ ποιμαίνων ἐν Βλαχίᾳ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ρώσων, εἶχε συνεχῶς ἐστραμμένον τὸν νοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὡμίλει ὄχι ἁπλῶς ὡς Ἕλλην ἱεράρχης, ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ προωρισμένος, ἵνα βοηθήσῃ τὴν πατρίδα του. «Ἡ πατρὶς προσμένει παρ' ὑμῶν τὴν βελτίωσίν της... Εἴθε νὰ σᾶς ἰδῇ ἡ πατρὶς μίαν ἡμέραν δαφνηφοροῦντας... Εἴθε νὰ εἰπῇ ἡ πατρὶς διὰ σᾶς: Τοιοῦτοι εἴθε μοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἶεν υἱες Ἀχαιῶν» [2]. Ἐκ τῶν λόγων τούτων καθίσταται δῆλον ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, ἐργαζόμενος ὡς εἰργάζετο ἐν Βουκουρεστίῳ, εἶχε τὴν συνείδησιν, ὅτι προητοίμαζε στελέχη διὰ τὴν μέλλουσαν σύνταξιν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αἰσθανόμενος ἑαυτὸν οὐχὶ ἁπλῶς ὡς ἐκκλησιαστικὸν ἄρχοντα, ἀλλ' ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ ἔθνους του ἐν τῇ προνομιούχῳ Βλαχίᾳ, ἐπῄνει τοὺς διδασκάλους καὶ ηὐχαρίστει αὐτοὺς ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ συντελούμενον ἔργον. «Ἡ πατρὶς εὐγνωμονοῦσα πρὸς τοὺς κυρίους διδασκάλους, τοὺς εὐχαριστεῖ σήμερον δι' ἐμοῦ καὶ διὰ τῶν δώρων ὁπού τοῖς προσφέρει, δεικνύει τὴν ἄκραν της εὐχαρίστησιν» [3].

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ὅτι ὁμιλῶν περὶ πατρίδος ἠννόει ἄλλην τινὰ χώραν πλὴν τῆς Ἑλλάδος, διεχώρισε τὰ καθήκοντα καὶ τὸν προορισμὸν τῶν μαθητῶν κατὰ ἔθνη. «Ἐξακολουθήσατε λοιπόν, ὦ νέοι μεγαλόψυχοι, τὴν ἰδίαν ὑποταγὴν πρὸς τοὺς διδασκάλους σας, τὴν ἰδίαν σεμνότητα τῶν ἠθῶν, διὰ νὰ φανῆτε, οἱ μὲν Δάκες καὶ Βούλγαροι πρῶτοι τῶν Μουσῶν θεραπευταὶ εἰς τὸ γένος σας, οἱ δὲ Ἕλληνες ὁδηγοὶ τῶν Μουσῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν κατοικίαν των, τὸ τερπνὸν ἔδαφος τῆς φίλης πατρίδος σας».

Φιλῶν κατὰ πάντα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς παραδόσεις της νοσταλγεῖ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, καθ' ἣν «ἔφθανεν εἷς κλῶνος ὁποιουδήποτε φυτοῦ ἢ εἷς ἁπλοῦς τῆς πατρίδος ἔπαινος» ὡς βραβεῖον εἰς τοὺς ἀριστεύοντας. «Ἴσως ἐπιστρέψῃ πάλιν ἐκεῖνος ὁ πρῶτος καιρὸς καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς ἰδίους τόπους, ὅπου ἡ ἀρετὴ τόσον ἐτιμᾶτο καὶ ἐκαταφρονοῦντο ὅσα σήμερον ἡμεῖς προτιμῶμεν καὶ σεβόμεθα» [4]. Πιστεύων δὲ ὅτι τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν του Λύκειον ἀπετέλει ἀναβίωσιν τοῦ ὁμωνύμου ἀρχαίου ἢ ἐν πάσῃ πε-

---

[1] ΑΕ, Α΄, σ. 342-343, ἔνθα δημοσιεύεται τμῆμα μόνον τοῦ λόγου τούτου.

[2] Αὐτόθι, 47-48.

[3] Αὐτόθι, σ. 342.

[4] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ριπτώσει τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων ἑλληνικῶν σχολῶν, ἔλεγε περὶ τῶν βραβευομένων ὑπ' αὐτοῦ μαθητῶν, ὅτι «μετὰ παρέλευσιν τόσων αἰώνων αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι ὁποὺ λαμβάνουσι βραβεῖα» [1].

Εἶχε δὲ ἄφθονα τὰ χρηματικὰ μέσα ὁ Ἰγνάτιος διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Λυκείου καὶ διὰ τὰς ἀμοιβὰς τῶν καθηγητῶν καὶ τὰ βραβεῖα τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν μητροπολιτικῶν ἐσόδων καὶ ἐξ ἐνισχύσεων παρεχομένων ὑπὸ τῶν Ρουμάνων βογιάρων καὶ τῶν Μακεδόνων ἐμπόρων τῆς Βλαχίας [2]. Διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἠδύνατο νὰ ἐνισχύῃ ἐνεργῶς τοὺς μαθητὰς τοῦ Λυκείου, «ἐξ ὧν καὶ τοὺς πένητας καὶ χρηστοήθεις ἀπέστελλεν εἰς Εὐρώπην διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δαπάνης παιδευομένους...» [3]. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους λειτουργοῦσα ἡ σχολὴ Βουκουρεστίου καὶ τοιαύτης κηδεμονίας τυγχάνουσα, ἐγένετο περίφημος εἰς ὅλον τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν, ἀναδειχθεῖσα ἀληθὲς πανεπιστήμιον [4].

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται εὐκόλως ἐν τῷ πλαισίῳ ἑλληνικῆς τινος ἀναγεννήσεως ἀναπτυχθείσης κατὰ τὰ εἴκοσι πρῶτα ἔτη τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τῶν ὁποίων ὁ διαφόρων ἐθνοτήτων χριστιανικὸς πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἑνωτικὸν στοιχεῖον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐκολακεύετο νὰ μετέχῃ τῆς νέας ταύτης ἑλληνομόρφου πολιτιστικῆς κινήσεως, τῆς ὁποίας κυρία ἑστία ὑπῆρξαν αἱ Ἡγεμονίαι παρὰ τὸν Δούναβιν [5].

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν γενικωτέρων εὐνοϊκῶν συνθηκῶν, εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς σχολῆς τοῦ Βουκουρεστίου συνέβαλεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ Ἰγνάτιος· τοιαύτη ἦτο ἄλλως τε καὶ τῶν συγχρόνων λογίων ἡ γνώμη. Ὁ Λευκάδιος ἰατρὸς Λουδοβῖκος Σωτήρης, λόγιος καὶ συγγραφεὺς καὶ πολιτικοστρατιωτικὸς πράκτωρ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, ἀπεκάλει τὸν ἱεράρχην ἐν βιβλίῳ ἐκδοθέντι ἐν Τεργέστῃ τὸ 1814, ὅτε ὁ Ἰγνάτιος ἐγκαταλείψας τὸ Βουκουρέστιον διέτριβεν ἐν Βιέννῃ, «πολυμαθέστατον καὶ φιλογενῆ ἄνδρα, καλλωπιστὴν καὶ κηδεμόνα τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῆς» [6]. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ αἴγλη, εἰς ἣν ἀνήγαγε τὸ Λύκειόν του ὁ Ἰγνάτιος καὶ τοσαύτη ἡ ὤθησις τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὥστε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πάντες

---

[1] ΛΕ, Α', 343.

[2] N. Jorga, Roumains et Grecs aux cours des siècles à l' occasion des mariages princiers. Bucarest 1921, σ. 51 - 52.

[3] Ὅρα τὸ βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα τοῦ Σοφ. Οικονομου (=ΙΙ, ἀρ 279).

[4] N. Jorga, ἔνθ' ἀνωτ.

[5] Αὐτόθι, σ. 52.

[6] Ἀπολογία ἱστορικοκριτικὴ συντεθεῖσα μὲν ἑλληνιστὶ ὑπό τινος φιλογενοῦς Ἕλληνος, ἐπεξεργασθεῖσα δὲ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Ἑλλήνων μετά τινων σημειωμάτων ὑπὸ Ἀναστασίου ἱερέως καὶ οἰκονόμου τῶν Ἀμπελακίων, σ. 217.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἱ πεπαιδευμένοι Ἕλληνες κατηύθυνον μετὰ μεγίστης χαρᾶς τὰ βλέμματά των πρὸς τὸ Βουκουρέστιον [1], ἔνθα ἐλειτούργει ἡ περίπυστος σχολὴ καὶ ἔνθα ἐπιπροσθέτως εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ εἰργάζετο ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τοῦ ἔθνους γενικώτερον ἡ Φιλολογικὴ Ἑταιρεία.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος εἶχε συγκεντρώσει εἰς χεῖράς του πᾶσαν τὴν διοίκησιν τοῦ Λυκείου, οὐδεμίαν δὲ πρωτοβουλίαν ἀφῆκεν εἰς τοὺς Βλάχους προύχοντας τοῦ Βουκουρεστίου. Διὸ καὶ βραδύτερον, ὅτε ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτσου οἱ βογιάροι ἐνεφάνισαν ἀξιώσεις τινάς, ὁ Ἰγνάτιος ἔσπευσε νὰ συμβουλεύσῃ τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον: «τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ ἐνωτισθῇ τὸ Ὕψος του, διότι αὐτὸ μόνον τὸ καλὸν ἠμπορεῖ κατὰ τὸ παρὸν νὰ κάμῃ. Τοὺς Βλάχους οὔτε ἐγὼ τοὺς ἐρώτησα, οὔτε τοὺς ἀνεκάτευσα ποτὲ καὶ ἔκαμα ὅ,τι τότε ἠμπόρει νὰ γίνῃ. Φανῆτε σεῖς ἀσθενέστεροι, ἂν θέλετε, πλὴν ὑποχρεώσατέ τους, νὰ καταπεισθῶσιν εἰς τὰ δέοντα καὶ εἰς ὅ,τι ὠφελεῖ καὶ τὴν πατρίδα των καὶ τοὺς ξένους». (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὸν καμινάρην Βλαχίας ἀπὸ 18/30 Ἰουλίου 1812 ἐκ Πεισῶν) [2].

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰγνατίου ἐκ Βουκουρεστίου καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Βλαχίας τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ ἡ σχολὴ ἐξηκολούθησε νὰ λειτουργῇ, τροποποιηθεισῶν ὅμως τῶν συνθηκῶν τῆς λειτουργίας της. Καὶ ὁ ἡγεμὼν Καρατζᾶς ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸ Λύκειον ἰδιαιτέρως. Πρώτη ἐνέργεια αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ διορισμὸς ὡς μελῶν τῆς σχολικῆς ἐφορίας τοῦ Λυκείου δύο ἐπιτρόπων, τοῦ βιστιάρη Γρηγορίου Βραγκοβάνου καὶ τοῦ μεγάλου κλουτζιάρη Νέστορος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἑτέρων δύο, τοῦ μεγάλου ποστελνίκου Κωνσταντίνου Βλαχούτζη καὶ τοῦ μεγάλου γραμματικοῦ Μιχαὴλ Δημητρίου Σχινᾶ [3].

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Καρατζᾶς ἐπηρεασθεὶς ἀπὸ τὰς ἐπικρίσεις τοῦ Δούκα καὶ τοῦ μεγάλου γραμματέως Μιχαὴλ Δημ. Σχινᾶ καὶ ἄλλων τινῶν, τὰς στρεφομένας κατὰ τοῦ ἐπὶ Ἰγνατίου καθεστῶτος τοῦ Λυκείου καὶ κυρίως κατὰ τοῦ προγράμματος διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς, ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, «ὄχι ἀνέτως καὶ ἀπεριέργως μιμούμενος—καθὼς ἔγραφεν ὁ ἐκ Βουκουρεστίου κόλαξ ἀνταποκριτὴς πρὸς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν—ἀλλὰ καθιστῶν τὰ ἐκ παραδόσεως παραγγέλματα συμφώνως μὲ τὰς κοινὰς περιστάσεις» [4]. Ἡ μεταβολὴ τὴν ὁποίαν ἠξίωσεν ὁ Καρατζᾶς ἀπὸ τὴν νέαν σχολικὴν ἐφορίαν ἀφεώρα εἰς τὴν τόνωσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ πιθανῶς εἰς τὴν κατάργησιν τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας. «Διὰ ταῦτα—παρήγ-

---

[1] Ικεν, Leucothea, 1, 251.

[2] Δημ. Πασχαλη, Δύο ἐκ Πίζης... ἐπιστολαί... Ἰγνατίου. Ἰόνιος Ἀνθολογία, τεῦχ. Αὐγούστου 1930, σ. 8.

[3] Ὅρα τὰ πιττάκια τοῦ διορισμοῦ τῶν ἐφόρων ἐν ΛΕ, Γ' (1813), σ. 18 - 20.

[4] ΛΕ, Γ' (1813), σ. 17 κέ. καὶ 53.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γειλεν εἰς τοὺς ἐφόρους τοῦ Λυκείου — θέλετε ἐπιμελεῖσθαι νὰ παύσωσι πλέον ἀπὸ τὸ ἡμέτερον Λύκειον αἱ σχολαστικαὶ ἐρεσχελίαι καὶ τὰ διάκενα ἐπιβατικὰ καὶ διαβατικά· νὰ διδάσκεται δὲ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν ὁ Ἕλλην λόγος κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιοῦς ὑψηλοτέρας φιλολογίας, ἀπὸ τὰ σοφὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτων Ἑλλήνων προγόνων μας, νὰ γυμνάζεται ἡ νεολαία εἰς τὴν κρίσιν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν φιλοκαλίαν ἐν γένει καὶ ἐπὶ πᾶσι νὰ λάμψῃ ὁ λύχνος τῶν φώτων τῆς θεσπεσίου Φιλοσοφίας»[1].

Ἐπεχειρήθη τότε νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἐργασία τοῦ Γρηγορίου Βραγκοβάνου περὶ τὸ Λύκειον καὶ νὰ ὑποτιμηθῇ τὸ ἔργον τῶν προγενεστέρων. Εἰς ἀνταπόκρισιν ἐκ Βουκουρεστίου δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ φύλλον τῆς 13 Μαΐου τοῦ Αὐστριακοῦ Παρατηρητοῦ («Österreichischer Beobachter») τοῦ ἔτους 1816 ἀνεγράφοντο τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὰς ἐκ Βουκουρεστίου εἰδήσεις ἠνοίχθη νεωστὶ μετὰ μεγάλης παρρησίας τὸ πρὸ πολλῶν μὲν χρόνων εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν συσταθέν, κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους παρελθόντας χρόνους διόλου εἰς πτῶσιν φθάσαν Λύκειον, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἄρχοντος μεγάλου μπάνου κυρίου Γρηγορίου Βραγκοβάνου Βεσσαράβα..., εἰς τὸν ὁποῖον παρεδόθη ὑπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ πριγκιπάτου τούτου ἡ ἀνωτάτη ἐφορία τοῦ σχολείου...».

Διαμαρτυρόμενος διὰ τὴν ἀνακριβῆ εἴδησιν περὶ πτώσεως τοῦ Λυκείου ὁ ἀναδημοσιεύων τὴν εἴδησιν ἐκ τοῦ Αὐστριακοῦ Παρατηρητοῦ συντάκτης τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ἐσχολίασε: «Τὸ Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου ἐπὶ τοῦ μακαρίτου Λάμπρου [Φωτιάδου] εἰς πτῶσιν δὲν ἦτον, ἀλλὰ μήτε ἐπὶ τοῦ κυρίου Βαρδαλάχου, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστόν· μάλιστα ἐπὶ τούτου ἠμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἤκμαζε περισσότερον[2]. Πότε ἦτο λοιπὸν εἰς πτῶσιν καὶ τώρα ἀνωρθώθη ἐκ νέου, ἀποροῦμεν καὶ νὰ τὸ μάθωμεν ζητοῦμεν»[3].

2. *Φιλολογικὴ Ἑταιρεία.* Τὴν ἑβδόμην Ἰουλίου 1810 συνεστήθη ἐν Βουκουρεστίῳ[4] τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἰγνατίου ἡ «Φιλολογικὴ Ἑταιρεία» ἐκ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, προερχομένων ἐκ τοῦ ἱερατείου, τῶν εὐγενῶν, τῶν ἰατρῶν, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πραγματευτῶν. Ἔκτοτε καθολικὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἑταιρεία αὕτη ἦτο προσωπικὸν τοῦ Ἰγνατίου δημιούργημα, «ἵδρυμα φιλομουσοτάτου καὶ φιλογενεστάτου ποιμενάρχου, τοῦ πρώην μητροπολίτου Ἄρτης, εἶτα δὲ Οὐγγροβλαχίας, Ἰγνατίου, τοῦ εὐγενοῦς καὶ σοφοῦ ἱεράρχου, οὗ τὸ ἀείμνηστον ὄνομα εὐγνωμόνως

---

[1] ΛΕ, τόμ. Γ' (1813), σ. 20. Ἰδὲ καὶ ἑτέρας ἐνεργείας τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ καὶ τοῦ γραμματέως του Μιχαὴλ Δ. Σχινᾶ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τοῦ ΛΕ, σ. 52-64. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Καρατζᾶ ὑπὲρ τοῦ Λυκείου ὅρα τὰ συγκεχυμένα πως εἰς Γ. Α. ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ, Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος. Ἀθῆναι 1880, σ. 30.

[2] Ὁ Κ. Βαρδαλάχος διηύθυνε τὴν σχολὴν Βουκουρεστίου μέχρι τοῦ 1815, ὅτε ἐκλήθη καθηγητὴς εἰς Χίον.

[3] ΛΕ, τόμ. ΣΤ' (1816), σ. 127 - 128.

[4] Ὁ Κ. Σάθας ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ, σ. 693 ἀναφέρει τὴν Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν ὡς ἑδρεύουσαν ἐν Ἰασίῳ. Οὕτω καὶ ὁ Ἀν. Γούδας ἐν Βίοις Παραλλήλοις, τόμ. Α', σ. 356 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πάντοτε θὰ εὐλογῆται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων»[1]. Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας ἐτέθη ἐξ ἀρχῆς 1) ἡ ἐπαγρύπνησις εἰς τὴν πρόοδον τῶν μαθήσεων καὶ 2) ἡ καλλιέργεια τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὥστε νὰ φθάσῃ αὕτη «κατὰ μικρὸν πλησίον τῆς μητρὸς αὐτῆς» τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς[2]. Τὰ ἐν Βουκουρεστίῳ τακτικὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, συνελθόντα εἰς πρώτην συνέλευσιν τὴν 22ᾶν Ἰουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου, ἐψήφισαν πρόεδρον τὸν Γρηγόριον Βραγκοβᾶνον ἐκ τοῦ πρώτου γένους τῆς Βλαχίας, ἄνδρα σοφόν, ἑλληνομαθῆ καὶ ἐκδότην φιλοσοφικῶν βιβλίων[3]. Μετά τινας μῆνας ἀνεδείχθη ἕτερος πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ὁ Βλάχος ἐπίσης Γεώργιος Κλατινιάνο[4]. Ἕνεκα τῆς βλαχικῆς ἐθνικότητος τῶν προέδρων Βραγκοβάνου καὶ Κλατινιάνου καὶ μελῶν τινων τῆς Ἑταιρείας, ἐπωνομάζετο αὕτη ἐνίοτε «Γραικοδακικὴ» ὑπὸ ἄλλων τε καὶ τοῦ Καποδίστρια[5]. Γραμματεὺς δ' ἐξελέγη εἷς τῶν τριῶν Σχινάδων μελῶν τῆς Ἑταιρείας, ὁ Μιχ. Γ. Σχινᾶς[6]. Ὁ Ἰγνάτιος διετήρησε τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐφόρου τοῦ τε Λυκείου καὶ τῆς Ἑταιρείας[7]. Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν μελῶν, ἐξελέγησαν ἀριστίνδην πολλὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῶν μακρὰν τῆς Βλαχίας λογίων Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, ἐν οἷς ἐν Παρισίοις «ὁ ἐξοχώτατος ἰατρὸς Α. Κοραῆς», ἐν Βιέννῃ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἄνθιμος Γαζῆς, ὁ φίλος τοῦ Κοραῆ Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ὁ Δημήτριος Δάρβαρις, ὁ Στέφανος Κομμητᾶς καὶ ἄλλοι[8]. Τὰ τακτικὰ μέλη τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας ἀνῆλθον σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἑβδομήκοντα καὶ ὑπῆρχε πρόθεσις νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ ἑκατόν[9]. Ἀλλὰ καὶ νέα μέλη τακτικὰ καὶ ἀντεπιστέλλοντα προσετίθεντο σὺν τῷ χρόνῳ ἐπίλεκτοι ἄνδρες, ἐργάται καὶ φίλοι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, πρὸς οὓς ἡ Ἑταιρεία ἀπέστελλε

---

[1] Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τόμ. 2, σ. 298.

[2] ΛΕ, Α', 6. Πρβλ. καὶ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδίασμα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 184, σημ. 8 καὶ ΙΚΕΝ, Leucothea, 1, 251 κέ.

[3] ΛΕ, Α', 62.

[4] «Πρώτη 50ετηρὶς τῆς ἐν Ὀδησσῷ ἑλληνεμπορικῆς σχολῆς». Ὀδησσὸς 1872, σ. 164.

[5] *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τόμ. 7 (1932), σ. 138.

[6] ΛΕ, Α', 63. Ὁ Μιχ. Γ. Σχινᾶς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰγνατίου ἐκ Βουκουρεστίου (1812) ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως ἔδραμεν εἰς Πελοπόννησον. Ἔκτοτε ὑπηρέτησε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν πατρίδα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ καταλαβὼν ὑψηλὰ ἀξιώματα ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως (1843). Βραδύτερον, τὸ 1852, ἐπανῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον ὡς γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος καὶ διέτριψεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1855. Εἶτα ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ἀνεδείχθη πληρεξούσιος Πυλίας. Ὅρα ΜΑΡΙΝΟΥ ΒΡΕΤΟΥ, Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον, ἔτ. 1866, σ. 377. Πρβλ. καὶ Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, «Ὁ Θεατὴς» τοῦ Μιχ. Σχινᾶ. Βιβλιόφιλος, ἔτ. Ι' (1956), σ. 24 - 25.

[7] ΛΕ, Α', 197.

[8] Αὐτόθι, σ. 63 - 64.

[9] ΝΕΟΦ. ΔΟΥΚΑ, Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων, τόμ. Ζ', σ. 20.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τιμητικὰ διπλώματα. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ τοῦ Λυκείου σχολάρχης Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος, τὸ πρὸς τὴν ὁποῖον ψήφισμα τῆς Ἑταιρείας ἐσώθη μέχρις ἡμῶν καὶ ἔχει οὕτω:

«Ἐπειδὴ ἐν πολλοῖς πολλὰ τεκμήρια παρέσχεν ὁ κ. Κ. Βαρδαλάχος τῆς ἀρετῆς, παιδείας καὶ γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ παρασταθέντος ἐν πλήρει συνεδριάσει τῶν μελῶν καὶ τοῦ προέδρου ταύτης τῆς ἑταιρείας καὶ ἐνώπιον τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος τοῦ κ. ἀρχιστρατήγου τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Νικολάου Καμένσκη καὶ τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ προέδρου τοῦ Διβανίου Ἐγκελχάρδου ἰδίου πονήματος ἐπαξίου τὴς φήμης τοῦ συγγραφέως, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνοβλαχικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λυκείου καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου προέδρου αὐτῆς νὰ συμπεριλάβῃ τὸν κ. Βαρδαλάχον ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν μελῶν, νὰ παραλάβῃ αὐτὸν εἰς τὸ Λύκειον μετὰ τῶν δικαιωμάτων τῶν γνησίων συνεταίρων, ὥστε ἀπὸ τοῦδε νὰ συμπαρευρίσκηται καὶ παρίσταται εἰς τὸν σύλλογον, χαίρων πάντα τὰ δικαιώματα τὰ εἰσαχθέντα καὶ θεσπισθέντα ἐκ συμφώνου, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὑπακούωσι καὶ ἀπονέμωσι σέβας οὐχ ἧττον ἢ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν, δι' ὧν εἶναι πεπροικισμένος. Διὸ καὶ ἐδόθη τὸ παρὸν δίπλωμα μετὰ τῆς σφραγῖδος τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διευθυντοῦ, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ τοῦ γραμματέως τῷ μνησθέντι Κωνσταντίνῳ Βαρδαλάχῳ, ἵνα διατελῇ τοῦ λοιποῦ μέλος τῆς τοῦ ἑλληνοβλαχικοῦ Λυκείου Ἑταιρείας.

Ἐγένετο ἐν τῷ Λυκείῳ Βουκουρεστίου. 1810 Δεκεμβρίου α' ἐνώπιον τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος καὶ τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ προέδρου.

Ὁ μητροπολίτης Βλαχίας Ἰγνάτιος
Ὁ πρόεδρος Γεώργιος Κλατινιάνο
Ὁ γραμμματεὺς Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶς»[1].

Ἀντεπιστέλλον τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας μέλος ἐξελέγη κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον τοῦ 1811 καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐν Πετρουπόλει τότε διατρίβων. Θαυμαστὴς τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ ἔργου του ὁ Κερκυραῖος διπλωμάτης ἐξεφράζετο ἐνθουσιωδῶς δημοσίᾳ καὶ ὑπὲρ τοῦ Λυκείου καὶ ὑπὲρ τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας, τὴν ὁποίαν ἐνηβρύνετο ν' ἀποκαλῇ Ἀκαδημίαν. Μετέφερε τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Ἰγνατίου ὡς μεσάζων εἰς [ἐξεχούσας ρωσικὰς προσωπικότητας καὶ ὑπεβοήθει τὴν προβολὴν τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἔργου τοῦ μητροπολίτου, δημοσιεύων εἰς τὰς ρωσικὰς ἐφημερίδας τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τοὺς κανονισμοὺς τοῦ τε Λυκείου καὶ τῆς Φιλολ. Ἑταιρείας[2].

---

[1] «Πρώτη 50ετηρὶς τῆς ἐν Ὀδησσῷ ἑλληνεμπορικῆς σχολῆς», σ. 164.

[2] Σπ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 7 (1932), σ. 135 - 136. (Ἐπιστολὴ Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 20 Φεβρουαρίου 1811 ἐκ Πετρουπόλεως).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«Τὰ τῆς εἰς Βουκουρέστιον Ἀκαδημίας καὶ Λυκείου – ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Στούρδζαν ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 18 Μαρτίου 1811 – νομίζω αὐτῆς γνωστά. Τοῦ πανιερωτάτου Ἰγνατίου δι' αὐτὰ ἀθάνατος στέφανος. Ἐγχείρησα τοῦ φιλτάτου καὶ ἀγαπητοῦ Ἀλέκου πρὸ πολλοῦ τοὺς κανονισμοὺς τῆς Ἀκαδημίας καὶ Λυκείου καὶ ἄλλα τοῦ πανιερωτάτου συγγράμματα, ἵνα αὐτῆς διασταλθῶσι· νῦν δὲ μέρος οὐσιῶδες αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ Ἄρκτου ἐφημερίδα γαλλιστὶ τυπωθὲν προσφέρω αὐτῆς...» [1]. Ὅταν δὲ ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ ἀντεπιστέλλοντος μέλους, ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ δι' ἐπιστολῆς ἐκ Πετρουπόλεως ἀπὸ 15 Μαΐου 1811 τὸν πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας, πλέκων συγχρόνως τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς. «... Γραικός γε μὴν κἀγὼ ὢν καὶ ταῦτα συναισθανόμενος ἐμακάριζον τοὺς μετέχοντας τῶν πόνων τῆς νεοσυστάτου Γραικοδακικῆς Ἑταιρείας. Δόξαν δ' αὐτῇ συγκαταλέξαι με τοῖς ἀντεπιστέλλουσι τῶν μελῶν, ἠξίωσέ με μακαρίζειν ἐμαυτόν. Μεγίστας οὖν χάριτας ὁμολογῶ αὐτῇ...». Ἐν συνεχείᾳ ἐξέφραζε τὴν λύπην του, διότι εὑρισκόμενος μακρὰν εἰς ξενικὴν γῆν καὶ ξένην ὑπηρεσίαν δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ γένος εἰμὴ ζῆλον, προθυμίαν καὶ εὐχάς. Συναισθανόμενος ὅμως τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του καὶ οἱονεὶ προφητεύων τὸ μέλλον κατέληγεν: «... εἰ ποτὲ λόγῳ καὶ πόνῳ ἐκπληρῶσαι τὸ ὀφειλούμενον τῇ πατρίδι ἀξιωσοίμην, ἄπειρος ἡ ἐμὴ εὐδαιμονία καὶ ἴσως οὐ χαλεπὸν τότε δεῖξαι καὶ ἔργῳ τὴν ἐμὴν εὐγνωμοσύνην τῇ κλεινῇ ἑταιρείᾳ. Δῴη Κύριος!» [2]

Ὡς ὑψηλοὺς κηδεμόνας τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας ἀνεγνώρισεν ὁ Ἰγνάτιος πρώτην τὴν μητέρα τοῦ Τσάρου Μαρίαν Θεοδωρόβναν, ἡ ὁποία ἐνίσχυε πιθανῶς διὰ χρηματικῶν χορηγιῶν τὸ ἔργον αὐτοῦ, διὸ καὶ ἀνήρτησε τὴν εἰκόνα της ἐν τῇ εὐρείᾳ στοᾷ τοῦ Λυκείου, ἔνθα ἐλάμβανον χώραν αἱ συνεδρίαι τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας καὶ δεύτερον τὸν Τσάρον Ἀλέξανδρον. Ἀμφότεροι ἐχαρακτηρίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ὡς προστάται τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν· πρὸς τιμήν των ἐγράφησαν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ, κάτωθεν τῆς εἰκόνος τῆς βασιλομήτορος, τιμητικὰ ἐπιγράμματα εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν συντεθέντα ὑπὸ Ἀθανασίου Βογορίδου, ὅστις διὰ τοῦτο ἠμείφθη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου, ὡς ποτε ὁ ποιητὴς τῶν Κυνηγετικῶν Ὀππιανός [3]. Διὰ τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπιγράμματος ὁ Ἰγνάτιος ἀνέθετε τὴν Ἑταιρείαν του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου:

«Εὖτε νεοσσοὺς ὄρνις Ἑταιρείην ὑπὸ σῇσι
Μουσοπόλων δέξαι πτερύγεσιν, Ἄναξ μεγάθυμε!
Τὴν ῥάτε σήμερον ἐν Δακίῃ πάμπρωτον ἀγείρει
Ἰγνάτιος, τὸν λεὼν Σὸν ποιμαίνειν προέηκας,
Τῷ δὲ πρόφρων Ἔγκελχαρ ἐπίρροθος ἦλθε Πρόεδρος» [4].

---

[1] Σπ. Θεοτοκη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 137.
[2] Αὐτόθι, σ. 138.
[3] ΛΕ, Α΄, 59. Πρβλ. καὶ Β. Στεφανιδου, Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ὁ Λέσβιος, σ. 8 - 9.
[4] ΛΕ, Α΄, 61.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἰς τὴν Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Βουκουρεστίου ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ Λυκείου ὁ Ἰγνάτιος ἔθετο μέγαν προορισμόν, τὴν ἀναγέννησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Δακῶν. Βεβαίως τὸ μεῖζον μέρος τῆς εὐθύνης διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀνέθετεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες λόγῳ τῆς μακρᾶς πνευματικῆς των παραδόσεως καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης των πρὸς τὴν εἰς ἣν εὗρον καταφύγιον χώραν τῶν Δακῶν ὤφειλον νὰ πράξωσιν ἐκεῖ ὅ,τι καὶ οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί των, οἱ ὁποῖοι ἐφώτιζον καὶ ἐδίδασκον καὶ τοὺς ἰδίους των ἐχθρούς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Δάκας ἤλπιζε πολλά, μολονότι τὸ πρῶτον νῦν ἤθελον ἀσχοληθῆ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. «Διὰ τοὺς Δάκας ὅμως εἶναι ὁλότελα νέον καὶ βέβαια τοὺς κάμνει μεγάλην τιμήν. Ἂς ἰδῇ μὲ θαυμασμόν της ἡ πεφωτισμένη Εὐρώπη ἕνα λαὸν τόσον μικρόν, ὅπως εἶναι οὗτος τῆς Δακίας, νὰ φιλοτιμῆται νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκεῖνο, ὅπερ ἔλαβε παρ' αὐτῆς. Ἂς ἰδῇ ὅτι δὲν εἶναι ἡ ραθυμία ἥτις κάμνει τοὺς Γραικοδάκας ἀμαθεῖς, ἀλλ' ἡ κακὴ διοίκησις καὶ τυραννία, ἥτις δὲν τοὺς συγχωρεῖ νὰ ὁμιλοῦν δύο μαζί, πολλῷ μᾶλλον νὰ ἔχουν ἑταιρείας καὶ σχολεῖα[1]. Ἰδοὺ ὅταν εὕρωσι τὸν καιρόν, πῶς δὲν χάνουσι μήτε στιγμὴν διὰ νὰ φωτισθῶσι καὶ νὰ φωτίσωσι τοὺς ἄλλους...»[2]

Διὰ τὴν ἀγαθὴν ἔκβασιν τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν της ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ «νόμων καὶ κανόνων», οἵτινες ὑπογραφέντες παρὰ πάντων τῶν μελῶν κατὰ τὴν πρώτην τῆς Ἑταιρείας συνέλευσιν, ἐτέθησαν εὐθὺς εἰς ἐφαρμογήν[3].

Ὁ κανονισμὸς τῆς Ἑταιρείας δὲν ἐσώθη μέχρις ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ κυρίως ἐκ τῶν ἐπικρίσεων τοῦ Νεοφύτου Δούκα πληροφορούμεθα, ὅτι κύριον ἔργον τῆς Ἑταιρείας ἦτο, ἐκτὸς τῆς ἐπιστασίας τοῦ Λυκείου, ἡ συγγραφὴ ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν βιβλίων καὶ ἡ μετάφρασις καὶ ἀνάλυσις ἔργων τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ὡς καὶ ξένων κλασσικῶν καὶ χρησίμων βιβλίων καὶ ἡ ἔκδοσις αὐτῶν τύποις μετὰ τὴν θεώρησιν ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων μελῶν τῆς Ἑταιρείας. Τινὰ τῶν τελευταίων τούτων ἔργων μετεφράζοντο καὶ εἰς τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν χάριν τῶν ἐντοπίων Βλάχων.

Διὰ τῶν νέων συγγραμμάτων καὶ τῶν ἐπιμελῶν μεταφράσεων κλασσικῶν βιβλίων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπεσκοπεῖτο σὺν τῷ διαφωτισμῷ καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς

---

[1] Τὴν φράσιν ταύτην περὶ τῆς κακῆς διοικήσεως καὶ τῆς τυραννίας ἐξ ἧς ἔπασχον οἱ Γραικοδάκες διέγραψεν ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ ὁ ἐκδότης αὐτοῦ Ἄνθιμος Γαζῆς δημοσιεύσας τὸν λόγον τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀντικατέστησε διὰ τῶν λέξεων: «ἀλλ' ἄλλα τινὰ ἐξωτερικὰ αἴτια».

[2] ΛΕ, Α΄, 59-60. (Λόγος τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν α΄ συνέλευσιν τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν κβ΄ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῷ ,αωι΄ ἔτει).

[3] Δυστυχῶς ὁ κανονισμὸς τῆς Ἑταιρείας δὲν ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, οὐδ' ἄλλως πως ἐσώθη οὗτος μέχρις ἡμῶν, καθ' ὅσον γνωρίζω.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ ἀποκατάστασις καὶ διαμόρφωσις ἑνὸς καθαροῦ γλωσσικοῦ τύπου πανελληνίου χρήσεως. Ἡ τελευταία αὕτη ἐπίδοσις τῆς Ἑταιρείας προεκάλεσεν, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, πολλὰς ἐπικρίσεις καὶ ὀχλήσεις κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν συνεργατῶν του.

Σημειωτέον ὅτι δὲν ἤσκει ἁπλῶς ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς Ἑταιρείας ὁ Ἰγνάτιος ἀλλὰ καὶ ἐνεργότερον μετεῖχε τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ὡς λόγιος ἀνὴρ συμβάλλων εἰς τὴν κοινὴν προσπάθειαν. Κατὰ τὴν πρώτην ἤδη συνεδρίαν τῆς Ἑταιρείας τῆς 22 Ἰουλίου 1810 ἀνεγνώσθη ὡς πρώτη ἐπιστημονικὴ ἀνακοίνωσις ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Σχινᾶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου γαλλιστὶ συνταχθεῖσα διατριβὴ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας[1]. Πρόκειται περὶ τῆς διατριβῆς, ἥτις ἐξετυπώθη τὸ πρῶτον ἀνωνύμως ἐν τῇ ἐφημερίδι «Le Courrier de la Grèce» τῇ ἐκδοθείσῃ ὑπὸ Ἀνδρέου Μουστοξύδου ἐν Ναυπλίῳ (ἀριθ. 4-6 τοῦ ἔτους 1830) ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνοψις ἱστορικὴ περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» καὶ τὸ δεύτερον ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» τοῦ Ναυπλίου τοῦ 1831 ὑπὸ Γ. Χρυσίδου ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει[2]. Ἐν τῇ Φιλολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀνεκοινώθη τότε, ὅτι «αὕτη ἡ διατριβὴ ἐγράφη ὑπό τινος φιλογενεστάτου Ἕλληνος, κατὰ ζήτησιν μεγάλου τινὸς ὑποκειμένου»[3]. Ἀλλ' εἴπομεν ἤδη καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι ἐγράφη γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου κατ' αἴτησιν τοῦ ἀρχιγραμματέως τῆς Ρωσίας κόμιτος Νικολάου Ρομαντζώφ[4]. Πρόκειται περὶ βαθυστοχάστου κριτικῆς μελέτης τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συγχρόνου θέσεως τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, περὶ τῆς ὁποίας θὰ εἴπωμεν πλείονα ἐν τῷ οἰκείῳ κεφαλαίῳ.

Κατὰ τὴν τετάρτην συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, ἥτις ἐγένετο τὴν 22 Μαρτίου 1811, ὁ Ἰγνάτιος ὡμίλησε πρὸς τοὺς παρισταμένους περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἱστορικῆς μορφώσεως τῶν Ἑλλήνων εἴτε διὰ πρωτοτύπων συγγραφῶν, εἴτε διὰ μεταφράσεως ἀξιολόγων ξενογλώσσων ἱστορικῶν ἔργων, τὴν δαπάνην τῆς ἐκτυπώσεως τῶν ὁποίων ἀνελάμβανεν αὐτοπροσώπως. «Προέβαλεν ἔπειτα ὁ ἔφορος, ὅτι τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον εἰς τὸ γένος εἶναι ἡ Ἱστορία. Καθολικὴν Ἱστορίαν ἀκόμη δὲν ἔχομεν. Δὲν εἶναι χρεία νὰ τὴν συνθέσωμεν, φθάνει μόνον νὰ κοπιάσωμεν, ἵνα μεταφράσωμεν αὐτὴν ἀπ' ἄλλων γλωσσῶν, ὁποία ἐγκριθῇ καλλιωτέρα καὶ ἡ πανιερότης του φροντίζει περὶ τῶν ἐξόδων τῆς διὰ τοῦ τύπου ἐκδόσεως»[5]. Πράγματι δὲ ἡ Ἑταιρεία ἀπεδέχθη εὐθὺς τὴν πρότασιν τοῦ μητροπολίτου καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταφρασθῇ ἡ καθολικὴ Ἱστορία

---

[1] ΛΕ, Α΄, 61, ἔνθα καὶ κεφαλαιώδης ἀνάλυσις τῆς διατριβῆς.

[2] ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά, Α΄, ιη΄, ὑποσημ.

[3] ΛΕ, Α΄, 61, ὑποσημ. 1.

[4] Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 6-7.

[5] ΛΕ, Α΄, 158-159.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ Anquetil[1], οἱ τόμοι τῆς ὁποίας διεμοιράσθησαν παρευθὺς εἰς ἱκανὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας καὶ ἤρχισεν ἀμέσως ἡ μετάφρασις[2].

Κατὰ τὴν αὐτὴν τετάρτην συνεδρίασιν, ὁ Ἰγνάτιος ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας νὰ ἐπιδείξωσι πᾶσαν προθυμίαν, ἵνα δώσωσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος κατὰ πρῶτον λόγον ἔντυπον πνευματικὴν τροφήν, τὰ ἀναγκαῖα δηλ. βιβλία, πρωτότυπα ἢ καὶ μεταφράσεις, ὡς ἐπὶ παραδείγματι καθολικὴν Ἱστορίαν, Μυθολογίαν, Ἀρχαιολογίαν, Κριτικὴν καὶ τὰ παραπλήσια, ὑποσχόμενος νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων οὐ μόναν τὰς δαπάνας τῆς ἐκτυπώσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν[3].

Ἡ Φιλολογικὴ Ἑταιρεία, στηριχθεῖσα εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰγνατίου, ἔζησεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὅσον χρόνον ὁ μητροπολίτης προήδρευεν ἐν Βουκουρεστίῳ· ἀπελθόντος τούτου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1812, ἀπενεκρώθη καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἐκεῖνο σωματεῖον.

Ἓν τῶν κυριωτέρων θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησαν τὴν Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Βουκουρεστίου, ὑπῆρξε καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ δευτέρα συνεδρία τῆς Ἑταιρείας, ἡ γενομένη τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1810, ἀφιερώθη εἰς τὸ φλέγον καὶ τότε θέμα τοῦτο. Ἐκ τῶν συντόμων πρακτικῶν τῆς συνεδρίας ταύτης, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, πληροφορούμεθα τὰς περὶ γλώσσης γνώμας καὶ ἀποφάσεις τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν, ἡ ὁμιλουμένη ἑλληνικὴ δὲν εἶναι νέα γλῶσσα, ἀλλὰ παλαιά, ἡ λεγομένη κοινή, ἔχουσα μεγάλην ὁμοιότητα μετὰ τῆς ἀρχαίας ἰωνικῆς. Αὕτη διεμορφώθη οὕτω λόγῳ τῶν πολιτικῶν περιστάσεων τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἀλλὰ οὐδὲν τὸ βαρβαρικὸν καὶ ἑπομένως ἀπόβλητον περιέχει πλὴν ὀλίγων τινῶν ξενικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι εἰσέφρησαν ἐν αὐτῇ ἐκ τῆς ἐπιμειξίας μετ' ἄλλων ἐθνῶν. Ἀντιδιαστέλλουσα δὲ τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς λατινικῆς ἡ Ἑταιρεία διεπίστωσεν, ὅτι ἡ ὁμιλουμένη ἑλληνικὴ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρχαία, ζῶσα εἰς τὸ στόμα ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, μολονότι παρέμεινεν ἀκαλλιέργητος ἐπὶ τόσους αἰῶνας· διὰ ταῦτα δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἔγκυρος γλῶσσα καὶ νὰ χρησιμοποιῆται ὑπὸ πάντων ὅσοι συγγράφουσιν, οἱ ὁποῖοι ὅμως ὀφείλουν, ἀποκαθαίροντες αὐτὴν ἐκ τῶν ξένων στοιχείων, νὰ ἀκολουθῶσι κοινὸν τυπικόν.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ποίαν γλῶσσαν πρέπει νὰ χρησιμοποιῶσι τὰ μέλη

---

[1] Anquetil (Louis - Pierre), Γάλλος ἱστορικὸς (1723 - 1806). Τὰ σπουδαιότερα συγγράμματά του εἶναι: Précis de l'Histoire universelle, 1797, vol. 1 - 9 (ἐπανεκδοθὲν δὶς) καὶ Histoire de France depuis les Gaules jusqu'à la fin de la monarchie, 1805, vol. 1 - 14 (ἐπανεκδοθὲν πολλάκις).

[2] ΛΕ, Α', 159.

[3] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς Ἑταιρείας καὶ οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους εἰς τὰ συγγράμματά των, τὴν ἀρχαίαν ἀττικήν, ὡς ἐσυνήθιζον οἱ πλείονες, ἢ τὴν ὁμιλουμένην, ἀπεφασίσθη ὅπως προσωρινῶς, μέχρις ὅτου οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους συμφωνήσωσιν ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς γραφομένης, ἕκαστος γράφῃ εἰς ἣν διάλεκτον ἔχει περισσοτέραν εὐχέρειαν [1].

Γλωσσικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἰγνατίου. Τῶν ἀνωτέρω περὶ γλώσσης θεωριῶν ὀπαδὸς — ἂν μὴ καὶ ἐμπνευστὴς — ἦτο ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος, ὅστις θαυμάζων τὸν Κοραῆν ἠσπάζετο καὶ τὰς γλωσσικὰς ἀντιλήψεις του. Ὁ Ἰγνάτιος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἐπιτυχῶς, κατὰ τὸν σύγχρονον ὅρον, ὡς ὀπαδὸς τῆς ἁπλῆς καθαρευούσης τῆς ὑπὸ τῶν λογίων ὁμιλουμένης.

Τὰς περὶ τῆς γραφομένης ἑλληνικῆς γνώμας του παρεμβὰς ἐξέθεσεν ἐν λεπτομερείᾳ ὁ Ἰγνάτιος κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν τῶν μελῶν τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀποβλέπων εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους, ἀδιστάκτως καὶ ἐντόνως κατέκρινε καὶ ἀπέκλεισε τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ὡς γραφομένης γλώσσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, διότι παρημπόδιζεν αὕτη τὸν διαφωτισμὸν τῆς εὐρείας μάζης τοῦ λαοῦ, ἥτις βεβαίως ἠγνόει αὐτήν, ἐτάχθη δὲ ὑπὲρ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς νεοελληνικῆς, τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν πάντες οἱ Ἕλληνες. Τὰς γλωσσικὰς ταύτας ἀντιλήψεις, ὧν εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Κοραῆς, ἠκολούθησαν κορυφαῖοι τοῦ γένους διδάσκαλοι καὶ ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν [2]. Ἰδοὺ ἐν λεπτομερείᾳ ἡ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος γνώμη τοῦ Ἰγνατίου:

«Ὁ σεβαστὸς ἔφορος ἀπέδειξε διὰ τῆς πείρας, ὅτι ἀφοῦ ἄρχισαν νὰ συγγράφωσιν ἕκαστον ἔθνος εἰς τὴν πάτριον αὐτοῦ γλῶσσαν, ἔκτοτε καὶ ὅλον τὸ ἔθνος ἐφωτίσθη καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἐκαλλιεργήθη. Διατί, εἶπε, τὰ φῶτα νὰ εἶναι περιωρισμένα εἰς πολλὰ ὀλίγα ὑποκείμενα, ὅσα δηλαδὴ καταλαμβάνουσι τὴν λατινικὴν ἢ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ λοιπὸν ἔθνος νὰ περιφέρηται εἰς τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας; Δὲν εἶναι τάχα ἀναγκαῖον εἰς τὸν μὴ εἰδότα τὰς εἰρημένας γλώσσας, νὰ ἐξεύρῃ τοὐλάχιστον τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἔθνους του, τὴν Γεωγραφίαν τῆς πατρίδος του; Ὁ πραγματευτὴς τὴν Ἀριθμητικήν; Ὁ γεωργὸς τὴν Γεωργικὴν καὶ Οἰκονομικήν; κ.τ.λ. Ἀλλ' εἰς ποίαν γλῶσσαν νὰ τὰ διδαχθῇ; Πρέπει ν' ἀρχίσῃ νὰ σπουδάζῃ τὴν ἑλληνικήν; Ἀλλὰ ποίας προόδους ἔκαμε τὸ ἡμέτερον γένος μὲ μόνην τὴν ἑλληνικὴν ἕως τώρα; Μὲ ξηρὰς μόνον λέξεις, περὶ τὸ τεχνολογικὸν καὶ συντακτικὸν μέρος τοῦ λόγου μόνον περιστρεφομένας; Ἡ γλῶσσα δὲν κάμνει σοφὸν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ Φιλοσοφία. Ἔκτοτε

---

[1] ΛΕ, Α', 86 - 87. Πρβλ. καὶ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά, Α', ιθ', ὑποσημ.

[2] Ὅρα τὸν περὶ ἑλληνικῆς παιδείας λόγον τοῦ πρεσβυτέρου Κ. Οἰκονόμου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1811 ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ τρίτου ἔτους τῆς φιλολογικῆς σχολῆς Σμύρνης, ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ, Α', 431 κέ. Πρβλ. καὶ Κ. ΔΗΜΑΡΑ, Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἔκδ. β', σ. 204 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄρχισε τὸ γένος νὰ φωτίζηται, ἀφ' οὗ οἱ μεγάλοι ἄνδρες Εὐγένιος καὶ Θεοτόκης[1] ἐφάνησαν εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ γένους, ἀφ' οὗ ὑπέστρεψαν ἀπὸ τὰς ἀκαδημίας τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης οἱ πεφωτισμένοι ἡμῶν νέοι. Τί συνέβη ἐκ τούτου; Οἱ εὐκατάστατοι, οἱ ἀγχίνοες, ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ φωτισθῶσιν, ἀφῆκαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἄρχισαν νὰ σπουδάζωσιν ἄλλος ἰταλικήν, ἄλλος γερμανικὴν καὶ ἄλλος γαλλικὴν γλῶσσαν. Καὶ βέβαια, τὸ γένος ἐπιθυμεῖ νὰ φωτισθῇ, ἀλλ' ὅταν βλέπῃ, ὅτι οἱ σοφοί του ἐντρέπονται νὰ γράφωσιν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, διὰ νὰ μὴ ὑποπέσωσιν εἰς τὸν μῶμον καὶ τοὺς κατηγορήσωσιν οἱ λεξιθῆραι· ὅταν βλέπωσιν, ὅτι πρέπει οἱ παῖδές των νὰ καταναλώσωσι πολλοὺς χρόνους, διὰ νὰ μάθωσιν ὅτι τὸ Ψωμίον λέγεται ἑλληνιστὶ Ἄρτος καὶ ὄχι ἄλλο τίποτε· καὶ ὅτι ὕστερον ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν πόνους, ἀγρυπνίας, δαρμούς, ἄλλο δὲν ἀπέκτησαν εἰμὴ μίαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξεύρουν ποῦ νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ οὔτε ταύτην τελείαν· καὶ ὅτι ἄλλος μὲ ὀλιγωτέρους κόπους ἔγινεν ἐκείνου σοφώτερος, ἀηδιάζουσι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐναγκαλίζονται ξένας. Πόσον λοιπὸν ἀναγκαῖον ἦτον νὰ ἀποβληθῇ τελείως ἡ πρόληψις αὕτη· οὔτε ἔχει λόγον, ὅτι πρέπει καὶ νὰ γράφωμεν καὶ νὰ ὁμιλῶμεν ἀρχαϊκῶς καὶ ἴσως μετὰ παρέλευσιν αἰώνων εἰσαχθῇ ὁ ἀρχαϊσμὸς οὗτος, ἐνῷ ἔχομεν γλῶσσαν καὶ γλῶσσαν ὡραιοτάτην». Παρέστησε τὸ ὄφελος τοῦ γράφειν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν μὲ δύο παραδείγματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὸ Λύκειον. Τὸ πρῶτον εἶναι τοῦτο: Ὅταν ἐδιδάσκετο ἡ λογικὴ τοῦ Κονδιλλιάκ, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ κυρίου Δανιὴλ Φιλιππίδου, ἦτον χαρᾶς πρόξενον νὰ βλέπῃ τις παῖδας ἀνηλίκους μὲ προθυμίαν συνερχομένους εἰς τὸ μάθημα τῆς Λογικῆς. Δὲν φθάνει τοῦτο. Τίς ἤθελε πιστεύσει ὅτι ἔμποροί τινες μὴ εἰδότες τελείως τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, οὐχὶ μόνον ἤρχοντο, ἀλλὰ καὶ ἐμάνθανον κάλλιστα τὴν Λογικήν. Τὸ δεύτερον εἶναι: Πολλοὶ νέοι ἀρχάριοι τῆς ἑλληνικῆς ἀκούουσι τὰ μαθήματα τῆς Φυσικῆς, Μαθηματικῆς καὶ Γεωγραφίας καὶ τόσον εὐδοκίμησαν εἰς ὀλίγον καιροῦ διάστημα, ὥστε ἔγιναν καὶ ἄλλων διδάσκαλοι. Τί ἁμαρτία, ἐὰν τοὺς εἶχαν ἀκόμη περιωρισμένους οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰ καλὰ γραμματικά! Ἔπρεπε νὰ περάσωσι χρόνοι καὶ χρόνοι — φεῦ! — εἰς τὴν ματαίαν ταύτην κατατριβήν! Εἶτα τί τὸ ἐκ τούτου ὄφελος; Εἶναι περιττὸν νὰ ἐκτείνω τὸν λόγον μου περαιτέρω· ἀρκετὰ ὡμίλησε περὶ τούτων ἁπάντων ὁ σοφὸς Κοραῆς, διὰ τοῦ ὁποίου τὴν μακροζωΐαν πρέπει ὅλον τὸ γένος νὰ εὔχεται καθ' ἡμέραν»[2].

3. *Λόγιος Ἑρμῆς*. «Πολὺ συμφέρει εἰς τὴν μετάδοσιν τῶν φώτων, νὰ κοινολογῶ-

---

[1] Καὶ ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν τῇ Φιλολογικῇ Ἑταιρείᾳ Βουκουρεστίου, ἧς ἐτύγχανεν ἀντεπιστέλλον μέλος, γλωσσικῆς ταύτης συζητήσεως προέβαλεν ὡς ὑπόδειγμα τῆς γραφομένης ἑλληνικῆς τὸ Κυριακοδρόμιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νικηφόρου Θεοτόκη, τοῦ ὁποίου τὸ γλωσσικὸν σύστημα ἦτο καὶ εὔληπτον εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἀττικόν. (ΛΕ, Α', 87, ὑποσημ. γ').

[2] ΛΕ, Α', 87 - 89.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σιν οἱ σοφοὶ τοῦ γένους τὰς ἰδέας των καὶ περὶ τούτου εἶναι ἀναγκαία μία φιλολογικὴ ἐφημερίς, εἰς τὴν ὁποίαν καθ' εἷς πεπαιδευμένος νὰ ἐκδίδῃ τὰς ἰδέας του. Τοῦτο μᾶς τὸ συμβουλεύει καὶ ὁ σοφὸς Κοραῆς, ὅστις φρονίμως ἐδιάλεξε καὶ ἄξιον ἄνδρα τὸν ἀρχιμανδρίτην Ἄνθιμον τὸν Γαζῆν»[1]. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν δευτέραν συνέλευσιν τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1810 ἐγεννήθη τὸ ἐν Βιέννῃ ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1811 περιοδικὸν «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος ἢ Φιλολογικαὶ Ἀγγελίαι».

Τὴν πρώτην ἰδέαν φιλολογικῆς ἐφημερίδος ἔρριψεν ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς εἰς τοὺς Αὐτοσχεδίους Στοχασμοὺς περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ Πλουτάρχου (σελ. μη')[2]. Προορισμός της θὰ ἦτο νὰ συλλέγῃ ὅ,τι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον ἐκ τῶν γαλλικῶν, γερμανικῶν, ἀγγλικῶν καὶ ἄλλων ἐφημερίδων, «διὰ νὰ γένῃ ἐξ αὐτῶν ἀπάνθισμα κριτικὸν καὶ ἀληθὲς μετακένωμα ἀπὸ τὰ σοφὰ καυκία τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὰ ἀπαίδευτά μας καύκαλα»[3].

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἤρκει ὁ σπόρος τοῦ Κοραῆ διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ, ἐὰν δὲν ἔδιδεν εἰς αὐτὸ σάρκα καὶ ὀστᾶ ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ γενναιοδωρία τοῦ Ἰγνατίου, κατὰ προτροπὴν τοῦ ὁποίου πάντα τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, ἀποδεχθέντα τὴν πρότασίν του περὶ ἱδρύσεως φιλολογικοῦ περιοδικοῦ, κατέβαλον ἕκαστον εἰσφορὰν προαιρετικὴν διὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ δαπάνας[4]. Εἰς τὸν γραμματέα τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶν ἀνετέθη ἡ εὐχάριστος ἐντολὴ νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ διατρίβοντα Ἄνθιμον Γαζῆν τὴν παράκλησιν τῆς Ἑταιρείας ὅπως ἀναλάβῃ οὗτος τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἀποστέλλων συγχρόνως εἰς τοῦτον τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα συνεκεντρώθησαν ἐκ τοῦ πρώτου ἐράνου καὶ ἀπετέλουν τὴν πρώτην δόσιν μιᾶς διαρκοῦς χορηγίας[5], ἣν ὁ Ἰγνάτιος συνέχισεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐξ ἰδίων ἢ ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ Βουκουρεστίου. Ἔναντι τῆς χορηγίας ταύτης ὁ ἐκδότης Γαζῆς θὰ ἀνελάμβανε τὴν συμβατικὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποστέλλῃ ἀνὰ ἓν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ γένους, τὰ ὁποῖα ἤθελον παρακληθῆ νὰ πέμπωσιν εἰς αὐτὸν εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεώς των, ἤτοι πόσους καὶ τίνας διδασκάλους ἔχει ἕκαστον, πόσους μαθητάς, ποῖα μαθήματα διδάσκονται, ποία ἡ πρόοδος αὐτῶν, ποία ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἐπιτηρητῶν τῶν σχολείων καὶ τὰ λοιπά[6].

---

[1] ΛΕ, Α', 89.

[2] Ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς ἰσχυρίσθη, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἔδωκε τὴν πρώτην νύξιν περὶ ἐκδόσεως φιλολογικῆς ἐφημερίδος ἐν Βενετίᾳ περὶ τὸ 1806. (ΛΕ, Α', 82, ὑποσημ. β').

[3] Δ. Θερειανου, Ἀδ. Κοραῆς, Β', 298.

[4] Αν. Γουδα, Βίοι Παράλληλοι, Α', 356.

[5] Κ. Μ. Κουμα, Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τόμ. ΙΒ' (ἐν Βιέννῃ 1832), σ. 590.

[6] ΛΕ, Α', 89.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, κυρίως χάριν τῶν σχολείων τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ, ἐξεδόθη ἀρχομένου τοῦ 1811 «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος», ἡ πρώτη ἐν Εὐρώπῃ φιλολογικὴ ἐφημερίς, ἡ ὁποία—κατὰ τὸν Θερειανὸν—ἐγένετο τὸ τέμενος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἑλληνίδες Μοῦσαι, φεύγουσαι τὸ πάτριον ἔδαφος, ἐζήτουν σωτηρίας καταφυγὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πενομένων λογίων Ἑλλήνων [1].

Ὁ ἱδρυτὴς αὐτοῦ Ἄνθιμος Γαζῆς ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος τῶν ἐν Βιέννῃ Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1796 μέχρι τοῦ 1802, ὅτε ἀσθενήσας παρῃτήθη, ἀλλ' ἀνακτήσας τὴν ὑγείαν προσελήφθη καὶ αὖθις ἀπὸ τοῦ 1808 μέχρι τοῦ 1815. Τὸ 1816 καταλιπὼν τὴν Βιέννην ἀπῆλθεν εἰς Ὀδησσόν [2], ἔνθα μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος ὑπῆρξεν, ὡς γνωστόν, ἀνὴρ πολυμαθὴς καὶ φιλόπονος, συγγραφεὺς πολλῶν ἐθνωφελῶν πονημάτων ὡς ἡ «Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη» καὶ τὸ «Ἑλληνικὸν Λεξικόν» [3]. Ἐξέδιδεν Ἑρμῆν τὸν Λόγιον ἐπὶ τρία συναπτὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1811 μέχρι τοῦ 1814, ὁπότε ἡ ἔκδοσις διεκόπη ἐπὶ ἓν καὶ πλέον ἔτος [4].

Διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς ἐπηνέθη δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν τετάρτην συνέλευσιν τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας τὴν γενομένην τῇ 22 Μαρτίου 1811, διωρίσθη δὲ ὁ γραμματεὺς Σχινᾶς νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὸν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρείας διὰ τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους καταβάλλει διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς φιλολογικῆς ἐφημερίδος. Μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀπεστάλη τῷ ἐκδότῃ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ δίπλωμα τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας μετὰ χρυσῆς ταμβακοθήκης ἀξίας πεντήκοντα φλωρίων, ἥτις ἦτο δῶρον τοῦ φιλομούσου ἐφόρου τῆς Ἑταιρείας Ἰγνατίου [5]. Τὸ 1816 ἐπανεξεδόθη τὸ περιοδικόν, ἀναλαβόντων τὴν σύνταξιν αὐτοῦ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Κοκκινάκη τοῦ Χίου. Καὶ ὁ μὲν Φαρμακίδης ἔφυγεν ἐκ Βιέννης τὸ 1818, ὁ δὲ Κοκκινάκης τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἰγνατίου [6], τοῦ

---

[1] Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 295.

[2] Κατά τινα πληροφορίαν ὁ Γαζῆς ἐπανῆλθε τὸ 1816 εἰς τὴν πατρίδα του Μηλιές, τὴν ὁποίαν δὲν ἐγκατέλειψε πλέον μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. (ΓΟΥΔΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 359).

[3] Περὶ Ἀνθίμου Γαζῆ βλ. ΑΝ. ΓΟΥΔΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 347 κέ. καὶ Ἰ. ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ, Πανελλήνιον Λεύκωμα, Ε', 233β, κ.λ.

[4] Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 298. Κ. ΣΑΘΑ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 693.

[5] ΛΕ, Α', 157-158 καὶ 197, ἔνθα δημοσιεύεται ἡ πρὸς Γαζῆν ἐπιστολὴ τοῦ Σχινᾶ.

[6] Ὁ Ν. Ζερβὸς («Ἀντίμαυρος») ἔγραφε πρὸς Ἰγνάτιον τὴν 29 Δεκεμβρίου 1819 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως: «...Περὶ τοῦ Λ.Ε. θέλω κάμει ὅ,τι εἶναι δυνατὸν· διὸ μ' ὅλους μου τοὺς πειρασμοὺς τρέχω ἄνω κάτω ὡς ἐπαίτης βιάζων τοὺς συνδρομητάς...». (ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατ. ΣΤ' 1). Πρβλ. καὶ τὰ γραφέντα ὑπὸ Κ. Κοκκινάκη πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 15/27 Δεκεμβρίου 1819 (Ἐπετηρὶς Φ. Σ. Παρνασσοῦ, ΙΓ' [1917], σ. 239 - 240), ὡς καὶ τὰ γραφέντα ὑπὸ Ἀθ. Βογορίδου πρὸς τὸν μητροπολί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Μιχαὴλ Σούτσου, τοῦ Κωνσταντίνου Πολυχρονιάδου, τοῦ Κοραῆ καὶ ἄλλων ἑταίρων κατώρθωσε νὰ παρατείνῃ τὸν βίον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκτὸς τῶν τριῶν ἐκδοτῶν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο συνειργάσθη πλειὰς ἐξεχόντων λογίων, οἵτινες μεταγενεστέρως ἐπρωταγωνίστησαν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ τὸν πολιτικὸν βίον τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος[1].

Πλὴν τῶν εἰδήσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὁ Λόγιος Ἑρμῆς μετέδιδεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς γινομένας ἐν Εὐρώπῃ προόδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τῆς Φιλολογίας καὶ ἐδημοσίευεν ὅλας τὰς πνευματικὰς εἰδήσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς Ἡγεμονίας: χρυσόβουλλα, ἀναλύσεις καὶ κρίσεις βιβλίων ἐκδιδομένων ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, λόγους, χρονικὰ ρουμανικῶν θεατρικῶν παραστάσεων κ.λ. Ἀναγινώσκων τις τὰς σελίδας τοῦ δημοσιογραφικοῦ τούτου ὀργάνου τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ αἰσθάνεται πράγματι, ὅτι ζῇ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐθνικῆς προπαρασκευῆς καὶ τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821[2].

Ἐν τούτοις εὗρε καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς—ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ Ἰγνατίου—ὀξεῖς ἐπικριτὰς ὅλους ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας λογίους, ὅσοι ὑπῆρξαν ἀντίπαλοι τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τοῦ Κοραῆ, μολονότι κατὰ τὴν πρώτην τοὐλάχιστον περίοδον τῆς ἐκδόσεώς του (Ἀνθ. Γαζῆ), τὸ περιοδικὸν τοῦτο δὲν ἦτο Κοραϊκόν. Οὐδεὶς δ' ἀγνοεῖ, ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάσκαλοι καὶ θεολόγοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι ἀδυσώπητοι ἀντίπαλοι τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν Κοραϊστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρισίων καὶ ἐκ Βιέννης καὶ ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης διακεκριμένοι Ἕλληνες σοφοὶ ἐτόξευον κατὰ τοῦ Κοραῆ ἐπικρίνοντες δριμύτατα αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδούς του καὶ τὰ ἔργα των. Τὴν αὐτὴν μοῖραν ὑπέστη καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς, ὅστις ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὄργανον τῶν Κοραϊστῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο καὶ ὁ ἐκδότης του Γαζῆς καὶ ὁ προστάτης του Ἰγνάτιος. Οὕτω, τὸ τρίτον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἔτος ὁ Φαναριώτης λόγιος Ἰάκωβος Ῥῖζος Νερουλὸς ἐξέδωκε τὴν κωμῳδίαν του «Κορακιστικά»[3], διὰ τῆς ὁποίας ἠθέλησε νὰ διακωμῳδήσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Κοραῆ καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς συντάκτας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, πλάσας αὐθαιρέτως πλείστας ὅσας γελοίας λέξεις καὶ φράσεις κατὰ τὸ σύστημα δῆθεν τοῦ Κοραῆ, ἀλλὰ πράγματι ξένας πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν

την ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1820: «...Χάρις εἰς τὰς τῆς πανιερότητός της συστάσεις καὶ προτροπὰς ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐβοηθήθη ἀρκετά· ὅσον διὰ τὸ χρηματικὸν εἶναι ἀσφαλισμένον διὰ τὸ μέλλον...» (ἔνθ' ἀνωτ., σ. 220).

[1] Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 296 κέ.

[2] D. Russo, Studi istorice Greco-Române. Bucureşti 1939, τόμ. 2, σ. 540.

[3] ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΙΖΟΥ, Κορακιστικὰ ἢ διόρθωσις τῆς Ρωμαίκης γλώσσας· κωμῳδία εἰς τρεῖς πράξαις διαιρεμένη. Κωνσταντινούπολις 1813.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὀπαδῶν του. Ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅμως ὁ Ρῖζος κατειρωνεύθη τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον, τὸν ἀναλαβόντα τὴν προστασίαν καὶ τὰς δαπάνας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ [1]. Ὁ Σωτήριος, πρόσωπον τῆς κωμῳδίας σκῶπτον τὰς γλωσσικὰς θεωρίας τῶν Κοραϊστῶν ἐν τῷ διαλόγῳ, λέγει πρὸς τὸν συνομιλητήν του: «δὲν ἀνέγνωσας εἰς τὸν λογιώτατον Ἑρμῆν αὐτὸ τὸ γλαφυρώτατον καὶ γλυκύτατον κῶλον: τὸ «ἦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ οὐρανόθεν καταβὰς τῆς παλιγγενεσίας τοῦ γραικικοῦ γένους ἄγγελος Ἰγνάτιος ἔδωσε γέννησιν, ἐφημερίς;» [2].

Οὕτω, αἱ ἰδέαι τοῦ Ἰγνατίου περὶ ἁπλουστεύσεως τῆς γραμματικῆς καὶ χρησιμοποιήσεως τῆς καθομιλουμένης ὡς γραπτῆς γλώσσης καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ θαυμασμός του πρὸς τὸν Κοραῆν προεκάλεσαν τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὰς ἐπικρίσεις λογίων ἀνδρῶν ὡς ὁ Ρῖζος. Καὶ ὄχι μόνον αἱ περὶ γλώσσης ἀντιλήψεις του, ἀλλὰ καὶ αἱ παιδαγωγικαί του ἰδέαι καὶ πάντα τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ ἱδρύματα, ὡς τὸ Λύκειον καὶ ἡ Φιλολογικὴ Ἑταιρεία, ἐπεκρίθησαν σφοδρῶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, τῶν ὁποίων δεινότερος ὑπῆρξεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Δούκας.

4. *Διένεξις Ἰγνατίου - Νεοφ. Δούκα.*

α) Ὁ Δούκας κατὰ τοῦ Λυκείου. Ὁ ἐξ Ἠπείρου κληρικὸς Νεόφυτος Δούκας [3], τελειοποιήσας τὰς σπουδάς του ἐν Βουκουρεστίῳ μέχρι τοῦ 1803, μετέβη ὡς ἐφημέριος εἰς Βιέννην, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη συγγράφων καὶ ἐκδίδων ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς, μέχρι τοῦ 1815 ὅτε, κληθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ὡς διδάσκαλος, ἐγένετο διάδοχος τοῦ Βαρδαλάχου. Ἐν Βουκουρεστίῳ παρέμεινε μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως. Δεινὸς γραμματικὸς καὶ φιλόλογος, ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἐν Βιέννῃ τὸ 1804 τὴν «κατ' ἐπιτομὴν γραμματικὴν Τερψιθέαν». Ἡ Τερψιθέα τοῦ Δούκα, ἑξάκις ἐκδοθεῖσα [4], εἶναι ἡ πρώτη σπουδαία ἑλληνικὴ γραμματική, ἐξ ὅσων ἐτυπώθησαν ἀρχομένου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος· περιέχονται ἐν αὐτῇ αἱ γραμματικαὶ θεωρίαι τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ σχολάρχου Λάμπρου Φωτιάδου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Δούκας ἀφιέρωσε καὶ τὸ βιβλίον [5].

---

[1] Δ. Θερειανου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 301.

[2] Ιακ. Ριζου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 25. Ἀργότερον ὅμως ὁ Ρῖζος μετενόησε καὶ μετέστη εἰς τὸ φιλικὸν πρὸς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν στρατόπεδον, γενόμενος εἷς τῶν κυριωτέρων συνδρομητῶν. Ὁ ἐκδότης τοῦ Λ. Ἑρμοῦ Κ. Κοκκινάκης ἔγραφεν ἐκ Βιέννης πρὸς τὸν Ἰγνάτιον τῆς 15/27 Δεκεμβρίου 1819: «Ὁ τῳόντι εὐγενέστατος ἄρχων ποστέλνικος Ἰάκ. Ρῖζος συνήργησε τὸ κατὰ δύναμιν...» (Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, ΙΓ΄ [1917], σ. 239).

[3] Περὶ Νεοφύτου Δούκα ὅρα: Κ. Σαθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 702 - 706. Αν. Γουδα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 217 - 283. Σοφ. Λωλη, Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφ. Δούκα. Νέα Ὑόρκη 1949. Σπυρ. Αθανασιαδου, Βίος Ν. Δούκα. Ἀθῆναι 1958, σ. 1 - 24.

[4] Σπ. Αθανασιαδου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 4.

[5] Δ. Θερειανου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 280.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πιστὸς ὀπαδὸς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως τόσον εἰς τὰς θεολογικὰς καὶ ἐκκλησιαστικάς του ἀρχὰς ὅσον καὶ εἰς τὰς φιλολογικὰς καὶ γραμματικάς του πεποιθήσεις ὁ Δούκας ὑπῆρξε μαχητικὸς καὶ ὀξὺς εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συντηρητικῶν ἰδεῶν του. Ὑπερα-μυνόμενος τῶν γραμματικῶν καὶ φιλολογικῶν του ἀντιλήψεων εἶχεν ἤδη συμπλακῆ μετὰ τοῦ Κοραῆ, ὅστις δὲν ἔπαυε λοιδορῶν καὶ κατειρωνευόμενος εἰς τὰς ἐπιστολάς του τὸν «Παπαδούκαν»[1] καὶ ἐν συνεχείᾳ ἤρισε μετὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐμπόρου καὶ στε-νοῦ φίλου τοῦ Κοραῆ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, ὅστις, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κοραῆ, ἐδημοσίευσε κατάκρισιν τῆς Γραμματικῆς τοῦ Δούκα[2], ἐδέχθη ὅμως ὀξυ-τάτας ἀπαντήσεις ἐκ μέρους αὐτοῦ[3].

Ἡ ἐν τῷ Λυκείῳ τοῦ Βουκουρεστίου διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου γενόμεναι μεταρρυθμίσεις ἀπήρεσαν εἰς τὸν Δούκαν, διὸ καὶ ἀδιστάκτως συν-έταξεν ἐπιστολὴν ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1812 «τῷ πανιερωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ μη-τροπολίτῃ πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ μοι κυρίῳ Ἰγνατίῳ», τὴν ὁποίαν ἐδημο-σίευσεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ 7ου τόμου τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης δεκατόμου σειρᾶς ὑπὸ τὸν τίτλον «Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων» καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸν τόμον τὸν περιλαβόντα τοὺς λόγους τοῦ Αἰσχίνου καὶ τυπωθέντα ἐν Βιέννῃ τὸ 1813. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐπῄνεσε τὸν Ἰγνάτιον δι' ὅσα «πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἄξια θαυμασμοῦ» ἐπεχείρησεν ἅμα ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βου-κουρεστίου, ἐπέκρινε δριμέως ἀμφότερα τὰ ἱδρύματα αὐτοῦ, τό τε Λύκειον καὶ τὴν Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν, «περὶ ὧν καὶ λόγος πολὺς πανταχοῦ καὶ ἔπαινος ἄπαυ-στος καὶ φήμη μυρία ἀντηχοῦσα εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων...». Ἡ σύστασις τοῦ Λυκείου, ἔγραφεν ὁ Δούκας, ηὔφρανεν ὅλον τὸ γένος, ἐδημιούργησε χρηστὰς ἐλπί-δας καὶ προεκάλεσε τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς εὐχὰς τῶν πεπαιδευμένων ὑπὲρ τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ προστάτου του· ἀλλ' ὁ ὀργανισμὸς τῆς σχολῆς, ἅμα δημοσιευθείς, κατέθλιψε καὶ ἐξώργισε τοὺς πάντας καὶ διέψευσε τὰς ἀγαθάς των ἐλπίδας[4]. Ὁ Δούκας μετ' ἄλλων πολλῶν κατέκρινε τὸ Λύκειον, διότι παρημελήθη ἐν αὐτῷ ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς, ἥτις ἐξωμοιώθη ἐν τῷ προγράμματι μὲ τὰς λοιπὰς διδασκομένας γλώσσας· «ἐπειδὴ τῇ ἀληθείᾳ ἐν τοῖς νόμοις ἐκείνοις [«διάταξις τοῦ ἐν Βουκουρεστίοις Λυκείου»] ἄλλο

---

[1] Ὅρα τὴν ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου 1809 ἐπιστολὴν τοῦ Κοραῆ πρὸς Ἀλ. Βασιλείου. Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 12 κέ. καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβλ. Κ. ΔΗΜΑΡΑ, Ἕνας διώκτης τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἤπειρον (εἰς μνήμην Χρ. Σούλη), Ἀθῆναι 1956, σ. 148.

[2] ΑΛΕΞ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολαὶ αὐτοσχέδιοι γραφεῖσαι, ὅταν ἐφάνη ἡ δευτέρα τῆς Τερψι-θέας Γραμματικῆς ἔκδοσις. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας κατὰ τὸ ,αωθ'.

[3] ΝΕΟΦ. ΔΟΥΚΑ, Ἀπάντησις πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας 1809. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπάντησις β' πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Βιέννη 1809.

[4] Ν. ΔΟΥΚΑ, Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων, τόμ. Ζ', σ. 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σπουδαιότερον δὲν φαίνεται εἰμὴ διωγμὸς τῆς ἑλληνικῆς, μόλις ὡς μιᾶς διαλέκτου ξένης ἐκεῖσέ πῃ ἐν γωνίᾳ κατατεταγμένης μετὰ τῆς ἐσχάτης περιφρονήσεως». Διαμαρτύρεται ἐν συνεχείᾳ διότι καὶ εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς σχολῆς καὶ εἰς ἰδιαίτερα γράμματα καὶ εἰς τὰς συναναστροφὰς λογίων διετυπώθησαν λόγοι ἀπρεπεῖς καὶ ἀνόητοι κατὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅτι εἶναι σκοτεινή, νεκρά, δύσκολος καὶ αἴτιος ἀμαθείας, ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ δηλονότι ἐκώλυσε μέχρι τοῦδε τοῦ γένους τὴν πρόοδον· αὐτὴ μᾶς ἐσκλάβωσε· ἤδη ἐξεσκλαβώθημεν ἀπὸ ταύτης· γλῶσσα σκοτεινή... ἐρρέτω, χαιρέτω»[1]. Καὶ κατακρίνων τὸ Λύκειον συμβουλεύει καὶ ἱκετεύει ἐπανειλημμένως ἐπάνοδον εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ διδασκάλου του Λάμπρου Φωτιάδου, τὸ ὁποῖον ἐργαζόμενον μετὰ σιωπῆς καὶ ταπεινοφροσύνης ἐκαρποφόρησεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν λαμπροὺς καρπούς, ἀναδεῖξαν νομικούς, ἰατρούς, σπουδαιοτάτους διδασκάλους καὶ φιλοκάλους μεταφραστὰς καὶ εὐγλώττους συγγραφεῖς καὶ ἐν παντὶ ἐπαγγέλματι εὐδοκιμωτάτους καὶ τὸ ὁποῖον—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Λύκειον — ἀπέκτησε φήμην ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ὄχι διὰ τῆς διαφημίσεως τῶν ἐφημερίων καὶ φανταστικῶν κατορθωμάτων, ὡς ἐπεδίωκον νὰ ἐξυψώσουν τὸ σχολεῖόν των οἱ περὶ τὸ Λύκειον, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ὡς ἐπιδειξίας καὶ θορυβοποιοὺς καὶ κενοδόξους, τὸ δὲ ἔργον των ὡς «θόρυβον τοῦ παρόντος δι' ἕτερα τέλη καὶ πάταγον τῶν ὀδόντων κενόν». Τὸ ἐν τῷ Λυκείῳ γενόμενον ἔργον χαρακτηρίζει ὡς ἀπατηλόν, «τερατῶδες καὶ πλουσιώτερον εἰς ἐλπίδας τῶν ποταμῶν τῶν ρεόντων μέλι καὶ γάλα καὶ πέλαφον». Κατέκρινεν ἐπίσης τοὺς διδασκάλους τοῦ Λυκείου καὶ τοὺς περὶ τὸν Ἰγνάτιον λογίους, διότι παρὰ τὰς ὑποσχέσεις των δὲν ἔδωσαν τὰ ὑπεσχημένα συγγράμματα οὔτε εἰς τὴν ἀρχαίαν, τὴν ὁποίαν ἐδίωξαν, οὔτε εἰς τὴν νεωτέραν, τῆς ὁποίας ἐξεδηλώθησαν μὲν ὀπαδοί, ἀλλὰ δὲν ἠξιώθησαν νὰ συνθέσουν τὴν γραμματικήν· «ἀγραμματεύτου δὲ Λυκείου πῶς ἔσονται μαθηταὶ συγγραφεῖς;». Ἐπικρίνει ἐν συνεχείᾳ τὴν στοργὴν τοῦ Ἰγνατίου ὑπὲρ τῶν Βλάχων καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ τὰς φροντίδας του ὑπὲρ τοῦ βλαχικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃ οὕτως ἰδίαν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ νὰ διώξῃ ἢ νὰ περιορίσῃ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἐν Βλαχίᾳ καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ Λύκειον σχολεῖον βλαχικόν. «Φοβοῦμαι, μήπως οἱ Βλάχοι ἱκανῶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς φωτισθέντες, ἀπολέσωσι μὲν καὶ ὃ ἤδη ἔχουσι· ἐπιθυμήσωσι δὲ νὰ ἀνακτήσωσιν αὐτό, ὅτε τῶν πραγμάτων αἱ περιστάσεις οὐ συγχωροῦσι· καὶ ἐντεῦθεν φανήσεται τὸ Λύκειον τὸ ἐπαγγελλόμενον τῆς Ἑλλάδος τὸν φωτισμόν, ἀπεναντίας διῶκον αὐτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐχθρικῶς, μηδεμίαν εὐγνωμοσύνην ἀνθ' ὧν ἔλαβεν ἐκεῖθεν ὁμολογοῦν πρὸς αὐτήν». Αἴτιον τοῦ ἐνδεχομένου τούτου διωγμοῦ θεωρεῖ τὴν ἐλάττωσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τὸν Ἰγνάτιον, εἰς τὸν ὁποῖον τεχνηέντως ὑπενθυμίζει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ ἀληθὴς του μήτηρ, τῆς ὁποίας ἐθήλασε τὸ γάλα καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὰ τροφεῖα, ἐνῷ ἡ Βλα-

[1] ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χία εἶναι ἁπλῶς μητρυιά. Εἰσερχόμενος ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων τοῦ σχολείου, καταδικάζει ὡς φαιδρὰ καὶ ἀπατηλὰ τὰ πραττόμενα ἐν τῷ Λυκείῳ, ὡς εἶναι τὰ θεαματικὰ πειράματα ἐπὶ τῆς ἠλεκτρικῆς μηχανῆς ἐνώπιον τοῦ ἐκθαμβουμένου ὄχλου καὶ ἄλλα παρόμοια ἐπιδεικτικά· ὑποδεικνύει δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, «τοὐτέστιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, ἅπερ ὠνόμασέ τις πρότερον *καλὰ γραμματικά*..., τὸ δὲ Λύκειον αὖθις παρωνόμασε νῦν *κάκιστα γραμματικά*, οἷον τὴν παιδείαν τῶν συγγραφέων, τῶν ρητόρων, τῶν ποιητῶν, τῶν μυθολόγων, τῶν ὁποίων τὴν γλῶσσαν τὸ Λύκειον διαφόροις τρόποις καὶ μηχαναῖς ἀποκλείει τοῦ περιβόλου». Ταῦτα θεωρεῖ ὡς θεμέλιον τῆς παιδείας, μετὰ δὲ τὴν ἐκμάθησιν τούτων εἶναι εὔκολος κατόπιν ἡ ἐξειδίκευσις εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας καὶ τὰ ἐπαγγέλματα. Ἀντιθέτως «ἐξ ἀγραμματεύτου σχολείου τὰ ἀποτελέσματα ἔσονται ὑπηνέμια καὶ πάταγος ὀδόντων κενὸς πρὸς ἀπάτην τῶν εὐηθεστέρων...». Ἡ θεραπεία συνίσταται, κατὰ τὸν Δούκαν πάντοτε, εἰς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ σχολείου τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου: «ἐκεῖνο τὸ σχολεῖον ἀνακλητέον, πανιερώτατε πάτερ καὶ δέσποτα, τὸ φερώνυμον· καὶ ἐπ' ἐκείνου ἐποικοδομητέον, εἴ τι ἐλλείπει, καὶ προσθετέον τὰ τῆς σῆς φιλογενείας καὶ μεγαλοψυχίας φιλοτιμήματα». Ἐν συνεχείᾳ δὲ παρέχει διὰ μακρῶν τὰς συμβουλάς του διὰ τὸν καταλληλότερον τρόπον ἐπανόδου εἰς τὸ σχολικὸν πρόγραμμα τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου. Ἐπιλαμβάνεται εἶτα τοῦ θέματος τῶν δημοσίων ἐξετάσεων, ὑποστηρίζων ὅτι αὗται δέον νὰ γίνωνται καθ' ἑξάμηνον, οὐχὶ δὲ κατ' ἔτος ὡς ἐν τῷ Λυκείῳ καὶ καταλήγει συνιστῶν τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων, «ἵνα μή τινα ἔνδειαν ἔχοντες, ἀντιπερισπῶνται εὐπροφασίστως ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος»[1].

β) Κατὰ τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν τῇ αὐτῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὸν Αἰσχίνην καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς κατακρίσεως τοῦ Λυκείου ὁ Δούκας ἐλέγχει τὴν Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν καὶ τὰ μέλη αὐτῆς[2]. Καὶ αὕτη—γράφει—συνέστη κατ' εὐχὴν ὅλου τοῦ γένους καὶ μάλιστα τῶν πεπαιδευμένων· ἡ ἵδρυσις τοιαύτης ἑταιρείας ὑπῆρξε παλαιὸν αἴτημα τῶν προυχόντων καὶ τῶν εὐπόρων, ὥστε κατὰ τὴν γνώμην του δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ Ἰγνατίου. Τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἑταίρων περὶ μεταφράσεων καὶ συγγραφῆς νέων βιβλίων θεωρεῖ ὁ Δούκας ἀπραγματοποιήτους, ἂν μὴ ἐνεχούσας τὸ στοιχεῖον τῆς ἐξαπατήσεως τῶν εὐηθεστέρων, διότι «τὰ πολλὰ καὶ ἄπειρα ταῦτα μέλη εἰσὶ τῷ ὄντι ἀτελεσφόρητα καὶ νεκρὰ καὶ οἷον πομφόλυγες πρὸς τὸ παρὸν ἐκ κρότου πολλοῦ συνιστάμενα καὶ μετ' οὐ πολὺ οὐκ ἐσόμενα». Κατακρίνει ἐν συνεχείᾳ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐργάζονται τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας μετὰ κόμπου καὶ θορύβου ἐπιδιώκοντα πομπὰς καὶ ἐπαίνους, ἀντὶ νὰ ἐργάζωνται ἡσύχως καὶ ἁπλανῶς πρὸς εὐόδωσιν τοῦ

---

[1] Ν. ΔΟΥΚΑ, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 5 - 20.

[2] Αὐτόθι, σ. 20 κἑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σκοποῦ των. Διὸ καὶ ἐνεκρώθη παντελῶς τὸ πολυάριθμον τοῦτο σύστημα, ὡς ἀποκαλεῖ τὴν Ἑταιρείαν, τὸ δεύτερον μόλις ἔτος ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του, παρ' ὅλον τὸν θόρυβον καὶ τὴν διαφήμισιν, παρὰ τὰς εὐχὰς τῶν πεπαιδευμένων.

Εἰσερχόμενος εἶτα εἰς τὸ φλέγον θέμα τῆς γλώσσης κατακρίνει τὴν Ἑταιρείαν, διότι προέτεινε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καθομιλουμένης γλώσσης ὡς γραφομένης, χωρὶς νὰ καθορίσῃ οὔτε τὸν χρόνον, οὔτε τὸν τρόπον τῆς εἰσαγωγῆς της εἰς τὸ Λύκειον καὶ ἐνῷ αὕτη ἐστερεῖτο γραμματικῆς. «Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς νεωτέρας ταύτης γλώσσης εἰς τὰ Λύκεια, πανιερώτατε δέσποτα, φαίνεται ἔτι ἄωρος καὶ ἐντεῦθεν ἀτελεσφόρητος· καὶ ἐν πατάγῳ τῶν ὀδόντων τῶν ἐξαπατώντων καὶ ἐξαπατωμένων μόνων συνισταμένη· καθότι εἶναι ἐλλειπὴς πλέον ἢ κατὰ τεσσαράκοντα αἴτια».

Κατέκρινεν ὡσαύτως ὁ Δούκας τὴν Ἑταιρείαν, διότι ἐνέγραφεν ὡς μέλη αὐτῆς τακτικὰ καὶ ἀντεπιστέλλοντα μετὰ τῶν ἄλλων καὶ πραγματευτάς [1], ὡς ἦτο π. χ. ὁ ὑπονοούμενος ἐν προκειμένῳ ὑπὸ τοῦ Δούκα ἔμπορος ἐν Βιέννῃ Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ὅστις ἐπεδίδετο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς συνήθους γλώσσης [2]. Ἐν τέλει διατυπώνει γνώμην, πῶς τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας δύνανται νὰ ἐκπληρώσουν τὸν σκοπόν των καὶ «μὴ ὦσι πάντες μέλη νεκρὰ καὶ οἷον κηφῆνες ἀνεμόλια βάζουσαι, ἀλλά γε τινὲς καὶ ἐπίπονοι μέλισσαι». Προτείνει λοιπὸν τὴν ἐπιλογὴν δέκα ἑταίρων, τῶν ἀρίστων, ἵνα ἄνευ κομπασμῶν συγγράψωσι καὶ μεταφράσωσιν ὅ,τι ἕκαστος δύναται· συνιστᾷ δὲ ὅπως ἡ Ἑταιρεία ἐγκαταλείψῃ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα σχέδιά της περὶ εἰσαγωγῆς τῆς νεωτέρας γλώσσης, περὶ συνθέσεως γραμματικῆς καὶ λεξικοῦ, τὰ ὁποῖα τυγχάνουσιν ἀνώτερα τῶν δυνατοτήτων τῶν μελῶν αὐτῆς [3].

Ὡς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης, ἡ σπουδαιοτέρα κατηγορία τοῦ Δούκα κατὰ τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας ἀναφέρεται εἰς τὴν πρότασιν αὐτῆς περὶ εἰσαγωγῆς τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς εἰς τὸ Λύκειον. Δὲν ἠδύνατο οὗτος νὰ κατανοήσῃ τὴν ὠφέλειαν τῆς καινοτομίας ταύτης, διότι ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀναβίωσίν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Τὰς ἰδέας του ταύτας ἀνέπτυξε καὶ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ ἐκδοθέντι ἐν Βιέννῃ τὸ ἑπόμενον ἔτος 1814 ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης [4]. Ἐκεῖ ὁ ἐραστὴς τοῦ ἀρχαίου λόγου Δούκας συμπυκνῶν τὴν γλωσσικήν του θεωρίαν εἰς ὀλίγας λέξεις ἀναφωνεῖ: «Τί ποτ' ἂν εἴη τοῖς Ἕλλησιν ἐνδοξότερον ἢ τὴν τῶν προγόνων γλῶσσαν ἀκεραίαν ἀναλαβεῖν» [5];

---

[1] ΛΕ, Α΄, 135.

[2] Ὅρα ἐπιστολὴν Ἀλ. Βασιλείου πρὸς Ἄνθιμον Γαζῆν ἐν ΛΕ, Α΄, 129.

[3] ΝΕΟΦ. ΔΟΥΚΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 45.

[4] ΝΕΟΦ. ΔΟΥΚΑ, Περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. [Βιέννη] 1814.

[5] Αὐτόθι σελ. 21. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ κατηγορῶν τὸν Ἰγνάτιον καὶ τὸ Λύκειον καὶ τὴν Φιλολογικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Βουκουρεστίου ὅτι ἀπέστησαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου, ἐξανέστη καὶ ὁ ἴδιος τὸ 1804, (ὅταν ἔγραψε τὴν Τερψιθέαν) εἰς στιγμὰς εἰλικρινείας κατὰ τῆς πολυσυνθέτου καὶ πολυκάνονος γραμματικῆς, κατὰ τῶν γυμνῶν λέξεων, τῶν κανόνων καὶ τῶν ρηματίων,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Αἰσχίνου ὑπὸ τοῦ Δούκα προεκάλεσε σάλον εἰς τὸ φιλολογοῦν καὶ θρησκεῦον ἑλληνικὸν κοινὸν διὰ τὰς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἀντιρρητικὰς ἐπιστολάς. Ὁ γλωσσικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ὀξεῖα ἀντίδρασις τοῦ ἐκδότου κατὰ τῶν νεωτεριστῶν ἀντιπάλων του, ὡς καὶ αἱ περὶ ὧν κατωτέρω ἐπικρίσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν ἐτάραξαν τοὺς κύκλους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθη ν' ἀφορίσῃ τὸν Δούκαν, ἀνησύχησαν πλείστους ἐπιφανεῖς Ἕλληνας καὶ ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα πολλὰς πολλαχόθεν ἐπιθέσεις ἐναντίον του. Ἐκτὸς τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου καὶ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ ἄλλοι πολλοὶ λόγιοι κατεφέρθησαν κατὰ τοῦ Δούκα, ἐν οἷς ὁ σχολάρχης τοῦ γυμνασίου Σμύρνης Κ. Μ. Κούμας, συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου «Διατριβὴ εἰς κατηγορίας τινὰς τῆς τοῦ Δούκα Ἀργοῦς» [1], ὁ Ἰάκωβος ὁ Θηραῖος καὶ ὁ Σαμουὴλ ὁ Ἄνδριος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ἡ ἀνώνυμος «Ἀντίρρησις εἰς τοὺς ἐν τῷ βιβλιαρίῳ τοῦ Αἰσχίνου προσκολληθέντας διαλόγους τοῦ διδασκάλου Νεοφύτου Δούκα», ἡ δημοσιευθεῖσα τὸ 1817 [2]. Ἐν τῇ μητροπόλει Ἀργυροκάστρου σώζεται χειρόγραφος κῶδιξ (ἀρ. 17, XIX αἰ.) περιέχων σὺν τοῖς ἄλλοις (ἐν φφ. 110β - 143α) ἓξ διαλόγους ἀδήλου τινὸς ἀποτελουμένους ἐξ ὁμοιοκαταλήκτων στίχων καὶ στρεφομένους κατὰ Νεοφύτου Δούκα· ἐπιγράφονται δὲ οὗτοι: «Διάλογοι ἀνταισχυνικοὶ» [ὧν πρόσωπα] «Εὐστάθιος καὶ Ἀστέριος» [3]. Ἀποτελοῦσι προφανῶς οἱ διάλογοι οὗτοι ἀπάντησιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δούκα γραφέντα κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν ἄλλων μεταρρυθμιστῶν [4].

ἅτινα πάντα κρατοῦσι τοὺς Ἕλληνας μακρὰν τῶν ἀληθῶν καὶ χρησίμων γνώσεων: «Ὦ Ἑλλάς! ὦ φιλτάτη Πατρίς! ἀδελφοὶ καὶ συμπολῖται! δυστυχεῖς καὶ πτωχοὶ καὶ τῆς παρηγορίας ταύτης οὐκ ἄξιοι! μέχρι τίνος ἡμεῖς δυστυχεῖς καὶ περὶ γυμνὰς λέξεις εὐπτόητοι καὶ σοφὸς παρ' ἡμῖν ὁ πολλοὺς ἐν ἑαυτῷ συρφετοὺς συνειλεγμένος κανόνων καὶ ρηματίων; οὐκ ἀνανήψομεν; οὐ γενησόμεθα ἑαυτῶν; οὐ μεταμαθησόμεθα ὀψὲ γοῦν ποτε τὴν ἀπάτην, εἰς ἣν εὐρωτιῶμεν ἀεί, ἀπό γε τῶν ὁμόρων ἐθνῶν τὸ παράδειγμα ἔχοντες; ὦ πρὸς θεοῦ! πόθ' ἡμῖν ἔσοιτο ἀπὸ τῆς ληθαργίας αὐτῆς ἀνανήψαντας, εὐέλπιδας ἐπὶ τὴν δέσποιναν ἀπιδεῖν Φιλοσοφίαν;». Αἴτιον δὲ τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι, κατὰ τὸν Δούκαν, οἱ πολλοὶ καὶ μάταιοι κανόνες, «ἡ πολυκάνων κατάρα, ἐξ ἧς ὥσπερεὶ πᾶσαν σοφίαν ἐξαρύσεσθαι προσδοκῶντες, λανθάνομέν γε ἡμᾶς αὐτοὺς ἄντικρυς Θερσῖται γενόμενοι, πολλὰ μὲν ἀγορεύοντες, ὀλίγα δὲ κατορθοῦντες, πάνυ τοι νὴ Δι' ἀκανθώδει καὶ ὑλομανούσῃ ὑπὸ τῶν ματαίων ἐκείνων κανόνων καὶ λεκτικῶν τεχνυδρίων καὶ ὅλως τετριχωμένῃ χρώμενοι τῇ ὁδῷ...» (ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ, Κατ' ἐπιτομὴν γραμματικὴ Τερψιθέα, Βιέννη 1804, σ. 158 - 159). Πρβλ. καὶ Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τόμ. Β', σ. 280 - 281.

[1] ΛΕ, τόμ. Γ' (1813), σ. 280 κἑ.

[2] Κ. ΔΗΜΑΡΑ, Ἕνας διώκτης τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Ἀφιέρωμα εἰς Ἤπειρον, σ. 136 κἑ.

[3] Ὅρα ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ἀργυροκάστρου. Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσ. Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτ. Δ' (1951 - 1952), σ. 194.

[4] Ὁ ἕκτος καὶ τελευταῖος τῶν διαλόγων τούτων λήγει ὡς ἑξῆς: «Α(στέριος): Καὶ ἐκ μέρους μου, ὦ Δούκα, αἰωνία σου ἀμήν, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ἡ κόλασις ἀμήν». (Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἀνωτ.).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰγνάτιος εὗρεν ὕστερον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἐπικρίσεις τοῦ Δούκα τὰς στρεφομένας κατ' αὐτοῦ προσωπικῶς καὶ κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν [1]. Πρὸς τοῦτο ἐξέδωκε ψευδωνύμως ἐν Πίζῃ τὸ 1815 σύντομον βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Ἀπολογία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα, συγγραφεῖσα παρὰ Κυρίλλου Κ. κατ' ἐπίμονον ζήτησιν τῶν ὁμογενῶν». Περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐξεδόθη, θὰ λεχθῶσι λεπτομερέστερον τὰ δέοντα περαιτέρω, ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει [2].

Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ὁ Δούκας, παρὰ τὰς γλωσσικὰς καὶ παιδαγωγικὰς διαφωνίας, ἐτίμα τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἐδικαιολόγει τὴν φήμην αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ διαμονῆς τοῦ μητροπολίτου καὶ μετ' αὐτήν. Οὕτως, ἐν ἀρχῇ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Αἰσχίνου, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκρισιν περὶ ἧς ἐν ἐκτάσει ἐγράψαμεν, πλέκει ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἰγνάτιον: «Καὶ βεβαιοῖ μου τὸν λόγον ὁ σεβάσμιός μου δεσπότης· ὅστις οὐ διὰ λυχναρίου ζητούμενος ὑπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος ἄνωθεν ἀπεσταλμένος δυνάμεως, δώρημα κρεῖττον εὐχῆς τῷ λαῷ, ἔστη τελευταῖον μετὰ πολ-

---

[1] Περὶ τῶν κατηγοριῶν τοῦ Δούκα κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν ἰδὲ ΣΟΦ. ΛΩΛΗ, Νεόφυτος Δούκας, Μυτιλήνη 1951, σ. 13. *Τοῦ αὐτοῦ*, Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα, σ. 113 κέ., 164 κέ.

[2] Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἀντεπίθεσις κατὰ τοῦ Ν. Δούκα ἐξ αἰτίας τῶν γλωσσικῶν καὶ παιδαγωγικῶν του ἀντιλήψεων δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς χαρτοπόλεμον, οὐδ' ἔληξε δι' αὐτὸν ἀνωδύνως. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς Βλάχου ἄρχοντος καὶ παλαιοῦ συμμαθητοῦ του Γρηγορίου Βραγκοβάνου—τοῦ ἐφόρου τῶν σχολείων Βουκουρεστίου—καὶ ἀναλαβὼν τὴν σχολαρχίαν τοῦ Λυκείου τὸ 1815 ἐφήρμοσεν ἐν παντὶ τὰς ἰδικάς του ἀπόψεις καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν δημοσίων ἐξετάσεων καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, βοηθούμενος ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῶν συνεργατῶν του Χριστοδούλου Κλονάρη, Γεωργίου Γενναδίου καὶ μετέπειτα, ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1816, ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Κομμητᾶ (ΛΕ, 1816, σ. 270). Ἀλλὰ μετὰ δύο ἐτῶν ὁμαλὴν ἐργασίαν, ἔρις ἀνεφύη μεταξὺ τῶν διδασκάλων τοῦ Λυκείου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀπεχώρησαν ὅ τε Κλονάρης καὶ ὁ Γεννάδιος, οἵτινες μετὰ τοῦ ποιητοῦ Ἀθ. Χριστοπούλου καὶ ἄλλων ἀντεπολιτεύοντο ἔκτοτε συστηματικῶς τὸν Δούκαν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, μεγάλου γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Καρατζᾶ. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μαθητῶν εἶχεν ὁ Δούκας φανατικοὺς ἀντιπάλους. Ἕνεκα τῆς ἔριδος ταύτης, ἐγκάθετός τις μαθητὴς—Ζακύνθιος τὴν πατρίδα—ἔπληξε Κυριακήν τινα τὸν Δούκαν μεταβαίνοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸ μετάφρενον δι' ἀγκαθωτοῦ ροπάλου καὶ ἔρριψε τοῦτον ἡμιθανῆ. Ἐξ αἰτίας τοῦ θλιβεροῦ ἐκείνου ἐπεισοδίου ὁ Δούκας παρητήθη ἐκ τοῦ Λυκείου καὶ ἐδίδασκεν ἔκτοτε κατ' ἰδίαν, ἀνέλαβε δὲ τὴν σχολαρχίαν Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος. Ἰδὲ λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς δράσεως τοῦ Δούκα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολαρχίας του καὶ ἑξῆς ἐν ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν *Ἀνεξάρτητος*, ἀρ. 166 τῆς 1 Ἰανουαρίου 1846. Πρβλ. καὶ τὰ ὑπὸ ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ γραφέντα σχετικῶς ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Βουκουρεστίου Balcania (Die Frage der griechischen Linguistik in den Rumänischen Fürstentümern), τόμ. VI (1943), σ. 378.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λὴν περιήγησιν, ἔνθα ἦν αὐτῷ προωρισμένον πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ. Τοιοῦτον λοιπὸν δώρημα σπάνιον, ἄξιον μὲν εὐχῆς παντὶ τῷ γένει φαινόμενον, περιπόθητον δὲ τῷ λαῷ τῆς Βλαχίας γενόμενον καὶ περισπούδαστον μάλιστα πάντων τοῖς πεπαιδευμένοις τοῦ γένους ὁμολογούμενον καὶ ἀκουσθὲν μὲν ἄπωθεν ηὔφρανε καὶ παὸν τὰς ἐπιθυμίας ἐπλήρωσε καὶ ἐκ πείρας ἤδη αὐτῆς εἰς τὰς ἀκοὰς καὶ τῶν πέρα Θούλης κατοικούντων ἐνήχησε...» [1].

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου συγγραφείσης Ἀπολογίας ἱστορικῆς καὶ κριτικῆς, ὁ Δούκας, ἐν Βουκουρεστίῳ διατρίβων, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐπιστολὴν ἀπὸ 1 Μαρτίου 1820 πλήρη ἐπαίνων, ἀληθῆ ὕμνον διὰ τὴν ἐθνωφελῆ δρᾶσιν τοῦ ἱεράρχου ἐν Πίζῃ, ἡ ὁποία, ἐνῷ ἦτο ἄλλοτε πόλις ἄγνωστος εἰς τοὺς ἐπισήμους καὶ ἀξιολόγους Ἕλληνας, «νῦν διὰ τὴν ἐν αὐτῇ προστασίαν καὶ πατρικὴν προμήθειαν τῆς ἡμετέρας πανιερότητος πρὸς τοὺς νέους κατέστη μικροῦ δεῖν ὀνομαστοτέρα καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ περιφημοτέρων καὶ δρόμοι πανταχόθεν τῶν φιλομαθῶν πρὸς αὐτὴν διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν ἀρετήν» [2]. Ἀδιστάκτως δὲ συνιστᾷ εἰς τὸν Ἰγνάτιον ὁμώνυμόν τινα συμπατριώτην του, ἵνα τύχῃ ὑποτροφίας καὶ προστασίας.

5. *Κοραῆς - Ἰγνάτιος.* Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι οἱ συντηρητικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ ἀρχαίου λόγου κατηγόρησαν τὸν Ἰγνάτιον ὡς Κοραϊστήν. Εἷς μάλιστα ἐκ τῶν μᾶλλον φανατικῶν ἀντιπάλων τοῦ Κοραῆ, ὁ ἐν Παρισίοις διαμένων Παναγιώτης Κοδρικᾶς, γράφων βραδύτερον πρὸς τὸν Δημήτριον Ποστολάκαν εἰς Βιέννην τὴν 5 Νοεμβρίου 1817 καὶ παραπονούμενος, διότι ἐγένοντο γραμματικαὶ διορθώσεις εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ ἐκδοθὲν τὸ 1817 κατὰ τῶν Κοραϊστῶν βιβλίον του, τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἀπολογία τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων ὑπὲρ Κοδρικᾶ» καὶ ἐπιπροσθέτως διότι οἱ φίλοι του ἐκδόται Δημήτριος Ποστολάκας καὶ Ἀλέξανδρος Πατρινὸς ἐνεφάνισαν τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς ἔργον τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων, ἀποκαλεῖ τὸν Ἰγνάτιον ὑπέρμαχον τοῦ Κοραϊσμοῦ καὶ ἀρχηγὸν τῶν ἐν Πίζῃ Κοραϊστῶν [3]. Πράγματι ὁ μητροπλίτης ἠκολούθει τὰς γλωσσικὰς θεωρίας τοῦ Κοραῆ ὑπὲρ τῆς «καθωμιλημένης», ὅσα δὲ εἶπε περὶ γλώσσης ἐν τῇ Φιλολογικῇ Ἑταιρείᾳ, εἰσὶν ἐμπνευσμένα ἐκ τοῦ γνωστοῦ Ὑπομνήματος τοῦ σοφοῦ Χίου [4],

---

[1] ΝΕΟΦ. ΔΟΥΚΑ. Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων, Ζ', 2.

[2] Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, ΙΓ' (1917), σ. 214 - 215.

[3] Ἀρχεῖον Δημητρίου Ποστολάκα ἐν ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Α', 41. Περὶ τοῦ ψευδεπιγράφου τούτου βιβλίου ἰδὲ τὴν ἀπάντησιν τῶν ἐν Πίζῃ Κοραϊστῶν ἐν ΛΕ τοῦ 1818, σ. 23 - 24.

[4] «Mémoire sur l' état de la civilisation dans la Grèce, lu à la Societé des Observateurs de l'homme par Coray», Paris 1803. Τοῦτο περιελήφθη ὡς τέταρτον παράρτημα εἰς τὸν Γ' τόμον τοῦ ἔργου τοῦ Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς (ἐν Τεργέστῃ 1890), ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει γενομένῃ ὑπὸ τοῦ Θεαγένους Λιβαδᾶ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζεν ὁ Ἰγνάτιος ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ ἐξύμνει δημοσίᾳ εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν [1].

Ἀλλὰ πῶς εἶδεν ὁ Κοραῆς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ πνευματικὴν κίνησιν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Ἰγνατίου; Γεγονὸς εἶναι, ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς τόσον εὔνους, ὅσον τοὐλάχιστον ὑπέθετον οἱ ἀντίπαλοί του. Τοῦτο τεκμαίρεται ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ. Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ἐκλεγεὶς ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλολογικῆς Ἑταιρείας, ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ Κοραῆ, οὗτος δὲν τὸν ἀπέτρεψεν μέν, ἐξέφρασεν ὅμως δισταγμόν τινα καὶ ἀποδοκιμασίαν ἀναφερομένην εἴς τινας τῶν συνεργατῶν τῆς Ἑταιρείας: «... Πρέπει νὰ δεχθῇς καὶ τὴν πρόσκλησιν τοῦ βουκουρεστιανοῦ Λυκείου. Ὅτι θέλεις ἔχειν συντρόφους καὶ θιασώτας εἰς αὐτὸ καὶ Παπαδούκας καὶ ἴσως ἀχρειεστέρους παρ' αὐτὸν ἄλλους, εἶναι βέβαιον. Ἀλλ' εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, τοιαῦται ἀκαδημίαι ἄλλως νὰ συγκροτηθῶσι δὲν εἶναι δυνατόν...» (Κοραῆς πρὸς Ἀλέξ. Βασιλείου ἀπὸ 14 Μαρτίου 1811) [2]. Μετ' ὀλίγον χρόνον, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑρμογένους ὑπὸ τοῦ Βαρδαλάχου, ἐπέκρινε πάλιν τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βουκουρεστίου ὡς μιμουμένην ἢ ἐπαγγελλομένην νὰ μιμῆται τοὺς Εὐρωπαίους [3].

Ἀπαντῶν ἐπίσης ὁ Κοραῆς εἰς τὰ σχόλια τοῦ Ἀλεξ. Βασιλείου περὶ τῶν χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ γλωσσικῶν τύπων, συνιστᾷ εἰς αὐτὸν νὰ γράφῃ ὡς κρίνει καὶ ν' ἀφήσῃ τοὺς περὶ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν «νὰ μακαρονίζωσι καὶ νὰ ἠτριάζωσιν [4], ὡς ἀγαποῦν». Εἶτα, ἀναφέρων μετὰ θλίψεως τὸν γλωσσικὸν διχασμὸν καὶ τὴν ἐμφάνισιν δύο φατριῶν, τῆς ὀχλοκρατικῆς καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς, ἐπικρίνει τὴν Φιλολ. Ἑταιρείαν τοῦ Βουκουρεστίου, διότι, παρὰ τὰς δυνάμεις της, ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ νόμους εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, ἐνῷ ἀκόμη δὲν ἐνεφανίσθησαν ἀξιόλογοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, οἵτινες εἶναι οἱ ἀληθεῖς νομοθέται ἐν τῇ γλώσσῃ: «... Ἔπειτα, ἐὰν ἡ γλῶσσα εἶναι, ὡς ἀναμφιβόλως εἶναι, πρᾶγμα δημοκρατικόν, ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὸ δικαίωμα νὰ λέγωσι τὴν γνώμην των. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι μόλις ἐγνωρίσθη τὸ δικαίωμα τοῦτο, μόλις ἄρχισε νὰ κινῆται τὸ ἔθνος εἰς μόρφωσιν τῆς φωνῆς του καὶ ἀνεβλάστησαν δύο φατρίαι, ἡ μία κλίνουσα εἰς τὸ ὀχλοκρατικὸν καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ ὀλιγαρχικόν. Τὸ σύστημα τῶν ὀχλοκρατικῶν εἶναι ἁπλούστατον, ἐπειδὴ εἰς ἕνα μόνον σκοπὸν ἀποβλέπει, ὡς καὶ εἰς τὰς κακὰς πολιτείας, τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ ὄχλου. Τὸ ὀλιγαρχικὸν ἐξεναντίας εἶναι πολυκέφαλος ὕδρα. Ἔχει τὴν ὀλιγαρχικήν του φατρίαν ὁ Παπαδούκας· ζητεῖ νὰ συγκροτήσῃ ἄλλην ὁ Ἑρμογράφος. Συμπεραίνω ἀπὸ γραφόμενά τινα, ὅτι καὶ ἡ βουκουρεστιανὴ Ἀκαδημία διϊσχυρίζεται καὶ αὐτὴ νὰ δώσῃ νόμους εἰς

---

[1] Ἀπολογία Ἱστορικὴ καὶ Κριτική, σ. 113 - 115.

[2] Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 153.

[3] Αὐτόθι, σ. 222.

[4] *Ἤτρια* ὠνόμαζεν ὁ Α. Γαζῆς τὰ κατὰ τυπογραφικὸν φύλλον τεύχη τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γλῶσσαν, ἥτις ἀκόμη δὲν ἔλαβε τοὺς ἀληθινούς της νομοθέτας, ὁποῖοι εἶναι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ κλασσικοί. Καμμίαν ἡμέραν θέλεις ἰδεῖν καὶ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν κρίνουσαν καὶ αὐτὴν ἂν πρέπῃ νὰ λέγωμεν Τραβῶ (trarre) ἢ Σύρω...» (Κοραῆς πρὸς Ἀλ. Βασιλείου εἰς Βιέννην ἀπὸ 17 Αὐγούστου 1811) [1].

Γράφων περαιτέρω ὁ Κοραῆς πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀλ. Βασιλείου περὶ τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας, ἥτις ἐπεκράτει καὶ τότε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ διδασκάλων, εὑρίσκει τὴν εὐκαιρίαν καὶ πάλιν νὰ κατακρίνῃ τὸ Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβάλῃ γλωσσικοὺς κανόνας, ὡς ἐὰν ἦτο συγκεκροτημένον ἀπὸ ἐνδόξους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς: «Βλέπω κ' ἐγὼ τὴν ὀχλοκρατίαν (ὡς τὴν ὀνομάζεις) τὴν περὶ τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ θεραπείαν εἰς τοῦτο ἄλλην δὲν εὑρίσκω παρὰ τὴν φρόνιμον ὑπόκρισιν ἤγουν νὰ μὴ τοὺς ἐναντιόνεταί τις ἐκ τοῦ προφανοῦς περὶ γλώσσης, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς αὐτοὺς νὰ κάμωσι τὰς ἀμόρφους τῆς κεφαλῆς των ἰδέας συστηματικὰς καὶ συγκροτήσωσιν αἵρεσιν καὶ ἀνεγείρωσι κριτήριον νομοθετικὸν περὶ γλώσσης... Ἔδωκε τὸ παράδειγμα ἂς εἶναι καλὰ τὸ Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου. Νομοθετεῖ περὶ γλώσσης, ὡς νὰ ἦτο συγκροτημένον ἀπὸ συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ἐνδόξους. Ἄλλους νομοθέτας γλώσσης ὁποιασδήποτε ἀπὸ τοὺς τοιούτους δὲν γνωρίζω. Ἐνόσῳ λείπουν ἀκόμη ἔνδοξοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὅστις τολμᾷ νὰ φιλονεικῇ περὶ γλώσσης, εἶναι ἄξιος τοῦ Ντιμαρχανᾶ» [2]. (Κοραῆς πρὸς Ἀλ. Βασιλείου ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1811) [3].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς δηλοῦται, ὅτι ὁ Κοραῆς δὲν ἐπεδοκίμαζεν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἔργον τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἰδίᾳ τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν τῆς διαμορφώσεως τῆς καθομιλουμένης ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ Λυκείου καὶ τῆς Ἑταιρείας. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰγνατίου δὲν εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑψηλὴν ἰδέαν. Τὸν ἐχαρακτήριζεν — ἔστω καὶ κατὰ πλάγιον τρόπον — κοῦφον, νωθρὸν καὶ στερούμενον φιλολογικῶν βάσεων. Ἐν τούτοις ἐδέχετο ὅτι λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του καὶ τῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν, ἦτο ἐπωφελὴς εἰς τὸ πάσχον γένος: «Κ' ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην σου εἶμαι περὶ τοῦ πανιερωτάτου. Κοῦφα πράγματα καὶ ὁρμήματα εἰς ἐπιχειρήσεις πραγμάτων, τῶν ὁποίων τὴν δυσκολίαν δὲν εἶναι καλὸς νὰ ἐξετάσῃ. Ἂς προβιβασθῇ ὅπου καὶ ὅπως θέλει· ὅσον ὑψηλότερα ἀναβῇ, τόσον φανερωτέρα θέλει γενῇ ἡ ταπεινότης καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος νεκρικὴ νωθρότης του. Ὅτι διὰ μὲν τὰς μεταφράσεις καὶ ἂν εἶχεν ὅλα τὰ βοηθήματα, ἡ ἀμέλειά του ἤθελεν εἶσθαι συγγνωστή. «Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον». Ἀλλ' ὁ τόπος τὸν ὁποῖον κατέχει, δίδει πολλὰς καὶ καλὰς ἀφορμὰς εἰς αὐτὸν νὰ συνδράμῃ καὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς θεραπείαν τοῦ πληγωμένου του γένους». (Κοραῆς πρὸς Ἀλ. Βασιλείου ἀπὸ 5 Δεκεμβρίου 1811) [4].

---

[1] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 224-225. Πρβλ. Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδ. Κοραῆς, Β', 227-228.

[2] Ντιμαρχανᾶς: λ. τουρκ.=φρενοκομεῖον.

[3] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 236. Πρβλ. Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 229.

[4] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 255.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁ σεμνὸς Κοραῆς δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀντιληφθῆ τὴν ἔκτασιν τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Ἰγνατίου. Πλήρης ἀηδίας διὰ τὸ πλῆθος τῶν δοκησισόφων καὶ τῶν κούφων ἐπιδειξιῶν τῆς ἐποχῆς του κατέλεξε καὶ τὸν μητροπολίτην εἰς τὴν χορείαν τούτων. Ἀλλ' ἔσπευσε· διότι παρερχομένου τοῦ χρόνου ἠδυνήθη νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἱεράρχου καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ κατ' ἀξίαν τὸ μέγα ἔργον αὐτοῦ. Ἔκτοτε καὶ ἀντίτυπα τῶν βιβλίων του εἰς ἐκλεκτὸν χάρτην ἀπέστελλεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον [1] καὶ ἐπιστολὰς συστατικὰς περὶ ἀπονομῆς ὑποτροφιῶν εἰς καλοὺς νέους ἀπηύθυνεν εἰς αὐτόν [2], θεωρῶν τοῦτον ὡς ἕνα τῶν ἐνθέρμων προστατῶν τῆς παιδείας μετὰ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τῶν μητροπολιτῶν Ἐφέσου Μελετίου Πετροκοκκίνου καὶ Διονυσίου Καλλιάρχου [3]. Πλειστάκις δ' εὗρε τρόπον νὰ ἐκδηλώσῃ πρὸς τὸν ἱεράρχην τοσαύτην ὑπόληψιν, ὅση ἦτο ἀναγκαία ἵνα θεωρῇ καὶ ὀνομάζῃ τοῦτον «καύχημα τοῦ γένους» [4]. Παροτρύνων τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας ὅπως [5] συνεισφέρωσι χρήματα ὑπὲρ τῆς παιδείας τῶν τέκνων των, ἔγραφε πρὸς αὐτοὺς τὴν 14 Ἰουνίου 1820 : «...Ἀπὸ τὴν κοινὴν ταύτην βοήθειαν πρέπει νὰ στείλετε νέους πρῶτον εἰς τὴν Χίον νὰ διδάσκωνται ἐκεῖ ὅσα μαθήματα δὲν ἔχει ἀκόμη τὸ νησίον σας· ἔξ αὐτῶν ἔπειτα ἄλλους νὰ κρατήσετε αὐτοῦ διὰ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην καὶ ἄλλους νὰ στείλετε εἰς τὴν Πίσαν, παραδίδοντες αὐτούς, ὡς εἰς ὁδηγὸν καὶ προστάτην, τὸν σεβασμιώτατον ἀρχιερέα Ἰγνάτιον, τὸ καύχημα τοῦ γένους μας, τὸ ὁποῖον ἄλλους δέκα τοιούτους ἀρχιερεῖς ἂν εἶχεν, ἤθελε παύσειν πρὸ πολλοῦ νὰ ὀνομάζεται γένος δυστυχέστατον...» [6].

Τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Ἰγνατίου ἐπῄνεσεν ἐπίσης διὰ θερμῶν λέξεων ὁ μετὰ τὸν Νεκτάριον ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῆς Οὐγγροβλαχίας Διονύσιος. «Εἰς τὴν χρονολογίαν τῶν ἀρχιερέων τῆς Βλαχίας—ἔγραφεν ὁ Διονύσιος πρὸς Ἰγνάτιον τὴν 18 Μαΐου 1819—τὸ εὐκλεὲς ὄνομα τῆς ὑμετέρας πανιερότητος, ἐν ὀλίγῳ πληρωσάσης χρόνους μακρούς, χρεωστικῶς διαμνημονευόμενον καὶ εὐφήμως ἀναφερόμενον, μένει ἀθάνατον»· καὶ περαιτέρω : «...τῆς ἐνταῦθα ἱερᾶς μητροπόλεως τοὺς οἴακας ἐγχειρισθείς, βλέπω ἐκ τοῦ ἐγγὺς καὶ διὰ παντὸς τὰ ἴχνη τῆς ὑμετέρας πανιερότητος καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ ἀφῆκε μνημεῖα, χαρακτηριστικὰ ψυχικῆς γενναιότητος καὶ ἀρχιερατικῆς ἀρετῆς». Ζητῶν εἶτα προστασίαν, συμβουλὰς καὶ ἀλληλογραφίαν ἐκδηλοῖ πρὸς τὸν Ἰγνάτιον αἰσθήματα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως [6].

---

[1] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 724.

[2] Αὐτόθι, σ. 699.

[3] ΧΡΥΣΟΣΤ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ 1900ῇ ἐπετείῳ τῆς ἱδρύσεώς της. Θεολογία, ΚΔ' (1953), σ. 5.

[4] Αὐτόθι. Παρομοίαν προσωνυμίαν εἶχε δώσει ἐνωρίτερον—τὸ 1812—ὁ Κοραῆς εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ἀποκαλῶν αὐτὸν εἰς τὰς ἐπιστολάς του «καύχημα τῆς Ἑλλάδος» (Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., Γ', 92).

[5] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ, (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Γ', 819.

[6] Σ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΓ (1917), σ. 216.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τερματίζων τὸ κεφάλαιον τοῦτο, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἰγνατίου ἐν Βουκουρεστίῳ, προσθέτω ὡς κατακλεῖδα τὸν βραχὺν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Κ. Βαρδαλάχος τὴν 15 Ἰουλίου 1811 εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Λυκείου, τὰς τελευταίας εἰς ἃς παρέστη ὁ Ἰγνάτιος πρὶν ἐγκαταλείψῃ τὸ Βουκουρέστιον :

«Ἡ σήμερον ἡμέρα, πανιερώτατε δέσποτα, μᾶς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν πρῶτον ἡ σὴ πανιερότης μόλις πατήσασα τῆς Βλαχίας τὸ ἔδαφος, ἄλλον σκοπὸν δὲν ἔβαλες, εἰ μὴ νὰ ἀποδιώξῃς ἀπὸ τὸ ποίμνιον, ὡς καλὸς ποιμήν, τῆς ἀμαθείας τὸ σκότος καὶ νὰ ἀναδείξῃς φωτὸς υἱοὺς τῆς Δακίας τοὺς νέους· καὶ διὰ τούτων νὰ ἀνακαλέσῃς τὰς Μούσας εἰς τὴν πρώτην των κατοικίαν, εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ τὸν Ἑλικῶνα.

Ἦλθες, ἐπεσκέφθης τὸ σχολεῖον, ἐπεσκεύασας τὰ σεσηπότα, ἐξέτασας τῶν σπουδαζόντων νέων τὰς ἕως τότε προόδους, ἐβράβευσας τοὺς διδασκάλους καὶ ἐμψύχωσας τοὺς μαθητάς.

Ἑταιρεία πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς πανιερότητός σου ἐκλεχθεῖσα, διὰ νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν τῶν φώτων μετάδοσιν, ἐκίνησε τὴν ἅμιλλαν παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· ὅλοι οἱ ἁπανταχοῦ πεπαιδευμένοι ἀδελφικῶς συνεδέθησαν εἰς ἓν διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καταρτίζοντες μὲ τὰς σοφάς των παραγγελίας τὸ γένος.

Τὸ πλῆθος τῶν βιβλίων, ὅπου νεωστὶ μὲ ἁδρὰς δαπάνας συνήθροισας, ἄλλο στάδιον παιδείας ἀνοίγει διὰ τοὺς σπουδάζοντας.

Ἡ καθ' ἡμέραν φροντὶς διὰ τὴν πρόοδον καὶ βελτίωσιν τῶν μαθητῶν ἀποδεικνύει τὴν ἄγρυπνόν σου ψυχὴν καὶ τὴν ἀκάματον ποιμαντορίαν.

Τί πλέον ; Δίκαιον ἔχεις λοιπὸν νὰ λέγῃς : «Τί ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνι μου καὶ οὐκ ἐποίησα ;» ...Ζῴης οὖν ἐπὶ μήκιστον ὦ πάτερ !» [1].

Η'.

Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ

Ὁ ἀπὸ τοῦ 1806 κηρυχθεὶς ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἔληξε τὸν Μάϊον τοῦ 1812. Ἡ Ρωσία πιεζομένη ὑπὸ τοῦ ἐπερχομένου γαλλικοῦ πολέμου, ὅστις ἐπανήρχισε τὴν 3/15 Ἰουνίου 1812, παρητήθη τῶν ἀξιώσεών της ἐπὶ τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν Βεσσαραβίαν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων της μέχρι τοῦ Προύθου. Αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Τούρκων ἐγένοντο τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας ἐν Βου-

[1] ΛΕ, Α', 339-340.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κουρεστίῳ, ἔνθα ὑπεγράφη τὴν 16/28 Μαΐου συνθήκη εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ρωσία ἀπέδιδεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας [1].

Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐξελίξει τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Βλαχίᾳ, ὁ ὑπὸ τῶν Ρώσων διορισθεὶς Ἰγνάτιος δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ παραμείνῃ πλέον εἰς τὰς ἐπανιδρυθείσας Ἡγεμονίας, τὰς ἐπανελθούσας καὶ πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὑ. Πύλης, διότι οὗτος διὰ τῆς προγενεστέρας του δράσεως καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν Βλαχίᾳ εἶχεν ἐμφανῶς ἐκδηλωθῆ κατὰ τῶν Τούρκων. Δὲν ἠδύνατο κἂν νὰ ἐπανέλθῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, διότι διὰ τῆς δράσεώς του καὶ τῆς φιλορωσικῆς πολιτείας του εἶχεν ὁ ἴδιος καύσει ὅλας τὰς γεφύρας. Διὸ καὶ προετίμησε νὰ μεταβῇ εἰς Βιέννην, ἔνθα ὑπῆρχεν ἀκμαία ἑλληνικὴ κοινότης, μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας ἠρίθμει οὗτος σημαίνοντας φίλους. Οὕτως ἄλλως τε συνεβούλευσεν αὐτὸν καὶ ὁ κόμις Ρομαντζώφ [2].

Ὅθεν ἐζήτησε παρὰ τοῦ διαδεχθέντος τὸν στρατηγὸν Κουτούζωφ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ τοῦ Δουνάβεως ναυάρχου Τσιτσαγὼφ τὴν ἄδειαν, ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὸ Βουκουρέστιον· ὁ Τσιτσαγὼφ συγκατετέθη εἰς τοῦτο, ἐγνώρισε δὲ τὴν ἀπόφασίν του πρὸς τὸν μητροπολίτην διὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ διπλωματικοῦ του γραφείου Ἰωάννου Καποδίστρια [3].

Ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει του ἐκ Βουκουρεστίου ὁ Ἰγνάτιος ἠξιώθη ὑψηλῶν τιμῶν παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄, προαχθεὶς προτάσει τοῦ ἰδίου τοῦ Τσιτσαγὼφ εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέβσκι [4]. Ἀναλόγων τιμῶν ἔτυχον τότε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὅ τε ἀδελφὸς τοῦ μητροπολίτου Χριστόφορος «ἐκ Μυτιλήνης» καὶ ὁ γραμματεύς του Δημήτριος Μόστρας, ὀνομασθέντες ἀμφότεροι ἱππόται τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου 4ης τάξεως [5].

Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἰγνάτιος φεύγων ἐκ Βουκουρεστίου δὲν παρῃτήθη τοῦ θρόνου του· ὅταν ὅμως μετ' ὀλίγον χρόνον ἐπληροφορήθη, ὅτι ἡ θέσις του ἐπληρώθη τῇ ἐνεργείᾳ φιλοδόξων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς Βλαχίας, ἔγραψε πρὸς τὸν Τσιτσαγὼφ τὴν 22

---

[1] Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ, Ἱστορία τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, τόμ. Α΄, σ. 697 κέ.

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ρομαντζὼφ ἐκ Βιέννης ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1813. APK, Glavnii Archiv, III - 11, 1813 G, Op. 105, D. 1, L. 2 (=II, ἀρ. 65).

[3] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς ναύαρχον Τσιτσαγὼφ ἀπὸ 8 Αὐγούστου 1812. APK, Glavnii Archiv, I - 9, Op. 8, 1812 G, D. 3, L. 6 (=II, ἀρ. 60).

[4] Ἐπιστολὴ Τσιτσαγὼφ πρὸς Ρομαντζὼφ ἐκ Brest - Litowsky ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1812. APK, Glavnii Archiv, IV - 10, 1812 G, D. 1, L 1 (=II, ἀρ. 62). Ἰδὲ καὶ τὸ βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου (=II, ἀρ. 279) καὶ τὸ σημείωμα τοῦ Ρήγα Παλαμήδη περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου (=II, ἀρ. 280). Πρβλ. καὶ ΖΕΡΛΕΝΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 8.

[5] Ἐφημ. *Πατρὶς* (Κερκύρας), 4 Φεβρουαρίου 1850 (παράρτημα).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δεκεμβρίου 1812, ὅτι ἔλαβεν ὁριστικὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ πλέον τὴν Βιέννην [1].

Ἡ ἀποχώρησις τοῦ Ἰγνατίου ἐκ Βλαχίας ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων, καὶ ὑπῆρξε πράγματι, μέγα ἀτύχημα διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἥτις ἐστερήθη τῆς προστασίας καὶ τῆς εὐλογίας τοιούτου ἀνδρός. Ὁ Διονύσιος Φωτεινός, ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζων τὰ πράγματα καὶ θλιβόμενος διὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰγνατίου, ἐχαρακτήρισε ταύτην ὡς θείαν ἐγκατάλειψιν: «... ἡ ἀναχώρησις (τοῦ Ἰγνατίου) ἦτον ἐξάπαντος κατ' ἐγκατάλειψιν θείαν εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν, διότι ὑστερήθη ἐν ταὐτῷ ἀξίου ποιμένος, προστάτου θερμοῦ καὶ πατρὸς φιλοστόργου» [2].

Ὁ Ἰγνάτιος ἔφθασεν εἰς Βιέννην μετὰ τοῦ μεγάλου μπάνου Κωστάκη Γκίκα [3] περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου 1812. Τοῦτο εἰκάζω ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἀστυνομία τῆς Βιέννης, ἥτις διετάχθη ὑπὸ τῆς καγκελλαρίας (Hof - und Staats Kanzley) νὰ παρακολουθῇ αὐτὸν ἀγρύπνως, ἐτέθη ἐπὶ τὰ ἴχνη του ἀπὸ τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1812, ὅτε ἐξεδόθη ἡ πρὸς τοῦτο διαταγή. Αἱ περὶ τοῦ Ἰγνατίου ἀστυνομικαὶ ἐκθέσεις, σωζόμεναι ἐν Haus-Hof - und Staats Archiv τῆς Βιέννης, παρέχουσιν ἀφθόνους πληροφορίας περὶ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἔργων τοῦ μητροπολίτου ἐν Βιέννῃ [4]. Ἐκ τῆς πρώτης ἐκθέσεως, τὴν ὁποίαν τὰ παρακολουθοῦντα τὸν Ἰγνάτιον ἀστυνομικὰ ὄργανα ὑπέβαλον εἰς τὴν προϊσταμένην των ἀρχὴν τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1812, πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, φθάσας εἰς τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν μετὰ τῆς συνοδείας του, τῆς ὁποίας κατὰ τὴν ἔκθεσιν μετεῖχον καὶ οἱ ἀνεψιοί του Φωτεινὸς Μαρῖνος καὶ Γεώργιος Καραγιάννης, ἐπεσκέφθη ἀμέσως τὸν ἀντικαγκελλάριον καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κόμιτα Μέττερνιχ, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐπισήμους τινὰς Ἕλληνας ἐν οἷς καὶ τὸν μεγαλέμπορον καὶ ἐπιστήμονα Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Κατῴκησεν ἐπὶ ἐνοικίῳ εἰς ἀρχοντικὴν οἰκίαν ἐν τῷ προαστείῳ Leopoldstadt καί, τυγχάνων ἀσθενής, ἐδέχετο τὰς περιποιήσεις τοῦ ἰατροῦ τῆς Αὐλῆς Röhring.

Εἰς ἄλλας ἐκθέσεις τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰγνάτιος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ μετέβη τὴν 6 Ὀκτωβρίου πρὸς λουτροθεραπείαν εἰς Baden, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς 22 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Εἰς τὴν λουτρόπολιν ταύτην μετέβη πρὸς

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Τσιτσαγὼφ ἐκ Βιέννης ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1812. APK, Glavnii Archiv, I - 9, Op. 8, 1812 G, D. 3, L. 14 (=II, ἀρ. 64).

[2] Δ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, Β΄, 530, σημ.

[3] Αὐτόθι, σελ. 554.

[4] Αἱ ἐκθέσεις αὗται ἀπεστάλησαν ἡμῖν ἐν μικρογραφίᾳ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βιέννης. Ἄλλαι ἀστυνομικαὶ ἐκθέσεις σημαντικώταται, ἀποκείμεναι ὡσαύτως εἰς τὰ αὐστριακὰ ἀρχεῖα καὶ ἀφορῶσαι εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Φιλομούσων καὶ τοὺς πρωτεργάτας της Ἰγνάτιον, Καποδίστριαν κ. λ. ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Πολυχρόνη Ἐνεπεκίδου εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν *Τὸ Βῆμα* (Δεκέμβριος 1955 - Ἰανουάριος 1956). Ὅρα περὶ τούτων εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συνάντησίν του ὁ κόμις Μοτσενῖγος, πρεσβευτὴς τότε τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Αὐλὴν τῆς Σαρδηνίας. Ἐκ τῶν ἀστυνομικῶν τούτων ἐκθέσεων ἀντλοῦμεν πολλὰς εἰσέτι πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καὶ τῶν συναναστροφῶν τοῦ Ἰγνατίου ἐν Baden. Εἰς τὴν λουτρόπολιν ταύτην ἐπανῆλθε πρὸς θεραπείαν ὁ Ἰγνάτιος κατὰ Μάϊον τοῦ ἑπομένου ἔτους 1813, ὡς πληροφορούμεθα ἐξ ἄλλης λεπτομεροῦς ἐκθέσεως ἀπὸ 23 Μαΐου 1813, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ γραμματεὺς τῆς ἀστυνομίας Schmidt παρέχει εἰς τοὺς προϊσταμένους του ἐκτενὲς σημείωμα ἐν εἴδει βιογραφίας περὶ τῆς παρελθούσης δράσεως τοῦ Ἰγνατίου.

Ἐν ἑτέρᾳ ἐκθέσει ἐκ Baden τῆς 10 Ἰουνίου 1813 γίνεται λόγος περὶ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν ρωσικὴν ἐφημερίδα Journal du Nord τοῦ 1811[1], τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουσι τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν προσπάθειάν του νὰ ἐνισχύσῃ τὴν παιδείαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μαρτυροῦσι — καταλήγει ἡ ἔκθεσις — ὅτι οὐδέποτε θὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμπάθειαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως.

Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ἰγνατίου ἐλογοκρίνετο ἀνελλιπῶς ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἐκ νεωτέρας ἀπὸ Baden ἐκθέσεως τῆς 14 Ἰουλίου 1813 πληροφορούμεθα, ὅτι οἱ ἐν Βιέννῃ ἀδελφοὶ Οἰκονόμου παρέδωσαν εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἐπιστολὴν τοῦ κόμιτος Μοτσενίγου περιέχουσαν συναλλαγματικὴν ἀξίας 500 φιορινίων, «τὰ ὁποῖα ὁ κόμις Μοτσενῖγος ἀποστέλλει εἰς τὸν μητροπολίτην ὡς ὑπόλοιπον τῶν χρεῶν του». Βεβαίως δὲν ἐπρόκειτο περὶ χρεῶν τοῦ Μοτσενίγου — ἡ διατύπωσις αὕτη ἀπετέλει συνήθη προφύλαξιν διὰ τὸν φόβον τῆς ἀστυνομικῆς λογοκρισίας — ἀλλὰ περὶ τῆς συντάξεως τὴν ὁποίαν ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις κατέβαλλεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ λεχθῶσι τινὰ καὶ περὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐν Πετρουπόλει διαμονῆς τοῦ Ἰγνατίου παρεχωρήθη εἰς αὐτὸν μετὰ τῆς μητροπόλεως Βουκουρεστίου καὶ ἐτησία σύνταξις ἐκ τριῶν χιλιάδων ρουβλίων, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐλάμβανεν ἔκτοτε ἀνελλιπῶς. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν κατεῖχε τὸν θρόνον τῆς Οὐγγροβλαχίας καὶ εἰσέπραττε καὶ τὰ ἐκ τούτου εἰσοδήματα, ἡ σύνταξις αὕτη ἦτο ἐπαρκής, καίτοι κατεβάλλετο εἰς τὴν τρέχουσαν τιμὴν τῶν χαρτίνων ρουβλίων. Διαβιῶν ὅμως νῦν ἐν πόλει πολυδαπάνῳ οἵα ἡ Βιέννη καὶ μετὰ τόσης ἀκολουθίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς δαπάνας του διὰ μόνης τῆς συντάξεως ταύτης. Διὰ τοῦτο ἐζήτησεν ἁρμοδίως οὐχὶ τὴν αὔξησιν τῆς συντάξεως, ἀλλὰ τὴν καταβολὴν ταύτης εἰς ὑπερτετιμημένα ρούβλια, ὡς κατεβάλλοντο συνήθως ὑπὸ τῆς Ρωσίας αἱ συντάξεις ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας· «τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ διὰ νὰ ζῶ τὴν ἐποχὴν ταύτην μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς συνοδίας μου, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκπα-

---

[1] Ἡ Ἐφημερὶς αὕτη ἐν ἔτει 1811, τεύχ. XI καὶ XII, ἐδημοσίευσε τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης συνεδριάσεως τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλολογικῆς Ἑταιρείας (σ. 169, 200) καὶ τὸν πανηγυρικὸν λόγον τοῦ Ἰγνατίου τὸν ἐκφωνηθέντα ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Βουκουρεστίου ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Ρώσου ἀρχιστρατήγου Νικολάου Καμένσκη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τρισθῆ μετ' ἐμοῦ καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐπανίδωσι τὴν πατρίδα των»[1]. Ἐν τῷ μεταξύ —γράφει εἰς ἑτέραν πρὸς τὸν Ρομαντζὼφ ἐπιστολήν— εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς ἀπομεμακρυσμένην συνοικίαν τῆς Βιέννης καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζῇ ἀπομεμονωμένος πρὸς ἀποφυγὴν δαπανῶν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Πετρούπολιν[2].

Ἀλλὰ παρὰ τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις καὶ τοῦ κόμιτος Ρομαντζὼφ καὶ τοῦ ναυάρχου Τσιτσαγὼφ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐβράδυνε νὰ τακτοποιηθῆ καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἀσχάλλων ὑπέμνησεν εἰς τὸν Ρομαντζὼφ διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1813 ἐπιστολῆς του ὄχι μόνον τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν Ρωσίαν ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐξ αἰτίας τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὸ κράτος τοῦτο ἀπώλεσεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἀρχιερατείας του καὶ ἑξῆς. Τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ μητροπολίτου κατὰ τῆς Ρωσίας ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος τούτου ἐξέφρασε σαφέστερον ὁ Δημήτριος Μόστρας δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου 1813: «Ἡ πανιερότης του —ἔγραφεν ὁ Μόστρας— ἕως εἰς αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν ἔλαβε ποτὲ χρείαν νὰ ζητήσῃ τὸ παραμικρὸν ἀπὸ κανένα· πάντοτε ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ εὐεργετῇ ἄλλους καὶ τώρα δὲν κατεδέχθη νὰ ζητήσῃ ἐν εἴδει ἐλεημοσύνης ἐκεῖνο, ποὺ τοῦ ἀνῆκεν. Ἔχασεν ἐπαρχίαν, κτήματα, πατρίδα, συγγενεῖς ἐξ αἰτίας τῆς Ρωσίας, ἐκινδύνευσε πολλάκις τὴν ζωήν του, ἐδούλευσε πολλά, ἔλαβεν ὑποσχέσεις ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς· λοιπὸν θέλει ζητήσει δικαιοσύνην· ἂν θελήσουν νὰ τὰ κάμουν, καλῶς, εἰ δὲ μή, ἀπεφάσισε δουλεύοντας νὰ ζήσῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ χρείαν ἀπὸ ἄλλον τινά»[3].

Ἐπανελθόντος τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ εἰς Πετρούπολιν, ὁ Ἰγνάτιος εὗρε δικαιοσύνην. Συνηγορούντων καὶ τῶν φίλων του ἐν τῇ Αὐλῇ, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδέχθη τὸ αἴτημά του καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 7 Ἰανουαρίου 1814 διαταγῆς του πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν ἐνέκρινεν ὅπως αὐξηθῇ ἡ ἐκ τριῶν χιλιάδων ρουβλίων σύνταξις τοῦ Ἰγνατίου διὰ τῆς διαφορᾶς τοῦ συναλλάγματος, ἀρχομένης τῆς πληρωμῆς ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1813[4].

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἄλλο σημαντικὸν κεφάλαιον ἐξησφάλισε βραδύτερον ὁ Ἰγνάτιος ἐκ μέρους τῶν βογιάρων τῆς Βλαχίας καὶ τοῦ διαδόχου του ἐν τῷ μητροπολιτικῷ θρόνῳ Νεκταρίου ὡς ἀποζημίωσιν δι' ἰδιοκτήτους γαίας περιελθούσας μετὰ

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ρομαντζὼφ ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1813. APK, Glavnii Archiv, III - 11, 1813 G, Op. 105, D. 1, L. 2 (=II, ἀρ. 65).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ρομαντζώφ, ἄ. χ. [1813]. APK, Glavnii Archiv, III - 11, 1813 G, Op. 105, D. 4, L. 1 (=II, ἀρ. 67).

[3] Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετηρὶς Φιλολ. Συλλ. Παρνασσοῦ, ΙΓ΄ (1917), σ. 200.

[4] APK, Glavnii Archiv, III - 11, 1813 G, Op. 105, D. 4, L. 7 (=II, ἀρ. 68). Πρβλ. Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 11. Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 43.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν ἀποχώρησίν του εἰς τὴν μητρόπολιν Βουκουρεστίου. Ἐκ τῶν σχετικῶν ἐγγράφων πληροφορούμεθα ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἀξίωσις τοῦ Ἰγνατίου ἀνήρχετο εἰς 90.000 γροσίων, διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ὁποίων ἠγωνίζετο ἀπὸ τοῦ 1813 βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ φίλων του Γεωργίου Πάππα [1], τοῦ Ρώσου προξένου Luce de Ciricov καὶ τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ, ἐξ ὧν οἱ δύο τελευταῖοι τῇ προτροπῇ τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἐνήργουν ὑπὲρ τοῦ Ἰγνατίου [2]. Κατὰ τὸ ἔτος 1819 ἐμετρήθησαν εἰς αὐτὸν 28.000 γροσίων, «ὁπού διὰ συμβιβασμοῦ της ἔμεινε νὰ λαμβάνῃ παρὰ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας» [3].

Ἡ χορηγηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἱκανὴ σύνταξις, αἱ πολλαπλαῖ εἰσφοραὶ τῶν ὁμογενῶν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν ἐκτάσει περαιτέρω, ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Ἰγνάτιον νὰ ζήσῃ ἀνέτως ἐν Βιέννῃ καὶ εἶτα ἐν Πίζῃ. Τοῦτο ἐσημείωσε καὶ ὁ ἐκ Δελβινακίου Γεώργιος Γαζῆς εἰς τὸ λεξικόν του: «Ὁ Ἰγνάτιος ἔκαμεν ἐκδουλεύσεις εἰς τοὺς Ρούσους, διὸ καὶ ἐτιμήθη μὲ παράσημα καὶ μισθὸν ἐτήσιον πολύν, ὥστε πλουτῶν μετέβη εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἀνεπαύετο ἐκεῖ...» [4].

Κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ διαμονήν του ὁ Ἰγνάτιος δὲν ἔπαυσεν ἐπιδιώκων τὴν βελτίωσιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἡ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 16/28 Μαΐου 1812, ἥτις ἐγκατέλειψεν, ὡς γνωστόν, εἰς οἰκτρὰν θέσιν τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσίας καὶ τῶν ὁμοδόξων της ἐν τῇ Ἀνατολῇ [5], κατεπίκρανε βεβαίως τὸν Ἰγνάτιον· φαίνεται δὲ ὅτι τὰς σκέψεις τοῦ μητροπολίτου ἀπήχει ὁ Δημ. Μόστρας γράφων ἐκ Βιέννης πρὸς τὸν Καποδίστριαν τὴν 27 Ἰανουαρίου 1813 ὅτι «τὸ γεγονὸς καταβοᾷ καὶ θὰ βεβαιωθῇ εἰς τὴν ἰδέαν ὁπού τρέχει, ὅτι οἱ Ρῶσοι ὑποφέρουν κάθε ἄλλο γένος ἔξω ἀπὸ Γραικούς» [6]. Τὰς κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἐπικρίσεις του περιέλαβεν ὁ Ἰγνάτιος εἰς ὑπόμνημα πολιτικῆς φύσεως, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ Καποδίστρια ὑπέβαλεν εἰς τὸν Τσάρον ἐν Βιέννῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1814. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο γνω-

---

[1] Ἐπιστολὴ Γεωργίου Πάππα πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Βουκουρεστίου ἀπὸ 23 Φεβρουαρίου 1825. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ΄ 6 (=ΙΙ, ἀρ. 69). Τὸν Γ. Πάππαν μετωνόμασεν εἰς Πάαπαν ἡ Ἑλ. Κούκκου («Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία», Ἀθῆναι 1958, σ. 76 καὶ πολλαχοῦ).

[2] Ἐπιστολὴ Καποδίστρια πρὸς Καρατζᾶν καὶ τἀνάπαλιν. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 27 καὶ 27α (=ΙΙ, ἀρ. 80, 81). Ἰδὲ καὶ ἐπιστολὰς τοῦ Luce de Ciricov πρὸς Ἰγνάτιον τῶν ἐτῶν 1814 κέ. (ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 10, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 26, 38).

[3] Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου Μαμούρη πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Βουκουρεστίου ἀπὸ 27 Ἀπριλίου 1818. (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 213-214).

[4] Χειρόγραφον βιογραφικὸν λεξικὸν τῆς Ἐπαναστάσεως, [1847], σ. 144. (Τὸ λεξικὸν τοῦτο ἀπέκειτο ἄλλοτε ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Δελβινακίου, νῦν δ' εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ Νικολάου Πατσέλη).

[5] Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 24.

[6] ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 20.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρίζομεν μόνον ἐξ ὅσων γράφει περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν λεγομένην αὐτοβιογραφίαν του ὁ Καποδίστριας[1]. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ, σημειοῖ ὁ Καποδίστριας, ἐξετίθεντο λεπτομέρειαί τινες τοῦ τελευταίου πολέμου, ἐξητάζετο ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, ἀπεδεικνύετο ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῶν φρουρίων τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, τὰ ὁποῖα ἡ Ρωσία διετήρησεν ὑπὸ τὴν κατοχήν της παρὰ τὸ γράμμα τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἐπιστροφὴν ἐζήτουν ἐπιμόνως οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐτονίζετο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ μὴ ἐγκαταλειφθοῦν ἐπὶ πλέον οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν ἀθλίαν αὐτῶν τύχην, καθ' ὃν χρόνον πάντες οἱ λαοὶ ἐτύγχανον τῶν εὐεργετημάτων μονίμου εἰρήνης καὶ ἐννόμου τάξεως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὸν Τσάρον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης, ὅτε, συνελθόντες οἱ νικηταὶ τοῦ Ναπολέοντος, συνεσκέπτοντο περὶ τῆς καθιερώσεως νέας τάξεως ἐν Εὐρώπῃ. Ἐνόμισαν τότε ὁ Καποδίστριας καὶ ὁ Ἰγνάτιος ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ πείσουν τὸν Τσάρον νὰ ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ Συνεδρίου γενναῖόν τι ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἄλλην γνώμην. «Κάθε πρᾶγμα εἰς τὸν καιρόν του, ἀπήντησε. Ἂς τελειώσωμεν τὸ ἐν Βιέννῃ ἔργον μας. Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ τελειώσωμεν καλῶς καὶ ἔπειτα θὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ μὲ τὰ ἄλλα ζητήματα». Καὶ ἀφοῦ ἐξεδήλωσε τὴν εὔνοιάν του πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, προσέθεσε: «Τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅπως ἀποδείξωμεν τὴν συμπάθειαν ἡμῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας; Ἐν Βιέννῃ οὐδὲν ἐκ τῶν ζητημάτων των δύναται νὰ ρυθμισθῇ καὶ ὁτιδήποτε ἀποπειραθῶμεν νὰ πράξωμεν, θὰ ἐπέφερεν ἀκριβῶς τὰ συνεπείας τὰς ὁποίας περισσότερον παντὸς φοβεῖσθε, τοὐτέστι τὴν ἐπέμβασιν τῶν ξένων Δυνάμεων εἰς τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους σχέσεις ἡμῶν». Καὶ ἀφοῦ ἠρνήθη εὐσχήμως τὴν πρότασιν τοῦ Καποδίστρια, ὅπως ἡ Ρωσία διεκδικήσῃ ἐκ νέου τὴν κηδεμονίαν τῶν Ἰονίων Νήσων, ὁπόθεν θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ παρασκευάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καλύτερον μέλλον, συνεπέρανεν οἱονεὶ ἁπάντων εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἰγνατίου: «ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀδελφούς μας, ὁ Θεὸς δὲν θὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ»[2].

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εὑρίσκετο εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὁ Ἰγνάτιος ἀνῆκεν εἰς τὸ περιβάλλον αὐτοῦ καὶ μετεῖχε τῶν ἰδιαιτέρων συζητήσεων τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις. Περὶ τούτου ἔχομεν ρητὰς μαρτυρίας ἐξ ἐκθέσεων πρακτόρων τῆς μυστικῆς αὐτριακῆς ἀστυνομίας, ἥτις, ὡς εἴδομεν καὶ προηγουμένως, παρηκολούθει

---

[1] Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 43.

[2] Αὐτόθι, σ. 43-44. Πρβλ. καὶ D. Arliotti, La vita di G. conte Capodistria. Corfù 1859, σ. 31.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτὸν ἀγρύπνως κατὰ διαταγὴν τοῦ καγκελλαρίου Μέττερνιχ. Οὕτως, ἔκθεσις πράκτορός τινος πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας βαρῶνον Hager ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1814 ἀναφέρει, ὅτι ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὠργίσθησαν σφόδρα, διότι ἐν τῷ συνεδρίῳ ὑπῆρχεν ἀντίδρασις εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Πολωνίας ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ εἰς τὴν ἐξουθένωσιν τῆς Σαξωνίας. Οἱ πλέον λυσσαλέοι ἐξ αὐτῶν – ἀναφέρει ὁ πράκτωρ – εἶναι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰγνάτιος, ὁ Ἰωάννης Μαυρογένης καὶ ὁ Radzivill, οἱ ὁποῖοι ἐκθειάζοντες τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατεφέροντο πρῶτον κατὰ τοῦ Ταλλεϋράνδου, ὁ ὁποῖος κατέρριψε τὰ τεχνάσματα αὐτῶν καὶ ἐπίεσε τοὺς συμμάχους καὶ κυρίως τὴν Αὐστρίαν ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰ σχέδια τῆς Ρωσίας καὶ δεύτερον κατὰ τῆς Αὐλῆς τῆς Βιέννης, ἥτις ἔτρεφεν ἀδίκους φόβους ἐπὶ τοῦ πολωνικοῦ ζητήματος[1]. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκθέσει ὁ πράκτωρ ἀναφέρει εἰς τὸν προϊστάμενόν του τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐφαίνετο νὰ πιστεύῃ, ὅτι νέος πόλεμος τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας ἦτο ἀναπόφευκτος καὶ ὅτι κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν θὰ χυθῇ πολὺ αἷμα, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία θὰ ὑποστηρίξουν τοὺς Τούρκους[2].

Ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς ἄλλην ἔκθεσιν τοῦ αὐτοῦ πράκτορος, σχετικὴν πρὸς τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοὺς φόβους μήπως καταντήσῃ καὶ οὗτος ὡς ὁ πατήρ του παράφρων, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐξεδήλωσε τὴν κατάπληξίν του διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλεξάνδρου διαρκοῦντος τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης[3].

Θ΄.

ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (1814)

Ἀλέξανδρος ὁ 1ος δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν ἠδυνήθη κατὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης, ἀποδεχόμενος τὸ ὑποβληθὲν εἰς αὐτὸν ὑπόμνημα τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Καποδίστρια, νὰ ἐπιδείξῃ οὐσιαστικὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀφῆκε τούτους, ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀρθοδόξους εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ. Ἐπείσθη ὅμως ἐμμέσως ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ του, νὰ ὠφελήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, βοηθῶν αὐτοὺς νὰ ἱδρύσωσιν εἰς τὴν χώραν των σχολεῖα,

---

[1] Comm. M.-H. Weil, Les dessous du Congrès de Vienne d'après les documents originaux des archives du Ministère Impérial et Royal de l'Interieur à Vienne, τόμ. 1 (Paris 1917), σ. 618. (Ἔγγραφον ὑπ' ἀριθ. 937).

[2] Αὐτόθι, σ. 619 (ἔγγρ. 937).

[3] Αὐτόθι, σ. 612 (ἔγγρ. 925).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ ὁποῖα, ἂν ὄχι ἀμέσως, βραδύτερον θὰ ἐβοήθουν αὐτοὺς νὰ βελτιώσουν τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς των [1]. Ὁ Καποδίστριας τότε εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποσπάσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Τσάρου ὑπὲρ ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἰσχυρισθεὶς ἐξεπίτηδες ὅτι οἱ Ἄγγλοι, προηγηθέντες εἰς τὸν τομέα τοῦτον, προσπαθοῦν νὰ ἀποκτήσουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων πρὸς βλάβην τῶν ρωσικῶν συμφερόντων. «Δυνάμεθα παρὰ ταῦτα, Μεγαλειότατε—εἶπεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὸν Τσάρον—χωρὶς νὰ ἐξέλθωμεν τῆς γραμμῆς ἣν ἐχαράξατε, νὰ πράξωμεν κάτι δι' αὐτούς. Οἱ Ἄγγλοι ἵδρυσαν ἤδη ἐν Ἀθήναις ἑταιρείαν μὲ τὸν φαινομενικὸν σκοπὸν τῆς συλλογῆς καὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἂς ἀκολουθήσωμεν τὸ παράδειγμα τοῦτο, ἐφαρμόζοντες αὐτὸ οὐχὶ προκειμένου περὶ τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ παρέχοντες βοήθειάν τινα εἰς τοὺς πτωχοὺς Ἕλληνας νέους τοὺς διψῶντας παιδείας» [2].

Ἡ ἑταιρεία τὴν ὁποίαν ὑπηνίχθη πρὸς τὸν Τσάρον ὁ Καποδίστριας καὶ τὴν ὁποίαν παρουσίασεν ὡς ἵδρυμα τῶν Ἄγγλων ἐν Ἀθήναις ἵνα προκαλέσῃ τὸ ἀντίπαλον ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, εἶναι ἡ «Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων».

Ἡ Ἑταιρεία αὕτη ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ἐπισήμως τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1813, πρῶτοι δὲ ἔφοροι αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ Ἀθηναῖοι πρόκριτοι Ἀλέξανδρος Λογοθέτου Χωματιανός, Ἰωάννης Μαρμαροτούρης, Πέτρος Ρεβελάκης καὶ Γεώργιος Σοφιανὸς [3], ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐξελέγη εὐθὺς μετ' ὀλίγον ὁ Ἰωάννης Τατλίκαρας. Οὗτοι ὑπέγραψαν τὴν «Εἰδοποίησιν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας» τὴν περιλαμβάνουσαν ἐν δέκα ἄρθροις—πλὴν τοῦ προοιμίου—τὸ καταστατικὸν τῆς Ἑταιρείας [4].

Ἀλλὰ διατὶ ὁ Καποδίστριας ὁμιλῶν ἐν Βιέννῃ εἰς τὸν Τσάρον ἀπεκάλεσε τὴν ἑταιρείαν ταύτην τῶν Ἀθηνῶν ἵδρυμα τῶν Ἄγγλων; Προφανῶς ἡ παρουσία τοῦ Ἀλεξάνδρου Χωματιανοῦ μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν καὶ τῶν πρώτων ἐφόρων τῆς ἑταιρείας καὶ δὴ πρώτου τῇ τάξει, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Καποδίστριαν νὰ θεωρῇ τὴν Φιλόμουσον Ἑταιρείαν ὡς κατασκεύασμα τῶν Ἄγγλων ἐν Ἀθήναις, διότι ὁ Χωματιανὸς

---

[1] D. Arliotti, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 31.

[2] Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 44.

[3] Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 7051 χειρογράφῳ τῆς Ι.Ε.Ε., ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνονται διάφοροι πράξεις τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν 1813, 1814 καὶ 1816, ἀναφέρεται ὁ Γεώργιος Σοφιανὸς ὡς εἷς τῶν ἱδρυτῶν αὐτῆς. (Ὅρα Α. Μηλιαράκη, Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ πριγκιπέσσα τῆς Οὐαλλίας. Ἑστία, τόμ. ΚΖ' [1889], σ. 65 κέ.). Ἀναφέρεται ἐπίσης ὁ Γ. Σοφιανὸς εἰς τὸ ὑπὸ στοιχ. Γ' 4α ἔγγραφον τοῦ ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἀρχείοις τοῦ Κράτους ἀποκειμένου ἀρχείου τοῦ Ἰγνατίου (ἀντίγραφον τοῦ λογαριασμοῦ τῶν ἐτησίων ἐξόδων καὶ ἐσόδων τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλομούσου Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν 1813-1819) φ. 2: «Ἐπὶ ἐφόρων Ἰωάννου Μαρμαροτούρη, Ἀλεξάνδρου Λογοθέτου, Πέτρου Ρεβελάκη, Γεωργίου Σοφιανοῦ, ἀντὶ τοῦ ὁποίου Ἰωάννης Τατλίκαρας».

[4] Ἡ Εἰδοποίησις αὕτη ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς ΛΕ τοῦ 1814, σ. 98-99. Ἰδὲ καὶ Δημ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, ἔκδ. β', τόμ. Α', (ἐν Ἀθήναις 1891), σ. 215-217.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οὗτος ἀνῆκεν εἰς παλαιὰν ἀγγλίζουσαν οἰκογένειαν, πολλὰ μέλη τῆς ὁποίας ἐχρημάτισαν ἐν συνεχείᾳ σχεδὸν πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1738 κἑ., ὡς ὁ Νικόλαος Χωματιανὸς Λογοθέτης, ὁ υἱός του Σπυρίδων, ὁ τούτου υἱὸς Νικόλαος (ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1802 κἑ.) διατελῶν ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ ἔτος ἱδρύσεως τῆς Ἑταιρείας καὶ τέλος ὁ Ἀλέξανδρος Χωματιανός, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Νικόλαον ἐν τῷ ἀγγλικῷ προξενείῳ τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1816[1].

Σκοπὸς τῆς ἐν Ἀθήναις συσταθείσης ἑταιρείας ἦτο ἡ διάσωσις τῶν φθειρομένων καὶ διαρπαζομένων ἐνδόξων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας. Ἰδοὺ πῶς διατυποῦται ὁ σκοπὸς οὗτος ἐν τῷ ἄρθρῳ δ΄ τῆς Εἰδοποιήσεως: « ἡ ρηθεῖσα καταβολὴ [αἱ συνδρομαὶ καὶ πάσης φύσεως χορηγίαι] θέλει χρησιμεύσει εἰς καλλιέργειαν καὶ φωτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τῶν νέων διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ἐπιστημῶν, εἰς ἔκδοσιν χρησίμων βιβλίων, εἰς βοήθειαν ἐνδεῶν μαθητῶν, εἰς ἀνακαλύψεις ἀρχαιοτήτων, εἰς συλλογὴν ἐπὶ λίθων ἐπιγραφῶν, ἀγαλμάτων καὶ σκευῶν καὶ εἰς ὅ,τι ἄλλο τῶν προσοχῆς ἀξίων». Καὶ ἐν ἄρθρῳ ε΄: «Τὰ συλλεχθέντα ἀρχαιολογικὰ πράγματα ἀποταμιεύονται εἴς τινα τόπον ἐπὶ τούτῳ διωρισμένον ὀνομαζόμενον Μουσεῖον πρὸς θέαν τῶν περὶ ταῦτα ἐραστῶν».

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας διεκρίνοντο εἰς δύο κατηγορίας, εἰς *συνηγόρους* καὶ εἰς *εὐεργέτας*· καὶ συνήγοροι μὲν ἐκαλοῦντο οἱ καταβάλλοντες συνδρομὴν ἐτησίαν τριῶν ἱσπανικῶν ταλλήρων, εὐεργέται δὲ οἱ καταβάλλοντες πλέον τῶν εἴκοσι (ἄρθρ. γ΄ τῆς Εἰδοποιήσεως). Ὁ κατάλογος τῶν συνδρομητῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλομούσου Ἑταιρείας, ὡς ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Ἑλληνικῷ Τηλεγράφῳ» τῆς Βιέννης, ἀποτελεῖ κάτοπτρον τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους[2].

Εἰς τὰ μέλη της ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἀθηνῶν προσέφερεν ἀντὶ παρασήμων δακτυλίους, εἰς μὲν τοὺς συνηγόρους χαλκοῦς, εἰς δὲ τοὺς εὐεργέτας χρυσοῦς, κατασκευαζομένους κατ' ἀρχαϊκὸν τρόπον ἐκ συμπαγοῦς μετάλλου καὶ κεκοσμημένους διὰ τῶν αὐτῶν παραστάσεων, τὰς ὁποίας φέρει εἰς τὴν ὀπισθίαν ὄψιν ἡ ἀρχαία ἀθηναϊκὴ δραχμή, ἤτοι γλαῦκα, φύλλον ἐλαίας καὶ τὰ γράμματα ΑΘΕ μετ' ἐπιγραφῆς ἔσωθεν ΦΙΛΟ-

---

[1] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΥΡΜΕΛΗ, Κατάστασις συνοπτικὴ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μέχρι τέλους τῆς Τουρκοκρατίας, ἔκδ. γ΄. Ἀθήνῃσι 1846, σ. 78, ἔνθα ὁ Σουρμελῆς γράφει περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Χωματιανοῦ, ὅτι «ἀνῆκεν εἰς οἶκον ἀγγλίζοντα καὶ ὑπερασπιζόμενον παρὰ τῆς Ἀγγλίας». Πρβλ. καὶ Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 251 κἑ. Ἰδὲ καὶ Π. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Οἱ προστατευόμενοι (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΘ΄ τόμου τῆς Ἀθηνᾶς). Ἐν Ἀθήναις 1917, σ. 82 - 87.

[2] *Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος ἢ πολιτική, φιλολογικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐφημερίς*, ἀρ. φ. 151, 27 Δεκεμβρίου 1814, σ. 651 - 652.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΟΥΣΩΝ [1] (ἄρθρ. ζ΄ τῆς Εἰδοποιήσεως). Εἰς διακεκριμένους ξένους, ὡς ἦτο ἡ πριγκίπισσα τῆς Οὐαλλίας Καρολῖνα, ἡ ἐπισκεφθεῖσα τὰς Ἀθήνας κατὰ Μάϊον τοῦ 1816 καὶ γενομένη εὐεργέτις, ἡ Ἑταιρεία προσέφερε χρυσοῦν νόμισμα ἐνεπίγραφον, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἐγκεχαραγμένην τὴν Ἀθηνᾶν, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἐπιγραφὴν ἀφιερωτικὴν τῷ τιμωμένῳ προσώπῳ [2].

Εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ της ἡ Ἑταιρεία ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὸ ἀξιόλογον σχολεῖον τῶν Ἀθηνῶν τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ντέκα ἀπὸ τοῦ 1750 καὶ ἐμισθοδότει ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει σπουδαίους διδασκάλους, οἷοι ὑπῆρξαν ὁ ἐκ Μεσολογγίου Ἰωάννης Παλαμᾶς [3], ὁ Ἰωάννης Τατλίκαρας - Εἰρηναῖος [4], ὁ Μιχαὴλ Μασσὼν [5] καὶ εἴ τις ἄλλος. Εἷς ἐκ τῶν χρησιμοποιηθέντων ὑπὸ τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας διδασκάλων ὑπῆρξεν ὁ ἰατροφιλόσοφος Διονύσιος Πύρρος ὁ Θεσσαλός, ὅστις ἐπανερχόμενος ἐξ Ἰταλίας ἔφθασε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1813 εἰς Ἀθήνας, «ὅπου, ὡς ὁ ἴδιος διηγεῖται, παρακαλεσθεὶς ἀπό τινας φιλομούσους Ἀθηναίους, ἔμεινα δύο ὁλοκλήρους χρόνους, διδάσκων ἐκεῖ τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων μου εἰς τοὺς μαθητάς μου καὶ ἤθελον μὲ εὐχαρίστησίν μου ὥστε ἐγὼ νὰ εἶμαι ὁ πρῶτος ὁ ἀνοίξας εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπιστημονικὴν σχολήν» [6].

Μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας ἦτο καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῶν ξένων περιηγητῶν τῶν ἐπισκεπτομένων τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ ξενάγησις αὐτῶν ὑπὸ καταλλήλων μελῶν, εἰδημόνων τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιοτήτων καὶ ἱκανῶν νὰ συνοδεύωσι τοὺς ξένους περιηγητὰς «καὶ νὰ προσφέρωσιν αὐτοῖς κάθε ἐνδεχομένην ὑπουργίαν καὶ περιποίησιν» (ἄρθρ. θ΄ τῆς Εἰδοποιήσεως). Τοιούτους ξένους ὑπεδέχθη καὶ ἐδεξιώθη καὶ ἐνέγραψε μεταξὺ τῶν μελῶν της ἡ Ἑταιρεία ἐν Ἀθήναις τὸν Ἄγγλον περιηγητὴν J. Hughes, ὅστις καὶ παρέσχεν ἀξιολόγους πληροφορίας περὶ αὐτῆς ἐν τῷ περιηγητικῷ αὐτοῦ βιβλίῳ [7], τὸν βαρῶνον Otto Magnus v. Stackelberg [8], τὸν Βυρτεμβέργιον Ἰάκωβον Linkh [9], τοὺς Ἄγγλους

---

[1] J. Hughes, Travels in Sicily, Greece and Albania, τόμ. 1, σ. 302.

[2] Α. Μηλιαράκη, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 66α.

[3] Ὥρα ΛΕ, 1817, σ. 43. Ἑστία, τόμ. ΙΓ΄ (1882), σ. 126.

[4] Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Gropius, σ. 37 - 38, ὑποσημ.

[5] Διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς καὶ γαλλικῆς φιλολογίας. Ἰδὲ Ε.Γ. Πρωτοψάλτη, Νέα στοιχεῖα περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΞΑ΄ (1957), σ. 281.

[6] Χφ. «Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος», γραφεῖσα ὑπὸ Διονυσίου Πύρρου (1828), τόμ. Α΄, σ. 65, ὑποσημ. (ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. ἀρ. χφ. 51). Ὥρα καὶ Θ. Ν. Φιλαδελφεως, Περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἐν Ἀθήναις σχολείων. Χρυσαλλὶς τόμ. Δ΄ (1866), σ. 316.

[7] J. Hughes, ἔνθ' ἀνωτ., 1, 302.

[8] Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Gropius, σ. 41 καὶ 66, ὑποσημ.

[9] Αὐτόθι, σ. 66, ὑποσημ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Parker καὶ Foster[1], τὸν κόμιτα Φρειδερῖκον Νόρθ-Γκίλφορδ, τὸν Πουκεβίλλ, τὴν πριγκίπισσαν Καρολῖναν τῆς Οὐαλλίας[2] καὶ πολλοὺς ἄλλους[3].

Ἰδιαιτέρως ἐτίμησαν οἱ ἔφοροι τῆς Ἑταιρείας τὸν ἐπισκεφθέντα τὰς Ἀθήνας διάσημον φιλέλληνα Γκίλφορδ λόρδον τοῦ Νόρθ, τὸν λαμπρύναντα καὶ ἐπισημοποιήσαντα μετὰ ταῦτα τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας, ἀναδείξαντες αὐτὸν ἐπίτιμον πρόεδρον τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας. Εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς Ἑταιρείας, δι' οὗ ἀνηγγέλλετο αὐτῷ ἡ ἐκλογή του ὡς προέδρου, ὁ Γκίλφορδ ἀπήντησε δι' εὐχαριστηρίου ἐπιστολῆς ἄνευ ἡμερομηνίας, ἀλλὰ πάντως περὶ τὸ 1814 γραφείσης ἑλληνιστί, ἥτις ἀποτελεῖ ἀληθῆ ὕμνον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ δὴ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέγραψεν ὑπερηφάνως: «Φρειδερῖκος Νόρθιος πολίτης Ἀθηναῖος»[4]. Τὴν ἐκλογὴν ταύτην τοῦ Γκίλφορδ ὡς ἐπιτίμου τῆς Ἑταιρείας προέδρου ἐχρησιμοποίησε πιθανῶς ὁ Καποδίστριας ὡς πρόσθετον λόγον, ἵνα ἰσχυρισθῇ μετὰ ἓν ἔτος, τὸ 1815, ἐν Βιέννῃ ἐνώπιον τοῦ Τσάρου, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἵδρυσαν ἐν Ἀθήναις ἑταιρείαν.

Διὰ νὰ ὑπηρετήσουν καλύτερον τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας οἱ ἔφοροι αὐτῆς ἔγραψαν τὸ 1814 πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ διαπρέποντα λόγιον ἀρχιμανδρίτην Ἄνθιμον Γαζῆν, ἐκδότην ἄχρι τότε τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ζητοῦντες ὅπως οὗτος ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τὴν συνδρομὴν τῶν ἐκεῖ παροικούντων ὡς καὶ τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης διεσπαρμένων εὐπόρων Ἑλλήνων[5]. Τότε ὁ Γαζῆς ἐνόμισε τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον, ἵνα πραγματοποιήσῃ παλαιὸν σχέδιον περὶ ἱδρύσεως ἐν Μηλέαις τῆς Θεσσαλίας ἀρχαιολογικοῦ μουσείου καὶ ἀκαδημίας, τῶν ὁποίων τὴν σύστασιν ἀπὸ μακροῦ χρόνου (1803) ἐσχεδίαζε μετὰ τῶν ἐν Βιέννῃ λογίων Θεσσαλῶν Γρηγορίου Κωνσταντᾶ, Δανιὴλ Φιλιππίδου, Στεφάνου Δούγκα, Δημητρίου Ἀλεξανδρίδου καὶ τοῦ ἰατροῦ Ζήση Κάβρα, ἁπάντων ζηλωτῶν τοῦ ἐθνικοῦ διαφωτισμοῦ[6].

Πρὸς τοῦτο παρουσίασε τὰ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τὰ ἐκ Πηλίου γράμματα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τότε διατρίβοντα Ἰγνάτιον, ὅστις υἱοθετήσας καὶ τῶν φιλομούσων Ἀθη-

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Gropius, σ. 68, ὑποσημ.

[2] Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 65 κέ.

[3] Ὅρα τὸν κατάλογον τῶν ἀλλοδαπῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας εἰς ΔΗΜ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μνημεῖα, Α², σ. 217 - 220.

[4] Ἰδὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην in extenso: ΛΕ, 1819, σ. 179 - 180. Ἀποθήκη τῶν ὠφελίμων καὶ τερπνῶν γνώσεων. τεῦχ. Αὐγούστου, σ. 20. ΔΗΜ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μνημεῖα, Α², σ. 228 - 229 καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ αὐτοῦ Καμπούρογλου Δίπυλον, ἔτ. Α' (1919), φ. 3, σ. 11.

[5] ΙΩ. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 129.

[6] Divers documents concernant la Republique Septinsulaire par DÉMÉTRIUS fils de Pierre Comte VALSAMACHI, l'an 1815, σ. 16. P. N. ΚΑΜΗΛΑΡΙ, Γρηγορίου Κωνσταντᾶ βιογραφία. Ἐν Ἀθήναις 1897, σ. 18. Πρβλ. καὶ Α. ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι, Α', 325 κέ καὶ 358 κέ. Ἰδὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς σχετικὴν προκήρυξιν τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ ἐν ΛΕ, 1814, σ. 71 - 73.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναίων τὸ αἴτημα καὶ τῶν Θεσσαλῶν τὰ φιλόδοξα περὶ μουσείου καὶ σχολείου σχέδια ἐκοινοποίησε ταῦτα εἰς τὸν Καποδίστριαν.[1]

Ὁ Καποδίστριας ἐγκολπωθεὶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὡς ὠφέλιμον καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἀπόψεις του περὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους, ἐδέχθη νὰ ἐργασθῇ δραστηρίως ὑπὲρ αὐτῆς[2]. Ὅθεν ὑπέβαλεν εἰς τὸν Τσάρον τὴν ἰδέαν τῆς διεξαγωγῆς ἐράνου ἐν Βιέννῃ μεταξὺ τῶν ἐπισήμων προσώπων τοῦ Συνεδρίου, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη εὐμενῶς ἀναθέσας εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Καποδίστριαν νὰ συντάξῃ τὸ πρόγραμμα διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν συνδρομητῶν καὶ νὰ ὑποβάλῃ τοῦτο εἰς τὴν ἔγκρισίν του[3]. Ἐγκριθέντος τοῦ προγράμματος ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἐνεγράφη εἰς τὸν πίνακα τῶν συνδρομητῶν διὰ τὸ ποσὸν τῶν 200 ὁλλανδικῶν δουκάτων κατ' ἔτος, ἡ δὲ αὐτοκράτειρα διὰ τὸ ποσὸν τῶν 100 δουκάτων. Ἐνεγράφησαν ὡσαύτως δι' ἀνάλογα ποσὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτῶν καὶ πάντα τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα, ὅσα εἶχον συγκεντρωθῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Βιέννης[4]. Ὁ ἔρανος οὗτος ἐπεξετάθη ἐν συνεχείᾳ μεταξὺ τῶν εὐπόρων Ἑλλήνων τῆς Βιέννης[5] καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν πόλεων, ἐν αἷς ἤκμαζον ἑλληνικαὶ παροικίαι, καὶ οὕτω συνεκεντρώθη ἀξιόλογον χρηματικὸν ποσόν· διότι πάντες, καὶ οἱ ξένοι καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ φανῶσι γενναῖοι προστάται καὶ συνδρομηταὶ τοιούτων ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων, πολὺ μᾶλλον διότι ὑπὲρ τούτων συνηγόρει ὁ μεσουρανῶν τότε Καποδίστριας[6]. Οὕτως, ἐὰν ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Καποδίστριας δὲν κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τὸν Τσάρον ἐν Βιέννῃ νὰ πράξῃ γενναῖόν τι διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ ὑπομνήσωσιν εἰς τοὺς ἐν Βιέννῃ ἡγεμόνας

---

[1] Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐσχεδίασε τότε καὶ τρίτου σχολείου τὴν ἵδρυσιν ἐν Μάνῃ τῆς Πελοποννήσου, ἔγραψε δὲ σχετικῶς τὴν 5/17 Φεβρουαρίου 1815 πρὸς τὸν ἐν Μπαρλέττᾳ τῆς Ἰταλίας διατρίβοντα Λιμπέριον Μπενάκην· ἀλλ' ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ηὐδοκίμησε.

[2] Ιω. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 129 - 130. Πρβλ. καὶ Α. ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ, Τὰ Νεοελληνικά, Β', 179 - 180.

[3] Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 45.

[4] Αὐτόθι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ. G. GERVINUS, Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος, μετάφρ. Ἰ. Περβάνογλου, τόμ. 1 (Ἀθήνησι 1864), σ. 128. K. MENDELSON - BARTHOLDY, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου, μέρος Α' (ἐν Ἀθήναις 1873), σ. 178 - 179. Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔκδ. 6η (Π. Καρολίδου), τόμ. Ε[6], σ. 132 · 133. COMTESSE EDLING (née Stourdja), Mémoires. Moscou 1888, σ. 211 κἑ.

[5] AP. DASCALAKIS, Rhigas Velestinlis. Paris 1937, σ. 78, σημ. 2 κ. ἄ. Ἰδὲ καὶ AP. E. VAKALOPOULOS, Die Tätigkeit der Vereine «Philomousos Hetaireia» und «Hetaireia ton Philikon» in Hinblick auf die geistigen Auseinandersetzungen im vorrevolutionären Griechenland. Südost - Forschungen, τόμ. XVI (1957), σ. 53 κἑ. Κατάλογον τῶν πρώτων συνδρομητῶν τῆς Ἑταιρείας ἐν Βιέννῃ ἐδημοσίευσεν ὁ D. VALSAMACHI, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 17 κἑ.

[6] Α. ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 180.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς Εὐρώπης, ὅτι ὑπῆρχε ζωντανὸς πάντοτε ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐπιθυμῶν σφοδρῶς τὴν πνευματικήν του ἀναγέννησιν καὶ ἐπιπροσθέτως ἠδυνήθησαν νὰ πείσωσι πάντας τούτους νὰ συνδράμωσιν οἰκονομικῶς καὶ ἐξ ἰδίων τὸν διαφωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, προάγγελον τῆς ἀφυπνίσεως καὶ τῆς πολιτικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους[1].

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐν Βιέννῃ Φιλομούσου Ἑταιρείας, ἥτις ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου. Νέον καταστατικὸν συνετάχθη εἰς ἐννέα ἄρθρα τοῦ αὐτοῦ περίπου περιεχομένου πρὸς τὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις τὸ 1813 συνταχθέντος καταστατικοῦ, προστεθεισῶν μόνον διατάξεών τινων ἀφορωσῶν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Πηλίου. Οὕτως, ἐν τέλει τοῦ πρώτου ἄρθρου προσετέθη: «Ἡ δὲ τοῦ Πηλίου ὄρους ὁμήγυρις συγκροτεῖ ἓν σχολεῖον τακτικὸν κατὰ μίμησιν τῶν ἀκαδημιῶν τῆς Εὐρώπης». Τὸ τελευταῖον ἄρθρον τοῦ καταστατικοῦ τούτου ἀναφέρεται εἰς τὰ σύμβολα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ φέρωσι τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, ὅμοια δὲ πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν χορηγούμενα. Προσετίθετο ὅμως ὅτι εἰς τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα ἰδιαιτέρως εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Πηλίου παρείχετο ὡσαύτως δακτύλιος χρυσοῦς ἢ χαλκοῦς, ἀναλόγως τῆς κατηγορίας εἰς ἣν ἐνεγράφοντο, φέρων τὸν κένταυρον Χείρωνα κρατοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς βέλος καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τῆς ράχεως τὸν Ἀχιλλέα νήπιον, ἔσω δὲ κεχαραγμένην τὴν ἐπιγραφὴν ΜΟΥΣΑΓΕΤΩΝ[2].

Οἱ συντάκται τοῦ νέου καταστατικοῦ ἐπρολόγιζον τοῦτο ὡς ἑξῆς: «Μία ἀμοιβαία ἅμιλλα ἐγέννησε τὰ δύο καταστήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, γῆν θαυματουργὸν καὶ γέμουσαν μνημείων παλαιᾶς δόξης. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Πηλίου ὄρους γυμνάσιον κεῖται εἰς τὰ αὐτὰ μέρη, ὅπου ὁ Χείρων παρέδωκε ποτὲ τῷ Ἀχιλλεῖ μαθήματα ἀρετῆς καὶ ἡρωϊσμοῦ. Ἡ δὲ φιλόμουσος Ἑταιρεία συνεκροτήθη εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ἀποβλέποντος εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπίδοσιν τῶν μαθήσεων καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Προσκαλεῖ δὲ ὅλους ὅσοι φέροντες τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα φιλοτιμοῦνται ἵνα γένωσιν ἄξιοι τῆς λαμπρᾶς ταύτης ὀνομασίας καὶ τέλος πάντων ὅλους ὅσοι φιλέλληνες, ἵνα συνδράμωσιν εἰς τὸ σωτήριον τοῦτο ἔργον...». Τὸ καταστατικὸν τοῦτο τοῦ ἐν Βιέννῃ συσταθέντος ἱδρύματος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κατὰ τὸ 1815 γράψαντος Δημ. Βαλσαμάκη, ἐγένετο κατ' ἔμνευσιν τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου[3].

Αὐτὸς οὗτος ὁ Καποδίστριας περιγράφει τὰς συνθήκας τῆς ἱδρύσεως τῆς νέας Ἑταιρείας εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Βασιλείου, δι' ἧς διωρίζετο ὁ διαπρεπὴς οὗτος λόγιος ἐπιστάτης τοῦ ἐν Βιέννῃ γραφείου τῆς Ἑταιρείας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἄρχεται οὕτω: «Ὁ πανοσιώτατος ἀρχιμανδρίτης Ἄνθιμος Γαζῆς ἐκοί-

---

[1] D. VALSAMACHI, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 16.

[2] COMTESSE EDLING, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 213.

[3] D. VALSAMACHI, ἔνθ' ἀνωτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νωσε τῷ πανοσιωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἰγνατίῳ, ἐμοὶ καὶ πολλοῖς τῶν ὁμογενῶν τάς, ἃς ἔλαβεν ἀπὸ Ἀθηνῶν χαρμοσύνους εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκεῖσε συστάσεως τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας. Προσανήγγειλε δὲ ἡμῖν καὶ τὸν ἀξιέπαινον αὐτοῦ σκοπόν, τὸν ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὁμοίου τινὸς ἐγχειρήματος, πρὸς ὄφελος τοῦ ἐν τῷ Πηλίῳ ὄρει, κατὰ τὴν Θεσσαλίαν, γυμνασίου, πρὸ πολλῶν ἤδη χρόνων περὶ τὴν σύστασιν καὶ καταρτισμὸν τούτου ἀσχολούμενος. Ἵνα δὲ μετέχωσι τῶν εὐεργετημάτων τούτων τό τε ἐν Ἀθήναις σχολεῖον καὶ τὸ ἐν Πηλίῳ ὄρει κατὰ τὴν Θεσσαλίαν γυμνάσιον καὶ λάβῃ ἡ παρὰ τῶν εὐεργετῶν βοήθεια ὅσην ἐπιδέχεται ἔκτασιν ἐκτελουμένου πρεπόντως τοῦ κυρίου αὐτῶν σκοποῦ, συνεκροτήσαμεν ἐνταῦθα μίαν ἑταιρείαν ἐπὶ τῇ αὐτῇ μὲν βάσει τῇ τοῦ ἀθηναϊκοῦ συστήματος, ἀπαιτοῦσαν δὲ ἰδιαιτέρως ἵνα δαπανῶνται μετ' ἄκρας ἰσότητος τὰ παρὰ τῶν μελῶν αὐτῆς συνεισφερόμενα χρήματα εἴς τε τὴν μέλλουσαν πρόοδον τοῦ ἐν Ἀθήναις σχολείου καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἐν τῷ Πηλίῳ ὄρει γυμνασίου». Ἀναγγέλων δ' ἐν συνεχείᾳ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν Βιέννῃ γραφείου τῆς Ἑταιρείας καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ Ἀλ. Βασιλείου εἰς τὴν ἐπιστασίαν αὐτοῦ, καταλήγει: «Βέβαια αἰσθάνεσαι ὅσον καὶ ἡμεῖς τὸ ἐμψυχοῦν ἡμᾶς αἴσθημα εἰς μίαν στιγμὴν ἀξιομνημόνευτον, καθ' ἣν ὑποχρεούμεθα εἰς τὸ ἱερώτερον πρὸς τὴν πάτριον γῆν χρέος. Δι' αὐτῆς γὰρ ὑπάρχομεν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ζῆν ὀφείλομεν».

Μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀπεστάλη πρὸς τὸν Βασιλείου ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἐν Βιέννῃ γραφείου τῆς Ἑταιρείας, ἡ «Διαταγή», ἥτις ἄρχεται οὕτω: «Ἡ ἐν Βιέννῃ συσταθεῖσα Ἑταιρεία, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Ἰγνατίου, ἐπρόβαλε μίαν συνεισφορὰν κατὰ τὰς νεωστὶ δημοσιευθείσας συνθήκας, ἐξ ἧς τὰ ποριζόμενα κατ' ἔτος ἀφοσιοῦνται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ σχολείου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐν τῷ Πηλίῳ ὄρει κατὰ τὴν Θεσσαλίαν γυμνασίου». Ἀκολουθεῖ εἶτα ὁ ὀργανισμὸς τοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας ἐν Βιέννῃ εἰς δέκα τέσσαρα ἄρθρα ἀναφερόμενα εἰς τὸ γενικὸν γραφεῖον, εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιστάτου, εἰς τὴν ἐγγραφὴν τῶν συνδρομητῶν καὶ τὸν τρόπον εἰσπράξεως τῶν συνδρομῶν, εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κεφαλαίων μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων τῆς ἐπιστασίας, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀποστελλομένων χρημάτων εἰς ἀμφότερα τὰ καταστήματα Ἀθηνῶν καὶ Πηλίου, εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἱδρυμάτων τούτων ὑπό τινος τῶν μελῶν, εἰς τοὺς ἐτησίους λογαριασμοὺς καὶ εἰς τὰ ἐμβλήματα καὶ τὴν σφραγῖδα αὐτῆς. Πάντα τὰ ἀνωτέρω, ἤτοι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰ. Καποδίστρια πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου, ἡ Διαταγὴ (Réglement) τοῦ ἐν Βιέννῃ γραφείου καὶ τὸ καταστατικὸν τῆς νέας Ἑταιρείας («Σύστασις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων καὶ τοῦ γυμνασίου τοῦ Πηλίου ὄρους»), ἐξετυπώθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Βιέννῃ τὸ 1815 ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ εἰς σπανιώτατον νῦν φυλλάδιον 8ου σχήματος, ἐν συνεχείᾳ δ' ἐτυπώθησαν ἐπανειλημμένως[1].

[1] ΑΝΔΡΕΟΥ Π. ΒΡΕΤΟΥ, Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον, ἔτ. 1869, σ. 230. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Μετ' ὀλίγον χρόνον ἡ ἐκ δέκα τεσσάρων ἄρθρων Διαταγή ἤτοι ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἐν Βιέννῃ γραφείου τῆς Ἑταιρείας συνεπληρώθη δι' ἑνὸς «ἐπιμέτρου» ἀποτελουμένου ἐκ τριῶν εἰσέτι ἄρθρων (ιε΄, ιστ΄, ιζ΄,) ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν λειτουργίαν τοῦ γραφείου τούτου. Διὰ τοῦ ἄρθρου ιε΄ ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ μελῶν, διωρίσθη συνεπιστάτης καὶ ἔφορος τοῦ γραφείου τῆς Βιέννης — παραλλήλως πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Βασιλείου — ὁ Ζηνόβιος Πὼπ μετ' ἴσων πρὸς τὸν ἐπιστάτην δικαιωμάτων. Διὰ τοῦ ιστ΄ ἄρθρου ἐλαμβάνετο πρόνοια, ἐφ' ὅσον τὰ καταστήματα Ἀθηνῶν καὶ Πηλίου ἤθελον περιπέσει εἰς παρακμήν, ὅπως αἱ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας συνεισφοραὶ διατίθενται εἰς συντείνοντα σκοπόν, «ἢ εἰς συντήρησιν ὁμογενῶν Γραικῶν εἰς τὰς τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης ἀκαδημίας σπουδαζόντων...», ἢ εἰς ἀγορὰν βιβλίων καὶ μηχανῶν πεμφθησομένων ὅπου τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἢ συσταθῶσι σχολεῖα..., ἢ εἰς ἔκδοσιν βιβλίων κρινομένων χρησίμων πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν Γραικῶν». Τέλος διὰ τοῦ ιζ΄ ἄρθρου ἐλήφθη πρόνοια, ὅπως αἱ ἀποφάσεις εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν ἑταίρων λαμβάνωνται διὰ πλειοψηφίας, ὑποχρεουμένου τοῦ ἐπιστάτου νὰ ἐκτελῇ ἀδιστάκτως τὰς ἀποφάσεις ταύτας κ.λ.

Τὸ συμπλήρωμα τοῦτο τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐν Βιέννῃ γραφείου εὑρέθη χειρόγραφον ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Ἰγνατίου, ἄνευ ὑπογραφῶν καὶ ἀκριβοῦς ἡμερομηνίας, μετὰ μνείας μόνον τοῦ ἔτους 1815 [1]. Πιστεύω ὅμως, ὅτι τοῦτο ἐψηφίσθη ἐν γενικῇ συνελεύσει τῶν ἐν Βιέννῃ μελῶν καὶ ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν, ἀφοῦ τὰ ἐν αὐτῷ διαλαμβανόμενα περὶ διαθέσεως τῶν πόρων τῆς Ἑταιρείας ἐξετελέσθησαν πλήρως.

Βραδύτερον, διὰ λόγους μὴ καθοριζομένους ἀλλ' ἀναμφιβόλως πολιτικούς, σχετιζομένους πρὸς τὴν φιλότουρκον πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας, ὡς περαιτέρω θὰ ἀναπτύξω, ἐπῆλθε σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑταιρείας. Συνελθόντα εἰς συνέλευσιν τὴν 23 Ἀπριλίου (5 Μαΐου) 1815 τὰ ἐν Βιέννῃ μέλη αὐτῆς, ἤτοι ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος, ὁ κόμις Καποδίστριας, ὁ Ἀλέξανδρος Στούρδζας, ὁ Δημήτριος Μόστρας, ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς, ὁ Ζηνόβιος Πώπ, ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ὁ Γεώργιος Σταύρου, ὁ Χριστόφορος Ἀνδρέου καὶ ὁ Ζώης Χαραμῆς ἀπεφάσισαν συμφώνως τῷ ἄρθρῳ ιγ΄ τῆς Διαταγῆς τὴν μεταφορὰν τοῦ γενικοῦ γραφείου ἐκ Βιέννης εἰς Μόναχον καὶ τὸν διορισμὸν ὡς ἐπιστάτου τοῦ γραφείου, ἀντὶ τοῦ παραιτηθέντος Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, τοῦ Γερμανοῦ φιλέλληνος καθηγητοῦ Baader κατοίκου τοῦ Μονάχου. Ἐν συνεχείᾳ ἀπεφάσισαν, κατὰ παρέκκλισιν τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου τῆς Διαταγῆς, τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τριῶν Ἑλλήνων σπουδαζόντων ἐν Γερμανίᾳ, τῶν Κυρίλλου Λιβερίου, Στεφάνου Κανέλλου καὶ Νικολάου Σκούφου, καίτοι οὗτοι δὲν προήρχοντο ἐκ τῶν σχολείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πηλίου.

ΔΟΥ, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν. Ἀθήνησι 1876, σ. 557. ΔΗΜ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μνημεῖα, τόμ. Α², σ. 220 - 228.

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Γ΄ 2α (=ΙΙ, ἀρ. 70).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὴν τροποποίησιν ταύτην τῆς Διαταγῆς εὗρον γεγραμμένην διὰ χειρὸς Μόστρα ἐπὶ δύο φύλλων συνερραμμένων μετ' ἀνατύπου τῆς Διαταγῆς περιλαμβανομένου εἰς τὸ ἀρχεῖον Ἰγνατίου [1].

Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ γραφείου τῆς Βιέννης, ἔδει τὰ ἐκ τῶν συνεισφορῶν συγκεντρούμενα ποσὰ νὰ διανέμωνται εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ νὰ τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐφόρων τῶν σχολείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ γυμνασίου τοῦ Πηλίου ὄρους (ἄρθρ. β΄.) Οὕτω δὲ διετέθη πράγματι ἀξιόλογος ποσότης χρημάτων ἐκ τοῦ πρώτου ἐν Βιέννῃ ἐράνου. Εἰς τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν ἐμετρήθησαν τριακόσια ἑβδομήκοντα δύο ὁλλανδικὰ φλωρία καὶ φιορίνια ἀσημένια τριάκοντα ἓξ καὶ πεντήκοντα ἓξ κρεϋτζάρια, τὰ ὁποῖα, ὡς πληροφορούμεθα ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἀρχιμανδρίτου τούτου πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1815, ἐπεχούσης θέσιν ἀποδείξεως, «εἰσὶ διωρισμένα πρὸς βοήθειαν καὶ συντήρησιν τοῦ κατὰ τὸ Πήλιον ὄρος Σχολείου» καὶ περὶ τῆς χρήσεως τῶν ὁποίων ὑπέσχετο νὰ δώσῃ λόγον «εἰς τὸν ἐν Μυνιχίᾳ διορισθέντα ἐπιστάτην τῆς Ἑταιρείας (εἰς τόπον τοῦ κυρίου Ἀλεξάνδρου Βασιλείου) σοφὸν κύριον Baader, ἵνα δι' αὐτοῦ εἰδοποιηθῶσιν ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς» [2]. Ἑτέρα χρηματικὴ ποσότης ἐκ γροσίων 5.344 ἀπεστάλη βραδύτερον εἰς τοὺς ἐφόρους τοῦ σχολείου τῶν Ἀθηνῶν, οἵτινες εὐγνωμονοῦντες ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον εὐχαριστήριον γράμμα ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1815 διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας αὐτῶν ἐνεργείας του, ἀναγγέλλοντες συγχρόνως, ὅτι ἐκάλεσαν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντα διδάσκαλον Βενιαμὶν τὸν Λέσβιον, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ «ἐπιστημονικοῦ γυμνασίου» τῶν Ἀθηνῶν [3]. Ἀλλ' ὡς γνωστὸν ὁ Βενιαμὶν μετά τινας ἀμφιταλαντεύσεις δὲν κατῆλθε τελικῶς εἰς Ἀθήνας [4].

Ἀλλ' αἱ χρηματικαὶ αὗται χορηγίαι πρὸς τὰ καταστήματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πηλίου ὑπῆρξαν νομίζω μοναδικαί. Οὐδαμοῦ εὗρον ἔνδειξίν τινα περὶ τοῦ ἀντιθέτου· τοὐλάχιστον οἱ ἐν Ἀθήναις οὐδὲν πλέον ἔλαβον μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1820, ὅτε ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον μακρὰν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἄχρι τότε δράσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας μετὰ λεπτομερεστάτων ἐτησίων λογαριασμῶν [5]. Ἀρξαμένης δὲ τῆς Ἐπα-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Γ΄ 2β (=ΙΙ, ἀρ. 71).

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Γ΄ 1 (=ΙΙ, ἀρ. 72). Πρβλ. Αὐτοβιογραφίαν Ἰω. Καποδίστρια, σ. 45. Ἰδὲ καὶ Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Νέα στοιχεῖα περὶ τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΞΑ΄ (1957), σ. 263.

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ΄ 8. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 264. Πρβλ. ΙΩ. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 130, σημ. α΄. Ἰδὲ καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθὲν «ἀντίγραφον τοῦ λογαριασμοῦ τῶν ἐτησίων ἐξόδων καὶ ἐσόδων τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλομούσου Ἑταιρείας...», ἔνθα ἡ ἑξῆς μνεία: «γρ. 5344 — Ἡ βοήθεια ἐκ Βιέννης». (Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 277).

[4] Ὅρα τὴν σχετικὴν ἀλληλογραφίαν ἐν ΛΕ, 1816, σ. 15-16.

[5] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 265 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναστάσεως εἶναι γνωστόν, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ περαιτέρω, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος διέθετε τὰς συνεισφορὰς εἰς ἄλλας ἀμεσωτέρας ἀνάγκας.

Διατὶ ὅμως ἀπενεκρώθη τὸ ἄρθρ. η΄ τῆς Διαταγῆς καὶ διεκόπησαν αἱ ἀποστολαὶ χρημάτων εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα; Προφανῶς ὁ ἐν Βιέννῃ ἔρανος, ἡ γενικευθεῖσα συνεισφορά, αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, μεγαλοποιούμενα πάντα ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν διαβολῶν, προεκάλεσαν τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων[1]. Μάλιστα καί τινες τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς ὁ Κοραῆς καὶ ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας διατελῶν Λιμπέριος Μπενάκης, προέβλεψαν τοῦτο, ἐκφράσαντες τὴν γνώμην ὅτι τὰ ἱδρύματα Ἀθηνῶν καὶ Πηλίου, συναλλασσόμενα μετὰ τοῦ ἐν Εὐρώπῃ γραφείου, θὰ βλάψωσι τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διότι θὰ προκαλέσουν τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων διεγειρομένας ὑπὸ τῶν συνδρομῶν τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ πλέον ἐνισχυομένας ἐκ τῆς ἀναμίξεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Καποδίστρια[2]. Ὁ Μπενάκης συγκεκριμένως, ὅστις διέτριβε τότε ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας, ἁπαντῶν εἰς ἔκκλησιν τοῦ Ἰγνατίου ὅπως ἐγγραφῇ συνδρομητὴς εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐν Βιέννῃ Φιλομούσου Ἑταιρείας καὶ εἰς τὴν πρότασιν περὶ ἱδρύσεως καὶ τρίτου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἑταιρείας ταύτης σχολείου ἐν Μάνῃ τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν πρότασιν ὁ μητροπολίτης εἶχε κάμει εἰς αὐτὸν διὰ τῶν ἀπὸ 5/17 Φεβρουαρίου 1815 καὶ ἀπὸ 9/21 Ἰανουαρίου 1816 μὴ διασωθεισῶν ἐπιστολῶν του, ἀπέστειλε μὲν ὡς συνδρομὴν διὰ τὸ 1816 ποσὸν ἓξ 120 φράγκων, ἀλλὰ δὲν ἐπέδειξεν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ σχέδια τοῦ Ἰγνατίου, ἀντιθέτως προέβλεψε κίνδυνον διὰ τὸ γένος. Διὸ καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον τὴν 5 Φεβρουαρίου 1816 ν. ἡ. : «...Δὲν ἠμπορῶ ὅμως νὰ σιωπήσω τὰς ὑποψίας μου, ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι τὰ σχολεῖα αὐτὰ μὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἄλλων αὐλικῶν ὑποκειμένων φέρουν τῶν ὁμογενῶν καταδρομάς, ὅτι οὐδὲν κρυπτὸν γίνεται, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ στοχαστῇ ὁ ἀγαρηνὸς θρόνος, ὅτι τὰ τοιαῦτα σκοποῦν ἐναντίον του, μάλιστα οἱ μισόκαλοι ἀλλότριοι, ὁποὺ φθονοῦν τοὺς Ρώσους καὶ ἡμᾶς (χωρὶς ἐξαίρεσιν τῶν σοφῶν Γερμανῶν), ὁμιλοῦν ἀκαδημεικῶς εἰς συναναστροφάς, ὅμως ἀλλέως φρονοῦν καὶ ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς ἠμπορέσουν, δὲν θέλουν λείψει νὰ κάμουν διαβαλμούς, οἱ μὲν πολιτικοὶ νὰ μὴν αὐξάνουν τὰς δυνάμεις τῆς Ρωσίας, οἱ δὲ κοινοί, νὰ μὴν ἀμαυρωθοῦν ἀπὸ τοὺς καταφρονούμενους· παρ' αὐτοὺς προσθέσετε ὁμοῦ τὴν μεγαλαύχεσιν καὶ ἐλαφρότητα τῶν ἡμετέρων καὶ γνωρίζετε ὅτι αὐτὸ τὸ καλὸν εἶναι ἐπιζήμιον· ἴσως λανθάνομαι, ὅμως φυλάξετε τὸ γράμμα μου καὶ μὲ καιρὸν βλέπετε ὅτι ἡ ὑποψία μου δὲν εἶναι χωρὶς θεμέλιον.

---

[1] Jacovaky Rizo Néroulos, Cours de littérature grecque moderne. Genève 1827, σ. 165, σημ. 21.

[2] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β΄, 492. (Ἐπιστολὴ Κοραῆ πρὸς Ἀλ. Βασιλείου ἀπὸ 4 Ἀπριλίου 1815).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἠξεύρω πὼς ἦτον σχολεῖα εἰς Πάτμον, εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὲς Κυδωνιὲς καὶ ἄλλους διαφόρους τόπους, ὅμως ἐπροστατεύοντο ἀπὸ κοινοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐστοχάζοντο ὅτι τὸ γκιαουρούν ἀκλὴ ἤθελαν νὰ ὁμοιάσουν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χαμηλοῦ αἰῶνος, τοὺς ὁποίους ἐκαταδάμασαν μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν σπουδήν τους, μὲ τοὺς παρόντας προστάτας ὅμως ἀλλάζουν τὰ πράγματα.

Δὲν σᾶς λέγω ὅμως νὰ ἀμεληθῇ ἡ ἀναθροφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ μὴν ἐπιμεληθοῦν οἱ διδάσκαλοι νὰ τοὺς ἐμψυχώσουν τρυφὴν ἀνεξαρτησίας καὶ ἀρχὰς φιλοτιμίας, ὅμως ὄχι εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ Πήλιον ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐχθρῶν τους, ἀλλὰ ἢ εἰς τάς Ἰονικὰς Νήσους, ἐὰν ἡ πολιτικὴ συντείνῃ, ἤτοι οἱ νῦν ἀρχηγοὶ δὲν ἐναντιώνονται, ἢ νὰ παρακινηθῇ μυστικῷ τῷ τρόπῳ ὁ μπέης τῆς Μαΐνης νὰ κάμῃ τὸ σχολεῖον καὶ λύκειον ὡς ἐκ μέρους τῶν ἐγκατοίκων ἀνεξάρτητον καὶ μόνον ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ὁδηγίαν τινὸς ἐπιστάτου· ἐκεῖ δὲν βλέπουν ποτὲ ἀγαρηνοὺς καὶ εὔκολα ἠμποροῦν νὰ συνηθίσουν νὰ τοὺς καταφρονοῦν καὶ νὰ μὴ ψηφοῦν τὰς δυνάμεις τους, σκεφθῆτε παρακαλῶ αὐτὴν τὴν περίστασιν καὶ ἐπιμεληθῆτε νὰ στερεωθῇ ἡ ὑπόθεσις τῶν σχολείων, ὅτι ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνον ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ παλιγγενεσία, χωρὶς νὰ φανερωθῇ ὁ σκοπὸς εἰς ἀλλοτρίους. Ἀπορῶ πῶς ὁ κοινὸς φίλος δὲν σᾶς ἐσημείωσε πόσον οἱ ἀλλότριοι ἐμάχευσαν τὴν ὄρθωσίν μας, μάλιστα οἱ πλέον φιλέλληνες...» [1].

Βραδύτερον, γράφων καὶ πάλιν ὁ Μπενάκης ἐκ Μπαρλέττας τὴν 23 Δεκεμβρίου 1816 πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ἐνεφανίσθη εὐνούστερος ὡς πρὸς τὸ σχολεῖον τῆς Μάνης, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποκρυβῶσιν οἱ ἀληθεῖς ἱδρυταί του καὶ νὰ ἐμφανισθῇ τοῦτο ὡς ἵδρυμα τοῦ μπέη τῆς Μάνης. «Τὸ σχέδιόν σας περὶ σχολείου εἰς τὴν Μάνην μοῦ φαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ ἐκτελεσθῇ, χωρὶς νὰ φανιστῇ τινὰς ἀπὸ ἡμᾶς...». Ὑποδεικνύει δ' ἐν συνεχείᾳ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο νὰ δεχθῶσι τὸ πρᾶγμα οἱ ἄρχοντες τῆς Μάνης, ὅ τε μπέης καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ Χριστόδουλος Καπετανάκης, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων [2]. Ἀλλὰ τοιοῦτον σχολεῖον δὲν ἱδρύθη βεβαίως ἐν Μάνῃ [3].

Σαφῆ ἔνδειξιν τῆς δυσμενείας τῶν Τούρκων ἔναντι τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν ἀποτελεῖ ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐφόρων αὐτῆς μεταφορὰ τῆς ἕδρας της εἰς Ζάκυνθον περὶ τὰ τέλη τοῦ 1815. Πράγματι, οἱ ἔφοροι τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸ κοινὸν τῶν Ζακυνθίων νὰ δεχθῇ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἕδρας τῆς Ἑταιρείας των ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, παρεκάλεσαν δὲ δι' ἐπιστολῆς των ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1815

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 14 (=ΙΙ, ἀρ. 84).

[2] Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετηρὶς Φιλολ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΓ' (1917), σ. 205-206. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ Σπ. Παπαγεωργίου πολλὰ κακῶς ἀντέγραψε καὶ κακῶς ἡρμήνευσε.

[3] Περὶ ἱδρύσεως σχολείων ἐν Μάνῃ καὶ περὶ τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη ἰδὲ Απ. Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Ἡ Μάνη καὶ ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία (1453-1821). Ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 236.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν Ζακύνθιον πρόκριτον Διονύσιον Βοῦλτσον[1] νὰ μεσολαβήσῃ πρὸς τοῦτο[2]. Ἡ μεταφορὰ τοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ζάκυνθον δὲν ἐγένετο τελικῶς, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐνέργεια αὕτη τῶν φιλομούσων Ἀθηναίων ἀποδεικνύει ὅτι πρὸς στιγμὴν τοὐλάχιστον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσιν ἐν Ἀθήναις ἀπρόσκοπτοι.

Ἔτι μᾶλλον τὸ πολιτικὸν κλῖμα τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης δὲν ἦτο πρόσφορον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δραστηριότητος τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν φίλων των. Αἱ ἐκθέσεις τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Φιλομούσων, τοὺς πρωτεργάτας της καὶ τοὺς συνδρομητάς της, δεικνύουν πόσην ἡ Ἑταιρεία αὕτη προεκάλεσε δυσπιστίαν καὶ ἀνησυχίαν εἰς τὸν καγκελλάριον Μέττερνιχ, τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας Σετλίνσκυ καὶ ἕτερα ἁρμόδια πρόσωπα τοῦ αὐστριακοῦ κράτους[3]. Διὸ καὶ ἐγκαίρως, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1815, ἀπεφάσισαν οὗτοι τὴν μεταφορὰν τοῦ γενικοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας ἐκ Βιέννης εἰς Μόναχον καὶ μετ' ὀλίγον ἀνέστειλαν σιωπηρῶς τὴν ἀποστολὴν χρημάτων εἰς Ἑλλάδα, χρησιμοποιήσαντες ἔκτοτε τὰς συνεισφορὰς εἰς τὴν ἐκτύπωσιν χρησίμων βιβλίων, ὡς τὸ λεξικὸν τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ[4] καὶ κυρίως εἰς ὑποτροφίας Ἑλλήνων φοιτητῶν ἐν Εὐρώπῃ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν καὶ πραγματικοὶ λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὴν διακοπὴν τῆς ἀποστολῆς χρημάτων εἰς Ἀθήνας καὶ Πήλιον. Οἱ ἔφοροι τῶν δύο τούτων ἱδρυμάτων λαβόντες τὰς πρώτας γενναίας συνδρομὰς ἠμέλησαν ν' ἀποστείλωσιν ἀπολογισμὸν τῶν δαπανῶν ἀγνοήσαντες τοὺς χορηγούς. Διὸ καὶ ὁ Καποδίστριας, ὡς γράφει εἰς τὴν πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 14/26 Δεκεμβρίου 1816 ἐπιστολήν του ἐκ Βιέννης, ἤλεγξε καὶ τὸν Ζωγράφον, μέσῳ τοῦ ὁποίου ἐστάλησαν τὰ χρήματα εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔτι μᾶλλον τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν («j'ai parlé vert à l'archimandrite») καὶ ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν ἐπιστάτην τοῦ γενικοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας Baader νὰ μὴν ἀποστείλῃ χρήματα εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πηλίου, πρὶν ἢ λάβῃ εἰς χεῖράς του ἀπολογισμὸν τῶν ἤδη σταλέντων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος χρημάτων. Ἕτερος λόγος ἦτο ὅτι οἱ νέοι συνδρομηταί, οἱ ὁποῖοι τῇ φροντίδι τοῦ Καποδίστρια ἐνεγρά-

---

[1] Εὐγενὴς Ζακύνθιος χρηματίσας ἔπαρχος Ζακύνθου ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1823 ἕως 23 Νοεμβρίου 1827, ὑπῆρξε στενὸς φίλος τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Ὅρα ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ, Ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ. Παναθήναια, Γ' (1903), σ. 676-677. ΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΟΜΟΥ, Ἑπτανησιακὰ Φύλλα. Ἀθήνα, Ὀκτώβριος 1956, φυλλ. 1-2, σ. γ'.

[2] Ἰδὲ τὸ σχετικὸν ἔγγραφον ἐν τῇ μελέτῃ μου: «Νέα στοιχεῖα περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων». (Ἀθηνᾶ, ΞΑ' [1957], σ. 262).

[3] Ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Π. Ἐνεπεκίδου εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν *Τὸ Βῆμα* σποράδην ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου 1955 ἕως 24 Ἰανουαρίου 1956.

[4] ΙΩ. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 130, σημ. α'. Πρόκειται περὶ τοῦ τρίτου τόμου τοῦ λεξικοῦ (Ρ-Ω), ἐκτυπωθέντος ἐν Βενετίᾳ τὸ 1816.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φοντο μέλη τῆς Ἑταιρείας, ἐξέφρασαν τὴν εὐχὴν — ὡς γράφει ἐν τῇ αὐτῇ πρὸς Ἰγνάτιον ἐπιστολῇ ὁ Καποδίστριας — ὅπως αἱ εἰσφοραί των διατίθενται οὐχὶ εἰς τὰ σχολεῖα Ἀθηνῶν καὶ Πηλίου, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῶν ἐπικρατουσῶν εἰς αὐτὰ συνθηκῶν δὲν ἦσαν πλήρη, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν φοιτώντων εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης νέων Ἑλλήνων. Τὴν εὐχὴν ταύτην τῶν νέων μελῶν τῆς Ἑταιρείας συμμεριζόμενος καὶ ὁ Καποδίστριας προέτεινεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον τὴν προσθήκην συμπληρωματικῶν τινων ἄρθρων εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας — τὴν Διαταγήν, ὅπερ καὶ ἐγένετο πράγματι [1].

Ἀλλὰ πῶς ἐγένετο ἡ μεταφορὰ εἰς Μόναχον τοῦ γενικοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας; Ἀνησυχήσας προφανῶς ὁ Ἰγνάτιος ἐκ τῶν ἔναντι τῆς Ἑταιρείας δυσμενῶν διαθέσεων τῶν κρατικῶν ἐν Βιέννῃ ὀργάνων, ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν μετὰ τῶν ἐν Βιέννῃ ἑταίρων τὴν μεταφορὰν τοῦ γραφείου εἰς Μόναχον, ἐζήτησε δὲ δι' ἀλληλογραφίας τὴν ἔγκρισιν καὶ τῶν μακρὰν τῆς Βιέννης μελῶν. Λίαν διαφωτιστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1815 ἐκ Μονάχου ἐπιστολὴ τῆς Ρωξάνδρας Στούρδζα πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. Ἐν αὐτῇ ἡ ὑπέροχος ἐκείνη Ἑλληνὶς διαβεβαιοῖ τὸν μητροπολίτην, ὅτι καὶ ὁ ἀδελφός της Ἀλέξανδρος — μέλος τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑταιρείας — οὐδόλως ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν γραφείου ἐν Μονάχῳ, ἔνθα ἡ Ἑταιρεία θὰ ἔχῃ ἀναμφιβόλως τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως, προτείνει δὲ νὰ διορισθῇ ἐπόπτης τοῦ ἱδρύματος ἐν Μονάχῳ ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς Φραγκῖσκος Baader, ἀνὴρ φιλέλλην καὶ φιλελεύθερος, ἰδιαιτέρως τιμώμενος ἐν Βαυαρίᾳ, ὅστις καὶ παρακληθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἐδέχθη εὐχαρίστως νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο.

Τὸν Baader κρίνει ἡ Στούρδζα καταλληλότερον τῶν δύο ἑτέρων ἑλληνιστῶν καθηγητῶν Thiersch καὶ Schlichtugroll, οἵτινες κατὰ τὴν γνώμην της ἐπιδιώκουν ἴδια ὀφέλη ἐκ τῶν σχέσεών των μετὰ τῆς Ἑλλάδος [2]. Ἐν συνεχείᾳ προτείνει τὴν ἀποστολὴν

---

[1] Ἐπιστολὴ Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Βιέννης ἀπὸ 14/26 Δεκεμβρίου 1815. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 24 (=ΙΙ, ἀρ. 78). Τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Καποδίστρια ἀπηχεῖ πιθανῶς τὸ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν ἐν Βιέννῃ μελῶν τῆς Φιλομούσου ψηφισθὲν «ἐπίμετρον» τῆς Διαταγῆς, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν.

[2] Α. ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 180. Τῇ προτροπῇ πιθανῶς τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν ἐν Βιέννῃ φιλομούσων ἱδρύθη ἐν Μονάχῳ ἀρχομένου τοῦ 1815 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Φρειδερίκου Thiersch ἀνωτέρα σχολὴ ἀποκληθεῖσα «Ἀθήναιον». Ὁ φιλέλλην ἐκεῖνος Γερμανὸς ἐξέδωκε διακήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ 17 Ἀπριλίου 1815, ἐν ᾗ ἐγνωστοποίει τὴν σύστασιν τοῦ «Ἀθηναίου», τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ τὸ πρόγραμμα μαθημάτων καὶ προσεκάλει τοὺς γονεῖς «ἐξ οἰκείας προαιρέσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τοὺς Ἕλληνας» νὰ στείλωσι τοὺς υἱούς των, διὰ νὰ διδαχθῶσιν εἰς τὸ Ἀθήναιον, ὑποσχόμενος ν' ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα τῶν νέων τούτων ὡς ἄλλος πατήρ. Εἰς τὸ Ἀθήναιον τοῦ Thiersch ἐφοίτησαν ἐξ ἀρχῆς Ἑλληνόπαιδες γεννηθέντες εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς νήσους, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρξαν καί τινες ἐκ τῶν πρώτων γενῶν τῆς Ἑλλάδος, οἷον ἀνεψιὸς τις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰγνατίου, εἷς ἔγγονος τοῦ ποτὲ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Γκίκα, τρεῖς ἀδελφοὶ Κομνηνοὶ καὶ ἄλλοι. (ΛΕ, 1816, σ. 344. Ἡ εἴδησις ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ ΛΕ ἐκ τῆς *Allgemeine*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς Μόναχον ἑνὸς καλοῦ κληρικοῦ, ὅστις ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἐβοήθει τοὺς Ἕλληνας σπουδαστὰς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ ἐξεπροσώπει μετὰ τοῦ Baader τὴν Ἑταιρείαν τῶν Φιλομούσων παρὰ τῇ κυβερνήσει καὶ τέλος ὑποδεικνύει ὡς τραπεζίτην τῆς Ἑταιρείας ἐν Μονάχῳ τὸν Φραγκῖσκον Nocker [1].

Λαβὼν ὁ Ἰγνάτιος τὴν ἐνθαρρυντικὴν ταύτην ἐπιστολὴν συνεκάλεσεν εὐθὺς τὴν 23 Ἀπριλίου (5 Μαΐου) τὰ ἐν Βιέννῃ μέλη τῆς Ἑταιρείας, ἅτινα ἔλαβον τὴν ὁριστικὴν περὶ τῆς μεταθέσεως τῆς ἕδρας εἰς Μόναχον ἀπόφασιν, τροποποιήσαντα, ὡς ἐλέχθη, τὴν Διαταγήν [2], ἔγραψε δὲ αὐθημερὸν πρὸς τὸν Baader διὰ τῆς Ρ. Στούρδζα προτείνων εἰς αὐτὸν ἐπισήμως τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ἐν Μονάχῳ ἱδρύματος. Ὁ δὲ Baader, ἀποδεχθεὶς προφρόνως τὴν ἐντολήν, ἐδήλου ἐν τῇ ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1815 ἀπαντήσει του, ὅτι ἀνέμενεν ἐπιστολὴν τοῦ Καποδίστρια, ἵνα ἄρξηται ἐπισήμως τοῦ ἔργου του καὶ προσέτι τὰ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ δὲ κρίνω ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσω πιστῶς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν δυστυχῆ κατάστασιν τῶν Γραικῶν, ὥστε νὰ ἀνοίξω τὰς καρδίας καὶ τὰ πουγγία των, παρεκάλεσα τὴν ρηθεῖσαν κυρίαν Στούρδζα, νὰ μοὶ δώσῃ ἐγγράφως τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν θέλω ἐκδώσει εἰς γερμανικήν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Νοεῖται ὅτι τὸ ἐπιχείρημα πρέπει νὰ γίνῃ μὲ μεγάλην προσοχήν, διὰ νὰ μὴ ἐξυπνηθῇ ὁ κοιμώμενος λέων...» [3].

Ἔκτοτε ὁλόκληρος ἡ δραστηριότης τῆς Ἑταιρείας ἐστράφη εἰς τὴν ἐκλογὴν εὐπαιδεύτων Ἑλληνοπαίδων καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ὡς ὑποτρόφων εἰς τὰ γερμανικὰ κυρίως πανεπιστήμια, ὑπὸ τὸν ἀπαράβατον ὅρον νὰ ἐπιστρέψωσι μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν των εἰς Ἑλλάδα, ὡς διδάσκαλοι εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα [4].

Zeitung, ἀρ. 276 τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1816). Παρὰ ταῦτα ἡ Ρ. Στούρδζα δὲν θεωρεῖ τὸν Thiersch κατάλληλον, ἵνα ἐκπροσωπήσῃ τὴν Ἑταιρείαν ἐν Μονάχῳ, δι' οὓς λόγους ἐν τῇ ἐπιστολῇ της ἀπερι-φράστως ἐκθέτει.

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 20 (=II, ἀρ. 73).

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατ. Γ' 2β' (=II, ἀρ. 71).

[3] Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 201-202. Ὁ Σπ. Παπαγεωργίου ἐξέδωκε παλαιὰν μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εὑρισκομένην ἐν τῷ ἀρχείῳ Ἰγνατίου Δ' 7. Ἐν τῷ αὐτῷ ἀρχείῳ σώζεται καὶ ἡ αὐθεντικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Baader ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ε'. 22.

[4] MAXIME RAYBAUD, Mémoires sur la Grèce, τόμ. 1 (Paris 1824), σ. XIV-XV καὶ 174 κἑ. (Εἰς τὸν γράψαντα τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Raybaud Ἀλφόνσον Rabbe ἔδωκε τὰς πληροφορίας ταύτας ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς). Πρβλ. καὶ Σ. ΚΟΥΓΕΑ, Ἡ πρώτη νεοελληνικὴ μετάφρασις τῆς Ἰφιγενείας τοῦ Goethe, Ἑλληνικά, τόμ. 5 (1932), σ. 364. Εἰς τὸν ΛΕ τοῦ Ἰανουαρίου 1817 δημοσιεύεται προκήρυξις ἀπὸ 1/13 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, διὰ τῆς ὁποίας γνωστοποιεῖται ὅτι συνεστήθη ἐν Βιέννῃ νέος ὀργανισμὸς ὑπὸ τῶν Ἰωάννου Μαυρογένους, Γεωργίου Σταύρου, Βασιλείου Ῥίζου, Ζηνοβίου Πώπ, Ἰωάννου Ποντίκη, Ἰωάννου Πέτροβιτζ καὶ Ἰωάννου Μακρὺ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρώτου, ὅστις ὀργανισμὸς ἐσκόπει νὰ βοηθῇ εἰς τὰς σπουδάς των τοὺς ἐν ταῖς ἀκαδημίαις τῆς Εὐρώπης σπουδάζοντας νέους Ἕλληνας, ὅσοι προὐτίθεντο νὰ μετέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου συνέρρεον ἀφθόνως ἐκ πάσης Εὐρώπης αἱ συνδρομαὶ τῶν φιλομούσων φιλελλήνων καὶ τῶν εὐπόρων Ἑλλήνων εἰς χεῖρας τῶν ἐντεταλμένων ταμιῶν τῆς Ἑταιρείας, οἷοι ὑπῆρξαν ὁ αὐλικὸς σύμβουλος Σ. Δεστούνης (1816) καὶ βραδύτερον ὁ Ἰωάννης Δομπόλης (1818), ἐκεῖθεν δὲ τῇ ἐντολῇ τοῦ Καποδίστρια διεχέοντο εἰς τοὺς ὑποτρόφους τῆς Ἑταιρείας ὅσον τὸ δυνατὸν τακτικώτερον διὰ τῶν ἑκασταχοῦ ἐποπτῶν (Baader, Γεωργίου Σταύρου, Ρωξάνδρας Στούρδζα κλπ).

Πάντες οὗτοι ἐνόμιζον καθῆκον ν' ἀποδίδωσιν ἀκριβῆ λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεώς των πρὸς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν [1].

Ἐὰν ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς φιλομούσου ταύτης κινήσεως ἐν Εὐρώπῃ, ὁ Καποδίστριας ὑπῆρξεν ὁ μέγας προστάτης καὶ κηδεμὼν καὶ χορηγὸς αὐτῆς, διότι καὶ ἐξ ἰδίων ὑπὲρ τῶν μετεκπαιδευομένων νέων ἐδαπάνα καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ὀνόματός του, ἀσκοῦντος τότε πολλὴν γοητείαν, καθίστα γενναιοδώρους τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς φιλέλληνας. Αἱ ἐπιστολαί του πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, αἱ ὁποῖαι νῦν τὸ πρῶτον ἔρχονται εἰς φῶς, εἶναι πλήρεις ἀγάπης διὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον τῆς Ἑταιρείας καὶ διὰ τοὺς νέους Ἕλληνας σπουδαστὰς καὶ ἀποπνέουσι τὸ ὑψηλὸν πατριωτικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ὡδήγει πάσας τὰς πράξεις τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός. «Πᾶν ὅ,τι μοὶ ἐπιστέλλετε, σεβασμιώτατε, — γράφει ἐκ Βιέννης τὴν 14/26 Δεκεμβρίου 1815 πρὸς τὸν Ἰγνάτιον εἰς Πίζαν — σχετικῶς πρὸς τοὺς νέους συμπατριώτας μας, πληροῖ τὴν ψυχήν μου χαρᾶς. Ἐφ' ὅσον ἡ θεία Πρόνοια ἐπέτρεψε νὰ εἶσθε εἰς αὐτοὺς χρήσιμος διὰ τῶν συμβουλῶν σας, προσπαθήσατε νὰ διατηρήσετε αὐτοὺς τοὺς νέους καὶ νὰ τοὺς ἀποδώσητε εἰς τὴν πατρίδα των, ἐὰν κατὰ τύχην αἱ τρυφαὶ τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἰταλίας τοὺς εἶχον ἀποσπάσει ἀπὸ αὐτήν. Ὡς πρὸς ἐμέ, πράττω καὶ θὰ πράττω πᾶν τὸ δυνατόν, ἵνα διεγείρω τὸ αἴσθημα τῆς πατρίδος ἐντὸς τῆς νεανικῆς των καρδίας καὶ νὰ κυριαρχήσῃ ἐντὸς αὐτῶν, ὅτι οἱ νέοι μας δὲν ἔχουν οὔτε ἀνάπαυσιν, οὔτε ἡσυχίαν, οὔτε εὐτυχίαν, παρὰ μόνον ὅταν θὰ ἠμποροῦν νὰ διεγείρωνται μόνον καὶ μόνον διὰ τοὺς γονεῖς των καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν τιμὴν τῆς γενετείρας των».

Γράφει ἐν συνεχείᾳ ὅτι συνήντησεν εἰς Παρισίους πολλοὺς νέους Ἕλληνας, οἱ

λάδα τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα (ΛΕ, 1817, σ. 6-13). Πρβλ. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ γένους ἡμῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔτη. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. 8 (1887-1888), σ. 361. Ἀλλὰ καὶ ἡ κίνησις αὕτη, καίτοι ἐνεφανίσθη ὑπὸ διάφορον ἐπωνυμίαν («Χριστιανικὴ βοήθεια ἐνδεῶν ὁμογενῶν») δὲν ἦτο βεβαίως ξένη πρὸς τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας, ἐφ' ὅσον καὶ ὁ Ζηνόβιος Πὼπ καὶ ὁ Γεώργιος Σταύρου (πιθανῶς καὶ οἱ λοιποί) ὑπῆρξαν στενότατα συνδεδεμένοι μετ' αὐτῶν. Ὅρα τὸ καταστατικὸν τοῦ νέου τούτου σωματείου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Σεπτεμβρίου 1816 ἐν ΛΕ (ἔνθ' ἀνωτ.). Ἰδὲ καὶ Ε. Κούκου, Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία, σ. 166-169 (ἐκ τῆς συλλογῆς Γεωργίου Κοζώνη).

[1] Τινὲς τῶν λογαριασμῶν τούτων (Δομπόλη, Ρωξάνδρας Στούρδζα) διεσώθησαν ἐν τῇ συλλογῇ Γεωργίου Κοζώνη καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Ε. ΚΟΥΚΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἐν παραρτήματι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁποῖοι ὑπόσχονται πολλά. Ὅλοι τοῦ ἔδωσαν τὸν λόγον τῆς τιμῆς των, ὅτι θὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς τόπους τῆς γεννήσεώς των. Ἔλαβε τὴν ἱκανοποίησιν νὰ τοὺς κάμῃ νὰ κλαύσουν ἀπὸ συγκίνησιν καὶ εὐγνωμοσύνην, πρὸ παντὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν δυστυχίαν νὰ ἀφήσουν τοὺς ἑαυτούς των νὰ παρασυρθῶσιν ἀπὸ τὰ θέλγητρα ἑνὸς ἀπερισκέπτου ἔρωτος καὶ ὅσοι ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ εὕρουν εἰς αὐτὸν στήριγμα τῶν προθέσεών των νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπὶ τέλους ἤρχισε νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι ὅλοι οἱ κόποι του θὰ καταλήξουν εἰς ἀποτέλεσμά τι. Τὸ μεγαλύτερον ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι νὰ γίνουν οἱ συμπατριῶταί του καλύτεροι καὶ νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀγαπήσουν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν των. Καὶ ἀφοῦ ἔδωκε τοιαύτην κατεύθυνσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν νέων, ὤφειλε νὰ χαράξῃ εἰς αὐτοὺς ἕνα σκοπόν· καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπὶ τοῦ παρόντος προέβαλε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας. Περαιτέρω ἀναγγέλλει εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ὅτι ἀνέθεσεν εἰς τὸν φίλον του Ἀλέξανδρον Βασιλείου, νὰ δημοσιεύσῃ ἑλληνιστὶ τὴν νέαν μέθοδον στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἄγγλων διδασκάλων Lancaster καὶ Bell, τὴν ὁποίαν κρίνει θαυμασίαν, ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Δ. Μόστρα γενομένην μετάφρασιν μελέτης ἀναφερομένης εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Fellenberg [1], διὰ τὴν ἐν Μονάχῳ ἔκδοσιν τῆς ὁποίας εἶχεν ἀρχίσει νὰ γράφῃ ὁ ἴδιος τὸν πρόλογον.

Ἡ πρόθεσίς του ἦτο νὰ δώσῃ εὐρεῖαν κυκλοφορίαν εἰς τὰ ἔντυπα ταῦτα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ τοποθετῶσι τοὺς παῖδάς των εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Fellenberg καὶ νὰ ἀποστείλωσί τινας εἰς Λονδῖνον, διὰ νὰ ἐκμάθωσι πρακτικῶς τὴν μέθοδον τοῦ Lancaster. Τὸ ἴδιον ἐσκόπει νὰ πράξῃ καὶ διὰ τοὺς Βλάχους καὶ Μολδαβούς: «Ce sont ces occupations, ces espérances, ces rêves qui m' accompagnent partout et qui ne me quitteront jamais. Elles seules peuvent adoucir en partie les désagréments d' une existance, qui n' est nullement conforme à mes goûts et à mes habitudes». Ἔχει πάντοτε ὑπ' ὄψιν του τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀσχολεῖται μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρδζα εἰς τὴν συγκέντρωσιν συνδρομῶν, περὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ὁποίων οὐδόλως ἀμφιβάλλει. Ὁμιλῶν δὲ μεθ' ἱκανοποιήσεως διὰ τὸν Baader, ἐκφράζει ἀπόλυτον εὐαρέσκειαν, διότι οὗτος ἀνταποκρίνεται θαυμασίως εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ ἀνέλαβεν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν σχολείων Ἀθηνῶν καὶ Πηλίου, οἵτινες, καίτοι λαβόντες τὰ χρήματα, ἠμέλησαν νὰ ὑποβάλουν ἀπολογισμοὺς δαπανῶν. Διὸ καὶ προέτεινε τὴν διακοπὴν τῆς ἐνισχύσεως τῶν σχολείων Ἀθηνῶν καὶ Πηλίου καὶ τὴν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ σπουδαζόντων Ἑλλήνων. Περὶ πάντων τούτων ζητεῖ τὴν γνώμην καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ Ἰγνατίου [2].

---

[1] Ἑλβετὸς παιδαγωγός, μαθητὴς τοῦ Πεσταλότσι· ἵδρυσεν ἐν Hofwyl τῆς Ἑλβετίας πρότυπον σχολεῖον.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Ἰγνατίου Ε' 24 (= II, ἀρ. 78).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἰς μεταγενεστέραν πρὸς Ἰγνάτιον ἐπιστολὴν ἐκ Πετρουπόλεως ἀπὸ 8/20 Μαρτίου 1816 γράφει ἐκ νέου ὁ Καποδίστριας, ὅτι αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων βαδίζουν καλῶς, ὅτι ἤρχισαν νὰ κατατίθενται συνδρομαὶ αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐλπίζει, θὰ αὐξηθῶσι σημαντικῶς. Ἀλλὰ χρειάζεται καὶ εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ὅπως ἐν παντί, ἐπιμονή. Καὶ ὑπαινισσόμενος ἴσως ἀκαίρους τινὰς φιλοδοξίας καὶ ἐκδηλώσεις φιλοχρηματίας ἢ ἄλλης κερδοσκοπίας προσθέτει, ὅτι πρέπει νὰ θέλῃ τις τὸ καλὸν διὰ τὸ καλόν, δι' οὐδὲν ἄλλο κίνητρον καὶ πρὸ παντὸς νὰ μὴν ἀποβλέπῃ τις νὰ ὠφελήσῃ μόνον τὸν ἑαυτόν του μὲ τὰς πράξεις του. Ἰδοὺ τὸ μυστικόν, ἵνα ἐπιτύχῃ τις ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν καλὴν πρᾶξιν. «Je vous parle, Monseigneur, votre langage. C'est à votre école que je l'ai appris»[1]. Καὶ βραδύτερον, ἁπαντῶν εἰς τὴν ἀπὸ 4 Μαρτίου 1816 ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου, γράφει ἐκ Πετρουπόλεως τὴν 1/13 Ἀπριλίου 1816 περὶ τοῦ προσφιλοῦς του θέματος, ὅτι αἱ πρόοδοι τῶν σπουδαζόντων Ἑλληνοπαίδων τῷ δίδωσιν ἄπειρον εὐχαρίστησιν καὶ ὅτι παρὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἀσχολιῶν του δὲν ἠρνεῖτο νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας τινὰς εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Μονάχου, περὶ τῶν προόδων τοῦ ὁποίου ὁ Baader ἐπληροφόρει αὐτὸν τακτικῶς.

Εἶναι πολὺ ἱκανοποιημένος, ἐπειδὴ ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις εἶναι λίαν πρόθυμος νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλλήνων, διότι ἡ πολιτικὴ τῆς χώρας ταύτης δὲν εἶναι καθόλου ζηλότυπος, ἀφοῦ εἶναι πολιτικὴ μιᾶς μικρᾶς Δυνάμεως. Ὑπαινισσόμενος δὲ τὴν ἀντίδρασιν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον τῆς Ἑταιρείας ἐκφράζει παράπονον ἐναντίον ἐκείνων — χωρὶς νὰ κατονομάσῃ — οἱ ὁποῖοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μικρὰν Βαυαρίαν, καταβάλλουν πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα θέσουν ἐμπόδια εἰς ἓν ἵδρυμα, ὅπως ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία, ἡ ὁποία εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπει εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. «Quel mal fait-il leur instruction au repos du monde, une instruction, qui est accompagnée, nourie et soutenue par la morale religieuse?». Καὶ διερωτᾶται: μήπως οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἄξιοι τῆς εὐρωπαϊκῆς εὐνοίας, ἐπειδὴ κατοικοῦν τὸ ἡμισφαίριον τοῦτο ἢ ἐπειδὴ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Νέγρων;[2]

Ὁ καλὸς ἄγγελος τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν ἐν Γερμανίᾳ ὑπῆρξεν ἡ Ρωξάνδρα Στούρδζα, ἡ φιλτάτη τοῦ Καποδίστρια[3]. Τόσον αὐτὴ ὅσον καὶ ὁ ἀδελφός της Ἀλέξαν-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 34 (= II, ἀριθ. 85).

[2] Αὐτόθι, Ε' 36 (= II, ἀρ. 86). Ὑπαινίσσεται προφανῶς τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν κατὰ τῆς Γαλλίας ἐπαναστατησάντων κατοίκων τῆς Μαρτινίκας.

[3] Περὶ Ρωξάνδρας Στούρδζα ὅρα: ΤΑΚΗ ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΥ, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ἀθῆναι 1826, σ. 57 κέ. ΔΗΜ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἰωάννης Καποδίστριας. Ἀθῆναι 1933, σ. 20 κέ. Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑ, Ἡ πρώτη νεοελληνικὴ μετάφρασις τῆς Ἰφιγενείας τοῦ Goethe. Ἑλληνικὰ τόμ. 5 (1832), σ. 363 κέ. Ἰδὲ καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν Καποδίστρια - Ρωξάνδρας ἐν *Νέᾳ Ἡμέρᾳ* τῆς Τεργέστης τοῦ 1901 (κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ περιοδικοῦ *Ἀγγελιαφόρος τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας* τοῦ ἔτους 1899).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δρος ὑπῆρξαν στενότατοι καὶ ἀφωσιωμένοι συνεργάται τοῦ τε Καποδίστρια καὶ τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ Ἀλέξανδρος Στούρδζας ἐργαζόμενος παρὰ τῷ Καποδίστρια ἐν Πετρουπόλει ὑπῆρξεν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ χεὶρ εἰς τὰ ζητήματα τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας καὶ τῶν ἐρανικῶν ὑπὲρ αὐτῆς εἰσφορῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναφερθεισῶν ἤδη ἐπιστολῶν τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. Ἡ δὲ Ρωξάνδρα ἀφωσιώθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν Γερμανίᾳ συνεργαζομένη στενότατα μετὰ τοῦ Ἰγνατίου. Αἱ διασωθεῖσαι ἐπιστολαί της πρὸς Ἰγνάτιον — πλήρεις σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως — ἀναφερόμεναι ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας γραμμῆς των εἰς τὰ ζητήματα τῶν ἐν Γερμανίᾳ Ἑλλήνων σπουδαστῶν, δεικνύουν τὸν ζῆλον, τὸν ὁποῖον ἐπέδειξεν ἡ ὑπέροχος αὕτη Ἑλληνὶς ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑταιρείας. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1815 εὑρισκομένη ἐν Μονάχῳ καὶ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἰγνατίου ἀνεκάλυψε τὸν Baader καὶ ὑπέδειξε τοῦτον ὡς ἐπιστάτην τοῦ γραφείου τῆς Ἑταιρείας ἐν Μονάχῳ. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἐπιτυχής. Ὑπέδειξεν ἐπίσης τὴν ἀποστολὴν εἰς Μόναχον ὀρθοδόξου ἱερέως, ἵνα δύνανται οἱ Ἕλληνες σπουδασταὶ νὰ ἐκτελοῦν ἀπροσκόπτως τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα καὶ μὴ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των, ἥτις θὰ συγκρατήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα των καὶ θ' ἀποτελέσῃ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ ὅλου νεοελληνικοῦ οἰκοδομήματος[1].

Ὅταν δέ, ὑπανδρευθεῖσα τὸν κόμιτα Edling, ὑπουργὸν τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Βαϊμάρης, ἐγκατεστάθη μετ' αὐτοῦ εἰς Βαϊμάρην, συνέχισεν ἀνενδότως τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν ἔργον της ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰγνατίου. Εἰς ἐπιστολήν της πρὸς τὸν μητροπολίτην ἀπὸ 1/13 Μαρτίου 1817 γράφει, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν της ἐν Βαϊμάρῃ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ὑπηρετῇ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου τὴν θλιβερὰν πατρίδα, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ μητροπολίτης ἀκαταπαύστως καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς ἐργάζεται. Γράφει ἐν συνεχείᾳ, ὅτι κατὰ τὴν παραμονήν της ἐν Βερολίνῳ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1817 ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Βαϊμάρης, ὅτι οὗτος ἀναδιοργανώσας τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένης ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ἐκεῖ Ἕλληνας φοιτητάς, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἔδιδε τὸ διαρκὲς προνόμιον νὰ τρέφωνται δαπάναις τοῦ πανεπιστημίου. Τοιοῦτον προνόμιον παρεχώρει ὁ μέγας δοὺξ εἰς ἓν ἢ δύο ἔθνη μόνον. Τὴν πρότασιν ταύτην δὲν ἀπέρριψε βεβαίως, διότι ἦτο καὶ τιμητικὴ καὶ ὠφέλιμος διὰ τοὺς συμπατριώτας της. Ὑπῆρχεν ἄλλως τε ἐν Ἰένῃ καὶ ἕτερον πλεονέκτημα, ἡ εἰς τὴν μεγάλην δούκισσαν Μαρίαν ἀνήκουσα ρωσικὴ ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύναντο νὰ συχνάζωσιν οἱ Ἕλληνες σπουδασταί, διὰ νὰ ἐκπληρώνουν τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα· τοῦτο θεωρεῖ τόσον σημαντικόν, ὥστε νομίζει,

[1] Ἐπιστολὴ Ρωξάνδρας Στούρδζα πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Μονάχου ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1815. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 20 (= II, ἀρ. 73).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος θὰ ἀπέρριπτεν ὅλην τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἂν αὕτη ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶχον ἀποκόψει τὸν δεσμὸν τῆς θρησκείας. Τοῦτον ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον βλέπει νὰ διατρέχουν οἱ σπουδασταὶ τοῦ Μονάχου, μάλιστα ἐφ' ὅσον τελοῦν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Thiersch, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσον σοφὸς ὅσον καὶ στενοκέφαλος. Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Ἰγνάτιος ἐπεδοκίμαζε τὴν γνώμην ταύτην, ἠδύνατο ν' ἀποστείλῃ Ἕλληνας σπουδαστὰς εἰς αὐτήν, ἥτις θὰ ἀνελάμβανε καὶ τὴν ἐποπτείαν αὐτῶν, δοθέντος ὅτι ὁ σύζυγός της συνεμερίζετο ὅλα τὰ αἰσθήματά της καὶ ὅτι ἡ Ἰένα δὲν ἀπέχει εἰμὴ δύο ὥρας τῆς Βαϊμάρης. Θὰ δυνηθῇ ἐπίσης νὰ εἰσπράξῃ παρὰ τῶν πολυαρίθμων συνδρομητῶν τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων τὰς ὀφειλάς των, ἵν' ἀποφευχθῇ ἡ διάλυσις ἑνὸς ἱδρύματος, τὸ ὁποῖον ὁ «καλὸς Καποδίστριας» διὰ τῶν ἐπιστολῶν του τὴν ἐξορκίζει νὰ ὑποστηρίξῃ χρησιμοποιοῦσα τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας ἔχει αὕτη ἐν Γερμανίᾳ. Ἀνέφερε κατόπιν εἰς τὸν μητροπολίτην τὸν ἀπολογισμὸν τῶν δαπανῶν τοῦ Μονάχου, ὡς ὑπέβαλε τοῦτον εἰς αὐτὴν ὁ Baader, ἀπολογισμὸν τὸν ὁποῖον δὲν εὑρίσκει ἱκανοποιητικὸν καὶ προσθέτει ὅτι, ἐὰν δὲν ἐξετίμα τόσον τὸν Baader καὶ ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο μήπως τὸν λυπήσῃ, θὰ ἀνελάμβανεν ἡ ἰδία ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου της[1].

Δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ἀπὸ 6 Μαΐου 1818 ὑποβάλλουσα εἰς τὸν Ἰγνάτιον λογαριασμὸν τῆς καταστάσεως τῆς Ἑταιρείας (de notre Institut) παρέχει πολλὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ Ἑλλήνων ὑποτρόφων· εἶναι εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν διαγωγήν των, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπὸ τὰς σπουδάς των. Εἶναι μέγα δυστύχημα διὰ τοὺς συμπατριώτας μας — γράφει — ὅτι οὐδὲν σχέδιον σπουδῶν ἔχουν, ὅταν φθάνουν εἰς τὰ πανεπιστήμια. Θέλουν νὰ μάθουν τὰ πάντα καὶ τελειώνουν χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε. Ἐν συνεχείᾳ παρέχει πληροφορίας περὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν Ἑλλήνων ὑποτρόφων, τοῦ Ἀθηναίου Ψύλλα, τοῦ Ἰωάννου Παπαδοπούλου — πρώτου μεταφραστοῦ τῆς Ἰφιγενείας τοῦ Goethe —, τοῦ Γλαράκη, τοῦ Λιβερίου καὶ ἄλλων τινῶν[2].

Ἡ τελευταία ἐξ ὅσων ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἐπιστολὴ τῆς Ρωξάνδρας πρὸς τὸν Ἰγνάτιον οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας. Αὕτη ἐγράφη ἀπὸ τὸ Gorice τῆς Δαλματίας, ὅπου ἡ Ρωξάνδρα παρεχείμαζε μετὰ τοῦ συζύγου της, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ νέου ἔτους 1820. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι πλήρης φιλοφρονήσεων διὰ τὸν μητροπολίτην, τὸν πρίγκιπα Καρατζᾶν, τὸν Μόστραν καὶ τὴν σύζυγόν του, ἡ ὁποία εἶχε προσφάτως ἀπελευθερωθῆ ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ Ἀλῆ ἐνεργείαις τοῦ Καποδίστρια. «Ἐλπίζω - γράφει — ὅτι ἡ κυρία Μόστρα εὑρίσκει τὴν Ἰταλίαν προτιμοτέραν ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὅτι ὁ σύζυγός της θὰ εὕρῃ τὸ ἔτος 1820 πλέον εὐχάριστον ἀπὸ

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 40 (= II, ἀρ. 90).

[2] Αὐτόθι, Ε' 49 (= II, ἀρ. 97). Ἰδὲ περίληψιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἰς Σ. Β. Κουγεα, ἔνθ ἀνωτ., σ. 365 366.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ προηγούμενα». Καὶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν—ὅπως καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην—δὲν λησμονεῖ τὸν Καποδίστριαν, τὸ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐνδιαφέρον της παραμένει ἀμείωτον [1].

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται σαφῶς, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε καὶ τυπικῶς καὶ οὐσιαστικῶς ἡ ψυχὴ τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας. Ὁ πανίσχυρος καὶ πολυάσχολος Καποδίστριας τὸν Ἰγνάτιον προβάλλει ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀλ. Βασιλείου ἐπιστολῇ του προστάτην καὶ πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας καὶ παρὰ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον του καὶ τὰς πρωτοβουλίας του ζητεῖ πάντοτε εὐσεβάστως τὴν ἔγκρισιν, τὴν γνώμην ἢ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ μητροπολίτου. Ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς, ἡ Ρωξάνδρα Στούρδζα—Edling, ὁ Baader, οἱ ἔφοροι τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν, πᾶς τις ἄλλος ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ἐργαζόμενος, ἐθεώρουν χρέος των νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὸν Ἰγνάτιον τὰ ἐπιτεύγματά των, νὰ ὑποβάλλωσι τοὺς λογαριασμοὺς καὶ νὰ λαμβάνωσιν ὁδηγίας καὶ κατευθύνσεις. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑπότροφοι τῆς Ἑταιρείας ἐν Γερμανίᾳ ἀπηυθύνοντο συχνάκις πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀναφέροντες τὰ τῶν σπουδῶν των ἢ ζητοῦντες αὔξησιν τῆς ἐπιχορηγήσεως ἢ παράτασιν τῆς ὑποτροφίας των ἢ ἄλλο τι. Τοιαύτας ἀναφορὰς ὑποτρόφων πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀπαντῶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γλαράκη ἐκ Γοττίγγης ἀπὸ 18/30 Δεκεμβρίου 1812 [2] καὶ ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1819 [3] καὶ τοῦ Κυρίλλου Λιβερίου ἐκ Γοττίγγης ἐπίσης ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1820 [4].

Εἶναι προφανές, ὅτι ἄνευ τῆς ὁλοψύχου συνεργασίας τοῦ Καποδίστρια ἐλάχιστα θὰ ἐπετυγχάνοντο εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς ἐθνικῆς διαφωτίσεως. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ἐν τῷ σχήματι τοῦ Ἰγνατίου εὑρέθη ἡ κατάλληλος καὶ ἔγκυρος προσωπικότης, ἥτις, ἐξασφαλίσασα τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ὁμογενῶν καὶ τῶν φιλελλήνων τῆς Εὐρώπης, ἠδυνήθη νὰ προσφέρῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν συνεργατῶν του περὶ τὴν Φιλόμουσον Ἑταιρείαν, κυρίως τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν Ἑλλήνων ἐν Εὐρώπῃ, ὑπῆρξε βεβαίως πολύτιμον καὶ χρησιμώτατον εἰς τὸ ὑπόδουλον ἔθνος. Πολλοὶ τῶν μετεκπαιδευθέντων ἐν Εὐρώπῃ νέων κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρωτηγωνίστησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτήν. Ἐν τούτοις, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς κατέκρινε τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἀπεδοκίμασεν ἐπανειλημμένως τοὺς πρωτεργάτας αὐτοῦ, μηδὲ τοῦ Ἰγνατίου ἐξαιρουμένου, διότι ὑπέθεσεν ὅτι ὁ ἔρανος τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας μεταξὺ τῶν εὐπόρων Ἑλλήνων

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 73 (=II, ἀρ. 114).

[2] Σπ. Παπαγεωργιου, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετ. Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, ΙΓ' (1917), σ 212-213.

[3] Αὐτόθι, σ. 217.

[4] Αὐτόθι, σ. 241-242. Περὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ ὑποτρόφων τῆς Ἑταιρείας ἰδὲ καὶ τὰς πρὸς Ἰγνάτιον ἐπιστολὰς τοῦ Ἀθ. Βογορίδου ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1820 ἐκ Παρισίων καὶ τοῦ Ν. Ζερβοῦ ἐκ Σταμπόλης ἀπὸ 13/25 Ἀπριλίου 1820. (Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 222 καὶ 225-226).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ τῶν ξένων φιλελλήνων θὰ ἐστέρει τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν του γυμνάσιον τῆς Χίου τῆς συνδρομῆς τῶν «ἀλλογενῶν». Ἀπεδοκίμασεν ἐπίσης τὴν συγκόλλησιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πηλίου, τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Χείρωνος καὶ ἐκφράζεται μετ' ἀγανακτήσεως κατὰ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ τοῦ ἐμπνευστοῦ τῆς συγκολλήσεως ταύτης, ὃν ἀποκαλεῖ εἰρωνικῶς «πουτσολέντην» [1] καὶ «Μουσαγέτην», λαμβάνων τὸν ὅρον ἐκ τῆς ἐγγραφῆς ἐπὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ ἀπονεμομένου εἰς τοὺς εὐεργέτας τοῦ γυμνασίου τοῦ Πηλίου [2]:

«...Ὁμοίως λυπηρὰ εἶναι καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ μωροῦ Μουσαγ. τῆς ὁποίας καὶ σκοπὸς ἦτο καὶ ἀποτέλεσμα θέλει εἶσθαι ἡ ματαίωσις τῆς πρὸς τοὺς Χίους μόλις ἀρχομένης παρὰ τῶν ἀλλογενῶν δωροφορίας. Τὸ ἔργον εἶναι μεγάλης ἀγανακτήσεως ἄξιον καὶ χρειάζεται θεραπείαν. Δὲν ἐξεύρω ἂν εἶναι ἀρκετὴ ἡ τὴν ὁποίαν σ' ἔπεμψα σχεδιασμένη ὡς παρὰ τῶν Χίων ἐπιστολή. Ἐκεῖθεν ἀπ' Ἀθηνῶν ἐχρειάζετο κανένας μὲ νοῦν νὰ δείξῃ τὴν δικαίαν του ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀλλόκοτον ταύτην καὶ ἀναίσχυντον συγκόλλησιν τῶν Μουσῶν μὲ τὸν Χείρωνα. Ἂν τοῦτο δὲν γενῇ ἐκεῖθεν, συναρίθμησε τὴν σιωπὴν αὐτῶν μὲ τὰ πολλὰ ἄλλα τῆς ἀναισθησίας τοῦ ταλαιπώρου γένους σημεῖα. Ποίαν σχέσιν ἢ ποίαν δόξης συνεισφορὰν ἔχει πρὸς τὰς Ἀθήνας ὁ χειρουργὸς Χείρων ἢ ὁ μαθητής του Ἀχιλλεύς, ὁ ὁποῖος χωρὶς τὴν θείαν τοῦ Ὁμήρου φαντασίαν ἤθελε μένειν ἀνώνυμος! Πρέπει, φίλε, νὰ ἀπορήσω καὶ εἰς τοῦτο· ἐπειδὴ οἱ ἐκεῖθεν συγκροτηταὶ καὶ ἔφοροι τῆς Ἑταιρείας προβάλλουσιν εἰς τοὺς συνδρομητὰς δακτυλίδιον μὲ γλαῦκα καὶ ἐπιγραφὴν Φιλομούσων, καὶ ὄχι τι πλέον, διὰ τί σεῖς δέχεσθε αὐτοῦ δακτυλίδιον καλπιζάνικον. Ἦτο δίκαιον, μὲ φαίνεται, νὰ ζητήσετε ἀπὸ τὸν ἀναίσχυντον παραχαράκτην τὸ ἀπὸ τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν κηρυττόμενον δακτυλίδιον, καὶ ὄχι ἄλλο. Ἡ ἀποδοχή σας δικαιώνει τὴν κιβδηλείαν του καὶ θέλει ἀναγκάσειν ἴσως καὶ τοὺς ἀθλίους ἐφόρους εἰς σιωπὴν διὰ τὸν φόβον τῆς ἀποτυχίας τῶν δώρων. Τὸ Musentreiber Μουσηλάτης εἶναι ἄξιον τοῦ ἐπινοήσαντος καὶ ἐξηγήσαντος Ὀνηλάτου Eseltreiber». (Ἀδ. Κοραῆς πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου 1814) [3].

Ὅταν δὲ ἔλαβε γνῶσιν προκηρύξεών τινων ἐκδοθεισῶν ἐν Μονάχῳ ὑπὲρ τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας, ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν δυσαρέσκειάν του εἰς ἐπιστολὴν ἀπὸ 4 Ἀπριλίου 1815 πρὸς τὸν φίλον του Ἀλέξ. Βασιλείου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπιτίθεται σφοδρῶς κατὰ τοῦ Γαζῆ, μὴ φειδόμενος καὶ τοῦ μητροπολίου Ἰγνατίου, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς ἐπιπόλαιον. «...Ὁ Πουτσολέντης, ἂν εἶχε μυελὸν εἰς τὸ κολοκύνθιόν του, δὲν ἤθελεν ἀναμίξειν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος ἡμῶν τοὺς ἀλλογενεῖς. Εἶναι γελοῖον, ἢ μᾶλλον ἀξιοδάκρυτον, νὰ τυπώνωσιν οἱ Μοναχιανοὶ προσκλήσεις καὶ συστα-

---

[1] Puzzolente, ἰταλ. = βρωμιάρης.

[2] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β'. 492.

[3] Αὐτόθι, σ. 465-466.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τικὰ γράμματα περὶ ὑποθέσεων ἑλληνικῶν. Λυποῦμαι μάλιστα νὰ βλέπω τὸνομά σου ἀνακατωμένον καὶ ἄκοντος. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ ὁ αὐτοῦ εὑρισκόμενος ἱεράρχης δὲν εἶναι πολλὰ βαθείας κεφαλῆς ἀνήρ, ἐπειδὴ οὔτε τὸν τσαρλατανισμὸν τοῦ Πουτσολέντου αἰσθάνεται, οὔτε τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐπακολουθήματα εἶναι καλὸς νὰ ζυγίσῃ. Φοβοῦνται τὰς ἐνδεχομένας ὑποψίας τῶν Σκυθῶν· καὶ ὅμως ἀνασμίγουσιν εἰς γράμματα τυπωμένα δημόσιον ὄνομα τοῦ C.D.I.[1] Ὑπομονή»[2].

Καθ' ὃν χρόνον ἱδρύθη καὶ ἔδρα ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία, ἐγεννᾶτο συγχρόνως καὶ ἠνδροῦτο καὶ ἡ μυστικὴ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωσις τῶν Ἑλλήνων, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ποία ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο ἑταιρειῶν; Πολλοὶ συγγραφεῖς Ἕλληνες καὶ ξένοι εὑρίσκουν ἄμεσον σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀργανώσεων. Ὁ Γάλλος διπλωμάτης Αὔγουστος de la Garde-Champonas, ὅστις εὑρίσκετο ἐν Βιέννῃ τὸ 1814 καὶ εἶδεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Καποδίστριαν νὰ πρωτοστατῇ εἰς τὸν ἔρανον μεταξὺ τῶν ξένων ἡγεμόνων, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Καποδίστριας εἰργάζετο τότε ὑπὲρ πολιτικῆς ὀργανώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸν θρησκευτικὸν ἐκεῖνον τύπον τὸν ἐξασφαλίσαντα τὴν ἐπιτυχίαν της καὶ τῆς ὁποίας ὁ ἴδιος ἦτο ἡ ἀόρατος ἀρχὴ μέχρι τοῦ 1820[3]. Ὁ ἡμέτερος Α. Πολυζωΐδης πιστεύει ἀδιστάκτως ὅτι «ἀπὸ τῆς εἰρημένης Φιλομούσου προέκυψεν ἀμέσως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία»[4], τῆς αὐτῆς δὲ γνώμης ἦτο καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Μιχαὴλ Οἰκονόμου, γράψας ὅτι ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων «παρὰ προσδοκίαν παρήγαγεν ἕτερον πρώιμον ἢ μᾶλλον πρόωρον προόδου βῆμα [τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν]»[5]. Φαίνεται ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἱδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας διέδιδον ἐξεπίτηδες εἰς τοὺς ὀπαδούς των πλὴν τῶν ἄλλων ὑπερβολῶν καὶ ὅτι ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων δὲν ἦτο εἰμὴ διακλάδωσις τῆς ἰδικῆς των καὶ ὅτι τὰ πρόσωπα τὰ ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν πρώτην ἦσαν οἱ ἀθέατοι ὑποκινηταὶ τῆς δευτέρας[6].

---

[1] Ἐννοεῖ βεβαίως τὸν Ἰω. Καποδίστριαν.

[2] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β', 492.

[3] ΔΙΕΕ, τόμ. 9 (1926), σ. 520.

[4] Α. Πολυζωΐδου, Τὰ Νεοελληνικά, Β', 180.

[5] Μ. Οικονομου, Ἱστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας ἢ ὁ ἱερὸς τῶν Ἑλλήνων ἀγών. Ἐν Ἀθήναις 1873, σ. 60.

[6] A. Papadopoulos-Vretos, Mémoires biographiques-historiques sur le président de la Grèce le comte J. Capodistrias. Paris 1837, τόμ. 1, σ. 61-62. Αὐτὸς οὗτος ὁ Καποδίστριας ἠδυνήθη νὰ διαπιστώσῃ ὅτι πράγματι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας «προσείλκυον πλῆθος προσηλύτων βεβαιοῦντες αὐτοὺς ὅτι ἡ ἐν Βιέννῃ ἐγκαινιασθεῖσα συλλογὴ συνδρομῶν ὑπὲρ τῶν ἱδρυμάτων δημοσίας ἐκπαιδεύσεως σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος μέσῳ μυστικῆς ἑταιρείας καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἐνέκρινε καὶ ἐνεθάρρυνε τὸ ἔργον τοῦτο». Ἐν τούτοις καὶ ὁ Καποδίστριας ἠναγκάσθη ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ σύστασις τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλ' οὐδὲν τούτων συνέβαινε πράγματι. Οὔτε ὁ Καποδίστριας, οὔτε ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξαν ποτὲ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν ἐκτάσει περαιτέρω. Ἀντιθέτως, ἐπανειλημμένως ἀπεδοκίμασαν τὸ ἔργον καὶ τοὺς πρωτεργάτας αὐτῆς [1]. Ἐπίστευον ἀμφότεροι, ὅτι ἡ ἐθνικὴ παλιγγενεσία θὰ προκύψῃ ὡς ὥριμος καρπὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἐξύψωσιν τῶν Ἑλλήνων [2]. Διὸ καὶ ἐπεδίωξαν μετὰ ζήλου καὶ εἰς μέγα πλαίσιον τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς εἰς τὴν εὐρεῖαν μᾶζαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ ὑπόλοιπα, τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν κρατικὴν σύνταξιν τῶν Ἑλλήνων κατέλιπον εἰς τὴν δύναμιν τοῦ χρόνου. Νομίζω ὅτι ὀρθότερον παντὸς ἄλλου ἔκρινε τὴν Φιλόμουσον Ἑταιρείαν καὶ τὸ ἔργον της ὁ Alph. Rabbe, ὁ συγγραφεὺς τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ δίτομον βιβλίον τοῦ φιλέλληνος Maxime Raybaud, βασιζόμενος εἰς τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέσχεν αὐτῷ ὁ Μιχ. Σχινᾶς: «Cette association respectable proposa de créer un fonds pour entretenir dans les meilleurs universités de l' Europe, les jeunes professeurs qui se destinaient à aller chercher des lumières, pour les propager ensuite chez eux, en venant occuper les chaires dans les écoles Grecques. Telles étaient les vues et les plans de la société des philomuses; elle abandonnait le reste à la marche féconde du temps et à la force des choses, qui ne pouvaient manquer de changer tôt ou tard les destinées de la nation Grecque» [3].

Ι'.

Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΕΝ ΠΙΖΗ

Ὁ Ρήγας Παλαμήδης εἰς τὸ περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου σημείωμά του [4] δίδει τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ μητροπολίτης μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἐκ Βουκουρεστίου «ἔλαβεν ἄδειαν χάριν τῆς ὑγείας του» νὰ περιέλθῃ τὴν Εὐρώπην καὶ εὗρῃ κλῖμα κατάλληλον...

ἐν Βιέννῃ καὶ ὁ ὑπὲρ αὐτῆς γενόμενος ἔρανος ὑπῆρξε μία τῶν τυχαίων ἀφορμῶν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς μυστικῆς ἑταιρείας. (Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 97).

[1] Ε.Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας καὶ Ἰω. Καποδίστρια περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος (1821). Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ', (1956), σ. 155 κέ.

[2] Αὐτόθι, σ. 174 κέ.

[3] MAX RAYBAUD, Mémoires..., τόμ. 1 σ. 174. Ἰδὲ παραλλήλως καὶ τὰς εὐμενεῖς κρίσεις τοῦ A. Rabbe περὶ Ἰγνατίου (Αὐτόθι, σ. 108).

[4] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ' 121 (=II, ἀρ. 280).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἔλαβε τὴν καλυτέραν ὑποδοχὴν καὶ μεγάλας τιμὰς ἀπὸ τὰς κατὰ τόπους κυβερνήσεις καὶ ἀρχάς. Ἐγνωρίσθη μὲ τὰ πλέον ἔνδοξα πρόσωπα, μετὰ πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ σοφῶν καὶ ἐγνωσμένων φιλελλήνων καὶ πάσης τάξεως ὁμογενῶν ἐν Εὐρώπῃ. Μετὰ τὴν περιοδείαν του ἔκλεξεν ὡς κατάλληλον κλῖμα καὶ ἥσυχον τόπον τὴν Πίζαν, ἠγόρασε λαμπρὰν οἰκίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταβιώσῃ ἐκεῖ...». Περὶ περιοδείας τοῦ Ἰγνατίου εἰς Εὐρώπην δὲν ὑπάρχουσιν οὐδαμόθεν ἐνδείξεις. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ἀφοῦ ἐν Βιέννῃ «διέτριψε χρόνον ἱκανόν»[1] ἀπῆλθε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1815 εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους. Δὲν εἶναι σαφὲς πότε ἀκριβῶς μετῴκησεν εἰς Πίζαν ὁ Ἰγνάτιος, ἀλλ' ὁπωσδήποτε εὑρίσκετο εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1815, ὁπότε ἐπεκοινώνησε δι' ἐπιστολῆς μετὰ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ εἰς Βιέννην. Ἐκ τῆς ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1815 ἀπαντήσεως τοῦ τελευταίου τούτου, γεγραμμένης εἰς ὕφος οἰκεῖον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμνήσθη μετὰ νοσταλγίας τῶν πλουσίων ἐδεσμάτων τῆς τραπέζης τοῦ Ἰγνατίου, εἰς τὴν ὁποίαν πολλάκις μετὰ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου παρεκάθητο, γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν φίλων τούτων ἦτο μᾶλλον πρόσφατος[2].

Ἀλλὰ διατὶ ἐγκατέλειψε τὴν Βιέννην; Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πηγὰς γίνεται μνεία, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Πίζαν χάριν τοῦ ἠπίου κλίματος καὶ τοῦ ἡσύχου κοινωνικοῦ βίου αὐτῆς. Δικαιούμεθα ὅμως νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ δι' ἄλλους λόγους δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ οὗτος ἐν Βιέννῃ, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὁποίας δὲν ἦτο εὐχάριστος ἡ παρουσία του. Εὑρισκόμενος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου, θεωρούμενος ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας ὡς ἀνήκων εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Τσάρου[3], διατελῶν εἰς στενὴν μετὰ τοῦ Καποδίστρια ἐπαφὴν καὶ ἀσχολούμενος δραστηρίως εἰς τὰ προβλήματα τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τρόπον ἀπάδοντα πρὸς τὴν δεδηλωμένην αὐστριακὴν πολιτικήν, ἦτο φυσικὸν νὰ προκαλέσῃ τὰς ὑποψίας τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας, ἥτις, ὡς εἴδομεν, παρηκολούθει αὐτὸν συστηματικῶς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Βιέννην.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο καθίστα βεβαίως τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Βιέννης τοῦ Μέττερνιχ λίαν πνιγηρὰν εἰς τὸν Ἰγνάτιον· διὸ καὶ ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ μετοικήσῃ εἰς εἰρηνικώτερον καὶ φιλόξενον τόπον. Εἰς βιογραφικὸν περὶ Δ. Μόστρα σημείωμα, δημοσιευθὲν ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κερκύρας «Πατρὶς» τῆς 4 Νοεμβρίου 1850, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς εἴδησις: «οὗτος (ὁ Μόστρας) μετὰ τοῦ Ἰγνατίου μετέβη προσκαίρως εἰς Βιέννην, ἔπειτα δὲ εἰς λιμένα εἰρήνης ἀνεχώρησαν εἰς Πίσαν, προσκληθέντες ὑπὸ τῆς ἠπιότητος τοῦ κλίματος καὶ τῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τῆς πρὸς σπουδὰς φήμης τῆς πόλεως, ὑπὸ τῆς ἐγγύ-

---

[1] Ἀπολογία Ἱστορικὴ καὶ Κριτική, σ. 62.

[2] Σπ. Παπαγεωργίου, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία, Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, ΙΓ' (1917), σ. 203.

[3] M. - H. Weil, Les dessous du Congrès de Vienne, 1, 618.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τητος αὐτῆς πρὸς τὸ παραθαλάσσιον Λιβοῦρνον καὶ ὑπὸ τῶν εὐκόλων καὶ συχνῶν συγκοινωνιῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος». Κατὰ ταῦτα, ἡ φιλελευθέρα κυβέρνησις τῆς Τοσκάνης καὶ ἡ εὐχερὴς ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων λόγων, οἵτινες ὤθησαν τὸν Ἰγνάτιον νὰ ἐκλέξῃ τὴν Πίζαν ὡς τόπον ὁριστικῆς διαμονῆς.

Ἐν Πίζῃ ἐγένετο εὐμενέστατα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης καὶ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς συνοδείας του εἰς ἰδιόκτητον οἰκίαν, ἥτις, ὡς θὰ ἴδωμεν, μετεβλήθη συντόμως εἰς ἑλληνικὸν κέντρον καὶ καταφύγιον τῶν ἐν Πίζῃ καὶ Ἰταλίᾳ σπουδαζόντων Ἑλλήνων.

Τὸ ἔργον τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ὁ Ἰγνάτιος ἐν Βουκουρεστίῳ ἐνισχύων τοὺς φιλομαθεῖς νέους ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς [1] καὶ ἐξηκολούθησεν ὑπὸ ἄλλην μορφὴν ἐν Βιέννῃ, συνέχισε μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐν Πίζῃ. Τὴν σημασίαν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου κατενόει ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ Κοραῆς, ὅστις, ἐγκαταλείψας τοὺς παλαιοτέρους δισταγμούς, ἐτίμα νῦν καὶ ἐθαύμαζεν ἀνυποκρίτως τὸν μητροπολίτην ἀποκαλῶν αὐτόν, ὡς εἴπομεν ἤδη, «καύχημα τοῦ γένους μας» [2].

Ὡς πρόεδρος τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας ὁ Ἰγνάτιος παρηκολούθει πατρικῶς τοὺς ὑποτρόφους της καὶ ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν ἐκθέσεων τῆς ἐπιδόσεως καὶ διαγωγῆς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Αὐτὸς ὁ Καποδίστριας παρεῖχεν εἰς αὐτὸν πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ σπουδαζόντων Ἑλληνοπαίδων καὶ ἐξέφραζε τὴν ἱκανοποίησίν του, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶχον κηδεμόνα καὶ σύμβουλον τὴν πανιερότητά του [3]. Διὸ καὶ βραδύτερον, ὅτε τὰ τῆς μορφώσεως τῶν ὑποτρόφων τῆς Φιλομούσου δὲν ἔβαινον καλῶς ἐλλείψει καταλλήλου ἐποπτείας [4], ὁ Καποδίστριας ὑπεχρέωσε [πάντας τοὺς ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζοντας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χώραν ταύτην καὶ νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς Πίζαν, ἵνα τελῶσι προφανῶς ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν καὶ προστασίαν τοῦ Ἰγνατίου [5].

Διὰ νὰ δύναται νὰ καλύπτῃ τὰς ὁλονὲν αὐξούσας δαπάνας τῶν ὑποτρόφων του, ὁ Ἰγνάτιος προσεπάθησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν ἔρανον ὑπὲρ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ του ἔργου εἰς ὅσον οἷόν τε πλείονας Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι, παρωθούμενοι ὑπὸ εὐγενῶν φιλελλήνων, ἐδεικνύοντο πρόθυμοι νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἔργον τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας. Οὕτως ἐνέγραψεν, ἐν Βιέννῃ ἔτι ὤν, μέλη τῆς Ἑταιρείας ἑκατὸν εἴκοσι καὶ πλέον Ἄγγλους καθ'

---

[1] ΛΕ, 1811, σ. 90-91.

[2] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), τόμ. Γ', σ. 819.

[3] Ἐπιστολὴ Ἰω. Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Βιέννης ἀπὸ 14/26 Δεκεμβρίου 1815. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 24 (=ΙΙ, ἀρ. 78).

[4] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 226. (Ἐπιστολὴ Νικολάου Ζερβοῦ πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Σταμπόλης ἀπὸ 13/25 Ἀπριλίου 1820). Πρβλ. Σ. Κουγεα, Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς Ἰφιγενείας τοῦ Goethe. Ἑλληνικά, Ε' (1932), σ. 381.

[5] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 241. (Ἐπιστολὴ Κυρίλλου Λιβερίου πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Γοττίγγης ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1820).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπόδειξιν τοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας φίλου του καὶ γνωστοῦ φιλέλληνος Ριχάρδου Church. Ὁ Δημήτριος Γ. Σχινᾶς, συναντηθεὶς καὶ συνομιλήσας μετὰ τοῦ Church ἐν Φλωρεντίᾳ, ἔγραφε πρὸς Ἰγνάτιον τῇ 1/12 Ἰανουαρίου 1816: «Ὁ κατάλογος, μὲ εἶπε, τῶν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα Ἄγγλων ἑταίρων, ὁ ὁποῖος ἄργησεν εἰς Βιέννην διὰ τὰς περιστάσεις, ἐστάλη ἤδη δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ νὰ συνάξῃ τὴν καταβολὴν καὶ τοῦ τρέχοντος ἔτους καὶ τοῦ παρελθόντος, πολλαπλασιαζόμενος καὶ ἐκεῖ καὶ ὅπου ἀλλοῦ ἤθελεν εὕρει φιλέλληνας ὁ θερμουργὸς ὑπὲρ πατρίδος τῆς θετῆς καὶ ἀκάματος Church»[1].

Τὸ σύστημα τῶν ὑποτρόφων, εἰς τὸ ὁποῖον τοσαύτην σημασίαν ἀπέδιδεν, ἠθέλησεν ὁ Ἰγνάτιος νὰ ἐνισχύσῃ εἰσάγων τοῦτο εἰς τὰς εὐπόρους ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Εὐρώπης. Ἐσώθη μέχρις ἡμῶν μακρὰ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐν Λιβόρνῳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας προκήρυξις τοῦ Ἰγνατίου ἀπὸ 5/17 Ἰανουαρίου 1816, ἥτις ἀποτελεῖ ἀληθὲς κάτοπτρον τῶν περὶ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἀντιλήψεων αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου, ἀφοῦ διεκήρυξε πρῶτον, ὅτι «ἡ ἀναγέννησις τῶν Ἑλλήνων ἄρχισε μὲ τὸν τρέχοντα δέκατον ἕνατον αἰῶνα ὑπὸ οἰωνοὺς πολλὰ αἰσίους» καὶ ὅτι οἱ φιλόκαλοι καὶ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι, χαίροντες διὰ τὴν ἀναγέννησιν ταύτην, βοηθοῦν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ τὴν κλίσιν ταύτην τοῦ γένους πρὸς τὸν φωτισμόν, ἐκάλει τοὺς ἐπιτρόπους νὰ διαθέσουν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐκκλησίας ποσόν τι χρημάτων πρὸς ἐκπαίδευσιν χρηστοήθων Ἑλλήνων, ἀποφασισμένων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς διδάσκαλοι, ἀφοῦ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ πρὸς ἀγορὰν βιβλίων διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο θὰ ἠδύναντο κατὰ τὴν γνώμην του νὰ πράξωσιν ἐκ τῶν ἰδίων πόρων πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ νῆσοι, ἐὰν εἶχον τὸν πατριωτισμόν, τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν σταθερότητα τῶν Χίων, οἱ ὁποῖοι, παρακινηθέντες ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου συμπολίτου των Κοραῆ, προέβλεψαν διὰ τὴν πατρίδα των καὶ διδασκάλους καὶ βιβλία. Ἐφ' ὅσον ὅμως οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ οἱ πλούσιοι καὶ προεστῶτες, ἐξ ἀμαθείας δὲν πράττουσι τοῦτο, ὀφείλουσιν οἱ ἐν Εὐρώπῃ διαβιοῦντες Γραικοὶ νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Καταλήγων σημειοῖ, ὅτι τὴν καταφατικὴν εἰς τὴν πρότασίν του ἀπάντησιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Λιβόρνου θὰ χρησιμοποιήσῃ ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Εὐρώπης[2].

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ζητεῖ τὴν θυσίαν ταύτην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Λιβόρνου διὰ πέντε μόνον ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ 1821. «Ἐπιθυμῶ δὲ ἔτι μᾶλλον, διὰ νὰ μὴ λάβῃ ἡ πατρὶς χρείαν περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ τὸ πενταετὲς διάστημα, ἀλλὰ νὰ

---

[1] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 207. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς μανθάνομεν, ὅτι ὁ Church ἀναλαβὼν νὰ συντάξῃ ὑπόμνημα πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἀναφερόμενον εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν τῶν Ἰονίων Νήσων, ἐζήτησε πληροφορίας παρὰ τοῦ Ἰγνατίου.

[2] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ' 121 (=II, ἀρ. 82).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐνθυμῆται μόνον, ὅτι πρῶτοι οἱ ἐν Λιβόρνῳ Γραικοὶ ἔλαβον πρόνοιαν δι' αὐτὴν εἰς ἕνα καιρόν, καθ' ὃν εἶχε τὴν μεγαλυτέραν χρείαν...». Τυχαίως ἆρά γε ἔθεσε τὸ ὅριον τοῦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Λιβόρνου ὁ Ἰγνάτιος; Θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι τὸ 1821 εἶχεν ὁρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων του, τῶν ἐργαζομένων διὰ τὴν πνευματικὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἔθνους, ὡς τὸ τέρμα τῆς προπαρασκευῆς. Ὑποθέτω μᾶλλον, ὅτι ὁ διορατικώτατος ἱεράρχης, γνωρίζων καλῶς τὴν διεθνῆ κατάστασιν καὶ οἱονεὶ προφητεύων, προέβλεπεν ἐγγίζουσαν τὴν ἐθνικὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἢ δι' ἑνὸς νέου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου[1] ἢ καὶ δι' ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐκκλήσεως τοῦ Ἰγνατίου ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Λιβόρνου ἀπεφάσισε διὰ τῶν ἐπιτρόπων Μιχαὴλ Ροδοκανάκη, Χ. Ραζῆ, Μιχαὴλ Πετροκοκκίνου καὶ Κωνσταντίνου Κόνιαρη νὰ ἀναλάβῃ ἐπὶ τετραετίαν τὴν δαπάνην τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας τριῶν ὁμογενῶν νέων ἐξ Ἀθηνῶν, Ἰωαννίνων καὶ Χίου, ἐκάλεσε δὲ τὰς σχολὰς τῶν πόλεων τούτων νὰ ὑποδείξωσι τοὺς ἀξίους μετεκπαιδεύσεως νέους[2]. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, καίτοι δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω στοιχεῖα, ὅτι, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεώς του ὑπὸ τῶν ἐν Λιβόρνῳ Ἑλλήνων, ὁ μητροπολίτης ἀπετάθη καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Εὐρώπης ζητῶν τὰ αὐτά. Τὸ πάθος του διὰ τὰ σχολεῖα καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ὑπῆρξεν ἀνικανοποίητον. Καὶ οὐ μόνον τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ σχολήν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας τοσοῦτον εἰργάσθη, ἐξηκολούθησε νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ ἐνισχύῃ ἐν συνεχείᾳ μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως[3], ἀλλὰ καὶ νέων σχολείων τὴν ἵδρυσιν ἐσχεδίαζε καὶ ἐπεδίωκε καὶ δὴ ἐν τῇ ὑποδούλῳ Ἑλλάδι. Εἴπομεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1815 εἶχε καταρτίσει σχέδιον ἱδρύσεως σχολείου ἐν Μάνῃ, ὁμοίου πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πηλίου, ὅπερ σχέδιον ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν Λιμπέριον Π. Μπενάκην, πρόξενον τότε τῆς Ρωσίας ἐν Μπαρλέττᾳ. Ἀλλ' ὁ Μπενάκης, ὡς ἐλέχθη, δὲν ἀπεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦτο εἰμὴ μετὰ πολλῶν δισταγμῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου 1816 ν. ἡ. ἐπιστολῆς αὐτοῦ[5]. Ἐκ τῆς ὅλης διατυπώσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης συνάγεται, ὅτι ἀμφο-

---

[1] Τὸν νέον ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἐθεώρει ἀναπόφευκτον ὁ Ἰγνάτιος. (Weil, ἔνθ' ἀνωτ. 1,618).

[2] ΛΕ, 1816, σ. 199-204. Πρβλ. Μαν. Γεδεων, Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ γένους ἡμῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔτη. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. Η' (1887-1888), σ. 367.

[3] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 221. (Ἐπιστολὴ Α. Βογορίδου πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1820).

[4] Ἰδὲ περὶ αὐτοῦ πλείονα εἰς Σ. Β. Κουγεα, Ὁ Μητροπολίτης Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Ἰγνάτιος ὁ Τζαμπλᾶκος. Πελοποννησιακά, τόμ. Β' (1957). σ. 152.

[5] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 205 κέ. (ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 17). Ὁ Παπαγεωργίου ἐδημοσίευσε τὰ ἔγγραφα μετὰ πολλῶν σφαλμάτων ὡς ἐν προκειμένῳ, διὸ καὶ ὀφείλει ὁ χρησιμοποιῶν ταῦτα νὰ ἀνατρέχῃ εἰς τὰ αὐθεντικά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τέρους, τόν τε Ἰγνάτιον καὶ τὸν Μπενάκην, ἀπησχόλει τὸ θέμα τῶν ἀπαραιτήτων προφυλάξεων, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν, ἵνα μὴ ὑποπτευθῶσιν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί, ὅτι ἡ πρωτοβουλία τῆς συστάσεως τοῦ σχολείου προήρχετο ἔξωθεν, ἐκ τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας.

Διορατικὸς καὶ πραγματιστὴς ὡς ἦτο ὁ Ἰγνάτιος, διῃσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως ναυτικῆς σχολῆς εἰς Ὕδραν, τὸ ναυτικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Νερουλοῦ, πρωθυπουργοῦ (ἄγα) τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Μιχαὴλ Σούτσου, δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 27 Ὀκτωβρίου 1820 νὰ ἀναλάβῃ τὴν συντήρησιν καλοῦ τινος μαθητοῦ, τὸν ὁποῖον προώριζεν ἵνα διδάξῃ τὴν ναυτικὴν τέχνην εἰς τὴν Ὕδραν. «...Πλὴν εἶναι ἄλλος καλὸς μαθητὴς ὡς ὁ Πραΐδης, τοῦ ὁποίου τὰ ἔξοδα ἔκαμα ἐγὼ πρὸ χρόνων καὶ τὸν ἐγύμνασα καλὰ εἰς Μαθηματικά, Φυσικὴν καὶ Ἀστρονομίαν μὲ σκοπὸν διὰ νὰ τὸν στείλω ἔπειτα εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ διδαχθῇ τὴν Ναυτικὴν καὶ νὰ διδάξῃ εἰς τὴν Ὕδραν, ὅπου ἠμπορεῖ νὰ συσταθῇ τοιοῦτον σχολεῖον. Αὐτὸν ἂν ἠμπορῇς νὰ ἀναλάβῃς καὶ νὰ τοῦ προμηθεύσῃς τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, εὐεργετεῖς τοὺς θαλασσινούς μας, διότι ἐγὼ τώρα ἔμεινα μόνον μὲ τὸ ἐτήσιον...» [1].

Συνεπὴς πρὸς τὰς ἰδέας του, τάς τε παιδαγωγικὰς καὶ τὰς γλωσσικάς, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἐκ Πίζης νὰ ἐνισχύῃ καὶ νὰ προστατεύῃ τὸ ἐπίσης πνευματικόν του τέκνον Ἑρμῆν τὸν Λόγιον, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1816 ἀρχομένου ἐπανεξεδόθη ὑπὸ Θεοκλήτου Φαρμακίδου καὶ Κ. Κοκκινάκη. Χάρις εἰς τὰς συστάσεις καὶ τὰς προτροπάς του, τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐνισχύθη οἰκονομικῶς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ ἐκ τῶν συντακτῶν του Ἀθ. Βογορίδης ἠδυνήθη νὰ γράψῃ πρὸς αὐτὸν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1820: «...ὅσον διὰ τὸ χρηματικὸν εἶναι ἀσφαλισμένον διὰ τὸ μέλλον. Εἴθε μόνον καὶ οἱ λόγιοι νὰ συνεισφέρουν κατ' ἀξίαν τὰς ἐδικάς των συνδρομάς» [2]. Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπανελάμβανε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1820 καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ Κοκκινάκης: «Ἀφ' ἧς ὥρας ἠξιώθην τῆς πανιέρου σου ἐπιστολῆς, εὐλογία Κυρίου ἐπέλαμψε καὶ εἰς τὸν Ἑρμῆν καὶ εἰς ἐμὲ τὸν πρὸ πολλοῦ ὑπὸ πενίας καὶ λύπης καὶ ἀπελπισίας κατατυραννούμενον ἐκδότην αὐτοῦ... Τῆς πανιερότητός σου αἱ βάσιμοι συστάσεις διόλου μὲ ἠσύχασαν. Λόγους εὐγνωμοσύνης οὔτε ἠξεύρω νὰ συνθέσω κατ' ἀξίαν, οὔτε ἡ μετριοφροσύνη σου ὑποφέρει· τοῦτο μόνον σὲ παρακαλῶ, σεβασμιώτατε μητροπολῖτα, νὰ μὲ τιμήσῃς, συναριθμῶν με εἰς τὸν χορὸν τῶν εὐπειθεστάτων τέκνων σου καὶ μέχρι θανάτου εἰλικρινεστάτων φίλων σου... Ἀπὸ τὴν πανιερότητά σου δὲν τὸ βαστάζει ἡ

---

[1] ΔΗΜ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗ, Δύο ἐκ Πίζης τῶν ἐτῶν 1819 καὶ 1820 ἀνέκδοτοι περὶ Καποδιστρίου ἐπιστολαὶ τοῦ πρώην Ἄρτης καὶ εἶτα Οὐγγροβλαχίας μητροπολίτου Ἰγνατίου. Ἰόνιος Ἀνθολογία, (Ζακύνθου), τεῦχ. Αὐγούστου 1930, σ. 9.

[2] ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 220.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καρδία μου νὰ ζητήσω χρήματα, πεπεισμένος ὅτι ἐθυσιάσθης καὶ θυσιάζεσαι διὰ τόσα ἄλλα καλὰ τῆς φίλης πατρίδος...». Παραπονούμενος εἶτα διότι ὁ Καποδίστριας δείκνυται ἀδιάφορος πρὸς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, παρασυρθεὶς πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Π. Κοδρικᾶ καὶ διότι ὁ Ἰω. Καρατζᾶς, ὁ διαμένων καὶ οὗτος ἐν Πίζῃ μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἐκ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας, ἀποφεύγει νὰ συνδράμῃ οἰκονομικῶς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, μολονότι πράττει τοῦτο διὰ τὸ ἐν Παρισίοις ἐκδιδόμενον «Μουσεῖον», ἐπάγεται ὡς ἐὰν ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν πραγματικὸν ἰδιοκτήτην τοῦ περιοδικοῦ: «καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες δὲν σέβονται τὴν πανιερότητά σου;»[1].

Φύσει φιλομαθὴς ὁ Ἰγνάτιος ἐφοίτα παρὰ τὴν ἡλικίαν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης, παρακολουθῶν μαθήματα Ἰατρικῆς. «Ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθω καὶ περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἰατρικῶν προόδων σας—ἔγραφεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀθ. Βογορίδης τὴν 6 Ἰουλίου 1817—, σᾶς βεβαιώνω ὡς τόσον, ὅτι ὅσῳ δὲν μάθετε καὶ τὴν γερμανικὴν Ἰατροφιλοσοφίαν, δὲν εἶσθε σίγουρος τοὐλάχιστον ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ἰατρῶν»[2].

Φοιτῶν ὅμως ὁ ἴδιος εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἠδύνατο ἐπιπροσθέτως νὰ παρακολουθῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς προόδους καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν ὑποτρόφων τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας Ἑλλήνων φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διέτριβον ἐν Πίζῃ[3]. Πάντας τούτους συνεκέντρωνεν, ὡς ἡ ὄρνις τοὺς νεοσσοὺς αὐτῆς, ἐν τῷ οἴκῳ του, τὸν ὁποῖον εἶχε καταστήσει κοινὸν καταφύγιον τῶν ἐν Πίζῃ καὶ Ἰταλίᾳ σπουδαζόντων πτωχῶν Ἑλληνοπαίδων, χάριν τῶν ὁποίων ἐδαπάνα τὸ πλεῖστον τῆς συντάξεως, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε παρὰ τῆς Ρωσίας. Παραλλήλως ἐνουθέτει, καθωδήγει καὶ ἐπηρέαζεν αὐτοὺς ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐθνικὰς ἰδέας, ἀλλὰ καὶ εἰς παιδαγωγικὰς καὶ γλωσσικὰς ἀντιλήψεις εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐθεωρεῖτο καὶ κατωνομάζετο ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Π. Κοδρικᾶ ὑπέρμαχος τοῦ Κοραϊσμοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων Κοραϊστῶν[4]. Καὶ ὄχι μόνον οἱ σπουδασταί, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐκεῖθεν διερχόμενοι ὁμογενεῖς εἰς τὸν οἶκόν του εὕρισκον παραμυθίαν καὶ ἀνακούφισιν.

---

[1] Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 238 κέ.

[2] Αὐτόθι, σ. 211. Ἰδὲ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν τοῦ Βογορίδου πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Παρισίων ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1820. (Αὐτόθι, σ. 222-224).

[3] ΝΙΚ. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ἠπειρῶται διδάκτορες τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πίζης. Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἤπειρον (εἰς μνήμην Χρίστου Σούλη), σ. 11-15.

[4] Ἐπιστολὴ Π. Κοδρικᾶ πρὸς Δημήτριον Ποστολάκαν ἀπὸ 5 Νοεμβρίου 1817. (Ἀρχεῖον Δημ. Ποστολάκα ἐν ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Α΄ 41): «.. προσδιορίζοντας ὅμως τὴν μὲ ἀστειότητα ἀνάλυσιν, ὡς ἀπολογίαν ὡρισμένως τῶν εἰς Πίζαν Ἑλλήνων, ὑποπίπτει εἰς ἔγκλημα νομικόν, καθ' ὅτι ἐνδέχεται ἕνας τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι εἶναι Κοραϊσταί, ἔχοντες μάλιστα καὶ ἀρχηγὸν τὸν ὑπέρμαχον τοῦ Κοραϊσμοῦ μητροπολίτην Ἰγνάτιον, νὰ γράψῃ καὶ νὰ διακηρύξῃ ὅτι ψευδῶς ἡ ἀπολογία αὐτὴ ἐπιγράφεται ἐκ μέρους τῶν εἰς Πίζαν Ἑλλήνων καὶ τότε τί ἔχει ν' ἀποκριθῇ ὁ ἐκδότης εἰς αὐτὸ τὸ ἔγκλημα τῆς ψευδεπιγραφῆς;...».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος, ἀκολουθήσας τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Ἰ. Καρατζᾶν φεύγοντα ἐκ Βουκουρεστίου κατὰ τὸ 1818, κατέφυγε, μετὰ μικρὰν διαμονὴν ἐν Γενεύῃ καὶ ἀλλαχοῦ, πρὸς τὸν Ἰγνάτιον εἰς Πίζαν, ἔνθα εὗρε πατρικὴν ὑποδοχήν [1]. Ὁ Ρήγας Παλαμήδης γράφει σχετικῶς εἰς τὰ χειρόγραφα σημειώματά του: «...Ἀπελθόντος δὲ τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ ἐκ Βλαχίας εἰς Εὐρώπην, συνακολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος καὶ φθάσαντες εἰς Πίζαν, ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἐδέχθη τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδᾶτον εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀνεξόδως τρεφόμενον μέχρι τοῦ ἔτους 1821, ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις» [2].

Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῶν τιμώντων καὶ σεβομένων τὸν Ἰγνάτιον συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἰω. Καρατζᾶς, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐν Πίζῃ ἀπὸ τοῦ 1819, συνῆψε στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ μητροπολίτου διατηρηθείσας ἐπ' ἀρκετόν, μέχρι τῆς ὀδυνηρᾶς ῥήξεως τῶν δύο ἀνδρῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ Ἰταλοὶ τῆς Πίζης καὶ γενικῶς τῆς Τοσκάνης, οἱ ἐξέχοντες εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἐτίμων τὸν Ἰγνάτιον καί τινες τούτων κατέφευγον πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες βοηθήματα, δάνεια καὶ ποικίλας χάριτας [3]. Εἷς μάλιστα τούτων, ὁ καθηγητὴς Σεβαστιανὸς Ciampi, ἐκδοὺς τὸ 1816 ἐν Πίζῃ τὸ ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Πλανούδη μεταφρασθὲν ἐκ τῆς λατινικῆς ὄνειρον τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Κικέρωνος, προσεφώνησε τὸ βιβλίον εἰς τὸν Ἰγνάτιον, σημειώσας ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ, ὅτι ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης «οὐδὲν ἄλλο φροντίζει, ἢ ὅπως ἡ Ἑλλὰς πάλιν ἀναθηλήσει, ὥστε ὅλα τὰ αὐτοῦ χρήματά τε καὶ τὰς καθημερινὰς φροντίδας καὶ ὀλίγου δεῖν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν (ἀποτρέποι δὲ ὁ Θεός) εἰς τοῦτο ἀναλίσκειν καὶ συμβάλλειν» [4].

Εἰς τὸν ἀββᾶν Ciampi προσέφερεν ὁ Ἰγνάτιος βραδύτερον (λήγοντος τοῦ 1817) —ἐνεργῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ Καποδίστρια— τὴν ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ γλώσσης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βαρσοβίας. Τοῦτο πληροφορούμεθα ἐκ τῆς ἀπὸ 22 Ὀκτωβρίου 1817 ἀστυνομικῆς ἐκθέσεως, ἥτις ἐπιπροσθέτως ἀναφέρει ὅτι «ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις προσπαθεῖ διὰ τοῦ ἐν Πίζῃ κατοικοῦντος ἀρχιεπισκόπου Ἰγνατίου νὰ προσελκύσῃ Ἰταλοὺς καθηγητὰς τῆς ἑλληνικῆς εἰς ρωσικὰ μορφωτικὰ ἱδρύματα...» [5]. Ἐζητοῦντο πράγματι καθηγηταὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τὰ πανεπιστήμια τῆς ρωσικῆς Πολωνίας, εἶχε δὲ ἀναθέσει ὁ Καποδίστριας τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων προσώπων

---

[1] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 237.

[2] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄ 121 (=II, ἀρ. 280).

[3] Ἰδὲ ἐπιστολὰς διαφόρων πρὸς Ἰγνάτιον ἐν ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 44, 52, 53, 58, 59.

[4] Βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου (=II, ἀρ. 279).

[5] H-SA. Ἀστυνομικαὶ ἐκθέσεις περὶ Ἰγνατίου (mf. 30-32).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὸν Ἰγνάτιον [1]. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη ἦτο ἀξιόμεμπτος εἰς τὰ ὄμματα τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας.

Τὸ μέγα κῦρος, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν ὁ Ἰγνάτιος ἐν Ἑπτανήσῳ, ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐν Βιέννῃ, ἐκορυφώθη ἤδη ἐν Πίζῃ. Τὸ πλῆθος καὶ τὸ κῦρος τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, ξένων καὶ ἡμετέρων, οἵτινες ἀλληλογραφοῦσι μετ' αὐτοῦ, ἀποτελεῖ σαφῆ μαρτυρίαν. Ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀλληλογραφίας καταφαίνεται, πόσον συνέβαλεν εἰς τὴν ἠθικήν του ἐξύψωσιν ἡ ἀπεριόριστος εὔνοια, διὰ τῆς ὁποίας περιέβαλλεν αὐτὸν ὁ πανίσχυρος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους (1815-1821) Καποδίστριας [2] καὶ ἐπιρροή τις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντική, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ ὑπουργοῦ τούτου τοῦ Τσάρου ὁ Ἰγνάτιος. Πολλοὶ ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφούντων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν μέχρι τῶν τελευταίων Ἑλλήνων θεσιθηρῶν, ζητοῦν παρ' αὐτοῦ νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ Καποδίστρια περὶ ποικίλων ὑποθέσεων. Ἰδοὺ ἐπὶ παραδείγματι ὁ βαρῶνος de Bühler ἐκ Πετρουπόλεως, παλαιὸς γνώριμος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Βιέννῃ διαμονῆς, παρακαλεῖ τὸν Ἰγνάτιον διὰ τῆς ἀπὸ 1 Ἰουνίου 1817 ἐπιστολῆς του νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Καποδίστρια τὴν πρόσληψιν αὐτοῦ εἰς τὸ κολλέγιον τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων [3]. Ὁ ἱππότης Louis de Serristovitz δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 19 Ἰανουαρίου 1819 παρακαλεῖ τὸν Ἰγνάτιον νὰ κάμῃ μνείαν αὐτοῦ εἰς τὸν Καποδίστριαν μέλλοντα νὰ διέλθῃ ἐκ Φλωρεντίας τὴν ἑπομένην [4]. Αὐτὸς οὗτος ὁ Μαυροκορδᾶτος διὰ τῆς ἀπὸ 31 Ἰανουαρίου π.ἡ. 1819 ἐπιστολῆς του ἐκ Γενεύης ηὐχαρίστησε τὸν ἱεράρχην δι' ὅσα προὐτίθετο καλὰ νὰ εἴπῃ ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὸν Καποδίστριαν [5].

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπικοινωνεῖ ὁ Ἰγνάτιος δι' ἀλληλογραφίας καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐξεχόντων προσώπων Ἑλλήνων καὶ ξένων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν τὰς συμβουλάς του ἢ τὴν προσωπικήν του συνδρομὴν περὶ ἑλληνικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑποθέσεων. Ὁ κόμις Γκίλφορδ δι' ἐπιστολῆς του ἐκ Ρώμης ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1818 ἐκφράζει τὴν λύπην του, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Πίζαν πρὸς συνάντησιν τοῦ μητροπολίτου καὶ ζητεῖ νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου, προκειμένου ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας [6]. Ὁ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἀναδειχθεὶς μέγας φιλέλλην Ἐδουάρδος Everett, καθηγητὴς τῆς

---

[1] Ἀστυνομικὴ ἔκθεσις, ἰταλιστὶ γεγραμμένη, τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1817. H-SA (=II, ἀρ. 93).

[2] Ἐπιστολαὶ Ἰω. Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Πετρουπόλεως ἀπὸ 8/20 Μαρτίου καὶ 1/13 Ἀπριλίου 1816. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 34 καὶ 36 (=II, ἀρ. 85, 86).

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 42.

[4] Αὐτόθι, Ε' 58.

[5] Σπ. Παπαγεωργιου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 237.

[6] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 46 (=II, ἀρ. 94).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καϊμπριτζ τῆς Ἀμερικῆς δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1819 ἔ.ν. ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἰγνατίου νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ διὰ συστατικῶν ἐπιστολῶν προκειμένου νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν [1].

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διαβιῶν καὶ ἐργαζόμενος ὁ Ἰγνάτιος, δὲν εἶναι ἄπορον, ὅτι ἠδυνήθη νὰ ἀναδείξῃ ἑαυτὸν τὴν μεγαλυτέραν μετὰ τὸν Καποδίστριαν ἑλληνικὴν προσωπικότητα ἐν Εὐρώπῃ, ἀπολαύουσαν ὄχι μόνον πανελληνίου σεβασμοῦ ἀλλὰ καὶ πανευρωπαϊκῆς ἐκτιμήσεως [2]. Καὶ πιθανῶς δὲν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ ἀντιπάλου του Νεοφύτου Δούκα, συνιστῶντος φιλομαθῆ τινα Ἠπειρώτην νέον ἐπιθυμοῦντα νὰ γίνῃ ὑπότροφος τοῦ Ἰγνατίου, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Πίζα ἡ φιλοξενοῦσα τὸν Ἰγνάτιον, δεχομένη τὴν εὐεργετικὴν ἀντανάκλασιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς λαμπρᾶς προσωπικότητός του, κατέστη ἓν ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων καὶ περιζητήτων ἐκπαιδευτικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης (Ἐπιστολὴ Νεοφύτου Δούκα ἐκ Βουκουρεστίου πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 1 Μαρτίου 1820) [3]. Ὁ Παλαμήδης ἐχαρακτήρισεν ἐπιγραμματικώτατα τὴν ἐν Πίζῃ διαμονὴν τοῦ Ἰγνατίου: «ἔλαβε... περιποίησιν παρὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην παρὰ τῶν εὐγενῶν καὶ σοφῶν καὶ ἐγένετο προστάτης τῶν ἐν Τοσκάνῃ Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν σπουδαζόντων ἐκεῖ ὁμογενῶν» [4].

Τοιαύτην δρᾶσιν καὶ ἀλληλογραφίαν ἔχων ὁ Ἰγνάτιος καὶ κινούμενος ἐν μέσῳ τοιούτων ἐκδηλώσεων, ἦτο ἐπόμενον νὰ προκαλέσῃ καὶ ἐν Πίζῃ διαβιῶν τὰς ὑποψίας τῆς μυστικῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας. Ἤδη ἡ ἀστυνομία αὕτη, παρηκολούθει μετ' ἰδιαιτέρου ζήλου τοὺς ρωσίζοντας Ἕλληνας, κυρίως δὲ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, τὸν Κερκυραῖον ἱστορικὸν Ἀνδρέαν Μουστοξύδην καὶ τὸν Ζακύνθιον Σπυρίδωνα Ναράντζην, πρόξενον τῆς Ρωσίας ἐν Ἐνετίᾳ καὶ στενότατα συνδεδεμένον μετὰ τοῦ Καποδίστρια [5]. Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους διακεκριμένους Ἕλληνας, ἀλλ' ὑπόπτους εἰς τὴν αὐστριακὴν ἀστυνομίαν τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς Τεργέστης, δέον νὰ προστεθῇ καὶ ὁ Ἰγνάτιος. Ἡ παρακολούθησις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐνετάθη κυρίως ἀφ' ὅτου ὁ Καποδίστριας, μετὰ τὸ πέρας τῆς διασκέψεως τοῦ Ἄαχεν (30 Σεπτεμβρίου - 21 Νοεμβρίου 1818), ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς Ἰταλίαν καὶ εἶτα εἰς Κέρκυραν χάριν τῆς κλονισθείσης ὑγείας του καὶ πρὸς συνάντησιν τῶν γηραιῶν γονέων του. Ὄπισθεν τοῦ ταξιδίου τούτου ἡ αὐ-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε' 61 (=II, ἀρ. 104).

[2] Ἰδὲ καὶ A. Papadopoulos-Vretos, Mémoires biographipues-historiques..., 1, 146, ὑποσημ.

[3] Σπ. Παπαγεωργίου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 215.

[4] Ὅρα τὸ περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου σημείωμα τοῦ Ρ. Παλαμήδη (=II, ἀρ. 280).

[5] Documenti secreti e atti ufficiali della polizia Italiana dall' 1814 fino all' 1848, Capolago 1851. Ὅρα καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βιβλίου τούτου γραφεῖσαν μελέτην ὑπὸ Κ. Καιροφύλα. Ἡ αὐστριακὴ κατασκοπεία κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἑλληνικά, Δ' (1931), σ. 153 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στριακὴ ἀστυνομία διέβλεπε πολιτικὴν δρᾶσιν καὶ παρασκευὴν ταραχῶν καὶ κινημάτων, ἀγνοοῦσα βεβαίως τὰς μετριοπαθεῖς συμβουλὰς τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν ὑπουργόν του[1], διὸ καὶ ἐνέτεινε τὴν παρακολούθησιν τοῦ κόμιτος Καποδίστρια καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνδεομένων προσώπων.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Καποδίστριας κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο τῆς ἀναψυχῆς παρέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ (Βενετία, Λομβαρδία, Τοσκάνη, Ρώμη καὶ Νεάπολις) ἐπὶ δύο περίπου μῆνας, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαρτίου τοῦ 1819, ὅτε καὶ συνηντήθη μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων καὶ κυρίως μετὰ τῶν φίλων του Μουστοξύδη, Ναράντζη καὶ Μοτσενίγου. Μετὰ τοῦ Ἰγνατίου ὅμως δὲν συνηντήθη, ἀλλ' ἔστειλεν εἰς Πίζαν τὸν γραμματέα του, ἵνα παραλάβῃ παρὰ τοῦ μητροπολίτου, ὅστις ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἡ ἀστυνομία παρακολουθεῖ τὰς κινήσεις των[2], γράμμα «περιέχον ὅσα πρέπει νὰ ἠξεύρῃ ἡ ἐξοχότης του»[3]. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἰγνάτιος ἀπέστειλεν εἰς τὸν Καποδίστριαν, διατρίβοντα εἰς λουτρόπολιν παρὰ τὴν Βενετίαν, τὸν πιστὸν Μόστραν, «νὰ τοῦ μιλήσῃ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς καὶ νὰ σαφηνίσῃ ὅ,τι δὲν ἠμπορεῖ ἀπὸ τὰ γράμματα νὰ καταλάβῃ»[4]. Ὁ Μόστρας παρέμεινε παρὰ τῷ Καποδίστρια ἐπὶ δεκαήμερον περίπου, προφανῶς δὲ τότε εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἱκετεύσῃ αὐτόν, ἵνα ἐνεργήσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς συζύγου του, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1805, ὡς ἐλέχθη ἐν τοῖς πρόσθεν, παρέμενε μετ' ἄλλων συγγενῶν της αἰχμάλωτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ[5]. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀστυνομία γνωρίζει καὶ ὑποπτεύει τὰς συνεννοήσεις τοῦ Ἰγνατίου μετὰ τοῦ Καποδίστρια. Ἐξ ἐκθέσεως πράκτορός τινος τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας Ἑνετίας πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1819 ἀποσπῶ τὰ ἑξῆς: «Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ταξίδιον τοῦ Καποδίστρια εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν δὲν νομίζω ὅτι προεκλήθη ἀπὸ ἁπλῆν περιέργειαν, διότι ἀπὸ διάφορα ἴχνη ἐμφαίνεται ὅτι ἔχει συμφέρον νὰ διαμείνῃ εἰς Φλωρεντίαν, Πίζαν, Ρώμην, Νεάπολιν, ὅπως συνεννοηθῇ μὲ πρόσωπα τὰ ὁποῖα τὸν ἐνδιαφέρουν καὶ μεταξὺ ἄλλων ἰδίως μὲ ἕνα Ἕλληνα ἐπίσκοπον, διαμένοντα ἀπό τινος εἰς Πίζαν, περὶ τοῦ ὁποίου ἀφῆκε νὰ τοῦ διαφύγουν φράσεις τινές, ἀπὸ τὰς ὁποίας δύναταί τις νὰ συναγάγῃ, ὅτι οὗτος δύναται νὰ εἶναι ὄργανον ἐπιδέξιον, ὅπως διαδώσῃ ἐντέχνως τὰς ὑπὲρ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως ἀρχάς»[6].

---

[1] Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 82, 84.

[2] Δ. ΠΑΣΧΑΛΗ, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 7. (ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὸν ἄρχοντα καμινάρην, εἰς Βουκουρέστιον).

[3] Αὐτόθι, σ. 7.

[4] Αὐτόθι, σ. 6.

[5] Ἀπελευθερωθεῖσα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἡ σύζυγος τοῦ Μόστρα, μετέβη εἰς συνάντησιν τοῦ συζύγου της εἰς Πίζαν, αὐξηθέντος οὕτω τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰγνατίου.

[6] Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ, Ἡ αὐστριακὴ κατασκοπεία... Ἑλληνικά, Δ΄ (1931), σ. 160.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁ δὲ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας Ἐνετίας Σεδλνίτσκη ὑπέβαλε πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως τὴν 27ην Μαΐου 1820 τὴν ἀκόλουθον ἔκθεσιν:

«Ὁ Ἕλλην μητροπολίτης τοῦ Βουκουρεστίου [1] στέλλει ἀπό τινος διαφόρους νέους Βλάχους εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οὗτοι προορίζονται διὰ τὴν Πίζαν, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι μορφώνονται εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς ἱερωμένου ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον, Ἕλληνος ὀρθοδόξου. Ἀλλ' εἰς Πίζαν ἤδη εὑρίσκεται ἀπό τινων ἐτῶν ὁ πρώην μητροπολίτης τῆς Βλαχίας Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Βουκουρεστίου τὴν συναφθεῖσαν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἠναγκάσθη ὡς ρωσόφιλος νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Τουρκίαν καὶ λαμβάνει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σημαντικὴν σύνταξιν ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν καὶ καθὼς ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ Βουκουρέστιον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Βλάχων καὶ τῶν Ἑλλήνων διὰ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς βλέψεις τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ἐξακολουθεῖ καὶ τώρα τὴν αὐτὴν ἐργασίαν καὶ εὑρίσκεται εἰς στενὰς σχέσεις μὲ τοὺς πράκτορας τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἰταλίας.

Γνωρίζω ἐπίσης ἀπὸ ἀσφαλῆ πηγήν, ὅτι ὁ Καποδίστριας, ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων, διέταξεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας σπουδαστάς, οἱ ὁποῖοι ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν Ἑταιρείαν αὐτὴν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν των εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας καὶ ἰδίως τῆς Γοττίγγης, ὅπως ἀμέσως ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὰ πανεπιστήμια αὐτὰ καὶ μεταβοῦν εἰς Πίζαν, ὅπου θὰ λάβουν ὁδηγίας.

Ἐπειδὴ ἡ συγκέντρωσις αὕτη εἰς Πίζαν Ἑλλήνων καὶ Βλάχων σπουδαστῶν, ὅπου εὑρίσκεται ὁ πρώην μητροπολίτης Ἰγνάτιος, φαίνεται ὅτι ἔχει σκοπὸν πολιτικόν, ὄχι μόνον ἐκ μέρους τοῦ Καποδίστρια ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ μέρους τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως, θεωρῶ καθῆκόν μου νὰ παρακαλέσω Ὑμᾶς, ὅπως λάβητε τὰ μέτρα ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθῆτε νὰ ἐπιβλέπητε περισσότερον τὸν ἐν Τοσκάνῃ προορισμὸν τῆς προαναφερθείσης ἑλληνικῆς καὶ βλαχικῆς παροικίας καὶ νὰ ἐμβαθύνητε εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς μὲ τὸν Ἰγνάτιον, νὰ μάθητε τὸ περιεχόμενον τῶν διαταγῶν τοῦ Καποδίστρια διὰ τὴν ἑλληνοβλαχικὴν κοινότητα Πίζης...» [2].

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ παρακολούθησις τοῦ Ἰγνατίου ὑπὸ τῶν πρακτόρων τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας συνεχίσθη ἄγρυπνος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ Μέττερνιχ ἀπέδιδε μεγίστην σημασίαν εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ μητροπολίτου. Ὅτε, τελευτῶντος τοῦ 1821, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς

---

[1] Ὑπονοεῖ τὸν Διονύσιον Λούπου διάδοχον τοῦ Νεκταρίου εἰς τὸν θρόνον Οὐγγροβλαχίας ἀπὸ τοῦ 1818. (Ὅρα ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΔΕΛΗΚΑΝΗ, Πατριαρχικῶν ἐγγράφων, τόμ. Γ' (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905), σ. 506. Πρβλ. Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Β', σ. 102 καὶ ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Ἄγνωστα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐν ΔΙΕΕ, τόμ. ΙΑ', σ. 147 κέ., τόμ. ΙΒ', σ. 80 κέ.). Μετὰ τοῦ Διονυσίου εἶχεν ἀλληλογραφίαν ὁ Ἰγνάτιος, ἀλλ' ὄχι συχνήν. (Αὐτόθι, τόμ. ΙΒ', σ. 81 κέ.).

[2] Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 164-165.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐστριακῆς λογοκρισίας ἐπιστολή τις τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸ φιλελληνικὸν κομιτᾶτον τῆς Βέρνης, ὁ Μέττερνιχ, ἀποστείλας ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Αὐστρίας Lebzeltern, ἔγραψεν ἀπεριφράστως ὅτι αἱ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως προσπάθειαι τοῦ Ἰγνατίου, ὃν ἀπεκάλει ραδιοῦργον, ὑπεστηρίζοντο ἐν Ρωσίᾳ ὑπὸ τῆς φιλοπολέμου μερίδος[1].

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἰγνατίου ἐν Πίζῃ ἐκυκλοφόρησεν ἡ φήμη, ὅτι οὗτος προωρίζετο ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἵνα καταλάβῃ τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Κερκύρας, τοῦ ὁποίου τοποτηρητὴς ἦτο ὁ πρῴην Παραμυθίας Χρύσανθος Κουφαλᾶς ἀπὸ τοῦ 1813 μέχρι τοῦ 1818[2]. Τὴν εἴδησιν ταύτην ἀρύομαι ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ μητροπολίτου Μολδαβίας Βενιαμὶν ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1816 πρὸς Ἰγνάτιον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ πρῶτος ἐκφράζει τὴν ἄκραν αὐτοῦ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν φημολογηθεῖσαν πληροφορίαν ὅτι ὁ δεύτερος πρόκειται νὰ καταλάβῃ τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Κερκύρας.[3] Μαρτυρίαν περὶ τούτου δὲν ἔχω ἐξ ἄλλης πηγῆς, εὑρίσκω ὅμως τὴν διάδοσιν εὔλογον καὶ εἰκάζω, ὅτι τελικῶς ἐματαιώθη ὁ διορισμὸς οὗτος ἐξ ἀντιδράσεως τῶν Ἄγγλων – τῶν νέων κηδεμόνων τῆς Ἑπτανήσου – ἢ ἰδίᾳ αὐτῶν πρωτοβουλίᾳ ἢ τῇ ἀξιώσει τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ὑπαρχούσας μαρτυρίας, ἐξηκολούθει εἰσέτι νὰ πνέῃ μένεα κατὰ τοῦ Ἰγνατίου.

Πράγματι τοσοῦτον ἦτο τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως τοῦ σατράπου τῆς Ἠπείρου κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, ὥστε, ἐκτὸς τῆς πρώτης ἐν Κερκύρᾳ ἀποπείρας δολοφονίας, ὁ Ἀλῆς ἐπεχείρησε καὶ δευτέραν ἀρχομένου τοῦ 1817, ἀποστείλας εἰς Πίζαν τὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ Ἰταλὸν Νικόλαον Γενοβέζον, ἵνα δολοφονήσῃ τὸν μητροπολίτην. Γενομένων ὅμως ἀντιληπτῶν τῶν προθέσεων τοῦ δολοφόνου ἀπεσταλμένου, κατηγγέλθη τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ μητροπολίτου εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχάς, αἵτινες συλλαβοῦσαι τὸν δολοφόνον ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀπαισίαν ἀποστολήν του. Ὁ Ἰγνάτιος ὅμως τότε μεγαλοψύχως φερόμενος συνεχώρησε τὸν κακοποιὸν καὶ βραβεύσας ἀπέλυσεν αὐτόν[4].

Γενομένου λόγου περὶ Ἀλῆ, ὀφείλω νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα παράδοξον μαρτυρίαν, ἣν ὅμως οὐδόλως κρίνω ἀπίθανον, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1818 ἀποκατεστάθη ἐπαφή τις μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις, ὡς εἴδομεν καὶ προηγουμένως, καὶ μακρὰν τῆς Ἠπείρου εὑρισκόμενος ἐνεθάρρυνε τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ περὶ πλήρους ἀνεξαρτησίας καὶ ὁριστικῆς ἀποσπάσεως ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῶν Ἑλλή-

---

[1] ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΪΟΥ, Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς καὶ ἔγγραφα τοῦ 1821. Ἀθήνα 1958, σ. 27-28.

[2] ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας. Ἐν Κερκύρᾳ 1920, σ. 131.

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ΄ 3 (=II, ἀρ. 83).

[4] Βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα Σοφ. Οἰκονόμου (=II, ἀρ. 279).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νων [1]. Ἐνδείξεις τῆς ἀποκατασταθείσης ἐπαφῆς μεταξὺ Ἰγνατίου καὶ Ἀλῆ παρέχουσι δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ μέρους σημαινόντων Τούρκων τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ υἱοῦ του Μουχτὰρ πασᾶ. Ἡ πρώτη ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1818 ἔ.ν. ἐστάλη ἐκ Νεαπόλεως ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Τζέτζα, ὅστις ἀσθενὴς ὢν ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, ἵνα θεραπευθῇ, κομίζων συγχρόνως εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἐπιστολὴν καὶ «πεσκεσιλίκι» ἐκ μέρους τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ. «...Ὁ αὐθέντης μας ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀγάπην ὁποὺ σοῦ ἔχει καὶ ἀπὸ τὸ ἀδελφικόν σου γράμμα ὁποὺ τοῦ ἔστειλες, ἤθελε νὰ στείλῃ ἄνθρωπον ἐπὶ ταυτοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλεν ἐμένα καὶ νὰ ἰατρευτῶ καὶ νὰ σὲ ἀνταμώσω» [2]. Ἡ ἑτέρα ἐπιστολὴ ἀπὸ 13 Φεβρουαρίου 1819 ἐστάλη ἐκ Πρεβέζης ὑπὸ τοῦ Ταχὶρ Ἀμπάζη, ἵνα πληροφορήσῃ τὸν Ἰγνάτιον, ὅτι τὰ σταλέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Μουχτὰρ πασᾶν κιβώτια, περιέχοντα ἰαματικὰ ὕδατα καὶ μάρμαρα, ὡς καὶ δύο ἐπιστολαί, παρελήφθησαν καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Ἰωάννινα [3].

Ἡ ἀλληλογραφία Ἰγνατίου - Μουχτὰρ πασᾶ, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ ἀνωτέρω γεγονότα, δὲν ἐσώθη, ἀλλ' οὐδόλως ἀμφιβάλλω, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος οὐδέποτε ἔπαυσεν ἐνθαρρύνων τοὺς πασάδες τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὰ κατὰ τοῦ Σουλτάνου σχέδιά των. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀλῆς φαίνεται ὅτι πονήρως σκεπτόμενος ἀπέφευγε νὰ ἀπαντήσῃ καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ [4], ἐσιώπα δὲ καιροφυλακτῶν καὶ ἑτοιμαζόμενος. Ὅταν ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Σουλτάνος ἡτοίμαζεν ἐκστρατείαν κατ' αὐτοῦ, ἐπεκαλέσθη τὰς γνώσεις καὶ τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις, καθ' ἃ ἀναφέρεται, ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅτι δύναται ν' ἀποστείλῃ εἰς βοήθειάν του πλέον τῶν 10.000 μαχίμων Ἑλλήνων ἐκ τῶν διαμενόντων εἰς τὴν Νεάπολιν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ λάβῃ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα διὰ τοὺς μισθούς των. Τότε, κατὰ Μάϊον τοῦ 1820, ὁ Ἀλῆς ἔπεμψεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ Σπύρου Κολοβοῦ μέσῳ Κερκύρας καὶ Ἀγκῶνος 25.000 πουγγία γροσίων, ἤτοι δώδεκα καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια, ἵνα τὰ διαθέσῃ εἰς μισθοὺς τῶν προορηθέντων Ἑλλήνων. Ὁ παρέχων τὴν εἴδησιν ταύτην ἀρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος Φραντζῆς μεταδίδει, ὅτι τὴν σχετικὴν ἀλληλογραφίαν Ἰγνατίου—Ἀλῆ «εἶδόν τινα ὑποκείμενα ἐκ τῶν ἐπισήμων Σουλιωτῶν». Μεταδίδει ἐπίσης, ὅτι καὶ ὁ Χρ. Περραιβός, λαβὼν προφανῶς γνῶσιν τῶν συνεννοήσεων τούτων, ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅτι «ὅσα ὁ μητροπολίτης τῷ γράφει, ἔχουσιν ἀληθείας καὶ νὰ μὴν ἀμφιβάλλῃ ποσῶς». Διὸ καὶ ὁ Ἀλῆς ἐφιλοδώρησε δι' ἱκανῶν χρημάτων τὸν Περραιβὸν καὶ ἐζήτησεν ὅπως λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ συνεχῶς περὶ τῶν τοιούτων πληροφορίας [5]. Βεβαίως ἡ ἀοριστία μεθ' ἧς ὁ Φραντζῆς ἀναφέρει περὶ ἀλληλογραφίας με-

---

[1] ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ, Βίος καὶ ἔργα (Βιβλιοθ. Μαρασλῆ), τόμ. Β', σ. 322 κέ.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 27 (=II, ἀρ. 98).

[3] Αὐτόθι, Δ' 34 (=II, ἀρ. 105).

[4] ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 322 κέ.

[5] ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Α' (ἐν Ἀθήναις 1839), σ. 53-54, ὑποσημ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ταξὺ Ἰγνατίου καὶ Ἀλῆ καὶ ἡ ἀνάμιξις τοῦ ὀνόματος τοῦ Χρ. Περραιβοῦ, ὅστις δὲν ἦτο πάντοτε φίλος τῆς ἀληθείας, δὲν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἀκριβείας τῆς εἰδήσεως ταύτης, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον.

ΙΑ΄

Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων [1], ὁ Ἀναστ. Γούδας [2], ὁ Σπυρίδων Θεοτόκης [3], ὁ Βασίλειος Στεφανίδης [4] καὶ εἴ τις ἄλλος παρουσιάζουσι τὸν Ἰγνάτιον ὡς ἐνεργὸν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας—ὁ Γούδας μάλιστα θεωρεῖ ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πολιτικὸς νοῦς τῆς ὀργανώσεως ταύτης—ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐγνώρισεν ἡμῖν τὰς συνθήκας, ὑφ᾽ ἃς ὁ Ἰγνάτιος ἐμυήθη εἰς τὴν Ἑταιρείαν καὶ τὴν θέσιν ἣν κατέλαβεν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ αὐτῆς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐνδείξεις περὶ τοῦ θέματος τούτου. Βεβαίως ὁ Ἰγνάτιος, χάρις εἰς τὰς πολιτικάς του ἱκανότητας καὶ τὴν περίβλεπτον θέσιν ἣν κατεῖχε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Εὐρώπης ἦτο φυσικὸν νὰ ἀκούσῃ ἐνωρὶς τοὺς ψιθύρους καὶ νὰ πληροφορηθῇ τὰς μυστικὰς περὶ τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλικῶν συζητήσεις. Ἀλλ᾽ αἱ πρῶται, ἐκ τῶν πηγῶν διαπιστούμεναι, ἐπαφαὶ αὐτοῦ μετὰ τῶν κορυφαίων τῆς Ἑταιρείας ἔλαβον χώραν πολὺ βραδύτερον, περὶ τὸ 1819-1820. Πρῶτος ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, διαφυγὼν ἐκ Πελοποννήσου μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Γαλάτου καὶ ἀφιχθεὶς εἰς Πίζαν μετὰ τοῦ ἐνεργήσαντος τὸν φόνον Δημητρακοπούλου κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1819, συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ παρ᾽ αὐτῷ διαμένοντος Ἀλ. Μαυροκορδάτου καὶ συνωμίλησε μετ᾽ αὐτῶν περὶ τῆς Ἑταιρείας ὡς εἷς τῶν ὑπευθύνων ἀρχηγῶν αὐτῆς. [5]. Τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Τσακάλωφ ἐμύησεν εἰς τὸ ἔργον τῶν Φιλικῶν καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἀρχῆς τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἄλλους ἐν Πίζῃ διαμένοντας λογάδας Ἕλληνας, οἷοι ὑπῆρξαν ὁ Ἰω. Καρατζᾶς, ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρόσφυγες. Κατὰ τὸν Ξάνθον, ὅ τε Ἰγνάτιος καὶ ὁ Μαυροκορδᾶτος ἦσαν μέχρι τότε ἁπλᾶ μόνον μέλη τῆς Ἑταιρείας [6].

---

[1] ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. 4, σ. 516.

[2] ΑΝ. ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι, τόμ. Α΄, σ. μβ΄, τόμ. ΣΤ΄, σ. 195.

[3] ΣΠ. Μ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἀλληλογραφία Ἰ. Ἀ. Καποδίστρια - Ἐϋνάρδου (1826-1831). Ἀθῆναι 1929, σ. κδ΄.

[4] Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ὁ Λέσβιος, σ. 13.

[5] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ᾽ ἀνωτ. σ. 231. Τοῦ αὐτοῦ, Σύντομος βιογραφία Ν. Σπηλιάδου. Ἐν Ναυπλίῳ 1868, σ. 44.

[6] ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΥ, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔκδ. β΄. Ἀθῆναι 1939, σ. 38.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ καὶ ἕτερος τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρείας, ὁ Παναγιώτης Ἀ. Ἀναγνωστόπουλος, εὑρεθεὶς ἐν κινδύνῳ ἐξ αἰτίας ἐσωτερικῶν τῆς Ἑταιρείας διενέξεων, κατέφυγεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ρένι τῆς Βλαχίας καὶ ἐκεῖθεν, κατόπιν περιπετειώδους καὶ ἐπικινδύνου ταξιδίου, εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου τοῦ 1820 πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον [1]. Καθὼς δὲ διηγεῖται ὁ Ἰω. Φιλήμων, ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐξιστόρησε τὴν ὅλην κατάστασιν τῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸν μητροπολίτην, ὁ ὁποῖος «ἔδωσε προσοχὴν πολλήν, ἐπήνεσεν εἰλικρινῶς τὸν στοχασμὸν καὶ τοὺς κόπους της, ἤθελε νὰ τεθῇ εἰς θέσιν ἐνεργητικήν» [2]. Καὶ «ἐπυρώθη τελευταῖον εἰς τόσον βαθμόν, ἅμα ἐπληροφορήθη τὰ περὶ τῆς Ἀρχῆς ἐκ μέρους τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, ὥστε ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν διὰ νὰ δεχθῇ οὗτος τὸν Χριστιανισμόν, ἂν θέλῃ νὰ στήσῃ τὴν σημαίαν του ἐπὶ τῶν φρουρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως [3].

Ἡ πληροφορία αὕτη περὶ τοῦ δελεαστικοῦ διαβήματος τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸν Ἀλῆν διασταυροῦται πρὸς τὴν εἴδησιν τὴν διδομένην ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου Φραντζῆ, καθ' ἣν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ αὐτὸς Φραντζῆς παραθέτει σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλῆ πρὸς Γεώργιον Κίτζου ἐκ Μπουκίλας ἀπὸ 28 Ἰουλίου 1820, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰδοποιεῖ τοὺς συμμάχους του Σουλιώτας ὅτι ἀπέστειλε τὸν Σπῦρον Κολοβὸν μετὰ πολλῶν χρημάτων εἰς Κέρκυραν καὶ «... ἂν τύχῃ καὶ σᾶς πέσῃ τουφέκι καὶ σᾶς κλείσουν εἰς Πάργαν, εὐθὺς νὰ σᾶς στείλῃ καΐκια νὰ ἀπεράσετε ἢ εἰς Κορφοὺς ἢ εἰς Ἁγίαν Μαύραν, ὅπου σᾶς εὐκολύνει, καὶ τότε ἰμπαρκαρισθῆτε καὶ σῦρτε εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ φίλος μας ὁ δεσπότης τῆς Ἄρτας καὶ καθῆστε ἐκεῖ ἕως νὰ ἀκοῦστε τὸ σελιαμέτι μου... καὶ ἕως τὸν Μάρτιον ἡ γῆ εὐγάζει ἄλλα λουλούδια» [4]. Ἀλλὰ ἡ ἐπιστολή του καὶ γενι-

---

[1] Α. ΓΟΥΔΑ, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. ΣΤ', σ. 195. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ἱστορικὰ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἢ ὁ ἱερὸς τῶν Ἑλλήνων ἀγών, σ. 63-64. ΙΩ. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλ. Ἑταιρείας, σ. 258 κέ.

[2] Βραδύτερον οἱ ἐν Ἰασίῳ Φιλικοί, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐξουδετερώσουν τὸν Ἀναγνωστόπουλον, κατηγόρησαν αὐτὸν ψευδῶς παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ, ὅτι οὗτος ἀποδοκιμάζων τὴν ἐκλογὴν τοῦ τελευταίου εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν συνεφώνησε μετὰ τοῦ Τσακάλωφ ἐν Πίζῃ καὶ χρησιμοποιήσαντες ἀμφότεροι τὸν Ἰγνάτιον καὶ τὸν Μαυροκορδᾶτον προσέφερον τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν ἐν Πίζῃ ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1819 διαμένοντα Ἰωάννην Καρατζᾶν. Ἀλλ' ἀρνηθέντος τοῦ Καρατζᾶ, ὁ Ἀναγνωστόπουλος καὶ ὁ Τσακάλωφ ἀπεφάσισαν δῆθεν νὰ δηλητηριάσωσι τὸν Ὑψηλάντην, ὁ δὲ Ἀναγνωστόπουλος παραλαβὼν τὸν ἰατρὸν Χρισταρῆν, ἂν καὶ ἐχθρόν του ὡς τότε, μετέβη εἰς Κισνόβιον, ἵνα ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Ὁ Ὑψηλάντης ἔδωκε κατ' ἀρχὴν πίστιν εἰς τὴν συκοφαντίαν ταύτην καὶ ὑπεδέχθη κακῶς τὸν Ἀναγνωστόπουλον· ἀλλ' εἶτα τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ξάνθου διελύθη ἡ παρεξήγησις. (Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 275 κέ. ΞΑΝΘΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. β' σ. 44 καὶ 46.

[3] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 260.

[4] ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 53 - 55.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κώτερον ἡ πρότασις τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸν Ἀλῆν μοῦ φαίνονται ἀμφίβολα. Πρῶτον, διότι δὲν ἦτο βεβαίως μωρὸς ὁ Ἰγνάτιος, ὁ τοσοῦτον γινώσκων τὸν Ἀλῆ πασᾶν κακεντρεχῆ καὶ ἐπιβουλευόμενον τοὺς χριστιανούς, ὥστε νὰ κοινοποιήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Ἑταιρείαν καὶ τὸ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν συνωμοτικὸν ἔργον αὐτῆς. Δεύτερον καὶ σπουδαιότερον, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, ὁ Ἰγνάτιος ὄχι μόνον δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπεδοκίμασε ταύτην σφοδρότατα, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν ἐξ αὐτοῦ τοὐλάχιστον νὰ πληροφορηθῇ ὁ Ἀλῆς ὅτι τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 θὰ φυτρώσουν νέα ἄνθη ἐπαναστατικὰ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο εἰκάζω ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ ἀναφερομένη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ εἶναι πεποιημένη ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ πλαστή.

Ἡ διπλῆ αὐτὴ ἐπίσκεψις εἰς τὸν Ἰγνάτιον τοῦ τε Τσακάλωφ καὶ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου δὲν ὑπῆρξε φαίνεται ἄνευ σχεδίου. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1818 συγκεντρωθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἡγήτορες τῆς Ἑταιρείας κατέστρωσαν σχέδια κοινῆς ἐνεργείας, ἐν οἷς καὶ τὸ περὶ ἐξευρέσεως τοῦ καταλλήλου ἀρχηγοῦ. Κατὰ πρότασιν τοῦ Ξάνθου ὤφειλον οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἑταιρείας νὰ ἐξεύρουν ὄχι μόνον γενναίους πολεμιστάς, ἀλλὰ καὶ ἱκανοὺς πολιτικούς, ἵνα οἱ μὲν πρῶτοι ἐκδιώξουν τὸν ἐχθρόν, οἱ δὲ δεύτεροι συντάξουν ἐν συνεχείᾳ τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν ἀπεφάσισαν, ὅπως ὁ Ἀναγνωστόπουλος καὶ ὁ Τσακάλωφ μεταβῶσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ προτείνωσιν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰγνάτιον, ἵνα πείσῃ τὸν φίλον του Καποδίστριαν νὰ δεχθῇ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας[1]. Προφανῶς ἐθεώρουν ἀπαραίτητον ἀλλὰ καὶ βεβαίαν τὴν συμπαράστασιν τοῦ Ἰγνατίου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον δώσει τὸ κρυπτογραφικὸν ὄνομα «Μαυροφόρος»[2].

Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, καίτοι δὲν ἐσώθησαν σχετικὰ γράμματα, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, πληροφορηθεὶς τὰ πάντα παρὰ τῶν δύο τούτων ἐπιτρόπων τῆς Ἑταιρείας ἐν Πίζῃ καὶ ἐνθουσιασθεὶς κατ' ἀρχήν, ἔσπευσε νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Καποδίστριαν περὶ τοῦ θέματος τούτου· διότι, ὡς μεταδίδει ὁ Φιλήμων, ἤθελε νὰ ἴδῃ σύμφωνον τὴν γνώμην τοῦ Καποδίστρια, τὸν ὁποῖον ἐτίμα παραπολύ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ εἰς αὐτὸν αὐτοπροσώπως περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ξάνθου[3]. Εἰκάζω δέ, ὅτι ὁ Καποδίστριας ὄχι μόνον ἀπήντησεν ἀρνητικῶς, ἀλλ' ἠδυνήθη καὶ νὰ πείσῃ τὸν Ἰγνάτιον, ὅτι

---

[1] Alex. Soutzo, Histoire de la révolution grecque. Paris 1829, σ. 32 κέ. A. Papadopoulos-Vretos, Mémoires..., τόμ. I, σ. 146. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπεστάλη, ὡς γνωστόν, βραδύτερον, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1820, εἰς Πετρούπολιν ὁ Ἐμμ. Ξάνθος, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ πείσῃ τὸν Καποδίστριαν νὰ ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑταιρείας, ἀπετάθη ἐν συνεχείᾳ ἐπιτυχῶς πρὸς τὸν Ἀλέξ. Ὑψηλάντην, (Ξανθου, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. β', σ. 39 κέ.

[2] Ι. Φιλημονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', σ. 138.

[3] Αὐτόθι, σ. 260.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δὲν συνέφερεν εἰς τὸ ἔθνος ἡ πρόωρος ἐπανάστασις οὔτε ἡ προσωπική του συμμετοχὴ εἰς τὴν Ἑταιρείαν. Ἡ ἀποτυχία δὲ τοῦ διαβήματος τοῦ Ξάνθου πρὸς τὸν Καποδίστριαν καὶ ἡ ἀναβολὴ τοῦ ἀπειληθέντος νέου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄμβλυνσιν τῆς προθυμίας καὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ζήλου τοῦ μητροπολίτου.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς, ὑπολογίζοντες πάντοτε ἐπ' αὐτοῦ ἀλλ' ἀγνοοῦντες τὰς ἐσωτέρας του σκέψεις, ἐσχεδίαζον νὰ χρησιμοποιήσωσιν αὐτὸν εἰς τὰς πλέον ὑπευθύνους θέσεις τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ ἐπικειμένου ἀγῶνος. Ὅτε ποτὲ κατὰ τὸ 1820 ἡ Ἑταιρεία καὶ δὴ ἡ Ἐφορία Βουκουρεστίου, εὑρεθεῖσα πρὸ δυσχερειῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἀπεφάσισε τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος μέχρις ὅτου παρασκευασθῶσι πλείονα μέσα, καθώρισε διὰ τῆς αὐτῆς πράξεως νέον ἐπαναστατικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον συμμετεῖχε καὶ ὁ Ἰγνάτιος πρῶτος τῇ τάξει. «Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως νὰ περιστοιχισθῇ ἀπὸ ἓν συμβούλιον, συγκείμενον ἀπὸ τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον, τὸν Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον, τὸν Ἐμμ. Καπετανάκην, τὸν Α. Χριστόπουλον, τὸν ἰατρὸν Χρισταρῆν, τὸν Ἰακωβάκην Ῥῖζον καὶ τὸν Γεώργιον Λεβέντην»[1]. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἕτερον σχέδιον, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐν Κισνοβίῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820, ἐπιγραφόμενον «σχέδιον γενικόν», καταρτισθὲν πιθανῶς ὑπὸ Πελοποννησίων καὶ ἴσως μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, τοῦ Γ. Λεβέντη καὶ λοιπῶν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐφόρων καὶ συγκείμενον ἐξ ἄρθρων ΚΓ΄, προεβλέπετο εὐρυτάτη χρησιμοποίησις τοῦ Ἰγνατίου καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι. «Κ΄. Ὁ πανιερώτατος ἅγιος Οὐγγροβλαχίας κ. Ἰγνάτιος καὶ ὁ ἄρχων ποστέλνικος Μαυροκορδᾶτος στοχαζόμεθα εὔλογον, ὅτι πρέπει νὰ συγκατέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συνεργήσωσιν εἰς ὅ,τι κριθῶσιν ἱκανοί, μετὰ τὸν κατάπλουν μας ἐκεῖσε. Λοιπὸν ὁ Καλὸς[2] καὶ οἱ λοιποὶ συναγωνισταὶ πρέπει νὰ γράψωσιν πρὸς τὴν πανιερότητά του καὶ τὸν ἄρχοντα ποστέλνικον, πρῶτον μὲν νὰ παρρησιασθῶσιν εἰς τὸν ὑψηλότατον αὐθέντην Ἰωάννην Καρατσᾶν καὶ νὰ ἐξαιτήσωσι παρὰ τῆς ὑψηλότητός του μίαν ἁδρὰν χρηματικὴν βοήθειαν, εἰδοποιοῦντες τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἔθνους πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ. Ἐλπίζομεν ὅτι τὸ Ὕψος του θέλει φανῇ γενναῖος καὶ θέλει βοηθήσει ἁδρότατα εἰς τὴν τωρινὴν ἀνάγκην τὸ γένος του. Ἔπειτα δὲ νὰ κινήσουν διὰ τὴν Ἑλλάδα χωρὶς ἀναβολῆς μετὰ τοῦ Ἰωαννίδου[3] καὶ Μαρτάκη[4], πρὸς τοὺς ὁποίους φθάσας ἔγραψε καὶ ὁ Ἀρμόδιος[5] περὶ τούτου. Εἰ δὲ

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 272. Ὁ Φιλήμων ὑποσημειοῖ ὅτι πλὴν τῶν δύο πρώτων, τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, πάντες οἱ ἄλλοι εἶχον προειδοποιηθῇ περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου.

[2] «*Καλός*» (καὶ «*Ἀνδρ. Ραδάμανθυς*») = ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης.

[3] «*Ἰωαννίδης*» (καὶ «*Ἰωακείμ*») = ὁ Ἀναγνωστόπουλος.

[4] «*Μαρτάκης*» (καὶ «*Ἀναστ. Βασιλείου*») = ὁ Τσακάλωφ.

[5] «*Ἀρμόδιος*» = ὁ Γρηγόριος Δικαῖος Παπαφλέσσας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ δὲν ἀποφασίζουν τὸν ἐρχομόν τους, θέλουν προσθέσει οἱ συναγωνισταὶ εἰς τὸ πρὸς τοὺς ρηθέντας γράμμα των, ὅτι νὰ μᾶς στείλωσι τὴν παραίτησίν των ἅπαντες, ἢ ὅστις ἐξ αὐτῶν προκρίνει νὰ διατρίβῃ μᾶλλον εἰς Ἰταλίαν, παρὰ ν' ἀγωνίζεται εἰς τὴν πατρίδα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της»[1].

Προφανῶς οἱ συντάκται τοῦ σχεδίου τούτου δὲν ἦσαν βέβαιοι περὶ τῶν προθέσεων τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ διαμένοντος Μαυροκορδάτου, ὡς καὶ περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἤθελον οὗτοι λάβει ἔναντι τοῦ ἐπικειμένου ἀγῶνος.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἀμφιβολίαν, ἂν ὄχι εἰς πλήρη σύγχυσιν, εὑρίσκοντο καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ οἱ ἐν Πελοποννήσῳ πρόκριτοι, οἵτινες οὐδεμίαν ἔχοντες βεβαιότητα περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλικῶν ἀπέστειλαν εἰς Πίζαν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον τὸν Παναγιώτην Κρεββατᾶν, ἵνα λάβῃ πλείονας πληροφορίας καὶ κυρίως ἵνα μάθῃ ἂν ἡ Ρωσία ἤθελε βοηθήσει ἐνεργῶς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Κρεββατᾶς ἐπέστρεψεν ἐκ Πίζης «ἐπὶ μᾶλλον ἐνθουσιασμένος μέν, δι' ὅσα ἤκουσεν ἀπ' ἐκεῖνον τῆς καρδίας του πλέον ἢ τοῦ νοός του ὑπαγορεύματα, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑποδειλιῶν...»[2]. Ἡ σύγχυσις ἐπηυξήθη κυρίως, ἀφ' ὅτου κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς λαῖλαψ ὁ Γρηγόριος Παπαφλέσσας. Χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπικρατούσης ἐν Πελοποννήσῳ τότε καταστάσεως καὶ τῆς ταραχῆς τῶν προυχόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων εἶναι τὰ συμβάντα ἐν Αἰγίῳ κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1821. Ὅταν ἐμυήθησαν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ δευτερεύοντα πρόσωπα τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ οἶστρος τῆς ἐπαναστάσεως ἤρχισε νὰ ἐξάπτῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων, οἱ προύχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ἀχαΐας φοβούμενοι τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐκτεθῇ ἡ πατρὶς καὶ δυσπιστοῦντες εἰς τὰς μεγαλοστόμους ὑποσχέσεις τοῦ Παπαφλέσσα, συνῆλθον εἰς Αἴγιον (Βοστίτζαν) κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1821 καὶ ἐκάλεσαν ἐκεῖ τὸν ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον, ἵνα πληροφορηθῶσι παρ' αὐτοῦ ἀπ' εὐθείας τὰς βάσεις τῶν ἀπείρων διαδόσεων καὶ λάβωσι μέτρα περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀμφιβάλλοντες ὅμως εἰς ὅσα παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου ἤκουσαν, ἀνέθεσαν εἰς τὸν προεδρεύοντα τῆς συνελεύσεως ἐκείνης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν νὰ συγκεντρώσῃ ἐπισήμους πληροφορίας καὶ νὰ λάβῃ ὑπευθύνους συμβουλάς. Ὁ δὲ Γερμανός, διαλυθείσης τῆς συνελεύσεως τὴν 29 Ἰανουαρίου, ἀπέστειλεν ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου τὸν Ἰωάννην Τομαρᾶν ἢ Τομαρόπουλον πρὸς τὸν ἐν Πίζῃ Ἰγνάτιον, «ὅστις εἰδοποιούμενος περὶ ὅλων τῶν διατρεχόντων ἐζητεῖτο νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τῆς ἐνάρξεως ἢ τῆς ἀναβολῆς τοῦ ὀργανιζομένου κινήματος»[3]. Ἐπιστρέψας ὁ Ἰω. Τομαρᾶς ἐκ Πίζης μετὰ

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Α', 55 κἑ.

[2] Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α' (Ἀθήνῃσι 1851), σ. 10.

[3] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 363. *Τοῦ αὐτοῦ*, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Γ', 5. Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α', 14. Πρβλ. καὶ Ιω. Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, Ἑλληνικὰ ὑπομνήματα. Ἀθήνῃσι 1856, σ. 2. Σημειωτέον ὅτι πλὴν τοῦ εἰς Πίζαν στα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἔφερεν εἰς τοὺς ἐντολεῖς του ἐκ μέρους τοῦ Ἰγνατίου «ἀπάντησίν τινα σκοτεινὴν καὶ ἀμφίβολον» [1].

Ἀλλὰ διατί ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἰγνατίου ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἀμφίβολος; Διότι οὗτος δὲν ἦτο σύμφωνος εἰς τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καί, καθὼς γράφει ὁ Παπαρρηγόπουλος, προετίμα πρῶτον τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γένους [2].

Τέσσαρες σπουδαῖοι Ἕλληνες, διαμένοντες κατὰ τὰ τελευταῖα κρίσιμα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἔτη ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, εἶχον τὴν ἰδίαν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως δυσμενῆ γνώμην. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος, ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Καὶ οἱ μὲν τρεῖς πρῶτοι εἶχον τὴν δυσμενῆ ταύτην ἔναντι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας διάθεσιν ἐκ συμφώνου γνώμης καὶ ἐξ ἀλληλεπιδράσεως, ἂν μὴ ἐκ τῆς μοναδικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Καποδίστρια, ὁ δὲ Κοραῆς ἐξ ἰδίας πεποιθήσεως καὶ ὡρίμου σκέψεως. Καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι ἐξέχοντες ἄνδρες ἀπεδοκίμαζον τὴν σπουδὴν τῶν Φιλικῶν καὶ τὴν πρόωρον ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, διότι ἐνόμιζον ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμη σημάνει ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίστευον δέ, ὅτι ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ πνευματικὴ διαφώτισις τοῦ ἔθνους διὰ ν' ἀκολουθήσῃ κατόπιν ὡς ὥριμος καρπὸς ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις. Καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ διαφωτισμοῦ τοῦ ἔθνους κατέβαλον ὁμολογουμένως καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι κολοσσιαίας προσπαθείας.

Ὁ Καποδίστριας πρῶτος, μολονότι, ὡς ἔγραψα καὶ ἀλλαχοῦ, ἐγνώριζε τὴν κίνησιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, οὐδέποτε ὑπῆρξε μέλος αὐτῆς, οὐδ' ἐδίστασε νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὴν κίνησιν ταύτην εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν. Ἐπεδίωξεν ὅμως μετὰ πείσματος τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἔθνους [3]. Ὅταν δέ, εὑρισκόμενος ἐν Laybach, ἐπληροφορήθη τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, ἐλυπήθη σφόδρα καὶ φέρεται εἰπών: ἰδοὺ μία πρόωρος ἐπανάστασις, ἡ ὁποία θὰ καταστρέψῃ ὅλας μου τὰς προσπαθείας διὰ τὴν μελλοντικὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος [4]. Προέβλεπε προφανῶς ὁ πολιτικώτατος ὑπουργὸς τοῦ Τσάρου, ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ἀνακτῶντες πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν των, δὲν θὰ

λέντος Τομαρᾶ, ἀπεστάλη συγχρόνως εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας ὁ Σπυρίδων Χαραλάμπους, ἵνα μάθῃ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ φρονήματα τῶν Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν περὶ τοῦ προκειμένου ἀγῶνος. (Ιω. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 2-3).

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 363.

[2] Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ, Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐν Ἀθήναις 1930, σ. 554.

[3] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καὶ Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 174 κέ. Πρβλ. G. WADDINGTON, A visit to Greece in 1823 and 1824. London 1825, σ. XXXIX κέ. Σπ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ, Ἰωάννης Καποδίστριας ὡς ἰατρὸς καὶ συγγραφεύς. *Ἶρις* τῆς 15 Νοεμβρίου 1898, σ. 42 κέ. Αὐτοβιογραφία Ἰω. Καποδίστρια, σ. 65, κ.λ.

[4] A. PAPADOPOULOS-VRETOS, Mémoires..., 1, 62.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παρέλειπον νὰ κλείσουν ὅλα τὰ σχολεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἤντλει τὰ φῶτά του καὶ ἐκ τῶν ὁποίων σὺν τῷ χρόνῳ θὰ προήρχετο ἡ πολιτική του ἀναγέννησις [1]. Διὰ πάντα ταῦτα ἔγραφον ἀδιστάκτως εἰς τὸ ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν σπουδαιότατον πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ὑπόμνημα τῆς 17 Ἰουλίου 1821 ἐ. π. τὰ ἑξῆς: «... φρονῶ καθὼς καὶ σεῖς, κύριέ μου, ἐκάμαμεν ὅ,τι ἠμπορέσαμεν, διὰ νὰ ἀποτρέψωμεν ἀπὸ τὴν πατρίδα μας τὰς δυστυχίας, αἱ ὁποῖαι τὴν θλίβουν· οἱ ἀγῶνές μας ἐστάθησαν ἀνωφελεῖς...» [2].

Τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς ἀντιλήψεις εἶχεν ἐξ ἰδίας πεποιθήσεως καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Εἰς ἀχρονολόγητον ἐπιστολήν του πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου, γραφεῖσαν πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐσημείωσε σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀπαντῶν εἰς ὑπαινιγμὸν τοῦ φίλου του περὶ μελετωμένης ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῶν Ἑλλήνων: «... Τὸ ὅτι «δὲν εἶναι μήτ' ἀνόητον μήτ' ἄδικον ἂν γίνῃ μὲ τρόπον ὥστε νὰ εὐδοκιμήσῃ», ὡς λέγεις, τοῦτο μὲ φαίνεται ὅτι ἐννοεῖται ἀφ' ὅσα λέγω. Τὰς μερικὰς καὶ μικρὰς καὶ ὀλέθρου προξένους ἐκδικήσεις ἀποβλέπει ὁ λόγος· μήτε δύναται νὰ ἐνγοήσῃ ἄλλο, εἰς καιρὸν ὁπόταν, «τὸ νὰ γένῃ μὲ τρόπον ὥστε νὰ εὐδοκιμήσῃ» εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις εἶναι ἀδύνατον, καὶ διὰ τὴν ἀνεπιστημοσύνην τοῦ ἔθνους καὶ διότι ἐγεννήθη ἄνθρωπος, ὅστις δὲν θέλει πλέον ἀφήσει τίποτε νὰ γένῃ χωρὶς αὐτοῦ [3]. Χρειάζεται, φίλε, πεντήκοντα τοὐλάχιστον ἀκόμη ἐτῶν παιδείαν τὸ γένος, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς κατάστασιν νὰ κατορθώσῃ τίποτε αὐτοκινήτως καὶ αὐτουργῶς. Μὴν ἀπατώμεθα μὲ κενὰς ἐλπίδας· δεῖξόν με τοὺς καλοὺς νὰ διευθύνωσι τοιαύτην ἐπιχείρησιν εἰς τρόπον ὥστε νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἤγουν νὰ μὴ γένῃ μὲ τὸν ὄλεθρον τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους. Ἡ παιδεία θέλει τὸ κατορθώσει χωρὶς κανένα κίνδυνον, μάλιστα, ἂν τὸ ἀϊνὶ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀντιπάλους (καθὼς τοὺς ἐμπόδισεν ἕως τώρα) νὰ μᾶς μιμηθῶσι...» [4].

Ὅτε δὲ ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις καὶ ἀπέτυχεν οἰκτρῶς τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Βλαχίᾳ, εὗρε πάλιν τὴν εὐκαιρίαν ἐπιστέλλων πρὸς Νεόφυτον Βάμβαν (1821), νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν παλαιάν του γνώμην περὶ τῆς προώρου ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ συστήσῃ ταχεῖαν κρατικὴν σύνταξιν καὶ στρατιωτικὴν ἡγεσίαν καλυτέραν ἢ ἐν Βλαχίᾳ: «... Δὲν εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν ἔγινεν ἡ ἐπανάστασις εἰς ἁρμόδιον καιρόν, μήτε ἂν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἔκαμαν τὰ πρέποντα· ἡ μωρία τῆς ἐξουσίας φονευούσης τοὺς ἰδίους φίλους καὶ κηρυττούσης ἀνυποστόλως τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλον τὸν γένος ἡμῶν, ἔδωσεν ἐθνικὴν μορφὴν εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ μᾶς ἔθεσεν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ, ἢ νὰ νικήσωμεν, ἢ νὰ ἀποθάνωμεν...» [5]. Τὰ αὐτὰ ἐπα-

---

[1] A. Papadopoulos-Vretos, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 63. Φιλημονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σ. 128.

[2] Ε. Γ. Πρωτοψαλτη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 163, 174 κέ.

[3] Ὑπονοεῖ προφανῶς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην.

[4] Ἐπιστολαὶ Ἀδαμ. Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Β΄, 742.

[5] Ἐπιστολαὶ Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Γ΄, 663.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νέλαβε καὶ βραδύτερον ἐν ψυχρῷ σκεπτόμενος εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ἐκδοθεῖσαν αὐτοβιογραφίαν του: «... Εἰς τοῦτο μόνον ἠπατήθην, ὅτι ἡ κατὰ τοῦ τυράννου ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἔθετεν ὁ λογισμός μου περὶ τὰ μέσα τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, συνέβη τριάκοντα χρόνους ἀρχύτερα. Ὅτι δὲ συνέβη παρὰ καιρόν, ἐφάνηκε ἀπὸ τὴν θρασύτητα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως... καὶ ἀπὸ τὴν ἔπειτα μέχρι τῆς σήμερον ἀφρονεστάτην διαγωγὴν πολλῶν πολιτευομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα... Ἂν τὸ γένος εἶχε καὶ κυβερνήτας στολισμένους μὲ παιδείαν (κι' ἤθελε τοὺς ἔχειν ἐξάπαντος, ἂν ἡ ἐπανάστασις συνέβαινε τριάκοντα χρόνους ἀργότερα), ἔμελλε καὶ τὴν ἐπανάστασιν νὰ κάμῃ μὲ πλειοτέραν πρόνοιαν καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς νὰ ἐμπνεύσῃ τόσον σέβας, ὥστε ν' ἀποφύγῃ ὅσα ἔπαθε κακὰ ἀπὸ τὴν ἀντίχριστον ἁγίαν συμμαχίαν»[1].

Ὅμοιαι ὑπῆρξαν αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῶν Φιλικῶν καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ στενοτάτου τοῦ Ἰγνατίου φίλου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Εὑρισκόμενος οὗτος ἐν Μεσολογγίῳ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1821, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην τὴν 27 Ὀκτωβρίου τὸ προαναφερθὲν πολιτικὸν ὑπόμνημα τοῦ Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον, γράφων συγχρόνως: «... Ἡ ἐκλαμπρότης της ἐγνώρισε καὶ δὲν εἶναι χρεία νὰ τὴν εἰπῶ, ὅτι ὁ αὐτάδελφός της ἠπατήθη ἀπὸ ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἔπρεπεν οὔτε ἀκρόασιν νὰ δώσῃ. Ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐν οἷς κι' ἐγώ, προείδομεν τὸ κακόν, ὅταν ἐκ φήμης ἠκούσαμεν, ὅτι γίνονται διάφορα κινήματα. Ἠθελήσαμεν νὰ τὸ προλάβωμεν, ἐγράψαμεν τὰ δέοντα, ἐξεκινήσαμεν καὶ δύο ἀνθρώπους δι' ἐξόδων μας, δίδοντες καὶ τὰς ὁδηγίας, πῶς πρέπει νὰ ὁδηγηθῇ ἡ Ἑταιρεία, διὰ νὰ μὴ φέρῃ κακὸν εἰς τὸ γένος. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἠσθένησεν εἰς Βιέννην, ὅπου εὑρέθη, ὅτε ὁ κόμις Καποδίστριας διέβαινεν εἰς Λεϋβάχην· ἐπῆγε πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐστέλλετο καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ κόμις τῷ ἀπεκρίθη, ὅτι ὅλα γίνονται ἄνευ εἰδήσεώς του· δὲν ἐπίστευσεν ὅμως, ὅτι ὁ αὐτάδελφός της θέλει κινηθῆ. Ὁ ἄλλος ἐπροχώρησε μέχρι Βλαχίας καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀδελφοῦ της· ἀλλ' εἴτε διότι ἦτο πλέον ἀργά, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, τοὺς ὁποίους ἀγνοῶ, ὁ ἀδελφός της ἐκινήθη. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας του ἦσαν, οἷα ἠμποροῦσε νὰ τὰ προϊδῃ τινας μάλιστα, ὅταν ἔβλεπε, ποῖοι ἦσαν οἱ συνεργοί του, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ἐγνώρισεν ἀνωφελῶς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὀνομάσῃ τὸν μὲν φαυλόβιον, τὸν δὲ ἀνάξιον, τὸν δέ, δὲν ἠξεύρω τί ἄλλο[2], ἐν ᾧ τὸ δίκαιον ἦτον νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸν βίον καὶ τὴν ἀξιότητα τῶν ἀνθρώπων, πρὶν κάμῃ ἀρχὴν τοιούτου μεγάλου ἐπιχειρήματος· ἡ ἐκλαμπρότης της ἡ ἰδία εἶδεν, ὁποῖα τὴν ἔλεγον καὶ ὁποῖα εὗρεν εἰς τὴν Πελοπόννησον πράγματα· ὥστε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὴν ἐκλαμπρότητά της ἠπάτησαν καὶ τὸ γένος ἀκόμη περισσότερον, διότι ἡ ἀπο-

---

[1] Βίος Ἀδαμαντίου Κοραῆ, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἰδίου. Ἐν Παρισίοις 1833, σ. 27-28.

[2] Ὑπονοεῖ τοὺς κατὰ τῶν στρατιωτῶν χαρακτηρισμούς, τοὺς ὁποίους περιέλαβεν ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης εἰς τὴν ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1821 προκήρυξίν του ἐκ Ριμνίκου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στολική των περιωρίζετο εἰς μίαν ἀπέραντον ψευδολογίαν, τῆς ὁποίας τώρα βλέπομεν τὰ ἀποτελέσματα. Πῶς νὰ μὴ δακρύσῃ τινάς, ὅταν ἀκούῃ τοὺς ἀδελφούς του μὲ δάκρυα καταρωμένους τοὺς αἰτίους τῆς καταστροφῆς των; Τώρα πάσχομεν ὅλοι καὶ ἔνοχοι καὶ μή. Λέγω «ἔνοχοι», διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ ὀνομάσω παρὰ ἐνοχὴν τὴν κακοήθειαν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι, ἐν ᾧ τὸ γένος φανερὰ ἐπροχώρει καὶ ἐλπίζετο ἴσως καὶ ἀναιμωτὶ ἡ ἐλευθερία του μετ' ὀλίγους ἐνιαυτούς, ἐπετάχυναν δι' ἴδια τέλη τὸ πρᾶγμα, ἐν ᾧ τὸ γένος ἦτον ἀκόμη ἀνέτοιμον· καὶ τώρα, ἀφοῦ ἔγινε τόση αἱματοχυσία, δὲν ἔχομεν βεβαίαν τὴν ἐλευθερίαν μας . . . » [1].

Μίαν ἡμέραν ἐνωρίτερον, τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1821, ἀποστέλλων καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Κουντουριώτας τό ὑπόμνημα τοῦ Καποδίστρια, ἐπανελάμβανε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου:

«Εὐγενέστατοι καὶ φιλοπάτριδες κύριοι,

Πρὸ ἓξ ἑπτὰ ἡμερῶν ἔφθασα ἐδῶ καὶ ἔλαβον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρισθῶ μετὰ τῶν καλῶν συναδελφῶν καὶ συμπατριωτῶν σας, οἱ ὁποῖοι θέλουν σᾶς πληροφορήσει μίαν ἡμέραν πόσον καὶ πῶς ἠγωνίσθην καὶ ἀγωνίζομαι διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος· ἂν δὲν κατορθωθῇ, δὲν εἶναι σφάλμα μου· ἂς ὄψωνται ὅσοι ἀκρίτως ἔρριψαν τὸ ἔθνος εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα, προτοῦ νὰ τὸ προετοιμάσωσιν ὡς ἔδει καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἔρριψαν, οὔτε οἱ ἴδιοι ἐστοχάσθησαν πῶς νὰ τὸ σώσουν, οὔτε τοὺς συμβουλεύοντας αὐτοὺς ἤκουσαν καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ ἔθνους ἐμπόδισαν εἰς ἴδια τέλη, διεγείροντες τὸν ἀμαθῆ λαὸν καὶ φέροντες σκάνδαλα, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ φανῶσι μεσάζοντες καὶ κήρυκες τῆς παύσεως τῶν παθῶν καὶ τῆς ἑνώσεως τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων, τῶν δυνατῶν καὶ ἀδυνάτων...» [2].

Καὶ ὁ Ἰγνάτιος τί ἐπίστευεν; Αἱ ἀντιλήψεις αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως οὐδόλως διέφερον ἐκείνων τοῦ Καποδίστρια, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπηρεάζετο ἀποφασιστικῶς εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Κατ' ἀρχὰς φαίνεται, ὅτι ἐδέχετο εὐμενῶς τὰ τῆς κινήσεως τῶν Φιλικῶν. Ὅταν μάλιστα ἤκουσεν ἐκ στόματος δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων ἡγετῶν τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Τσακάλωφ καὶ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, τὰς προόδους αὐτῆς, «ἐπυρώθη», ὡς ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης Φιλήμων, καὶ ἠθέλησε νὰ ἀναμιχθῇ ἐνεργῶς. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἔμαθε τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Καποδίστρια καὶ παρηκολούθησε τὴν ἀρνητικὴν ἔναντι τῆς Ἑταιρείας στάσιν αὐτοῦ, μετεστράφη ἄρδην καὶ ἐτάχθη ὑπὲρ μακρᾶς ἀναβολῆς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Διὸ καὶ ἐπανειλημμένως κατέκρινε τὴν σπουδὴν τῶν Φιλικῶν καὶ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Μολδοβλαχίᾳ, τὸ ὁποῖον ἐπίστευεν ὅτι ἔβλαψε καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ ἔθνος, διότι δὲν ἦτο καλῶς παρεσκευασμένον, ὡς ἄλλως τε ἐπίστευε καὶ διὰ τὴν ὅλην ἐπανά-

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Δ', σ. 513.

[2] ΑΛΓΚ, τόμ. Α' (1821 - 1823), σ. 44.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στασιν, ὅτι προώρως ἐξερράγη, πρὶν οἱ Ἕλληνες σταθμίσωσι σοβαρῶς τὰς δυνάμεις των παραβάλλοντες αὐτὰς πρὸς τὰς τοῦ ἀντιπάλου. Εἰς τὸ ὑπόμνημά του τὸ ἐπιγραφόμενον «παρατηρήσεις εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου», τὸ γραφὲν ἐν Πίζῃ τὴν 20 Μαΐου 1821 καὶ ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ, ἔγραφεν: «Ἂν οἱ Γραικοὶ εἶχαν ὅλα τὰ δίκαια διὰ νὰ ἐπιθυμῶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ διὰ νὰ προσπαθήσωσι νὰ ἀποτινάξωσι τὸν σκληρὸν ζυγὸν τῆς ὀθωμανικῆς διοικήσεως, ἥτις μὲ τὸ δικαίωμα τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἰσχύος τοὺς ὑπεδούλωσε, τοὺς ἀπεβαρβάρωσε, τοὺς ἐπτώχυνε, τοὺς ἐταπείνωσε, τοὺς ἐχώρισεν ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ φαίνωνται ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαῶν, ἂν τὸ κίνημά των εἶναι δίκαιον καὶ ὁ σκοπὸς ἀξιέπαινος, ἦτον ἐπίσης δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον, πρὶν ἐπιχειρισθῶσιν ἓν ἔργον τόσον τολμηρὸν καὶ κινδυνῶδες, νὰ ἐξετάσωσι τὰς δυνάμεις των, νὰ παραβάλωσι τὰ μέσα των μὲ τὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ κάμωσι μίαν ἑτοιμασίαν ἀνάλογον μὲ τὸ κίνημά των, ἔπρεπε προσέτι νὰ λάβωσι μέτρα, ὥστε νὰ γενῇ ἡ βλάβη εἰς τὸ γένος ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλίγη. Ἔπρεπε νὰ φυλάξωσι διὰ νὰ τοὺς εἶναι καὶ ὁ καιρὸς ἁρμόδιος καὶ βοηθός, διότι τοιουτοτρόπως μόνον ἦτο πιθανὸν καὶ ὁ σκοπός των νὰ λάβῃ αἰσίαν ἔκβασιν καὶ τὸ γένος ὀλιγώτερον νὰ βλαφθῇ καὶ τέλος πάντων ἔπρεπε νὰ ἔχωσι πολλοὺς βαθμοὺς πιθανότητος, ὅτι τὸ πρᾶγμα εὐοδοῦται καὶ ἔπειτα νὰ κάμωσι κίνημα, διότι δοθείσης ἀποτυχίας τὸ γένος χάνεται καὶ ἡ ζημία εἶναι ἄμετρος καὶ ἀδιόρθωτος...»[1].

Τὰ αὐτὰ περίπου ἔγραψεν ὀλίγους μῆνας βραδύτερον—τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1821—εἰς βραχὺ ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλε πρὸς τὸ φιλελληνικὸν κομιτᾶτον τῆς Βέρνης μέσῳ τοῦ τραπεζίτου Senn Guebhart[2].

Αὐτὰ ταῦτα ἐπανέλαβεν ἀργότερον ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς Γεώργιον Τουρτούρην, τὸν θεῖον τοῦ Ἰω. Κωλέττη: «...Ἡμεῖς δὲν ἐσυμβουλεύσαμεν ποτὲ τὴν ἐπανάστασιν, διότι ἦτον ἀνέτοιμον τὸ γένος μας, διότι ἦτο ἐναντίος ὁ καιρὸς καὶ διότι εἴχαμεν βεβαιότητα ὅτι ὅλη ἡ Εὐρώπη θέλει εἶναι καθ' ἡμῶν, μὴ ἐξαιρουμένης οὐδὲ τῆς Ρωσίας, ἥτις δὲν ἦτο ἐπόμενον νὰ κόψῃ τὰς σχέσεις της μὲ τὴν Εὐρώπην διὰ χάριν τῶν Γραικῶν....»[3].

Σαφέστερος καὶ κατηγορηματικώτερος κατὰ τῶν ἀποστόλων τῆς Ἑταιρείας ὑπῆρξεν ὁ Ἰγνάτιος ἐν ἐπιστολῇ του ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου 1821 πρὸς τοὺς ἐν Ὀδησσῷ ἐφόρους, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι:[4]. «...Ζητεῖτε εἰδήσεις τῆς πατρίδος σας· ἀλλὰ τίνες νὰ γράψωσι; Πρὸς τίνα; Καὶ διατί; Οἱ συμπατριῶταί μας ἠπατήθησαν καὶ βλέπουν, ὅτι κινδυνεύει ἡ ὕπαρξίς των. Ποῖοι

---

[1] Ε.Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 146-147 καὶ 155.

[2] ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΪΟΥ, Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς καὶ ἔγγραφα τοῦ 1821, σ. 251 κέ.

[3] Π.Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐν Ἀθήναις, 1927, σ. 176.

[4] ΣΑΚ. Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ἐν Ὀδησσῷ 1909, σ. 126-129 καὶ 130-131.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς ἠπάτησαν; Δὲν τὸ ἠξεύρω. Οἱ ψευδαπόστολοι τοὺς ἐβεβαίωναν, ὅτι εἶναι σύστημα ἀπὸ τοὺς πρωτίστους τοῦ γένους· ὅτι εἶναι χρήματα· ὅτι δὲν ἔχουν, εἰμὴ νὰ κινηθῶσι καὶ ὅτι τὰ ἄλλα ὅλα εἶναι ἄλλων φροντίς. Τώρα βλέπουν τὴν ἀπάτην· καί, ἐπειδὴ δὲν ἠξεύρουν, ποῖοι τοὺς ἠπάτησαν, νομίζουν ἐνόχους ὅλους τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Γραικούς, τοὺς ὑποπτεύουν ὅλους καὶ δὲν θέλουν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς αἰτίους τῆς δυστυχίας των...». Καὶ περαιτέρω: «...Μοί γράφετε, ὅτι ἐξωδεύθησαν πολλὰ χρήματα εἰς τὴν Βλαχομπογδανίαν. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἔξοδα ἐχρησίμευσαν μόνον διὰ τὸν ἀφανισμὸν δύο τόσων καλῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ πατρὶς ἐκ τούτου τί ὠφελήθη; Καὶ τί χρεωστεῖ εἰς ὅσους ἔδωσαν τὰ μέσα εἰς ἀνοήτους ἀνθρώπους, οἵτινες ἔβλαψαν καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ κάμωσι ἄλλο τι, ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμαν καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπός των δὲν ἦτο ἀθῷος, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅλα των τὰ φερσίματα;...»[1].

Αὐτὰ ταῦτα ἐπανέλαβε πολὺ βραδύτερον, τὴν 19 Φεβρουαρίου ἔ. π. 1825, ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν τυχοδιώκτην Νικόλαον Κεφαλᾶν, ὅστις, εὑρισκόμενος εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ἐσχεδίαζε διπλωματικὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διαβήματα πρὸς τὸν Πάπαν, πρὸς τοὺς Μαυροβουνίους καὶ τοὺς Σέρβους καὶ ἐζήτει τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ μητροπολίτης ἀποδοκιμάζων τὰ σχέδια ταῦτα τοῦ Κεφαλᾶ, ὡς ἀνωφελῆ καὶ ἐπιβλαβῆ ἔγραφε περὶ Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ περὶ Ὑψηλάντου τὰ ἑξῆς: «Τὴν Ἑταιρείαν, τὴν ὁποίαν λέγεις ὅτι σὲ ἔκρυψαν εἰς τὴν Βιέννην οἱ φίλοι σου, τὴν ἔκρυπταν καὶ ἀπὸ ἐμὲ καὶ τὴν ἔμαθα πολλὰ ἀργὰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἀταξίας τοῦ Γαλάτη καὶ τὸ δυστυχὲς τέλος του. Ἐγνώρισα ὅτι θέλουν προξενήσει κακὸν εἰς τὸ γένος αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ κάμουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπανάστασιν, τοῦτο δὲν ἀπερνοῦσεν ἀπὸ τὸν νοῦν μου ποτὲ καὶ οὔτε ἤθελε γενῇ, ἂν δὲν ἐλάμβαναν ἀρχηγὸν τὸν Ὑψηλάντην καὶ δὲν ἠπάτων τοὺς συμπατριώτας μας μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ρωσίας...»[2].

Ἰδιαιτέρως ὀξὺς ὑπῆρξεν ὁ Ἰγνάτιος καὶ τὸ περιβάλλον του ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλει συνήθως «κάκιστον» κατειρωνευόμενος, ὑποθέτω, τὴν ἣν ὡς φιλικὸς εἶχε προσωνυμίαν «Καλὸς»[3] καὶ εἰς τὴν κουφότητα τοῦ ὁποίου ἀπέδιδε τὴν πρόωρον ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν συμφορὰν τῆς Βλαχίας. Εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν ἐν Πελοποννήσῳ διατρίβοντα Δημήτριον Ὑψηλάντην, διαβιβασθεῖσαν μέσῳ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὁ Ἰγνάτιος ἔγραφεν ἀδιστάκτως: «... Καὶ ὡς Ἕλλην δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀγαπῶ τὸν αὐτάδελφόν σου [Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην] ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἐπιβλαβέστατον φέρσιμόν του, καίτοι φίλον ἄλλοτε· καὶ ὡς μητροπολίτης τῆς Ρωσίας, δὲν ἔπρεπε νὰ γνωρίσω... Ποτὲ οἱ Γραικοὶ δὲν ἤθελον κινηθῆ, ἂν δὲν

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ', 515.

[2] ΑΛΓΚ, τόμ. Δ' (1825), σ. 204.

[3] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., Β', 290 καὶ Δ', 344-345.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐφαίνετο κατὰ κακὴν τύχην ἕνας Ὑψηλάντης... Ἰδοὺ διατὶ μισῶ τὸν Ὑψηλάντην καὶ νομίζω αὐτὸν μόνον αἴτιον τοῦ κακοῦ, διότι αὐτὸς μόνος ἠμπόρει νὰ κάμῃ τὸ μέγα τοῦτο κακὸν καὶ τὸ ἔκαμεν ὄχι μόνον ἀνοήτως, ἀλλὰ καὶ μὲ κακίαν, ὡς φαίνεται εἰς τὰς προκηρύξεις του. Καί, ἂν οἱ φίλοι του πειράζωνται καὶ θέλουν νὰ τὸν δικαιολογήσουν, ἐγὼ θέλω τὸν βλέπει τοιοῦτον, ὁποῖος εἶναι καὶ θέλω φυλάξει αἰωνίαν ἀπέχθειαν, διότι ἔβλαψεν ἓν ἔθνος ὁλόκληρον καὶ ὄχι ἐμέ, διὰ νὰ εἶμαι εἰς χρέος νὰ τὸν συγχωρήσω. Ὁ Ὑψηλάντης τελειώνει τὴν φιλονικίαν του καὶ τρέχει ζητῶν ἑτοίμως καταφύγιον καὶ φυλακήν...»[1]. Τοσοῦτον δ' ἐφοβεῖτο τὴν κακὴν ἀπήχησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν Εὐρώπην, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1822 τὴν ἀποκήρυξιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἢ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἢ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου κυβερνήσεως[2].

Οὐδ' ἐστρέφετο μόνον κατὰ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς Φιλικοῦ. Πολὺ βραδύτερον, ἐνῷ ἡ Ἐπανάστασις ἦτο ἐν πλήρει ἐξελίξει, δὲν ἐγκατέλειψε τὴν κατὰ τῶν Φιλικῶν δυσαρέσκειάν του. Κατακρίνων ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 6/18 Μαρτίου 1825 τὸν Δημ. Περούκαν, ὅστις αὐθαιρέτως περιεφέρετο εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ προέβαινεν εἰς ποικίλα ἀνάρμοστα διαβήματα, εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κατηγορήσῃ τὸν διαμένοντα ἐν Ἀγκῶνι Ἐμμανουὴλ Ξάνθον ὡς συνωμότην προεδρεύοντα μιᾶς φατρίας, «ἥτις θέλει νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ δικαίωμα ὅτι ἐκίνησαν ἀνοήτως καὶ τυφλὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔβαλαν τὸ γένος εἰς κίνδυνον καὶ κατηγοροῦν τοὺς καλῶς δουλεύσαντας καὶ σώσαντας τὴν Ἑλλάδα παρ' ἐλπίδα καὶ διὰ θαύματος...»[3].

Αἱ ἀντιλήψεις καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ τοῦ Ἰγνατίου προεκάλεσαν αὐστηρὰς κρίσεις τοῦ ἀγνοῦ καὶ καλοπροαιρέτου λογίου ἀλλὰ φανατικοῦ φίλου τῶν Ὑψηλαντῶν Ἰωάννου Φιλήμονος, ὅστις ἐκάκισε τὸν μητροπολίτην, διότι ἐκήρυττεν ὅτι δι' ἀπάτης συνώμοσαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοῦ τυράννου των, ἐνῷ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἰγνάτιος

---

[1] ΙΩ. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως, Δ', 345. Συγχρόνως πρὸς τὸν Ἰγνάτιον καὶ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης, ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ μητροπολίτου, ἔπεμψεν ἐκ Παρισίων μέσῳ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ οὗτος ὑβριστικωτάτην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, διὰ τῆς ὁποίας κατεδίκαζε τοὺς Ὑψηλάντας ὡς ματαιόφρονας καὶ ἐπιζητοῦντας ὑπεροχὰς ἐν ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλικῶν, συνεβούλευε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν λήθην τοῦ ὀνόματός των, ὡς δίδοντος εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης τὴν ὑπόνοιαν τῆς σχέσεως τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν ἐπαναστατικῶν ἑταιρειῶν τῆς Δύσεως. (Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., Δ', σ. 344). Ἡ πρὸς Δ. Ὑψηλάντην ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Κ. Πολυχρονιάδου ἐδημοσιεύθη in extenso ὑπὸ Μπουμπουλίδου ἐν ΔΙΕΕ, τόμ. ΙΒ' (1957), σ. 24 κέ.

[2] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2041 (=ΙΙ, ἀρ. 130).

[3] ΑΛΓΚ, Δ', 199 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«ἑτοίμως ἐγένετο συνωμότης»[1]. Ἐνῷ δὲ ἀνεγνώριζεν ὁ Φιλήμων τὴν πολλὴν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος χρησιμότητα τοῦ Ἰγνατίου ἐν τῇ Εὐρώπῃ λόγῳ τῆς φυσικῆς διανοίας του καὶ τῆς πείρας του καὶ τῶν ἐξόχων του σχέσεων, κατέκρινε τοῦτον διὰ τὴν ὁρμητικήν του ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ὑψηλαντῶν, ἀποδίδων τὰ ἐναντίον αὐτῶν κακὰ αἰσθήματα τοῦ ἱεράρχου εἰς τὴν οἴησιν καὶ εἰς τὴν φιλοδοξίαν («προσωπικότητα») αὐτοῦ. Ἐπίστευε δῆλον ὅτι ὁ Φιλήμων, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος κατεφέρετο τόσον σφοδρῶς κατὰ τῶν Ὑψηλαντῶν, πρῶτον μέν, διότι ἐθεώρησεν ἑαυτὸν προσβεβλημένον ἐπειδὴ δὲν ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου περὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος, δεύτερον δέ, διότι ἰσχύοντος ἐν Ἑλλάδι τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἐθεώρει ἀδύνατον «τὴν γενικὴν πρόσκλησιν ἑαυτοῦ». Ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑφεξῆς, πόσον ἐπλανᾶτο ὁ Φιλήμων ἀποδίδων εἰς τὸν Ἰγνάτιον τόσον ταπεινὰ ἐλατήρια[2].

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., Δ΄, 515-516.

[2] Παραθέτω ἐνταῦθα πλήρη τὴν αὐστηρὰν ταύτην κρίσιν τοῦ Φιλήμονος περὶ τοῦ Ἰγνατίου, λόγῳ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐπικριτοῦ: «Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν πολλὴν ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος χρησιμότητα τοῦ Ἰγνατίου ἐν τῇ Εὐρώπῃ, δι' ὃν ὁ ἱεράρχης οὗτος εἶχεν νοῦν φυσικόν, μελέτην ἱκανὴν τῶν τοῦ κόσμου καὶ σχέσεις διαφόρους μετὰ πολιτικῶν καὶ πεπαιδευμένων. Ἀλλὰ πρὸς τὸν χαρακτῆρα μᾶλλον ὃν ἔφερε, πρὸς τὸν εἰλικρινῆ πατριωτισμόν, ὃν ἐπηγγέλλετο καὶ πρὸς τὴν ἀγαθὴν φήμην, ἣν ἔχαιρεν, ὡς θεωρούμενος μάλιστα ἐν ὑπολήψει παρὰ τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, οὐδόλως ἥρμοζε τακτική τις τόσῳ ὁρμητικὴ καὶ ἀποκλειστική, τακτικὴ παρουσιάζουσα αὐτὸν ἄλλον Ἄνυτον κατὰ τῶν Ὑψηλαντῶν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς παλαίστρας. Καὶ γνωρίζομεν, ὅτι κατηγορίαι προφερόμεναι ἀπὸ στόματος λειτουργοῦ τοῦ Εὐαγγελίου εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως ἐκείνην βάρος μέγα, ἐπεῖχον ἄλλως κῦρος ἐπίσημον. Τίνα ἄρα αἴτια ἠθικὰ ἐξέβαλον τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον τοῦ κυρίου καὶ πατριωτικοῦ κύκλου αὐτοῦ καὶ ἐξέθεσαν ὑπὸ τὴν σφῦραν ἐπικρίσεων, οὐδεμίαν περιποιουμένων αὐτῷ τιμήν; Ἡ οἴησις ἀναμφιβόλως καὶ ἡ προσωπικότης. Ἡ οἴησις μέν, διότι προσβεβλημένον εἶδεν ἑαυτόν, ὡς μὴ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου περὶ τῆς ἐνάρξεως ἢ μὴ τοῦ κινήματος· ἡ προσωπικότης δέ, διότι, ἰσχύοντος ἐν τῇ Ἑλλάδι τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀδύνατον ἐθεώρει «τὴν γενικὴν πρόσκλησιν ἑαυτοῦ». Διὰ δὲ ταῦτα παραφερόμενος, κατ' ἐκείνου μὲν ὡς νικηθέντος ἐξεσφενδόνιζε λόγῳ ἐκδικήσεως μυρίας ἐπὶ ἀπρονοησίᾳ, ἀνικανότητι καὶ ἐπιβούλῳ κατὰ τῆς πατρίδος σκοπῷ ὕβρεις καὶ συκοφαντίας· κατὰ τούτου δὲ ἀντεπολιτεύετο δεινῶς, ἑαυτὸν θεωρῶν ἤδη μόνην πυξίδα διανοητικὴν καὶ μόνην σημαίαν πολιτικὴν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἐντεῦθεν εἴδομεν καὶ κήρυγμά τι ἐκδεδομένον παρὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ τῶν Πεισσῶν, ἀλλὰ μὴ ὑπογεγραμμένον παρ' οὐδενός, πρὸς ἀντικατάστασιν βεβαίως τοῦ ἀπὸ τῆς 24 Φεβρουαρίου κηρύγματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἐν τῷ κηρύγματι τούτῳ περιείχετο καὶ ἡ φράσις: «...Κάλλιον ν' ἀποθάνετε μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ὡς ἄνδρες, παρὰ νὰ σφάζεσθε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὡς πρόβατα»· ἐξ αὐτῆς δὲ ἴσως ἐπήγασεν ἡ δημώδης παρὰ τοῖς Ἕλλησι παροιμία: «Ἢ ὅλοι ν' ἀποθάνετε, ἢ ὅλοι νὰ ἐλευθερωθοῦμεν», λεγομένη χλευαστικῶς περὶ τῶν μακρόθεν μὲν συμβουλευόντων, ἐγγύθεν δὲ μὴ συμμετεχόντων τοῦ κινδύνου καὶ τῶν δυστυχημάτων τοῦ πολέμου». (Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., Δ΄, 346-347).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΙΒ΄

Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι, ὁ τόσον ἐπιφυλακτικὸς ἔναντι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τόσον δυσμενὴς ἔναντι τοῦ ἐν Βλαχίᾳ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντου Ἰγνάτιος, ἐγένετο διὰ μιᾶς διάπυρος κῆρυξ τοῦ δικαίου ἀγῶνος ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπίμονος παραστάτης τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀγωνιστῶν ἐντὸς τῆς φλεγομένης χώρας. Τοὺς παλαιούς του δισταγμοὺς ἔναντι τοῦ ἔργου καὶ τῶν ἰθυνόντων προσώπων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀντικατέστησε νῦν ἀκάματος δραστηριότης καὶ φλογερὸν ἔμμονον ἀγωνιστικὸν πνεῦμα. Ἐπιστολαί, ὑπομνήματα, μηνύματα, ἀγγελιαφόροι, μυστικοὶ καὶ φανεροὶ ἐξαπελύοντο καθημερινῶς ἐκ Πίζης, ἥτις δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἓν ἐκ τῶν δραστηριωτέρων κέντρων ἐξ ὧν κατηυθύνοντο τὰ νήματα τῆς Ἐπαναστάσεως. «... Μία ἀντίστασις πεισματώδης καὶ ἐπίμονος ἠμπορεῖ μόνον νὰ φυλάξῃ κατὰ μέρος τοὺς ὁμογενεῖς μας...», ἔγραφε τὴν 20 Μαΐου τοῦ 1821 πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος [1].

Ἀποδυθεὶς ὁλοψύχως εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους ὁ Ἰγνάτιος, ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ὄχι μόνον τὴν φλογεράν του φιλοπατρίαν ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς φυσικὰς ἢ ἐπικτήτους αὐτοῦ ἱκανότητας: τὴν ἔμφυτον εὐφυΐαν, τὴν τεραστίαν πολιτικὴν πεῖραν, τὰς στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν σπουδαιοτέρων ὁπλαρχηγῶν τῆς Χέρσου Ἑλλάδος, μεθ' ὧν συνεδέθη ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐποίμαινεν ἐν Ἠπείρῳ, τὴν ἐγκάρδιον φιλίαν του μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, τὰς φιλικάς του σχέσεις μετὰ ἰθυνόντων ἐν Ρωσίᾳ ἀνδρῶν, τινὲς τῶν ὁποίων περιέβαλλον τὸν μητροπολίτην δι' ἐξαιρέτου εὐνοίας, καὶ τέλος τὰς σχέσεις του μετὰ διακεκριμένων Εὐρωπαίων, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται εἰς τὸν κατάλογον τῶν μεγάλων φιλελλήνων.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 δὲν ἦτο μόνον συμβουλευτικόν· ἦτο ἐνεργὸς καὶ δραστηρία συμπαράστασις πρὸς τοὺς μαχομένους Ἕλληνας, ἠπλοῦτο εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ὑπερανθρώπου ἐκείνης προσπαθείας καὶ ἀνεφέρετο εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἀγῶνος, τὸν πολιτικόν, τὸν στρατιωτικόν, τὸν οἰκονομικὸν καὶ τὸν πνευματικόν.

Εὐθὺς ὡς ὁ Ἰγνάτιος ἐπληροφορήθη τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, προέβη καὶ ἐμφανέστερον εἰς τὴν συγκρότησιν ἐν Πίζῃ ἑλληνικοῦ γραφείου ἢ διευθυντηρίου μετὰ τοῦ Ἀλε-

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καὶ Ι. Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ΄ (1956), σ. 147.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Καρατζᾶ, υἱοῦ τοῦ χρηματίσαντος ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἰωάννου Καρατζᾶ. Παρόμοια διευθυντήρια εἶχον ἱδρυθῆ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης, ἔνθα διέτριβον σημαίνοντες Ἕλληνες, ἐξέχουσαν δὲ θέσιν εἶχε, παρὰ τὸ τῆς Πίζης, ἐκεῖνο τῶν Παρισίων, τοῦ ὁποίου προΐστατο μὲν ὁ Κοραῆς, μετεῖχον δὲ οἱ Ἀλέξανδρος Βογορίδης, Χριστόδουλος Κλονάρης, Νικόλαος Πίκκολος καὶ βραδύτερον ὁ Κ. Πολυχρονιάδης. Κύρια ἔργα τῶν γραφείων τούτων ἦσαν 1) ἡ προβολὴ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ ἐξωτερικοῦ, 2) ἡ ἀνατροπὴ τῶν ποικίλων κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως συκοφαντιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεπορεύοντο ἐκ τῶν κύκλων κυρίως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ 3) ἡ συγκέντρωσις χρηματικῶν καὶ ἄλλων συνεισφορῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ χρησιμότης τῶν γραφείων τούτων κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξε μεγίστη, κυριώτατα χάρις εἰς τὸν πολιτικὸν νοῦν τοῦ Ἰγνατίου, τὴν φιλολογικὴν φήμην τοῦ Κοραῆ καὶ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀμφοτέρων σχέσεις, δι' ὧν «θαυμασίως ἐνήργουν ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν κακῶς διατεθειμένων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τόπων»[1].

Πράγματι, ὁ Ἰγνάτιος ἔλαβεν εὐθὺς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἑκασταχοῦ τῆς Εὐρώπης πολυαρίθμων φίλων του, τῶν πολιτικῶς ἢ οἰκονομικῶς ἰσχυρῶν, μεθ' Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, συμβουλεύων ἢ ἐκλιπαρῶν ἢ ἁπλῶς πληροφορῶν, κατὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς περιστάσεις, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀναλυτικῶς ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Τὴν δραστηριότητα τοῦ Ἰγνατίου ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπὲρ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνος ἐπεσήμανεν ἐξ ἀρχῆς ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία, τῆς ὁποίας, ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὑπῆρξε παλαιὸς γνώριμος. Ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Ἑνετίας ἀπὸ 2 Μαΐου 1822 πληροφορούμεθα τὰς περὶ συνεισφορῶν ἀτελευτήτους ἐνεργείας τοῦ μητροπολίτου πλησίον πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ εὐπόρων Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, ἐνεργείας τὰς ὁποίας παρηκολούθει συστηματικῶς ἡ ἀστυνομία. «Κατώρθωσα νὰ πληροφορηθῶ τὰς μηχανορραφίας τοῦ μητροπολίτου Ἰασίου Ἰγνατίου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς Πίζαν τώρα, ἀσχολούμενος ὅπως ὠθήσῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς του τοὺς διαμένοντας εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἵνα παράσχουν βοηθήματα εἰς τοὺς ἐπαναστατημένους...»[2].

Μετὰ πλείονος ὅμως δραστηριότητος καὶ θείου ζήλου ἐστράφη ὁ Ἰγνάτιος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος ἐπιζητῶν τὴν ἀρίστην δυνατὴν ρύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς ἐν ἐπαναστάσει διατελούσης χώρας.

Εἶχε δὲ ἐν Ἑλλάδι φωνὴν ἰδίαν, τοὐλάχιστον κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἀγῶνος, τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδᾶτον, ὅστις τῇ ἐπινεύσει, ἂν μὴ τῇ πρωτοβουλίᾳ, τοῦ Ἰγνατίου

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ', 21-22.

[2] Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ, Ἡ αὐστριακὴ κατασκοπεία κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἑλληνικά, Δ' (1931), σ. 170-171.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα ἐπὶ κεφαλῆς ὁμογενῶν τινων καὶ φιλελλήνων ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1821 [1].

Ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἐκφράζων τότε, ἅμα τῇ καθόδῳ του, καὶ τὰς ἀπόψεις τοῦ τε Ἰγνατίου [2] καὶ τοῦ Καποδίστρια [3] καὶ συνεπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ πρώτου ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς, ἠδυνήθη νὰ ἐκτοπίσῃ ἐκ τῆς θέσεως τὸν Δ. Ὑψηλάντην καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν δευτερεύουσαν προσωπικότητα ἐν τῇ πολιτικῇ κονίστρᾳ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος. Τοῦτο διετύπωσε ρητῶς ὁ Ρήγας Παλαμήδης ἐν τῷ προμνησθέντι περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου σημειώματί του. «... Αὐτὸς [ὁ Μαυροκορδᾶτος] ἦν ἁρμόδιος νὰ γράψῃ τὴν βιογραφίαν τοῦ μεγαλευεργέτου τῆς Ἑλλάδος Ἰγνατίου καὶ θέσῃ ὅπου ἔδει τὴν ἱστορικὴν καὶ ἔνδοξον εἰκόνα του, διότι ἄνευ τῶν μέσων τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Φόνου δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ ἀνωτέραν θέσιν καὶ ἐπιρροὴν ἀπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ ἀπὸ ἄλλα πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐπέτυχε κατὰ τὴν παροιμίαν «ἄλλος κάμνει τὸ θαῦμα καὶ ἄλλος παίρνει τ' ὄνομα» [4].

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ὁμοφωνία τῶν τριῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, Ἰγνατίου, Καποδίστρια καὶ Μαυροκορδάτου, ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πολιτικῶν θεμάτων κατὰ τὴν πρώτην τοὐλάχιστον περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ προσπάθειά των ὅπως λάβῃ ἡ ἐπαναστατημένη χώρα μορφὴν καὶ οὐσίαν εὐνομουμένου κράτους. Ἰδοὺ τί ἔγραφε σχετικῶς ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος ἐκ Μεσολογγίου πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, διατρίβοντα εἰς Πελοπόννησον, τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1821: «... Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ; θέλει εἰπεῖ ἡ ἐκλαμπρότης της. Τώρα τὸ γένος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα· τί νὰ κάμωμεν; Ἂν θέλωμεν νὰ σώσωμεν τὸ γένος, ἂν εἴμεθα ἀληθεῖς πατριῶται, νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο, ὁποὺ ὁ καλὸς πατριώτης, καὶ ὁ μόνος, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν βοήθειαν πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν, μᾶς συμβουλεύει. Ν' ἀφήσωμεν τὰ ὀνόματα ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων· νὰ ὀργανίσωμεν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐντοπίους, τῶν ὁποίων νὰ γένωμεν ἡμεῖς ὁδηγοί, καθ' ὅσον δυνάμεθα· νὰ τὴν συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας χεῖρας, ἐν ὅσῳ νὰ προσκαλέσωμεν κανένα ὑποκείμενον, οἷος ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἢ ὁ κόμις Καποδίστριας, ἢ πᾶς τις ἄλλος ἱκανώτερος ἡμῶν· νὰ ἀφήσωμεν ὅλα τὰ ξένα καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶμεν ὅλα τὰ ἐθνικὰ σχήματα· νὰ ἀφήσωμεν ὅ,τι μᾶς κάμνει ὑπόπτους εἰς τὰς εὐ-

---

[1] Σημείωμα Ρ. Παλαμήδη περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου (=II, ἀρ. 280). Πρβλ. ΚΑΡΠΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Τὰ κατὰ Γ. Βαρνακιώτην καὶ ἀνάκτησις τοῦ Μεσολογγίου. Ἐν Μεσολογγίῳ 1861, σ. 118. Ἰδὲ καὶ MAX. RAYBAUD, Mémoires sur la Grèce, 1, 268 κέ. ΑΝ. ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι, ΣΤ', 196 κέ.

[2] Πρβλ. τὰς ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος δημοσιευθείσας ἐπιστολὰς Ἰγνατίου καὶ Μαυροκορδάτου πρὸς Δημήτριον Ὑψηλάντην ἐν Δοκιμίῳ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ', 345 καὶ 510-515. Ἰδὲ καὶ τὴν ἐπιστολὴν Κ. Πολυχρονιάδου πρὸς Δ. Ὑψηλάντην ἐν ΔΙΕΕ, ΙΒ' (1957), σ. 24 κέ.

[3] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 167.

[4] Σημείωμα περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου (=II, ἀρ. 280).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ὡς μετέχοντας τῶν ἰακωβινικῶν φρονημάτων... Ἂν ἀκουσθῶ, εἶμαι ἕτοιμος νὰ τρέξω νὰ ἑνωθῶ μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἂν ἀφ' ἑτέρου μέρους ἰδῶ, ὅτι δι' ἴδια τέλη ἢ πάθη ἀμελεῖται τὸ κοινὸν καλόν, δὲν ἔχω τί ἄλλο νὰ κάμω, εἰμὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν μέρους νὰ πασχίσω νὰ δουλεύσω τὴν πατρίδα ἐδῶ ὁπού εὑρίσκομαι, ὅσον καὶ ὅπως ἠμπορῶ· ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκδώσω εἰς τύπον καὶ νὰ διαδώσω εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ποῖα βλέπω ὅτι εἶναι τὰ ἀληθῆ συμφέροντά της καὶ εἰς ποίους χρεωστεῖ τὴν δυστυχίαν της· νὰ φανερώσω δὲ καὶ εἰς τὸν σεβάσμιον ἱεράρχην ὅλα μου τὰ πρακτικά, διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ ὅπου δεῖ· τέλος νὰ κηρύξω εἰς τὴν Εὐρώπην αὐτήν, εἰς τί ἀγωνίζομαι, διότι δὲν ἐπιθυμῶ, οὔτε εἰς τὴν πατρίδα νὰ βλασφημῆται τὸ ὄνομά μου, οὔτε εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ διασύρηται....» [1].

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, οἱ τρεῖς πρωταγωνισταί, ὁ «καλὸς πατριώτης» Καποδίστριας, ὁ «σεβάσμιος ἱεράρχης» Ἰγνάτιος καὶ ὁ γράφων Μαυροκορδᾶτος ἠξίουν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ πάντων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν ἄμεσον ὀργάνωσιν κεντρικῆς διοικήσεως.

ΙΓ΄

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. *Κεντρικὴ διοίκησις.* Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν νοτίῳ Ἑλλάδι ὁ Ἰγνάτιος ἀντελήφθη τὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως κεντρικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὤφειλε νὰ διευθύνῃ τὰ πολεμικὰ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ ἐκπροσωπῇ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔνθα τοσαύτη διαβολὴ τῶν κινήτρων καὶ τῶν προθέσεων τῶν ἐπαναστατῶν ἐγίνετο, κυρίως εἰς τὰς συντηρητικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον — τῆς συγκροτήσεως κεντρικῆς διοικήσεως — κατέβαλε πράγματι συντόνους προσπαθείας. Διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1821 ὑπομνήματός του, ἐπιγραφομένου «Παρατηρήσεις εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου», ὁ Ἰγνάτιος, ἀφοῦ κατ' ἀρχὴν ἀποδοκιμάζει 1) τὸ ἔργον τῶν Φιλικῶν, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς κακοβούλους Εὐρωπαίους νὰ ἀποκαλοῦν τοὺς ἐπαναστάτας καρβονάρους καὶ 2) τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, διότι ἄνευ τῆς δεούσης παρασκευῆς, πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς, ἔρριψε τὸ ἔθνος εἰς τὴν πολεμικὴν περιπέτειαν καὶ εἰς τὴν πρώτην ἐπαίσχυντον ἦτταν ἐν Βλαχίᾳ, σπεύδει νὰ κηρύξῃ αἰσιοδοξίαν εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος. Οἱ Ἕλληνες, ἔγραφεν ὁ Ἰγνάτιος, ὀφείλουσι πλέον νὰ πολεμήσωσι μέχρις ἐσχάτων, ἔχουσιν ἄλλως τε ὑπὲρ αὐτῶν τὸ δίκαιον, τὸ δίκαιον τῶν ὑποδούλων, τὸ ὁποῖον ὡδήγησεν εἰς ἐπιτυχίαν ὅλους

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ΄, 514.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των ἀγωνισθέντας λαοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔστω καὶ ἂν οἱ λαοὶ οὗτοι ἐπολέμησαν καθ' ὑπερτέρων δυνάμεων, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ Ἑλβετοὶ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, οἱ Ἱσπανοὶ κατὰ τῶν Ἀράβων, οἱ ἴδιοι Ἱσπανοὶ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, οἱ Ὁλλανδοὶ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, οἱ Πορτογάλλοι κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, οἱ δημοκρατικοὶ Γάλλοι καθ' ὅλης τῆς Εὐρώπης, οἱ νότιοι Ἀμερικανοὶ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, οἱ Μαῦροι τοῦ Ἁγίου Δομινίκου κατὰ τῶν Γάλλων. Οἱ ἐπαναστατήσαντες Ἕλληνες, συνεχίζει ὁ Ἰγνάτιος, ἔχουσί τι πλέον τῶν ἄλλων προαναφερθέντων λαῶν· ἔχουσι τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προγονικῆς των δόξης καὶ τὸ εὐγενὲς αἷμα, τὸ ὁποῖον σώζεται καὶ ρέει ἀκόμη εἰς τὰς φλέβας των· ἀλλὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω, τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος, αἱ πολεμικαὶ ἀρεταὶ καὶ ἡ εὐγενὴς καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀρκοῦσιν, ἵνα ἐπιτευχθῇ αἴσιον τέλος· εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη κεντρικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει εἰς τὰς χεῖράς της τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπὶ μέρους κυβερνήσεων καὶ τῶν ἑκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοπαρχῶν καὶ ὁπλαρχηγῶν: «... Μία κεντρικὴ προσωρινὴ διοίκησις ἀπὸ ἀπεσταλμένους τῶν διαφόρων τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχιῶν πρέπει νὰ συσταθῇ καὶ νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐπάγγελμά της, ἕως οὗ νὰ τελειώσωσι τὰ πράγματα... Ἡ διοίκησις πρέπει νὰ γνωρισθῇ ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ χαίρεται καὶ ὑποταγὴν καὶ σέβας· ἐπ' ὀνόματί της πρέπει νὰ γίνωνται ὅλα. Μὲ αὐτὴν πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται τὸ στράτευμα καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ ζητῇ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰς χρείας του...» [1].

Ὡς εἴδομεν ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπομνήματι, ὁ Ἰγνάτιος ὡμίλει περὶ κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς Πελοποννήσου μόνον, διότι μόνον ἡ Πελοπόννησος εἶχε κατὰ Μάϊον τοῦ 1821 τοιαύτην δυνατότητα. Τὴν πελοποννησιακὴν ταύτην κυβέρνησιν ἔβλεπε προφανῶς ὡς τὸ πρῶτον στάδιον μιᾶς πανελληνίου κυβερνήσεως.

Ὀλίγον βραδύτερον, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγιον, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τὴν 29 Αὐγούστου 1821 περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος τὰ ἑξῆς: «Πόσον εἶναι ἀναγκαία, τώρα μάλιστα, ἡ ἐθνικὴ διοίκησις, στοχάζομαι ὅτι τὸ γνωρίζετε ὅλοι αὐτοῦ καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλετε προσπαθήσει νὰ τὴν συστήσετε, ὅπου ἤθελεν εὑρεθῇ εὔλογον· μία παρατήρησις πρέπει νὰ γένῃ, νὰ εἶναι τὸ μέρος ἀσφαλὲς καὶ ἡ κοινωνία μὲ τὰ ἄλλα μέρη εὔκολος καὶ ὅποιος τόπος καὶ ἂν προβληθῇ, εἶναι ἀδιάφορον· διότι καθὼς ἡ διοίκησις θέλει εἶναι πρόσκαιρος, οὕτω καὶ ὁ τόπος θέλει εἶναι προσωρινὸς καὶ δὲν πρέπει ἡ ἐκλογὴ τοῦ τόπου νὰ φέρῃ φιλονικίαν...» [2].

Ἐπειδὴ ὅμως τοιαύτη κυβέρνησις, καθὼς ἠννόει ταύτην ὁ Ἰγνάτιος, δὲν συνεκροτήθη οὔτε κἂν ἐν Πελοποννήσῳ, ἔσπευσε διὰ τοῦ δευτέρου ὑπομνήματός του ἀπὸ 18/30

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 153.

[2] ΣΔΚ, Φ. 8, ἀρ. 372 (=II, ἀρ. 124).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1821, τοῦ ἀπευθυνθέντος μέσῳ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ πρὸς τοὺς ἱεράρχας, τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρχηγοὺς καὶ ἀξιωματικοὺς τοῦ πελοποννησιακοῦ στρατοῦ[1], νὰ συμβουλεύσῃ μετ' ἐπιμονῆς τὴν σύστασιν πανελληνίου προσωρινῆς κυβερνήσεως: «Ὅταν ἐσυσταίνετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πελοποννησιακὴ διοίκησις, ἔπρεπε νὰ γενῇ καὶ δευτέρα σκέψις, διὰ νὰ συστηθῇ καὶ μία γενικὴ ἐθνικὴ προσωρινὴ διοίκησις ἀπὸ ἀπεσταλμένους τῶν ἐλευθέρων τόπων, διὰ νὰ εὑρεθῇ ὁ τρόπος νὰ ἑνωθῶσι τὰ συμφέροντα ὅλου τοῦ γένους· διὰ νὰ γίνωνται τὰ πολεμικὰ κινήματα σύμφωνα· διὰ νὰ ἐμβῶσιν εἰς τάξιν τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν· διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ ποσότης τῶν ἐξόδων καὶ πόθεν αὐτὰ τὰ ἔξοδα ἠμποροῦν νὰ προμηθεύωνται· διὰ νὰ γενῇ φροντὶς περὶ δανείων, ὅταν τὰ εἰσοδήματα δὲν ἔξαρκοῦν εἰς τὰς παρούσας χρείας· διὰ νὰ κρατηθῇ ἡ θαλασσία δύναμις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμαται τὸ πᾶν καὶ νὰ γενῇ φροντίς, πόθεν αὐτὴ ἡ δύναμις θέλει ἔχει τὰ ἔξοδά της, διότι τόσον μέγα βάρος δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ βαστάξωσι τρία μόνον νησία· διὰ νὰ ἠξεύρωσι τόσον οἱ ἔξω ὁμογενεῖς, ὅσον καὶ οἱ ξένοι, ποῦ πρέπει νὰ διευθύνωνται, ὅταν ἔχωσιν ἢ ὠφέλιμα πράγματα νὰ προβάλωσιν, ἢ βοήθειαν νὰ στείλωσι· διὰ νὰ ἐμφραγῶσι τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους, οἵτινες κηρύττουν τοὺς Γραικοὺς ἀποστάτας, λῃστὰς καὶ φιλοταράχους· καὶ διὰ νὰ μάθῃ τέλος πάντων ἡ Εὐρώπη, ὅτι ὑπάρχει διοίκησις γραικική, τὴν ὁποίαν, ἂν εὐθὺς δὲν γνωρίσῃ, ἠμπορεῖ νὰ τὴν γνωρίσῃ ὅταν ἴδῃ ὅτι εἶναι ἀξία τῆς προσοχῆς της καὶ ὅτι πρέπει, καὶ εἶναι καιρός, νὰ τὴν γνωρίσῃ... Ἠξεύρω πρὸς τούτοις, ὅτι ὅλοι γνωρίζετε,... ὅτι ἔθνος χωρὶς μίαν διοίκησιν, εἴτε καλήν, εἴτε κακήν, ποτὲ δὲν ὑπῆρξε· καὶ ὅτι οἱ ἐχθροί, τοὺς ὁποίους πολεμεῖτε, ἔχουν διοίκησιν, καὶ διοίκησιν δυνατήν, ὅταν ὁ Σουλτάτος ἠξεύρῃ νὰ κρατήσῃ τοὺς χαλινούς της»[2]. Καὶ περαιτέρω: «...Ἂν δὲν συστήσετε διοίκησιν, καὶ καλὴν διοίκησιν, ὅπως καὶ ἂν τρέξωσι τὰ πράγματα, ἡ πτῶσίς σας εἶναι βεβαία... Μὴ οὔσης διοικήσεως... εἶναι ἀναρχία, πολυαρχία, πυργοποιΐα καὶ δὲν θέλομέν ποτε εἰσακουσθῆ μεταξύ μας, ἀλλ' οὔτε θέλομεν κάμει καλὰ πράγματα». Καὶ περαιτέρω: «Ἀπὸ σᾶς κρέμαται λοιπόν, ἀδελφοὶ ἀρχιερεῖς, ἄρχοντες καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατεύματος, τὸ νὰ σωθῇ ἢ νὰ χαθῇ ἡ πατρίς... Μὲ καλὴν διοίκησιν εἶναι βεβαία ἡ σωτηρία· χωρὶς διοίκησιν εἶναι βέβαιος ὁ χαμός. Τρίτον τι δὲν ὑπάρχει...»[3]. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν ἀπὸ 18/30 Νοεμβρίου τοῦ 1821 ἐπιστολῇ, διὰ τῆς ὁποίας ἐνεπιστεύετο τὴν πρωτοβουλίαν τῆς κινήσεως πρὸς ἐγκατάστασιν ἐθνικῆς διοικήσεως εἰς τὸν ἱεράρχην τοῦτον, ἔγραφεν: «Ἐμπιστεύομαι τὸ περικλειόμενον εἰς τὸν ποιμαντικὸν καὶ πατριωτικὸν ζῆλόν της, διότι ἡ πατρὶς κινδυνεύει, ἂν δὲν συστηθῇ ἐθνικὴ διοίκησις καὶ νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἀρεστὴ εἰς τὸ

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 517 κέ.

[2] Αὐτόθι, σ. 518-519.

[3] Αὐτόθι, 521.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γένος ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ξένας Δυνάμεις, αἵτινες νομίζουν, ὅτι πειράζεται ἡ ἡσυχία τῶν λαῶν των ἀπὸ κάθε νεοφανὲς σύστημα. Τὸ σύστημά σας τὸ βλέπουν ὡς κίνημα καρβουνάρικον, τὸ διαβάλλουν ὡς τοιοῦτον καὶ ἔχουν καὶ δίκαιον, διότι τοιοῦτον τὸ ἐκήρυξεν ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ὑψηλάντης· καί, ἐν ὅσῳ δὲν βλέπουν διοίκησιν, ἔχουν δίκαιον νὰ φρονῶσιν, ὅπως φρονοῦν, καὶ νὰ λέγωσιν, ὅσα λέγουν. Διὰ νὰ ἡσυχάσετε τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ ἀποκτήσητε φίλους καὶ διὰ νὰ μὴ χάσητε τὴν Ρωσίαν, πρέπει νὰ συστήσετε διοίκησιν. Ἀλλέως οἱ κόποι σας εἶναι χαμένοι»[1]. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ τονίσῃ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος, καταλήγει: «Παρακαλῶ, πανιερώτατε, νὰ ἀναγνώσετε μὲ προσοχὴν τὸ κοινὸν γράμμα μου, νὰ στείλετε ἴσα πρὸς τοὺς ἀπόντας καὶ νὰ προσπαθήσετε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις σας, διὰ νὰ συστηθῇ ἐθνικὴ διοίκησις καὶ θέλει σᾶς γνωρίσει μίαν ἡμέραν ἡ πατρὶς εὐεργέτην»[2].

Τὴν ἐθνικὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως κεντρικῆς κυβερνήσεως ἐτόνιζεν ὁ Ἰγνάτιος καὶ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς πρὸς τοὺς φίλους του ἐπιστολάς. Ὅταν δ' ἐπληροφορήθη, ὅτι ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις τῆς πρώτης ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ ὅτι προσεκλήθησαν πρὸς τοῦτο οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν, ἐχάρη χαρὰν μεγάλην, τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου καὶ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς διὰ νέας ἐπιστολῆς του ἀπὸ 11/23 Δεκεμβρίου 1821. Ηὔχετο μόνον νὰ εἶναι καλὸς ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν προσκεκλημένων, οἵτινες ἔδει κατ' αὐτόν, νὰ ἀποβλέψωσιν εἰς τὸ κοινὸν καλόν, ἐγκαταλείποντες τὰ ἴδια πάθη καὶ τέλη καὶ τὴν ἐπάρατον φιλαρχίαν καὶ φιλαυτίαν[3].

2. *Σύνταγμα.* Περὶ τοῦ εἴδους τοῦ συντάγματος τὸ ὁποῖον ἤρμοζε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξεφέροντο ὑπὸ πολλῶν πολλαὶ γνῶμαι καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ὁ δὲ Ἰγνάτιος δὲν ἠρκέσθη μόνον νὰ συμβουλεύσῃ τὴν ἄμεσον συγκρότησιν κυβερνήσεως, ἀλλὰ συνέταξε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα καὶ σχέδιον προσωρινοῦ συντάγματος. Ἐν τῷ πρώτῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1821 παρέχει προχείρους ὁδηγίας περὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως[4]. Τὸν Νοέμβριον ὅμως, μετὰ τοῦ δευτέρου ὑπομνήματος, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω, ἀπέστειλε καὶ σχέδιον προσωρινῆς διοικήσεως: «... Μὲ τὸν πρίγκιπα Μαυροκορδᾶτον σᾶς ἔστειλα ἓν σχέδιον προσωρινῆς διοικήσεως, τοῦ ὁποίου σᾶς περικλείω καὶ ἤδη ἴσον· καί, ἐπειδὴ τὸ ἔστειλα καὶ ὅπου ἔδει καὶ ἤρεσεν, ἂν ἠθέλετε τὸ βάλει εἰς πρᾶξιν μὲ προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν, σᾶς βεβαιῶ, ὅτι θέλετε κερδήσει πολλὰ εἰς τὴν ὑπόληψιν ἀναγκαίων φίλων σας...»[5]. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ συντάγματος δὲν ἐσώθη μέχρις ἡμῶν. Γνωρίζομεν ὅμως ἐκ πλη-

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 522.

[2] Αὐτόθι, σ. 523.

[3] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 168 (Ἰγνάτιος πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς...).

[4] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 153 κέ.

[5] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 521.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ροφοριῶν τοῦ Φιλήμονος, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος καθίστα ἐν αὐτῷ ὑπευθύνους καθ' ὅλα τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατεύματος [1]. Γνωρίζομεν ἐπίσης τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ὁ Κ. Πολυχρονιάδης εἰσηγεῖτο πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντην τὴν σύστασιν ἐθνικῆς διοικήσεως· καὶ ἄν, ὡς ἐν παντί, ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἐνεπνέετο καὶ ἐν προκειμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου, δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι γνωρίζομεν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον προέτεινεν ὁ Ἰγνάτιος. Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἦσαν αἱ ἑξῆς:

1) Συγκρότησις ἐκ τῶν παλαιῶν προεστώτων, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν σημαντικωτέρων πολεμικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ὑπερτάτου συμβουλίου τοῦ γένους ὑπὸ τὸ ὄνομα Βουλὴ ἢ Γερουσία.

2) Ἡ Βουλὴ αὕτη, διὰ τῆς διαδοχικῆς εἰσόδου εἰς αὐτὴν τῶν ἀπεσταλμένων τῶν ἐλευθέρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, καθίσταται αὐτομάτως ἐθνική.

3) Ἡ Βουλὴ ἐκλέγει τὸν πρόεδρόν της καὶ τοὺς τελεσιουργούς, τοὐτέστι τὴν κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας τὰ μέλη, ὡς καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ δὲν πρέπει νὰ μετέχωσι τῆς Βουλῆς.

4) Συγκρότησις ὑπὸ τῶν προεστώτων ἐπαρχιακῶν συμβουλίων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων (χρηματικῶν, ἐγκληματικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν).

5) Ἵδρυσις διὰ θεσπίσματος τῆς Βουλῆς ὑπερτάτου ἐγκληματικοῦ δικαστηρίου [2].

Ἀλλὰ παρῆλθεν, ὡς γνωστόν, ὁλόκληρον τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ἀγῶνος, τὸ 1821, χωρὶς νὰ δυνηθῇ ἡ Ἐπανάστασις νὰ σχηματίσῃ κεντρικὴν κυβέρνησιν πανελλήνιον, μολονότι παρ' ὅλων τῶν παραγόντων ἐκρίνετο τότε ἀναγκαία τοιαύτη ἀνωτάτη Ἀρχή. Οἱ πάντες ἐζήτουν «σύστημα», τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς μόνην πανάκειαν κατὰ τῶν ἐπαπειλουμένων κινδύνων [3]. Ἀλλ' αἱ τοπικαὶ ἀντιθέσεις καὶ αἱ προσωπικαὶ τῶν ἰθυνόντων φιλοδοξίαι παρεκώλυον τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, παρὰ τὴν σπουδὴν καὶ τὰς ἐπανειλημμένας προσκλήσεις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου [4]. Ἡ βραδύτης αὕτη κατέθλιβε τὸν Ἰγνάτιον, διὸ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ κατὰ Νοέμβριον ὑπομνήματι ἔγραφε: «... Μ' ὅλα αὐτὰ ἐπέρασε τόσος καιρός, καὶ οὔτε ἡ πελοποννησιακὴ διοίκησις ἠκούσθη, οὔτε ἡ κεντρικὴ διοίκησις τοῦ ἔθνους καὶ τοῦτο λυπεῖ κυρίως ὄχι μόνον ἐμὲ καὶ τοὺς ὁμογενεῖς σας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους φίλους τῶν Γραικῶν» [5].

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 349 καὶ 521.

[2] Αὐτόθι, σ. 349-350. Ἰδὲ τὴν μακρὰν ἐπιστολὴν τοῦ Κ. Πολυχρονιάδου πρὸς Δημ. Ὑψηλάντην ἐν ΔΙΕΕ, ΙΒ' (1957), σ. 24 κέ.

[3] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 348.

[4] Αὐτόθι, σ. 347. Αἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' ἐθνικὴν συνέλευσιν. (Π. ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. «Βιβλιοθήκης», Ἀθῆναι 1956, σ. 157, κ.ἀ.).

[5] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 519.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀρχομένου τοῦ 1822 ἡ ἐπαναστατημένη Ἑλλὰς ἀπέκτησεν ἐπὶ τέλους τὸ τόσον ἐπιθυμητὸν σύνταγμα καὶ τὴν πρώτην κεντρικὴν διοίκησιν. Αἱ συμβουλαὶ καὶ αἱ ἐκκλήσεις τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἄλλων ἐξόχων Ἑλλήνων καὶ ἐπιπροσθέτως τὸ καθολικὸν αἴτημα τοῦ ἐν ἐξεγέρσει τελοῦντος ἔθνους, εὗρον ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἡγετῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὴ συνέλευσις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐψήφισε τὸν πρῶτον διοργανισμὸν τοῦ νέου κράτους καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα τὴν πρώτην ἐθνικὴν κυβέρνησιν.

Τὴν γενομένην διὰ τοῦ συντάγματος τῆς Ἐπιδαύρου ρύθμισιν τῶν κυβερνητικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰγνάτιος εὗρε καλήν, ἀλλ' ὄχι τελείαν. Τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔγραψε πρὸς τὴν διοίκησιν τὴν 28 Ἰουνίου 1822, «διὰ νὰ διορθωθῇ ὅ,τι ἐπιδέχεται διόρθωσιν καὶ διὰ νὰ εἶναι προσοχὴ εἰς τὸ μέλλον». Ἀνεφέροντο δὲ αἱ παρατηρήσεις αὗται α') εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἔπρεπε νὰ ἀκουσθῇ, διότι ἐνθυμίζει εἰς ὅλας τὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν, β') εἰς τὴν πληθώραν τῶν ὑπουργῶν καὶ γ') εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸν Θεόδωρον Νέγρην πρὶν ἡ Ἑλλὰς λάβῃ σχέσεις μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ μάλιστα μετὰ τοῦ πομπώδους τίτλου τοῦ προέδρου τῶν μινίστρων, τὸν ὁποῖον ἐχλεύαζον οἱ ξένοι. «Σᾶς ἐξομολογοῦμαι ὅτι καὶ ἐλυπήθην καὶ ἐντράπην, διότι ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ γένους νὰ περιπαίξωσι τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς πατρίδος μας, τὸ ὁποῖον εἶναι καλόν, καὶ ἤθελε κάμει καλὸν τύπον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἂν δὲν ἦτο συντροφευμένον μὲ τὰ παράξενα»[1].

3. *Χρηστὴ διοίκησις.* Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἰγνάτιος δὲν συνεβούλευεν ἁπλῶς τὴν ταχεῖαν σύμπηξιν κεντρικῆς διοικήσεως, ἀλλ' ἠξίου χρηστὴν διοίκησιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρτα τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος: «Ἀπὸ μίαν καλὴν διοίκησιν κρέμαται τὸ πᾶν καὶ τὴν προσμένω ἀπὸ σᾶς, φίλοι συμπατριῶται, διότι σεῖς μόνοι κινδυνεύετε νὰ χάσετε τὸ πᾶν, ὅταν τὰ τῶν Γραικῶν πράγματα δὲν εὐοδωθῶσιν...»[2]. Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώριζε τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, κατενόει ὅτι ἡ διοίκησις αὕτη ὤφειλε νὰ εἶναι ὄχι μόνον χρηστὴ ἀλλὰ καὶ ἰσχυρά, μολονότι, ἵνα ἐπιτευχθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἐπίστευεν ὅτι ἐχρειάζοντο οἰκονομικὰ μέσα πολλά. Ἀπαντῶν εἰς τοὺς ἐν Ὀδησσῷ ἐφόρους τῆς ἑλληνικῆς παροικίας, οἵτινες ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ συμβουλὰς καὶ εἰδήσεις, ἔγραφε τὴν 26 Δεκεμβρίου 1821: «... τί εἶδος διοικήσεως θέλουν συστήσει, δὲν ἠξεύρω· τόσον ἠξεύρω μὲ τὴν πεῖραν, ὅτι διὰ νὰ διοικηθῶσι Γραικοί, πρέπει ἡ διοίκησις νὰ εἶναι πολλὰ δυνατὴ καὶ δυνατὴ δὲν γίνεται ἡ διοίκησις χωρὶς χρήματα...»[3].

Ἀλλ' ἡ ἰσχυρὰ διοίκησις ὤφειλε νὰ εἶναι καὶ δικαία καὶ τιμία. «... Τὰ κινήματά μας καὶ ἡ πολιτική μας πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἡνωμένα μὲ τὸ δίκαιον καὶ εἶναι χρέος

[1] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2041 (=II, ἀρ. 130).
[2] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 168. (Ἰγνάτιος πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς κτλ.).
[3] Αὐτόθι, σ. 170.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς διοικήσεως νὰ δίδῃ εἰς κάθε περίστασιν τῆς δικαιοσύνης τὸ παράδειγμα καὶ νὰ ἐμπνέῃ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ γένος, τὸ ὁποῖον ὀλίγον τὴν γνωρίζει», ἔγραφε πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1824 [1].

Παρομοίας συμβουλὰς διετύπωσε ταυτοχρόνως σχεδὸν καὶ πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γεώργιον Κουντουριώτην: «... Τὸ ἐπάγγελμα τῶν μελῶν τῆς διοικήσεως εἶναι ἐπίπονον καὶ μέγιστον, διότι εἶσθε εἰς χρέος νὰ ἐνεργῆτε μεγάλα πράγματα μὲ μικρὰν δύναμιν καὶ μὲ ὀλίγα μέσα· ἀλλ' ὅσον δύσκολον καὶ ἂν εἶναι, ἄλλο τόσον εἶναι ἔνδοξον· καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχετε τοῦ σκοποῦ σας, πρέπει νὰ ἔχετε βάσιν εἰς ὅλας τὰς πράξεις σας τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν τιμιότητα, ἀρετὰς τὰς ὁποίας καὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ ἐνάντιοι σέβονται ...» [2].

Ἐν ὄψει ὅμως τῶν δυσχερῶν ἐθνικῶν περιστάσεων, αἵτινες ἐδημιουργήθησαν μετὰ μακροτάτην περίοδον δουλείας, ἡ κυβέρνησις ὤφειλε πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ εἶναι καὶ ἐπιεικὴς καὶ ἀνεκτική, ὅπου ἠδύνατο νὰ εἶναι τοιαύτη. Σχολιάζων παράπονά τινα τοῦ Γ. Κουντουριώτου κατὰ τῶν Πελοποννησίων ἔγγραφεν ἐν τῇ αὐτῇ ὡς ἀνωτέρω ἐπιστολῇ: «... Αἱ κλοπαὶ καὶ αἱ καταχρήσεις γίνονται καὶ εἰς τὰ πλέον εὐνομούμενα βασίλεια καὶ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ τὰς ξερριζώσετε αὐτοῦ τόσον ὀγλήγορα· χρειάζεται κάποια παράβλεψις καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος προσοχὴ καὶ ἐπιμονή, ὥστε νὰ ἐμβῇ ἡ τάξις ὀλίγον κατ' ὀλίγον χωρὶς σκάνδαλον καὶ τρόπον τινὰ φυσικῶς [3]. Ἀλλ' ὑπὸ ποῖον πολίτευμα ἠδύνατο νὰ ἐμβῇ ἡ τάξις;

4. *Πολίτευμα.* Πρὸς ποῖον πολίτευμα ἀπέκλινεν ὁ Ἰγνάτιος; Ποῖον πολίτευμα ἐνόμιζε κατάλληλον διὰ τοὺς Ἕλληνας; Καὶ περὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ μητροπολίτης συνεφώνησε κατ' ἀρχὴν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἀπὸ 17 Ἰουλίου 1821 ἔ.π. ὑπομνήματι: «Εἶναι πληθὺς ἀρχηγῶν, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ματαίως ζητοῦν ἀκόμη μεταξύ των τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ μόνος ἀρχηγός. Τὸ ὁμολογῶ· πλὴν χρειάζεται μὲ κάθε τρόπον νὰ εὕρωμεν ἢ νὰ ζητήσωμεν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν μόνον ἀρχηγόν· χωρὶς τούτου δὲν κατορθοῦται τίποτε· οἱ κίνδυνοι θέλουν πλησιάσει καὶ δὲν θέλει εἶσθαι πλέον καιρὸς νὰ συνδράμωμεν τὴν δυστυχῆ μας πατρίδα. Ἐξετάσατε, κύριέ μου, τὸ ἄπειρον τοῦτο ζήτημα καὶ μὴν ἀμελῆτε κανὲν ἀπὸ τὰ δυνατά σας μέσα, διὰ νὰ τὸ λύσετε ὅσον ταχέως καὶ ὠφελίμως ἠμπορεῖτε» [4].

Ἀποστέλλων ὁ Ἰγνάτιος τὸ προαναφερθὲν ὑπόμνημα τοῦ Καποδίστρια εἰς Ἑλλάδα

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 2657 (=II, ἀρ. 180).

[2] ΑΛΓΚ, τόμ. 3 (1824), σ. 360-364.

[3] Αὐτόθι.

[4] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καὶ Ἰω. Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 165.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἐπιδοκιμάζων πλήρως τὰς ἐν αὐτῷ διατυπουμένας γνώμας, ἔγραφε πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον τὴν 29 Αὐγούστου 1821: «Ὁ γραμματοκομιστὴς εἶναι διωρισμένος νὰ σοὶ ἐγχειρίσῃ τὸ γράμμα μου, εἰς αὐτὸ θέλεις εὕρει ἕν ἀπόσπασμα ἄλλου γράμματος πρὸς ἐμὲ τοῦ γνωστοῦ φίλου, ὅστις ἐξηγεῖται καλὰ καὶ ἐπαγγελματικῶς ὡς ἄνθρωπος ἐν τοῖς πράγμασι καὶ μερικῶς ὡς φίλος τοῦ καλοῦ καὶ καλὸς πατριώτης. Ὅ,τι ἀνήκει εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ ὅ,τι συμφέρει νὰ γένῃ, θέλεις τὸ ἰδεῖ καὶ ἠμπορεῖς νὰ ὁδηγηθῇς εἰς τὸ ἔργον σου· μένω εἰς τὴν διάκρισίν σου, διὰ νὰ κάμῃς νὰ μάθωσι τὴν γνώμην τοῦ φίλου ὅσοι πρέπει νὰ τὴν ἠξεύρωσι καὶ νὰ φυλαχθῇ τὸ πρᾶγμα μυστικόν...»[1]. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐτάσσετο ὑπὲρ τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος· ἀλλ' ὡς θὰ ἴδωμεν εὐθὺς ἀμέσως, ἀπεδοκίμαζε τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν καὶ ὑπεδείκνυεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ θεσπίσωσι τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν.

Ἡ πρώτη σαφὴς μνεία τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἰγνατίου περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ καταλλήλου διὰ τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος προσώπου, ὑπάρχει ἐν τῇ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1823 ἔ.π. ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἀποκρούων τὴν ἐκλογὴν ὁμογενοῦς μονάρχου ὡς περικλείουσαν κινδύνους ἐμφυλίου πολέμου, τάσσεται ὑπὲρ τῆς μετακλήσεως ξένου πρίγκιπος ὡς συνταγματικοῦ («ὑπονόμου») βασιλέως καὶ ἀποδέχεται μετ' ἐπιφυλάξεως τὴν πρότασιν τοῦ κόμιτος Jourdain, ὅπως ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ δοὺξ τοῦ Nemours[2]: «Μονάρχην νὰ ἐκλέξετε μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν καὶ νὰ τὸν δεχθῶσιν οἱ Ἕλληνες, δὲν τὸ βλέπω εὔκολον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ παράξενον ἂν ἤθελεν ἀποφασισθῇ καὶ γενῇ εἰς μίαν στιγμιαίαν συγκατάθεσιν, δὲν τῷ ὑποτάσσονται ἔπειτα καὶ γίνεται τὸ πρᾶγμα διόλου κω-

---

[1] ΣΔΚ. Φ. 8, ἀρ. 372 (=II, ἀρ. 124). Τὴν πρότασιν τοῦ Καποδίστρια περὶ ἑνὸς μόνου ἀρχηγοῦ ἐν Ἑλλάδι, καὶ μάλιστα ἐρχομένου ἔξωθεν, ἀπεδέχθη εὐχαρίστως καὶ ὁ Μαυροκορδᾶτος. Οὗτος, σχολιάζων τὴν σχετικὴν παράγραφον τοῦ καποδιστριακοῦ ὑπομνήματος, ἐσημείωσεν ἰδιοχείρως ἔν τινι ἀντιγράφῳ αὐτοῦ: «Ὅσοι ἀγαποῦν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ζυγόν, ἂς σκεφθῶσιν ἀκριβῶς αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ καλοῦ πατριώτου. Τοιοῦτον ἄνθρωπον ἐκ μὲν τῶν ξένων βλέπω τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον, ἐκ δὲ τῶν ὁμογενῶν μας τὸν γράφοντα τὸ παρὸν [Καποδίστριαν], ὅστις, μ' ὅλον ὅτι μᾶς εἶναι ἀναγκαῖος ἤδη ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται, ὅταν ὅμως ἀποφασισθῶσι τὰ τῆς Εὐρώπης κινήματα, ὥστε νὰ κηρυχθῇ ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος, τότε ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ περισσότερον ἐδῶ, παρὰ ἐκεῖ». (ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 169). Ὅταν δὲ ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀνεζήτησε βασιλέα τῶν Ἑλλήνων πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ προέβη εἰς τὰ γνωστὰ διαβήματα πρὸς τὸν Δὸν Μίγκουελ (τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας), τὸν Λεοπόλδον τοῦ Σὰξ Κοβούργου, τὸν Εὐγένιον Μπωαρναί, τὸν Ἱερώνυμον Βοναπάρτην κ.λ. (Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α', 344. Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔκδ. γ', Γ', 193 κέ. Κ. ΡΑΔΟΥ, Περὶ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπετ. Φ. Σ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΓ' (1917), σ. 37-38. ΔΗΜ. Α. ΠΕΤΡΑΚΑΚΟΥ, Κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α ['Αθῆναι 1935], σ. 349 κέ.).

[2] Κ. ΡΑΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 38 κέ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μικόν. Ἔξω πρέπει νὰ ζητήσετε ἕνα πρίγκιπα, ὑπερασπιζόμενον ἢ ἀπὸ καμμίαν μεγάλην Δύναμιν, ἢ ἀπὸ ἄλλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις καὶ τοῦτο μόνον ἠμπορεῖ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν τῆς πατρίδος μας. Ὅσα κατατρέχουν αἱ μεγάλαι τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις εἰς τὴν Εὐρώπην, θέλουν τὰ δεχθῇ εἰς ἐσᾶς, δηλαδὴ δὲν ἐναντιώνονται διὰ νὰ εἶναι ὑπὸ νόμους ὁ πρίγκιψ ἢ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, διότι θέλουν φοβηθῇ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἕνα κατακτητὴν καὶ συμφέρει εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ εἶναι ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων ὑπόνομος» [1].

Τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις μετέδωκεν ὁ Ἰγνάτιος καὶ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικοῦ κομιτάτου Στάνχωπ, ὅστις ἔγραψε πρὸς τὸν Bowring ἐκ Πίζης τὴν 5 Νοεμβρίου 1823: «Ὁ μητροπολίτης εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι εἷς βασιλεὺς ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος· θὰ προετίμα ἕνα ξένον, τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοβούργου ἢ τὸν υἱὸν τοῦ καθῃρημένου βασιλέως τῆς Σουηδίας...» [2].

Μολονότι δὲ ἐγνώριζεν ὁ μητροπολίτης, ὅτι τὸ μοναρχικὸν πνεῦμα ὑπερίσχυε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων [3], ἢ μᾶλλον ὅτι ἡ Ἑλλὰς «ἐβασίλιζεν ὅλη» [4], εἶχε τὴν γνώμην ὅτι δὲν συνέφερεν ἡ ἄμεσος πρόσκλησις τοῦ βασιλέως· ἐπίστευεν, ὅτι τὸ βῆμα τοῦτο ἔπρεπε νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ἵνα μὴ προκληθῇ ἡ ζηλοτυπία τῶν εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν. «Κατὰ τὸ παρὸν δέ, ἓν τοιοῦτον πρόβλημα θέλει ἀπορριφθῇ μὲ καταφρόνησιν καὶ δὲν σᾶς συμβουλεύω νὰ ζητήσετε ἀδύνατα καὶ ἄτοπα» ἔγραφε πρὸς τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, τὴν 14/26 Ὀκτωβρίου 1823 [5]. Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπανέλαβεν ἁπαντῶν εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένων Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτου τὴν 22 Ἀπριλίου 1824. Τονίζων τὰς δυσχερείας τῆς ἐκλογῆς τοῦ καταλλήλου διὰ τὴν Ἑλλάδα βασιλέως, ἔγραφε: «... τοῦτο εἶναι πρόβλημα ἄλλου καιροῦ, ὅταν πρῶτον στερεωθῇ ἡ ἀνεξαρτησία μας καὶ γνωρίσῃ τὸ γένος μὲ τὴν δοκιμήν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ τὸ πολιτικὸν σύστημά του οὔτε ὅπως εἶναι τώρα, οὔτε καὶ ἂν λάβῃ διόρθωσιν, ἢ ὅταν ἔλθῃ καιρὸς νὰ γνωρίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν μας καὶ μᾶς προβάλωσιν ἐκ συμφώνου αἱ μεγάλαι Δυνάμεις, ὅτι δὲν δέχονται τὸ εἶδος τῆς διοικήσεώς μας... Ἀνεξάρτητοι ὅταν

---

[1] Κ. Σαθα, Ἱστορικαὶ διατριβαί. Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 82-86. Π. Κοντογιαννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 177-181. Τοῦ αὐτοῦ, Πολιτικαὶ γνῶμαι Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος, ἔτ. 1926, σ. 171-172.

[2] Col. Leicester Stanhope, Greece in 1823 and 1824. Being a series of letters and other documents on the Greek Revolution. London 1824, σ. 21-24. Πρβλ. Douglas Dakin, British intelligence of events in Greece 1824-1827 : a documentary collection. ΔΙΕΕ, τόμ. ΙΓ' 1959). σ. 25.

[3] L. Stanhope, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 22.

[4] Σπ. Τρικουπη, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 193.

[5] Π. Κοντογιαννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 187.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἴμεθα, ὅποιον πρίγκιπα καὶ μᾶς προβάλωσι, πρέπει νὰ τὸν δεχθῶμεν, διότι θέλει γενῆ Ἕλλην καὶ δὲν θέλει εἶναι καὶ κακὴ ἐκλογή, ὅταν ἐγκριθῇ ἀπὸ τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις καὶ προστατεύεται ἀπὸ ὅλας ὡς πρίγκιψ ἀνεξάρτητος. Ἰδοὺ τί φρονῶ» [1].

Τὰς ἀντιλήψεις ταύτας περὶ βασιλέως διετήρησεν ὁ Ἰγνάτιος μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως, πιστεύων ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος ἦτο ὄχι μόνον δυσχερὴς ἀλλὰ καὶ ἀσύμφορος, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελε λήξει ἐπιτυχῶς ὁ ἐπαναστατικὸς ἀγὼν καὶ δὲν ἤθελεν ἀναγνωρισθῆ διεθνῶς ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην, διατυπώσαντα τὴν ἀνάγκην τῆς παρουσίας ἐν Ἑλλάδι ἰσχυροῦ καὶ πλουσίου ἡγέτου, ἔγραψε τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1826: «... ἔγινε κάποια δοκιμὴ (παρὰ γνώμην, στοχάζομαι, τῆς διοικήσεως εἰς τὸν δοῦκα d' Orléans. Ἴσως τὸ θέλει, καὶ τὸ θέλει καὶ ἡ Γαλλία· ἀλλ' εἶναι εὐκατόρθωτον; τί κάμνετε τὴν ἀγγλικὴν ἀντιζηλίαν; Ἡ ὑποψία μόνον ἐψύχρανε τοὺς Ἄγγλους καὶ ἓν τῶν αἰτίων τῆς ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητός των εἶναι καὶ τοῦτο. Ἄλλοι ἐπιθυμοῦν τὸν πρίγκιπα Κομπούρ· ἀλλ' ἰδοὺ ἄλλη ἐναντιότης ἀπὸ τὴν Γαλλίαν καὶ Ρωσίαν, καὶ πάλιν τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον...» [2]. Ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς δυσχερείας ταύτας, κατέκρινε δριμύτατα τυχοδιώκτας τινάς, οἵοι ὑπῆρξαν ὁ Δημήτριος Περούκας [3] καὶ ὁ Νικόλαος Κεφαλᾶς [4], οἱ ὁποῖοι, περιτρέχοντες τὴν Εὐρώπην, προσέφερον μετ' ἐλαφρότητος τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς διαφόρους πρίγκιπας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς. Τούτων τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν ἐζήτησε παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως [5].

Συμφώνως πρὸς τὰ ἐκτεθέντα ἀνωτέρω, ὁ Ἰγνάτιος ἐθεώρει ἀπαραίτητον ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐκλογῆς βασιλέως τῶν Ἑλλήνων τὴν ὁμοφωνίαν τῶν τριῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας), τὴν πολιτικὴν τῶν ὁποίων, μάλιστα τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἐγνώριζε καλῶς καὶ παρηκολούθει μετὰ μεγίστης προσοχῆς.

---

[1] ΑΛΓΚ, τόμ. 2, σ. 257-260.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 3491 (=II, 207). Πρβλ. καὶ τὴν πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου ἀπὸ 5/17 Νοεμβρίου 1826. ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 3559 (=II, ἀρ. 212).

[3] ΑΛΓΚ, τόμ. Γ', σ. 364-366 καὶ τόμ. Δ', σ. 199-203.

[4] Αὐτόθι, Δ', 201-202. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 25 Μαρτίου 1825 ἐπιστολὴν τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπων Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτου πρὸς Ἰγνάτιον. ΓΑΚ, Χφ. 10, 5, σ. 1-3 (=II, ἀρ. 183).

[5] ΑΛΓΚ, τόμ. Δ', 202. Πρβλ. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Κοραῆ. Νέα Ἑστία, τόμ. ΚΖ' (1940), σ. 736.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΙΔ΄

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Ἐξ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς πρὸς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα βοηθείας εἶναι ὀρθὸν νὰ δεχθῶμεν, συμφώνως πρὸς ὅσα ἐν τοῖς πρόσθεν ἐγράφησαν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος, ἀνέμενεν ἐκ τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας πλείονα ἢ ἐκ πάσης ἄλλης εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως. Δυνάμεθα μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ ἐλπὶς αὕτη ἦτο σχεδὸν καθολική, ὄχι μόνον τῶν προκρίτων, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ὑποδούλου ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἱ τελευταῖαι γενεαὶ τοῦ ὁποίου ἀνετράφησαν μὲ τὸ ὄνειρον τοῦ «ξανθοῦ γένους», τὸ ὁποῖον ἦτο ἐκ Θεοῦ ὡρισμένον, ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑλλάδα τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ [1]. Κατὰ δεύτερον λόγον ἀνέμενεν ὁ Ἰγνάτιος βοήθειαν καὶ προστασίαν ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, τὴν κοινὴν γνώμην τῶν ὁποίων ἐσέβετο τὰ μέγιστα καὶ ἐπεδίωκε νὰ καταστήσῃ εὐμενῆ πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν. Πρὸς τοῦτο ἠγωνίσθη ἐξ ἀρχῆς μετ' ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς, ἵνα ἀνατρέψῃ τὴν ἐπιδεξίως διασπαρεῖσαν ἐν Εὐρώπῃ συκοφαντίαν, ὅτι ἡ Ἐπανάστασις δὲν ἦτο ἐθνική, ἀλλὰ καρβοναρικὸν κίνημα· διὸ καὶ ἀπεδοκίμασε πολλάκις τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ τοὺς ἡγέτας της καὶ ἤλεγξε τοὺς ἀρχηγούς τῆς Πελοποννήσου δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 18/30 Νοεμβρίου 1821, διότι δὲν εἰργάσθησαν, ἵνα ἀνατρέψουν τὰς κατηγορίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους: «Ἀλλὰ μήπως ἠθελήσατέ ποτε νὰ μάθετε, τί τρέχει εἰς τὴν Εὐρώπην; Μήπως ἐφροντίσατε νὰ ἀναιρέσετε τὰς κατηγορίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους; Μόνος ἐγὼ ἀνέλαβον αὐτὸ τὸ βάρος καὶ γράφω ἀδιακόπως. Ἠξεύρω τί πρέπει νὰ γράφω καὶ πρὸς ποίους...» [2].

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰγνάτιος ἦτο βαθὺς γνώστης τῶν πραγμάτων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, δὲν ὑπέπεσεν εἰς τὴν πλάνην νὰ ἀναμένῃ ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας μεγάλα καὶ ἀποτελεσματικὰ βήματα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, μολονότι ἡ παρουσία τοῦ Καποδίστρια εἰς τὸ ρωσικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀκραιφνῶν φιλελλήνων εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Τσάρου ἐπέτρεπον αἰσιοδοξίαν καὶ βασίμους ἐλπίδας. Τὰς μείζονας ἐλ-

---

[1] ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης καὶ τὸ λεύκωμα αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Θρακικά, τόμ. Ε΄ (1934), σ. 85 κἑ. Πρβλ. καὶ Ν. Α. ΒΕΗ, Περὶ τοῦ ἱστορημένου χρησμολογίου τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ θρύλου τοῦ «Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ». Byz-Neugr. Jahrbücher, τόμ. ΙΓ΄ (1936-1937), σ. 244 λβ΄ κἑ.

[2] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ΄, 520. Πράγματι μόνον μετὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν ὁ πρόεδρος Μαυροκορδᾶτος ἀπέστειλεν ἄνδρας τινὰς εἰς Εὐρώπην ἐντεταλμένους νὰ διαπραγματευθῶσι μυστικῶς διπλωματικὰς ὑποθέσεις (Π. ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ, Ὑπομνήματα, ἔκδ. β΄. Ἐν Ἀθήναις 1837, σ. 95 καὶ 107.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πίδας του ἐναπέθεσεν ἐξ ἀρχῆς ὁ μητροπολίτης εἰς τὴν πολεμικὴν προσπάθειαν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ὅταν ἡ ἐν Ὀδησσῷ «Φιλανθρωπικὴ Γραικικὴ Ἑταιρεία» ἀπέστειλε πρὸς τὸν Τσάρον πρεσβείαν ἐκ μελῶν της, ἵνα ὑποβάλῃ αὐτῷ τὴν ἀπὸ 15 Μαΐου 1821 ἱκετήριον ἀναφορὰν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Κ. Οἰκονόμου, δι' ἧς ἐδηλοῦτο ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀδησσοῦ ἀνέμενον τὰ πάντα καὶ ἀμέσως παρὰ τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορος [1], ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψεν εἰς αὐτοὺς «διὰ πολλῆς ἀληθῶς πολιτικῆς ἐμβριθείας» [2]: «...Ἐγὼ εἶμαι ἰδιώτης διόλου καὶ δὲν θέλω νὰ σᾶς κάμω καμμίαν παρατήρησιν εἰς τὴν σταλεῖσαν πρεσβείαν σας. Τόσον μόνον ἠξεύρω, ὅτι τῆς Ρωσίας τὰ βήματα εἶναι σημειωμένα· ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος θέλει κάμει ὅ,τι τοῦ ὑπαγορεύει ἡ θρησκεία καὶ τὸ συμφέρον τοῦ βασιλείου του· ὅτι εἶναι σταθερὸς εἰς τὰς ἀποφάσεις του καὶ ὅτι αὐτοπαρακίνητος θέλει βοηθήσει τοὺς χριστιανοὺς κινδυνεύοντας, ὅταν ἄλλο μέσον σωτηρίας δὲν ὑπάρχῃ πλέον...». Δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ κατακρίνῃ τοὺς φιλοπάτριδας Ἕλληνας τῆς Ὀδησσοῦ, διότι ἐδαπάνησαν διὰ παρομοίαν πρεσβείαν χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ διατεθῶσι διὰ τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους [3].

Παρόμοια ἔγραφεν ὀλίγον βραδύτερον, τὴν 29 Αὐγούστου 1821, πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον εἰς Μεσολόγγιον: «...Ἀσχέτως καὶ ἐθνικῶς πρέπει νὰ κινηθῆτε τοὐλάχιστον εἰς τὸ φανερόν, διότι τὸ κίνημα τῆς πατρίδος μας ἐνομίσθη καὶ ὀνομάζεται ἀποστασία καὶ τὴν ἀποστασίαν τῶν Γραικῶν δὲν τὴν γνωρίζει οὔτε ἡ Ρωσία· ἂν καὶ παρακινημένη ἀπὸ τὸ σκληρὸν φέρσιμον τῶν Τούρκων, ἀπὸ τὸ ὁμόθρησκον καὶ ἀπὸ φιλανθρωπίαν, ἐπροσπάθησε (πλὴν χωρὶς ἀποτέλεσμα) νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ χριστιανούς· ὥστε καὶ ἂν κινήσῃ τὸν πόλεμον τώρα ἡ Ρωσία, τοῦτο θέλει τὸ κάμει, ὄχι διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀποστασίαν, τὴν ὁποίαν δημοσίως κατέκρινε, ἀλλὰ διὰ τὴν τιμήν της, διὰ ἐκδίκησιν ὕβρεων πρὸς τὸν πρέσβυν της καὶ εἰς τὰς σημαίας της, διὰ τὸ ἐμπόριόν της καὶ διότι οἱ Τοῦρκοι εἰς προβλήματα πολλὰ δίκαια ἔδειξαν ὑπεροψίαν καὶ ἀνήκουστον καταφρόνησιν...» [4].

Παρέμεινεν ἐν τούτοις ὁ Ἰγνάτιος πιστὸς εἰς τὴν Ρωσίαν, τῆς ὁποίας τὴν προστασίαν ἐθεώρει πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος. Ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευομένῃ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Πελοποννήσου ἔγραφεν: «Ἡ Ρωσία μᾶς ἐβοήθησε καὶ μᾶς βοηθεῖ, ἐπειδὴ ἐβεβαιώθη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν κατατρέχουν τοὺς ἀποστάτας, ἀλλὰ τὸ γένος ὅλον καὶ τὴν θρησκείαν... Διὰ νὰ μείνῃ λοιπὸν ἡ

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 370-373.

[2] Οὕτω γράφει ὁ Φιλήμων ἀναγνωρίζων τὴν πολιτικὴν δεξιότητα τοῦ Ἰγνατίου. (Αὐτόθι, σ. 24).

[3] Αὐτόθι.

[4] ΣΔΚ, Φ. 8, ἀρ. 372 (=ΙΙ, ἀρ. 124).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ρωσία μὲ ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ τὴν λάβωσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ γένους μὲ τὸ μέρος των, πρέπει νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι, ἀφοῦ τὸ γένος ἐβιάσθη νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας διὰ τὴν ὕπαρξίν του, ἑταιρεία πλέον δὲν ὑπάρχει...» [1]. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραψε συγχρόνως πρὸς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν: «... Διὰ νὰ ἡσυχάσετε τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ ἀποκτήσετε φίλους καὶ διὰ νὰ μὴν χάσετε τὴν Ρωσίαν, πρέπει νὰ συστήσετε διοίκησιν. Ἀλλέως οἱ κόποι σας εἶναι χαμένοι» [2]. Κατὰ ταῦτα, πλὴν τῆς Ρωσίας, οὐδένα ἄλλον ἐν Εὐρώπῃ φίλον τῆς Ἑλλάδος ἔβλεπεν ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος ὁ Ἰγνάτιος. Διὰ τοῦτο συνεβούλευε μετὰ σπουδῆς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως νὰ σπεύσωσι νὰ λάβωσι τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπέτρεπον τὴν πρόσκτησιν νέων φίλων, χωρὶς νὰ παραμελῶσι τὴν Ρωσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν (καθὼς ἔγραφε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν τὴν 28 Ἰουνίου 1822) ὤφειλον νὰ εἶχον ἀποστείλει πρὸ πολλοῦ ἄξιον ἄνθρωπον, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος δὲν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ δεκτός [3].

Πράγματι ἡ διεθνὴς θέσις τῆς ἐν ἐπαναστάσει διατελούσης Ἑλλάδος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος δὲν ἦτο ἱκανοποιητική. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὡς γνωστόν, εἶχεν ἀπαρνηθῇ ἀπὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ Laybach τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων, παρασυρθεὶς ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Μέττερνιχ [4]. Ματαίως τινὲς ἐκ τῶν πλέον ἐμπίστων συμβούλων του, οἷοι ὑπῆρξαν ὁ Καποδίστριας, ὁ Pozzo di Borgo, ὁ Στρογονώφ, ὑπερήσπιζον παρ' αὐτῷ τὰ δίκαια τῶν ἐπαναστατῶν καὶ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν περίστασιν κηρύσσων τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἵνα δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς πατροπαραδότους βλέψεις τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς [5].

Αἱ ἐπαναστάσεις τῆς Ἱσπανίας, τῆς Πορτογαλλίας καὶ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ὡς καὶ διάφοροι ἐν Εὐρώπῃ πολιτικαὶ συνωμοσίαι, πρὸς τὰς ὁποίας οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος συνεδύαζον κακοβούλως τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐπεσείοντο εἰς τὸν Τσάρον ὡς προανάκρουσμα γενικῆς εὐρωπαϊκῆς ἀναφλέξεως [6]. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος παρὰ τὴν ἀξίωσιν τῆς κοινῆς ρωσικῆς γνώμης, τῆς ὁποίας ἔλαβεν ἄμεσον ἀντίληψιν, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ Laybach, ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ κυρίως ἐν Πετρουπόλει (Ἰούνιος τοῦ 1821) καὶ παρὰ τὰ προσωπικά του αἰσθήματα, ἐχώρισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας [7]. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ πιέζῃ συνεχῶς τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ ἐπιζητῇ εἴτε ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ ἐν Κωνσταν-

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 520.

[2] Αὐτόθι, σ. 522.

[3] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2041 (=II, ἀρ. 130).

[4] A. DEBIDOUR, Histoire diplomatique de l' Europe, τόμ. 1 (Paris 1931), σ. 166.

[5] Αὐτόθι.

[6] Αὐτόθι, σ. 164 καὶ 174-177.

[7] ΑΝΤ. ΠΡΟΚΕΣ - ΟΣΤΕΝ, Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, τόμ. 1 (Ἀθήνῃσι 1888), σ. 129.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τινουπόλει πρεσβευτοῦ του Στρογονώφ, εἴτε ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεων, διὰ τῶν συμμάχων του ἐν τῇ Ἱερᾷ Συμμαχίᾳ, ἱκανοποίησιν τῶν ἐκ τῶν συνθηκῶν ἀπορρεόντων δικαίων του [1].

Οὕτω πως ταλαντευόμενος μεταξὺ τῆς σταθερότητος τῆς μοναρχικῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ, ἥτις ἀπέκρουε πᾶσαν πολιτικὴν ἐξέγερσιν καὶ συνωμοσίαν, καὶ τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Ρωσίας, ἅτινα κατεπάτει ἡ Τουρκία καὶ ἠρνεῖτο πεισμόνως νὰ ἱκανοποιήσῃ, ἔφθασεν ὁ Τσάρος εἰς Βερώνην κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1822 καὶ μετέσχε τοῦ συνεδρίου τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Κύριον θέμα τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης ὑπῆρξεν ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἱσπανίας, ἥτις καὶ ἀπησχόλησε τοὺς συνέδρους ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας. Διαρκοῦντος τοῦ Νοεμβρίου ἐξητάσθη ἐπίσης ὑπὸ τῶν συνέδρων τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα. Ἔναντι τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ συνέδριον τοῦτο ἐδείχθη δυσμενές. Αἱ Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας συνεφώνησαν καὶ πάλιν νὰ ἀποδοκιμάσουν τὴν ἐπανάστασίν των καὶ νὰ ἀρνηθῶσιν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν βοήθειαν [2]. Ἡ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία, ἡ ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς Ἰταλίαν, ἵνα ἐκθέσῃ ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐγένετο δεκτή, δὲν ἠδυνήθη κἂν ν' ἀπομακρυνθῇ ἐξ Ἀγκῶνος, περιωρίσθη δὲ μόνον ν' ἀπευθύνῃ ἐκεῖθεν τὴν 3ην Νοεμβρίου 1822 ὑπόμνημα πρὸς τὸν Πάπαν [3] καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μεγάλων Δυνάμεων, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεκαλεῖτο τὴν μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν ἀλληλεγγύην καὶ διεμαρτύρετο κατὰ τῆς γενομένης ἐξομοιώσεως τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας μετ' ἐκείνης τῶν Ἑλλήνων, ἥτις οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ταράξῃ τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν [4].

Ὥστε οὐδεμία φωνὴ ὑψώθη ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἡ δὲ

---

[1] A. Debidour, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 168.

[2] Αὐτόθι.

[3] Τὰ πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τὴν Ἁγίαν Ἕδραν γενόμενα διαβήματα ὑπὸ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ, ὑπὸ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ τυχοδιώκτου Ν. Κεφαλᾶ ἀπεδοκίμασε καὶ κατέκρινεν ὁ Ἰγνάτιος ὡς μάταια καὶ ἀνωφελῆ. (ΑΛΓΚ, τόμ. Δ', σ. 203 κ.ἑ.).

[4] Ἀντωνιου Προκες - Οστεν, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 196. Debidour, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 187. J. Phil. Paul Jourdain, Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce depuis 1822 jusqu' au combat de Navarin, τόμ. 1 (Paris 1828), σ. 147. Πρβλ. καὶ Ε. Γ. Πρωτοψαλτη, Κατακτητικαὶ βλέψεις τῶν Μελιταίων Ἱπποτῶν ἐπὶ ἑλληνικῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου (1822-1824). Ἀθηνᾶ, τόμ. ΝΣΤ' (1952), σ. 146 κἑ. Eugène Dalleggio, Les philhellènes et la guerre de l'Indépendance. Athènes 1949, σ. 35. Georg Hofmann, Das Papsttum und der Griechische Freiheitskampf (1821 - 1829). Roma 1952, σ. 23 κἑ. καὶ 101 κ.ἑ. Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, ἔκδ. «Βιβλιοθήκης» τόμ. 3 (Π. Πατρων Γερμανου, Ὑπομνήματα), σ. 8 καὶ 185, κ.λ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρωσικὴ ἀντιπροσωπεία ἠρκέσθη νὰ διατυπώσῃ ἅπαξ ἔτι τοὺς ὅρους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτᾶτο ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης[1].

Ἡ παρουσία τοῦ Τσάρου εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ὡς οὐρανόπεμπτος εὐκαιρία· διὸ καὶ ἐπικαλούμενος τὴν παλαιὰν εὔνοιαν, διὰ τῆς ὁποίας περιέβαλλεν αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος, ἔσπευσε νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων παρὰ τῷ ἡγεμόνι τούτῳ, ὅστις κατὰ τεκμήριον ἐθεωρεῖτο ὁ φυσικὸς προστάτης τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. Καὶ πρῶτον ἠθέλησε δι' εὐγενοῦς δωρεᾶς νὰ ἀνανεώσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμενῆ διάθεσιν τοῦ Τσάρου. Μέσῳ τοῦ φίλου του διπλωμάτου de Svertshkoff ἀπέστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα θαυμάσιον χειρόγραφον, γραφὲν ἐν Μόσχᾳ παρ' Ἕλληνος ἰατροῦ διατελοῦντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπος Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς ἐπὶ βασιλείας τοῦ Τσάρου Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς (17ος αἰ.), ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῶν Ρομανώφ, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Α΄.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο περιεῖχε πολλὰς πραγματείας ἀναφερομένας εἰς τὴν Δραματολογίαν, τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας, τὴν Ἱστορίαν, τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν Ἀστρολογίαν καὶ προήρχετο, καθὼς ἐβεβαίου ὁ Ἰγνάτιος, ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μόστρα, ἥτις εἶχε λάβει τοῦτο παρὰ τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε συγγενὴς αὐτῆς. Τὸ πολύτιμον δῶρόν του ἀπέστειλεν ὁ Ἰγνάτιος πρὸς τὸν Τσάρον, μετ' ἐγγράφου ἀπὸ 1/13 Ὀκτωβρίου 1822, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπέβαλε τὰ πλήρη ἀφοσιώσεως σέβη του καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐγίνετο εὐμενῶς δεκτὴ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ δωρεὰ τοῦ σπουδαιοτάτου χειρογράφου, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ἄξιον νὰ καταλάβῃ μίαν θέσιν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην[2].

Ταυτοχρόνως ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἐν Βερώνῃ διατρίβοντα Τσάρον ἑτέραν ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐγνώριζεν αὐτῷ ὅτι εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας κόμιτα Νέσσελροδ ὑπόμνημα ἐπιγραφόμενον «Grèce, Causes de sa révolution et son état actuel» καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰ αἴτια τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς, ἅτινα αἴτια, καθὼς ἔγραφεν, ἐνεφανίσθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ περισσότερον ἐχθρῶν τῆς Ρωσίας ὑπὸ ψευδῆ μορφὴν καὶ διὰ μελανῶν χρωμάτων. Κατέληγε δὲ παρακαλῶν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ρίψῃ εὐμενὲς βλέμμα ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου, τοῦ τόσον θλιβεροῦ, ὡς τὸ ἐχαρακτήριζε[3].

1. *Α^ον ὑπόμνημα Ἰγνατίου πρὸς Νέσσελροδ.* Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τοῦ Ἰγνατίου, τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν ἔρχεται εἰς φῶς σήμερον, εἶναι σημαντικώτατον, διότι ἐν αὐτῷ ὁ πολιτικώτατος μητροπολίτης ἀναλύει μετὰ μεγίστης πολιτικῆς ὀξυδερ-

---

[1] Ἰδὲ τοὺς ὅρους τούτους εἰς ΠΡΟΚΕΣ - ΟΣΤΕΝ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 194 - 195.

[2] ΑΡΚ, F. Kancelaria D. 4903 (= II, ἀρ. 136).

[3] Αὐτόθι (= II, ἀρ. 137). Σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας διὰ τῆς ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1822 ἐπιστολῆς των παρεκάλεσαν τὸν Ἰγνάτιον νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν «συνέλευσιν τῶν βασιλέων» ὑπόμνημα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. (ΑΥ, τόμ. Η΄, σ. 440-441).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κείας τὰ αἴτια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ περιγράφει μετὰ πάσης ἀκριβείας τὴν κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὡς εἶχεν αὕτη διαμορφωθῆ κατὰ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην περίοδον.

Ἰδοὺ τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τοῦ ὑπομνήματος τούτου τοῦ Ἰγνατίου: Μετὰ βραχεῖαν εἰσαγωγήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπαριθμεῖ τοὺς πραγματικοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλάς, ἀνήκουσα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, ζητεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Τούρκους, διατυπώνει τὴν γνώμην, ὅτι οἱ τύραννοι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν εἰσβολήν των κατέστρεψαν πᾶν ὅ,τι εὑρέθη πρὸ αὐτῶν, οὐδέποτε εἶχον τὴν ἀντίληψιν, ὅτι θὰ παρέμενον αἰωνίως κύριοι τῆς Ἑλλάδος, διότι οὐδέν, ἐξ ὅσων κατέστρεψαν, ἐπηνώρθωσαν, οὐδὲν κτήριον ἀνήγειραν, οὐδένα δημόσιον δρόμον καὶ οὐδεμίαν διώρυγα κατεσκεύασαν, οὐδένα λιμένα ἐπιδιώρθωσαν χάριν τοῦ ἐμπορίου, οὐδέν, τέλος, ἔπραξαν ἐξ ὅσων συμβάλλουν εἰς τὴν εὐημερίαν ἑνὸς λαοῦ, ὡς ἐὰν ἐφοβοῦντο, ὅτι συντόμως θὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, ἡ ἀντίθεσις τῶν μωαμεθανῶν πρὸς τὸν πολιτισμόν, ἡ ἀποδοκιμασία των πρὸς πᾶν ὅ,τι θεωροῦν ἐφεύρεσιν τῶν ἀπίστων, ἡ συστηματικὴ προσπάθειά των νὰ παραμείνωσι πάντοτε ἐκτὸς τοῦ πολιτικοῦ κλίματος τῆς Εὐρώπης, ἡ περιφρόνησίς των πρὸς τὰς συνθήκας καὶ ἡ ἀπιστία των ἔναντι τῶν συμμάχων των, ὅταν δὲν ἔχωσι πλέον τὴν ἀνάγκην των, πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ σημερινοὶ Τοῦρκοι στεροῦνται πάσης ἀρετῆς, διὸ καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ πατρίς των, καταδεδικασμένη πάντοτε εἰς τὴν βαρβαρότητα καὶ εἰς τὸν δεσποτισμόν. Ἡ Ἑλλάς, τονίζει, καθὼς καὶ αἱ ὑπόλοιποι χῶραι τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἐλευθέρα, διότι εἶναι χώρα παραγωγικὴ καὶ ἐμπορική. Καὶ ἐνῷ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι χρησιμωτάτη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐὰν ἀπηλευθεροῦτο, παραμένουσα ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν θὰ μετεβάλλετο εἰς καταφύγιον ἀγρίων θηρίων καὶ ληστῶν, εἰς τόπον ὀλέθρου, ἕνεκα τοῦ μίσους καὶ τῆς δυσπιστίας καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀπεχθείας τῶν δύο ἑτερογενῶν λαῶν, Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ συνυπάρξουν.

Ἀναλύων ἐν συνεχείᾳ τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐπανάστασιν αἴτια προσθέτει τὰ ἑξῆς:

1) Πᾶσαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐκ διαφόρων λόγων ἠναγκάσθησαν νὰ πολεμήσουν κατὰ καιροὺς τὴν Τουρκίαν, ἐκάλεσαν πάντοτε ὑπὸ τὰς σημαίας των τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας καὶ τοὺς ἐξώθησαν νὰ ἐγείρωσι τὰ ὅπλα των κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλουν εἰς τὰς προκηρύξεις των βάρβαρον, ἐξολοθρευτικὴν καὶ σφετερίστριαν. Οἱ Ἕλληνες ὑπείκοντες εἰς τὰς προσκλήσεις αὐτὰς ἐξηγέρθησαν πάντοτε κατὰ τῶν τυράννων των, ἀλλ' ἐπλήρωσαν ἁδρῶς τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις, διότι εἰς τὰς συνθήκας εἰρήνης τῶν ἐμπολέμων οὐδὲν ἐπετύγχανον εἰμὴ μόνον κενὴν ἀμνηστίαν, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐσεβάσθησαν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ ἐνῷ ἀκόμη αἱ κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκκλήσεις τῶν χριστιανικῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δυνάμεων ἠχοῦσιν εἰς τὰ ὦτά των, βλέπουν ἑαυτοὺς χαρακτηριζομένους ὡς ἀντάρτας ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Δυνάμεων, αἵτινες προσπαθοῦν τώρα νὰ παρουσιάσουν τὴν Τουρκίαν ὡς νομιμόφρονα. Ἀλλ' ἀπόκειται εἰς τὴν Ἱστορίαν νὰ κρίνῃ, ἐὰν οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀντάρται καὶ ἐὰν εἶναι δίκαιον, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξώθησαν αὐτοὺς τοσάκις εἰς τὴν ἐξέγερσιν, νὰ τοὺς ἀποκαλοῦσι σήμερον οὕτω πως, καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν νὰ βοηθῶσι τοὺς Τούρκους δι' ὅλων τῶν μέσων των καὶ νὰ καταδιώκωσι τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἐὰν ὑπῆρξαν οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι ἐχθροί των.

2) Ἡ Ἑλλάς, ἥτις ἀπὸ τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς ἦτο διῃρημένη εἰς χωροδεσποτίας καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἀνεξαρτήτων ἡγεμόνων, ἔτυχεν ἐκ μέρους τῶν πρώτων Σουλτάνων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα κατωχυρώθησαν διὰ συνθηκῶν καὶ φιρμανίων καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι τύραννοι ἀπέσπασαν σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ ποικίλας προφάσεις πάντα ταῦτα τὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἠρνήθησαν ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐκδώσουν νέα, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἐκάησαν τὰ παλαιά των ἀρχεῖα. Ἑπομένως ὁ σεβασμὸς τῶν Τούρκων πρὸς τὸ παλαιὸν ἑλληνικὸν καθεστὼς τῶν χωροδεσποτιῶν ἐλάχιστον χρόνον διήρκεσε. Τὴν αὐτὴν τύχην εἶχον καὶ τὰ προνόμια τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀφ' ἧς τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἡττήθησαν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἐξεδηλώθη τὸ μῖσος τῶν Τούρκων κατὰ τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων των καὶ ἤρξατο ὁ κατ' αὐτῶν διωγμός. Ἐν τῷ μεταξὺ κατεπατήθησαν ὅλαι αἱ συνθῆκαι αἱ ἐγγυώμεναι τὰς σχέσεις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως μετὰ τῶν ὑπηκόων της διὰ λόγους δῆθεν κρατικῆς ἀνάγκης. Τὴν αὐτὴν τύχην εἶχε καὶ ἡ μεταγενεστέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει συνθήκη τοῦ 1800 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ πρώτη παρέδιδεν εἰς τὴν δευτέραν τὰς τέσσαρας παλαιὰς ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἑνετικὰς κτήσεις, Πρέβεζαν, Πάργαν, Βόνιτσαν καὶ Βουθρωτόν· ἡ Τουρκία παρέβη τὰς ὑποσχέσεις της καὶ κατεπάτησε τοὺς λίαν εὐνοϊκοὺς διὰ τοὺς κατοίκους ὅρους τῆς συνθήκης ἐκείνης. Οὕτω πως μετεχειρίσθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου (1812). Οἱ Μολδαβοὶ καὶ οἱ Βλάχοι, οἵτινες εἶχον διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἀπαλλαγῆ τῶν φόρων ἐπὶ δύο ἔτη, ἐπλήρωσαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πλείονα τῶν ὅσων εἶχον πληρώσει ἐπὶ μίαν δεκαετίαν. Ἂς ἴδωσιν, ἐπιλέγει, οἱ φίλοι τῶν Τούρκων, πῶς οἱ προστατευόμενοί των γνωρίζουν νὰ σέβωνται τὰς συνθήκας!

3) Ἐνῷ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀναγνωρίσει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώνωσιν οὗτοι τὴν δεκάτην καὶ ἐτήσιόν τινα φόρον, τὸν ἀποκληθέντα χαράτσι, καὶ ἐνῷ ὁ νόμος τοῦ Μωάμεθ καὶ ὁ ἀστικὸς κῶδιξ τοῦ Σουλεϊμὰν ἐξησφάλιζον εἰς τοὺς μὴ μουσουλμάνους ὑπηκόους τῆς Πύλης τὴν ζωήν, τὴν τιμήν, τὴν ἄσκησιν τῆς θρησκείας των καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν των, οὐδέποτε οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τὰς ὑποχρεώσεις των ταύτας, διότι κυβερνῆται καὶ ἄλλοι ἰσχυροὶ Τοῦρκοι τοπάρχαι ἥρπασαν κατὰ καιροὺς πᾶν ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων τὰ παράπονα πρὸς τὸ Διβάνιον ὑπῆρξαν πάντοτε ἀνίσχυρα καὶ μάταια. Παρέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χων δὲ σαφῆ εἰκόνα τῆς γενομένης βαρβάρου ἁρπαγῆς, ἀνέφερεν ὅτι ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἀπέμεινεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδιοκτησίαν εἰμὴ τὸ ἓν πέμπτον τῆς ὅλης χερσονήσου, ἀποτελούμενον καὶ τοῦτο ἐκ τῶν χειροτέρων γαιῶν, κειμένων ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγόνων. Εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν λοιπὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὁ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη κυβερνήσας τὰς ἐπαρχίας ταύτας Ἀλῆ πασᾶς καὶ οἱ προκάτοχοί του διήρπασαν βίᾳ τὴν περιοχὴν ὅλην κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ οὐδὲν κατεῖχον ἐξ ὅσων ἄλλοτε ἀνῆκον εἰς αὐτούς. Ὅτε δέ, πλήρεις ἀγανακτήσεως διὰ τὴν σκληρὰν ἀποψίλωσιν τῶν ἀγαθῶν των, ἔτρεχον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ζητήσωσι δικαιοσύνην καὶ προστασίαν, τὸ Διβάνιον, ἐξωνημένον παρὰ τοῦ πασᾶ τούτου, ἀντὶ νὰ ἀκούῃ τὰ παράπονά των, ἐξαπέστελλεν αὐτοὺς σιδηροδεσμίους εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα τοὺς ἀνέμενον τὰ μαρτύρια καὶ ὁ θάνατος. Καὶ ὑπῆρξε τοσαύτη καταπίεσις, ὥστε τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἐξεπατρίσθη, παρέμεινε δ' ἐπὶ τόπου μόνον τὸ ἓν τρίτον τῶν κατοίκων, ὅσοι δὲν εἶχον τὰ μέσα νὰ μεταβῶσι καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς ξένας χώρας.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους διαβιοῦντες οἱ Ἕλληνες, εὑρέθησαν πρὸ τοῦ θλιβεροῦ διλήμματος, ἢ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα των, ἢ νὰ λάβουν τὰ ὅπλα εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, διὰ νὰ κλονίσουν τὸν καταθλιπτικὸν ζυγὸν καὶ ν' ἀπομακρύνουν τὰ καταπιέζοντα αὐτοὺς κακά. Σημειωτέον, προσθέτει, ὅτι ἐπανεστάτησαν αἱ δυστυχέστεραι τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ οὐχὶ αἱ ὀλιγώτερον ὑποφέρουσαι, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ ἠδύναντο ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Τούρκους ἐπιτυχέστερον τῶν πρώτων, προετίμησαν νὰ παραμείνουν ἄοπλοι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Μουσουλμάνων, παρὰ νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὸν ἀβέβαιον τοῦτον ἀγῶνα. Παρὰ ταῦτα, αἱ μὴ κινηθεῖσαι ἐπαρχίαι ὑποφέρουν περισσότερον ἀπὸ τὰς ἐξεγερθείσας, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν θέλουν νὰ διακρίνωσι τοὺς ἀθῴους τῶν ἐνόχων. Ὡς παράδειγμα τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς τῶν Τούρκων φέρει τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν, ἥτις ἐκ τῶν Σφακιῶν ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἐξ αἰτίας τῶν τουρκικῶν ἀδικιῶν, αἱ ὁποῖαι ὡδήγησαν τὸν πληθυσμὸν εἰς ἀπελπισίαν.

Ἐκ πάντων τούτων, συμπεραίνει ὁ Ἰγνάτιος, δύναταί τις νὰ ἴδῃ σαφῶς, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν καὶ ἀπὸ τὰς ἀτιμωρήτους καταχρήσεις, τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι διοικηταὶ διέπραττον εἰς βάρος τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκυβέρνων.

Διαμαρτύρεται εἶτα κατὰ τῆς κοινῶς ἐπικρατούσης γνώμης, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος εἶναι συνέχεια τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία συνταράσσει ἀκόμη τὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ τοῦτο, γράφει, δὲν εἶναι ἀληθές, διότι οἱ Ἕλληνες εἶδον πάντοτε τοὺς Γάλλους ὡς ἐχθρούς, ἐξ αἰτίας τῆς συμμαχίας τὴν ὁποίαν συνῆψεν ἡ Γαλλία μετὰ τῆς Τουρκίας ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Α' καὶ τῆς προστασίας τὴν ὁποίαν ἡ Δύναμις αὕτη παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καθολικοὺς ἀποκλειστικῶς, καὶ μάλιστα, ἀφ' ὅτου ἡ Συμβατικὴ Συνέλευσις κατήργησε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διατυπώνει εἶτα τὴν παράδοξον γνώμην, ὅτι ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν Τούρκων μᾶλλον ἢ ἐπὶ παντὸς ἄλλου ἔθνους, διότι τὸ δημοκρατικὸν σύστημα τῶν Γάλλων δὲν εἶναι διόλου ἀντίθετον πρὸς τὴν θεμελιώδη βάσιν τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, καθόσον καὶ τὸ πολίτευμα τῶν πρώτων μωαμεθανῶν ἦτο λαϊκὸν καὶ δημοκρατικόν. Ἐξ αἰτίας τούτου τὸ σπέρμα τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε ριζοβολήσει μεταξὺ τῶν Τούρκων, καὶ ὁσάκις ἡ Τουρκία δὲν ἀντιμετώπιζεν ἐξωτερικοὺς πολέμους, συνεταράσσετο ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἐξεγέρσεις, χάρις εἰς τὰς ὁποίας εὗρε τὴν ἡσυχίαν της ἡ Εὐρώπη. Ἐάν, γράφει ὁ Ἰγνάτιος, ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, αὕτη ὑπῆρξεν ἔμμεσος, μεταδοθεῖσα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων δυναστῶν. Ἀποκρούει ἐν συνεχείᾳ τὴν ἄποψιν τῶν φιλοτούρκων, καθ' ἣν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι μία σκευωρία τῶν Καρμπονάρων τῆς Ἰταλίας, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὄνομα «Καρμπονάρος» εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου μόνον τὴν αἵρεσιν τῶν μασόνων γνωρίζουσιν. Ἀλλὰ τί εἶναι λοιπὸν ἡ φατρία τῶν Ἑταιριστῶν, διερωτᾶται ὁ Ἰγνάτιος. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶναι μία αἵρεσις τόσον ὀλεθρία, ὅσον καὶ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν μεταβολὴν τῆς καθεστηκυίας τάξεως. Ὑπῆρξεν αὕτη ἔργον τυχοδιωκτῶν, οἱ ὁποῖοι ὅμως οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν πρὸς τοὺς Καρμπονάρους. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς Ἕλληνας προβαλόντες ὡς ἀρχηγὸν τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἀνίκανος νὰ προδώσῃ τὴν Ρωσίαν, νὰ ἐξαπατήσῃ τὸ ἔθνος του καὶ ν' ἀποδυθῇ εἰς καταστρεπτικὸν πόλεμον κατ' ἀσυγκρίτως ὑπερτέρων δυνάμεων ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ρωσίας. Ἐξ αἰτίας τούτου τοῦ Ὑψηλάντου οἱ Ἕλληνες ἐπλανήθησαν νομίζοντες, ὅτι ἡ λεγομένη Ἑταιρεία ὑπῆρχε καὶ ἐλειτούργει ἐν Ρωσίᾳ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἐξ ἄλλου, ἡ παραβίασις τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (1812) ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔκαμαν τοὺς Ἕλληνας νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἐπέκειτο ρῆξις μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας καί, δίδοντες πίστιν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν ἀπεσταλμένων του, ἔλαβον τὰ ὅπλα ἐν ὀνόματι τῆς Ρωσίας.

Ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας συνθήκας οἱ Ἕλληνες εἶναι ἄξιοι ἐλέους καὶ συμπαθείας. Τὸ νὰ κατηγορῇ τις ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὡς Καρμπονάρους, διὰ νὰ τοὺς ἀμαυρώσῃ ἐνώπιον τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων, τὸ νὰ βοηθῇ τις τοὺς ἀντιπάλους μας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑπέρτεροι εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς δυνάμεις, τὸ νὰ προσπαθῇ νὰ φέρῃ παντοῦ τὴν δυστυχίαν τῆς Χίου, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ ἐπίμετρον τῆς ἀδικίας καὶ τῆς διαστροφῆς.

Συνοψίζων τ' ἀνωτέρω ὁ Ἰγνάτιος γράφει, ὅτι οἱ Ἕλληνες καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ πλέον βαρβάρου τῶν τυράννων, ὑπὸ τῶν πασάδων τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι ἐξηγόραζον δι' ἁδρῶν καταβολῶν τὰς θέσεις των, ὑπὸ τοῦ καπετὰν πασᾶ (τοῦ μεγάλου ναυάρχου), ὅστις ἐξερχόμενος καθ' ἕκαστον ἔτος ἐκ τοῦ Βοσπόρου ἐσκόρπιζε τὸν τρόμον καὶ τὴν ἀναταραχὴν εἰς ὅλον τὸ Ἀρχιπέλαγος καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων τουρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κικῶν φρουρῶν, διατελοῦντες δὲ ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ, ὁ ὁποῖος ἀδιστάκτως ἐπεδοκίμαζε πᾶσαν καταδρομὴν καὶ πᾶσαν ἀδικίαν, εἶχον ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ ἐπαναστατήσωσι καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ δανεισθῶσι σκοποὺς ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, συνεχίζει ὁ Ἰγνάτιος, βιάσασα τὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας εἶχε συνάψει μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοὺς νόμους τοῦ Κορανίου, ὄχι μόνον ἔχασε πᾶν ἐπὶ τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων της δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξώθησεν ἡ ἰδία εἰς τὴν ἐπανάστασιν, παρ' ὅσα γράφουσιν οἱ ἀργυρώνητοι δημοσιογράφοι περὶ τῆς τουρκικῆς νομιμοφροσύνης. Εἰς τὸ ἐπιχείρημα τῶν πολιτικολόγων τούτων, ὅτι δῆθεν ἡ Τουρκία συνδέεται διὰ συνθηκῶν μετὰ τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὁ Ἰγνάτιος ἀντιτάσσει τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι καὶ ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐπίσης συνθήκας μετὰ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' οὐδόλως ἐσεβάσθη τὴν νομιμότητα, μέχρις ὅτου ἀπώλεσε τὰς στρατιάς του εἰς τοὺς παγετῶνας τῆς Ρωσίας. Ὑπενθυμίζει ἐν συνεχείᾳ ὅτι ὑπάρχει μυστικόν τι ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν· τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι ἡ διαμαρτυρία ἡ γενομένη πρὸς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ σημαινόντων προσώπων Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μωάμεθ Β΄, ἥτις διαμαρτυρία κατέστησε τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης φυσικὴν προστάτιδα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ἰγνατίου ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἐν ἀρχῇ διαγράφει τὸν ἑλληνικὸν χῶρον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, τὴν διασπορὰν τῆς φυλῆς καὶ τὴν δυσμενῆ ἔναντι τῶν Τούρκων θέσιν τῶν ἀνὰ τὰς τρεῖς ἠπείρους διεσκορπισμένων Ἑλλήνων. Εἶτα ἐπικρίνει καὶ πάλιν τὸν «ἀπερίσκεπτον» πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ τοὺς συντρόφους του, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἐκ τοῦ αἵματος μεθυσθέντα τουρκικὸν στρατὸν νὰ διαπράξῃ τόσα ἐγκλήματα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Εἶναι ἀληθὲς—γράφει—ὅτι εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰς κυβερνωμένας ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐξερρηγνύετο γρήγορα ἢ ἀργά, πιθανῶς ὅμως νὰ ἐπεβραδύνετο ἐν ἀναμονῇ πλέον εὐνοϊκῶν περιστάσεων καὶ μεγαλυτέρας προστασίας. Καὶ ἐὰν ἡ ἐγκληματικὴ Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν δὲν εἶχε μεταδώσει ψευδῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειάν των, ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐξερρηγνύετο πιθανῶς εἰς τὰς μᾶλλον καταδυναστευομένας περιοχάς, θὰ ἀντιμετωπίζετο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὡς τοπικὴ μᾶλλον ἐξέγερσις καὶ δὲν θὰ εἶχε τόσον μακαβρίας συνεπείας. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι στείρας λύπας. Ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται ἐν ἐπαναστάσει καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπαναχωρήσῃ ἄνευ ὁλοκληρωτικοῦ ὀλέθρου. Καθορίζει ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἰγνάτιος τὴν περιοχήν, ἔνθα ἐπεκράτει ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης (νοτίως τῆς γραμμῆς Πρεβέζης-Λαμίας) καὶ ἀναφέρει τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐντὸς τῆς περιοχῆς ταύτης κατεχόμενα φρούρια Βονίτσης, Ναυπάκτου,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πατρῶν, Μεθώνης, Κορώνης, Ναυπλίου, Κορίνθου, Χαλκίδος καὶ Σουλίου, τινὰ τῶν ὁποίων εἶχον περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπωλέσθησαν ἐκ νέου, ἄλλα δὲ πολιορκοῦνται στενῶς καὶ θὰ εἶχον ἤδη παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐὰν οἱ φίλοι τῆς Πύλης, παραβιάζοντες τὴν οὐδετερότητά των, δὲν εἶχον ἐφοδιάσει ταῦτα ἐγκαίρως. Περιγράφει εἶτα ἐν συντομίᾳ τὴν τελευταίαν τραγῳδίαν τοῦ Σουλίου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας οἱ μὲν κάτοικοι ἐξεπατρίσθησαν καὶ κατόπιν συνθήκης μετεφέρθησαν δι' ἀγγλικῶν πλοίων εἰς Κεφαλληνίαν, ἡ δὲ Δυτικὴ Χέρσος Ἑλλὰς ἐξετέθη εἰς τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ καλύτερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος. Περαιτέρω ὁ Ἰγνάτιος περιγράφει τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν ἀπὸ ἀπόψεως κυβερνήσεως. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης—γράφει—ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς τοποτηρητὴς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι θὰ εὑρίσκετο, νικῶν συνεχῶς τοὺς Τούρκους, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐπλαισίωσαν αὐτὸν καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ὡς ἐλευθερωτήν. Ἅμα τῇ ἀφίξει του ἐκοινοποίησεν εἰς τοὺς προύχοντας τῆς χώρας σχέδιον διακυβερνήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου παρεχωρεῖτο εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον πᾶσα πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξουσία τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες τῆς χώρας ἀπεριφράστως ἠρνήθησαν τὸ σχέδιον τοῦτο.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου—τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος—ἐπηκολούθησαν συζητήσεις μεταξὺ τῶν δύο μερίδων (Ἑταιριστῶν καὶ προκρίτων) ἐπὶ δέκα ὁλοκλήρους μῆνας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀντιληφθῶσιν, ὅτι ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἐστερεῖτο καὶ ταλάντου καὶ πείρας καὶ παιδείας καὶ τῶν ἀναγκαίων γνώσεων δι' ἓν τόσον σπουδαῖον ὑπούργημα. Διὸ καὶ ἀμφότεραι αἱ μερίδες μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταστήσωσι τοπικὰς κυβερνήσεις, τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, τὴν Γερουσίαν τῆς Δ. Χέρσου Ἑλλάδος, τὸν Ἄρειον Πάγον καὶ τὴν νησιωτικὴν ἀντιπροσωπείαν τελοῦσαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν προυχόντων ἑκάστης νήσου· εἶτα δέ, διὰ τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ ὑπὸ ταύτης ψηφισθέντος συντάγματος ἵδρυσαν προσωρινὴν κεντρικὴν ἐθνικὴν διοίκησιν ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ Βουλευτικοῦ, τοῦ ὁποίου πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Δ. Ὑψηλάντης, καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τοῦ ὁποίου πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος.

Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων. Περιγράφει ἐν συνεχείᾳ τὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν ἐν Ἑλλάδι. Ὁ στρατὸς—γράφει—δὲν εἶναι καθωρισμένος ἐλλείψει τῶν μέσων πληρωμῆς καὶ συντηρήσεως αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ, ὅτι ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου μάχονται ἕως 30 χιλιάδες ἀνδρῶν γενικῶς, ἐν δὲ τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἕτεραι 30 περίπου. Στερούμενοι χρημάτων καὶ ἐφοδίων οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ παρουσιάσουν μείζονα ἀριθμὸν στρατιωτῶν· διὸ καὶ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀντὶ μισθοῦ ἀνάλογον ἔκτασιν γῆς.

Τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἑβδομήκοντα ἐμπορικὰ πλοῖα μετασχηματισθέντα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς πολεμικά, ἀπετέλεσαν τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος. Προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, οἱ πρόκριτοι τῶν ὁποίων καταβάλλουσι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, μόλις δ' ἐσχάτως ἡ ἐθνικὴ κυβέρνησις ἔλαβε μέτρα τινά, διὰ νὰ καλύψῃ τὰς δαπάνας τοῦ στόλου. Τὰ πλοῖα τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀστυνομία θαλάσσης ἢ δι' ἀσφάλειαν αὐτῶν τούτων τῶν νήσων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ναυτῶν ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς 10 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι, ἂν οἱ Ἕλληνες ἔχωσι τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, θὰ κυριαρχήσουν εὐχερῶς εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Οἰκονομικὰ τῶν Ἑλλήνων. Καθορίζει ἐν συνεχείᾳ τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὰ τελωνεῖα, τὰ ἰχθυοτροφεῖα, αἱ ἅλυκαὶ καὶ ἡ δεκάτη ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, αἱ γαῖαι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τὰ τζαμιά των καὶ ἐτήσιός τις φόρος ἀποτελοῦσι τὰς οἰκονομικὰς πηγὰς τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους καὶ ἐφ' ὅσον αἱ γαῖαι μένουσιν ἀκαλλιέργητοι, τὰ ἔσοδα δὲν καλύπτουσι τὰς δαπάνας καὶ τὸ παθητικὸν ὑπόλοιπον τῆς Ἑλλάδος εἶναι μέγα. Αἱ δαπάναι ἑκάστου μηνός, προσθέτει ὁ Ἰγνάτιος, ἀνέρχονται — παρὰ πᾶσαν οἰκονομίαν — εἰς τὸ ποσὸν ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἑπτακοσίων χιλιάδων φράγκων.

Γεωργία. Ὅσαι περιοχαὶ δὲν ἠρημώθησαν ἐκ τῆς εἰσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ, καλλιεργοῦνται καλῶς μετ' ἐπιμονῆς ὑπό τε τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Ἀλλὰ βεβαίως ἡ περιοχὴ αὕτη δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὅλους τοὺς κατοίκους, διὸ καὶ ὑπάρχει ἀνάγκη ἀγορᾶς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μεγάλης ποσότητος τροφίμων.

Δημοσία ἐκπαίδευσις. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως ὅλα τὰ σχολεῖα ἐκλείσθησαν, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα. Τὸ ἐπεῖγον θέμα δὲν εἶναι τώρα ἡ παιδεία, ἀλλ' ἡ ὑπεράσπισις τῆς ὑπάρξεως, τὴν ὁποίαν μόνον τὰ ὅπλα δύνανται νὰ διασφαλίσωσι.

Συμπέρασμα. Ἐὰν — συμπεραίνει ὁ Μητροπολίτης — συνεχισθῇ ὁ πόλεμος μετὰ τῆς αὐτῆς λύσσης, μεθ' ἧς οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες καίουσιν ὁμοίως πᾶν ὅ,τι δὲν δύνανται νὰ διατηρήσωσιν, ἡ ὡραία καὶ δυστυχὴς Ἑλλὰς θὰ καταστραφῇ ὅπως ἡ νῆσος τοῦ Ἁγίου Δομινίκου. Καὶ ὅμως, πόσον εὐτυχὴς θὰ ἦτο ἡ Ἑλλάς, ἐὰν ἔκειτο τόσον μακρὰν τῆς Εὐρώπης ὅσον καὶ ὁ Ἅγιος Δομίνικος καὶ ἂν δὲν εἶχεν ἐντὸς τῶν πυλῶν της ἐχθροὺς χριστιανούς!

Ἐν τέλει ὁ Ἰγνάτιος καλεῖ τοὺς συμμάχους αὐτοκράτορας ν' ἀποφασίσουν περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος. Προτείνει ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἡ περιοχὴ ἡ κατεχομένη ἤδη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Πρεβέζης μέχρι τῆς Λαμίας, καὶ προστιθεμένων τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους νὰ σχηματισθῇ μέγα δουκᾶτον ἀνεξάρτητον, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης, νὰ ἐκλεγῇ δὲ ἐκ τῶν βασιλευουσῶν οἰκογενειῶν σώφρων πρίγκιψ καὶ νὰ τοποθετηθῇ ὡς μέγας δοὺξ τοῦ νέου κράτους. Τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην του, θὰ ἦτο ὠφέλιμον καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τούρκους διὰ πολλοὺς λόγους, ἐθνικούς, οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικούς. Πᾶσα ἀντίθετος προσπάθεια νὰ γίνουν συμβιβασμοὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἐπὶ σχεδίων ἐκπονηθέντων ὑπὸ προσώπων ἀγνοούντων καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ, ἡ προσπάθεια νὰ δοθῇ παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἀμνηστία, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ, ἐφ' ὅσον πολλάκις ἤδη ἐδόθη καὶ πολλάκις παρεβιάσθη διὰ παραμικρὰς ἀφορμάς, πάντα ταῦτα θὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐκθέσουν τοὺς Ἕλληνας εἰς φοβερὰς σφαγάς, εἰς νέας δυστυχίας καὶ νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ προστρέξουν πάλιν εἰς τὰ ὅπλα καὶ νὰ ταράξουν ἐκ νέου τὴν Εὐρώπην ἐνδιαφερομένην διὰ τὴν τουρκικὴν ἀκεραιότητα.

Εἴθε, καταλήγει, νὰ δυνηθῇ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πάτρων καὶ ὁ κηδεμὼν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, νὰ πείσῃ τοὺς συμμάχους του, ὅ,τι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη τῶν θρόνων των ὑπαγορεύει εἰς αὐτούς. Ἡ Εὐρώπη θὰ χειροκροτήσῃ τὰς ἀποφάσεις των, οἱ Ἕλληνες θὰ εὐλογοῦν τὴν μνήμην των καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ διατηρήσουν τὰ ὀνόματά των εἰς τὸν κατάλογον τῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος[1].

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ ὑπομνήματος τούτου δύναται εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, γράφων πρὸς τὸν Τσάρον, προσεπάθησε νὰ συμβιβάσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς περὶ μυστικῶν ἑταιρειῶν καὶ περὶ ἐπαναστάσεων ἀντιλήψεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Α΄ καὶ πρὸς τὸ γενικὸν δόγμα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας περὶ διατηρήσεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Εὐρώπης in statu quo ante. Διὸ καὶ χωρὶς νὰ θυσιάζῃ τὰ θεμελιώδη συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, ἐμφανίζεται συντηρητικώτατος εἰς τὰς πολιτικάς του ἀντιλήψεις καὶ δὲν διστάζει νὰ κατηγορῇ μετὰ δριμύτητος τὸν ἀτυχήσαντα Ἀλ. Ὑψηλάντην διὰ τὴν πρὸς τὸν Τσάρον ἐπιδειχθεῖσαν ἀπείθειαν καὶ γενικῶς διὰ τὴν πρόωρον — ὡς ἐπίστευεν — ἐπανάστασιν.

Συμπεραίνει ὡσαύτως εὐκόλως ὁ ἀναγνώστης τοῦ ὑπομνήματος τούτου, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ συνεδρίου τῆς Βερώνης ἀνέμενε τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ κύριον λόγον ἀπὸ τὴν Ρωσίαν καὶ τὸν Τσάρον Ἀλέξανδρον, «τὸν πάτρωνα καὶ κηδεμόνα τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν».

Μέχρι τοῦ ἐν Βερώνῃ συνεδρίου ἡ πρὸς τὴν Ρωσίαν προσήλωσίς του, συνεχιζομένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, ὑπῆρξε σταθερά. Ἀπογοητευθεὶς ὅμως ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ συνεδρίου τούτου, ἐστράφη ἔκτοτε πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐσημειώθη ριζικὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μεταβολή, ἀφ' ἧς εἰσῆλθεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας ταύτης ὁ Γεώργιος Κάννιγκ.

2. *Στροφὴ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.* Τὸ αἴτημα περὶ ἀγγλικῆς βοηθείας πρὸς τοὺς ἐν ἐξεγέρσει διατελοῦντας Ἕλληνας ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστά-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ζ΄, 7 (=ΙΙ, ἀρ. 271).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεως. Ἤδη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1821 ἀρχηγοί τινες τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐζήτησαν παρὰ τῆς Ἀγγλίας, πιθανῶς διὰ τοῦ ἐν Πάτραις γενικοῦ προξένου Green ἢ διὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Θωμᾶ Μαίτλανδ, ἵνα λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὴν Ἑλλάδα, ὡς εἶχε καὶ τὰς Ἰονίους νήσους[1]. Ἀλλὰ τὸ αἴτημα τοῦτο ἦτο τότε ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄτοπον καὶ ἄκαιρον.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Γεώργιος Κάννιγκ, ἀναλαβὼν τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας περὶ τὰ τέλη τοῦ 1822 μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ λόρδου Κάστελρηγ, οὐδὲν περὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Βερώνης. Τοῦτο ὠφείλετο εἰς δύο αἴτια: 1) διότι ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἶχε συγκεντρώσει πᾶσαν τὴν προσοχήν της εἰς τὸ ἱσπανικὸν ζήτημα καὶ 2) διότι δὲν ἐπεθύμει νὰ δοθῇ οἱαδήποτε λύσις τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἔναντι τῆς ὁποίας ἡ Μ. Βρεταννία εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ εἶναι ἐφεκτική. Ἀλλ' ὅταν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀντελήφθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1822 εἶχον ἐπιδείξει ἀξιοθαύμαστον ζωτικότητα, ἀπαραμίλλους ἡρωϊσμοὺς καὶ λαμπρὰς κατὰ τῶν Τούρκων νίκας, διεπραγματεύοντο δι' ἀπεσταλμένου των δάνειον εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ὁ φιλελληνισμὸς ἥπλοῦτο δραστηρίως εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι ὀλίγον βραδύτερον οἱ γαλλικοὶ φιλελληνικοὶ κύκλοι ἐπεδίωκον νὰ ἀνυψώσουν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος Γάλλον πρίγκιπα ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ὀρλεανιδῶν (τὸν δοῦκα τοῦ Nemours) ἠθέλησε νὰ προλάβῃ τὴν γεννωμένην γαλλικὴν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιρροὴν καὶ νὰ κερδίσῃ ἡ ἰδία τοὺς ἐπαναστάτας[2]. Διὸ καὶ μετέβαλε τὴν πολιτικήν της ἔναντι τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Κάννιγκ, ὅστις ἠκολούθει κατ' ἀρχὰς πιστῶς τὴν ἔναντι τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος πολιτικὴν τῶν προκατόχων του Castelreagh καὶ Pitt καὶ ὑπεστήριζε μετὰ πάθους τὴν διατήρησιν ἐν τῇ ζωῇ τῆς Τουρκίας, ἵνα ὑπάρξῃ αὕτη αἰώνιος φραγμὸς εἰς τὴν πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἔξοδον τῶν Ρώσων, ἐτροποποίησε νῦν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἔναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του, ἀντιληφθεὶς ὅτι μία ἐλευθέρα Ἑλλὰς δὲν θὰ ἦτο κατ' ἀνάγκην ἀντίπαλος τῆς Ἀγγλίας ἢ ὑποχείριος τῆς Ρωσίας. Ἀντιθέτως, θὰ ἦτο ἀσφαλῶς εἷς ἐπὶ πλέον φραγμὸς (μετὰ τῆς Τουρκίας) εἰς τὰ ρωσικὰ σχέδια καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ πιστὴ φίλη τῆς Ἀγγλίας· ἀλλὰ τοῦτο ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν δεξιότητα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς[3].

---

[1] Α. ΠΡΟΚΕΣ-ΟΣΤΕΝ, Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, 1, 216.

[2] A. DEBIDOUR, Histoire diplomatique de l'Europe, 1, 213.

[3] Τὴν εὐεργετικὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πολιτικὴν τοῦ Γεωργίου Κάννιγκ ἐχαρακτήρισεν ὁ Ἰγνάτιος ἐπιγραμματικῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄγγλου πολιτικοῦ ὡς ἑξῆς: «πρῶτος ἐτόλμησε νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἀρχὰς τῆς λεγομένης Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ νὰ δώσῃ ἄλλας θεμελιωμένας εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ὅρα Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 202. (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ 16/28 Αὐγούστου 1827). Πρβλ. Α. ΜΑΜΟΥΚΑ, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 10, σ. 28 καὶ ΑΥ, τόμ. 13, σ. 285.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1823 διερράγη πως ἡ δυσμενὴς διὰ τὴν Ἑλλάδα νέφωσις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀκτῖνές τινες φωτὸς καὶ ἐλπίδος ἐθέρμαναν τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις Λίβερπουλ χειραγωγουμένη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ της Γεωργίου Κάννιγκ ἀνεγνώρισεν ἔργῳ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823 τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων ἑλληνικῶν παραλίων, τὸν ὁποῖον ἐκήρυξεν ἀπὸ τῆς 31 Μαρτίου τοῦ 1822 καὶ ἐφήρμοσε διὰ τοῦ πολεμικοῦ της στόλου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις[1]. Ἐνωρίτερον ὁ κυβερνήτης τῶν Ἰονίων νήσων Θωμᾶς Μαίτλανδ ἐγκατέλειψε τὴν τόσον ἐχθρικὴν πολιτικήν του καὶ ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐλπίδας ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως. Ταυτοχρόνως εἰς μεγάλας πόλεις τῆς Βρεταννίας ἱδρύθησαν φιλελληνικὰ κομιτᾶτα, τὰ ὁποῖα ἐτροφοδότουν γενναίως τὸν ἀγῶνα, ἐδημιουργήθησαν στεναὶ σχέσεις μεταξὺ πρακτόρων τινῶν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐνίων ἀρχηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν δάνειον ἐξ ὀκτακοσίων χιλιάδων λιρῶν ἐκλείσθη ἐν Λονδίνῳ. Ἐγένετο τοιουτοτρόπως καταφανὲς εἰς ὅλους, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ θέσις ἔναντι τῶν ἐπαναστατῶν μετεβλήθη[2] καὶ ἐδικαιώθη κατ' ἀρχὴν ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν ἀνενδότως, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος θὰ ἤρχετο ἐκ Λονδίνου[3].

Ἀλλὰ πῶς ἤχθη εἰς τὴν φιλοβρεταννικὴν ταύτην πολιτικὴν ὁ Μαυροκορδᾶτος; Ὡς ἐξάγεται ἐκ νέων ἀνεκδότων μέχρι τοῦδε στοιχείων, ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος πολιτικός, ἂν δὲν ἐνεπνεύσθη καθ' ὁλοκληρίαν τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν στροφὴν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου, παρωθήθη ἐπιμόνως εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου μητροπολίτου.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1822 ὁ Ἰγνάτιος ἐν συστατικῇ ἐπιστολῇ, δι' ἧς ἐφωδίασε τὸν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, τῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀποσταλέντα εἰς Ἱσπανίαν, Πορτογαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν Ἀνδρέαν Λουριώτην, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἄγγλον φιλέλληνα John Bowring, νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συμπαράστασιν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων:

> «...Un pays tel, que votre patrie, Monsieur, qui en détestant l'anarchie, a fait frémir la tyrannie, ne doit-il pas donner toute assistance aux Grecs injustement persécutés par le mahomettans ennemis jurés du nom chrétien, et par l'Europe civilisée et chrétienne?»[4]

Μετὰ ἕνα περίπου μῆνα, δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 14/26 Σεπτεμβρίου 1822, συνεβούλευσεν ἐπιμόνως τὴν διοίκησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος νὰ προσκαλέσῃ ἄνευ ἀναβο-

---

[1] Ἰδὲ τὸ κείμενον τῆς περὶ ἀποκλεισμοῦ διακηρύξεως εἰς Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α΄, 384.

[2] A. DEBIDOUR, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 213.

[3] Αὐτόθι, σ. 214.

[4] Ἀρχεῖον τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου (Greek Committee), K, 10[B], ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος (=II, ἀρ. 134).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν Ριχάρδον Church, «τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία εἶναι τόσον ἀναγκαία εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον δὲν τὸ στοχάζεσθε, διότι καὶ βοήθειαν αἰσθαντικὴν θέλει ἔχει ἡ πατρὶς ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἀφ' οὗ ὁ ρηθεὶς στρατηγὸς ἔλθῃ αὐτοῦ, καὶ ἄλλα πολλὰ πράγματα θέλουν γενῆ, ὅταν αὐτὴ ἡ μεγάλη Δύναμις εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν». Διὰ νὰ πείσῃ δ' εὐχερέστερον τοὺς Ἕλληνας νὰ προσκαλέσουν τὸν Ἄγγλον στρατηγόν, προσέθεσεν: «Ἠξεύρετε ὅτι εἶμαι εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας καὶ ζῶ μὲ τῆς Ρωσίας τὸ ἐτήσιον· συσταίνων πρὸς τὴν πατρίδα τὸν ρηθέντα στρατηγὸν Ἄγγλον, πρέπει κάτι νὰ ἠξεύρω, καὶ τοῦτο φθάνει νὰ σᾶς δώσῃ νὰ καταλάβετε πόσον ἀναγκαῖος εἶναι ὁ ἐρχομός του...»[1]

Ὅταν δ' ἐγνώσθησαν αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης, ἡ ἀπογοήτευσις τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς χώρας Ἑλλήνων ὑπῆρξε μεγίστη. Ἡ ἀδυναμία τοῦ Τσάρου νὰ πράξῃ ἐν Βερώνῃ τι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐπέδρασε προφανῶς βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις, ἀφ' ὅτου ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ἔβλεπε νὰ καταρρέουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πάγιαι ἐλπίδες τοῦ ἔθνους, τραφεῖσαι εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ ἔτη μακρά, ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδικαί του ἐλπίδες ὁλοκλήρου σχεδὸν εἰκοσαετίας. Ἡ πρώτη ἀντίδρασις τῆς ψυχῆς του ὑπῆρξε πικρία καὶ γενική τις δυσπιστία πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι ἐπέδειξαν τοσαύτην ἀναλγησίαν ἔναντι τῶν δεινοπαθημάτων τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο συνάγομεν ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Γ. Τουρτούρην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Ρωσίας μετὰ τὴν τυπικὴν ἐπανασύνδεσιν τῶν σχέσεων αὐτῆς μετὰ τῆς Τουρκίας (1823)[2], ἥτις ἀνασύνδεσις ἐτρόμαξε πολλοὺς ἐξέχοντας Ἕλληνας. «...Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας δὲν κρέμαται ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἢ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπὸ ἡμᾶς μόνον. Θέλουν οἱ Ἕλληνες νὰ μείνουν ἐλεύθεροι; Τὰ ὅπλα καὶ ἡ ἀρετὴ δίδουν τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ ξένοι, ὅταν βοηθῶσι καὶ ὑπόσχωνται ἐλευθερίαν, δὲν φρονοῦν ὅ,τι λέγουν. Καὶ ὅποιος λαὸς ἤλπισεν εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις, ἄλλαξε ζυγὸν μόνον· ἐλεύθερος ποτὲ δὲν ἔγινε...»[3] Καὶ πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἔγραφε τὴν 5/17 Δεκεμβρίου 1823: «Πολλὰ καλὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς ξένους [ἀνάγν. Ρώσους] δὲν ἐλπίζω, διότι ὁ κόμις Καποδίστριας καὶ ὁ βαρῶνος Στρογονὼφ εἶναι πάντοτε μεμακρυσμένοι...»[4]. Καὶ ἐνῷ ἐξηκολούθησεν ὡς ἀληθὴς διπλωμάτης νὰ διατηρῇ σχέσεις μετ' ἐπισήμων Ρώσων, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, ἤρχισε νὰ ἀτενίζῃ πρὸς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν ὡς πρὸς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο καὶ ὤφειλε πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα καὶ ἀδιστάκτως συνεβούλευσε τὴν στροφὴν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πρῶτος αὐτὸς μεταξὺ ὅλων τῶν ἡγετῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

---

[1] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2045 (=II, ἀρ. 135).

[2] Α. Προκες-Οστεν, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 250. Debidour, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 215-216.

[3] Π. Κοντογιαννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 176.

[4] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ' 37, 5 (=II, ἀρ. 153).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὰς πρώτας ἐνδείξεις περὶ τῆς στροφῆς τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἀπήντησα ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν μινίστρον τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων Θεόδωρον Νέγρην ἀπὸ 4/16 Μαρτίου 1823: «Εἶναι ἀπηλπισμένα, θέλετε μὲ εἰπεῖ, τὰ πράγματά μας; Λέγω ὄχι, ὅταν ὅλοι θελήσωσι νὰ δουλεύσωσιν, ὅλοι νὰ κάμωσι θυσίας κατὰ τὴν κατάστασίν του ἕκαστος, καὶ ὅλοι νὰ ἔχωσιν ἕνα καὶ μόνον σκοπόν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Τοιουτοτρόπως καὶ μὲ ἀνομοίας δυνάμεις, καὶ μὲ τὴν ἀντίστασιν τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἑλλὰς σώζεται. Ἀλλέως ἐλπὶς σωτηρίας δὲν μένει εἰμὴ εἰς τὴν προστασίαν καμμιᾶς ξένης Δυνάμεως, καὶ αὐτὴ ἡ Δύναμις δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη εἰμὴ ἡ Ἀγγλία, ἂν τὸ συγχωρήσουν αἱ περιστάσεις καὶ ἡ πολιτική της διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἂν οἱ Ἕλληνες κάμωσιν ὅ,τι κρέμαται ἀπὸ αὐτοὺς διὰ νὰ τὴν κερδίσωσιν . . .»[1].

Τὰς ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας σκέψεις του ἐξέθεσεν ἐκτενῶς ὁ Ἰγνάτιος τὴν 5/17 Δεκεμβρίου 1823 ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτον, πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας εἰδήσεις — γράφει — ἡ ἀσυμφωνία τῆς Ἀγγλίας πρὸς τοὺς συμμάχους της εἶναι γεγονός, ἐκ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ὠφεληθῇ ἡ Ἑλλάς. «Οἱ ἀπεσταλμένοι σας διὰ τὸ δάνειον ἐλπίζω ὅτι θέλουν γνωρίσει τὴν διάθεσιν τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸς τὰ συμφέροντά των, καὶ ἄν, ὡς οἱ μερικοὶ Ἄγγλοι κηρύττουν, ἔχῃ διάθεσιν αὐτὴ ἡ διοίκησις νὰ σᾶς βοηθήσῃ ἢ φανερὰ ἢ ἐμμέσως, καλύτερον ἐπακούμβημα δὲν ἠμπορεῖτε νὰ εὕρητε, καὶ οὔτε ἠμπορεῖτε νὰ φοβηθῆτε τὰς ἀπειλὰς καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἄλλων Δυνάμεων διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας». Γράφει ἐν συνεχείᾳ περὶ τῶν δύο ἐν Εὐρώπῃ πολιτικῶν ρευμάτων, τοῦ φιλελευθέρου, τοῦ ὁποίου οἱ ὀπαδοὶ — καίτοι πολυπληθέστεροι — δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπικρατήσουν λόγῳ τῆς ἀσυμφωνίας των, καὶ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν ἐν Εὐρώπῃ, διότι οἱ ὀπαδοί του — καίτοι ὀλιγάριθμοι — παρέμειναν ἡνωμένοι. «Ἠξεύρετε πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ὀλιγαρχικὴ φατρία εἶναι καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὑπερισχύει· ὅθεν καὶ ἐβοήθησε πλαγίως ἡ διοίκησίς της ὅλα τὰ κινήματα τῶν βασιλέων τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἰσχύει καὶ ὁ λαὸς καὶ οἱ νόμοι, φαίνεται κατὰ τὸ παρὸν κάποια μεταβολὴ εἰς τὸ φέρσιμον τῶν μινίστρων της, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὸ μινιστέριον ὁ κύριος Κάννιγκ. Μολοντοῦτο τίποτε δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἐλπίσητε οὔτε ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἂν τὸ ἴδιόν των συμφέρον δὲν εὑρίσκεται ἡνωμένον μὲ τὸ ἰδικόν σας. Ἀπὸ πεῖσμα μόνον, διὰ νὰ ἀντισταθῶμεν εἰς τοὺς ἄλλους, δὲν σᾶς βοηθοῦν· ἂν δὲ τοὺς συμφέρῃ νὰ σᾶς βοηθήσωσι, τότε τὸ κάμνουν καὶ ἡ ἀνεξαρτησία σας εἶναι βεβαία. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν καὶ τί συμφέρον ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ Ἀγγλία αὐτοῦ· ἐμπορικόν; Τοῦτο εἶναι πολλὰ μικρόν· αὐτοὶ ἠξεύρουν νὰ ζυγιάζωσι καλὰ τὰ πράγματα καὶ διὰ μικρὰν ὠφέλειαν δὲν κάμνουν μεγάλας θυσίας· νὰ λάβωσι

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Μάμουκα, Φ. 1823 (=II, ἀρ. 143).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τόπον; Καὶ τοῦτο δὲν περνᾷ ἀπὸ τὸν νοῦν των, διότι εὐθὺς ἐμβαίνουν καὶ οἱ Ρῶσοι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ πίπτει ἡ Τουρκία. Ἓν μόνον πρᾶγμα ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ τὴν Ἀγγλίαν νὰ πάρῃ μέτρα, διὰ νὰ σᾶς βοηθήσῃ καὶ εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἡ Τουρκία δὲν ἠμπορεῖ νὰ βασταχθῇ πολὺν καιρὸν καὶ οὔτε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ἑξῆς ὡς φράκτης πρὸς τὴν Ρωσίαν, ὡς τὸ ἐφρόνει καὶ τὸ ἐπεθύμει ἡ Εὐρώπη, ἐξ ἐναντίας εἶναι φανερὸν ὅτι θέλει καταπλακωθῇ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν χωρὶς νὰ λάβωσι καιρὸν οἱ ἄλλοι νὰ ἀντισταθῶσι. Τὸ νὰ συστηθῇ μία νέα διοίκησις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ νέον λαόν, ὅστις ἔδειξε σημεῖα ἀνδρείας, καὶ εἶναι θαλασσινὸς ἐν ταυτῷ λαός, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι αὐτὴ ἡ διοίκησις, βοηθουμένη ἐν καιρῷ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ ἀπὸ ἄλλας Δυνάμεις, ἠμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ἐξάπλωμα τῶν Ρώσων. Καὶ τῷ ὄντι οἱ Ἕλληνες, ὅταν γενῶσι μίαν φορὰν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι, δὲν θέλει ἔχει πλέον ἄλλους φίλους εἰμὴ εἰς τοὺς χρησιμεύοντας νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀνεξαρτησία των, ὥστε ἂν τοὺς συμφέρῃ νὰ βοηθήσωσιν εἰς περίστασιν καὶ τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ τοὺς ἔχωσιν ὡς φράκτην μεταξύ των καὶ τῆς Ρωσίας, θέλουν τὸ κάμει, διότι θέλει τὸ ἀπαιτήσει ἡ πολιτική των, καὶ ἡ πολιτικὴ κρίνει τὰ συμφέροντα τῶν ἐθνῶν καὶ ὁδηγεῖ τὰς διοικήσεις των εἰς τὰς πραγματείας των μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη.

Ἰδοὺ λοιπὸν τί ἠμποροῦσε νὰ κινήσῃ τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ σᾶς βοηθήσῃ. Νὰ βάλωσιν οἱ ἀπεσταλμένοι σας ὑπ' ὄψιν τοῦ μινιστερίου των μὲ καλὴν θέλησιν ὅσα γράφω ἀνωτέρω, νὰ εἶναι τὸ φέρσιμόν σας καλὸν καὶ ἡ διοίκησίς σας τακτική, ὥστε νὰ ὁμοιάζῃ εὐρωπαϊκὴ καὶ πεπολιτισμένου λαοῦ διοίκησις καὶ ὄχι τούρκικη.

Νὰ βεβαιώσετε τὴν Εὐρώπην καλῶς διοικοῦντες καὶ καλῶς φερόμενοι, ὅτι εἶσθε ἱκανοὶ νὰ διοικηθῆτε μόνοι σας, καὶ ὅτι, ὅταν ἐπικυρωθῇ ἅπαξ ἡ ἀνεξαρτησία σας, ἠμπορεῖτε νὰ τὴν κρατήσετε καὶ δὲν θέλετε ὑποπέσει εἰς ξένον ζυγόν. Ἐν συνόψει, τότε μόνον ἠμπορεῖ νὰ σᾶς βοηθήσῃ ἡ Ἀγγλία, ὅταν γνωρίσῃ ὅτι ἠμπορεῖτε νὰ χρησιμεύσητε ὡς φράκτης εἰς τὰ προχωρήματα τῆς Ρωσίας, καὶ ὅταν σᾶς ἴδῃ καλυτέρους ἀπὸ τοὺς Τούρκους· εἰδὲ καὶ εἶσθε ὅμοιοι μὲ τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ φέρσιμον ἢ καὶ χειρότεροι, τότε θέλουν εἶναι οἱ Τοῦρκοι προτιμητέοι ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἀπ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ μὴ ἐλπίζετε ἀπὸ ξένους τίποτε.

Ἴσως σᾶς κακοφαίνεται, διότι σᾶς γράφω ἐλεύθερα τὴν γνώμην μου, καὶ ἴσως διὰ τοῦτο δὲν ἀπεκρίθη ποτὲ ἡ διοίκησις εἰς τὰ γράμματά μου· ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι Ἕλλην ἀρχιερεύς, ἐλεύθερος πάντοτε κατὰ σύστημα, καὶ χρεωστῶ τὴν ἀλήθειαν νὰ λέγω καὶ νὰ γράφω εἰς ὅλους καὶ εἴτε τοὺς καλοφαίνεται εἴτε τοὺς κακοφαίνεται, μοὶ εἶναι ἀδιάφορον . . .»[1]

Ἐκτενέστερον ἀναλύει τὰς σκέψεις του περὶ τῆς ἀγγλικῆς ἔναντι τῆς Ἑλλάδος πολιτικῆς ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς Ἰωάννην Καποδίστριαν ἀπὸ 18/30 Δεκεμβρίου 1823:

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ' 37, 5 (=II, ἀρ. 153).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«... Ἡ Ἀγγλία ἔδειξε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ πράγματά μας μεγάλην ἀντίστασιν, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι τὰ ἐνόμιζε ρωσικά· ἔπειτα ἐμετρίασε πολλὰ καὶ ἀκολουθεῖ νὰ φαίνεται καθ' ἡμέραν εὐμενεστέρα. Ὑπώπτευσαν καὶ ὑποπτεύουν πολλοὶ σκοποὺς κατακτήσεως, ἀλλὰ τοῦτο τὸ νομίζω ὡς ἀδύνατον, διότι, ἂν ἡ Ἀγγλία ἐμβῇ εἰς ἑλληνικὸν τόπον, ἔστω καὶ κατὰ ζήτησιν τῶν ἐγκατοίκων, πρέπει νὰ κάμῃ μὲ τὴν Τουρκίαν τὸν πόλεμον, καὶ νὰ δώσῃ καὶ αἰτίαν εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ ἐμβῇ νὰ σκεπάσῃ τὸ ἐπίλοιπον, χωρὶς νὰ εὕρῃ ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν ἀντίστασιν, ἡ ὁποία εἰς τοιαύτην περίστασιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ ἄλλο, εἰμὴ νὰ συμφωνήσῃ καὶ ἄκουσα μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐμβάσῃ καὶ αὐτὴ τὸ στράτευμά της εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐγὼ τὴν αἰτίαν τῆς μεταβολῆς τῆς Ἀγγλίας τὴν ἀπέδωκα εἰς δύο τινά: ἢ ἐγνώρισεν ὅτι, ἂν βοηθῇ τοὺς Τούρκους καὶ ἐξακολουθῇ νὰ καταστρέφῃ τοὺς Ἕλληνας, ἠμποροῦν οἱ δεύτεροι νὰ ὑποπέσωσι καὶ νὰ χαθῇ ἓν ἔθνος ὁλόκληρον, ὡς οἱ κάτοικοι τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐναντίον τῆς τιμιότητος, ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ της καὶ ὄνειδος αἰώνιον εἰς τὴν ἱστορίαν· ἢ ἐφοβήθη ὅσα κακὰ ἀποτελέσματα ἠμπόρει νὰ ἐπιφέρῃ ἡ πτῶσις τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν καλοὶ εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν των νὰ καταφρονήσωσι τοὺς φίλους καὶ προστάτας των, νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον τῆς Ρωσίας καὶ νὰ χαθῶσι χωρὶς νὰ ἔχῃ λόγον ἢ δίκαιον ἡ Εὐρώπη νὰ εἴπῃ τι πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐναντιωθῇ. Ἡ γνώμη μου κλίνει εἰς τὸ δεύτερον, καὶ εἰς τοῦτο ἀποδίδω τὴν καλωσύνην των.

Εἰς τὸ περὶ συμβιβασμοῦ τῶν τουρκοελληνικῶν πραγμάτων κεφάλαιον εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλει εἶναι ἡ Ἀγγλία, καὶ ὅτι ὁ πρέσβυς της εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θέλει εἶναι ὁ πρόεδρος, ὅταν ἔλθῃ καιρὸς νὰ προβάλωσιν εἰς τὴν Πόρταν διὰ νὰ παραχωρήσῃ κἄτι τι. Ὡς τόσον, ἂν ἡ Πόρτα δὲν δεχθῇ μικρὰ καὶ δίκαια προβλήματα ὑπὲρ Ἑλλήνων, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν τὴν βιάζουν μὲ τὰ ὅπλα, ἐνῷ πρέπει νὰ τὸ κάμωσι καὶ ἠμποροῦν. Ἂν δὲ οἱ Ἕλληνες ἐναντιωθῶσιν, εἶναι καλὸν νὰ τοὺς βιάσωσι μὲ τὴν πρόφασιν πάντοτε νὰ παύσῃ ἡ ἀπόστασία, νὰ ἡσυχάσῃ ἡ Εὐρώπη καὶ νὰ ἔχῃ ἐλεύθερον τὸ ἐμπόριόν της. Εἰς τοιαύτην περίστασιν ἦτον ἔργον εὐχῆς νὰ ἠξεύρωμεν τί κάμνει ἡ Ἀγγλία, συμφωνεῖ νὰ κτυπήσῃ τὴν ἀδυναμίαν, τὸ ὁποῖον δὲν τὴν κάμνει τιμήν, ἢ μένει ἀδιάφορος; Κλίνω εἰς τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ τὸ ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπειδὴ οὔτε ἡ Ρωσία δὲν ἔρχεται μέχρι τῆς πράξεως νὰ κτυπήσῃ τοὺς ὁμοθρήσκους της καὶ ἡ Γαλλία πιθανὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ἀνωτέρω δύο Δυνάμεις. Ἡ Αὐστρία μόνη, μὴ οὖσα καὶ θαλασσινή, δὲν ἠμπορεῖ νὰ βλάψῃ, καὶ δὲν ἔχουν τί νὰ φοβηθῶσιν οἱ Ἕλληνες, ὅταν οἱ Ἄγγλοι δὲν εὑρεθῶσι σύμφωνοι μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅταν ἡ προσωρινὴ διοίκησίς μας ἐκήρυξεν ἀποκλεισμὸν ὄχι μόνον εἰς τὰ φρούρια, ὅπου ἦτο στράτευμα διὰ ξηρᾶς ἢ κανὲν πλοῖον εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀγγλικὸν ἀποκλεισμόν, αἱ ἄλλαι Δυνάμεις ἔλαβον εὐθὺς πρόφασιν καὶ μέτρα νὰ κτυπήσωσι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἡ Ἀγγλία ἐναντιώθη καὶ ἔπεσε τὸ αὐστριακὸν πρόβλημα· καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν, ἂν φανῇ ἐναντία, εἶμαι βέβαιος ὅτι τίποτε δὲν γίνεται καὶ μένει τὸ πρᾶγμα μέχρι ἀπειλῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐγὼ καὶ πρὶν ἀπελπισθῶ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, καὶ ἐνῷ οἱ Ἄγγλοι ἦσαν καθ' ἡμῶν, ἐσυμβούλευσα πάντοτε τοὺς ἰδικούς μας νὰ προσέχωσιν αὐτὴν τὴν Δύναμιν καὶ νὰ τὴν οἰκονομῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν· καὶ τώρα τὰ αὐτὰ τοὺς ἐπρόβαλα προσθέτοντάς τους, πότε, πῶς, καὶ τί πρέπει νὰ ἴδωσιν οἱ Ἄγγλοι διὰ νὰ τοὺς βοηθήσωσι, διότι ἄνευ λόγου καὶ δωρεὰν ἡ Ἀγγλία δὲν κάμνει τίποτε.

Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σᾶς ἐκθέσω περὶ τούτου τὴν γνώμην μου, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἔχητε τὰς αὐτὰς ἰδέας... Βλέπετε ὅλην τὴν πολιτικήν μου, ἡ ὁποία εἶναι παπαδίστικη, πλὴν εἶναι καλή, διότι ἀποβλέπει εἰλικρινῶς εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἱερὸν χρέος μου...»[1].

Ἐκ τῶν κειμένων τούτων τοῦ Ἰγνατίου καταφαίνεται ὅτι ὁ πολιτικώτατος μητροπολίτης εἶχε καλῶς συλλάβει τὸ πρόβλημα τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ μετὰ προφητικῆς διαθέσεως προέβλεψεν ὄχι μόνον τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἑλλάδος ὡς εὐρωπαϊκοῦ κατὰ τῆς Ρωσίας προπυργίου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν, μετὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν μεταξύ των διαφορῶν ὤφειλον νὰ ἐπιτελέσωσιν ὡς φίλαι καὶ σύμμαχοι ἥ τε Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐθεώρει λίαν πιθανὴν τὴν διάλυσιν τῆς κακοδαιμονούσης Τουρκίας: «Ἡ Τουρκία δὲν ἠμπορεῖ νὰ βασταχθῇ πολὺν καιρόν... εἶναι φανερόν, ὅτι θέλει καταπλακωθῇ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, χωρὶς νὰ λάβωσι καιρὸν οἱ ἄλλοι νὰ ἀντισταθῶσι». Καὶ ἀλλαχοῦ: «οἱ Τοῦρκοι φυσικῶς κλίνουν πρὸς τὴν πτῶσίν των...». Ἐπίστευεν ὅμως παραλλήλως, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἅπαξ γενόμενοι ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι, δὲν θὰ εἶχον πλέον ἀνάγκην τῆς ρωσικῆς φιλίας, ἀλλὰ θὰ ἐστρέφοντο πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀνεξαρτησία των.

Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγει καὶ τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους θεωρεῖ σκόπιμον νὰ βοηθήσωσιν οἱ Ἕλληνες ἐν καιρῷ, «διὰ νὰ τοὺς ἔχωσιν ὡς φράκτην μεταξύ των καὶ τῆς Ρωσίας». Οὐδὲ θεωρεῖ ἀνάρμοστον τὴν ἑλληνοτουρκικὴν συνεργασίαν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπαίτησις τῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία «κρίνει τὰ συμφέροντα τῶν ἐθνῶν καὶ ὁδηγεῖ τὰς διοικήσεις των εἰς τὰς πραγματείας των μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη»[2].

Ἐπὶ τῶν ἀπόψεων τούτων ἔκρινε σκόπιμον καὶ ἀναγκαῖον νὰ διαφωτισθῇ καταλλήλως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις καὶ τὸ βρεταννικὸν ἔθνος δι' εἰδικῶν ἀπεσταλμένων ἐξ Ἑλλάδος. Ἴσως μάλιστα ἐπεθύμει νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδῖνον. Εἰς ἐπιστολήν του εἰς Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην ἀπὸ 14/26 Ὀκτωβρίου 1823 ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων: «... Σᾶς λέγω ὅμως ὅτι ἦτον συμφέρον νὰ σταλθῇ εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν κανὲν σημαντικὸν ὑποκείμενον, ἂν ὄχι διὰ τὸ δάνειον, τοὐλάχιστον διὰ νὰ συστήσῃ τὰ πράγματά σας ἢ εἰς τὴν διοίκησιν, ἂν

[1] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδίστρια, Φ. 122, ἀρ. 1 (=II, ἀρ. 158).

[2] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ' 37, 5. Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 5/17 Δεκεμβρίου 1823 (=II, ἀρ. 153).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡ διοίκησις ἤθελε τοῦ δώσει ἀκρόασιν, ἢ εἰς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγάλην ἰσχὺν ἐπάνω εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἠμπορεῖ νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν καὶ νὰ στραφῇ ἐναντία εἰς τὰ πράγματά σας. Πρέπει ὅμως ὁ ἀπεσταλμένος σας νὰ εἶναι διπλωματικός, τίμιος, φρόνιμος καὶ καλὸς εἰδήμων τῆς γαλλικῆς γλώσσης, διότι ἀλλέως θέλουν εἶναι χαμένα καὶ τὰ ἔξοδα καὶ οἱ κόποι»[1].

Τὰς πολιτικὰς ταύτας ἰδέας του ἠθέλησεν ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐπιμονῆς νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ὑπευθύνους Ἕλληνας καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἔγραψε τὰς συμβουλάς του πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀποσταλέντας πρὸς σύναψιν δανείου ἀντιπροσώπους τῆς κυβερνήσεως Ἀνδρέαν Λουριώτην καὶ Ἰωάννην Ὀρλάνδον ἐν ἐπιστολῇ ἀπὸ 7/19 Φεβρουαρίου 1824 μὴ σωζομένῃ. Τὸ εἶδος τῶν συμβουλῶν του πληροφορούμεθα ἐξ ἑτέρας ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὀλίγον βραδύτερον, τὴν 1/13 Μαρτίου 1824, πρὸς Ἀνδρέαν Λουριώτην. Συγχαίρων τοὺς Ἕλληνας ἀπεσταλμένους διὰ τὴν ἀνέλπιστον ἐπιτυχίαν τοῦ πρώτου δανείου, γράφει: «... Ἐλπίζω ὅτι ἔλαβες τὸ ἀπὸ 7/19 Φεβρουαρίου γράμμα μου. Προσπάθησε μὲ τὸν καλὸν σύντροφόν σου (τὸν ὁποῖον εὔχομαι ἐκ ψυχῆς) νὰ κάμετε καὶ ἄλλην δευτέραν δούλευσιν ἐξίσου ἀναγκαίαν εἰς τὴν πατρίδα, ἀκολουθοῦντες κατὰ γράμμα ὅσα διαλαμβάνει ἐκεῖνο τὸ γράμμα μου καὶ κινοῦντες πάντα λίθον διὰ νὰ γενῶσι γνωστὰ ὅπου ἀνήκει ὅσα γράφω, διότι αὐτόθεν μετὰ Θεὸν κρέμεται ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος»[2].

Ἐντονώτερον ἐπανέλαβε τὰς ἀπόψεις του ταύτας γράφων πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον τὴν 16/28 Φεβρουαρίου 1824. Ἀδιστάκτως πλέον ἐκφράζεται περὶ τῆς Ἀγγλίας, ὡς μόνης δυναμένης νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας: «... δὲν μᾶς μένει ποῦ ἄλλοῦ νὰ προστρέξωμεν, εἰμὴ εἰς αὐτὴν τὴν Δύναμιν...» καὶ συμβουλεύει τὸν Μαυροκορδᾶτον νὰ καταστήσῃ γνωστὰς εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν τὰς σκέψεις του ταύτας. Ἰδοὺ πῶς διατυπώνει τὰς περὶ τοῦ νέου πολιτικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Ἑλλάδος συμβουλάς του ὁ Ἰγνάτιος: «... Σᾶς ἐγκλείω ἴσον ὅσων ἔγραψα πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους σας εἰς Ἀγγλίαν, οἵτινες ἔφθασαν εὐτυχῶς, ὑπεδέχθησαν καλῶς, καὶ ἴσως ἐτελείωσαν μέχρι τοῦδε ἐπωφελῶς καὶ τὸ δάνειον, εἰς τὸ ρηθὲν ἴσον τοῦ πρὸς ἐκείνους γράμματός μου βλέπεις τί φρονῶ, καὶ ποία χορδὴ πρέπει νὰ πλήττεται διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν βοήθειαν καὶ προστασίαν τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης δυνάμεως, ἥτις ὅταν γνωρίσῃ τὴν ὕπαρξίν μας εἰς ἔθνος ἀνεξάρτητον συμφέρουσαν εἰς τοὺς πολιτικούς της σκοπούς, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐκτανθῇ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ μέρη ἡ Ρωσία, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ, καὶ νὰ σύρῃ καὶ μέρος τῶν συμμάχων τῆς ξηρᾶς μὲ τὸ μέρος της, διότι ὁ σκοπὸς ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ τὴν Ρωσίαν εἰς τὰ σύνορά της καὶ ἐπειδὴ ἀπατημένοι οἱ ἐν τοῖς πράγμασι νομίζουν ὅτι θέλουν κατορθώσει τοῦτο

[1] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 188.

[2] ΓΑΚ, Κ. 22, α΄, 95 (=ΙΙ, ἀρ. 165). Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1824 ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ἰδίους. (ΑΛΓΚ, τόμ. 2, 257 - 258).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κρατοῦντες τὴν Τουρκίαν· διὰ τοῦτο καὶ τὴν βοηθοῦν ὅλοι ἐξακολουθοῦντες τὴν παλαιὰν πολιτικὴν τῶν προκατόχων των, ἥτις δὲν προσαρμόζεται σήμερον μὲ τὰ πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μᾶς κατατρέχουν χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἄλλην τινὰ αἰτίαν διὰ νὰ μᾶς εἶναι ἐχθροί. Ὅτι δὲ ἡμεῖς βοηθούμενοι ἀπὸ τὴν ἄλλην Εὐρώπην, ἠμποροῦμεν νὰ χρησιμεύσωμεν ὡς φράκτης εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ ὄχι οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες φυσικῶς κλίνουν εἰς τὴν πτῶσίν των, αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἡ Ἀγγλία πρώτη καὶ μόνη ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ, καὶ νὰ τὴν παραστήσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ διὰ τοῦτο δὲν μᾶς μένει ποῦ ἀλλοῦ νὰ προστρέξωμεν, εἰμὴ εἰς αὐτὴν τὴν Δύναμιν, ἥτις εἶναι ἀνεξάρτητος εἰς τὰς πράξεις της καὶ δυνατή, ὥστε νὰ μὴ φοβῆται, καὶ νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ ἄλλους, καὶ μὲ πολιτικὰς ἀρχὰς ὑγιεῖς. Ἀλλ' ἂν οἱ Τοῦρκοι εἶναι εἰς τὴν πτῶσίν των, καὶ ἡ Ἀγγλία τὸ βλέπει, βλέπει καὶ τὰ ἰδικά μας ἐλαττώματα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, βλέπει τὴν μικρότητα καὶ τὴν ἀδυναμίαν μας, καὶ δὲν ἠμπορεῖ ἀπὸ ὅ,τι βλέπει νὰ συμπεράνῃ ἄλλο τι, εἰμὴ ὅτι θέλομεν γενῆ αἴτιοι διὰ νὰ ἀδυνατίσῃ, καὶ νὰ πέσῃ ἡ Τουρκία, καὶ ἔπειτα νὰ πέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐξ αἰτίας τῶν διχονοιῶν καὶ τῆς ἀσυμφωνίας μας, καὶ εὐκολυνθῇ ἡ εἴσοδος τῶν Ρώσων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, εἰς τοιαύτην περίστασιν τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας εἶναι νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν νὰ ἐνεργήσῃ τοὺς σκοπούς της, καὶ νὰ βασταχθῇ ἡ Τουρκία, ὡς εἶναι καὶ πρὸς καιρόν. Ἂν δὲ οἱ ὁμογενεῖς μας ἑνώσωσι τὴν ἀνδρείαν μὲ τὴν φρόνησιν, ἂν γνωρίσωσι τί μᾶς συμφέρει, ἂν ἀποφασίσωσι νὰ μὴ ἀκούσωσι τοὺς σκανδαλοποιούς, ἀνθρωπάρια ποταπὰ καὶ ἀνάξια τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, καὶ ἂν ἑνωθῶσιν ὅλοι οἱ καλοὶ καὶ συστήσωσι μίαν τακτικὴν διοίκησιν, καὶ τὴν σέβωνται ἔπειτα, καὶ δείξωσι μὲ τοῦτο ὅτι εἶναι ἱκανοὶ νὰ διοικηθῶσι μόνοι των, καὶ νὰ ἀποκατασταθῶσι χρήσιμοι εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα, τότε δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ Ἀγγλία μᾶς βοηθεῖ καὶ φθάνει ἡ βοήθειά της διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ἀνεξαρτησία μας καὶ νὰ βεβαιώσῃ τὴν πολιτικὴν ὕπαρξίν μας, καὶ τοῦτο εἴθε γένοιτο.

Κοινολόγησε ὅσα σὲ γράφω καὶ πρὸς οὓς δεῖ, καὶ προσπαθήσατε αὐτοῦ μὲν νὰ παύσετε τὴν ἀταξίαν, εἰς δὲ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν νὰ δώσετε μὲ διάφορα μέσα νὰ γνωρίσῃ ὅσα σᾶς γράφω, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ κάμετε ὀγλήγορα πρὶν βαφῇ κάλαμος καθ' ἡμῶν[1]...».

Ὁμοίως συνεβούλευσε βραδύτερον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν τοπικὸν ἡγέτην τῆς Ὕδρας, ὑπεδείκνυε συνεχῶς σεβασμὸν πρὸς τοὺς Ἄγγλους καὶ τὸ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἐμπόριον αὐτῶν: «Θέλω λείψει ἀπὸ τὸ χρέος μου, ἂν δὲν σᾶς ἐνθυμίζω πάντοτε, ὅτι πρέπει νὰ προσέχετε τοὺς Ἄγγλους καὶ νὰ μὴ συγχωρήσετε ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει νὰ πειραχθῇ τὸ ἐμπόριόν των· λέγοντας δὲ τοὺς Ἄγγλους, δὲν ἐννοῶ ὅτι εἶναι ἀδιάφορον νὰ πειράζων-

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1021 (=II, ἀρ. 164).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ται οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι, ἀλλ' ἐννοῶ ὅτι εἰς τοῦτο τὸ ἔθνος πρέπει νὰ γίνεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ καὶ χάρις καὶ κατὰ χρέος καὶ διὰ τὸ συμφέρον μας...»[1]. Καὶ βραδύτερον: «... ἐγγίζοντες ὅμως εἰς τὸ παραμικρὸν τὸ ἐμπόριον ἑνὸς ἐμπορικοῦ ἔθνους, οἷον εἶναι τὸ τῶν Ἄγγλων, ἐγγίζετε εἰς τὸν βωμόν, καὶ τότε ἀλλάζει ὅλη ἡ σκηνή. Περὶ τούτου ἔγραψα πολλάκις καὶ δὲν θέλω παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ σᾶς ἐνθυμίζω ὅτι πρέπει νὰ σέβεσθε αὐτὴν τὴν Δύναμιν, καὶ νὰ τὴν κερδίσετε, εἰ δυνατόν, μὲ τὸ καλὸν φέρσιμόν σας, διότι τὴν Ἀγγλίαν μόνον ἔχοντες φίλην, δὲν ἔχετε νὰ φοβηθῆτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οὔτε τὰ κογκρέσσα των»[2]. Καὶ ἀλλαχοῦ: «...Ἡ Ἀγγλία μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἱσπανικῆς Ἀμερικῆς ἀπεμακρύνθη ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, καὶ τὴν ἐπείραξε τόσον, ὥστε ἂν ἠμπόρουν, ἤθελαν τὴν κηρύξει τὸν πόλεμον· πλὴν οἱ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης ἔχουν μόνον στρατεύματα· αὐτὴ δὲ ἔχει τὰ χρήματα, τὴν θάλασσαν καὶ τὴν εὔνοιαν τῶν λαῶν, ἀφ' οὗ ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπερασπίζεται τὸν δεσποτισμόν. Ἐλπίζουν πολλοὶ τῶν πολιτικῶν, ὅτι παρομοίως θέλει ἀναγνωρίσει καὶ τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον διοίκησιν, ὅταν βεβαιωθῇ ὅτι ἐσύστησε διοίκησιν τακτικήν, καὶ ὅτι εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑπερασπισθῇ μόνη της τὴν ἐλευθερίαν της καὶ νὰ τὴν στερεώσῃ μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων...»[3].

Ἔτι σαφέστερον διετύπωσε τὰς περὶ Τουρκίας καὶ τῆς μελλοντικῆς ἑλληνοτουρκικῆς συνεργασίας σκέψεις του γράφων πρὸς τὸν Ἰ. Καποδίστριαν τὴν 18/30 Δεκεμβρίου 1823. [Πῶς θὰ τελειώσῃ — διερωτᾶται — ὁ καταστρεπτικὸς ἑλληνοτουρκικὸς ἀγών; Πιστεύει ὅτι οἱ Τοῦρκοι, καίτοι ἀποτυγχάνοντες, θὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον, ἕως ὅτου βαρυνθοῦν θυσιάζοντες ἀνθρώπους καὶ δαπανῶντες χρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν· καὶ ὅταν ἴδωσι τέλος, ὅτι οὐδὲν κατορθώνουσι, θὰ ζητήσουν συμβιβασμὸν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' «ἂν [ὁ ἡττημένος Τοῦρκος] ἠξεύρῃ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, θέλει κερδίσει ἀπὸ τὴν φιλίαν των πολὺ περισσότερον, παρὰ ὅ,τι θέλει χάσει εἰς τόπους, διότι ἐλεύθεροι ἅπαξ οἱ Ἕλληνες καὶ ὠφελούμενοι ἀπὸ τῆς Τουρκίας τὸ ἐμπόριον, θέλουν ἐπιθυμεῖ τὴν ὕπαρξίν της, διὰ νὰ τὴν ἔχωσι φράκτην εἰς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας καὶ θέλουν τὴν ὑπερασπίζεσθαι ἐν καιρῷ χρείας μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις, καὶ μὲ περισσότερον ζῆλον ἀπὸ ὅ,τι δεικνύει πρὸς αὐτὴν ἡ Εὐρώπη διὰ παρομοίους πολιτικοὺς σκοπούς...»[4].

Μετὰ ἓν καὶ ἥμισυ περίπου ἔτος ἐπανελάμβανε τὰς σκέψεις ταύτας τοῦ Ἰγνατίου ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος πρὸς τὸν Γεώργιον Κάννιγκ ὑπὸ διάφορον κάπως μορφήν. Εἰς ἐπιστολήν του ἀπὸ 8/20 Αὐγούστου 1825 πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν γράφει ὅτι ἡ

---

[1] ΑΛΓΚ, τόμ. Γ', σ. 360-361. (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 9/21 Νοεμβρίου 1824).

[2] Αὐτόθι, σ. 452. (Ἰγνάτιος πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 12/24 Δεκεμβρίου 1824).

[3] Αὐτόθι, σ. 200. (Ἰγνάτιος πρὸς Γ. Κουντουριώτην εἰς Ναύπλιον ἀπὸ 6/18 Μαρτίου 1825).

[4] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 1 (=ΙΙ, ἀρ. 158).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τουρκία θὰ καταστῇ ἰσχυροτέρα, ἐὰν περιορισθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἀπαλλαγῇ ἐκ τῶν ἐξασθενουσῶν αὐτὴν συνεχῶν ἐξεγέρσεων τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἐπὶ τῶν ὁποίων τουρκικὴ δεσποτεία οὐδὲν νομικὸν στήριγμα εἶχε [1]. Πιστεύει ἐπίσης ὁ Μαυροκορδᾶτος ὅτι ἡ Ἑλλὰς θᾶττον ἢ βράδιον θὰ καταλήξῃ νὰ εἶναι ἡ φυσικὴ σύμμαχος τῆς Τουρκίας, «ὁπότε τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ Ἀγγλία, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ μὴ ἀποτελοῦν ἔκτοτε παρὰ μίαν μόνην Δύναμιν ἀντιμέτωπον τῆς Ρωσίας...» [2].

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἐνδείξεις τῆς ἀγγλικῆς εὐμενείας συνεχῶς ηὐξάνοντο· χάρις εἰς τὴν ὑλικὴν βοήθειαν τῶν ἀγγλικῶν καὶ γενικῶς τῶν φιλελληνικῶν κομιτάτων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως χάρις εἰς τὰ ἐν Λονδίνῳ συναφθέντα ἐθνικὰ δάνεια, ἠδυνήθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνά των παρὰ τὴν πολιτικὴν ταραχὴν καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἐξέσπασεν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἐπαναστάσεως.

Πάντα τ' ἀνωτέρω, ἡ ὁλονὲν αὔξουσα εὐμένεια τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς κυβερνήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ πρὸς τὴν Μ. Βρεταννίαν στροφὴ ἀξιολόγου μερίδος τῆς ἑλληνικῆς ἡγεσίας, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀφυπνίσουν τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔπαυσαν πλέον νὰ στρέφωσι τὰ ὄμματα ἀποκλειστικῶς πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ἄλλως τε ὁ ἰδεολόγος Τσάρος ἐγίνετο σὺν τῷ χρόνῳ ὁλονὲν καὶ περισσότερον ἀναποφάσιστος, καὶ ἐνῷ ἠγάπα πάντοτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἐπεθύμει νὰ πράξῃ τι καλὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας μέχρι τοῦ προώρου τέλους του, διότι ἐπίστευε πάντοτε ἐμφανῶς εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν καὶ ἐφοβεῖτο θανασίμως τὰς ἐπαναστάσεις.

3. *Ρωσικὸν σχέδιον περὶ τριῶν ἡγεμονιῶν ἐν Ἑλλάδι.* Ἡ τελευταία πολιτικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο ἡ διὰ μυστικοῦ ὑπομνήματος ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου 1824 ὑποβληθεῖσα εἰς τοὺς συμμάχους του πρότασις περὶ δημιουργίας ἐν Ἑλλάδι τριῶν ἡγεμονιῶν (projet des trois tronçons) τελουσῶν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Πύλης, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν [3]. Προφανῶς, ἡ Ρωσία ἐπεδίωκε διὰ τοῦ σχεδίου τούτου νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐπιρροήν της ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς αἱ ἄλλαι δυνάμεις τῆς Ἱ. Συμμαχίας μετὰ ἀδιαφορίας ἢ μᾶλλον μετὰ δυσπιστίας ἀπέβλεψαν πρὸς τὴν ρωσικὴν πρότασιν· ἄλλως τε ἀμφότερα τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, ἥ τε ἑλληνικὴ καὶ τουρκικὴ κυβέρνησις

---

[1] Παρόμοια ἐπιχειρήματα εἶχε διατυπώσει ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὸ πρὸς Νέσσελροδ ὑπόμνημά του τῆς 1/13 Ὀκτωβρίου 1822.

[2] Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗ, Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, ἔκδ. γ'. Ἀθήνα 1925, τόμ. Α', σ. 277 κέ. *Θέμις*, ἔτ. 1941, σ. 8. Πρβλ. Γ. ΜΑΡΙΔΑΚΗ, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὡς ἔκφρασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Πρακτ. τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 26 (1951) σ. 57 - 58.

[3] Α. ΠΡΟΚΕΣ - ΟΣΤΕΝ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 272 - 275. DEBIDOUR, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 217.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀπέκρουσαν μετ' ἀγανακτήσεως τὴν ρωσικὴν πρότασιν, ὅταν αὕτη ἐκοινολογήθη κατ' Ἰούνιον τοῦ 1824[1].

4. *Βον Ὑπόμνημα Ἰγνατίου πρὸς Νέσσελροδ.* Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ὕπουλος ρωσικὴ πρότασις συνεζητεῖτο σοβαρῶς εἰς τὰ πολιτικὰ παρασκήνια τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνῷ ἡ κοινὴ ἐν Ἑλλάδι γνώμη, ἀποκαμοῦσα νὰ ἀναμένῃ ἐκ Ρωσίας ἀποτελεσματικὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐνέργειαν, προσηνατολίζετο κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν Μ. Βρεταννίαν, ὁ Ἰγνάτιος, ἀγνοῶν πιθανῶς ἢ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἀγνοεῖ τὸ μυστικὸν σχέδιον τῶν Ρώσων περὶ τριῶν ἡγεμονιῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπωφελούμενος τῆς εὐκαιρίας τῆς προαγωγῆς τοῦ κόμιτος Νέσσελροδ εἰς πρωθυπουργόν, ἔσπευσε νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 18/30 Ἀπριλίου 1824, ἐκτὸς τῶν συγχαρητηρίων καὶ τῶν εὐχῶν του, μακρὰν ἔκθεσιν περὶ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν γεγονότων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1823[2]. Ἡ ἔκθεσις αὕτη, καθὼς ὁ Ἰγνάτιος βεβαιοῖ, ἐγράφη ἐπὶ τῇ βάσει αὐθεντικῶν ἐγγράφων, ἵνα λάβῃ γνῶσιν ὁ Ρῶσος πρωθυπουργὸς πάντων τῶν γενομένων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1823 καὶ δυνηθῇ οὕτω νὰ κρίνῃ δικαίως περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τέλει τῆς πολεμικῆς ταύτης ἐκθέσεως ὁ Ἰγνάτιος παραθέτει καὶ πάλιν πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως. Ὁ πληθυσμός, γράφει, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου ηὐξήθη σημαντικῶς, διότι αἱ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσθενειῶν ἀπώλειαι συνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν προσφύγων. Ἠλαττώθη ὅμως αἰσθητῶς ὁ πληθυσμὸς τῆς Στερεᾶς, ἀλλ' ὅσοι ἀπέμειναν εἶναι τόσον σκληραγωγημένοι, ὥστε μία δρὰξ ἐξ αὐτῶν ἀξίζει ὅσον ὁλόκληρος στρατιά. Οἱ Ἕλληνες δὲν προώδευσαν εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Οἱ πρόκριτοι καί τινες τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν θέλουν νὰ πλουτίζουν πάσῃ θυσίᾳ καὶ καθίστανται οὕτω ἐχθροὶ τῆς τάξεως καὶ πηγὴ ἐρίδων καὶ τῆς διαιρέσεως. Τελευταίως ἐλήφθησαν δραστικὰ μέτρα ἵνα περιορισθῶσιν αἱ καταχρήσεις αὐταί· ἀλλ' οἱαδήποτε τάξις κι' ἂν ἐπεβάλλετο εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ εἰσόδημα τῆς χώρας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαρκῇ, ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες ἔμενον εἰς τὴν ἄμυναν· χωροῦντες ὅμως εἰς τὴν ἐπίθεσιν θὰ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προσφύγωσιν εἰς δάνεια ἐξωτερικά. Ὁ στρατός, συνεχίζει ὁ Ἰγνάτιος, ἀποτελεῖται ἐκ 15000 ἀνδρῶν διῃρημένων εἰς μικρὰ σώματα ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγοὺς καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρίων καὶ εἰς τὰς πλέον ἐπειγούσας ἀνάγκας. Ἡ δρὰξ αὐτὴ τῶν ἀνδρῶν κατέστρεψε τὰς δυνάμεις τῆς Τουρκίας ἀκολουθοῦσα πίστως τὰ ἴχνη τῶν προγόνων της. Τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, ἀποτελεσθὲν κυρίως ἐξ 24 πλοίων ὑδραϊκῶν, 18 σπετσιωτικῶν καὶ 15 ψαριανῶν, συντηρεῖται διὰ δαπάνης τῶν προυχόντων τῶν τριῶν τούτων βράχων τοῦ Ἀρχιπελάγους. Οἱ ξένοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη

---

[1] A. Debidour, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 219.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου, Ζ' 8. Τὸ αὐτὸ κείμενον ἐν ΑΡΚ, F. Cancelaria, D. 4933 (=II, ἀρ. 272).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἱ Ἕλληνες εἰρωνεύοντο κατ' ἀρχὰς τὸν στόλον τοῦτον, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναμετρηθῇ πρὸς τὰ μεγάλα πολεμικὰ σκάφη—τὰ δίκροτα—τῶν Τούρκων. Ἐν τούτοις ὁ στόλος οὗτος ἀντετάχθη κατὰ τοῦ ἡνωμένου μωαμεθανικοῦ καὶ ἐκυριάρχησεν εἰς τὸ Αἰγαῖον, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπιτύχῃ μεγαλύτερα πράγματα ἀκόμη, ἐὰν δὲν ἐστερεῖτο τῶν ἀπαραιτήτων μέσων. Ὁμιλεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἰγνάτιος περὶ πολυαρίθμου ἐθνοφυλακῆς (milice), ἥτις, ἄοπλος κατ' ἀρχάς, ὡπλίσθη ἐν συνεχείᾳ ἐκ τουρκικῶν λαφύρων. Ταύτην ὁδηγοῦσιν εἰς τὰς μάχας οἱ πρόκριτοι, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἱερεῖς, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ. Τὴν δύναμιν τῆς ἐθνοφυλακῆς ἀναβιβάζει εἰς 60 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ εἰς ἑτέρας 60 ἐν τῇ Στερεᾷ. Ἡ γεωργία—γράφει—εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ, διότι αἱ πλούσιαι καὶ εὔφοροι πεδιάδες παραμένουν ἀκαλλιέργητοι. Οἱ Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν εἰς ἀπροσίτους περιοχὰς καὶ καλλιεργοῦν μόνον ὀροπέδιά τινα. Ἀλλὰ λιτοὶ καθὼς εἶναι, ὑποφέρουν ἑκουσίως ὅλας τὰς στερήσεις χάριν τῆς ἐλευθερίας των.

Τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων ἐξεμηδενίσθη, διότι οἱ λιμένες τῆς Εὐρώπης ἐκλείσθησαν δι' αὐτοὺς καὶ τοιουτοτρόπως τὰ ἐμπορικά των πλοῖα σήπονται ἐντὸς τῶν λιμένων των. Δὲν ἀπέμεινε παρὰ μικρόν τι ἐσωτερικὸν ἐμπόριον, μᾶλλον ἀσήμαντον. Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἀνεκόπη ἐπίσης λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν τούτοις ἡ κυβέρνησις ἵδρυσε ἀλληλοδιδακτικά τινα σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως· τὰ ὑπόλοιπα ἀνέβαλε διὰ καλυτέρους καιρούς.

5. *Γον ὑπόμνημα Ἰγνατίου πρὸς Νέσσελροδ.* Εἶπον ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἠγνόει πιθανῶς ἢ ὑπεκρίνετο ὅτι ἠγνόει τὸ περὶ ἱδρύσεως τριῶν ἡγεμονιῶν ἐν Ἑλλάδι σχέδιον τῶν Ρώσων. Πιστεύω ἐν τούτοις ὅτι τὸ δεύτερον μᾶλλον συνέβαινε, διότι παραλλήλως πρὸς τὴν πολεμικὴν ἔκθεσιν τοῦ 1823, περὶ τῆς ὁποίας βραχύτατα εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὁ Ἰγνάτιος ἀπέστειλεν αὐθημερὸν (18/30 Ἀπριλίου 1824) δεκασέλιδον ὑπόμνημα πρὸς τὸν Νέσσελροδ[1], ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναλύει τὴ πολιτικὴν τῶν κρατῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἔναντι τῶν ἐμπολέμων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, καθὼς ἡ πολιτικὴ αὕτη ὑπέπιπτεν εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των, ἀρκεῖ μόνον νὰ παύσουν νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν Τουρκίαν.

Καὶ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἶναι ἀξιόλογον, διότι παρέχει λεπτομερῆ καὶ ἐπιτυχῆ ἀνάλυσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1824. Ἰδοὺ ἐν περιλήψει τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματος:

Ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας γράφει, ὅτι ἡ Δύναμις αὕτη δὲν εἶδεν ἐν ἀρχῇ ἄλλο τι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν εἰμὴ τὴν αὔξησιν τῆς Ρωσίας καὶ θεωροῦσα τοὺς

---

[1] APK, F. Cancelaria, D. 4933 (=II, ἀρ. 273).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἕλληνας ὡς τυφλὸν ὄργανον τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ἀπεχαλινώθη ἐναντίον των καὶ ἔπραξε τὸ πᾶν πρὸς ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεώς των. Ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ γεγονότα τινὰ ἀποδεικνύοντα τὴν ὑπὲρ τῶν Τούρκων ἀγγλικὴν μεροληψίαν. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής της – γράφει – ἐνεργεῖ ὡς ἐὰν ἦτο Τοῦρκος, οὐδενὸς φειδόμενος ἵνα κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Διβανίου χάριν τῶν βρεταννικῶν συμφερόντων. Ὁ Θωμᾶς Μαίτλανδ, προσωπικὸς ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων, ὤθησε τὸν διωγμὸν πολὺ μακρὰν καὶ ὑπερέβη πιθανῶς τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του. Ἡ πτῶσις τοῦ Σουλίου καὶ ἡ ἀποστασία ἐνίων Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν, γεγονότα τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἡ αἰτία τῆς ἥττης τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων πρῶτον εἰς Πλάκαν καὶ ἔπειτα εἰς Πέτα καὶ τὰ ὁποῖα διηυκόλυναν τὴν εἴσοδον τῶν Τούρκων εἰς Αἰτωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν, ὑπῆρξαν ἀποτέλεσμα τῶν τεχνασμάτων τῶν Ἄγγλων πρακτόρων. Ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων, τὸν ὁποῖον οἱ Ἄγγλοι ἐπροστάτευον ἐφ' ὅσον ἡ Ἑπτάνησος κατείχετο ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ τῶν Γάλλων, ἐγκατελείφθη καὶ ἐπροδόθη ὑπ' αὐτῶν, εὐθὺς ὡς ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἀντίστασίς του ηὐνόει τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἠμπόδισαν διὰ τῆς βίας μοῖραν ἑλληνικοῦ στόλου νὰ πλήξῃ τὸν Τοῦρκον ὑποναύαρχον εἰς τὰ τουρκικὰ παράλια ἔναντι τῆς Κερκύρας. Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ διαφόρων βαθμῶν ὑπηρετοῦν ἐν τῷ τουρκικῷ στόλῳ καὶ διευθύνουν τὰς κινήσεις του· ἐλέχθη ὅτι 90 ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τούτων ἐκάησαν εἰς τὴν Χίον ἐντὸς τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος. Εἰς ναυτικήν τινα σύγκρουσιν μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Ζακύνθου διηύθυνε τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Τούρκων ἀγγλικὸν βρίκιον φέρον τουρκικὴν σημαίαν· ἀλλ' ἀναγνωρίσαντες τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἐκ τῶν ἐπιδεξίων ἑλιγμῶν τῶν Ἄγγλων, ἐπετέθησαν δραστηρίως, ἔθεσαν τοῦτο ἐκτὸς μάχης καὶ τὸ ἠνάγκασαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἄλλοτε πάλιν καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ τουρκικὸς στόλος εὗρε καταφύγιον εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὁπόθεν δὲν ἐπεχείρησε νὰ ἐξέλθῃ εἰμὴ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἑλλήνων, ἥτις συνετελέσθη τῇ ἐπεμβάσει τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον ν' ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ ἕνα ἐπικίνδυνον φίλον [τοὺς Τούρκους] ἐξ αἰτίας τῶν λοιμικῶν νόσων, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν ἐπὶ τῶν τουρκικῶν πλοίων. Ἐμπορικὰ πλοῖα ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν ἐφωδίαζον τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενα τουρκικὰ φρούρια. Οἱ Ἄγγλοι πρόξενοι ἐπεφορτίσθησαν νὰ ἐφωδιάζωσι τὰς πολιορκουμένας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων θέσεις διὰ τροφίμων καὶ λοιπῶν ἐφοδίων, καὶ μάλιστα ἐπὶ πιστώσει, δεχόμενοι γραμμάτια πληρωτέα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Τὴν ἀγγλικὴν ταύτην πολιτικὴν προσεπάθησαν νὰ μεταβάλουν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο πρώτων ἐτῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀντιτάξαντες τὴν ὑπομονήν, τὴν γλυκύτητα, τὴν εὐγένειαν, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ· οἱ Ἄγγλοι ἐξηκολούθησαν πάντοτε νὰ εὐνοοῦν ἀναφανδὸν καὶ μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης τὴν ὑπόθεσιν τῶν Τούρκων καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ νὰ παρεμβάλλουν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιχειρήσεις παντὸς εἴδους ἐμπόδια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπήλπισε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλεί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ψουν τὰς νήσους των καὶ ὅλα τὰ παράλιά των, νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, νὰ συγκεντρώσουν ἐκεῖ τὰς δυνάμεις των καὶ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα δραστηριώτερον. Ἀλλὰ πρὶν ἢ πραγματοποιήσωσι τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐδημοσίευσαν τὴν περίφημον προκήρυξιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ· σκοπὸς τῶν Ἑλλήνων ἦτο νὰ ἀντιληφθῶσι τὰς πραγματικὰς διαθέσεις τῶν ξένων καὶ νὰ λάβωσι τὰ κατάλληλα μέτρα. Ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ ἐνόμισε τὴν εὐκαιρίαν ταύτην κατάλληλον ἵνα καταστρέψῃ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ δι' ἑνὸς ὑπομνήματος πλήρους δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, διὰ τοῦ ὁποίου παρουσίαζε τοὺς Ἕλληνας ὡς πειρατὰς καὶ ἀνατροπεῖς τοῦ ἐμπορίου ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, προέτεινεν εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ καὶ νὰ τιμωρήσουν τὸ θράσος τῶν ἐπαναστατῶν, καταστρέφοντες τὰ πλοῖά των. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι, περισσότερον προορατικοὶ τῶν ἄλλων, ἐμάντευσαν τὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἀφέθησαν νὰ παρασυρθῶσιν εἰς μίαν ἐπιχείρησιν, ἥτις ἐνῷ οὐδὲν πλεονέκτημα θὰ εἶχε δι' αὐτούς, θὰ τοὺς ὑπεχρέωνεν ἀντιθέτως νὰ πολλαπλασιάσουν τοὺς στολίσκους των εἰς τὸ Αἰγαῖον, διὰ νὰ προστατεύσουν τὸ ἐμπόριόν των· διὸ καὶ ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν τοῦ αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ, ἀνεγνώρισαν τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προκηρυχθέντα ἀποκλεισμόν, διέταξαν νὰ εἶναι οὗτος σεβαστὸς ἀπὸ τὰ πλοῖα ἀγγλικῆς σημαίας καὶ ἐπέτρεψαν τὴν εἴσοδον τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας των, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων ὑπό τινας περιορισμούς. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη τῶν Ἄγγλων καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς των ἔλαβε χώραν περὶ τὸ τέλος τοῦ ὑπουργείου τοῦ μαρκησίου Λονδόνδερυ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν προετάθη εἰς τοὺς Ἕλληνας συμβιβασμὸς μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τῇ μεσολαβήσει τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἡ ὁποία ἀνελάμβανε νὰ ἐπιτύχῃ ὑπὲρ αὐτῶν πλήρη ἀμνηστίαν ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν της· ἀλλ' αἱ προτάσεις αὐταὶ δὲν ἐγένοντο δεκταί. Συγχρόνως στρατηγός τις Ἄγγλος[1] προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ προέτεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ σχηματίσῃ ἓν σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ συνετηρεῖτο δαπάναις ἀγγλικῆς τινος ἑταιρείας· ἀλλὰ καὶ ἡ πρότασις αὕτη, ἡ τόσον συμφέρουσα, ἀπερρίφθη ὡσαύτως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, διότι οὗτοι ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι δύσπιστοι ἔναντι τῶν Ἄγγλων καὶ δικαίως. Ὁ πλοίαρχος Hamilton ἠδυνήθη πρῶτος νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἑλλήνων καὶ προπαρεσκεύασε τὴν προσέγγισιν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἄγγλων. Ἀλλ' αὕτη ἦτο μία προσέγγισις μεταξὺ τῶν λαῶν μόνον καὶ οὐχὶ μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων. Οἱ μεταβάντες εἰς Ἑλλάδα Ἄγγλοι ὑπῆρξαν φιλελεύθεροι πολῖται ἐνεργήσαντες ἀφ' ἑαυτῶν· ὡσαύτως τὸ ἐν Λονδίνῳ ἱδρυθὲν φιλελληνικὸν κομιτᾶτον ἀπετελέσθη ἐκ τοιούτων πολιτῶν. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις

[1] Ὑπονοεῖ προφανῶς τὸν Κάρολον Ναίπιερ (Napier), ὅστις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπηρέτει ἐν τῇ ἀγγλοκρατουμένῃ Ἑπτανήσῳ. Εἰς τοῦτον προσέφερε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ὁ λόρδος Βύρων κατὰ τὴν ἐν Κεφαλληνίᾳ παραμονήν του. Μὴ γενομένων ὅμως ἀποδεκτῶν τῶν ὅρων τοῦ Ναίπιερ, ἡ πρότασις ἐγκατελείφθη τελικῶς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

περιωρίσθη νὰ μὴ προβάλῃ ἐμπόδια καὶ ἐτήρησε τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα, ἐπιθυμοῦσα νὰ διατηρήσῃ συγχρόνως τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν ἤθελον ἐγκαταλειφθῆ εἰς ἑαυτούς, ἤθελον ριφθῆ ἀναμφιβόλως εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ρωσίας. Ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ρηθέντος κομιτάτου, οἱ Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι ἠδυνήθησαν νὰ συνάψωσι δάνειον ἐν Λονδίνῳ· ἄλλως τε ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κομιτάτου φιλέλλην Blaquière μεταβὰς εἰς Ἑλλάδα καὶ μελετήσας τοὺς πόρους τῆς χώρας, διεβεβαίωσεν ἐπιστρέψας τὸ κομιτᾶτον, ὅτι οἱ Ἄγγλοι οὐδὲν διεκινδύνευον δανείζοντες τοὺς Ἕλληνας, διότι οὗτοι καὶ ἀξιολόγους περιουσίας κατεῖχον καὶ ἡ ὑπόθεσίς των ἔβαινε θαυμασίως. Διὰ τῶν συνδρομῶν τῶν μελῶν του τὸ κομιτᾶτον τοῦ Λονδίνου ἠγόρασε χάριν τῶν Ἑλλήνων διάφορα ἐφόδια, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα δι' ἑνὸς πλοίου, τὸ ὁποῖον μετέφερεν ἤδη τὸ φορτίον του εἰς Δραγαμέστον τῆς Ἀκαρνανίας. Εἶναι αὕτη ἡ πρώτη βοήθεια, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἔλαβον ἐξ Εὐρώπης ἐκ μέρους ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐνόμιζον ἐχθρούς των καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν πράγματι τοιοῦτοι, ἐφ' ὅσον ἐπίστευον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὑπεθάλπετο ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ τρυγήσουν τοὺς καρποὺς τῶν ἑλληνικῶν θυσιῶν. Ἄλλως τε οἱ Ἄγγλοι οὐδένα λόγον φιλονικίας ἔχουν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ὠφέλιμος εἰς τὸ ἐμπόριόν των καὶ ἑπομένως πρώτη ἡ κυβέρνησίς των κληθεῖσα θέλει ἀναγνωρίσει τὴν Ἐπανάστασιν, εὐθὺς ὡς δυνηθῇ νὰ πράξῃ τοῦτο, χωρὶς νὰ θραύσῃ τοὺς μετὰ τῆς Τουρκίας δεσμούς της.

Ἡ Αὐστρία ἐστράφη κατὰ τῆς Ἑλλάδος μετὰ πλείστης λύσσης. Οἱ λιμένες της ἐκλείσθησαν, ἡ δίοδος τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν χωρῶν της ἀπηγορεύθη καὶ ἠμποδίσθη ἡ ἔξοδος παντὸς εἴδους ἐφοδίων διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς παρομοίας ἀποφάσεις παρέσυρεν ἡ Δύναμις αὕτη τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἰταλίας, ἐπαναλαμβάνουσα ἐν σμικρῷ τὸ ἠπειρωτικὸν σύστημα τοῦ Ναπολέοντος. Τὰ ἐμπορικά της πλοῖα ὑπὸ τὴν προστασίαν πολεμικῶν μονάδων, τὰς ὁποίας διατηρεῖ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκουμένων λιμένων καὶ βοηθοῦν ὅλας τὰς παραλίους τουρκικὰς θέσεις, προμηθεύοντες πᾶν ὅ,τι ἐλλείπει. Εἶναι ὁ ὑπέρμαχος τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὁ δικηγόρος των εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης οὐδὲν ἄλλο ἐπιτυγχάνει ἢ νὰ ρέῃ ἄφθονον αἷμα ἀθῴων· εἶναι τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ, τοῦ ὁποίου αἵματος ὁ Θεὸς θὰ ζητήσῃ λογαριασμὸν θᾶττον ἢ βράδιον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων ἐπιτρέπει ἐνίοτε πράγματα, τὰ ὁποῖα ἡ δικαιοσύνη ἀποδοκιμάζει, ἀλλ' οὐδεὶς ποτὲ ἐφαντάσθη νὰ θυσιάσῃ ἕνα ὁλόκληρον λαὸν εἰς μίαν πολιτικὴν οἱανδήποτε· διότι, ἐὰν αἱ προσπάθειαι τῆς Αὐστρίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐλάμβανον τὴν ἔκβασιν, τὴν ὁποίαν αὕτη ἀνέμενε, τότε ὁ χριστιανικὸς οὗτος λαὸς [οἱ Ἕλληνες] θὰ διεγράφετο ἀπὸ τὸν πίνακα τῶν ἐθνῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τίσι λόγοις ἡ Αὐστρία ἐστράφη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τόσης μανίας; Εἶχε νὰ φοβηθῇ τι ἀπὸ ἕνα μικρὸν λαὸν εὑρισκό-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μενον τόσον μακρὰν τῶν χωρῶν της; Ὑπάρχει συμμαχία τις ἐπιθετικὴ ἢ ἀμυντικὴ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας; Θὰ ἔπασχε τὸ ἐμπόριόν της, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐπετύγχανον εἰς τὴν ἐπιχείρησίν των; Οὐδὲν ἐξ ὅλων τούτων συμβαίνει. Πρόθεσίς της εἶναι νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἣν περίπτωσιν ἤθελε λάβει χώραν ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην ἐξωτερικῆς βοηθείας, διὰ νὰ συντρίψῃ ἓν κράτος τόσον ἀσθενὲς ὅσον ἡ Τουρκία. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τί θὰ ἐκέρδιζεν ἡ Αὐστρία διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἑλλήνων ἂν μὴ νὰ ὑποκινήσῃ τὸν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ; Διότι οἱ Τοῦρκοι, νικῶντες τοὺς Ἕλληνας, θὰ ἦσαν ἱκανοὶ ἢ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας ἢ νὰ ἐπιτείνουν τὴν αὐθάδειάν των ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀναγκάσουν τὴν Ρωσίαν νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα. Τὸ πλανᾶσθαι εἶναι ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἀκατανόητον, εἶναι ὅτι ἡ Αὐστρία ὄχι μόνον δὲν ἐγκαταλείπει τὴν πεπλανημένην πολιτικήν της, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐξακολουθεῖ νὰ συνεργάζηται μετὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνῷ εἰς τὴν Εὐρώπην κηρύττει τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικήν, τῶν ὁποίων ἡ ἰδία ἐλαχίστην ποιεῖται χρῆσιν.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἀνατολὴν τιμᾷ τὴν μεγάλην ταύτην Δύναμιν. Ἡ οὐδετερότης της ὑπῆρξε πραγματικὴ καὶ πλήρης καὶ περιωρίσθη μόνον νὰ ἀνακουφίσῃ τοὺς πάσχοντας ἀνθρώπους. Οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καὶ οἱ κυβερνῆται τῶν πλοίων της ἐπροστάτευσαν πάντοτε τὸ ἀσθενέστερον μέρος καὶ ἔσωσαν χιλιάδας Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ τὴν δουλείαν. Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, τὴν Χίον καὶ ἀπὸ τόσα ἄλλα μέρη εὗρον ἄσυλον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς Τουλῶνος καὶ λίαν ἐγκάρδιον φιλοξενίαν. Ἐξεπλήρωσε τὸ χρέος της ὡς Δύναμις πεπολιτισμένη καὶ χριστιανικὴ καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ καλοῦ της ἡγεμόνος θὰ μείνῃ σεβαστὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἑλβετία, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν τὰ ἴδια συμφέροντα πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις, οὔτε ἐμπορικὰς σχέσεις ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Τουρκίας, θὰ εἶχον δώσει μεγάλην βοήθειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰς ἄνδρας καὶ χρῆμα, ἐὰν ἡ Αὐστρία δὲν παρενέβαλλε κωλύματα ἐκφοβίζουσα τοὺς πρίγκιπας τῆς Γερμανίας διὰ τῆς ἀπειλῆς, ὅτι ἡ φιλελληνικὴ τῶν λαῶν των κίνησις θὰ κατέληγεν εἰς ἐπανάστασιν αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ ἂν δὲν ἔκλειε τοὺς λιμένας της εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἐθελοντάς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ δύο ταῦτα κράτη ἔπραξάν τι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εὔχωνται δημοσίᾳ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ πολυπαθοῦς ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Περὶ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ὁμιλῶν ὁ Ἰγνάτιος περιορίζεται νὰ ἀναφέρῃ μόνον ὅ,τι δὲν ἦτο καθόλου γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην: α) ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔσωσε τοὺς Ἕλληνας καὶ β) ὅτι οἱ ὑπήκοοί του εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κάμνουν τὸν πόλεμον ἐν Ἑλλάδι. Κατέκριναν τινὲς —συνεχίζει— τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅμως ἡ ἀδιαφορία αὕτη εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἀφώπλισε τοὺς ἐχθροὺς

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν Ἑλλήνων· διότι ἂν ἡ μεγαλειότης του ἐλάμβανε καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἢ ἐὰν εἶχεν ἐκραγῇ ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ἡ Ἀγγλία ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς παραφορᾷ θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς λιμένας των ὑπὸ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ταράσσουν τὸ ἐμπόριόν της ὡς καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἡ Εὐρώπη ἤθελεν ἐπιδοκιμάσει τὴν ἐνέργειαν ταύτην, ἥτις θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀνθρωπίνη σοφία καὶ ἡ πλέον ἐπιδεξία πολιτικὴ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν ὅ,τι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέτυχεν αὐτομάτως διὰ τῆς σώφρονος πολιτικῆς του· διότι, ἂν ἐζήτει νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνας κηρύττων τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, θὰ ἐγίνετο αἴτιος τῆς ὁριστικῆς των καταστροφῆς. Θὰ ἔπιπτε βεβαίως καὶ ἡ Τουρκία, ἀλλὰ διὰ τῆς συνεργασίας της μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς Γάλλους φίλους της θὰ εἶχεν ὅλον τὸν καιρὸν νὰ καταστρέψῃ προηγουμένως τοὺς Ἕλληνας ὡς πρωταιτίους τῆς πτώσεώς της. Οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν ἤδη νὰ μανθάνουν τὴν ἀλήθειαν ταύτην καὶ νὰ εὐλογοῦν τὸν Θεόν, ὅστις διέταξε τὰ πάντα εὐνοϊκῶς δι' αὐτούς. Σχετικῶς πρὸς τὸ λεχθὲν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Ρῶσοι ὑπήκοοι εἶναι οἱ διεξάγοντες τὸν πόλεμον ἐν Ἑλλάδι, ἐπαναλαμβάνει ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος, διότι καὶ ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται, οἱ ἀποτελοῦντες τὸν πυρῆνα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, ὅταν αὕτη κατεῖχε στρατιωτικῶς τὰς Ἰονίους Νήσους· ὅταν δὲ παρεχώρησε τὰς νήσους εἰς τὴν Γαλλίαν, παρέδωκεν ἐπίσης καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς λεγεῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν νὰ ὑπηρετήσουν τὴν Γαλλίαν ὑπὸ ἕνα ρητὸν ὅρον: νὰ μὴ ἀναγκασθοῦν ποτὲ νὰ σηκώσουν τὰ ὅπλα οὔτε ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν των Ἑλλήνων, οὔτε ἐναντίον τῶν Ρώσων. Τότε καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς στόλος, κυριαρχῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἔφερε τὴν ρωσικὴν σημαίαν μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν Ρῶσοι ὑπήκοοι, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευαν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ πρίγκιπος Ὑψηλάντου, ὡς ἐὰν ἦτο πρόσκλησις αὐτῆς ταύτης τῆς Ρωσίας καὶ κατῆλθον εἰς ἕνα ἀγῶνα τόσον ἐπικίνδυνον. Ἀλλὰ θὰ ἠδύναντο — καταλήγει ὁ Ἰγνάτιος — νὰ κερδίσουν οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπόθεσίν των διὰ τόσων ἀνίσων δυνάμεων; Πιστεύει, ὅτι τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἀρκεῖ ἡ Εὐρώπη νὰ ἐγκαταλείψῃ τούτους εἰς τὴν τύχην των καὶ νὰ παύσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς Τούρκους· τότε ἡ ὑπόθεσις τῶν Ἑλλήνων θὰ κερδηθῇ.

Τοιοῦτον ὑπάρχει ἐν περιλήψει τὸ περιεχόμενον τοῦ πρὸς τὸν Νέσσελροδ ὑπομνήματος τοῦ Ἰγνατίου τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1824. Ὑποθέτω ὅτι σκοπὸς τοῦ ὑπομνήματος ἦτο νὰ προειδοποιήσῃ τὸν Ρῶσον πρωθυπουργόν, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔστεργον τὸ μυστικὸν εἰσέτι σχέδιον τῶν Ρώσων, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀπέρριψε βραδύτερον ἡ προσωρινὴ ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Οὔτε ὀλίγον, οὔτε πολύ, ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ εὐλογεῖ τώρα ὁ Ἰγνάτιος τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδιαφορίαν. Αὐτὴ ἔσωσε τὴν ἐπανάστασιν, ἰσχυρίζεται τώρα ὁ πολυπράγμων δεσπότης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἰς ὃ σημεῖον ἔφθασαν τὰ πράγματα, πιστεύει ὅτι ἡ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἑλλὰς θὰ σωθῇ, ἐὰν ἡ Εὐρώπη — καὶ ἑπομένως καὶ ἡ Ρωσία — ἐγκαταλείψῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των, ἀδιαφοροῦσα ὅμως καὶ περὶ τῶν Τούρκων.

Ἀλλ' ἀπώλεσε λοιπὸν τὴν αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος ὁ Ἰγνάτιος τοσοῦτον, ὥστε νὰ ζητῇ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ὅλην νὰ παύσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν Ἑλλάδα; Ὄχι. Ὑπονοεῖ μόνην τὴν Ρωσίαν. Εἶχε πρὸ πολλοῦ πεισθῇ ὅτι τὸ ὑπερβάλλον ἐνδιαφέρον τῆς Δυνάμεως ταύτης ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὕποπτον εἰς τὰ ἄλλα κράτη καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ δὲν ἦτο καταστρεπτικόν. Τώρα ὅμως, ἐν ὄψει τῆς προτάσεως περὶ τριῶν ἡγεμονιῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῶν ἐν Πετρουπόλει διεξαγομένων ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου 1824 διαπραγματεύσεων τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, τὸ ρωσικὸν ἐνδιαφέρον καθίστατο θανάσιμον. Καὶ ὁ Ἰγνάτιος δὲν διστάζει νὰ τὸ εἴπῃ κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον.

Τόσον πολὺ ἐφοβεῖτο τὴν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ ἐνδιαφέροντος ζημίαν, ὥστε μῆνάς τινας βραδύτερον, γράφων τὴν 9/21 Νοεμβρίου 1824 πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ περὶ τῶν τεταμένων σχέσεων Ρωσίας καὶ Τουρκίας καὶ τῆς πιθανότητος ἐκρήξεως πολέμου μεταξὺ αὐτῶν, συνεβούλευε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν: νὰ ἴδῃ τὸν τυχὸν ἐκραγησόμενον πόλεμον Ρωσίας - Τουρκίας μὲ τελείαν ἀδιαφορίαν, «νὰ κηρύξῃ εὐθὺς ὅτι ὁ πόλεμος τῶν Ἑλλήνων εἶναι τῆς ἀνάγκης διὰ τὴν ὕπαρξίν των καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος των, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἡ Ἑλλάς τι κοινὸν μὲ τοὺς Ρώσους, οἵτινες ἔχουν ἰδιαιτέρας αἰτίας καὶ ἄλλα τέλη εἰς τὸ κίνημά των· νὰ μὴ στείλῃ ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει πρεσβείαν εἰς τὴν Ρωσίαν· καὶ ἂν τινες οἴκοθεν κινούμενοι ἤθελαν τρέξει ἐκεῖ δι' ἰδίαν των ὠφέλειαν, νὰ τοὺς ἀποκηρύξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ εἰς κρίσιν, ἂν ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἰδιοποιουμένους τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν διοίκησιν μόνον.

Νὰ δέσῃ τὰς σχέσεις της ἔτι μᾶλλον μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ βεβαιώσῃ αὐτὴν τὴν Δύναμιν, ὅτι ποτὲ δὲν θέλουν ἑνώσει τὰ συμφέροντά των οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Ρώσους καὶ ἂν ἤθελαν φθάσει εἰς τὰ σύνορά των, ἀλλ' ὅτι θέλουν τοὺς ἰδεῖ ἐχθροὺς ὡς τοὺς Τούρκους, ἂν θελήσωσι νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τοιαύτην πολιτικὴν ἂν κρατήσῃ ἡ Διοίκησις κερδαίνει· ἄλλως πως ἂν φερθῇ, ἡ βλάβη εἶναι ἄφευκτος, διότι οἱ Ρῶσοι, ἔπειτα ἀπὸ μίαν νίκην, κάμνουν εἰρήνην παίρνοντες ἕνα μέρος τῆς Τουρκίας, ὡς τὸ ἔκαμαν καὶ ἄλλοτε, καὶ μένουν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν τύχην των ὡς οἱ Σέρβοι. Ἐκτὸς τούτου, ἂν ἡ Ἀγγλία ἴδῃ τὴν ἕνωσίν σας μὲ τοὺς Ρώσους, σᾶς κτυπᾷ ἀφεύκτως, καὶ πρέπει σεῖς οἱ νησιῶται καὶ θαλάσσιοι νὰ γνωρίσετε πόσον κακὸν ἠμπορεῖ νὰ σᾶς γενῇ, καὶ νὰ μὴ παρασυρθῆτε ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς θρησκείας καὶ βλάψετε πρῶτον τὸν ἑαυτόν σας καὶ δεύτερον τὴν Ἑλλάδα ὅλην...[1]».

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ, ὅτι γράφων οὕτω εἶχε προσωπικήν τινα δυσαρέσκειαν κατὰ τῶν Ρώσων, προσέθεσεν: «Αἱ σχέσεις μου μὲ τὴν Ρωσίαν δὲν εἶναι κομμέναι·

---

[1] ΑΛΓΚ, τόμ. Γ', σ. 363 - 364.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον τὸν ἀγαπῶ πολλὰ καὶ τὸν σέβομαι περισσότερον, διότι εἶναι καλὸς χριστιανός, ἀγαθὸς ἄνθρωπος καὶ μέγας βασιλεύς· κατὰ δυστυχίαν ὅμως τὰ συμφέροντά μας δὲν συμβιβάζονται μὲ τὰ τῆς Ρωσίας, καὶ πρέπει καὶ εἰς τὴν εἰρήνην καὶ εἰς τὸν πόλεμον νὰ ἀφήσωμεν τοὺς Ρώσους νὰ κάμωσιν ὅ,τι τοὺς συμφέρει, καὶ νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς ὅ,τι συμφέρει τὴν πατρίδα μας...» [1].

Οὕτω πράγματι καὶ ἐγένετο. Ἡ φιλοβρεταννικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς ἔσχε μετ' ὀλίγον τὰ ἀποτελέσματά της. Εὑρεθέντες οἱ Ἕλληνες ἐν μέσῳ μυρίων δυσχερειῶν ἐζήτησαν, ὡς γνωστόν, τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, διὰ ψηφίσματος ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1825, τὸ ὁποῖον μετέφερεν εἰς Λονδῖνον ὁ Δημήτριος Α. Μιαούλης, ρητῶς ὡρίζετο, «ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος θέτει ἑκουσίως τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησίας καὶ πολιτικῆς του ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς Α.Μ. τοῦ Γεωργίου Δ΄...» [2].

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου 1824 ρωσικῆς προτάσεως συμβιβασμοῦ τῶν ἀντιμαχομένων (πρότασις περὶ ἱδρύσεως τριῶν ἡγεμονιῶν ἐν Ἑλλάδι) καὶ τῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προτάσεως ταύτης διεξαγομένων ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου 1824 ἐν Πετρουπόλει διαπραγματεύσεων μεταξὺ τοῦ Νέσσελροδ καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε κατηγορηματικός. Οὐδένα συμβιβασμὸν ἔστεργε, διότι ἐπίστευεν ὅτι πᾶς συμβιβασμὸς θὰ ἀπέβαινεν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Ἀντιθέτως συνεβούλευεν ἔντασιν τῆς πολεμικῆς προσπαθείας καὶ ἐμμονὴν εἰς τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν. «Ἐλπίζετε—ἔγραφε πρὸς Γ. Κουντουριώτην—εἰς τὸν φίλον μας Σουλτὰν Μαχμοὺτ καὶ εἰς τὸ Διβάνι του, οἵτινες θέλουν καταφρονήσει τὰ προβλήματα τῶν Εὐρωπαίων καὶ δὲν θέλουν δεχθῆ τὰ προβλήματα τῶν ξένων καὶ ἂν τοὺς εἶναι ὠφέλιμα· ἐλπίζετε δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν κλίσιν του πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, καὶ προσπαθήσατε νὰ πέσωσι τὰ πολιορκούμενα φρούρια πρὶν τοῦ τέλους αὐτῆς τῆς συνελεύσεως, διὰ νὰ εἶσθε εἰς κατάστασιν νὰ εἴπητε ἓν χοντρὸν Ὄχι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι (τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν πιστεύω) ἤθελαν ἀποδεχθῆ ὅσα ἡ Ἱερὰ Συμμαχία τοὺς προβάλῃ, καὶ ἔλθῃ τὸ πρᾶγμα, ὥστε νὰ σᾶς παρρησιάσωσι κακὸν συμβιβασμόν, καὶ νὰ ζητήσωσι μὲ συμβουλὰς καὶ ἀπειλὰς νὰ σᾶς καταπείσωσι διὰ νὰ τὸν δεχθῆτε...» [3]. Καὶ ἀλλαχοῦ: «Τὸ νὰ εἶναι εἰς τὸν αὐτὸν τόπον

[1] ΑΛΓΚ, τόμ. Γ΄, σ. 364 (Ἰγνάτιος πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 9/21 Νοεμβρίου 1824).

[2] Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. 6, σ. 156. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τῆς πράξεως ταύτης διεμαρτυρήθησαν, ὡς γνωστόν, ἐπίσημοί τινες ξένοι καὶ Ἕλληνες, ἐν οἷς ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς· ὁ δεύτερος μάλιστα, ἐπιτεθεὶς λυσσωδῶς ἐκ Παρισίων κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ τῆς προστασίας των, ἀποκαλεῖ τοὺς Βρεταννοὺς «Τούρκους ἐπαγγελλομένους εὐαγγελικούς». (Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Κοραῆ. Νέα Ἑστία, τόμ. ΚΖ΄ (1940), σ. 737 - 738.

[3] ΑΛΓΚ, Γ΄, 451. (Ἰγνάτιος πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 12/24 Δεκεμβρίου 1824). Πρβλ. καὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι καὶ νὰ συζήσωσιν εἶναι ἀδύνατον. Καὶ οὔτε ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις, ὁποία καὶ ἂν ἤθελεν εἶναι, οὔτε ἡ τουρκική, ἠμποροῦν νὰ διατηρήσωσι τὴν καλὴν ἁρμονίαν» [1].

Οὐδ' ἔκρινε τὴν στάσιν ταύτην σύμφορον διὰ τὴν Ἑλλάδα μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν Τουρκίαν. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ εἰρήνη καὶ εἰλικρινὴς φιλία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἐκήρυττεν ὁ Ἰγνάτιος, ἔπρεπε νὰ ξεχωρισθῶσι τὰ δύο ἔθνη μὲ καλὰ καὶ φυσικὰ σύνορα. Καὶ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἵνα ἐπιδιώξῃ μετὰ τῶν ξένων κυβερνήσεων, τὸ ἀμοιβαῖον συμφέρον καὶ τῶν δύο ἐθνῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, «διότι οἱ Τοῦρκοι εἶναι πάντοτε Τοῦρκοι, καὶ δὲν θέλουν γνωρίσει ποτὲ τὸ ἴδιον συμφέρον των». Φοβούμενος δὲ μὴ τυχὸν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πεισθῇ εἰς τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τῶν ξένων, κατέληγεν: «ὅπου φθάνει ἡ φωνή μου, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἶναι φθασμένη. Πρέπει ὅμως καὶ σεῖς αὐτόθεν νὰ ἐπιμείνετε εἰς τοῦτον τὸν ξεχωρισμόν σας μὲ τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ ἀσφαλίσετε διὰ πάντοτε τόσον τὴν ἰδικήν σας ὕπαρξιν, ὅσον καὶ τὴν τῶν ἀπογόνων σας» [2].

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας, ὅτε ὑπεγράφη τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου τῆς 6 Ἰουλίου 1827 καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἀντελήφθη ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἔκλινε πρὸς τὸ τέλος της, μετέβαλε γνώμην ἔναντι τῆς πρὸς εἰρήνευσιν μεσολαβήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, συνεβούλευε τοὺς Ἕλληνας νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι κατὰ τὸ παρὸν καὶ νὰ δεχθῶσιν εὐχαρίστως τὴν μεσολάβησιν ταύτην. Προβλέπων δὲ ὡς βεβαίαν τὴν ἄρνησιν τῶν Τούρκων καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ὠφελήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱονεὶ προμαντεύων τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, ἔγραφε πρὸς τὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν τὴν 7/19 Αὐγούστου 1827: «... πρέπει νὰ δεχθῆτε τὰ περὶ συμβιβασμοῦ προβλήματα τῶν συμμάχων βασιλέων καὶ νὰ μείνῃ ἡ φιλονικία καὶ ἡ ἀντίστασις, ὅταν ἡ Πόρτα ἤθελε τὰ δεχθῇ καὶ ἀρχίσῃ ἡ καθ' αὐτὸ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πραγματεία. Εἰς τοιαύτην περίστασιν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀπορρίψωσι τὰ προβλήματα τῆς Εὐρώπης καὶ σεῖς τὰ δεχθῆτε, ἡ Εὐρώπη θέλει εἶναι μαζί σας, θέλει ἀρχίσει ὁ πρῶτος βαθμὸς τοῦ ἀναγνωρισμοῦ σας ὡς ἔθνος ἀνεξάρτητον, καὶ τὰ ἑπόμενα θέλει εἶναι καλά. Εἰς αὐτὴν τὴν συνθήκην, ὅταν ἡ Πόρτα ἐναντιωθῇ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἑπόμενον καὶ σχεδὸν βέβαιον, οἱ στόλοι τῶν τριῶν Δυνάμεων θέλουν ἐνεργήσει μόνον θαλασσινὰ καὶ θέλουν ἐμποδίσει τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν σατράπην τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τοῦ νὰ στέλλωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων στρατεύματα καὶ κάθε εἶδος βοηθείας, καὶ τότε ὁ πόλεμος μένει εἰς τὴν ξηράν...

τὴν ἀπὸ 3/15 Δεκεμβρίου 1826 ἐπιστολὴν Ἰγνατίου πρὸς Καποδίστριαν: «... κατὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα τῆς ἔγραφα... ὅτι τώρα μάλιστα πρέπει... νὰ εἴπωμεν ἓν σπαρτιατικὸν ὄχι, ἂν ἤθελε τοὺς προβάλει προτάσεις ἐναντίας εἰς τὸ συμφέρον τοῦ γένους καὶ εἰς τὴν θέλησίν των». (ΔΙΕΕ, ΙΒ' [1957], σ. 156).

[1] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 191. (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Α. Ζαήμην ἀπὸ 27 Μαρτίου 1827).

[2] Αὐτόθι, σ. 191 - 192.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀποδεχθεὶς τὴν βάσιν τῆς πραγματείας ταύτης, ἔκαμα τὰς ἀναγκαίας παρατηρήσεις καὶ τὰς ἔστειλα καὶ πρὸς τὸν κόμιτα Καποδίστριαν καὶ πρὸς τὸν Eynard, διότι καὶ οἱ δύο ἔχουν τὸν αὐτὸν ζῆλον καὶ εὑρίσκονται εἰς τόπον καὶ θέσιν ὁποὺ ἠμποροῦν νὰ χρησιμεύσωσι...»[1]. Τὴν συμβουλὴν ταύτην τοῦ Ἰγνατίου ἀπεδέχθη ὡς γνωστὸν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις[2].

Τὰς σκέψεις του περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας ἐπανέλαβε βραδύτερον πρὸς τὸν κυβερνήτην Καποδίστριαν διὰ τῆς ἀπὸ 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1828 ἐπιστολῆς του ἐν ὄψει τῆς μεταβάσεως τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς Ἑλλάδα πρὸς διεξαγωγὴν διαπραγματεύσεων. Μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν — γράφει — πρέπει νὰ γίνωσιν αἱ κατάλληλοι συζητήσεις, ὥστε νὰ ἐννοήσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἐπιτύχωσι τὰ δίκαια αἰτήματά των, θὰ ἀποβῶσιν οἱ καλοὶ φίλοι τῆς Τουρκίας καὶ τὸ ἀσφαλέστερον προπύργιόν της[3].

6. *Βατικανόν.* Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦ συνεδρίου τῆς Βερώνης, τὸ Βατικανὸν ἐκώφευσεν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Α. Μεταξᾶ καὶ Φιλίππου Jourdain ὑποβληθείσας παρακλήσεις, ὅπως μεσολαβήσῃ παρὰ τοῖς μονάρχαις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκώφευσεν ἐπίσης ὀλίγον μεταγενεστέρως, ὅταν νέοι «ἱκέται» ἐστάλησαν ἐξ Ἑλλάδος ὁ Π. Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης[1]. Ἡ παράδοξος ἐκείνη ἀντιπροσωπεία ἔφθασεν εἰς Ἀγκῶνα περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου τοῦ 1822 καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1823 ἐζήτησε — ματαίως — ἀκρόασιν παρὰ τοῦ Πάπα[2]. Τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς ἐκείνης καθώρισεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπροσωπείας μητροπολίτης Γερμανὸς ἐν ἐπιστολῇ, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Ἀγκῶνα (18 Δεκεμβρίου 1822) ζητῶν ὁδηγίας καὶ συμβουλάς: «... Μετὰ θαλασσοπορίαν πεντήκοντα ἡμερῶν ἐφθάσαμεν... ἐνταῦθα εἰς τὸν Ἀγκῶνα διωρισμένοι παρὰ τῆς σεβαστῆς πατρίδος ἵνα παρασταθῶμεν πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἁγιότητα, ἀναφέροντες ὅσας ὕβρεις ὑπέφερεν ἡ ἡμῶν θρησκεία παρὰ τοῦ ἀπίστου Ἀγαρηνοῦ...»[3]. Ὁ Ἰγνάτιος ἀπεδοκίμασεν εὐσχήμως καὶ τὸ διάβημα καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους, ἰδίως τὸν Π. Πατρῶν

---

[1] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 200 - 201. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 29 Αὐγούστου (10 Σεπτεμβρίου) 1827 ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 27 (=ΙΙ, ἀρ. 224).

[2] Ἰδὲ τὸ ἀπὸ 12/24 Ὀκτωβρίου 1827 ἔγγραφον τῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν γραμματείας πρὸς Ἰγνάτιον. (Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 206 - 207).

[1] Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα Α΄, 503 κέ. Π. ΧΙΩΤΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἰονίου κράτους, Α΄, 479 κέ. Ε. DALLEGGIO, Les philhellènes, σ. 35. PH. JOURDAIN, Mémoires, 1, 167. Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21, τόμ. 3 (Π. ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ, Ὑπομνήματα) σ. 8 - 9. GEORG HOFMANN, Das Papsttum, σ. 134 κέ.

[2] G. HOFMANN, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 135.

[3] Δ. Γρ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μελέτη περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, 1771 - 1826. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΚΖ΄ (1915), σ. 255 - 256.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Γερμανόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἔλεγεν «ὅτι ἦλθε νὰ γίνῃ χατζῆς καὶ ὅτι δυσκολεύεται νὰ συστήσῃ αὐτὸν εἰς κανένα μέρος, καὶ ὅτι ἀμαθέστερα καὶ παραλογώτερα γράμματα ἀπὸ τὰ ἰδικά του δὲν ἔλαβε ποτὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα» [1].

Πολὺ μᾶλλον ἠγνόησε τὸ Βατικανὸν τὸ διάβημα τοῦ τυχοδιώκτου Νικολάου Κεφαλᾶ, ὅστις ἐμφανιζόμενος ψευδῶς ὡς ἀπεσταλμένος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἔστειλεν ἐκ Νεαπόλεως τὴν 24 Μαΐου 1825 ἐπαίσχυντον ἐπιστολὴν [2] πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα 12ον, παρὰ τὴν ρητῶς ἐκφρασθεῖσαν αὐτῷ ἀντίθετον γνώμην τοῦ Ἰγνατίου. Ἁπαντῶν ὁ μητροπολίτης εἰς τὴν ἀπὸ 10/22 Φεβρουαρίου 1825 ἐπιστολὴν τοῦ Κεφαλᾶ, εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ χαρακτηρίσῃ, ὡς ἔδει, τὴν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος ἀσκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ πολιτικήν.

«... Ἔπειτα βλέπω τὸν πηγαιμόν σου εἰς τὴν Ρώμην ἀνωφελῆ... Εἰς μόνην τὴν αὐλὴν τῆς Ρώμης ἔστειλεν ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις πρέσβεις τὸν ἅγιον Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ τότε προέδρου Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Ἔπρεπε νὰ τοὺς δεχθῇ ὡς χριστιανοὺς πάσχοντας, νὰ τοὺς παρηγορήσῃ κἂν μὲ λόγους, ἂν δὲν ἠμπόρει νὰ κάμῃ ἄλλο τι, καὶ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, ὅτι μακρύνονται ἀπὸ τὰ χρέη των ἀφήνοντες νὰ χαθῇ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀλλοφύλους ἓν ἔθνος χριστιανικὸν καὶ εὐρωπαϊκὸν διὰ τὰς ἀντιζηλίας των καὶ διὰ τὰ πολιτικὰ τέλη των. Οὕτω πως φερομένη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἤθελε δείξει εἰς τοὺς χριστιανούς, ὅτι ἡ πολιτική της δὲν εἶναι ἡ κοσμικὴ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' εἶναι πολιτικὴ ἰδία, σύμφωνος μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἤθελε κερδίσει πολύ, ὄχι μόνον κοντὰ εἰς τοὺς ὀπαδούς της, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐπίλοιπα χριστιανικὰ ἔθνη. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως Ἀμβρόσιοι καὶ Αὐγουστῖνοι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸν αἰῶνά μας, καὶ διὰ τοῦτο ἔδειξαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τῆς Ρώμης τόσον φόβον νὰ μὴ προσκρούσωσιν εἰς τὰς ἄλλας Δυνάμεις, ὡς νὰ ἦσαν ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐβιάζοντο ἀπὸ κίνδυνον ζωῆς.

Ἔπειτα ἀπὸ τοιοῦτον φέρσιμόν των, διὰ τί νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Ρώμην; Τί νὰ κάμῃς; Τί νὰ εἴπῃς; Οἱ Γραικοὶ ἤλπισαν νὰ εὕρωσιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἕνα κοινὸν πατέρα, καὶ διαφορετικὸν ἀπὸ τοὺς λαϊκούς, καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὴν μεσιτείαν του· κατὰ δυστυχίαν δὲν ἐπέτυχαν. Ἐτελείωσε λοιπὸν ἡ πραγματεία των μὲ τὴν Ρώμην διὰ πάντοτε» [3].

7. *Βλέψεις Μελιταίων Ἱπποτῶν.* Ἐὰν ὅμως τὸ Βατικανὸν δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναμιχθῇ ἐνεργῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας (Μεταξᾶ - Jourdain) πρὸς παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ κατεύθυνσιν, πρὸς τὸ τάγμα τῶν Μελιταίων Ἱπποτῶν, τὸ προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ ἁγίου πατρὸς τῆς Ρώμης, ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων καθολικῶν Δυνάμεων.

[1] Δ. Γρ. Καμπουρογλου, ἔνθ' ἀνωτ., Ἀθηνᾶ, τόμ. ΚΗ' (1916), σελ. 207.

[2] G. Hofmann, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 40-41.

[3] ΑΛΓΚ, τόμ. Δ', σ. 204-205.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὸ τάγμα τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸ ἐγκατασταθὲν ἐν Μελίτῃ ἀπὸ τοῦ 1530 καὶ ἐκδιωχθὲν ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ Μ. Ναπολέοντος (1797), ἐπεδίωκε παντὶ τρόπῳ, βοηθούμενον ὑπὸ τῶν προαναφερθέντων προστατῶν του, νὰ ἀποκτήσῃ μόνιμον ἕδραν κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους ἐν τῷ Ἰονίῳ ἢ ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀπροσδόκητον εὐκαιρίαν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν βλέψεών των ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἱππότας τῆς Μάλτας ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις καὶ αἱ στρατιωτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι τῶν ἐπαναστατῶν [1].

Ἡ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1822 ἀποσταλεῖσα εἰς Ἰταλίαν ἑλληνικὴ πρεσβεία ἀπέτυχε μὲν εἰς τὴν κυρίαν ἀποστολήν της, ἥτις, ὡς εἴδομεν, συνίστατο εἰς τὸ νὰ δυσωπήσῃ τοὺς ἐν Βερώνῃ συνεδριάζοντας ἐκπροσώπους τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μεσολάβησιν καὶ συνδρομὴν τοῦ Πάπα· ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν, τῇ ὑποδείξει πιθανώτατα τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Βατικανοῦ, μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν A. Busca, ὁ ὁποῖος ὑπέσχετο εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους πολλὰ καὶ μεγάλα ἐπὶ ἀνταλλάγματι νήσων τινῶν τοῦ Αἰγαίου. Δελεασθεὶς ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων τούτων ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἀπέστειλεν αὐθαιρέτως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὸν φιλέλληνα Γάλλον συνταγματάρχην Jourdain εἰς Παρισίους, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς διοικούσης ἐπιτροπῆς τοῦ τάγματος τοὺς ὅρους συνθήκης συμμαχίας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν. Πράγματι ὁ Jourdain, μεταβὰς εἰς Παρισίους, ὑπέγραψε μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ τάγματος τὴν 10 Ἰουλίου 1823 προσωρινὴν συνθήκην διὰ τῆς ὁποίας, τὸ μὲν κυρίαρχον τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, παραιτούμενον τῶν παλαιῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῶν βαϊλιῶν Εὐβοίας καὶ Πελοποννήσου, ἀνεγνώριζε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ὑπέσχετο στρατιωτικὴν καὶ οἰκονομικὴν βοήθειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ τάγμα τοῦτο τὰς νήσους Ρόδον, Κάρπαθον, Ἀστυπάλαιαν μετὰ τῶν ἐξαρτωμένων νήσων καὶ νησιδίων, τῶν ἄλλοτε κατεχομένων ὑπ' αὐτοῦ. Μέχρι δὲ τῆς καταλήψεως τῶν νήσων τούτων ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεοῦτο νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Ἱππότας τὰς νήσους Οἰνούσας (Σαπιέντζαν καὶ Καβρέραν) καὶ Σῦρον [2]. Ἡ προσωρινὴ αὕτη συνθήκη ὤφειλε νὰ ὑπογραφῇ αὐτουσία ἢ τροποποιουμένη καὶ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς

---

[1] Τὸ θέμα τοῦτο διεπραγματεύθην ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν μελέτην μου: «Κατακτητικαὶ βλέψεις τῶν Μελιταίων Ἱπποτῶν ἐπὶ ἑλληνικῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου (1822-1824). Ἀθηνᾶ, τόμ. ΝΣΤ' (1953), σ. 142-187.

[2] Κ. ΣΑΘΑ, Ἱστορικαὶ διατριβαί, 47-53. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 150-152. Πρβλ. καὶ Ν. ΒΛΑΧΟΥ, Ἡ ἀναβίωσις τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῶν Ἱπποτῶν τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Παντείου Σχολῆς, ἔτ. 1949-1950, σ. 477-486.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐστάλη δὲ πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Jourdain ἐκπρόσωπος τῆς διοικήσεως τοῦ τάγματος ὁ Φίλιππος Chastelain.

Καθ' ὃν χρόνον διήρκεσαν αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις ἐν Ἑλλάδι, εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκφράσουν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ποικίλας γνώμας λογάδες Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ ὡς ὁ Ἀθανάσιος Βογορίδης, ὁ Παναγιώτης Κοδρικᾶς, ὁ Α. Μᾶνος, ὁ Κ. Πολυχρονιάδης καὶ ἄλλοι. Ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου δὲν ἔλειψε φυσικῷ τῷ λόγῳ ὁ Ἰγνάτιος. Εἰς ἐπιστολήν του πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1823 φέρεται ἀποδεχόμενος τρόπον τινὰ τὰς προτάσεις τῶν Ἱπποτῶν, ἀλλὰ προτείνει τὴν παραχώρησιν τῆς Κύπρου ἀντὶ τῆς Ρόδου διὰ λόγους στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς. «...Γνώμην δὲν τολμῶ νὰ δώσω. Σὲ λέγω ὅμως, ὅτι κλίνω εἰς τὸ ναί, καὶ ὅτι ἂν εἶχα ψῆφον, τὴν ἔδιδα διὰ νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἱππέων ἡ Κύπρος ἀντὶ τῆς Ρόδου, διότι αὐτὴ ἡ νῆσος εἶναι μεμακρυσμένη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ νήσους...»[1]. Διατηρεῖ ὅμως ὁ Ἰγνάτιος μίαν ἐπιφύλαξιν· θὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς Ἄγγλους ἡ συμφωνία αὕτη; Πρῶτος αὐτὸς ὡσφράνθη τὴν ἀντίδρασιν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ θέμα τῶν Ἱπποτῶν, πολὺ πρὶν οἱ ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένοι διευκρινήσωσι τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Κάννιγκ καὶ διαφωτίσωσι σχετικῶς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ἐκτιμῶν δὲ καταλλήλως τὸν ἀγγλικὸν παράγοντα, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, διὰ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, ἔσπευσε νὰ συμβουλεύσῃ τὰ δέοντα: «...Τὸ ζήτημα τῶν Ἱππέων εἰς πολλὰς Δυνάμεις καθολικὰς εἶναι ἀρεστόν, ἀλλὰ δὲν ἔπεται νὰ ἀρέσῃ καὶ εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ κατὰ τοῦτο πρέπει νὰ γενῇ ἰδιαιτέρα σκέψις, διότι ὁ Ποσειδῶν εἶναι ὁ μεγαλύτερος σήμερον τῆς σφαίρας μας θεός, καί, ὅσα δὲν τὸν συμφέρουν καὶ δὲν τὸν ἀρέσουν τὰ ἀναποδογυρίζει μὲ τὴν τρίαινάν του...»[2]. Ὀλίγους μῆνας ἀργότερον, ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ θέματος, ἐξέφρασε σαφέστερον τὴν γνώμην του ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 5/17 Δεκεμβρίου 1823: «...Εἶδα τὸν Γάλλον κόμιτα Jourdain καὶ ὅταν ἀπερνοῦσε διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ ὅταν ἐγύρισε, εἶδα καὶ τὴν πραγματείαν του μὲ τὸ τάγμα τῶν Ἱππέων τῆς Μάλτας, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὡς ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἔγινε καὶ τὸ πρᾶγμα πολλὰ φανερόν, διότι τὸ τάγμα ἐζήτησε δάνειον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὡμίλησαν καὶ ἐφημερίδες. Τί ἐκάματε αὐτοῦ δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν δὲν ἠξεύρω, τί δὲ ἤθελα κάμει ἐγὼ εἰς τὸν τόπον σας, ἰδοὺ σᾶς τὸ σημειῶ.

Ἂν ἔβλεπα ὅτι ἠμποροῦσεν ἡ Ἑλλὰς νὰ εὕρῃ καμμίαν προστασίαν δυνατήν, ὅπως εἶναι τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅτι ἠμποροῦσε βοηθουμένη νὰ κρατήσῃ ὅ,τι ἔχει ἀνὰ χεῖρας, καὶ νὰ λάβῃ ἀκόμη καὶ ὅ,τι τῆς ἀνήκει καὶ δὲν τὸ ἔχει, τότε τίποτε δὲν παρεχωροῦσα, οὔτε ἔμβαζα εἰς τὴν γειτονίαν μου αὐτὸ τὸ τάγμα· εἰδὲ καὶ ἔβλεπα ἀδύνατον τὴν ξένην

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 163-164.

[2] Αὐτόθι, σ. 180. Πρβλ. Κ. ΣΑΘΑ, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 82-83 καὶ Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 178.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βοήθειαν, καὶ τοὺς Ἕλληνας περιωρισμένους εἰς τὰς ἰδίας των δυνάμεις μόνον, τότε ἐδεχόμην τὸ ζήτημα τῶν Ἱππέων ὄχι μόνον διὰ τὴν χρηματικὴν προσφοράν των, ἀλλὰ διότι ἀποκτᾷ ἡ Τουρκία καὶ ἄλλον ἐχθρόν, καὶ σύγχυσιν ἴσως μὲ τοὺς βοηθοὺς τοῦ τάγματος. Τὸ νὰ παραχωρήσῃ τις ὅ,τι δὲν ἔχει καὶ ὅ,τι δὲν ἐλπίζει νὰ λάβῃ μὲ κάποιαν του ὠφέλειαν, δὲν τὸ βλέπω κακόν, καὶ ἰδοὺ φανερὰ ἡ γνώμη μου εἰς τοῦτο τὸ κεφάλαιον» [1].

Ὅταν ὅμως μετ' ὀλίγον εὐωδώθησαν αἱ περὶ τοῦ δανείου διαπραγματεύσεις ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐξεδηλώθη ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον τῶν Βρεταννῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀπαρέσκεια αὐτῶν πρὸς τοὺς Μελιταίους Ἱππότας, τότε καὶ ὁ Ἰγνάτιος, μεταστραφεὶς καθ' ὁλοκληρίαν, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Μαυροκορδᾶτον δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 16/28 Φεβρουαρίου 1824 τὴν οὐσιαστικὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων τοῦ τάγματος· συνεβούλευσεν ὅμως πολιτικώτατα τὴν διαιώνισιν τῶν συζητήσεων μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἱπποτῶν πρὸς παραπλάνησιν τῆς βασιλικῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐπροστάτευε τὸ τάγμα καὶ εἶχε πολιτικὸν συμφέρον ἐκ τῆς πιθανῆς ἀποκαταστάσεώς του. «Οἰκονομήσατε λοιπὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ἀφήσατέ τους νὰ ἐλπίζωσι, διότι οὕτω πως συμφέρει πολιτικῶς εἰς τὴν πατρίδα μας...» [2].

Πράγματι αἱ διαπραγματεύσεις διήρκεσαν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' εἰς οὐδὲν κατέληξαν, διότι ἐγκαίρως οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν ὅτι τὸ τάγμα ἐκεῖνο οὐδὲν ἐξ ὅσων ὑπέσχετο διέθετεν, οὔτε χρήματα, οὔτε στρατεύματα, οὔτε τίποτε ἄλλο ἐξ ὅσων συνιστῶσι τὴν δύναμιν κράτους [3]. Ἐπιπροσθέτως ἐπληροφορήθησαν παρὰ τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένων, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ηὐνόει οἱανδήποτε συνεννόησιν μετὰ τοῦ τάγματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὄργανον τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Διὸ καὶ ἡ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτην, καθοδηγουμένη καὶ ἐν προκειμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου, διεβουκόλησεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Ἰωαννιτῶν χρησιμοποιοῦσα συγχρόνως τὰς προτάσεις των, διὰ νὰ ὑπεκκαύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἄγγλων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ταχέως ἐθνικὸν δάνειον [4].

Βραδύτερον (1826-1827) ἐνδιεφέρθη ὑπὲρ τῶν Μελιταίων Ἱπποτῶν καὶ ὁ μέγας

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Γ' 37, 5 (=ΙΙ, ἀρ. 153).

[2] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 181. (ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1021).

[3] ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Β', 11. Ἐξ ἴσου δριμέως ἐξεφράζετο κατὰ τοῦ τάγματος καὶ ὁ ἐν Γενεύῃ διαμένων τότε Καποδίστριας. Ἰδὲ Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 185-187. Πρβλ. καὶ ΣΠ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἀλληλογραφία Ἰ. Α. Καποδίστρια—Ἐϋνάρδου, ἐπιστολὴ 8, σ. 13.

[4] Πᾶσαν μετὰ τοῦ τάγματος τῶν Μελιταίων συμφωνίαν ἀπέκρουε καὶ ὁ ἐκ Ρόδου καταγόμενος προσωρινὸς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Παναγιώτης Γ. Ρόδιος ἐνδιαφερόμενος προφανῶς περὶ τῆς τύχης τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Ρόδου. Ἰδὲ ἔγγραφον αὐτοῦ πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1824 ἐν ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 12 (=ΙΙ, ἀρ. 161).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φιλέλλην Εὐνάρδος, ὅστις ἔγραψε σχετικῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν [1]. Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπή, ἥτις ἐκυβέρνα τότε τὴν Ἑλλάδα, ἀπήντησεν εἰς τὸν Εὐνάρδον ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῶν προτάσεων τοῦ τάγματος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἐκοινοποίησε δὲ ἐν ἀντιγράφῳ τὴν ἀπόκρισίν της ταύτην πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. Ὁ μητροπολίτης, λαβὼν γνῶσιν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἱπποτῶν ἐνδιαφέροντος τοῦ Εὐνάρδου, ἔγραψεν εἰς αὐτὸν διὰ μακρῶν διὰ ποίους λόγους οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς προτάσεις τῶν Ἱπποτῶν: «... α) ὅτι δὲν ἠμποροῦν οἱ Ἕλληνες νὰ παραχωρήσωσι τόπον ἐλεύθερον, διότι εἶναι ἄδικον καὶ ἐναντίον εἰς τὴν τιμὴν τοῦ γένους· β) ὅτι ἐνῷ γίνεται πραγματεία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ συμβιβασμοῦ ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τῶν χριστιανῶν βασιλέων, τὸ νὰ εἰσάξωσιν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὸ τάγμα τῶν Ἱππέων, τὸ ὁποῖον εἶναι ὡρκισμένον νὰ κρατῇ παντοτινὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀπίστων, εἶναι τὸ αὐτό, ὡς νὰ θελήσωσι νὰ δώσωσιν εὔλογον πρόφασιν εἰς τὴν Πόρταν διὰ νὰ ἀπορρίψῃ τὰ περὶ συμβιβασμοῦ προβλήματα, καὶ νὰ ἀποδώσωσιν οἱ μεσολαβοῦντες τὴν ἀποτυχίαν τῆς πραγματείας των εἰς τὸ φέρσιμον τῶν Ἑλλήνων· γ) ὅτι οἱ Ἕλληνες χρεωστοῦν πολὺ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν, καὶ ὅ,τι πειράζει αὐτὴν τὴν μεγάλην καὶ γειτονικὴν Δύναμιν, δὲν θέλουν τὸ κάμει ποτέ, διότι, φερόμενοι ἀγνώμονες, χάνουν τὴν προστασίαν της, ἥτις διὰ τὴν θέσιν των θέλει τοὺς εἶναι παντοτινὰ ἀναγκαία...» [2].

Ἐὰν ὅμως — συνεπλήρου ὁ Ἰγνάτιος — ἡ Ὑ. Πύλη ἤθελεν ἀπορρίψει τὰς προτάσεις τῶν μεσολαβούντων ἡγεμόνων καὶ ἤθελε συνεχισθῇ ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τότε, ἐὰν τὸ αἴτημα τῶν Ἱπποτῶν ἀνεφέρετο εἰς χῶρον τῆς Ἑλλάδος μήπω ἀπελευθερωθέντα, θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ σκέψις περὶ παραχωρήσεως τοῦ χώρου τούτου εἰς τὸ τάγμα, «ἀλλὰ καὶ τότε μὲ τὴν εἴδησιν καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Μεγάλης Βρεταννίας» [3].

Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἔγραψε πρὸς τὸν Εὐνάρδον καὶ ὁ Καποδίστριας ἐκ Γενεύης τὴν 27 Νοεμβρίου (9 Δεκεμβρίου) 1826 ὑπογραμμίσας τοὺς κινδύνους τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Μελιταίων Ἱπποτῶν καὶ θέσας τέρμα εἰς τὰς περὶ τούτων συζητήσεις [4].

Κατόπιν τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ Εὐνάρδος ἐπείσθη, ὅτι τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννι-

---

[1] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 189 κέ. (Ἰγντάτιος πρὸς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ 27 Μαρτίου 1827 ἔ.π.).

[2] Αὐτόθι, σ. 190. Πρβλ. καὶ DOUGLAS DAKIN, British intelligence of events in Greece: a documentary collection. ΔΙΕΕ, τόμ. ΙΓ' (1959), σ. 149, σημ. 5.

[3] ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, ἔνθ' ἀνωτ.

[4] Σπ. Μ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἀλληλογραφία Ἰω. Καποδίστρια-Εὐνάρδου, ἐπιστολὴ 9, σ. 14-15. Πρβλ. καὶ Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 185-187.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν ὄχι μόνον δὲν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ προσφέρῃ βοήθειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐσκόπευε νὰ στηριχθῇ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν μέσων της. Διὸ καὶ εἰς τὴν ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1827 ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐκ Γενεύης ἐδήλου, ὅτι οὐδεμίαν οὐσιαστικὴν ἀνάμιξιν εἶχεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν ἐνδιαφερομένων, καὶ μέσῳ τοῦ Ἰγνατίου συνεβούλευε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τοὺς Μελιταίους ὡς ἑξῆς: «Nous ne demandons pas mieux que de vous voir faire la guerre aux Turcs; et une fois que vous vous montrerez avec une escadre et de moyens, nous agiterons la question que vous nous faites, mais jusqu'alors il y aurait de l'imprundence à nous de faire un traité et vos propositions toutes utiles qu'elles sont, doivent être ajournées...» [1].

ΙΕ΄

ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ

Αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἰγνατίου, αἱ συμβουλαὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ «νὰ ἐμβῇ τὸ ταχύτερον ἡ τάξις», δὲν εἰσηκούσθησαν δυστυχῶς. Αἱ προσωπικαὶ φιλοδοξίαι, τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ τὰ φυλετικὰ ἐλαττώματα ὑπερίσχυσαν καὶ ὁ ἐθνοφθόρος διχασμὸς περιεπτύχθη θανασίμως τὴν Ἐπανάστασιν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους, κυρίως ὅμως κατὰ τὰ κρισιμώτατα ἔτη τοῦ ἀγῶνος (1823 - 1825).

Ὡς εἴδομεν καὶ ἀνωτέρω, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1821 ἤριζον περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πρωτείων οἱ δύο ἔξωθεν ἐλθόντες πρωταγωνισταί, ὁ Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Ὑψηλάντης, προβαλλόμενοι ὡς ἡγέται τῶν ἀντιπάλων παρατάξεων. Ἡ πολιτικὴ διαμάχη ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν, κατ' ἀρχὰς ἀφανής, εἶτα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὀξυνομένη, ἐνῷ ἡ Ἐπανάστασις διήρχετο ἐν μέσῳ θανασίμων κινδύνων. Ἡ ἀθλιότης αὕτη γνωσθεῖσα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κατέθλιψε τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ πάντας τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις ἐπέπληξε μετὰ θάρρους τοὺς δύο νέους πολιτικοὺς ἡγέτας καὶ συνεβούλευσε συνεργασίαν καὶ συμφιλίωσιν. Τὴν 19/31 Αὐγούστου 1822 ἔγραφε πρός τε τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτον: «Ἡ πατρὶς κινδυνεύει καὶ σεῖς φιλονικεῖτε περὶ ἀρχῆς καὶ πρωτείων. Τί δυστυχία! Ὅταν κινδυνεύουν οἱ λαοί, δὲν εὑρίσκονται ἄνθρωποι νὰ δεχθῶσι τὴν ἀρχήν, διότι βλέπει καθεὶς τοῦτο τὸ χρέος μέγα καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμίν του, καὶ τὸ ἀποποιεῖται. Μόνον οἱ Ἕλληνες ἀπελεύθεροι ἄρχισαν νὰ φιλονικῶσι περὶ ἀρχῆς πρὶν ἡ πατρὶς ἐμβῇ εἰς ἀσφάλειαν, καὶ ἐνῷ κινδυνεύει ἡ ἰδία των ζωή, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖον ὅτι εἴμεθα

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 77 (=ΙΙ, ἀρ. 218).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀνάξιοι διὰ νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι... Ἔστω ὅτι μὲ φατρίας καὶ μὲ ἄτιμα μέσα ἤθελε λάβει αὐτοῦ εἷς ἐξ ὑμῶν τὴν ἀρχήν. Στοχάζεσαι ὅτι τῷ ὄντι θέλει σταθῇ ἀρχηγός; ὅτι θέλουν φυλάξει οἱ ἄλλοι τὴν χρεωστουμένην πρὸς αὐτὸν ὑποταγήν, ὅταν ὅσα διορίζει δὲν τοὺς συμφέρουν; Τὰ ἴδια τῆς Βλαχίας πράγματα θέλουν ἀκολουθήσει... Ἂν ἐγγιχθῇ ἡ φιλοτιμία σας καὶ σᾶς κακοφανῇ ἀδιαφορῶ. Ἂν δὲ καταλάβετε ὅσα γράφω καὶ θελήσετε νὰ ἑνωθῆτε καὶ νὰ μὴ ἔχετε ἄλλον σκοπόν, εἰμὴ τὸ κοινὸν συμφέρον, θέλω ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς νομίζω φίλους καὶ νὰ συντείνω μακρόθεν κατὰ δύναμιν διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν τῆς πατρίδος...»[1].

Βραδύτερον, ὅταν ἐξέσπασεν ὁ ἐσωτερικὸς διχασμὸς καὶ ὠξύνθη ἡ κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καταφορὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Δεληγιάννη καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς, ἰσχυριζομένων ὅτι «ἦτον εἰς ἀνταπόκρισιν μὲ τοὺς Ἄγγλους καὶ ἐπραγματεύθη διὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα»[2], ὁ Ἰγνάτιος ἠθέλησε καὶ πάλιν νὰ κρούσῃ τὸν κώδωνα τοῦ ἐκ τῆς διχονοίας κινδύνου. Τὴν 14/26 Ὀκτωβρίου 1823 ἔγραφε πρὸς τοὺς προσφιλεῖς του ἄρχοντας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος: «... Ἄρχισε τὸ γένος καλὰ μὲ τὸ ἐλευθερία ἢ θάνατος, ἀλλὰ δὲν ἐστάθη εἰς τοῦτο. Τώρα εἶναι ἢ τὸ δεῖνα ἐπάγγελμα [ἀνάγν. ἀξίωμα] νὰ λάβω ἢ χρήματα νὰ λάβω ἢ ὁ λόγος μου νὰ περάσῃ ἢ ἀλλέως ἂς χαθῇ τὸ πᾶν. Μὲ τοιαύτας ἀρχὰς καὶ μὲ τὴν διχόνοιαν, ἥτις πηγάζει φυσικὰ ἐκ τούτου, δὲν προβλέπω καλὰ ἀποτελέσματα. Καὶ ἂς ὄψωνται οἱ αἴτιοι, οἱ ὁποῖοι θέλουν μὲν καταστρέψει τὸ ἔθνος, ἀλλὰ θέλουν καταστραφῇ πρῶτοι αὐτοί. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ δὲν θέλουν ἀποφύγει τὴν ἀγανάκτησίν του, ἂν ἀποφύγωσι τὴν ὀργὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ποινήν...»[3]. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀποκρούει τὰς κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου παραλόγους κατηγορίας χαρακτηρίζων αὐτὰς συκοφαντίας.

Ὑπευθύνους τοῦ διχασμοῦ ἐθεώρει κυρίως τοὺς πολιτικούς, ἐνῷ τοὺς στρατιωτικοὺς ἐπίστευεν ἥρωας ἀξίους τῶν παλαιῶν προγόνων των καὶ ἀξίους τῆς ἐλευθερίας[4]. Ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν Καποδίστριαν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1823 καὶ ἐκθέτων εἰς αὐτὸν εὐτυχῆ πολεμικὰ γεγονότα κυρίως τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος, εὑρίσκει τὴν εὐκαιρίαν ἐπαινῶν ὁλοψύχως τοὺς στρατιωτικοὺς νὰ ψέξῃ τοὺς πολιτικούς: «... Ἂν ἤνωναν οἱ ἰδικοί μας καὶ τὴν φρόνησιν μὲ τὴν ἀνδρείαν, ἤθελαν κάμει καλὰ πράγματα. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως τὸ ἐσωτερικὸν φέρσιμόν των εἶναι κακὸν καὶ ὅ,τι καλὸν ἔγινε καὶ γίνεται, τὸ κάμνουν οἴκοθεν οἱ ἔνοπλοι, κινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκην χωρὶς τὴν παραμικρὰν βοήθειαν τῆς διοικήσεως, ἥτις διηρημένη καὶ ἀσύμφωνος προξενεῖ βλάβην μᾶλλον παρὰ ὠφέλειαν...»[5]. Οὐδ' ἐξῄρει ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπευθύνων τοῦ διχα-

---

[1] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 171-173.
[2] Αὐτόθι, σ. 184.
[3] Αὐτόθι.
[4] Αὐτόθι, σ. 187 (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Π. Μαυρομιχάλην ἀπὸ 14/26 Ὀκτωβρίου 1823).
[5] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 2 (=ΙΙ, ἀρ. 157).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σμοῦ τὸν φίλον του Μαυροκορδᾶτον, τὸν ὁποῖον συνεβούλευε νὰ γίνῃ μετὰ τῶν ἄλλων φρονιμωτέρων καὶ καλῶν πατριωτῶν ὑποχωρητικός, διὰ νὰ παύσωσιν αἱ διχόνοιαι καὶ τὰ σκάνδαλα καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ποθητὴ ἕνωσις μεταξὺ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν[1]. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραφε βραδύτερον καὶ πρὸς τὸν Σωτήρην Χαραλάμπην[2].

Περισσότερον ὅμως καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐφοβεῖτο τὴν ἀπήχησιν, ἣν ὁ ἐθνικὸς διχασμὸς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ἐσέβετο τὰ μέγιστα. Ἰδιαιτέρως ὑπελόγιζε τὴν ἀγγλικὴν κοινὴν γνώμην, πάντοτε μέν, μάλιστα δὲ καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἱκέτευον ἐν Λονδίνῳ περὶ δανείου. Διὰ τοῦτο, ἀντιθέτως πρὸς ὅσα συνεβούλευε τοὺς ἐν Ἑλλάδι, προσεπάθει νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν τοῦ διχασμοῦ εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ τρόπον τινὰ νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς διὰ τίνων ἐπιχειρημάτων ἠδύναντο νὰ καλύπτωσι τὰς ἀθλιότητας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἄγγλων. Δὲν πρόκειται, ἔγραφεν εἰς τὸν Ὀρλάνδον καὶ τὸν Λουριώτην τὴν 30 Ἀπριλίου 1824, περὶ ἐμφυλίου πολέμου. Πρόκειται ἁπλῶς περὶ ἑνὸς «ὀργασμοῦ» τῶν ἡμετέρων, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι βεβαίως κακὸν σημεῖον. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ γένος εἶναι ἡνωμένον μὲ τὴν διοίκησίν του, ἡ ὁποία εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἱκανὴ νὰ πατάξῃ τὴν ἀνταρσίαν[3].

Ἐν τούτοις τὰ γεγονότα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀλλοιωθῶσι διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐδυσφημεῖτο πράγματι ἐν Εὐρώπῃ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλληλομαχίας τῶν ἀρχόντων. «...Προσπαθήσατε—ἔγραφε πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον τὴν 17 Δεκεμβρίου 1825—μὲ ὅλους τοὺς τρόπους νὰ γνωρίσωσιν οἱ πρόκριτοι τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ, ὅτι τὸ φέρσιμόν των ἐσύντεινε νὰ πέσῃ ἡ ὑπόληψις τοῦ γένους εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἐδυσκόλευσε καὶ θέλει δυσκολεύσει τὰ δάνεια...»[4]. Καὶ ἀντιλαμβανόμενος ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὴν ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐθνικὴν βλάβην ἐξηκολούθησε νουθετῶν τοὺς ὑπευθύνους ἄρχοντας καὶ προτρέπων αὐτοὺς εἰς συνεργασίαν καὶ ὁμόνοιαν.

Ποῖοι ἦσαν κατὰ τὸν Ἰγνάτιον οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ διχασμοῦ; Ὄχι ὁ λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι καλὸς καὶ εὐπειθής, ὡς καὶ οἱ ξένοι παρετήρησαν· ὄχι οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι, καίτοι εἶναι φίλαρχοι καὶ ἔχουν ἀκαταδάμαστα ὅλα τὰ φυσικὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, ἐν τούτοις, ὅταν ἀπαντήσωσι τὸν ἐχθρόν, ἐκτελοῦσιν ἡνωμένοι τὸ χρέος των. Ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν πταίει, ἥτις ἔλαβε τὴν διοίκησιν ἐξ ἀρχῆς εἰς χεῖράς της.

Ὡς βαθύτερα αἴτια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου θεωρεῖ τὴν φιλαρχίαν καὶ τὴν ἀνειλικρίνειαν—τὴν «ψευδοπολιτικὴν»—τῶν ἀρχόντων. «Τὸ σχῆμα τῆς διοικήσεως ἠμπορεῖτε

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 5/17 Δεκεμβρίου 1823. (=II, ἀρ. 153).
[2] ΑΛΓΚ, τόμ. Β', σ. 261-262.
[3] Αὐτόθι, Β', 277-278.
[4] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 3149.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ τὸ ἀλλάξετε, ὁμοίως καὶ τὰ ὑποκείμενα, ἀλλὰ καλὰ πράγματα νὰ κάμετε εἶναι ἀδύνατον, ἂν δὲν ἀφήσετε τὴν ψευδοπολιτικήν σας...»[1]. Ἐν τούτοις ἔκαμαν πολλὰ καλὰ πράγματα οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μικρότερον δὲν ἦτο βεβαίως ἡ πάμψηφος ἐκλογὴ τοῦ Καποδίστρια ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Προφανῶς ἡ φιλοπρωτία δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι κυβερνήτην ἕνα ἐκ τῶν ἑλλαδικῶν· προκειμένου ὅμως περὶ τρίτου καὶ δὴ τοῦ Καποδίστρια, εὐτυχῶς ὡμονόησαν πάντες· ὥστε τὸ ἀληθὲς αἴτιον τὸ διαιροῦν τὰς γνώμας τῶν προυχόντων δὲν ἦτο διαφορὰ ἀρχῶν, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἄρχειν[2].

Ἀλλ' ὡς γνωστόν, καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Καποδίστρια (2/14 Ἀπριλίου 1827) ἡ διαμάχη τῶν προυχόντων ἐξηκολούθησεν ὀξυτάτη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Βιάρος Καποδίστριας ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ ἐκ Κερκύρας τὴν 23 Αὐγούστου 1827 πρὸς τὸν Ἰγνάτιον βαρυτάτους καὶ ὑπερβολικοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ἀρχόντων. «... Τὸ νὰ γράψω πρὸς τοὺς ἡμετέρους περὶ τῶν καθηκόντων των, τὸ ἔκαμα τόσες φορές, καὶ τόσα ἔγραψα, ὥστε πρέπει νὰ τοὺς ἐνώχλησα. Καρποὺς ὀλίγους ἀπήλαυσα, διότι εἶναι, ἁπλῶς ὁμιλῶν σας, τομάρια, τὰ ὁποῖα οἱ λόγοι δὲν ἐργάζουν. Γράφουσιν αὐτοὶ διὰ τῶν κοντυλίων τῶν λογιωτάτων γραμματικῶν τους φράσεις καὶ περιφράσεις, ὅπως θέλετε, καὶ τὸ κακὸν μέσα βράζει...»[2]. Ἓν καὶ μόνον φάρμακον ἐφαίνετο τότε ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς ἐθνικῆς νόσου τοῦ διχασμοῦ· ἡ ἄμεσος κάθοδος τοῦ Καποδίστρια. Ἀλλ' ὡς γνωρίζομεν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο προσωρινῶς μόνον ὠφέλησε...

ΙΣΤ'

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

1. *Εἰσφοραί.* Ἐκτὸς τῶν γλίσχρων δημοσίων προσόδων καὶ τῶν λειῶν, τὸ νεοπαγὲς κράτος δὲν διέθετεν ἐξ ἰδίων ἄλλους πόρους εἰμὴ τὰς ἑκουσίας εἰσφοράς. Ἦσαν δὲ αἱ ἑκούσιαι εἰσφοραὶ σημαντικὰ βοηθήματα εἰς χρῆμα καὶ εἰς εἶδος, προερχόμενα ἐκ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ κυρίως ἐκ τῶν ὁμογενῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, τῶν φιλελλήνων καὶ ἀργότερον τῶν φιλελληνικῶν κομιτάτων, βοηθήματα, ἅτινα ἀνεκούφισαν τὴν κυβέρνησιν, μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἀγωνιώδη ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως[3].

Εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσφορῶν αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ἰγνατίου

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 3559. Ἰγνάτιος πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 5/17 Νοεμβρίου 1826 (=ΙΙ, ἀρ. 210).

[2] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀριθ. 30. (=ΙΙ, ἀρ. 223).

[3] ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ, Ἔργα, τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1939), σ. 303-304.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπῆρξαν μέγισται· διότι ὄχι μόνον τὰ ἴδια ἀφειδῶς ἐδαπάνα δι' ἐθνικοὺς σκοπούς, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς δυναμένους ὁμογενεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ παρεκίνει νὰ ἀποστέλλωσιν ἀπ' εὐθείας εἰς Ἑλλάδα χρηματικὰ καὶ ἄλλα βοηθήματα ἢ νὰ συμμετέχωσιν εἰς ἐράνους[1], τὸ προϊὸν τῶν ὁποίων διέθετεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἀνέπτυσσον αὐτῷ ταύτας οἱ ἁρμόδιοι ἐν Ἑλλάδι παράγοντες.

Ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ ἀγῶνος ἀπεστάλη ἐκ Μορέως εἰς Ἰγνάτιον ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου κατάλογος τῶν ἀπαραιτήτων πολεμεφοδίων διὰ τὴν θαλασσίαν καὶ τὴν χερσαίαν δύναμιν[2], ἀντίγραφα δὲ τοῦ καταλόγου τούτου ἀπέστειλεν ὁ μητροπολίτης εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς καὶ τοὺς Εὐρωπαίους φιλέλληνας, ζητῶν παρ' αὐτῶν, ἵνα συνεισφέρωσι χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἐφοδίων τούτων, ἢ νὰ βοηθήσωσιν ἀτομικῶς καὶ ἀπ' εὐθείας τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τότε ἐγένοντο τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἰγνατίου ἐν Λιβόρνῳ ἱκαναὶ συνεισφοραὶ χρημάτων καὶ ὅπλων, ἅτινα φορτωθέντα ἐπὶ ἑλληνικοῦ πλοίου ἀνήκοντος εἰς τὸν Φραγκῖσκον Φόνον παρεδόθησαν εἰς τὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ πλοίου κατερχόμενον εἰς Ἑλλάδα Μαυροκορδᾶτον. Ὁ τελευταῖος οὗτος, διελθὼν μετὰ τοῦ πλοίου του ἐκ Γενούης καὶ Μασσαλίας, παρέλαβε καὶ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῶν πόλεων τούτων τὰς συνεισφορὰς συνισταμένας εἰς ὅπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ἐπιπροσθέτως ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας φράγκων, καὶ εἶτα ἐπορεύθη εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν διένειμε πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ ἱκανὰ χρήματα, ἐμψυχώσας οὕτω καὶ ἀνακουφίσας τοὺς ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ λοιπῇ Στερεᾷ ἀγωνιστάς. Ταῦτα πάντα ἐγένοντο κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἰγνατίου[3].

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ μητροπολίτης ἐζήτει χρηματικὰς συνεισφορὰς παρὰ τῶν πλουσίων ἐφόρων τοῦ ἐν Ὀδησσῷ διευθυντηρίου, οἵτινες προέβησαν εἰς ματαίας δαπάνας ἀποστείλαντες περὶ τὰ μέσα τοῦ 1821 ἱκετήριον πρεσβείαν πρὸς τὸν Τσάρον, ἵνα ζητήσῃ τὴν βοήθειάν του ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. «Ἡ εὐγενεία σας, ὡς πλούσιοι καὶ ὡς ζῶντες εἰς μεγάλας πόλεις, προκρίνετε, ὅ,τι εἶναι ἐπίδειξις· ἐγώ, χωρικός,

---

[1] Ὁ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰγνατίου Κ. Πολυχρονιάδης ἔγραψεν ἐκ Πίζης πρὸς τὸν ἐν Μεσολογγίῳ παρὰ τῷ Μαυροκορδάτῳ διαμένοντα Γεώργιον Πραΐδην τὴν 22 Μαρτίου 1822: «...ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης μας κινᾷ τὰ πάντα πρὸς βοήθειάν σας· ἔγραψε καὶ πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ πλουσίους μας διὰ νὰ συνεισφέρουν μὲ χρήματα· ἀλλ' ἕως τώρα ὀλίγοι ἤκουσαν τὴν φωνήν του...». Καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ ἀπὸ 11/23 Μαρτίου 1822 πρὸς τὸν αὐτὸν Πραΐδην ἔγραφεν ὁ Πολυχρονιάδης: «Ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης μας σὲ ἀσπάζεται καὶ ἀκαταπαύστως ἐνασχολεῖται εἰς τὸ νὰ σᾶς φανῇ χρήσιμος· αὐτοῦ δὲν ἔρχεται βέβαια, διότι δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος, καὶ στερεῖται τῶν ἀναγκαίων μέσων· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα καθήμενος ἠμπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ τὰ μέγιστα· εἰς αὐτοῦ τὰς παρακινήσεις χρεωστεῖται ἡ μεγαλοδωρία τοῦ Βαρβάκη, καὶ δὲν ἄφησε πλούσιον ὁμογενῆ χωρὶς νὰ τὸν παρακινήσῃ εἰς τὰ πρέποντα...» (ΣΔΚ, Φ. 8).

[2] Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα, τόμ. Α', σ. κθ' κέ. καὶ 11-13.

[3] Ὅρα τὸ περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου σημείωμα τοῦ Ρήγα Παλαμήδη, (=ΙΙ, ἀρ. 280).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προκρίνω ἐξ ἐναντίας, ὅ,τι εἶναι πρᾶγμα, καὶ θέλω τὰ μέσα, διὰ νὰ βαστάξωσιν οἱ Γραικοὶ καὶ νὰ μὴν ὑποπέσωσι καὶ κατασφαγῶσι, διότι τότε δὲν μένει, τί νὰ βοηθήση ἡ Ρωσία καὶ οἱ συναγωνιζόμενοι ὑψηλοὶ σύμμαχοί της...[1].

Ἐντονώτερον παρώθει τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Ἕλληνας εὐπόρους καὶ κυρίως τοὺς ἐμπόρους νὰ καταβάλωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, τινὲς δὲ τῶν σχετικῶν ἐπιστολῶν του περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας, ἥτις, ὡς εἴδομεν, παρηκολούθει συστηματικῶς τὰς ἐνεργείας του[2]. Κυρίως οἱ ἐν Λιβόρνῳ ὁμογενεῖς, εὑρισκόμενοι ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιρροήν του, κατέβαλλον συχνότατα εἰσφοράς, παρακινούμενοι πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Ἐϋνάρδου[3]. Καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ ἐγένενο ἐπίσης ἔρανος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μεταξὺ ξένων κυρίως, Ρώσων, Πολωνῶν καὶ ἄλλων[4]. Συνελόντ᾽ εἰπεῖν, πάντας τοὺς δυναμένους νὰ δώσωσιν Ἕλληνας τῆς Εὐρώπης ἐπίεζε μετ᾽ ἐπιμονῆς ὁ Ἰγνάτιος, παρακινῶν καὶ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ὀχλῇ αὐτοὺς ἀδιαλείπτως[5]. «...Ἠμποροῦσαν οἱ ἐν Εὐρώπῃ Γραικοὶ κάτι νὰ κάμωσι, καὶ νὰ προφθάσωσι τὰς χρείας σας, ἀλλὰ τοὺς λείπει ἡ θέλησις, καὶ ἔχουν καὶ τὸ δυστύχημα νὰ μὴ συμφωνῶσι ποτὲ εἰς τὸ καλόν. Ὡς τόσον ἐγὼ θέλω γράψει εἰς ὅλα τὰ μέρη, καὶ νομίζω ἀναγκαῖον νὰ γράψῃ καὶ ἡ σεβαστὴ διοίκησις μὲ κάποιον τόνον καὶ μὲ τὸ ὕφος, τὸ ὁποῖον τῆς ἀνήκει. Δὲν ἦτον ἀνάγκη οὔτε ἡ διοίκησις νὰ γράψῃ περὶ τούτου, οὔτε ἐγώ. Ἡ πατρὶς εἶναι κοινή· τὰς χρείας της τὰς γνωρίζουν. Ὅλοι ἔχουν τὸ αὐτὸ χρέος, καὶ ἔπρεπεν αὐτοπαρακίνητοι νὰ τὴν συντρέξωσιν. Ἐπειδὴ τοὺς βλέπω εἰς ἀδιαφορίαν καὶ εἰς λήθαργον, καὶ αἱ χρεῖαί σας εἶναι πολλαί, ἂς προσπαθήσωμεν νὰ τοὺς ἐξυπνήσωμεν, καὶ ὅταν πολλοὶ δώσωσι καὶ μικρὰ πράγματα, καὶ ἀκολουθήσωσι τὴν μικρὰν προσφοράν

---

[1] Σ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Φιλικὴ Ἑταιρεία, σ. 24-25. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ΄, 24. Κ. ΣΑΘΑ, Ἱστορικαὶ διατριβαί, σ. 20. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἔγραψεν ἐκ Πεισῶν τὴν 11/23 Μαρτίου 1822 πρὸς τὸν Γ. Πραΐδην εἰς Βραχώρι: «...Ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης μας σὲ ἀσπάζεται καὶ ἀκαταπαύστως ἐνασχολεῖται εἰς τὸ νὰ σᾶς φανῇ χρήσιμος... Οἱ καλοὶ Ὀδησσηνοί... ἐζήτησαν τὴν γνώμην του τάχα, ἀλλ᾽ ἀπέβλεπαν εἰς τὸ νὰ συστήσῃ τὴν πρεσβείαν των εἰς τὴν Πετρούπολιν. Ὁ ἱεράρχης τοὺς ἀπέτρεψεν ἀπὸ παρόμοιον σχέδιον καὶ τοὺς παρεκίνησε νὰ σᾶς προφθάσουν μὲ χρήματα καὶ ἐφόδια· δὲν τὸν ἤκουσαν καὶ ὄχι μόνον οἱ πρέσβεις των ἀπεδιώχθησαν, ἀλλὰ διελύθη καὶ ἡ Ἑταιρεία των, καὶ ἀντὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὸ σφάλμα των, μᾶς κατηγοροῦν ὡς Μαυροκορδατιστὰς καὶ... ἐχθροὺς τῶν Ὑψηλάντηδων...» (ΣΔΚ, Φ. 8).

[2] Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ, Ἡ αὐστριακὴ κατασκοπεία κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἑλληνικά, τόμ. Δ΄ (1931), σ. 171-172.

[3] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὴν Διοικοῦσαν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ 14/26 Φεβρουαρίου 1827. ΓΑΚ, Διοικητικὴ Ἐπιτροπή (=ΙΙ, ἀρ. 217).

[4] Αὐτόθι.

[5] Ἔγγραφον τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1826: «Δὲν ἠμέλησεν ἡ Διοίκησις νὰ γράψῃ εὐχαριστήρια πρὸς τὰ κομιτᾶτα τῶν Παρισίων καὶ τῆς Γενεύης καὶ μάλιστα πρὸς τὸν κύριον Ἐϋνάρδ...» ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγν. ΣΤ΄ 17 (=ΙΙ, ἀρ. 205).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

των, ὡς κάμνουν οἱ ξένοι, ἡ ποσότης θέλει εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀρκετὴ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὰς κατεπειγούσας χρείας, δηλαδὴ νὰ μὴ λείψωσιν αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια»[1].

Ἰδιαιτέρως πρόθυμοι εἰς τὰς ἐκκλήσεις τοῦ Ἰγνατίου ὑπῆρξαν οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀμστελοδάμου, οἵτινες ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν φιλογενῆ Πάτμιον ἔμπορον Στέφανον Παλαιολόγον ἐπανειλημμένως ἀπέστειλαν τῷ Ἰγνατίῳ ἀξιόλογα ποσὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος. Ὁποίαν δὲ ἀνακούφισιν ᾐσθάνετο ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις ἐκ τῶν εἰσφορῶν τούτων, πληροφορούμεθα ἐξ ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ μινίστρου τῆς Θρησκείας καὶ τοῦ Δικαίου ἀπὸ 10 Φεβρουαρίον 1823 πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσὴφ ἐκφράζων συγχρόνως τὸν βαθύτατον πρὸς τὸν ἱεράρχην θαυμασμόν του, ἠθέλησε νὰ ἀποδώσῃ ἐκ μέρους τοῦ ἔθνους τὴν χρεωστουμένην εὐχαριστίαν διὰ τὴν μέσῳ τοῦ Ἰγνατίου ἀποσταλεῖσαν γενναίαν συνδρομὴν τῶν ἐν Ἀμστελοδάμῳ ὁμογενῶν Στ. Παλαιολόγου καὶ Γεωργίου Τομαζίνου, ἥτις «φθάσασα εἰς μίαν στενοτάτην ἐποχήν, ἔθρεψεν ἱκανὸν καιρὸν τοὺς πολεμικοὺς καὶ πολιτικοὺς τῆς πατρίδος μας»[2].

Ἀργότερον οἱ ἴδιοι οὗτοι Ἕλληνες τοῦ ἐν Ἀμστελοδάμῳ κομιτάτου, ἀποκρινόμενοι εἰς νέαν ἔκκλησιν τοῦ Ἰγνατίου, ὑπέγραψαν προεξάρχοντος τοῦ Παλαιολόγου τὴν 25 Ἰανουαρίου 1827 ὑποσχετικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνελάμβανον νὰ καταβάλλωσι κατὰ τακτὰ διαστήματα ὡρισμένον ποσὸν ἕκαστος, «ἕως ὁποὺ οἱ ὁμογενεῖς μας πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος...»[3]. Παραλλήλως δ' ἐπεχείρησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔρανον καὶ μεταξὺ τῶν Ὁλλανδῶν, πρὸς οὓς ἀπέστειλαν κατὰ χιλιάδας σχετικὰς ἐγκυκλίους[4]. Εἶχαν ἄλλως τε ἐπιδείξει καὶ ἐνωρίτερον οἱ φιλέλληνες Ὁλλανδοὶ τὴν πρόθυμον γενναιοδωρίαν των, ἀναλαβόντες νὰ προσφέρωσι τιμῆς ἕνεκεν πολυτελῆ τυφέκια εἰς τοὺς περισωθέντας ἀρχηγοὺς τῆς ἐνδόξου φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου καὶ καταβαλόντες τρεῖς χιλιάδας φιορίνια δι' ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων[5].

Διὰ τὴν ἐξεύρεσιν χρημάτων πρὸς ἐξαγορὰν τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου ὁ Ἰγνάτιος εἰργάσθη μετὰ ζήλου. Ἄλλως τε καθὼς ἐξάγεται ἐκ τῶν πηγῶν, πάντες ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸν ἐπὶ τοιούτων θεμάτων. Εὑρισκόμενος εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριον τοῦ Λιβόρνου ὁ Παῦλος Παρασκευᾶς ἔγραφε πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τὴν 1 Αὐγούστου 1826 ν. ἡ., ὅτι, κατ' ἀσφα-

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὴν Διοικοῦσαν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ 14/26 Φεβρουαρίου 1827 (=II, ἀρ. 217).

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 5 (=II, 142).

[3] ΓΑΚ, Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ (=II, ἀρ. 216).

[4] Αὐτόθι.

[5] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀριθ. 14. Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου (2 Ὀκτωβρίου) 1826 (=II, ἀρ. 206).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λεῖς πληροφορίας, ἀρχιερεύς τις ἐν Αἰγύπτῳ, οἰκεῖος τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἔγραψεν εἰς Βαυαρίαν πρὸς τοὺς φιλέλληνας νὰ συνεισφέρωσι καὶ νὰ τῷ ἀποστείλωσι χρήματα διὰ τὴν ἐξαγορὰν χιλίων αἰχμαλώτων τοῦ Μεσολογγίου εὑρισκομένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπέθετεν ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχιερεὺς ἔμελλε νὰ καταχρασθῇ τὰ ἱερὰ ταῦτα χρήματα, παρεκάλεσεν εὐθὺς δι' ἐπιστολῆς τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις τόσον ἐπηρέαζε τὰς φιλελληνικὰς ἑταιρείας τῆς Εὐρώπης, νὰ ἐνεργήσῃ δεόντως, ὥστε τὰ χρήματα ταῦτα νὰ φθάσουν ἀσφαλῶς εἰς τὴν διοίκησιν καὶ νὰ διατεθῶσι διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων [1]. Καὶ δὲν ἀπήντησε μὲν ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὸν ἐν λόγῳ Παρασκευᾶν διὰ τὸν φόβον τῆς λογοκρισίας, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὅμως καὶ ἀνάγκην τῆς ἐπιστολῆς τούτου διὰ νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων τὸ χριστιανικὸν καὶ πατριωτικὸν αὐτοῦ καθῆκον.

Ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Μεσολογγίου ἐπεκαλέσθη τὸ ἔλεος τοῦ Ἐϋνάρδου, ὅστις μετέδωσε τὴν προκήρυξιν τοῦ Ἰγνατίου εἰς Παρισίους καὶ ἐκ Παρισίων εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Αἴσθημα εὐσπλαγχνίας ἐκυρίευε τότε τοὺς φιλέλληνας τῆς Εὐρώπης καὶ πολλαὶ πολλαχόθεν εἰσφοραὶ κατεβλήθησαν [2], μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τριῶν χιλιάδων φιορινίων εἰσφορὰ τῶν Ὁλλανδῶν φιλελλήνων.

Συγκεκινημένος ἐκ τῆς τοσαύτης προθυμίας τῶν Εὐρωπαίων φιλελλήνων νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἀναγγέλλων συγχρόνως τὴν εἰσφορὰν τῶν «καλῶν» Ὁλλανδῶν ἔγραφε πρὸς τὸν Καποδίστριαν τὴν 20 Σεπτεμβρίου (2 Ὀκτωβρίου) 1826: «... Ἂν ὁ δέκατος ἔνατος αἰὼν ἔχῃ ἀκόμη λείψανα τῆς κακίας τῶν ἀμαθῶν αἰώνων, ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀρετὴ ἔγιναν κοινὰ εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅσοι λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν δυστυχίαν τῶν Ἑλλήνων...» [3].

Λίαν χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1827 πρᾶξις τῶν ἐν Λιβόρνῳ Ἑλλήνων περὶ εἰσφορῶν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων, ἥτις ἐγένετο ἀσφαλῶς τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἰγνατίου. Τὸ παράδειγμα, ἔλεγον, τῶν χριστιανῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ φιλανθρωπίαν προσέφερον χρήματα εἰς βοήθειαν τοῦ γένους μας, δὲν ἀφήνει αὐτοὺς ἀδιαφόρους θεατὰς τῶν δυστυχημάτων τῶν ἀδελφῶν των, «καὶ μάλιστα ὅσων ἔτι εὑρίσκονται εἰς χεῖρας τῶν Ἀγαρηνῶν, ὑποφέροντες ὅσα φαίνονται ἀνυπόφορα καὶ κινδυνεύοντες νὰ στερηθοῦν μὲ τὴν ζωὴν καὶ αὐτὴν τὴν ἱεράν μας θρησκείαν. Ταῦτα καλῶς γνωρίζοντες καὶ οἱ ἐν Λιβόρνῳ κατοικοῦντες ὁμογενεῖς ἀπεφάσισαν νὰ συνδράμουν ὅσον αἱ δυνάμεις των συγχωροῦν εἰς βοήθειαν τῶν ρηθέντων

---

[1] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Βουλευτικὸν (=ΙΙ, ἀρ. 204). Περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλλήνων αἰχμαλώτων πολέμου ἰδὲ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Αἰχμάλωτοι Ἑλλήνων. Θεσσαλονίκη 1941, σ. 95 κἑ., ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

[2] Γ. ΓΕΡΒΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος (μετάφρ. Ἰ. Περβάνογλου), 2, 240.

[3] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 14 (=ΙΙ, ἀρ. 206).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δυστυχῶν συναδελφῶν των, ὅσων δηλαδὴ εὑρίσκονται ἔτι εἰς αἰχμαλωσίαν χωρὶς ἐλπίδα ἀπελευθερώσεως διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων μέσων...»[1].

Ἀκολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ μακρὸς ὁ κατάλογος τῶν συνδρομητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκει τις τὰ λαμπρότερα ὀνόματα τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὸν ἔρανον τοῦτον ἔλαβε σημαντικὸν μέρος καὶ ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τῶν φίλων του. Οὕτω ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Ὄστερμαν κατέβαλε διὰ τοῦ μητροπολίτου τριακόσια φραντζεσκόνια· ὁ Ἰ. Καποδίστριας 1200 φράγκα· αὐτὸς οὗτος ὁ μητροπολίτης ἑκατὸν πέτζας, ὁ γραμματεύς του Μόστρας 20 πέτζας· ἡ σύζυγός του Βασιλικὴ Μόστρα ἑτέρας εἴκοσιν· ὁ ἀδελφὸς τοῦ μητροπολίτου Χριστόφορος ἑτέρας εἴκοσιν· ἡ οἰκονόμος τοῦ οἴκου του Δημήτρω Νάστου Σουλιώτισσα δύο πέτζας κ.λ. Συγκινητικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ εἰσφορὰ τῆς γνωστῆς ποιητρίας Ἀγγελικῆς Πάλη, ἥτις προσέφερεν ὡς δῶρον ποίημά της φέρον τὸν τίτλον «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῶν Ψαρῶν», καὶ τοῦ πατρός της Παναγιώτου Πάλη, ὅστις ἀνέλαβε νὰ ἐκτυπώσῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ νὰ προσφέρῃ χίλια σώματα τοῦ ποιήματος τούτου[2].

2. *Δάνεια.* Ἀλλ' οἱ ἐγχώριοι πόροι καὶ αἱ ἑκούσιαι εἰσφοραὶ δὲν ἐπήρκουν πρὸς ἀντιμετώπισιν μακροχρονίου καὶ κραταιοῦ πολέμου, οἷος ὑπῆρξεν ὁ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας. Ἐντεῦθεν ταχέως ἐγένετο δῆλον, ὅτι ἡ μόνη σανὶς σωτηρίας ἦτο δάνειον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοιούτου δανείου πολλὰ ἤλπιζον οἱ ἐν Ἑλλάδι διοικοῦντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀξιόλογοι Ἕλληνες εἰς τὸν Ἰγνάτιον. Ἤδη ἀπὸ τῆς 5 Ἰανουαρίου τοῦ 1822 ὁ ἐν Πίζῃ διαμένων τότε Κ. Πολυχρονιάδης ἔγραφε σχετικῶς πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην: «...Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τοῦτο χρειαζόμεθα χρήματα, ἀναφανδὸν νὰ γίνῃ δὲν ἠμπορεῖ καὶ μᾶς λείπουν οἱ εἰς τοῦτο ἄξιοι ὁμογενεῖς, κρίνω εὔλογον καὶ συμφερώτατον νὰ σταλοῦν τὰ πληρεξούσια πιστοποιητικά σας πρὸς τὸν σεβασμιώτατον καὶ μεγαλοπράγμονα μητροπολίτην Ἰγνάτιον καὶ ἡ πανιερότης του ἔπειτα συναποκρίνεται καὶ κινᾷ ἐδῶθεν μυστικῶς καὶ ὀλιγοεξόδως ὅσα κριθοῦν εὐλογώτερα καὶ συμφερώτερα...»[3].

Ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐνέργεια πρὸς σύναψιν ἐξωτερικοῦ δανείου ἐγένετο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς προελθούσης ἐκ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτης ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἡ κυβέρνησις ἐκείνη ἐδρεύουσα κατ' ἀρχὰς ἐν Κορίνθῳ, κατήρτισεν ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ Ἰγνα-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ζ' 6 (=ΙΙ, ἀρ. 240).

[2] Περὶ τῆς Ἀγγελικῆς Πάλη καὶ τοῦ πατρός της Παναγιώτου Πάλη ἰδὲ ΒΑΡΒΑΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΛΙΒΑΔΑ (ΑΝΕΜΩΝΑΣ), Ἀγγελικὴ Πάλλη—Βαρθολομαίη καὶ τὸ ἔργο της, Ἀθῆναι 1939. Ἰδὲ πρὸ πάντων Ν. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ ἀρχαῖοι, Ἀθῆναι 1943, σ. 107 κέ. Τὸ περὶ Ψαρῶν ποίημα τῆς Πάλη φέρεται ἐκτυπωθὲν τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις τὸ 1825 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὠδὴ Ἀγγελικῆς Πάλη περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὰ Ψαρά» (ΓΚΙΝΗ - ΜΕΞΑ, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, Α', ἀρ. *1555).

[3] ΔΙΕΕ, τόμ. 12 (1957), σ. 29 (Φ. Μπουμπουλίδης).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τίου, τοῦ Μοσπινιώτου[1], τοῦ Δημητρίου Περούκα[2], τοῦ Ἀνδρέου Λουριώτου καὶ τοῦ Ἑλβετοῦ φιλέλληνος Ἐϋνάρδου, ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν σύναψιν ἐθνικοῦ δανείου ἑνὸς ἑκατομμυρίου ταλλήρων ἐν Λιβόρνῳ[3]. Τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ταύτῃ θὰ εἶχε βεβαίως ὁ Ἰγνάτιος, πρὸς ὃν ἀπετάθησαν ἡ κυβέρνησις (δὲν ἐσώθη τὸ σχετικὸν ἔγγραφον) καὶ παραλλήλως οἱ ἄρχοντες τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων ἰδιαιτέρως, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ νὰ ἐνεργήσῃ, ἵνα «σταλθῶσιν εἰς τὰ ἐδῶ μέρη τοῦ γένους δάνεια χρήματα, τὰ ὁποῖα θέλουν ἀποδοθοῦν σὺν τόκῳ ὅταν ἀποκατασταθῇ ἡ Ἑλλάς...»[4].

Ὁ Ἰγνάτιος ἐπελήφθη ἀμέσως τοῦ θέματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε δὲν ἦτο ξένον πρὸς αὐτόν[5]. Καθὼς ἔγραψε πρὸς τὴν «Ὑψηλοτάτην καὶ Σεβαστὴν τῶν Ἑλλήνων Διοίκησιν» τὴν 28 Ἰουνίου 1822, ἐξ ἀρχῆς εἶχε προΐδει τὴν ἀνάγκην τῶν δανείων, διὸ καὶ ἔκαμε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πολλὰς ἐνεργείας πρὸς ποικίλας κατευθύνσεις: Ἀπετάθη πρῶτον πρὸς τὸν Καποδίστριαν, προτείνας τὴν ἐξεύρεσιν δανείου ἐν Ρωσίᾳ, «λέγοντας ὅτι ἂν εὑρεθῶσιν εἰκοσιπέντε μιλλιούνια ρούβλια, ἡ Ἑλλὰς σῴζεται...». Ἔγραψεν εἶτα πρὸς τοὺς ἐν Ὀδησσῷ ὁμογενεῖς, παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ συσκεφθῶσιν ὡς ἔμποροι περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἠδύνατο ἡ πατρὶς μετὰ τὴν σύστασιν τῆς διοικήσεώς της νὰ εὕρῃ δάνειον. Ἔγραψεν ἐπίσης εἰς διαφόρους φίλους του διὰ νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τούτου μὲ πλουσίους τραπεζίτας τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' οὐδεμία ἐκ τῶν προσπαθειῶν τούτων ἐτελεσφόρησεν. Ἐπεχείρησεν ἔπειτα καί τι πλέον: «ἐδοκίμασα ἂν εὑρίσκεται κανὲν ὑποκείμενον εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ πλούτη καὶ ἀξιότητα, ὡς ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος πρώην ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, διὰ νὰ τὸν προσκαλέσωμεν καὶ νὰ τοῦ δώσωμεν τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ἀπέτυχα, διότι ἄνθρωπος μὲ λαμπρὰν τύχην δὲν τὴν κινδυνεύει εἰς ἀβέβαια πράγματα, ἂν δὲν ἦτο τρελλός, καὶ ὁ τρελλὸς τί χρησιμεύει;»[6]. Πράγματι δὲν ἦτο εὔκολος ἡ δημιουργία ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῆς δανειακῆς πίστεως καὶ μάλιστα κατὰ τὸ 1822. Δάνεια, ἔγραφεν ὁ Ἰγνάτιος πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι, εὑρίσκονται ὅσα θέλομεν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν πλουσίου ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Εὐρώπης, ὅστις ἤθελεν ὑποσχεθῇ νὰ πληρώνῃ τακτικῶς καὶ ἐγκαίρως τοὺς

---

[1] Ἔμπορος ἐν Λιβόρνῳ, διευθυντὴς τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου Μοσπινιώτου, Γιαλιᾶ καὶ Δεσπότη, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέετο στενῶς ὁ Ἰγνάτιος.

[2] Λόγιος καὶ πολιτικὸς ἐξ Ἄργους, ἐπιδείξας πλουσίαν δρᾶσιν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτήν· ἀνῆλθεν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα.

[3] ΓΕΡΜΑΝΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝ, Ὑπομνήματα, ἔκδ. β', σ. 105.

[4] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 182.

[5] «Ἡ γνώμη μου ἀπ' ἀρχῆς ἦτον, ὅτι χωρὶς δάνεια δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάγῃ τὸ πρᾶγμα ἐμπρός». Ἐξ ἐπιστολῆς Ἰγνατίου πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1822 ἔ.π. (ΑΥ, τόμ. Η', σ. 284). Ἰδὲ καὶ ἑτέραν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας πρὸς τοὺς ἰδίους. (Αὐτόθι, σ. 283).

[6] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2040 (=ΙΙ, ἀρ. 129).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τόκους. Διὸ καὶ προέβη εἰς τολμηρὰν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν πρότασιν περὶ ἱδρύσεως ἐν Μασσαλίᾳ ὑπὸ Ἑλλήνων εὐπόρων μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου, ὅστις ἤθελεν ἀναλάβει καὶ τῶν δανείων τὴν ἐξυπηρέτησιν. Ἰδοὺ τί ἔγραφε σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν τὴν 28 Ἰουνίου 1822: «... Ἑκατὸν ἄνθρωποι νὰ δώσωσιν ἀπὸ δέκα χιλιάδας φράγκα ὁ καθείς, εἶναι ἀρκετὴ ποσότης διὰ νὰ συσταθῇ ἐμπορικὸν ὁσπίτιον μὲ καλὴν ὑπόληψιν, ὅταν εὑρεθῶσι καὶ τίμιοι ἄνδρες καὶ ἄξιοι διὰ νὰ ἀναλάβωσι τοῦτο τὸ βάρος. Ἡ εὐγενεία σας ἔχετε ἰδέαν τοῦ ἐμπορίου καὶ γνωρίζετε ὅτι τὰ χρήματα εἶναι εἰς ἀσφάλειαν, ὅτι γίνεται μεγάλη δούλευσις εἰς τὴν πατρίδα, ὅτι τὰ πολεμικὰ ἐφόδια προβλέπονται εὔκολα, καὶ δὲν σᾶς λείπουν, καὶ ὅτι εὐκολύνεται καὶ τὸ δάνειον καὶ οἰκονομοῦνται αἱ ὑποθέσεις τοῦ γένους. Ἐπειδὴ ἔγραψα ἐκτεταμένως περὶ τούτου πρὸς τὴν διοίκησιν, δὲν ἐπαναλαμβάνω πρὸς τὴν εὐγενείαν σας τὰ αὐτά, ἀλλὰ παρακαλῶ νὰ ἐννοήσετε πόσον ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον εἶναι τὸ πρόβλημά μου καὶ διὰ τὴν πατρίδα καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν εὐγενείαν σας, οἵτινες ἐβαρύνθητε πολλά, καὶ νὰ μεταχειρισθῆτε κάθε τρόπον διὰ νὰ εὐοδωθῇ, καὶ νὰ τελειώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅταν σᾶς τὴν προβάλῃ ἡ διοίκησις»[1].

Τὸ «πρόβλημά» του τοῦτο ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἐμπράκτως, ἀναλαβὼν νὰ μετάσχῃ αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου, συνέστησε δὲ νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν, οἱ ἡγούμενοι, οἱ ἄρχοντες, οἱ εὐκατάστατοι ἔμποροι, οἱ εὐκατάστατοι στρατιωτικοί, οἵοι ἦσαν οἱ φίλοι του στρατηγοὶ Γεώργιος Βαρνακιώτης καὶ Ἀνδρέας Καραΐσκου, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔγραφεν: «... ἐπειδὴ ἡ διοίκησις ἄνευ χρημάτων ὀλίγον ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ, καὶ τὰ δάνεια εἶναι ἄφευκτα, ὡς σᾶς τὸ ἔγραψα καὶ ἀπ' ἀρχῆς, ἔστειλα πρόβλημα πρὸς τὴν διοίκησιν διὰ νὰ συστήσῃ τὸ γένος μίαν ἐμπορικὴν οἰκίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἥτις καὶ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου ἠμπορεῖ νὰ τὴν προβλέπῃ, καὶ νὰ μὴ σᾶς λείψωσι ποτέ, καὶ δάνεια νὰ εὕρῃ, καὶ νὰ εὐκολυνθῶσιν ὅλαι αἱ ὑποθέσεις σας. Ἐγώ, ἐνῷ ἔκαμα τὸ πρόβλημα, ὑπόσχομαι καὶ δέκα χιλιάδας φράγκα, καὶ πέντε διὰ τοὺς ἀνθρώπους μου[2]. Κάμετε καὶ ἡ εὐγενεία σας τὸ ἴδιον, καὶ παρακινήσατε καὶ τοὺς ἀνθρώπους σας, διότι αὐτὰ τὰ χρήματα εἶναι ἀσφαλῆ εἰς τὴν Εὐρώπην, δίδουν κέρδος, καὶ γίνεται ἐν ταὐτῷ μεγίστη δούλευσις εἰς τὴν πατρίδα, διότι μὲ τὰ χρήματα ὑπάγει ἡ δουλειὰ ἐμπρός, καὶ χρήματα εὑρίσκονται ὡς μὲ ἐβεβαίωσαν διάφοροι φίλοι μου, ὅταν ἐμπορικὸν ὁσπίτιον μὲ ὑπόληψιν ὑποσχεθῇ νὰ πληρώσῃ πρὸς τοὺς δανειστὰς τακτικῶς ἐν καιρῷ τοὺς τόκους.

---

[1] ΑΥ, τόμ. Η', σ. 284.

[2] «... δηλαδὴ δύο χιλιάδες τοῦ αὐταδέλφου μου, δύο χιλιάδες τοῦ Δημητρίου Μόστρα καὶ χίλια τῆς συζύγου του». Ἰδὲ ἐπιστολὴν Ἰγνατίου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1822. ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2040 (=ΙΙ, ἀρ. 129).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁ πρίγκιψ κύριος Μαυροκορδᾶτος θέλει σᾶς δώσει νὰ καταλάβετε πόση ἀνάγκη εἶναι καὶ πόσον εἶναι ὠφέλιμον διὰ νὰ ἐμβῇ εἰς πρᾶξιν τὸ πρόβλημά μου ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα, διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μόνον θέλει ἠμπορέσει ἡ διοίκησις νὰ πληρώσῃ τακτικῶς τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν καὶ νὰ τρέχωσι τὰ πράγματα καλῶς»[1].

Τὸν ἐμπορικὸν τοῦτον οἶκον ἠννόει ὁ Ἰγνάτιος ἀνεξάρτητον τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διοικούμενον ἐκ μιᾶς ἐπιτροπῆς διοριζομένης ὑπὸ τῶν μετόχων του. Διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ συνεβούλευσεν, ὅπως διορισθῶσι τρία ἐντιμότατα πρόσωπα ἐξ ὧν τὰ δύο θὰ παρέμενον ἐν Εὐρώπῃ, τὸ δὲ τρίτον ἐν Ἑλλάδι· προέτεινε δὲ ὁ ἴδιος τὸν ἐν Πετρουπόλει Ἰωάννην Δομπόλην καὶ τὸν ἐν Κερκύρᾳ Κωνσταντῖνον Γεροστάθην, ἵν' ἀποτελέσωσι μέλη τῆς τριμελοῦς ταύτης διευθύνσεως[2].

Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Ἰγνατίου περὶ ἱδρύσεως μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου ἐν Μασσαλίᾳ δὲν ἐπραγματοποιήθη, ὡς γνωστόν, διότι ἐν τῷ μεταξὺ αἱ προσπάθειαι πρὸς σύναψιν δανείου ἔλαβον ἄλλην κατεύθυνσιν.

Ἀπὸ τῶν μέσων Ἀπριλίου 1822 ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἐν τῷ πλαισίῳ διπλωματικῶν τινων ἀποστολῶν εἰς Εὐρώπην, ἀπέστειλε τὸν Ἀνδρέαν Λουριώτην εἰς Ἱσπανίαν, Πορτογαλίαν καὶ Ἀγγλίαν, ἵνα διαπραγματευθῇ δάνειον δύο ἑκατομμυρίων διστήλων καὶ ἐνδεχομένως νὰ ἀναζητήσῃ καὶ βασιλέα τῶν Ἑλλήνων[3], ἔδωκε δ' ἐπιπροσθέτως εἰς αὐτὸν τὴν ἐντολὴν νὰ διέλθῃ ἐκ Πίζης, ἵνα καθυποβάλῃ εἰς τὸν Ἰγνάτιον διαφόρους σκέψεις ἐξ ὧν ἡ κυριωτέρα ἦτο ἡ ἐξεύρεσις τῶν χρηματικῶν μέσων, περὶ τῆς προμηθείας τῶν ὁποίων παρεκαλεῖτο ὁ μητροπολίτης νὰ ἐνεργήσῃ δεόντως[4]. Πράγματι ὁ Ἀνδρέας Λουριώτης, πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς τὰς ξένας πρωτευούσας, ἐπεσκέφθη τὸν Ἰγνάτιον εἰς Πίζαν καὶ ἔλαβεν ὁδηγίας του ὡς καὶ συστατικάς τινας ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους φίλους τῆς Ἑλλάδος. Μία ἐξ αὐτῶν χρονολογουμένη ἀπὸ 6/18 Αὐγούστου 1822 ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν ἐν Μαδρίτῃ διαμένοντα τότε Ἄγγλον φιλελεύθερον Ἰωάννην Bowring, ὅστις παρεκαλεῖτο νὰ καταβάλῃ μετὰ τοῦ Λουριώτου προσπαθείας ἐν Ἱσπανίᾳ μὲν διὰ νὰ παρασχεθῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας βοήθεια εἰς ὅπλα καὶ εἰς πολεμεφόδια, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἤθελε καταβληθῇ μετὰ πέντε ἔτη, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ἵνα χορηγηθῇ παντὸς εἴδους συνδρομὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἀδίκως καταδιωκομένους ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν τῶν ὡρκισμένων ἐχθρῶν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς πεπολιτισμένης καὶ χριστιανικῆς Εὐρώπης[5].

---

[1] Ν. Φ. ΦΥΣΕΝΤΖΙΔΟΥ, Ἀνέκδοτοι αὐτόγραφοι ἐπιστολαί, σ. 133 - 134.

[2] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2040 (=II, ἀρ. 129).

[3] Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α', 324. Πρβλ. καὶ ΓΕΡΜΑΝΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝ, Ὑπομνήματα, ἔκδ. β', σ. 107.

[4] Ἐπιστολὴ Μαυροκορδάτου πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1822. ΓΑΚ, Κ. 22, α, 97 (=II, ἀρ. 128).

[5] Ἀρχεῖον τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικοῦ κομιτάτου (Ἐθν. Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν) Κ. 10 Β (=II,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Συνεπικουρουσῶν καὶ τῶν εὐμενῶν πολιτικῶν περιστάσεων, αἵτινες εἶχον διαμορφωθῆ ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γ. Κάννιγκ, περὶ ὧν ἐγράψαμεν πολλὰ ἐν τοῖς πρόσθεν, ὁ Λουριώτης εὗρε κατανόησιν ἐν Λονδίνῳ, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῶν φιλελληνικῶν κύκλων τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ Bowring, ἀναδειχθέντος γενικοῦ γραμματέως τοῦ Greek Committee, καὶ τοῦ φιλελληνικωτάτου Blaquière. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ τελευταίου τούτου εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Λουριώτου κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823, ἵνα λάβῃ ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς μαχομένης χώρας, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη εὐοίωνος ἔνδειξις τῶν ἀγγλικῶν προθέσεων, ὅπως ἐνισχυθῇ ἡ Ἑλλὰς διὰ δανείου[1]. Ὁ Blaquière ἐπιστρέψας εἰς Λονδῖνον ἠγνόησε πάσας τὰς ἀσχημίας τῆς ἀναφαινομένης διαμάχης, τὰς ὁποίας ἀπήντησεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ προπαρεσκεύασε τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου[2]. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην καὶ ἀρχιγραμματέα τὸν Μαυροκορδᾶτον, μαθοῦσα παρὰ τοῦ Λουριώτου τὰς εὐμενεῖς διαθέσεις τοῦ φιλελληνικοῦ κομιτάτου, διώρισε τὴν 2 Ἰουνίου 1823 τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Ἰ. Ὀρλάνδου, Ἀ. Λουριώτου καὶ Ἰ. Ζαΐμη, ἵνα, μεταβαίνουσα εἰς Λονδῖνον, συνάψῃ δάνειον τεσσάρων ἑκατομμυρίων ἱσπανικῶν ταλλήρων καθ' ὃν τρόπον ἤθελε κρίνει συμφερώτερον[3].

Σημειωθήτω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐκπροσώπων διὰ τὴν συνομολόγησιν τοῦ δανείου ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἀμφισβητήσεως μεταξὺ τῶν παραγόντων τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως, οἵτινες ἐπίστευον, ὅτι τὰ δάνεια ἀπετέλουν δύναμιν εἰς χεῖρας ἐκείνων, τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ὁποίων συνομολογοῦνται[4]. Ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Π. Μαυρομιχάλης ἐπεδίωξε—καὶ φαίνεται ὅτι πρὸς στιγμὴν ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν καὶ τῶν ἑτέρων μελῶν τῆς κυβερνήσεως—ἵνα διορισθῇ καὶ ἑτέρα ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξεύρεσιν δανείου ἐν Ἰταλίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἐκ τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀτυχοῦς πρὸς τὸ Βατικανὸν ἀποστολῆς (Γερμανοῦ Π. Πατρῶν καὶ Γεωργίου Μαυρομιχάλη) καὶ τοῦ Διονυσίου Ρώμα, ἁπάντων διαμενόντων ἐν Ἰταλίᾳ. Διὸ καὶ κατὰ Μάϊον τοῦ 1823 ἔγραψεν εἰς τὸν υἱόν του, νὰ παραμείνῃ ἐν Ἰταλίᾳ ἐν ἀναμονῇ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἤθελεν ἀποστείλει διὰ τοῦ

---

134). Συστατικὴν ἐπίσης πρὸς Bowring ἐπιστολὴν ἐκόμιζεν ὁ Λουριώτης ἐκ μέρους τοῦ γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Θεοδώρου Νέγρη. (Ἀρχεῖον τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικοῦ κομιτάτου, Κ. 10 Α). Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην ἔδωκεν ὁ ἴδιος ὁ Bowring δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν ἀπὸ 18 Ἰανουαρίου 1822, τῆς ὁποίας γίνεται μνεία ἐν τῇ ἀνωτέρω ἀναφερθείσῃ ἐπιστολῇ τοῦ Νέγρη.

[1] Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔκδ. γ', τόμ. Γ', σ. 78. Ἰδὲ καὶ Α. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ, Ἱστορία τῶν ἐθνικῶν δανείων. Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 13 κἑ.

[2] Αὐτόθι, σ. 15.

[3] Αὐτόθι, σ. 14. Πρβλ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ - ΛΟΥΡΙΩΤΗ, Ἀπολογία, Α', 11-12.

[4] Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα, Α', μδ', καὶ Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α', 584 κἑ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀ. Λουριώτου εἰς αὐτὸν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἡ διοίκησις. «... Ὁ σεβαστός μου πατήρ... μοῦ ἔγραφεν ὡσαύτως νὰ ἐμποδισθῶ ἐνταῦθα, καθότι ἡ διοίκησις ἀπεφάσισε τὰ στείλῃ ἐπίτηδες ἄνθρωπον πρὸς ἡμᾶς μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἔγγραφα, διὰ νὰ ἐνεργήσωμεν συμφώνως καὶ πατριωτικῶς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δανείου...»[1]. Τὴν πληροφορίαν ταύτην μετέδωκαν τῷ Ἰγνατίῳ δι' ἐπιστολῶν των ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1823 ἐξ Ἐνετίας μὲν ὁ Διονύσιος Ρώμας[2], ἐκ Φαέντζας δὲ ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός, ὅστις ἐζήτησε παρὰ τοῦ μητροπολίτου σχετικὰς πρὸς τὸ δάνειον ὁδηγίας καὶ πληροφορίας («πόθεν καὶ πῶς»)[3]. Ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρους τούτους ἀπήντησεν ὁ Ἰγνάτιος μετ' ἐπιφυλάξεως, ἀρνηθεὶς νὰ μετάσχῃ τῆς ἐπιτροπῆς, πρῶτον μὲν διότι ὑπέθεσεν ὅτι σκοπὸς αὐτῆς ἦτο νὰ ἐξεύρῃ δάνειον ἐν Ἰταλίᾳ, πρᾶγμα ὅπερ ἐθεώρει ἀδύνατον προκειμένου περὶ χώρας τὴν ὁποίαν ἤλεγχεν ἡ Αὐστρία, δεύτερον δὲ διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ἐπιτροπὴ τοιαύτης συνθέσεως δὲν ἦτο τῆς ἀρεσκείας τοῦ Μαυροκορδάτου.

Ἡ ἄρνησις τοῦ Ἰγνατίου δυσηρέστησε τόν τε Γερμανὸν καὶ τὸν Ρώμαν, οἵτινες ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ των ἐπέκριναν αὐτὸν διὰ τὰς περὶ δανείου ἀντιλήψεις του. «... Ἔχετε δίκαιον νὰ ἀγανακτῆτε, ἀλλὰ τί ποιητέον, ὅταν δὲν εὑρίσκωμεν τὴν ἀρετὴν οὐσιωδῶς, ἀλλὰ κατ' ἐπιφάνειαν», ἔγραφεν ὁ Π. Πατρῶν πρὸς Δ. Ρώμαν ὑπαινιττόμενος προφανῶς τὸν Ἰγνάτιον[4]. Ὅταν ὅμως ὁ Π. Πατρῶν διὰ νέας ἐπιστολῆς ἀπὸ 13/25 Ἰουνίου 1823 ἀπεσαφήνισεν, ὅτι δὲν ἐζητεῖτο τὸ δάνειον ἐξ Ἰταλίας, ἀλλ' ἐξ ἄλλων χωρῶν, ἔνθα καὶ χρήματα ὑπῆρχον καὶ οἱ νόμοι δὲν ἠμπόδιζον τὸν δανεισμόν, ὁ Ἰγνάτιος μὴ θέλων προφανῶς ν' ἀφήσῃ τὴν πρωτοβουλίαν τοιούτου ἔργου εἰς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀπεδέχθη ὁλοψύχως ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἐξευρέσεως δανείου. «... Σὲ λέγω λοιπὸν ὅτι, ἂν ἤθελε μὲ δώσει ἡ πατρὶς ἓν τοιοῦτον χρέος, καὶ ὑπογράφω, καὶ ἐγγυοῦμαι, καὶ ἐξοδεύω, καὶ ταξιδεύω, καὶ δὲν εἶναι καμμία θυσία, τὴν ὁποίαν δὲν κάμνω, ὅταν πρόκειται λόγος νὰ δουλεύσω, καὶ νὰ ὠφελήσω τὴν ἀνθρωπότητα πάσχουσαν, καὶ μάλιστα χριστιανοὺς καὶ συμπατριώτας μου. Θέλω δὲ ἀναδεχθῆ τοῦτο τὸ βάρος ἔτι μᾶλλον μὲ εὐχαρίστησίν μου, ἐπειδή, ὡς μὲ προέγραφες, συνδιορίζονται ὑποκείμενα, τῶν ὁποίων σέβομαι τὴν ἀρετὴν καὶ πατριωτισμόν, καὶ ὅπου καὶ ἂν κριθῇ ἀναγκαῖον νὰ σταθῶ μὲ τοιούτους φίλους, θέλει μὲ σταθῇ ὁ τόπος τερπνός, καὶ ἴσως καὶ διὰ τὴν ὑγείαν μου ὠφέλιμος»[5].

---

[1] Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Δ. Ρώμα, Α', 159-160. (Ἐπιστολὴ Γ. Μαυρομιχάλη πρὸς Διον. Ρώμαν ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1823).

[2] Αὐτόθι, Α', 160.

[3] Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μελέτη περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΚΗ' (1916), σ. 210. Ἰδὲ καὶ ἐν Ἱστορικῷ Ἀρχείῳ Δ. Ρώμα ἐπιστολὴν τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ πρὸς Δ. Ρώμαν ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1823 (Α', 161).

[4] Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Δ. Ρώμα, Α', 171 κέ. καὶ 167-168 κλ.

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Π. Πατρῶν Γερμανὸν ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1823. ΓΑΚ, Κ. 47, Ε' 21, 3 (=ΙΙ, ἀρ. 146).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐν τούτοις, παρὰ τὸν ἐκδηλούμενον εἰς τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς ἐνθουσιασμόν, ὁ Ἰγνάτιος δὲν ἐνέκρινε πολυμέτωπον προσπάθειαν περὶ δανείου. Πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδᾶτον ἔγραφε τὴν 27 Αὐγούστου 1823: «... Μ' ἔγραψεν ὁ ἅγιος Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὁ κόμις Ρώμας δι' ἓν δάνειον, τοὺς ἀποκρίθην· ἔλαβον καὶ δεύτερον γράμμα τοῦ Ρώμα, ἀλλὰ δὲν ἐκατάλαβα ποῦ ἔχει νὰ γένῃ τοῦτο τὸ δάνειον. Ὅπου ἔχουν ἐπιρροὴν ἢ ἐξουσιάζουν οἱ Αὐστριακοί, τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ γένῃ ὑπὲρ Γραικῶν· ἂν εἶναι εἰς ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ στέλλονται ἄνθρωποι εἰς Ἀγγλίαν καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ κατορθωθῇ ἐκεῖ τὸ δάνειον, δὲν βλέπω συμφέρον νὰ ζητηθῇ συγχρόνως καὶ δεύτερον δάνειον, διότι τὸ δεύτερον ζήτημα ἠμπορεῖ νὰ προξενήσῃ ἀποτυχίαν καὶ εἰς τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα ἂν εὑρίσκετε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅ,τι σᾶς χρειάζεται. Τίς ἡ ἀνάγκη νὰ ζητήσετε καὶ εἰς ἄλλα μέρη; Ὡς τόσον, ὅταν ἔλθῃ ἡ διαταγή σας καὶ εἶναι τὸ ζήτημα τῆς διοικήσεως συμφέρον, εἶμαι πρόθυμος νὰ κάμω κάθε θυσίαν, καθὼς τὸ ἔγραψα καὶ εἰς τὸν κύριον Ρώμαν»[1].

Ἀλλὰ παρομοία διαταγὴ δὲν ἔφθασεν ἐγκαίρως. Ἀργότερον, περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου τοῦ 1823, ὅτε πλέον ὁ Γ. Μαυρομιχάλης εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς Ἑλλάδα, ἔφθασεν εἰς Ἰταλίαν πληρεξουσιότης τις περὶ συνομολογήσεως δανείου ἑνὸς μιλλιουνίου ταλλήρων, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθη τελικῶς[2].

Ἀντιθέτως διέκειτο εὐμενέστατα ὡς πρὸς τὴν σύναψιν δανείου ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὴν ἀγγλικὴν χρηματαγορὰν προετίμα ἀπὸ ἐκείνας τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἔνθα ὑπῆρχεν ἐπίσης δυνατότης ἑλληνικῶν δανείων. Προφανῶς ἐσκέπτετο ἔκτοτε, ὅπερ καὶ ἐπανειλημμένως διετύπωσεν ἐγγράφως, ὅτι ἦτο σκόπιμον νὰ ἐμπλακῇ τὸ ἀγγλικὸν κεφάλαιον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας[3]. Ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν ἀπηύθυνεν αὐτῷ ὁ Blaquière, ἐγνώριζε τὰς ἀρίστας ἐντυπώσεις ἐξ Ἑλλάδος τοῦ Ἄγγλου ἀπεσταλμένου καὶ δικαίως ἐξεδήλου τὴν αἰσιοδοξίαν του, ζητῶν συγχρόνως, ὅπως διέλθωσιν ἐκ Πίζης οἱ εἰς Λονδῖνον ἀπεσταλμένοι, ἵνα λάβωσι τὰς συμβουλάς του περὶ τῆς τηρητέας ἐν Λονδίνῳ στάσεως. Ἤθελε δηλονότι νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους νὰ μὴ προσηλωθῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ φανῶσιν εὐάρεστοι εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, «διότι ἡ διοίκησις κάμνει ὅ,τι θέλει καὶ οἱ ἄλλοι μόνον φωνάζουν»[6].

Χάρις εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ

---

[1] Κ. ΣΑΘΑ, Ἱστορικαὶ διατριβαί, σ. 82-86. Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σσ. 177-181.

[2] Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Δ. Ρώμα, Α΄, σ. 210-212. (Ἐπιστολαὶ Γερμανοῦ Π. Πατρῶν ἐξ Ἀγκῶνος πρὸς Δ. Ρώμαν εἰς Βενετίαν ἀπὸ 3 καὶ 7 Δεκεμβρίου 1823).

[3] Ἰδὲ ὅσα ἔγραψε σχετικῶς πρὸς Γ. Κουντουριώτην τὴν 9/21 Νοεμβρίου 1824. (ΑΛΓΚ, τόμ. Γ΄, σ. 360) καὶ τὴν 6/18 Μαρτίου 1825 (αὐτόθι, Δ΄, 200).

[6] Ἐπιστολὴ πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1823 (Κ. ΣΑΘΑ, Ἱστορικαὶ διατριβαί, σ. 82-86, καὶ Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 177-181.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Greek Committee οἱ Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι ἐπέτυχον ἐν Λονδίνῳ τὴν ἔκδοσιν τῶν δύο δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας (1824-1825)[1]. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Λονδίνῳ παραμονῆς των, οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς Λονδῖνον Ἰω. Ὀρλάνδος καὶ Ἀνδρέας Λουριώτης εὑρίσκοντο εἰς συνεχῆ δι' ἀλληλογραφίας ἐπαφὴν μετὰ τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου, συνεννοούμενοι μετ' αὐτοῦ ἐπὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένων πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀποτελοῦσι θαυμασίαν πηγὴν διὰ τὴν ἱστορίαν οὐ μόνον τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου ἀγῶνος[2].

Τὰ χρήματα ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔσωσαν τὴν Ἐπανάστασιν, μολονότι δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ἔδει. Καὶ ὅμως, ἐγκαίρως—πρὶν ἔτι ληφθῇ τὸ πρῶτον δάνειον—ὁ Ἰγνάτιος συνέστησεν εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίους τιμίαν καὶ ἐπωφελῆ διαχείρισιν τῶν χρημάτων, ἐπισείων συγχρόνως τοὺς κινδύνους τῆς καταχρήσεως. Τὴν 16/28 Φεβρουαρίου 1824 ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον: «...Σκεφθῆτε διὰ τὰ χρήματα τοῦ δανείου, καὶ λάβετε καλὰ μέτρα τῆς χρήσεώς των, διότι ὅσον ὠφέλιμα θέλουν εἶναι ὅταν οἰκονομηθῶσι καλῶς, ἄλλο τόσον θέλουν σταθῆ βλαπτικὰ καὶ αἴτιον ἀδιορθώτων σκανδάλων, ὅταν πέσωσιν εἰς διαρπαγήν, καὶ τότε θέλει εἶναι ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρων τῆς πρώτης». Καὶ ἐνῷ ἀγωνιᾷ περὶ τῆς ταχείας ἀποστολῆς τῶν χρημάτων εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα[3], δὲν διστάζει νὰ συστήσῃ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ λόρδου Βύρωνος καὶ ἄλλων τινῶν Ἄγγλων εὑρισκομένων ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐλεγκτῶν τῆς διαχειρίσεως τῶν χρημάτων[4].

Ἀλλ' ἐνῷ γνωρίζει καλῶς τὰς γενομένας οἰκονομικὰς ἀτασθαλίας ἐν Ἑλλάδι, δυσανασχετεῖ ἐξ αἰτίας τῆς ἐν Εὐρώπῃ διασπαρείσης φήμης, ὅτι οἱ Ἕλληνες διασπαθίζουν ἀτίμως καὶ ἀνωφελῶς τὰ ξένα χρήματα. Ἰδιαιτέρως θλίβεται, διότι αἱ φῆμαι αὗται φθάνουν μέχρι τῶν μεγάλων φιλελλήνων, οἷος ὁ Ἐϋνάρδος, ψύχουσι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ζῆλόν των καὶ καταστρέφουσι τὴν ἐμπιστοσύνην των. «Τὸ ἀποδιδόμενον γενικῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐλάττωμα—ἔγραφεν ὁ Ἐϋνάρδος τῷ Ἰγνατίῳ τὴν 4 Μαρτίου 1826 ἐν ἐπιστολῇ σχετικῇ πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν χρημάτων τῶν δανείων—εἶναι ἡ πανουργία καὶ ὁ μὴ εἰλικρινὴς τρόπος, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται εἰς τὰς ὑποθέ-

---

[1] Ὁ Ἰγνάτιος γράφων πρὸς Λουριώτην τὴν 1/13 Μαρτίου 1824 ἐχαρακτήρισεν ὡς «ἀνέλπιστον» τὸ ἐπίτευγμα τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένων, τοὺς ὁποίους ἐπῄνεσεν ὁλοψύχως. ΓΑΚ, Κ. 22, α, 95 (=II, ἀρ. 165).

[2] Eug. Dalleggio, Les Philhellènes, σ. 54 κέ., 60 κέ., 64 κέ., 72 κέ., 75 κέ., 78 κέ, 84 κέ., 97 κέ., 105 κέ.

[3] «Εἶμαι ἀσθενὴς—ἔγραφε πρὸς Γ. Κουντουριώτην τὴν 9/21 Ἰουνίου 1824—πλὴν ἂν μάθω ὅτι ἐλάβετε τὰ χρήματα, δὲν θέλει μὲ χρειασθῆ ἄλλο ἰατρικόν». (ΑΛΓΚ, τόμ. Β', σ. 427-429). Ἰδὲ καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ὀρλάνδον-Λουριώτην (αὐτόθι, Β', 257-260 καὶ 277-278).

[4] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1021 (=II, ἀρ. 164).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεις»[1]. Ὅθεν ὁ Ἰγνάτιος, ἐνῷ συμβουλεύει εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι τιμίαν διαχείρισιν, προσπαθεῖ συγχρόνως νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν ὡς διαχειριζομένην τιμίως καὶ ἐπωφελῶς τὰ ἐκ τῶν δανείων χρήματα, ὅλως δ' ἰδιαιτέρως μεριμνᾷ νὰ διατηρήσῃ ἀκεραίαν τὴν κλονισθεῖσαν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἐϋνάρδου πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι[2]. Τοῦτο ἐπέτυχε δι' ἀλλεπαλλήλων καὶ πειστικῶν ἐπιστολῶν του, εἰς τὰς ὁποίας ἁπαντῶν ὁ Ἐϋνάρδος πλήρης ἱκανοποιήσεως ἔγραφε τὴν 7 Μαρτίου 1826: «... Τίποτε δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὲ προξενήσῃ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν, παρὰ τὸ νὰ βεβαιωθῶ ἀπὸ τὴν πανιερότητά σας, ὅτι αἱ δοθεῖσαι διαβεβαιώσεις περὶ τῆς χρήσεως τοῦ δανείου εἶναι βέβαιαι»[3].

Καὶ ἀργότερον, μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Καποδίστρια εἰς Ἑλλάδα, ὁ Ἰγνάτιος ἐδείχθη χρησιμώτατος εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἱδρυθείσης τῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης, παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια νὰ καταβάλῃ προσπαθείας μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν καὶ τῶν φιλελληνικῶν κομιτάτων τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν προσέλκυσιν ἀφθόνων καταθέσεων, αἱ ὁποῖαι μόναι ἠδύναντο νὰ στηρίξουν τὸ πιστωτικὸν ἵδρυμα τῆς νέας Ἑλλάδος. Πράγματι δὲ ὁ Ἰγνάτιος κατέβαλε πολλὰς πρὸς τοῦτο ἐνεργείας καὶ πρὸς τὰς φιλελληνικὰς ἑταιρείας καὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τῆς ἀλλοδαπῆς. «Ἐπεκαλέσθην—ἔγραφε πρὸς τὸν Καποδίστριαν τὴν 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1828—διὰ τοῦ Eynard τὴν συνδρομὴν τῶν κομιτάτων, ἀποδεικνύων τὴν ἀσφάλειαν τοῦ καταστήματος μὲ τὴν ὑποθήκην, καὶ ὑπὸ τὴν ὑπ' ὄψιν σας, καὶ ὅτι χωρὶς νέας θυσίας, ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ μὲ διάφορον δανείζοντες θέλουν σώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ θέλουν τελειώσει εὐτυχῶς τὸ ἔνδοξον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ χριστιανικὸν χρέος ἐκουσίως ἀπ' ἀρχῆς ἐνηγκαλίσθησαν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ὑποκείμενόν σας εἶναι ἀρκετὴ ἐγγύησις, ἐλπίζω ὅτι ὅλοι θέλουν συντρέξει καὶ ὅτι θέλετε εὐχαριστηθῆ...»[4].

Ἀλλὰ περὶ τῶν ὁμογενῶν εἶχε διάφορον γνώμην. Περὶ τούτων ἔγραφε χαρακτηριστικῶς εἰς τὸν Καποδίστριαν τὴν 30 Ἀπριλίου 1828: «... Οἱ ἐν Εὐρώπῃ ὁμογενεῖς δὲν εἶναι εὐδιάθετοι εἰς τὸ νὰ δώσωσι, καὶ τὸ γνωρίζετε, διότι οἱ πλουσιώτεροι εἶναι κτηματικοὶ καὶ ἔχουν πατρίδα τὸν τόπον ὅπου κατοικοῦν καὶ ὄχι τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κοινὸν γράμμα δὲν φθάνει νὰ τοὺς κεντήσῃ· ἂν ὅμως γράψετε ἰδιαιτέρως εἰς τὰς πόλεις ὅπου κατοικοῦν, καὶ μοὶ στείλετε τὰ γράμματά σας, θέλω ἐξοδεύσει καὶ ἐγὼ ὅλην τὴν ρητορικήν μου, καὶ ἐλπίζω οὕτω πως κάτι νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν Χρηματικὴν τοῦ γέ-

---

[1] ΓΑΚ, Κ, 47, Ε΄ 21, 3 (=ΙΙ, ἀρ. 199).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἐϋνάρδον ἀπὸ 6 Μαρτίου 1826. ΓΑΚ, Κ. 47, Ε΄ 21, 3 (=ΙΙ, ἀρ. 200) καὶ Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Β΄, 569.

[3] ΓΑΚ, Κ. 47, Ε΄ 21, 3 (=ΙΙ, ἀρ. 201).

[4] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 17 (=ΙΙ, ἀρ. 248).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νους Τράπεζαν, καὶ νὰ προφθασθῶσιν αἱ χρεῖαί σας, ἕως οὗ δώσῃ ὁ ἅγιος Θεὸς ἄλλον πόρον» [1].

Εἰς τὰ κοινὰ ὑπὲρ τῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης διαβήματα Καποδίστρια – Ἰγνατίου πολλοὶ ὑπῆρξαν ἐκ τῶν φιλελλήνων οἱ προθύμως ἀνταποκριθέντες, ἐν οἷς πρῶτος πάντοτε ὁ καλὸς Eynard, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν εἶχεν ἀπήχησιν ἡ ὑπὲρ τῆς Τραπέζης ἔκκλησις, κυρίως τῶν τοῦ Λιβόρνου, πρὸς οὓς ἀπηύθυνεν ἰδιαίτερον γράμμα ὁ Ἰγνάτιος, ἀναλύσας τὰ ἐκ τῆς Τραπέζης ταύτης ὀφέλη διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν γενικῶς καὶ ἰδίως διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον [2]. Ἄλλως τε ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος, προθύμως πάντοτε ὑπακούουσα εἰς τὰς ἐκκλήσεις τοῦ Ἰγνατίου, κατέβαλλε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο ἡ γεραρὰ ἀποικία τοῦ Λιβόρνου, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν φιλόπατριν ἔμπορον Εὐστάθιον Μοσπινιώτην.

3. *Οἰκονομικαὶ θυσίαι Ἰγνατίου.* Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ Ἰγνάτιος δὲν ἐζήτει μόνον τὰ ξένα χρήματα ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια προθύμως διέθετε, πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως μὲν ὑπὲρ τῶν νέων Ἑλλήνων σπουδαστῶν κυρίως, μετ' αὐτὴν δὲ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου, ὅσαι ἠδύναντο νὰ θεραπευθοῦν διὰ τῶν γλίσχρων μέσων ἑνὸς ἰδιώτου, καὶ εἰς ποικίλας ἀγαθοεργίας καὶ φιλανθρωπίας ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου, ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν πεσόντων ἡρώων καὶ ἐνίοτε εἰς ἐνίσχυσιν τῶν φίλων του.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι συγχέει τις πολλάκις πότε ἐπλήρωνεν ἐξ ἰδίων ὁ Ἰγνάτιος καὶ πότε ἐκ συνεισφορῶν. Ἀλλὰ τὰ διατυπούμενα ἐνίοτε εἰς τὰς ἐπιστολάς του παράπονα περὶ τῶν ἐπαχθῶν οἰκονομικῶν βαρῶν του, σημαίνουσιν ὅτι δὲν ἐφείδετο καὶ τοῦ ἰδίου ἐτησίου, τῆς ἐτησίας δηλονότι συντάξεως, τὴν ὁποίαν, ὡς εἴδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον, ἐλάμβανε παρὰ τοῦ ρωσικοῦ κράτους.

Ὅτε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1822 ἦλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Πίζαν ἀπεσταλμένοι τῶν Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν ζητοῦντες βοήθειαν, ὁ Ἰγνάτιος ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς πολεμικὰ ἐφόδια, ἔτι δὲ «ἐπρόσφερεν ἐκ τοῦ ὑστερήματός του πεντακοσίας πέτσας» καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἰω. Καρατζᾶ καὶ ἄλλων ἀνάλογον εἰσφοράν, ἵν' αὐξηθῇ τὸ ποσὸν εἰς χίλια τάλληρα· ἐπιπροσθέτως «ἐχρειάσθη νὰ πληρώσῃ μέρος τῶν ἀγωγίων των καὶ νὰ θρέψῃ δύο ἀνθρώπους καὶ νὰ τοῖς προσφέρῃ καὶ τὰ ἐπιστρεπτικὰ ἀναγκαῖα...» [3].

Πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἔγραφε τὴν 29 Ἰουλίου 1823: «...Τὰ διὰ τὰ ἐφόδια

---

[1] ΑΙΓ, Φ. 355, ἀρ. 13 (=II, 252).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Καποδίστριαν ἀπὸ 29 Μαΐου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 20 (=II, ἀρ. 257). Ὅρα καὶ ἑτέραν τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐν Λιβόρνῳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ 31 Μαΐου 1828. ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄ 58 (=II, ἀρ. 258).

[3] Ἰδὲ ἐπιστολὰς Κ. Πολυχρονιάδη ἐκ Πίζης πρὸς Γεώργιον Πραΐδην ἀπὸ 9/21 καὶ 15/27 Μαΐου 1822. (ΣΔΚ, Φ. 8) Πρβλ. ΚΑΝΕΛΛΟΥ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Β' (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν 21, τόμ. 17), σ. 234.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ Μεσολογγίου χρεωστούμενα πρὸς τὸν Ξένον τὰ ἐπλήρωσα, ὡς θέλεις ἰδεῖ εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν γράμμα μου... Συνδρομηταὶ δὲν εἶναι. Ὁ αὐθέντης [Ἰω. Καρατζᾶς] μὲ ἐδάνεισε δύο χιλιάδας φραντζεσκόνια, καὶ τοῦτο μόνον ἠμπορεῖ νὰ νομισθῇ διὰ συνδρομή. Ἔστειλα τρία κανόνια καλὰ εἰς τὸ Μεσολόγγι. Πληρώνω καὶ τὰ ἔξοδα τῆς πολυαρίθμου οἰκογενείας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, καὶ τοῦτο εἶναι πολύ, ὥστε αἰσθάνομαι τὸ βάρος, καὶ τότε μόνον θέλει μὲ φανῇ μικρόν, ὅταν τὰ πράγματα τῆς πατρίδος τρέχωσι καλὰ καὶ λάβωσι καλὸν τέλος»[1].

Πατρικὸν πράγματι ἐνδιαφέρον ἐπεδείξατο ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας τοῦ παλαιοῦ φίλου του Μάρκου Μπόσταρη, ὅστις ζῶν ἔτι καὶ προαισθανόμενος τὸν ἐπερχόμενον θάνατον εἶχεν ἀναθέσει προσωπικῶς εἰς τὸν μητροπολίτην τὴν προστασίαν τῆς οἰκογενείας του. Ταῦτα πληροφορούμεθα ἐξ ἐπιστολῆς τῆς χήρας τοῦ Μάρκου Χρυσούλας πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐξ Ἀγκῶνος ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου 1823 ν. ἡ.: «...Περὶ δὲ τῆς προστασίας καὶ φροντίδος τῆς ἤδη χήρας ἐμοῦ καὶ τῶν ὀρφανῶν παιδιῶν τοῦ Μάρκου, μᾶς ἔχει κρεμασμένους ἔτι ζῶν ὁ μακαρίτης μὲ γράμμα του πρὸς τὴν σεβαστήν μοι πανιερότητά της, ὡς δὲν τὴν λανθάνει, εἰς τὸν λαιμόν της καὶ ἀπὸ ταύτῃ τῇ στιγμῇ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἄλλον πατέρα δὲν γνωρίζομεν, ἄλλον εὐεργέτην δὲν ἐννοοῦμεν, ἄλλο καταφύγιον δὲν ἔχομεν, εἰμὴ μόνον καὶ μόνον τὴν σεβαστήν μοι αὐτῆς καλοκάγαθον πανιερότητα· τούτων οὕτως ἐχόντων, δὲν μᾶς μένει παραμικρὰ ἀμφιβολία, ὅτι θέλει φροντίσει περὶ ἡμῶν τῶν οἰκούντων εἰς ξένην γῆν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν μήτε οἰκεῖον, μήτε συγγενῆ, μήτε ἄλλον τινὰ διὰ νὰ εὕρωμεν μικρὰν χεῖρα βοηθείας»[2]. Πράγματι ὁ Ἰγνάτιος ἀνέλαβε τὰς δαπάνας τῆς ἐν Ἀγκῶνι διαμενούσης οἰκογενείας καταβάλλων μηνιαίως ἑκατὸν ἱσπανικὰ νομίσματα[3], τὰ πλεῖστα ἐξ ἰδίων, τινὰ δὲ καὶ ἐξ εἰδικῆς συνεισφορᾶς τῶν ὁμογενῶν. Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρδζα ἐξ Ὀδησσοῦ ἀπὸ 2/14 Μαρτίου 1824 πληροφορούμεθα, ὅτι τῇ προσκλήσει τοῦ Ἰγνατίου ἐγένετο συνεισφορὰ τῶν ἐν Ρωσίᾳ ὁμογενῶν ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μάρκου, ἥτις ὅμως συνεισφορὰ ἔσχε πενιχρὰν μᾶλλον ἀπόδοσιν[4]. Συγχρόνως παρώτρυνε τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν καὶ μάλιστα τοὺς ἄρχοντας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος νὰ κάμωσι τὸ χρέος των ἔναντι τῆς ἀπορφανισθείσης οἰκογενείας εἴτε διὰ χρημάτων, εἴτε δι' ἐθνικῶν κτημάτων καὶ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν πεσόντα ἥρωα καὶ ἵνα πεισθῶσιν οἱ πολεμισταί, ὅτι ἡ πατρὶς γνωρίζει νὰ ἀνταμείβῃ τὰς ἐκδουλεύσεις των[5]. Σημειωτέον ὅτι διὰ τὴν πατρικὴν ταύτην κηδε-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 570 (=II, ἀρ. 148).

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 67 (=II, ἀρ. 149).

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 722 (=II, ἀρ. 152).

[4] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 68 (=II, ἀρ. 167).

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 14/26 Ὀκτωβρίου 1823. (Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 185).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μονίαν πρὸς τὴν οἰκογένειαν Μπότσαρη τὸ ἐν Κρανιδίῳ Βουλευτικὸν ἀπεφάσισε τὴν 11 Ἰανουαρίου 1824 ν' ἀποστείλῃ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Ἰγνάτιον[1].

Ἡ δαπάνη τῆς συντηρήσεως τῆς οἰκογενείας τοῦ Μάρκου ἐν Ἀγκῶνι ἦτο δυσανάλογος πρὸς τὸ εἰσόδημά του, διὸ καὶ ἐπανειλημμένως ἔγραψεν εἰς τὸν Μαυροκορδᾶτον, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ μετοικήσῃ ἡ οἰκογένεια εἰς Ἑλλάδα ἢ εἰς Ἑπτάνησον ὥστε νὰ μειωθῶσι τὰ ἔξοδά της. «...Δὲν προβάλλω τοῦτο διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ διόλου ἀπὸ τὸ βάρος, ἀλλὰ διὰ νὰ γενῇ τὸ βάρος ἐλαφρὸν καὶ νὰ μὴ τῆς λείψωσι μίαν ἡμέραν τὰ ἀναγκαῖα εἰς ξένον τόπον»[2]. Πράγματι ἡ οἰκογένεια Μπότσαρη ἐγκατέλειψε τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθη κατ' Αὔγουστον τοῦ 1824 εἰς Ζάκυνθον, ὁ δὲ Μαυροκορδᾶτος διὰ τῆς ἀπὸ 22 Αὐγούστου 1824 ἐπιστολῆς του ἐκάλεσε τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουριώτην νὰ μεριμνήσῃ περὶ αὐτῆς, διότι «δὲν λαμβάνει πλέον τὰ ἑκατὸν τάλληρα ὁποὺ ἐλάμβανε μηνιαίως ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς δὲν ἔχει τὸν τρόπον»[3]. Πράγματι δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔλαβε τὴν δέουσαν φροντίδα τόσον ἐγκαίρως, ὥστε ὁ Ἰγνάτιος πλήρης χαρᾶς ἐκοινοποίησε τὸ πρὸς τὴν χήραν Μπότσαρη ἔγγραφον αὐτῆς πρὸς τοὺς φιλέλληνας τῆς Ρωσίας, Ἀγγλίας καὶ Ἑλβετίας, ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις γνωρίζει νὰ εὐεργετῇ τοὺς καλῶς δουλεύοντας[4].

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς οἰκογενείας τοῦ Μπότσαρη εἰς Ζάκυνθον, δὲν ἐξέπνευσε τὸ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδιαφέρον τοῦ Ἰγνατίου. Δοθείσης εὐκαιρίας, ὁ μητροπολίτης συνεβούλευσε τὴν χήραν τοῦ Μπότσαρη νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν πρωτότοκον υἱόν της, τὸν ὁποῖον ἐζήτει ἐν Λονδίνῳ ὁ φιλέλλην Βένθαμ, εἰς τὴν πατρικὴν φροντίδα τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἐν Εὐρώπῃ, ἀφοῦ πρῶτον λάβῃ ὁ νέος οὗτος προπαρασκευαστικά τινα μαθήματα ἐν Κερκύρᾳ. Παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν Ἄγγλον φιλόσοφον – προφανῶς διὰ τῶν μελῶν τῆς ἐν Λονδίνῳ οἰκονομικῆς ἀποστολῆς –, ὅτι ἠδύνατο, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπεθύμει, νὰ καλέσῃ μετὰ δύο ἔτη εἰς Λονδῖνον πρὸς ἐκπαίδευσιν τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Μάρκου[5].

---

[1] ΓΑΚ, Ἐκτελεστικόν, Φ. 3 ἀρ. 22. Ἰδὲ καὶ Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α΄, 588.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 722 (=ΙΙ, ἀρ. 152) Ἰδὲ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 1/13 Ἰουλίου 1824: «Παρακαλῶ νὰ προσπαθήσῃς διὰ νὰ σηκωθῇ ἡ φαμίλια τοῦ μακαρίτου Μάρκου Μπότσαρη ἀπὸ τὸν Ἀγκῶνα, διότι δὲν ἔχω πλέον τὸν τρόπον νὰ ὑποφέρω τὸ βάρος καὶ εἶναι ἐντροπὴ τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ γένους τοιούτου ἀνδρὸς οἰκογένεια νὰ μείνῃ εἰς ξένην γῆν καὶ νὰ ζητήσῃ ἔλεος». ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1476 (=ΙΙ, ἀρ. 173).

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1871 (=ΙΙ, ἀρ. 177).

[4] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 12/24 Δεκεμβρίου 1824. (ΑΛΓΚ, τόμ. Γ΄, σ. 450).

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν ἀπὸ 7/19 Ἰανουαρίου 1825. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. (=ΙΙ, ἀρ. 181). Ἰδὲ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Κώστα Μπότσαρη πρὸς τὸν συνταγματάρχην Στάνχωπ εἰς Ζάκυνθον ἀπὸ 13 Μαΐου 1824. (Ἀρχεῖον τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικοῦ κομιτάτου, Κ΄ 8).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Βραδύτερον, τὴν 23 Αὐγούστου τοῦ 1827, παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ Βιάρου Καποδίστρια νὰ «παρακινήση βοήθειαν» ὑπὲρ τῆς ἐν Κερκύρᾳ διαμενούσης οἰκογενείας τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη[1]. Καὶ δὲν ὑπάρχουσι μὲν πληροφορίαι, ἐὰν πράγματι ὁ μητροπολίτης ἐνίσχυσεν οἰκονομικῶς τὴν οἰκογένειαν ταύτην, εἶναι ὅμως καὶ τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Βιάρου μία εἰσέτι ἀπόδειξις, ὅτι πάντες, ἰσχυροὶ καὶ ἀνίσχυροι, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι, πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἀπηυθύνοντο εἰς τὰς δυσκόλους ὥρας πρὸς ἐξεύρεσιν χρημάτων δι' ἐθνικοὺς σκοποὺς ἢ διὰ τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης[2].

ΙΖ'

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ

Ὑπεράνω πάσης ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εὐνοίας καὶ προστασίας, ὁ Ἰγνάτιος ἐθεώρει τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα ὡς τὴν σημαντικωτέραν ἐξ ὅλων τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Τὴν πίστιν ταύτην ἐπανειλημμένως πρὸς πολλοὺς διετύπωσε: «... Τὸ νὰ μείνετε ἀνεξάρτητοι καὶ ἐλεύθεροι, ἔγραφε πρὸς τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην τὴν 14/26 Ὀκτωβρίου 1823, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐλπίζετε ἀπὸ ἄλλους, εἰμὴ ἀπὸ μόνην τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπιμονήν σας καὶ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ...»[3]· καὶ πρὸς τὸν Γεώργιον Τουρτούρην: «... θέλουν οἱ Ἕλληνες νὰ μείνουν ἐλεύθεροι; Τὰ ὅπλα καὶ ἡ ἀρετὴ δίδουν τὴν ἐλευθερίαν»[4].

Ἀρξαμένου τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος, ἐνόμιζεν ὡς δευτερευούσης σημασίας πᾶσαν ἄλλην ἐθνικὴν προσπάθειαν, ἀκόμη καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων, ὑπὲρ τῆς ὁποίας τόσον ἐκοπίασεν ἄλλοτε. Ὅταν τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 ὁ Καποδίστριας ἐκ Γενεύης ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νέους ἐξ Ἑλλάδος, ἵνα φοιτήσωσιν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Φέλλεμπεργ, ὁ Ἰγνάτιος ἠρνήθη, εὐσχήμως: «... δὲν προσέχει κανεὶς κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ ἂς μείνῃ τοῦτο τὸ σχέδιον εἰς ἁρμοδιώτερον καιρόν»[5].

Ἡ γνώμη του διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτο ὅτι, ἀφ' ἧς ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, πρέ-

---

[1] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 30 (=ΙΙ, ἀρ. 223).

[2] Ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος εὑρεθεὶς ὑπὸ δυσχερεῖς συνθήκας ἐν Ὕδρᾳ κατὰ τὸν ἐμφύλιον διχασμὸν τοῦ 1823 ἐζήτησε διὰ τοῦ Γ. Πραΐδου προσωπικὸν δάνειον παρὰ τοῦ Ἰγνατίου ἐκ 200-300 ταλλήρων. Ἰδὲ τὴν ἐξ Ἀργοστολίου μακρὰν ἐπιστολὴν τοῦ Γ. Πραΐδου πρὸς Ἀ. Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1823. ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 632 (=ΙΙ, ἀρ. 150).

[3] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 187.

[4] Αὐτόθι, σ. 176.

[5] Ἰγνάτιος πρὸς Καποδίστριαν ἀπὸ 17/29 Δεκεμβρίου 1823 (ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 2).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πει νὰ σταθῶσι σκηνῖται καὶ ἔνοπλοι δι' ὅσον τὸ καλέσῃ ἡ χρεία· πρέπει νὰ καίωσιν ὅ,τι δὲν ἠμποροῦν νὰ φυλάξωσι καὶ νὰ σηκώνωσιν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν κάθε βοήθημα, πρέπει ὅλοι νὰ ἔχωσιν ὅπλα[1].

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ὑπῆρξε πάντοτε ἐπιεικὴς καὶ εὐμενὴς πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ἡγέτας, τινὰς τῶν ὁποίων — κυρίως τοὺς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος — ἐγνώρισεν ἄλλοτε ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Εὐκαιρίας μάλιστα τυχούσης, ἐπῄνει δι' ἐπιστολῶν τὰ πολεμικά των κατορθώματα, συνεβούλευε δραστηριότητα καὶ πειθαρχίαν καὶ ἀνιδιοτέλειαν, δὲν ἐδίσταζε δὲ καὶ νὰ ὑποδεικνύῃ ἐνεργείας στρατηγικῆς φύσεως, ὁσάκις ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἦσαν χρήσιμοι εἰς τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα. Ἰδοὺ ἐπὶ παραδείγματι τί ἔγραφεν εἰς τὸν «ἀρχηγὸν τῶν ὅπλων τῆς Αἰτωλίας» Δημ. Μακρῆν τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1822: «...ἤξευρε, ὅτι ἐγὼ ἀγαπῶ καὶ νομίζω φίλους τοὺς καλοὺς πατριώτας καὶ τοὺς μαχομένους ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος καὶ ἐπειδὴ εἶσθε τοιοῦτος καὶ ἐδούλευσες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τόσον καλά, γνώριζέ με εἰς τὸ ἑξῆς καὶ ἡ εὐγένειά σου φίλον ...»[2].

Ἀναλόγου περιεχομένου ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ πρὸς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος. Ἐξ αὐτῶν ὅμως ὀλίγαι διεσώθησαν, γνωσταὶ δὲ εἶναι αἱ ἀπευθυνόμεναι πρὸς τοὺς προσφιλεῖς του Γεώργιον Νικολοῦ Βαρνακιώτην καὶ Ἀνδρέαν Καραΐσκου, πρὸς τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον (Δεκέμβριος τοῦ 1824)[3], πρὸς τὸν Ἰωάννην Γκούραν (12/24 Δεκεμβρίου 1824)[4] καὶ πρὸς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην (3/15 Ἰουλίου 1826)[5]. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ δὲ φιλικὸν καὶ συμβουλευτικὸν πνεῦμα ἔγραψεν ἀργότερον (1827) πρὸς τὸν ἐκλεγέντα ἀρχιστράτηγον Church, εὐχόμενος αὐτῷ νὰ ἀναδειχθῇ ὡς ὁ συμπολίτης του Wellington ἢ ὅπως ὁ Bolivar ἐν Ἀμερικῇ[6].

Λόγῳ τοῦ κύρους καὶ τῆς φήμης του καὶ τοῦ σχήματός του αἱ ἐπιστολαί του αὗται εὕρισκον μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὰς ἁγνὰς καρδίας τῶν ὀρεσιβίων ὁπλαρχηγῶν πάντοτε ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Ἐξ ἐπιστολῆς τῶν προκρίτων τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος ἀπὸ 8 Ἰουλίου 1823 πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Καραΐσκου — βαπτιστικὸς τοῦ Ἰγνατίου —, ὅστις πρὸς στιγμὴν ἠθέλησε νὰ μεταστῇ μετὰ τοῦ Βαρνακιώτου πρὸς τοὺς Τούρκους, μετενόησε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἐθνικὰς γραμμάς, εὐθὺς ὡς ἔλαβε σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ μητροπολίτου. «Ὁ χιλίαρχος (νῦν δὲ στρατη-

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καὶ Ἰω. Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 152.

[2] Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, τόμ. 19 (Ν. Δ. ΜΑΚΡΗ, Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου), σ. 26.

[3] ΑΛΓΚ, τόμ. Γ', σ. 452 - 454.

[4] Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον (ἔκδ. Βλαχογιάννη), Α', 365.

[5] Ἀρχεῖον Γεωργίου Καραϊσκάκη (1826 - 1827). Ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 5.

[6] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 197.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γὸς) Ἀνδρέας Καραΐσκου, ὅστις εἶχε συμφωνήσει μετὰ τοῦ ἐπιβούλου Βαρνακιώτου, λαβὼν τὸ πρὸς αὐτὸν σεβαστὸν γράμμα της, μετενόησε δακρύσας εἰς τὴν ἀνάγνωσίν του...»[1].

Τὴν ἐξέλιξιν τῶν πολεμικῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι παρηκολούθει ὁ Ἰγνάτιος μετ' ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος, λαμβάνων ἐκ διαφόρων πηγῶν καὶ μεταδίδων ποικίλας πληροφορίας ἀφορώσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν ἢ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου[2]. Δὲν ἐδίσταζεν ἐπίσης νὰ διαβιβάζῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἁρμοδίους στρατιωτικοὺς παράγοντας ὑποδείξεις σχετικὰς πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν στρατηγικὴν τοῦ ἀγῶνος. Ἐν τῇ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ ἐπιστολῇ πρὸς Δημήτριον Μακρῆν ἔγραφε σὺν τοῖς ἄλλοις: «... Ἐλπίζω, ὅτι θέλουσι σοὶ κοινοποιήσει ὅσα γράφω πρὸς τὴν διοίκησιν, ὁμοίως καὶ τὸ κοινὸν γράμμα μου, μ' ὅλον τοῦτο σοὶ γράφω καὶ ἰδιαιτέρως τὴν γνώμην μου, ἥτις εἶναι νὰ ἐρημώσῃ τόσον τὸ Κάρλελι, ὅσον καὶ αἱ χῶραι, ἂν (ὃ μὴ γένοιτο) δὲν ἠμπορέσητε νὰ σπρώξητε καὶ ἀποδιώξητε τὸν ἐχθρὸν μὲ φανερὰν δύναμιν, καλύτερα σκροποχῶρι καὶ τουρκοχῶρι. Οἱ Τοῦρκοι ὅταν δὲν εὕρωσι κατοίκους, δὲν ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν αὐτοῦ καὶ ὅσοι πολλοὶ καὶ ἂν ἔλθουν, ὅλοι θέλουν χαθῆ, ὅταν ὁ τόπος εἶναι ἔρημος καὶ τοὺς κτυπᾶτε κλέφτικα καὶ εἰς τοποθεσίας ὠφελίμους δι' ἐσᾶς...»[3]. Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβεν ὀλίγον βραδύτερον—τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1822—πρὸς ὅλους τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἀρχηγοὺς τοῦ κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἑλληνικοῦ στρατοῦ[4] καὶ εἰδικώτερον δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Γεώργιον Νικολοῦ Βαρνακιώτην καὶ Ἀνδρέαν Καραΐσκου, τοὺς ὁποίους μάλιστα ἐκάλεσε νὰ μὴ φεισθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ οὐδ' αὐτῶν τῶν πόλεων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἀλλὰ νὰ τὰς καύσωσιν ἀνηλεῶς, ἐκδιώκοντες καὶ διὰ τῆς βίας ἀκόμη τοὺς κατοίκους εἰς τὰ ὄρη. «... Τὸ πρόβλημά μου διὰ νὰ γενῇ σκορποχῶρι εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅσον δύσκολον καὶ ἂν εἶναι, σᾶς βεβαιώνω ὅτι εἶναι τὸ μόνον σωτήριον... Οἱ Ρῶσοι ἐσώθησαν διότι ἔκαυσαν τὴν Μόσχαν· ἡ ἰδική σας θυσία αὐτοῦ εἶναι πολὺ μικρά, διότι τὰ ζῷα ἠμπορεῖτε νὰ τὰ φυλάξετε καὶ ἡ ζημία θέλει σταθῆ μόνον εἰς παλαιόσπιτα· δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ διστάσετε τελείως εἰς ὅσα σᾶς γράφω καὶ οὔτε νὰ ἀφήσετε τοὺς Τούρκους νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ Ἀνατολικόν, ὅπου ἠμποροῦν

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 9 (=II, ἀρ. 147).

[2] Ἰδὲ ἐπιστολὴν Ἰγνατίου πρὸς Γ. Κουντουριώτην ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1824 (ΑΛΓΚ, τόμ. Β' σ. 255 - 257) καὶ ἑτέραν πρὸς Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ περὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς Ὑ. Πύλης νὰ πείσῃ τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν τῆς Αἰγύπτου, νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1251 (=II, ἀρ. 172).

[3] Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, τόμ. 19 (Ν. Δ. ΜΑΚΡΗ, Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου) σ. 26. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ Νοεμβρίου 1824 ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Μαυροκορδᾶτον (ΑΛΓΚ, Γ', 366).

[4] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2046 (=II, ἀρ. 138).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ φωλεύσωσι, νὰ εὕρωσι μέσα, νὰ ἔχωσιν ἔπειτα καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν κοινωνίαν μὲ τὴν Πάτραν καὶ τὴν Ναύπακτον καὶ νὰ μὴ ἠμπορῇ καμμία δύναμις νὰ τοὺς ἐβγάλῃ ἐκεῖθεν πλέον. Δὲν ἔχετε εἰς τοῦτο νὰ ἀκούσετε τὸν κόσμον, ἀλλὰ φωτιὰ εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ βία νὰ φεύγωσιν οἱ κάτοικοι εἰς τοὺς λόγγους, εἰς τὰ βουνὰ ἢ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ νὰ μὴ εὕρῃ ὁ ἐχθρὸς ψυχὴν ζῶσαν, ἂν ἐμβῇ εἰς τὸν τόπον σας...»[1]. Ἅπαξ τοὐλάχιστον ἐφηρμόσθη ἡ τακτικὴ αὕτη τῆς πυρπολήσεως χωρίων ἐν Ἠπείρῳ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (1822)[2].

Οὐδ' ἠρκεῖτο μόνον εἰς ἐπαίνους, συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις, ἀλλὰ καὶ ἤλεγχεν ἀδιαστάκτως τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν, ὅσας ἐθεώρει ἀστόχους καὶ ἐπιζημίας. Ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἀπὸ 1 Μαρτίου 1822 ἀπόφασιν τῆς κυβερνήσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐκηρύχθησαν εἰς κατάστασιν ἀποκλεισμοῦ πᾶσαι αἱ παραλίαι τῆς Ἠπείρου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Εὐβοίας, τῆς Θεσσαλίας μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ οἱ λιμένες τῶν νήσων Κυκλάδων, Σποράδων καὶ Κρήτης, ἐθλίβη βαθύτατα καὶ ἐξανέστη. «Ἡ περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν λιμένων προκήρυξίς σας μοὶ ἐπροξένησε θαυμασμόν, ταραχήν, λύπην καὶ ὅσα πάθη δοκιμάζει τις, ὅταν προβλέπῃ κακὰ ἀποτελέσματα...». Ἔσπευσε δὲ διὰ μακρᾶς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1822 νὰ ἀναπτύξῃ τὰς πιθανὰς ἐκ τοῦ μέτρου τούτου ζημίας καὶ νὰ ζητήσῃ ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν[3]. Περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἔγραψε μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ εἰς τὸν Μαυροκορδᾶτον — τὴν 3/15 Ἰουλίου 1822 — καλέσας αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ δεόντως, ὥστε νὰ ἐπανορθωθῇ ταχέως ἡ ἐπιβλαβὴς ἀπόφασις τῆς διοικήσεως, περιοριζομένου τοῦ ἀποκλεισμοῦ «μόνον εἰς τὰ πολιορκημένα φρούρια καὶ μὲ παράκλησιν εἰς τὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης νὰ σταθῶσιν εἰς τὴν οὐδετερότητα...»[4].

Εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν ἐπεδείκνυεν ἐμπράκτως τὸ ὑπὲρ τῶν πολεμιστῶν ἐνδιαφέρον του δι' ἀποστολῆς πολεμεφοδίων ἀγοραζομένων εἴτε ἐξ ἰδίων, εἴτε ἐξ ἐρανικῶν χρημάτων. Τοιαύτην ἄλλως τε βοήθειαν — δι' ἐφοδίων — ἐθεώρει ὡς μόνην ἀναγκαίαν ἐξ Εὐ-

[1] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2047 (= II, ἀρ. 139).

[2] Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, τόμ. 19, σ. 27.

[3] ΣΔΚ, Φ. 23, ἀρ. 2041 (= II, ἀρ. 130).

[4] Αὐτόθι, Φ. 23, ἀρ. 2043 (= II, ἀρ. 132). Εἰς τὴν πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἐπιστολὴν ταύτην περικλείει ὁ Ἰγνάτιος ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ Παναγιώτου Κοδρικᾶ ἐκ Παρισίων ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1822 πρὸς τὸν Ἀλέξ. Πατρινόν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κοδρικᾶς, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐν Γαλλίᾳ ἀντίδρασιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς προκηρύξεως περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων, παρακαλεῖ «διὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν ὁπωσοῦν ἐλπιζομένην σωτηρίαν τοῦ ἀθλίου γένους μας, νὰ προφθάσετε μὲ οἱονδήποτε τρόπον γνωρίζετε εἰς τοὺς τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος, παρακινήσετε καὶ τὸν σεβάσμιον μητροπολίτην καὶ τὸν φίλον Πολυχρονιάδην, καὶ ὅσους ἄλλους γνωρίζετε, νὰ γράψουν ἀμέσως νὰ ρεβοκαρισθῇ, ἤτοι νὰ ἀφαιρεθῇ μὲ πάνδημον διακήρυξιν τὸ ἀνόητον καὶ παράλογον διακήρυγμα περὶ τοῦ κακομελετηθέντος ἀποκλεισμοῦ τῶν λιμένων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα...».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρώπης διὰ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, καὶ ὄχι τὴν κάθοδον ἐθελοντῶν ἀνικάνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὸ κλῖμα καὶ τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς καὶ ἐπὶ πλέον πρὸς τοὺς χρησιμοποιουμένους πολεμικοὺς τρόπους ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὸ πρὸς τὸ φιλελληνικὸν κομιτᾶτον τῆς Βέρνης ὑπόμνημά του τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1821 ἔγραψεν, ἁπαντῶν εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν τοῦ ὡς ἄνω κομιτάτου, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν ἀνάγκην μόνον ἀπὸ ὅπλα καὶ πολεμεφόδια· αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ βοήθεια θὰ ἦτο ἡ μᾶλλον ἀποτελεσματική[1]. Κατ' Ἰούνιον τοῦ 1822 ἀπέστειλεν εἰς τοὺς Ὑδραίους πρὸς χρῆσιν τοῦ στόλου των τριάκοντα χιλιάδας λίτρας σφαιρῶν κανονίων διαφόρου μεγέθους καὶ εἴκοσι χιλιάδας λίτρας «μιτράλια»[2]. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1822 ἀπέστειλε διὰ τοῦ Βιτάλη[3] εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς Μεσολόγγιον εἴκοσι τέσσαρα κανόνια καὶ δέκα πέντε χιλιάδας λίτρας σφαιρῶν κανονίων, δι' ὧν ἠδυνήθη νὰ σωθῇ τὸ Μεσολόγγιον κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν του[4], ὡς ἐπίσης καὶ διὰ Ζακύνθου ἑκατὸν στατῆρας διπυρίτου[5].

Δὲν ἐλησμόνησε τοὺς ἀγωνιζομένους Κρῆτας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε διὰ τοῦ Πατμίου Ἐμμανουὴλ Ξένου πολεμικὰ ἐφόδια ἀξίας 1500 ταλλήρων κολοννάτων. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Κρήτης Ν. Οἰκονόμος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐπιστολὴν ἀπὸ 3 Μαΐου 1823 πλήρη ἐγκωμίων καὶ εὐγνωμοσύνης[6]. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπεσταλμένου Ἐμμ. Ξένου ἀπέστειλε καὶ πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς Χ. Ἑλλάδος ἓξ κανόνια[7].

Τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὰ ἄτακτα ἑλληνικὰ στρατεύματα οὐδόλως ἀπέκρυπτε, καί, ἐφ' ὅσον διήρκει ὁ ἔνοπλος κατὰ τῶν Τούρκων ἀγών, δὲν ηὐνόει τὴν κατάργησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀντικατάστασίν των διὰ τακτικοῦ στρατοῦ εὐρωπαϊκῆς ἐκπαιδεύ-

---

[1] Γ. ΛΑΪΟΥ, Ἀνέκδοτες ἐπιστολές, σ. 255.

[2] ΑΥ, τόμ. Η', σ. 283. (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ὕδρας ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1822). Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1822 ἀπάντησιν τῶν Ὑδραίων πρὸς Ἰγνάτιον (ΑΥ, τόμ. Η', σ. 439 - 440).

[3] Βιτάλης Σπυρίδων ἐκ Ζακύνθου, ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου. Ἀμφότεροι ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν προσπάθειαν ἀναγορεύσεως βασιλέως τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ὀρλεανίδου δουκὸς τοῦ Νεμούρ (Κ. ΡΑΔΟΥ, Περὶ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπετηρὶς Φ. Σ. Παρνασσοῦ, ΙΓ', 38, ὑποσημ. ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔκδ. γ', τόμ. Γ', σ. 301. Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗ, Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, ἔκδ. γ' 1925, τόμ. Α', σ. 247.

[4] ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 51.

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 14/26 Δεκεμβρίου 1822. ΓΑΚ, Συλλ. Μάμουκα, Φ. 1822. (=ΙΙ, ἀρ. 140). Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1823 εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν τῶν προυχόντων τῆς Δ. Χ. Ἑλλάδος ἐκ Μεσολογγίου. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 11 (=ΙΙ, ἀρ. 159).

[6] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 6 (=ΙΙ, ἀρ. 144).

[7] Αὐτόθι, ΣΤ' 8 (=ΙΙ, ἀρ. 145).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεως· διὸ καὶ εἰς τὰς προτάσεις τῶν ξένων περὶ «τακτικοποιήσεως» τῶν ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀντέτασσεν, ὅτι θὰ ἦτο ἀνόητον νὰ ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ὑποβάλῃ εἰς ἀπόλυτον πειθαρχίαν τὰ στρατιωτικὰ σώματα (μπουλούκια), τῶν ὁποίων ἄλλως τε ἡ θαυμασία ἱκανότης εἶχε πολλάκις δοκιμασθῆ. Ἐν τούτοις δὲν ἀπέκλειε τὴν σύστασιν τακτικῆς τινος δυνάμεως διὰ τὴν προστασίαν τῶν φρουρίων, τῶν σημαντικῶν διαβάσεων κ.λ.[1]

Ὅταν ὅμως ἐξελέγη κυβερνήτης ἰσχυρὸς ἀνήρ, οἷος ἦτο ὁ Καποδίστριας, καὶ ὁ ἀγὼν ἔκλινε πρὸς τὸ αἴσιον τέρμα του, φοβούμενος τὴν ἀπειθαρχίαν τῶν δυσηνίων ὁπλαρχηγῶν, ἐτάχθη καὶ ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τῶν φιλελλήνων ὑπὲρ τῆς τακτικῆς ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ: «... Τὸ τακτικὸν στράτευμα—ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰ. Καποδίστριαν τὴν 29 Αὐγούστου (10 Σεπτεμβρίου) τοῦ 1822—, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦν ὅλοι οἱ φίλοι τῆς πατρίδος, δὲν γίνεται ἄνευ χρημάτων, καὶ δὲν χρησιμεύει μόνον διὰ νὰ φυλαχθῇ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καλόν της ὀργανισμόν, διὰ τὴν παῦσιν τῆς ἀναρχίας καὶ διὰ νὰ ἐνεργηθῶσιν οἱ νόμοι καὶ αἱ διαταγαὶ τῆς διοικήσεως, αἱ ὁποῖαι ποτὲ δὲν ἐνεργήθησαν, διότι ἡ διοίκησις δὲν εἶχεν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἔμενεν εἰς τὰς ἐνόπλους νὰ ἀποδέχωνται ὅσα τοὺς ἐσύμφεραν, καὶ νὰ ἐναντιῶνται εἰς ὅσα δὲν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὰ ἴδιά των τέλη...»[2]. Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβεν ἐντονώτερον μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας ὡς γνώμας ὄχι μόνον ἰδικάς του, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλβετοῦ φιλέλληνος Gosse[3], συμβουλεύσας ὅμως τὸν Καποδίστριαν νὰ μὴ ζητήσῃ ὁ ἴδιος τὴν μεταβολὴν τοῦ στρατεύματος εἰς τακτικόν, ἵνα μὴ εἰσπράξῃ ἅμα τῇ καθόδῳ του τὴν δυσαρέσκειαν τῶν ἀτάκτων: «...τοῦτο πρέπει νὰ κάμετε νὰ τὸ ζητήσουν ἄλλοι, νὰ προβληθῇ εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ νὰ φανῇ ἐθνικόν, καὶ ὄχι ἰδικόν σας ἔργον»[4]. Εὗρεν ὅμως τὴν εὐκαιρίαν, γράφων τὴν 30 Νοεμβρίου 1827 πρὸς τὸν μέλλοντα νὰ ρυθμίσῃ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα κυβερνήτην, νὰ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον τῶν ἀτάκτων, δίδων συγχρόνως πλήρη εἰκόνα αὐτῶν, τοὺς ὁποίους παρὰ τὰ ἐλαττώματά των τόσον ἠγάπησε καὶ ἐπεθύμει νὰ προστατεύσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν μέχρι τέλους. «...Σᾶς ἐνθυμίζω, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους θέλουν νὰ ἐπιδείξωσιν ὡς ἀνεπιδέκτους τάξεως καὶ διορθώ-

---

[1] L. Stanhope, Greece in 1823 and 1824. London 1825, σ. 21 - 24. Πρβλ. καὶ Arthur Mielle, Lettres du colonel Stanhope sur la Grèce. Paris 1825, σ. 37.

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν ἀπὸ 29 Αὐγούστου/10 Σεπτεμβρίου 1827. (ΑΙΓ Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 27).

[3] Ἀνδρέας - Λουδοβῖκος Gosse ἰατρὸς (1791 - 1873). Ὑπῆρξε στενὸς φίλος τοῦ Ἰω. Καποδίστρια καὶ τοῦ Ἐϋνάρδου. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Γενεύης». Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ φιλελληνικοῦ κομιτάτου τῆς πατρίδος του. Κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τὸ 1826 ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν διανομὴν τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων.

[4] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1827 ἔ.π. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 335, ἀρ. 7 (= ΙΙ, ἀρ. 241).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεως, ἦσαν μαζί μας ἄλλοτε εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν, καὶ ἀπληρώτως ἐφέρθησαν τόσον καλὰ καὶ τόσον ἔκτακτα, ὥστε ὅταν ἦλθαν οἱ Γάλλοι, ἐθαύμασαν τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐταξίαν, καὶ ἐζήτησαν νὰ κρατήσωσι καὶ αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς. Ἂν τώρα ἔγιναν κακοί, τοὺς ἔκαμαν κακοὺς ἡ κακὴ διοίκησις, αἱ φατρίαι καὶ αἱ ραδιουργίαι ὅσων ἠθέλησαν νὰ λάβωσι τὴν ἀρχὴν μὲ παράνομα καὶ ἀνόσια μέσα. Ὅταν ἡ Ἐξοχότης σας παρρησιασθῆτε, ἐπειδὴ ἔχουν καὶ ὑπόληψιν εἰς τὸ ὑποκείμενόν σας, ἐλπίζω νὰ εὕρετε, ἂν ὄχι ὅλους, τοὐλάχιστον πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καλοὺς καὶ σᾶς προλαμβάνω νὰ μὲ δώσετε προσοχὴν εἰς τὰ λεγόμενα πρὸ τῆς δοκιμῆς. Τὰ χρήματα ἴσως τὰ ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν τὸ βλέπω ἔγκλημα, διότι οἱ κατὰ καιρὸν διοικήσαντες τὴν Ἑλλάδα δὲν ἠθέλησαν μετὰ θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ ἄλλων τοιούτων θυσιασθέντων ὑπὲρ τῆς πατρίδος νὰ λάβωσι πρόνοιαν διὰ τὰ ὀρφανὰ καὶ χήρας γυναῖκάς των, μ᾽ ὅλον ὅτι περὶ τούτου τοὺς ἔγραψα πολλάκις. Τοὺς ἔλειπαν τὰ μέσα ἔστω. Ἂς ἔδιδαν γῆν, ἂς ἐδιόριζαν ἓν ἐτήσιον, ἀνάλογον τῶν ἐκδουλεύσεων τοιούτων ἐνδόξων ἀνδρῶν, καὶ ἂς εἶχαν νὰ λαμβάνωσιν ἐν καιρῷ, ὅταν ἡ διοίκησις εἶχε χρήματα. Δὲν ἠθέλησαν τίποτε νὰ κάμωσι, δὲν ἠξεύρω διατί, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον δικαιολογοῦν τὴν φιλοχρηματίαν τῶν στρατιωτῶν, διότι δουλεύουν πατρίδα, ἥτις δὲν ἠξεύρει, καὶ δὲν θέλει νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς ἀξίους ἀνταμοιβῆς. Ἔπειτα βλέπω ὅτι τίποτε δὲν ἄφησεν ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, οὔτε ὁ Καραϊσκάκης. Ὅσοι ἅρπαξαν, εἶναι ὅσοι δὲν δουλεύουν, καὶ δὲν ἔχουν ἄλλο προτέρημα εἰμὴ τὴν ἁρπαγήν, καὶ μὲ τοῦτο δίδουν αἰτίαν νὰ κατηγορῶνται οἱ πολλῶν ἐπαίνων μάλιστα ἄξιοι. Ἐλπίζω ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις των τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακούς, καὶ ἂν ἡ ἐξοχότης σας λάβῃ ὑπομονὴν νὰ ἐξετάσετε μὲ προσοχὴν τὴν κοινὴν γνώμην, ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλετε ἀπατηθῆ εἰς τὴν ἐκλογήν σας, καὶ ὅτι θέλετε εὑρεῖ ἀνθρώπους νὰ σᾶς δουλεύσωσι μὲ τιμιότητα καὶ πίστιν»[1].

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπανῆλθε καὶ ἀργότερον, κατ᾽ Ἰούλιον τοῦ 1828, ὅταν ὁ Ἰ. Καποδίστριας, ἐν Ἑλλάδι εὑρισκόμενος, ἐπεζήτει νὰ ρυθμίσῃ τὸ πολύπλοκον ἐκεῖνο θέμα. Ἐπέμεινε πάλιν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ τακτικοῦ στρατεύματος καὶ ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι «τῶν καπεταναίων τὸ σύστημα δὲν ἐπιδέχεται διόρθωσιν, οὔτε συμφέρει, διότι θέλει διατηρηθῆ καὶ ἡ ληστεία, ἥτις δὲν ἔλειψε ποτὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ θέλουν ἔχει ἐν ταὐτῷ ἐνόχλησιν καὶ ἡ γειτονία καὶ ἡ Ἑλλάς»[2].

Σαφῆ ἔνδειξιν τῆς ἰδιαζούσης στοργῆς τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀποτελεῖ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ ἀρωγή, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ προώρως φονευθέντος Μάρκου Μπότσαρη, περὶ τῆς ὁποίας εἴπομεν

---

[1] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 335, ἀρ. 7 (=II, ἀρ. 241).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Καποδίστριαν ἀπὸ 18/30 Ἰουλίου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 2 (=II, ἀρ. 266).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πλείονα ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι ἐπεδείξατο ἐνδιαφέρον καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας Γ. Καραϊσκάκη, χάριν τῆς ὁποίας (ἐν Κερκύρᾳ διαμενούσης) ὁ Βιάρος Καποδίστριας δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1827 ἐζήτησε τὴν οἰκονομικὴν συνδρομὴν τοῦ Ἰγνατίου[1].

Ἀπηχθάνετο ὅμως ὁ Ἰγνάτιος τοὺς ἐλαχίστους ἐκείνους στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο προδόται καὶ ἠσθάνετο ἐξ αἰτίας των οὐ μόνον λύπην καὶ ἀθυμίαν πολλήν, ἀλλὰ καὶ ἐντροπήν, διότι μόνον ἐκ τῆς πρώτης ἐπαρχίας του ἐφάνησαν προδόται[2]. Ἀλλ' εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του ὑπῆρχε καὶ δι' αὐτοὺς ἀκόμη σκιά τις συγγνώμης, διότι οἱ ἐλάχιστοι προδόται, πάντες περίπου ἦσαν τρόφιμοι τοῦ ἐπαράτου Ἀλῆ, ὅστις διέφθειρε πολλούς, ὅπου ἐξουσίαζεν[3].

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ εἶναι ἐπιστολή τις τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη ἐκ Ναυπλίου ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1823 ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Ἰγνάτιον καὶ τοὺς εὐγενεῖς Ἑπτανησίους Ἀντώνιον Μαρτινέγον, κόμιτα Διονύσιον Ρώμαν, Στ. Στραβοπόδην, κοντέσσαν Δεσύλλαιναν καὶ Φλαμπουριάρην. Ἀναγγέλλων ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι τὸ φρούριον Ναυπλίου ἦτο ἐν πολλοῖς ἠρειπωμένον καὶ ἀνεφοδίαστον, ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς ἀναγκαστικὴν εἰσφοράν, ἣν καὶ καθώρισεν εἰς 2000 μὲν τάλληρα διὰ τὸν Ἰγνάτιον, διὰ τοὺς ἄλλους δὲ εἰς πλείονα ἢ ἐλάσσονα. «...Νὰ μοῦ τὰ στείλετε χωρὶς ἄλλο, εἰδεμὴ ἔχω πόλεμον μαζί σας, πόλεμον ἄσπονδον, πόλεμον αἰώνιον, καὶ θὰ τὸν ἀφήσω καὶ εἰς τοὺς διαδόχους μου»[4]. Ἦτο ἆρά γε αὐθόρμητος ἡ παράδοξος αὕτη ἀπαίτησις τοῦ Κολοκοτρώνη ἢ μήπως προεκλήθη ὑπὸ τοῦ τυχοδιώκτου Σπυρίδωνος Βιτάλη, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπῆρξεν ὁ κομιστὴς εἰς Ἰταλίαν καὶ ὁ ἐντολοδόχος τοῦ Κολοκοτρώνη; Πάντως οὐδεμία ἀπάντησις ἐδόθη, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν ἀναγκαστικὸν τοῦτον ἔρανον, τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ δι' ἀπειλῶν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸν μητροπολίτην καὶ τοὺς Ἑπτανησίους εὐγενεῖς.

Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐπῄνει καὶ προέτρεπεν εἰς δρᾶσιν καὶ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῆς Ἐπαναστάσεως[5], μετέσχε δὲ μετὰ τοῦ Ἐϋνάρδου καὶ τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας τῶν ἐν Λονδίνῳ ἐκπροσώπων καὶ λοιπῶν ἁρμοδίων διὰ τὴν ναυπήγησιν ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ 2ου δανείου νέων ναυτικῶν μονάδων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου[6].

---

[1] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 30 (= II, ἀρ. 223).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1822. ΓΑΚ, Συλλ. Μάμουκα, Φ. 27 (= II, ἀρ. 140).

[3] ΑΛΓΚ, τόμ. Β', σ. 276 καὶ 278.

[4] Ἐπιστολὴ Θ. Κολοκοτρώνη πρὸς Ἰγνάτιον καὶ λοιποὺς ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1823. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ', 4 (= II, ἀρ. 141).

[5] Ἰδὲ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἀξιωματικοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἀπὸ 30 Ὀκτωβρίου 1822 (ΑΥ, τόμ. Η', σ. 587 - 588).

[6] ΓΑΚ, Κ. 47, Ε' 21, 3 (= II, ἀρ. 200).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΙΗ΄

Η ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗ ΚΑΘΟΔΟΣ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος ἤρξατο ἀγωνιζόμενον τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, ὁ Ἰγνάτιος, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε καὶ ἐφιλοδόξει νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐγγὺς τοῦ πυρός, ἐν μέσῳ τοῦ ἀγωνιζομένου λαοῦ, μετὰ τῶν παλαιῶν του συναγωνιστῶν, τῶν ἁρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Τὴν πρόθεσίν του ταύτην ἐξεδήλωσε φαίνεται, εὐθὺς ὡς ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐν τῷ ἀπὸ 17 Ἰουλίου 1821 ὑπομνήματί του συνεβούλευσεν αὐτόν, νὰ παραμείνῃ εἰσέτι ἐν Πίζῃ, ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ μεγάλας ἐκδουλεύσεις εἰς τοὺς Ἕλληνας[1].

Ἐντελῶς διάφορον γνώμην περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶχεν ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος, ὅστις, εὐθὺς ὡς ἀφίχθη εἰς Μεσολόγγιον, ἔγραψε πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἀνάγκης τῆς καθόδου εἰς Ἑλλάδα τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Ἰω. Καρατζᾶ: «... Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀποσιωπήσω, πόσον ἀναγκαῖος ἤθελε μᾶς εἶναι εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ὁ σεβαστὸς ἱεράρχης μας Ἰγνάτιος. Αὐτὸν ὑπόσχομαι νὰ τὸν φέρω, καθὼς καὶ τὸν πρίγκιπα Καρατσᾶν, ὅταν ἤθελε γένει πρὸς αὐτοὺς μία γενικὴ πρόσκλησις»[2]. Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἔγραφε πρὸς ἄλλους παράγοντας τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι ἕτερος φίλος τοῦ Ἰγνατίου, ὁ Κωνσταντῖνος Πολυχρονιάδης ἐκ Παρισίων τὴν 2 Αὐγούστου 1821: «... Εἶναι καλλίστη ἡ γνώμη σας νὰ προσκαλέσητε τοὺς ἐν Πείσῃ δύο γέροντας καὶ πρὸ πάντων τὸν Φιλοπεριπατητικὸν (Ἰγνάτιον). Μετὰ πάνδημον πρόσκλησιν θέλει ὑποκύψει εἰς τὴν προεδρίαν του εὐκόλως ἡ φιλαυτία τῶν ἄλλων ἀρχιερέων. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχει καὶ προτερήματα μεγάλα, καὶ πρὸ πάντων ἐθνικὴν καὶ ξένην ὑπόληψιν. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυσίς του θέλει αὐξήσει μεγάλως τὴν ἐθνικὴν ὑπόληψιν... Μὴ τὸ ἀμελήσητε λοιπόν, ἀλλὰ στρέψατε εἰς τοῦτο ὅλην τὴν προσοχήν σας»[3]. Ὁ αὐτὸς Πολυχρονιάδης ἔγραφεν ἐκ Πίζης μετ' ὀλίγους μῆνας, τὴν 5 Ἰανουαρίου 1822, πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ ἀνυψῶν τὸν μητροπολίτην διὰ τῶν ἐπαίνων του μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ, ἐτόνιζεν ἐμμέσως τὴν ἐθνικὴν ἀνάγκην τῆς καθόδου τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν Ἑλλάδα: «... Ἴσως ἡ ἐκλαμπρότης σου δὲν γνωρίζεις πόσον ἀξίζει ὁ σοφὸς οὗτος ἀρχιερεύς, πόσον τιμᾶται καὶ σέβεται ἀπὸ τοὺς φρονι-

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καὶ Ἰω. Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ΄ (1956), σ. 164, 169, 180.

[2] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ΄, 329.

[3] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μωτέρους ὁμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς καὶ ἴσως εἶσθε κακῶς διατεθειμένος ἐναντίον του κατὰ λάθος ἢ παρεξήγησιν. Δὲν ἠμπορεῖ ὅμως νὰ ἀγνοῇς ὅτι χαίρεται τὴν εὔνοιαν παντοδυνάμου ἡγεμόνος καὶ εἶναι φίλος στενὸς τοῦ σημαντικωτέρου ὑπουργοῦ του. Ἐκτὸς τούτων τῶν περιστατικῶν, τὰ ὁποῖα σημαίνουν πολὺ ἤδη εἰς τὰς περιστάσεις μας, ὁ σοφὸς οὗτος ἱεράρχης σέβεται ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους Εὐρωπαίους. Ὁ μεγαλόνους Τσιτσακὼφ μᾶς εἶπεν εἰς τὸ Παρίσιον ὅτι, ἐν ὅσῳ δὲν ἀκούσῃ τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχει εἰς οὐδεμίαν ὑπόληψιν τὰ πράγματά μας, διότι ἡ ἀπουσία του δείχνει ὅτι δὲν τὰ κρίνει βάσιμα. Ἀλλ' εὐθὺς ὅτε μάθῃ τὴν κάθοδόν του, εἶναι ἕτοιμος νὰ μᾶς προσφέρῃ τὸν βραχίονά του. Τοιαύτας καὶ ἀναλόγους κρίσεις ἔκαμαν καὶ κάμουν διάφοροι ἄλλοι ὁμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς καὶ ὅλων ἐστράφη ἡ προσοχὴ εἰς τὸ τί λέγει καὶ τί θὰ κάμῃ ὁ σεβάσμιος Ἰγνάτιος. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς ταύτας τὰς μαρτυρίας, ὅσοι γνωρίζουν τὸν ἱεράρχην τοῦτον, συνέλαβον μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὸν θεωροῦν ὡς χρησμὸν τῆς Ἑλλάδος· σεβάσμιος ἀρχιερεύς, σοφός, φιλογενής, δραστήριος, οἰκονομικός, ἀγχίνους, ἐπίμονος, ὀλιγαρκὴς καὶ ἄδολος φιλογενὴς ὡς εἶναι, δὲν εἶναι παράδοξον, ἐὰν εἵλκυσε τόσον τὸ σέβας τῶν ἀνθρώπων»[1].

Μετὰ ἓν περίπου ἔτος, τὴν 13/25 Δεκεμβρίου 1822, ὁ Πολυχρονιάδης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον: «...Πόσον ἦτον ὠφέλιμον ἐὰν ἐκατέβαινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ σεβάσμιος Ἰγνάτιος; Ἀλλ' ὡς φαίνεται ἢ δὲν γνωρίζουν οἱ ἄρχοντές μας τὴν ἱκανότητα τούτου τοῦ ἀνδρός, ἢ δὲν ἐπιθυμοῦν ἀπὸ φιλαρχίαν νὰ τὸν ἰδοῦν εἰς τὸ μέσον των· συνάγω τοῦτο ἀπὸ τὴν σιωπήν των καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ νὰ ὠφεληθοῦν κἂν ἀπὸ τὴν ἐδῶ παρουσίαν του. Ἔγραψα πολλὰ καὶ μερικῶς πρὸς τὴν διοίκησιν περὶ τοῦ μεγαλοπράγμονος τούτου ἀνδρὸς καὶ ἐὰν δώσουν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους μου καὶ ἐὰν τῷ ἔκαμναν δημόσιον καὶ ἐμβριθῆ πρόσκλησιν, εἶναι ἐλπὶς νὰ κινηθῇ ἐντεῦθεν καὶ νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὰ πολυειδῆ του προτερήματα. Ἀλλὰ τίς ἠξεύρει πῶς θέλουν ἐκλάβει τοὺς λόγους μου. Τέλος πάντων ἐγὼ κάμνω τὸ χρέος μου, καὶ ἂς ὄψωνται οἱ ἀδιαφοροῦντες»[2].

Αἱ περὶ προσκλήσεως τοῦ Ἰγνατίου (καὶ Καρατζᾶ) εἰς Ἑλλάδα ὑποδείξεις δὲν ἐγένοντο δεκταὶ εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου[3], ἔδωκαν δὲ ἀφορμὴν εἰς τὸν ὑψηλαντικὸν Ἰωάννην Φιλήμονα νὰ διατυπώσῃ τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ Α. Μαυροκορδᾶτος ἀπεστάλη ἐκ Πίζης εἰς Ἑλλάδα ὡς πρόδρομος τοῦ Ἰω. Καρατζᾶ καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἵνα παρασκευάσῃ δηλονότι τὴν ἄνοδον αὐτῶν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα τοῦ νέου κράτους, τοῦ μὲν πρώτου εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος τοῦ δὲ δευτέρου εἰς τὴν προεδρίαν τῆς Ἐκκλησίας[4]. Προφανῶς ὁ Φιλήμων κατελόγιζε τῷ Ἰγνατίῳ οἴησιν καὶ φιλαρχίαν καὶ

---

[1] ΔΙΕΕ, τόμ. ΙΒ΄ (1957), σ. 29 - 30.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 742.

[3] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 330.

[4] Αὐτόθι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φιλοδοξίαν, καὶ ἐπίστευεν ὅτι διακαῶς ἐπεθύμει οὗτος νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν — ἢ καὶ τὴν Πολιτείαν — τῆς Ἑλλάδος[1]. Ἀλλ' εἶχον οὕτω τὰ πράγματα; Ἐργαζόμενος ὡς εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Ἰγνάτιος, ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς προσωπικῆς του φιλοδοξίας; Συμφωνοῦμεν βεβαίως μετὰ τοῦ Φιλήμονος, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐφιλοδόξει πράγματι νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ τόπου τὴν ἀπελευθερουμένην πατρίδα· τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ὡμολόγησε πολλάκις εἰς τὰς ἐπιστολάς του. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁ Φιλήμων ἠδίκει τὸν μητροπολίτην γράφων, ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ὠφείλοντο εἰς φιλοδοξίαν καὶ φιλαρχίαν. Πιστεύομεν μάλιστα, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολή, ἐάν τις συνεφώνει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Νέγρη ἀπὸ τοῦ 1815 διατυπωθεῖσαν γνώμην, καθ' ἣν, «εἰ καὶ μὴ Ἰγνάτιος δεῖται Ἑλλάδος, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς Ἰγνατίου»[2]· διότι, ἐκτὸς τῶν προσόντων τὰ ὁποῖα οὗτος διέθετε (πολιτικὴν πεῖραν, διεθνὲς κῦρος, σχέσεις μεθ' ὑψηλῶν προσώπων, ἀναμφισβήτητον εὐφυΐαν), οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατο νὰ ἐπηρεάζῃ ἀποτελεσματικώτερον αὐτοῦ τὸν λαὸν καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῆς Δυτικῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἄλλοτε θρησκευτικὸς ποιμὴν καὶ ἐθνικὸς ἡγέτης.

Ὀλίγον μόνον χρόνον μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Μεσολόγγιον ὁ Μαυροκορδᾶτος εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσῃ τὴν τεραστίαν ἐπιρροὴν τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα καὶ ἔγραφε πρὸς αὐτὸν τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1821: «...Ἡ παρουσία τῆς πανιερότητός της πόσον ἦτο ἀναγκαία μάλιστα εἰς τὰ ἐδῶ μέρη, εἶναι περιττὸν νὰ τὸ γράψω καὶ πάλιν, ὅλοι φυλάττουσι τὸ παλαιὸν πρὸς αὐτὴν σέβας, καὶ ὅλοι τὴν ἐπιθυμοῦν. Ἡ πανιερότης της καὶ ὁ εὐμενέστατός μοι αὐθέντης ἂν ἤρχεσθε, ἠθέλετε εἶσθαι οἱ ἀληθεῖς ἐλευθερωταὶ τῆς πατρίδος, ἂν μᾶς ἀκούσουν οἱ ἐδῶ καὶ θελήσουν νὰ δεχθοῦν ἓν σύστημα, καθὼς γράφουν καὶ μᾶς ὑπόσχονται, δὲν ἀπελπίζομαι τὸ νὰ ἀξιωθῶ νὰ σᾶς ἰδῶ εἰς τὴν πατρίδα, ἄλλως πρέπει ν' ἀποφασίσωμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν ὅλοι εἰς τὴν Πίζαν, καθὼς καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος πρίγκιψ Κατακουζηνός»[3]. Ὁ αὐτὸς Μαυροκορδᾶτος μετ' ὀλίγους μῆνας — κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1822 — εὑρεθεὶς ἐνώπιον δυσχερειῶν ἐν Κορίνθῳ ἔγραφε καὶ πάλιν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον: «...ἡ παρουσία σας εἶναι ἀναγκαία, διότι ἠμπορεῖ πολλὰ νὰ θεραπεύσῃ»[4].

Οὐδὲ ἦσαν μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντός του (Μαυροκορδᾶτος, Πολυχρονιάδης) οἱ ζητοῦντες τὴν ἄμεσον κάθοδόν του εἰς Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐξέχον-

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 346.

[2] Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου Νέγρη πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1815. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ', 12 (= ΙΙ, ἀρ. 77).

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 3 (= ΙΙ, ἀρ. 126). Ἐν ὑστερογράφῳ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὁ Καντακουζηνὸς ἐπαναλαμβάνει περίπου τὰ αὐτὰ πρὸς Ἰγνάτιον, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀπαισιοδοξίας διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος.

[4] ΓΑΚ, Κ. 22, α, 97 (= ΙΙ, ἀρ. 128).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τες Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ Κοραῆς, ὅστις ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πολυχρονιάδην εἰς Πίζαν τὴν 24 Μαρτίου 1823 ἔγραφε μεταξὺ τῶν ἄλλων: «...Τὸν σεβάσμιον ἱεράρχην προσκύνησε ἀπὸ μέρους μου. Ὦ, πόσον ἐπεθύμουν νὰ τὸν πέμπω τὰς προσκυνήσεις μου εἰς τὴν Ἑλλάδα»[1].

Πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ Μαυροκορδᾶτος γράφων πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ὅτι ἡ παρουσία του ἦτο ἀναγκαία, μάλιστα εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καταφαίνεται ἐκ τῶν πλήρων ἀφοσιώσεως ἐκκλήσεων, τὰς ὁποίας οἱ πρόκριτοι τῆς χώρας ταύτης ἀπηύθυνον ἐπανειλημμένως πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τῶν ὁποίων προσεκάλουν τοῦτον ὄχι μόνον ὡς ἐκκλησιαστικὸν ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸν ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα: «...ἡ πατρίς, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ὁδηγοῦ, καὶ ὁδηγοῦ φιλογενεστάτου καὶ ὑπολη-πτικοῦ, ἵνα φωτίσῃ τὸν λαὸν μὲ συνετὰς συμβουλάς, καὶ καταπαύσῃ τὰ ἐσωτερικὰ σκάνδαλα. Τοιοῦτον ὑποκείμενον κατὰ δυστυχίαν τὸ μέρος τοῦτο ὑστερεῖται, μόνη ἡ πανιερότης της δύναται νὰ σώσῃ τοῦτο τὸ μέρος καὶ νὰ γένῃ παντὸς καλοῦ πρόξενος, θέλει εἴμεθα εὐτυχεῖς ἔχοντες ὁδηγὸν τῶν πολεμικῶν καὶ ἐσωτερικῶν πράξεων τὰς σοφὰς συμβουλάς του, δι' ὅ, καθὼς πολλάκις οὕτω καὶ νῦν, ὡς εὐπειθῆ αὐτῆς τέκνα τὴν προσκαλοῦμεν, καὶ τὴν παρακαλοῦμεν θερμῶς νὰ μὴ παρίδῃ κλονουμένην ὑπὸ τῶν φιλοταράχων τὴν ἐπαρχίαν της, ἀλλ' ὡς γνήσιος πατὴρ νὰ σπεύσῃ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ τῶν ἐπικειμένων αὐτῇ πολυτρόπων κακῶν. Ἂς εἶναι βεβαία ὅτι ἡ πατρὶς πᾶσα θέλει πανηγυρίσει τὴν ἡμέραν τοῦ αἰσίου ἐρχομοῦ της, ἐκτὸς δὲ ἡ ἐπαρχία της θέλει νομίσει τὴν ἄφιξίν της πρόξενον τῆς σωτηρίας της...»[2].

Ὀλίγον βραδύτερον, τὴν 22 Δεκεμβρίου 1823, ἐπανελάμβανον τὴν πρόσκλησίν των ἐντονώτερον ἐκ Μεσολογγίου οἱ ἄρχοντες τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος: «...Αἱ σοφαὶ συμβουλαί της, πανιερώτατε δέσποτα, ἐστάθησαν πάντοτε ὠφέλιμαι καὶ (ἐκτὸς τῶν προδοτῶν) ἡ διοίκησις καὶ ὁ λαὸς τὰς ἐδέχθη ὡς θείους χρησμοὺς καὶ τὰς ἐσέβετο, γνωρίζοντες καὶ τοὺς μεγαλυτέρους ἀγῶνας ὁποὺ ἐδοκιμάσατε ἕως τώρα. Ἀλλ' εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἡ σεβαστὴ παρουσία σας εἰς τοῦτο τὸ μέρος εἶναι πολλὰ ἀναγκαία, καθότι καὶ οἱ ἐπίβουλοι θέλουν καταισχυνθῇ καὶ ὁ λαὸς θέλει λάβει μέγα θάρρος. Ἡ πατρὶς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην καὶ δι' ἡμῶν τῶν θερμῶς αὐτὴν παρακαλούντων τὴν προσκαλεῖ νὰ ἀγαθυνθῇ νὰ ἀποφασίσῃ τὸν δι' ἐδῶ ἐρχομόν της λαμβάνουσα τὴν παροῦσαν, ὅστις ὅσον ταχύς, τόσον ὠφελιμώτερος θέλει εἶσθαι πρὸς τὴν πατρίδα. Ἂς μείνῃ βεβαία, ὅτι θέλει ὑποδεχθῇ ὡς ἄγγελος εἰρήνης καὶ ὡς ἰατρὸς τῶν ταλαιπωριῶν καὶ δυστυχημάτων, ὅσα ὁ πόλεμος καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ ἐπέφερον, ἐξαιρέτως εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα»[3].

---

[1] Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῆ (ἔκδ. Δαμαλᾶ), Γ', 826 - 827.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 9 (= II, ἀρ. 147).

[3] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 11 (= II, ἀρ. 159).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐὰν πράγματι ὁ Ἰγνάτιος παρεσύρετο ὑπὸ τυφλῆς φιλοδοξίας νὰ κατέλθῃ ὁπωσδήποτε εἰς Ἑλλάδα καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς, δὲν θὰ ἀνέμενε βεβαίως πρόσκλησιν ἐπισημοτέραν καὶ θερμοτέραν ἐκείνης, ἣν οἱ ἄρχοντες τῆς Δ. Ἑλλάδος ἀπέστειλαν αὐτῷ. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπαντήσεώς του καθίσταται δῆλον, ὅτι οὐχὶ ἡ ἰδική του φιλοδοξία, οὐχὶ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ὡδήγει τὰς πράξεις του[1]. Οὕτω, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐφέρετο ἀποφασισμένος νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα καὶ νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων — καθὼς ἔγραφεν εἰς τὸν Τουρτούρην[2] —, βραδύτερον σταθμίζων τὴν σημασίαν τῆς τοιαύτης ἐνεργείας του καὶ ὑποπτεύων, ὅτι ἡ μετάβασίς του εἰς Ἑλλάδα ἤθελε παρερμηνευθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ὡς ἐνεργουμένη καθ' ὑπόδειξιν τῶν Ρώσων, ἐγένετο λίαν διστακτικός: «... Ἂν δὲν ἄφησα τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἔλθω αὐτοῦ νὰ σᾶς ἀπολαύσω κατὰ τὴν κοινὴν ἐπιθυμίαν μας, καὶ ὡς τὸ ζητεῖτε μὲ ταῦτα τὰ τελευταῖα γράμματά σας, αἴτιον εἶναι διότι εὑρέθην δεμένος μὲ ἄλλους· διότι ἐζήτησα ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἄδειαν καὶ δὲν τὴν ἔλαβον· διότι δὲν ἔκρινα συμφέρον νὰ ἐγγίξω μίαν μεγάλην Δύναμιν καὶ νὰ τὴν ἀφήσω, πρὶν μᾶς ἀφήσῃ αὐτὴ καὶ διότι τόσον οἱ γείτονές σας ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι ἤθελαν στοχασθῇ ὅτι εἶμαι σταλμένος, χωρὶς νὰ εἶμαι, καὶ ἤθελαν φερθῇ κάτι χειρότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐφέρθησαν πρὸς τὸ γένος μας· καὶ διότι ἐμέτρησα τέλος πάντων, ὅτι δὲν θέλω κάμει τόσον καλὸν μὲ τὸν ἐρχομόν μου ὅσον ἦτο πιθανὸν νὰ προξενήσω κακόν. Ἰδοὺ ἡ θέσις μου, ἰδοὺ τί τρέχει, καὶ ἰδοὺ τὰ αἴτια τῆς ἀναβολῆς τοῦ ἐρχομοῦ μου ...»[3].

Ἐνωρίτερον, τὴν 4/16 Μαρτίου 1823, ἔγραφε περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος πρὸς τὸν Θεόδωρον Νέγρην: «Κατὰ τοῦτο πολλοὶ ὁμογενεῖς καὶ ξένοι συμφωνοῦν εἴτε ἀπὸ φιλίαν, εἴτε ἀπὸ πρόληψιν, εἴτε διότι μὲ ἐγνώρισαν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ἐπειδὴ τότε ἐδούλευσα καλά, νομίζουν ὅτι καὶ τώρα ἠμπορῶ νὰ δουλεύσω παρομοίως· ἂν καὶ ἐγὼ ἔβλεπα τὰ πράγματα ὡς αὐτοί, καὶ ἂν εἶχα πεποίθησιν, ὅτι ἡ παρουσία μου εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ἦτο ἀναγκαία, ἄφηνα πρὸ πολλοῦ τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἔτρεχα εἰς τὴν δούλευσιν τῆς πατρίδος μου αὐτόκλητος, καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ τὸ χρέος μου. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως βλέπω τὰ πράγματα καλύτερα ἀπὸ ἄλλους πολλούς, καὶ τοῦτο μὲ κάμνει νὰ μένω ἐδῶ, νὰ σᾶς συντροφεύω μακρόθεν μὲ τὰς εὐχάς μου, καὶ νὰ δουλεύω καὶ ἐγὼ τὴν φίλην πατρίδα, καθ' ὅσον τὸ συγχωρεῖ ἡ ἀδυναμία μου»[4]. Ἐπιθυμεῖ λοιπὸν ὁ Ἰγνάτιος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ βλάψῃ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν.

---

[1] «Ἂν στέκω ἐδῶ, εἶναι ἀνάγκη ἐδῶ νὰ σταθῶ, διότι ἀλλέως μένετε ἄσχετοι μὲ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀλληλογραφίαν τὴν κρατῶ ἐγὼ μὲ τοὺς ξένους». (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς θρησκευτικούς, πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ 18/30 Νοεμβρίου 1821. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ', 521).

[2] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 176.

[3] Αὐτόθι, σ. 183. (Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 14/26 Ὀκτωβρίου 1823).

[4] ΓΑΚ, Συλλ. Μάμουκα, Φ. 1823 (= II, ἀρ. 143).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Οὕτω πως ἡρμήνευε τοὺς δισταγμοὺς τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἕτερός τις (Ε. Μ.) γράφων ἐκ Πίζης (ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Ἰγνατίου) πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον τὴν 12 Μαρτίου 1824. Ὁ μητροπολίτης, ἔγραφε, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα. Ἕως τώρα ἐφοβεῖτο ὅτι ἡ παρουσία του θὰ ἦτο ἴσως ἐπιβλαβής, διότι εἶναι Ρῶσος μητροπολίτης, λαμβάνει σύνταξιν καὶ ὑπηρέτησεν ἄλλοτε τὴν ρωσικὴν πολιτικήν· ἑπομένως ἡ παρουσία του ἐν Ἑλλάδι θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ τὰς ὑποψίας τῆς Ἀγγλίας. Ἐξ ἄλλου ὅμως φοβεῖται μήπως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας πράξῃ ἐναντίον του ἀποφασιστικόν τι βῆμα, ὡς ἔπραξεν ἐναντίον τῶν Ὑψηλαντῶν ...[1]. Πράγματι, ὁ Ἰγνάτιος ἐφοβεῖτο, μήπως ὑποστῇ τὴν τύχην τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου ἀποκηρυχθέντος ὑπὸ τοῦ Τσάρου καὶ ἐγκαταλειφθέντος ὑπὸ τῶν Ρώσων· διὸ καὶ δὲν ἤθελε νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ἀπὸ 18/30 Ἀπριλίου 1824 ἐπιστολή του πρὸς τὸν κόμιτα Νέσσελροδ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφεν ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ μιμηθῇ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς πατρίδος του οὔτε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνδιεφέρθησαν διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ τουρκικὴ ἀκεραιότης καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξεδηλώθησαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἕλλην, χριστιανὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς αὐτὸς εἶχεν ἄλλα καθήκοντα νὰ ἐκτελέσῃ καὶ θὰ εἶχε σπεύσει εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος του, ἐὰν δὲν ἐκινδύνευεν ἐκ τούτου νὰ κατηγορηθῇ ἀδίκως ἡ Ρωσία ὡς μήτρα τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης. Εὑρισκόμενος ἐν μέσῳ τοιούτου διλήμματος, παρέμεινε κωφὸς εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐκκλήσεις τῶν συμπατριωτῶν του, ἠδυνήθη δὲ νὰ καθησυχάσῃ τὴν συνείδησίν του διὰ χρηματικῶν πρὸς αὐτοὺς βοηθημάτων τὰ ὁποῖα πολλάκις ὑπερέβαινον τὰς δυνάμεις του. Ἀποφεύγων νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἀληθεῖς λόγους, δι' οὓς δὲν ἠδύνατο νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, διεβουκόλει τούτους ὑποσχόμενος συνεχῶς τὴν προσεχῆ ἄφιξίν του. Ἀλλὰ τώρα, συνεχίζει ὁ Ἰγνάτιος, τὰ ψεύδη ἐτελείωσαν. Ὁ χρόνος ἀπεκάλυψε τὸ πᾶν. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν τώρα ἄλλο τι νὰ φοβῶνται εἰμὴ τὰς θανασίμους συνεπείας τῆς ἀναρχίας, ἡ ὁποία δυστυχῶς βασιλεύει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας θεωρεῖται λίαν ἐπείγουσα ἡ παρουσία του ἐκεῖ· καὶ ἀγνοοῦντες τοὺς λόγους, οἵτινες τὸν ἐκράτουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καλοῦσιν αὐτὸν ἐπανειλημμένως. Βεβαίως ἡ ἡλικία του καὶ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του καὶ τὰ κακὰ οἰκονομικά του δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πίζαν· ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος πᾶσα ἄλλη σκέψις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς δευτερεύουσα· Διὸ καὶ ζητεῖ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὰς συμβουλὰς καὶ διαταγὰς τοῦ Νέσσελροδ ὡς χριστιανοῦ καὶ ὡς ὑπουργοῦ μιᾶς Δυνάμεως, ἥτις ἔχει ὀφειλάς τινας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Καταλήγων παρακαλεῖ τὸν Ρῶσον ὑπουργὸν νὰ σταθμίσῃ μετὰ συνέσεως τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ νὰ προσφέρῃ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς διαταγάς του, αἵτινες ἐπέχουσι δι' αὐτὸν θέσιν ἀνεκκλήτων διαταγμάτων[2].

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1110 (= II, ἀρ. 168).
[2] ΑΡΚ, F. Cancelaria, D. 4933 (= II, ἀρ. 170).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐλπίζων δὲ πιθανῶς εἰς καταφατικὴν ἀπάντησιν τοῦ Νέσσελροδ, παρεκάλει τὸν Μαυροκορδᾶτον διὰ τῆς ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1824 ἐπιστολῆς του, νὰ βεβαιώσῃ τοὺς προκρίτους τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὅτι κατεγίνετο νὰ εὐκολύνῃ τὸν ἐρχομόν του καὶ ὅτι ἤλπιζε νὰ τὸ κατορθώσῃ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ προξενήσῃ δυσαρέσκειαν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηρτᾶτο (οἰκονομικῶς) καὶ ἡ ὁποία πλαγίως μέν, ἀλλὰ πολλαχῶς ὠφέλησε τὴν Ἑλλάδα καὶ δύναται νὰ τὴν ὠφελήσῃ. «Εἴθε — καταλήγει — νὰ ἀξιωθῶ νὰ πατήσω τὸ ἱερὸν τῆς πατρίδος ἔδαφος, νὰ σᾶς ἀπολαύσω ὅλους ὑγιαίνοντας, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ κατὰ τὸν πόθον μου, καὶ νὰ δουλεύσω καὶ ἐγὼ εἰς τὸν τόπον ὅπως τὸ συγχωροῦν αἱ δυνάμεις μου»[1].

Ὁ ἀδυσώπητος ἐμφύλιος διχασμός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1824 ἐσπάρασσε τὴν Ἑλλάδα, καθίστα ἔτι μᾶλλον ἐπιθυμητὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Ἰγνατίου. Ἰδίως ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐστήριζε πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ἐὰν οὗτος ἐνεφανίζετο εἰρηνοποιὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀλληλομαχούντων Ἑλλήνων. Τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1824 ἔγραφεν ἀπὸ Λιγοβίτζι πρὸς τὸν Ἰγνάτιον: «...Ἡ ψυχή μου δὲν ἀναπαύεται, ἐν ὅσῳ δὲν ἰδῶ τὸ ἐσωτερικόν μας εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιθυμῶ εὐταξίαν. Εἰς αὐτὴν ἡ παρουσία σας ἠμπορεῖ μεγάλως νὰ συντείνῃ...»[2]. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπανελάμβανε τὰ αὐτὰ σαφέστερον γράφων πρὸς τὸν Σπ. Τρικούπην (23 Σεπτεμβρίου 1824): «...ἕνα καὶ μόνον ἄνθρωπον βλέπω διὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, τὸν Ἰγνάτιον, διότι καὶ ὑπόληψιν ἔχει καὶ σχέσεις πολλὰς καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὰ πέριξ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους γνωρίζει, καὶ οἱ ἄνθρωποι τὸν σέβονται· διὰ νὰ ἔλθῃ δὲ ὁ Ἰγνάτιος, καὶ πιστεύω, ὅτι ἔρχεται προσκαλούμενος, πρέπει νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι δὲν θέλει πεινάσει, ἐπειδὴ τὸ μᾶλλον ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ μὴ λάβῃ πλέον τὸ σιτηρέσιόν του ἀπὸ τὴν Ρωσίαν· τοῦτο κοιτάζετε νὰ ἀσφαλίσετε, καὶ γράφοντές τον (συντρέχω καὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο ὅσον δύναμαι) εἶμαι βέβαιος ὅτι εἰς τρεῖς μῆνας τὸ πολὺ εἶναι ἐδῶ· ὅσον καὶ ἂν ἐτζάκισα τὸ κεφάλι μου, ἄλλο μέσον θεραπείας δὲν ηὗρα, οὔτε ἠμπορῶ νὰ εὕρω, καὶ ἂν σᾶς ἀρέσῃ ἐνεργήσετέ το...»[3].

Δὲν εὗρον σχετικὸν ἔγγραφον, ἀλλ' ἐκ τῆς πορείας τῶν γεγονότων, καὶ καθ' ἃ ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὰ γράμματά του, φαίνεται ὅτι οἱ Ρῶσοι δὲν ηὐνόησαν τὴν κάθοδον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας, ἡ μὲν ψυχὴ ἐπεθύμει διακαῶς τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἡ ψυχρὰ λογικὴ κατέπνιγε τὸ αἴσθημα τῆς νοσταλγίας καὶ ἐκράτει τοῦτον δέσμιον ἐν Ἰταλίᾳ. «Μένω ἐδῶ ἀκόμη, ἔγραφεν εἰς τὸν Κοραῆν τὴν 27 Μαΐου 1825, διότι οὕτω πως συμφέρει, ὡς τὸ ἐγνώρισε καὶ ἡ πατρὶς καὶ τὸ ἐνέκρινεν ἔπειτα ἀπὸ μίαν διεξοδικὴν ἀλληλογραφίαν. Ἀλλ' ἡ καρδία μου

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 1251 (= II, ἀρ. 172).

[2] Αὐτόθι, ἀρ. 1990 (= II, ἀρ. 178).

[3] Αὐτόθι, ἀρ. 2187 (= II, ἀρ. 179).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶναι πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιθυμῶ νὰ τὸ συγχωρήσωσιν αἱ περιστάσεις, διὰ νὰ τὴν δουλεύσω καὶ ἐκεῖ εἰς τόπον...»[1].

Ἐκλεγέντος κυβερνήτου τοῦ προσφιλοῦς του Καποδίστρια, αἱ θύραι τῆς Ἑλλάδος ἠνοίγοντο ἐπισημότατα πλέον εἰς τὸν Ἰγνάτιον. Αὐτὴ ἡ Γ' τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὴ συνέλευσις ηὐχήθη ἐπισήμως διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 171 ἀπὸ 5 Μαΐου 1827 πράξεώς της τὴν ταχεῖαν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Ἑλλάδα[2]. Καὶ οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνες, οἱ γνωρίζοντες τοὺς στενοτάτους δεσμοὺς τῶν δύο ἀνδρῶν, ἐθεώρουν βεβαίαν τὴν ἄφιξιν τοῦ μητροπολίτου καὶ ἀσφαλῆ τὴν ἄνοδον αὐτοῦ εἰς τὴν προεδρίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλως τε, ἕνεκα τοῦ μακροχρονίου πολέμου, εἶχεν ἀμβλυνθῆ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ καὶ τὰ ἤθη εἶχον χαλαρωθῆ ἐπικινδύνως, ἑπομένως παρίστατο ἀνάγκη ἱκανοῦ θρησκευτικοῦ ἡγέτου, οἷος ἦτο ὁ Ἰγνάτιος, ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν εἰς τὸ νέον κράτος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἔγραφεν αὐτῷ ὁ Π. Μαυρομιχάλης τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1827, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὄχι μόνον ἵνα συνενώσῃ τὰ διεστῶτα διὰ τῆς πολιτικῆς του ἐμβριθείας, ἀλλὰ κυρίως ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς χηρευούσης Ἐκκλησίας[3].

Καὶ ὁ Καποδίστριας φθάσας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκάλεσε τοῦτον ἐπανειλημμένως νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε. Ὁ Ἰγνάτιος ὅμως οὐδόλως ἔσπευδεν, ἀλλὰ διετήρει πάντοτε τοὺς δισταγμούς του. Ἐφοβεῖτο δηλονότι, μήπως ἡ ἐνέργειά του αὕτη βλάψῃ πολιτικῶς τὴν Ἑλλάδα. «... Θεωροῦμαι ὡς Ρῶσος—ἔγραφε πρὸς τὸν Καποδίστριαν τὴν 13 Ἰουλίου 1828—καὶ ἂν ἔλθω αὐτοῦ θέλουν στοχασθῆ, ὅτι εἶναι σκοπὸς νὰ κάμωμεν τὴν Ἑλλάδα ρωσικήν, καὶ πιθανὸν περισσότερον νὰ βλάψω παρὰ νὰ ὠφελήσω... Ὑποτάττω εἰς τὴν σοφίαν σας τοὺς στοχασμούς μου καὶ ἐπειδὴ ἔχετε δοθέντα νὰ γνωρίζετε καλύτερα τὰ πράγματα, λάβετε μέτρα νὰ γενῇ ὁ ἐρχομός μου ἐν καιρῷ καὶ νὰ μὴ προξενηθῇ πολιτικὴ βλάβη»[4]. Ἀλλ' ἂν παρὰ ταῦτα ἀπεφάσιζεν ὁ Ἰγνάτιος νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ τοῦτο, πρὶν ἢ λάβῃ ἐκ μέρους τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως ἄδειαν, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε μὲν εἶχον ἀρνηθῆ εἰς αὐτὸν οἱ Ρῶσοι, τώρα δὲ ἤλπιζεν, ὅτι θὰ τῷ ἐχορήγουν εὐκόλως.

Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἑτέρα τις δυσκολία διὰ τὴν κάθοδόν του, ἡ μεταφορὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ γραμματέως του Δημ. Μόστρα, ἥτις τόσον εἶχε αὐξηθῆ, ὥστε ἐχρειάζετο

---

[1] Χιακὰ Χρονικά, τόμ. Ε' (1923), σ. 98. Πρβλ. τὴν κατὰ Ἰούλιον 1825 δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἀπάντησιν εἰς τὸ ἀνωτέρω: «Ἀλλ' ἐπειδὴ κρίνεις ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ περάσῃς ἐκεῖ, ἐλπίζω ὅτι καὶ αὐτόθεν δὲν παύεις νὰ τοὺς διδάσκῃς τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποίου ἀπόστολον καὶ κήρυκα σὲ καυχᾶται ἡ Ἐκκλησία μας...». (Αὐτόθι, σ. 96 κ.ἑ.).

[2] Ἔγγραφον τοῦ προέδρου Γεωργίου Σισίνη πρὸς Ἰγνάτιον. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 21 (= II, ἀρ. 219).

[3] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 335, ἀρ. 12 (= II, ἀρ. 227).

[4] Αὐτόθι, Φ. 355, ἀρ. 5 (= II, 265).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἓν πλοῖον ἵνα μεταφερθῇ, χῶρος εὐρύς, ἵνα τοποθετηθῇ, μέχρι τῆς ἀνεγέρσεως ἰδίου κτηρίου. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίληψιν τοῦ Καποδίστρια, τονίζων πόσον θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα ἡ βιβλιοθήκη αὕτη[1].

Ταῦτα ἐγράφοντο ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου 1828. Ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐπέκειτο ἡ κάθοδός του εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα, διότι μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸν προέλαβεν ὁ θάνατος.

ΙΘ΄

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΕΤΑ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Πρὶν ἢ κλείσωμεν τὸ περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως κεφάλαιον, εἶναι σκόπιμον νὰ εἴπωμεν συμπληρωματικῶς ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς πρωταγωνιστὰς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων. Τοιουτοτρόπως νομίζομεν, ὅτι θὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ μεγάλου ἱεράρχου. Βεβαίως δὲν θὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τῶν σχέσεων τούτων ἐγράφησαν, ἀλλὰ θὰ σημειώσωμεν τὰς ἀπαραιτήτους μόνον συμπληρωματικὰς πληροφορίας.

1. *Ἰγνάτιος - Μαυροκορδᾶτος.* Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἐγκαταλείψας κατὰ τὸ 1818 τὸ Βουκουρέστιον μετὰ τοῦ θείου του ἡγεμόνος Ἰω. Καρατζᾶ, μετέβη εἰς Γενεύην ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ ἑξάμηνον περίπου διάστημα[2]. Κατὰ τὴν παραμονήν του ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρίσκετο εἰς συνεχῆ ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις ἔκτοτε ἐξετίμα τὰς ἱκανότητας τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ προὐτίθετο νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν σταδιοδρομίαν του διὰ τοῦ Καποδίστρια. «... Τὴν ὑπερευχαριστῶ διὰ τὰ ὅσα μὲ γράφει ὅτι θέλει εἰπεῖ τῷ κόμιτι (Καποδίστρια)· γνωρίζω τὴν διάθεσίν της, πέπεισμαι ὅτι μὲ ἀγαπᾷ, πέπεισμαι ὅτι θέλει τὴν πρόοδόν μου...»[3]. Ἐκ Γενεύης ἦλθεν

---

[1] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 5 (= II, ἀρ. 265). Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἀπέκτησεν ὁ Δ. Μόστρας κατὰ τὴν ἐν Πίζῃ παραμονήν του· οὐδὲ συνεκέντρωνε μόνον βιβλία ἀλλὰ καὶ εἰκονογραφίας καὶ νομίσματα καὶ μυρία ἄλλα, ὥστε ἐδημιούργησε σπουδαιοτάτην συλλογήν, τὸ πολυτιμότερον τῶν κτημάτων του. (*Πατρὶς* [Κερκύρας], 4 Φεβρουαρίου 1850, ἐν παραρτήματι).

[2] Jacovaky Rizos Néroulos, Cours de littérature grecque moderne. Genève 1827, σ. VIII, ὑποσημ.

[3] Ἐπιστολὴ Μαυροκορδάτου πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Γενεύης ἀπὸ 31 Ἰανουαρίου (12 Φεβρουαρίου) 1819 (ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ΄ 33). Πρβλ. Σπ. Παπαγεωργιου, Ἰγνατίου ἀλληλογραφία. Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσοῦ, τόμ. ΙΓ΄ (1917), σ. 237. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς Πίζαν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1821, ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις. Ὁ Ρ. Παλαμήδης ἐν τῷ περὶ Ἰγνατίου σημειώματί του παρέχει τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Μαυροκορδᾶτος διατρίβων ἐν Πίζῃ παρέμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἰγνατίου «ἀνεξόδως τρεφόμενος», καὶ ὅτι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἐτοποθετήθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν φιλελλήνων, οἵτινες ἐπεβιβάσθησαν ἐν Λιβόρνῳ ὑδραϊκοῦ πλοίου διὰ τὴν Ἑλλάδα [1]. Σχετικόν τι ἀναφέρει καὶ ὁ Γεώργιος Γαζῆς ἔν τινι ἀποσπάσματι τῶν ἀπομνημονευμάτων του, ὅτι δηλαδὴ ὁ Μαυροκορδᾶτος ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα «συστημένος μὲ γράμματα εἰς τοὺς καπεταναίους καὶ προεστῶτας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἐν Πίζῃ διατρίβοντα μητροπολίτην Ἰγνάτιον» [2].

Ἐὰν πράγματι ὁ Ἰγνάτιος ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα τὸν Μαυροκορδᾶτον, εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ πολυτιμότερον δῶρον πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ φιλόπατρις ἱεράρχης συνετέλεσεν εἰς τὴν κάθοδον τοῦ Μαυροκορδάτου, ὃν καὶ συνέστησε πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου [3]. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Αὐγούστου τοῦ 1821 [4], ἐζήτει κατ' ἀρχὰς τοὐλάχιστον, τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἰγνατίου καί, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἐπανειλημμένως ἐκάλεσε τοῦτον εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, ὄχι βεβαίως διὰ δευτερεύουσαν ἀποστολήν. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Μαυροκορδάτου περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος, καλλιεργηθεῖσαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἰγνατίου, ἀπήχουν τὰς πολιτικὰς γνώμας τοῦ ἡμετέρου ἱεράρχου· καὶ ὄχι μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Καποδίστρια, ὅστις ἐν τῷ πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 17 Ἰουλίου 1821 ὑπομνήματί του ἐπήνεσε τὴν «ἔξοδον» τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Ἑλλάδα [5].

Ἡ ταυτότης τῶν ἀντιλήψεων Ἰγνατίου καὶ Μαυροκορδάτου δὲν διήρκεσεν ἀδιατάρακτος μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς θὰ ἴδωμεν. Κατὰ τὰ πρῶτα ὅμως ἔτη τοῦ ἀγῶνος ὁ Μαυροκορδᾶτος ἔτυχε ποικίλης ὑποστηρίξεως, ἠθικῆς τε καὶ ὑλικῆς ἐκ μέρους τοῦ γέροντος τῆς Πίζης καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ρητῶς ὁ Φιλήμων μαρτυρεῖ,

---

σφαλμάτων ἐδημοσίευσεν ὁ Παπαγεώργιος, πληροφορούμεθα περὶ ψυχρότητός τινος ἐπελθούσης εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Μαυροκορδάτου μετὰ τοῦ θείου του Καρατζᾶ ἐξ αἰτίας τοῦ βεϊζαδὲ Γεωργίου Καρατζᾶ, ὅστις εὑρίσκετο εἰς μεγάλην διάστασιν μετὰ τοῦ πατρός του.

[1] Ἄλλως ἐκθέτει τὰ γεγονότα ὁ MAX. RAYBAUD ἐν Mémoires sur la Grèce, 1, 269 καὶ 281.

[2] ΚΑΡΠΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Τὰ κατὰ Γ. Βαρνακιώτην καὶ ἀνάκτησις τοῦ Μεσολογγίου. Ἐν Μεσολογγίῳ 1861, σ. 118.

[3] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Δ', σ. 189.

[4] Αὐτόθι, σ. 190. Πρβλ. καὶ MAX. RAYBAUD, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. 1, 269. Ἰδὲ καὶ JAC. RIZOS NÉROULOS, Histoire moderne de la Grèce depuis la chute de l'empire d'Orient. Genève 1828, σ. 376.

[5] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καὶ Ἰω. Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 164 καὶ 169.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅτι ὁ Μαυροκορδᾶτος «ὑπεστηρίζετο καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ ἐν Πείσαις μητροπολίτου Ἰγνατίου, ἄλλων τε ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀποστόλων καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Κωνσταντίνου Πολυχρονιάδου, ἀνδρὸς ἐπιρρεποῦς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ συμβουλεύειν ὡς ἐκ τρίποδος καὶ εἰς τὸ κατηγορεῖν ἀδιακρίτως»[1].

Ἀλλὰ καὶ διὰ χρημάτων ἐνισχύθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ὁ Μαυροκορδᾶτος, ὁσάκις εὑρίσκετο πρὸ δυσχερειῶν, μάλιστα δὲ καθ' ὃ διάστημα παρέμεινεν ἐκτὸς ἐξουσίας. Ἰδοὺ τί ἔγραφεν ἐξ Ἀργοστολίου τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1823 πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ὁ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Μαυροκορδάτου Γ. Πραΐδης: «... Ὁ Μ. κάθεται εἰς Ὕδραν εἰς μεγίστην στενοχωρίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς περιγράψω. Ἀρκεῖ μόνον νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι κάθεται εἰς τοῦ Ὀρλάνδου μὲ ἕνα δοῦλον καὶ ὅτι οἱ λοιποὶ τῆς συνοδείας μας, ἀφοῦ ἐπωλήσαμεν πρὸ πολλοῦ ὅ,τι καὶ ἂν εἴχομεν, ἐπῆγεν ἄλλος ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ διὰ νὰ ἀποζήσῃ. Οἱ φίλοι του δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀφήσωσιν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν νὰ ὑποφέρῃ (κοντὰ εἰς ὅσα πάσχει ἡ ψυχή του διὰ τὰ κοινὰ πράγματα) καὶ αὐτὴν τὴν οἰκιακήν του δυστυχίαν. Ἄλλην πρόχειρον διόρθωσιν δὲν βλέπω παρὰ νὰ σᾶς τραβήσω 200 - 300 τάλληρα, ἕως ὅτου νὰ γενῇ πρόβλεψις καὶ διὰ περισσότερα»[2]. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Πραΐδης ἐζήτησε τὴν παρὰ τῷ Ἰγνατίῳ συνηγορίαν τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Γεροστάθη[3].

Περὶ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπῆλθε ψυχρότης τις εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν. Σχετικὰς πληροφορίας ἀντλοῦμεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Πολυζωΐδου ἀπὸ 8 Σεπτεμβρίου 1827 ἔ.ν., ὅστις μεταβαίνων εἰς Εὐρώπην διῆλθεν ἐκ Πίζης, ἔνθα κατὰ προτροπὴν τοῦ Μαυροκορδάτου ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον τὸν Ἰγνάτιον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκόμιζεν ἐπιστολάς, καὶ προσεπάθησε νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς διαταραχθείσας σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν. Τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν Ἰγνάτιον νὰ καταφερθῇ κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις ἀναμιχθεὶς εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν τοπικῶν φατριῶν, ἐλησμόνησε καὶ τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν ἀπόντα φίλον του καὶ διότι παρημέλησεν ἢ ἀνέτρεψε δι' ἰδίαν του φιλοδοξίαν τὴν ἐκτέλεσιν προτάσεών τινων τοῦ Ἰγνατίου, ἐν μιᾷ φράσει, διότι ἐφέρθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλως παρ' ὡς ἤλπιζε καὶ ἐφρόνει ὁ μητροπολίτης. Θὰ ἔπραττεν ἄριστα ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἔλεγεν ὁ Ἰγνάτιος τῷ Πολυζωΐδῃ, ἂν ἤθελεν ἀκολουθήσει μόνον τὸ πολιτικὸν στάδιον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ ἐπιτηδειότερος, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον πάντοτε θέλει διαπρέψει. Ἐν τέλει, τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πολυζωΐδου, ἐδέχθη συνδιαλλαγὴν καὶ λήθην τῶν παρελθόντων, ὑπεσχέθη δὲ ὅτι θὰ ἐφρόντιζε ν' ἀνασυνδέσῃ τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου[4]. Πράγματι μετ' ὀλίγον, τὴν 18 Νοεμβρίου 1827, ἀπήντησεν εἰς τὸν Μαυροκορ-

---

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 328.

[2] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 632 (=II, ἀρ. 150).

[3] Αὐτόθι, ἀρ. 642 (=II, ἀρ. 151).

[4] Αὐτόθι, ἀρ. 3847 (=II, ἀρ. 225).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δᾶτον διαβεβαιώσας αὐτόν, ὅτι διετήρει τὴν παλαιὰν πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην. «Ἂν ἔσφαλες μὴ γνωρίζων τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα, τοῦτο εἶναι φυσικόν. Τὸ νὰ κάμῃς τι πρὸς βλάβην τῆς πατρίδος, τοῦτο δὲν τὸ πιστεύω, ἐπειδὴ σὲ γνωρίζω...». Ἐν τέλει συμβουλεύει αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τὸν νέον κυβερνήτην Καποδίστριαν ὑπηρετῶν προθύμως τὴν πατρίδα ὑπ' αὐτόν. Καὶ οἱονεὶ μαντεύων τὴν διάστασιν, ἥτις ἔμελλε νὰ χωρίσῃ τὸν Μαυροκορδᾶτον καὶ ἄλλους ἡγέτας ἀπὸ τοῦ Καποδίστρια, ἔγραφε: «... Τὸν ἠθελήσατε ὅλοι, καὶ εἶσθε εἰς χρέος ὅλοι νὰ ἑνωθῆτε μαζί του διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ τοὺς ἔξω καὶ νὰ καταβάλῃ τὰ θεμέλια μιᾶς καλῆς καὶ τακτικῆς διοικήσεως...»[1].

2. *Ἰγνάτιος - Ἰω. Καρατζᾶς.* Καὶ περὶ τῶν σχέσεων τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἐγράφησαν ἱκανὰ ἐν τοῖς πρόσθεν. Αἱ σχέσεις αὗται ἐγένοντο στενότεραι, ἀφ' ὅτου ὁ Ἰωάννης Καρατζᾶς καταλιπὼν τὴν Ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1818, μετὰ βραχεῖαν εἰς τὴν Γενεύην καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης διαμονήν, ἐγκατεστάθη εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας (1819)[2]. Ὡς γνωστὸν οὗτος ὑπῆρξε θεῖος καὶ κηδεμὼν τοῦ Μαυροκορδάτου, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἀρχιγραμματέα ἐν Βουκουρεστίῳ[3]. Εἶχεν υἱὸν τὸν Κωνσταντῖνον Καρατζᾶν, ὅστις κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐπεχείρησε νὰ προβάλῃ τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων[4]. Ὁ Ἰω. Καρατζᾶς κατέβαλε πολλὰς συνδρομὰς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν θυμάτων του, μολονότι καθὼς ἔγραφεν εἰς τὰς ἐπιστολάς του ὁ πρίγκιψ Γεώργιος Κατακουζηνός, ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ λίαν φειδωλός[5].

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 3907 (=II, ἀρ. 232).

[2] Δ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, τόμ. Β', 561-562. Ἰδὲ καὶ Jac. Rizos Néroulos, Cours de littérature grecque moderne, σ. VII, ὑποσημ. (Πρόλογος τοῦ Jean Humbert). Τοῦ αὐτοῦ, Histoire moderne de la Grèce. Genève 1828, σ. 252-253. Πρβλ. Μαριεττας Μινωτου, Ἄγνωστο ἡμερολόγιο πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21. Ἑλληνικά, τόμ. 3 (1930), σ. 481.

[3] Α. Γουδα, Βίοι παράλληλοι, τόμ. ΣΤ', σ. 194.

[4] Ἰδὲ περὶ αὐτοῦ παρὰ Φιλημονι, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δ', 187-188 καὶ 458.

[5] «Briefe eines Augenzeugen der griechischen Revolution vom Jahre 1821». Halle 1824, σελ. 64. (Ἐπιστολὴ 16η. «...Ὁ Κατακουζηνός, πρὶν ἢ ἀποπλεύσῃ ἐκ Τεργέστης, ἔγραψε πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς Πίζαν μετὰ τῶν πριγκίπων Καρατζᾶ καὶ Μαυροκορδάτου, τοὺς ἐπληροφόρει περὶ τῆς προσεχοῦς ἀναχωρήσεώς του καὶ παρεκίνει τὸν τελευταῖον νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ αὐτός, τὸν δὲ πρίγκιπα Καρατζᾶν, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο ὅτι εἶχε πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου δουκάτων περιουσίαν, προσεπάθει νὰ πείσῃ, ὅπως καταβάλῃ χρήματα πρὸς ἀγορὰν ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων, γράφων εἰς τὴν ἐπιστολήν του ὡς ἑξῆς: «ἐπέστη ἡ στιγμὴ ὅπως προσφέρῃ ὁ ἡγεμὼν Καρατζᾶς τὴν μεγαλυτέραν πρὸς τὴν πατρίδα του ὑπηρεσίαν...». Ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Καρατζᾶ προσφερθὲν ποσὸν δὲν ἀνταπεκρίνετο οὐδὲ πόρρωθεν πρὸς τὰς μετριωτέρας προσδοκίας· διότι αἱ ὀλίγαι ἑκατοντάδες γροσίων, τὰς ὁποίας προσέφερε, δὲν ἠδύναντο νὰ δώσουν σπουδαίαν βοήθειαν. Τοὐναντίον ὁ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καθὼς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ Φιλήμων ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ὁ Μαυροκορδᾶτος κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα ὡς πρόδρομος τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἤθελε τὴν ἡγεμονίαν, ὁ δὲ δεύτερος τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑλλάδος[1]. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ Καρατζᾶς ὠνειρεύθη πρὸς στιγμὴν νὰ ἡγεμονεύσῃ ἐν Ἑλλάδι ὡς ἄλλοτε ἐν Βλαχίᾳ, συγχέων καὶ τὰς ἐποχὰς καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς λαούς. Αὐτὸς οὗτος ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος Καρατζᾶς ὡμίλησε περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν Πύλῳ, πολλὰ ὑποσχόμενος[2]. Ἀλλ' ὁ μὲν Μαυροκορδᾶτος, χλιαρὸν κατ' ἀρχὰς ἐπιδείξας ἐνδιαφέρον περὶ τῆς προσκλήσεως τοῦ πρώην ἡγεμόνος, ἔπαυσεν ὁσονούπω ἀσχολούμενος περὶ αὐτοῦ καὶ κατεγίνετο κυρίως νὰ προβάλλῃ ἑαυτόν, «τοὺς μὲν ἐν Πείσαις δύο γέροντας οἰκονομῶν, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Καρατσᾶν παίζων ἐπὶ τοῖς δακτύλοις»[3]. Ὁ δὲ Ἰγνάτιος, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἀπὸ τοῦ 1823 ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς ξένου ἡγεμόνος, ἀποκλείσας τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν ὡς ἐθνικῶς ἐπιζημίαν[4].

Δὲν γνωρίζω πότε ἀκριβῶς ἐπῆλθεν ἡ ρῆξις μεταξὺ Ἰγνατίου καὶ Καρατζᾶ. Ἀρχομένου πάντως τοῦ 1825 αἱ σχέσεις αὐτῶν εἶναι ἐχθρικαί. Ὁ Καρατζᾶς λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς μεταβάσεως εἰς Λονδῖνον τοῦ Δημητρίου Κηρυτζίδου[5], προσκειμένου εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ἐπὶ σκοπῷ δῆθεν ὅπως ἐπιτύχῃ νὰ ἀποστέλλωνται τὰ χρήματα τοῦ δανείου ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἐπιτροπῆς εἰς Λιβόρνον καὶ διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου Μοσπινιώτου εἰς Πελοπόννησον, κατηγορεῖ τὸν Ἰγνάτιον, χρησιμοποιῶν ἀναρμόστους ἐκφράσεις, ὅτι προσπαθεῖ διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ὑφαρπάσῃ κυβερνητικὰ δικαιώματα. Ἐὰν — γράφει ὁ Καρατζᾶς — ἤθελε συμβῇ τοῦτο, τότε, ἐκτὸς τῶν καταχρήσεων «θέλει καταντήσει ἡ αὐτοψήφιστος εἰς Πίζαν κεφαλὴ τῆς διοικήσεως νὰ μὴν εἶναι πλέον κεφαλὴ χιμαιρώδης, ἀλλ' ἔχουσα εἰς τὴν ἐξουσίαν της τὴν διάθεσιν τόσης ποσότητος

Μαυροκορδᾶτος ἐξώδευσε τὴν μικρὰν περιουσίαν του, ἐσύναξε ποσὸν χιλιάδων τινῶν γροσίων καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μασσαλίαν. Μερικοὶ Ἕλληνες ἔμποροι τῆς πόλεως αὐτῆς ἐπολλαπλασίασαν τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσε κατόπιν πρὸς ἀγορὰν ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπέπλευσεν ὁ Μαυροκορδᾶτος εἰς Ἑλλάδα, τῇ συνοδείᾳ Γάλλων τινῶν ἀξιωματικῶν . . .»). Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ εἰρωνικώτατα γράφει περὶ τοῦ Καρατζᾶ ἀναχωρήσαντος εἰς Φλωρεντίαν «διὰ νὰ εἶναι τάχα μακρὰν ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ νὰ μὴ χάσῃ τὴν αὐστριακὴν εὔνοιαν», ἀλλὰ μᾶλλον ἵν' ἀποφύγῃ τὰς ὀχλήσεις τῶν Ἑλλήνων, ὁ Κ. Πολυχρονιάδης πρὸς Γεώργιον Πραΐδην ἐκ Πεισῶν τῇ ια΄/κγ΄ Μαρτίου καὶ ιβ΄/κδ΄ Μαΐου τοῦ 1822 (ΣΔΚ, Φ. 8).

[1] Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 328-330.

[2] Αὐτόθι, σ. 187.

[3] Αὐτόθι, σ. 330.

[4] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 177-181.

[5] Τὸν Κηρυτζίδην τοῦτον, προκειμένου νὰ μεταβῇ εἰς Ἀμερικὴν κατ' ἀπόφασιν τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένων διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐκεῖ παραγγελθέντων πολεμικῶν πλοίων, ἐφωδίασε διὰ διπλωματικῶν ὁδηγιῶν ὁ Ἰγνάτιος. (ΑΛΓΚ, Δ΄, 207-210).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χρημάτων, νὰ ἄγῃ καὶ νὰ φέρῃ ἐντεῦθεν τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ σᾶς κρατῇ ἀπὸ τὴν μύτην, κατὰ τὸν κοινὸν λόγον»[1]. Ὅθεν προτείνει, ὅπως ἀποσταλῇ ὡς τρίτον μέλος τῆς ἐν Λονδίνῳ Ἐπιτροπῆς ἀντὶ τοῦ Ἰ. Ζαΐμη, ἢ ὡς τέταρτον, ἐφ' ὅσον ἤθελε παραμείνει καὶ ὁ Ζαΐμης, ὁ Ἰακωβάκης Ῥῖζος Νερουλός, διαμένων τότε ἐν Πίζῃ, τὰς ἀρετὰς τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐκ παλαιῶν σχέσεων. Ἦτο δέ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Καρατζᾶ, καταλληλότατος ὁ Ῥῖζος καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι εἶχεν ἤδη ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἰγνατίου καὶ εἶχεν ἀποκόψει πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του[2]. Πράγματι αἱ σχέσεις τοῦ Ἰακώβου Ῥίζου - Νερουλοῦ μετὰ τοῦ Ἰγνατίου, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοὐλάχιστον, δὲν ἦσαν καλαί· εἰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν Ἰω. Ὀρλάνδον καὶ πρὸς τὸν Ἰω. Καρατζᾶν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1826 ὁ Ῥῖζος ἀπεκάλει τὸν μητροπολίτην εἰρωνικῶς «Ποντίφικα», ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἐπιστολῇ ἀπὸ 9 Δεκεμβρίου 1826 πρὸς τὸν αὐτὸν Καρατζᾶν ἀναφέρει ὅτι, συναντήσας τὸν Εὐνάρδον, ἐξέθεσε τὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ εἶπε τὰ ἐξ ἁμάξης..., «διὰ νὰ μάθῃ ὅτι ἠξεύρω νὰ ἐκδικηθῶ. Ἐνόσῳ ἐνθυμοῦμαι τὴν πρὸς τὸν ἄθλιον καὶ πολυαγαπητὸν Ἀλέξανδρόν μου θηριωδίαν του εἰς τὰς τελευταίας στιγμάς, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ἡ τίγρις ἤθελε καμφθῇ, τοῦ θανάτου του, φρίττω καὶ πνέω ἐκδίκησιν»[3].

Αἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου χρησιμοποιούμεναι ὑπὸ τοῦ Καρατζᾶ ὕβρεις (βδελυρός, πλάνος, ἀπατεών, μιαρός, πανοῦργος, κοῦφος, δοξομανὴς κ.λ.) δεικνύουσι τὸ μῖσος ἢ καὶ τὸν φθόνον τοῦ πρώην ἡγεμόνος πρὸς τὸν ἱεράρχην. Χειροτέρας εἰσέτι ὕβρεις χρησιμοποιεῖ ὁ Καρατζᾶς εἰς ἑτέραν πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἐπιστολὴν ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1826, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐλεύσεως ἐν Πίζῃ τῆς συζύγου τοῦ ναυάρχου Κόχραν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ καταφέρεται δεινῶς κατὰ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ του Μιχαὴλ Σούτσου, τοῦ πρώην ἡγεμόνος Μολδαβίας, διότι προσεπάθει οὗτος, φιλοδωρῶν καὶ κολακεύων τὴν «Κοκράν», νὰ λάβῃ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ναυάρχου συζύγου της τὴν βασιλείαν τῆς Ἑλλάδος. Ἔτι δεινότερα γράφει ἐν τῇ μακρᾷ ταύτῃ ἐπιστολῇ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, διὰ τῶν ὁποίων προσπαθεῖ νὰ διαταράξῃ τὰς μεταξὺ τοῦ ἱεράρχου καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου σχέσεις, μεταδίδων εὐτελῆ φληναφήματα ὡς λεγόμενα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μητροπολίτου[4]. Αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ἰγνατίου καὶ Καρατζᾶ οὐδέποτε ἀποκατεστάθησαν.

3. *Ἰγνάτιος - Μιχ. Σοῦτσος.* Τὸν πρώην ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Μιχ. Σοῦτσον (Μιχαὴλ Βόδαν) ἠγάπα καὶ ἐξετίμα ὁ Ἰγνάτιος. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἀνδρῶν τούτων,

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰω. Καρατζᾶ πρὸς Α. Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1825. ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 2748 (=II, 184).

[2] Ἑτέρα ἐπιστολὴ Ἰω. Καρατζᾶ πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1825. ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 2749 (=II, ἀρ. 185).

[3] ΑΚΣ, Φ. 10.

[4] ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 3619 (=II, ἀρ. 212).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, χρονολογεῖται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος ἡγεμόνευσεν ἐν Μολδαβίᾳ (24 Ἰουνίου 1819 - 10 Ἀπριλίου 1821). Ἔκτοτε αἱ σχέσεις των ἐκαλλιεργήθησαν διὰ πυκνῆς ἀλληλογραφίας, ἥτις ἀπωλέσθη ἢ λανθάνει που. Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1827 ἔ.π. πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ μητροπολίτης ἐζήτει παρὰ τοῦ Καποδίστρια νὰ ἐνεργήσῃ, ἵνα καὶ ὁ Μιχάλβοδας λάβῃ παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως ἐτησίαν σύνταξιν [1].

Εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ἰω. Καρατζᾶ καὶ Μιχ. Σούτσου τὸ ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Μπενάκη διεσώθησαν τέσσαρες ἐπιστολαί, ἅπασαι τῶν μέσων περίπου τοῦ 1828, τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν Μιχ. Σοῦτσον, ὅστις, ὡς γνωστόν, διέτριβε τότε ἐν Γενεύῃ, ἔνθα ἐξεπαιδεύοντο οἱ τρεῖς υἱοί του. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς αὐτὰς ὁ Ἰγνάτιος ὁμιλεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον περὶ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν, παρέχει πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, περὶ τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἐπιδεικνύει ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς δαπάνης τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων τοῦ πάσχοντος οἰκονομικῶς Σούτσου ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Καποδίστρια. Ἀναφέρει ἐπίσης συχνότατα τὸν κοινόν των φίλον, τὸν «καλὸν» Ἐϋνάρδον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ μεταδίδωνται ὅλαι αἱ ὑπ' αὐτοῦ παρεχόμεναι πρὸς τὸν Σοῦτσον εἰδήσεις [2].

4. *Ἰγνάτιος - Καποδίστριας.* Πολλὰ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐγράφησαν περὶ τῶν φιλικωτάτων δεσμῶν τοῦ Ἰγνατίου μετὰ τοῦ Καποδίστρια, χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς συνυπηρεσίας των. Ἡ ἀμοιβαία ὑπόληψις καὶ αἱ σχέσεις τῶν ἀνδρῶν τούτων ηὐξήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους, ἐξηκολούθησε καὶ ὅταν ὁ Καποδίστριας ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ Τσάρου, μέχρι τέλους.

Τὴν στενότητα τῶν σχέσεων τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν δύναται νὰ κατανοήσῃ τις πλήρως ἀναγινώσκων τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐξ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐπισήμου ἀνδρός, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Σούτσου: «... Γνωρίζω καὶ ἐγώ, ὅτι ἔχεις δύναμιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κόμιτος πατρικήν, ἰσχυροτάτην, δύναμιν ἀδορυφόρητον, τὴν ἐξ ἀρετῆς. Ἀπονέμει εἰς τὴν πανιερότητά της ἡ ἐκλαμπρότης του τιμὴν υἱϊκήν, διότι εὑρίσκει εἰς τὴν καρδίαν της ἑλληνικὴν διάθεσιν καὶ πατρικὴν φιλοστοργίαν ...» [3].

Οὗτος ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας (16 Νοεμβρίου 1818 - 20 Ἰανουαρίου 1821) καὶ ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας (24 Ἰουνίου 1819 - 10

---

[1] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 7 (=II, ἀρ. 237).

[2] ΑΚΣ, Φ. 15 (=II, ἀρ. 254, 259, 261, 264).

[3] Ἐπιστολὴ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτσου πρὸς Ἰγνάτιον ἐκ Βουκουρεστίου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1819. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ΄ 48 (=II, ἀρ. 103).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀπριλίου 1821) διὰ τοῦ Ἰγνατίου ἐπεζήτησαν καὶ ἐξησφάλισαν τὴν βοήθειαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Καποδίστρια[1]. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἐπιζητοῦντες τὴν μεσολάβησίν του, ὅτι ὁ Καποδίστριας εἶναι ἐπιρρεπὴς πρὸς τὰς εὐνοίας καὶ τὰς χάριτας καὶ τὰς ταπεινὰς συναλλαγάς, δράττεται πάσης εὐκαιρίας, ἵνα φωτίσῃ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφοῦντας περὶ τοῦ ἀδαμαντίνου χαρακτῆρος τοῦ Κερκυραίου διπλωμάτου, γράψας οὕτω τὴν λαμπροτέραν ἐξ ὅσων γνωρίζω κρίσιν περὶ αὐτοῦ. «Ἔχοντάς τον φίλον ἡ Ὑψηλότης του [ὁ ἡγεμὼν Βλαχίας Ἀλέξανδρος Σοῦτσος], ἔχει πολύ· πλὴν διὰ νὰ τὸν ἔχῃ διὰ πάντοτε καὶ καθὼς πρέπει, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὸν χαρακτῆρά του καὶ εἰς τὴν ἀνταπόκρισιν νὰ ἠξεύρῃ ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὸν Κάτωνα τῆς Ρώμης καὶ μὲ τὸν Φωκίωνα τῶν Ἀθηνῶν. Ἔχει καὶ πολὺ πεῖσμα καὶ δὲν ὑπερασπίζεται εἰμὴ ὑποθέσεις δικαίας...»[2].

Ἀμφότεροι, ὁ Καποδίστριας καὶ ὁ Ἰγνάτιος, ἐπίστευον, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἦτο πρόωρος. Ἀρξαμένου ὅμως τοῦ ἀγῶνος ἐκήρυξαν δημοσίᾳ, ὅτι δὲν ἀπέμενε περιθώριον ἐκλογῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας οὐδ' ἄλλη λύσις, εἰμὴ ὁ ἀγὼν μέχρι τέλους. Τὴν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος πολιτικήν του ἐξέθεσεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὸ ἀπὸ 17 Ἰουλίου ἔ.π. 1821 ὑπόμνημα τὸ ἀποσταλὲν εἰς Ἰγνάτιον, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύσαμεν· ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ, ἀναλύων τὴν στάσιν τῆς Ρωσίας ἔναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐξέφρασεν ἐν λεπτομερείᾳ καὶ τὰς ἰδικάς του ἀντιλήψεις καὶ ἀδιστάκτως ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ συνθήματος: «νὰ νικήσωμεν ἢ ν' ἀποθάνωμεν»[3].

Παρὰ τὸ ὑψηλόν του ἀξίωμα καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ φόρτον ἐργασίας, ὁ Καποδίστριας δὲν ἠμέλει νὰ ἐπικοινωνῇ τακτικῶς δι' ἐπιστολῶν μετὰ τοῦ Ἰγνατίου, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει, διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἡλικίαν, ὡς πνευματικὸν πατέρα, διὸ καὶ ἀνεκοίνου εἰς αὐτὸν τὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας του[4]. Ὁ Ἰγνάτιος, ἐξ ἄλλου, ἀνταποκρινόμενος εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ Καποδίστρια, δὲν ἔπαυε συμβουλεύων αὐτὸν πατρικῶς καὶ εἰλικρινῶς ὅσα ἄνθρωπος τοῦ ἰδικοῦ του ἠθικοῦ ἀναστήματος καὶ κύρους ἠδύνατο νὰ συμβουλεύσῃ. Ὅτε, ἐπὶ παραδείγματι, ἀρχομένου τοῦ 1824 ἐγένετο προσπάθειά τις, ἵνα

---

[1] ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ, Δύο ἐκ Πίζης... περὶ Καποδιστρίου ἐπιστολαὶ τοῦ... μητροπολίτου Ἰγνατίου. Ἰόνιος Ἀνθολογία (Ζακύνθου), τεῦχ. Αὐγούστου 1930, σ. 6 κἑ. (ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὸν ἄρχοντα καμινάρην εἰς Βουκουρέστιον, προοριζομένη προφανῶς διὰ τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξ. Σοῦτσον, ἀπὸ 18/30 Ἰουλίου 1819) καὶ σ. 9 (ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τὸν Ἰακωβάκην Ρῖζον Νερουλὸν εἰς Ἰάσιον ἀπὸ 27 Δεκεμβρίου 1820).

[2] Αὐτόθι, σ. 6-7. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα γράφει περὶ Καποδίστρια καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πρὸς ἄρχοντα ἄγαν ἐπιστολῇ. (Αὐτόθι σ. 2) (Περὶ τοῦ ἄγα [ρουμαν. agă=ἀστυνόμος], τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξελίξεως τοῦ ἀξιώματος βλ. Δ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, τόμ. 3, σ. 488 κἑ. καὶ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ, Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν, σ. 600, 787).

[3] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὑπομνήματα συναφῆ Ἰγνατίου καί... Ἰω. Καποδιστρίου. Ἀθηνᾶ, τόμ. Ξ' (1956), σ. 164 καὶ 178 κ.ἑ.

[4] Σπ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Καποδίστριας καὶ Ἰγνάτιος. Ἐφημ. *Ἑστία*, 18 Ἰουνίου 1830.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατέλθῃ ὁ Καποδίστριας εἰς Ἑλλάδα, ἀποσταλέντος πρὸς τοῦτο εἰς Γενεύην τοῦ Δημητρίου Περρούκα ἐκ μέρους τοῦ Νομοτελεστικοῦ[1], ὁ μητροπολίτης ἔσπευσε νὰ συμβουλεύσῃ δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν ἀδείᾳ διατελοῦντα καὶ ἐν Γενεύῃ διαμένοντα Καποδίστριαν, ὅπως μὴ ἀποδεχθῇ τοιοῦτόν τι, ἀνέλυσε δὲ καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους συνεβούλευσεν οὕτω. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰγνατίου, ὁ Καποδίστριας δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάγῃ που ἄνευ ἀδείας· ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐζήτει ἄδειαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, δὲν θὰ τοῦ ἐχορηγεῖτο αὕτη, διότι οἱ Ἕλληνες ἐθεωροῦντο ἀποστάται. Νὰ κατέλθῃ αὐθαιρέτως εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἦτο καὶ ἄτοπον καὶ ἐπιβλαβές, διότι ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπιθυμῶν νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς συμμάχους του ὅτι ἦτο ξένος πρὸς τὸ διάβημα τοῦ Καποδίστρια, θὰ ἔσπευδεν οὐ μόνον νὰ κατακρίνῃ περισσότερον τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ κατατρέξῃ. Ἐπὶ πλέον οἱ Ἄγγλοι θὰ ἐπίστευον, ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος τῆς Ρωσίας, καὶ τοῦτο θὰ ἦτο ἓν εἰσέτι κακόν... Καὶ συνοψίζων τὰς σκέψεις του καταλήγει: «... Μὴ ἐγκρίνοντας τὸν πηγαιμόν σας εἰς τὴν πατρίδα κατὰ τὸ παρὸν διὰ τὰς ἀνωτέρω αἰτίας, δὲν ἐννοῶ τὸ πρᾶγμα ἀσύμφορον διὰ πάντοτε, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας φρονῶ, ὅτι ἂν αἱ ξέναι Δυνάμεις, ἀφοῦ δοκιμάσωσι τὸν συμβιβασμὸν καὶ τὸν εὕρωσιν ἀδύνατον, μάλιστα ἀπὸ μέρους τῆς Πόρτας, διότι ἡ πρώτη δυσκολία ἐκεῖ θέλει εὑρεθῆ, ἤθελαν ἀφήσει τοὺς Τούρκους καὶ Ἕλληνας νὰ μάχωνται, καὶ νὰ σταθῶσιν οὐδέτεροι, ἀφήνουσαι εἰς τὴν τύχην τὴν ἔκβασιν, εἰς τοιαύτην περίστασιν ὁ πηγαιμός σας εἶναι ἀναγκαῖος, καὶ ἐγὼ σᾶς συντροφεύω εἴτε μὲ ἄδειαν τῆς Ρωσίας τὸ ἀποφασίσετε, εἴτε καὶ χωρίς... Ἐν τοσούτῳ μὴ ἀπελπίζετε τοὺς ὁμογενεῖς μας· ἂς σᾶς προσμένωσι, καὶ ἂς τὸ εὐκολύνῃ ὁ ἅγιος Θεός»[2].

Εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ ἐκλογῆς τοῦ Καποδίστρια ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰγνάτιος συνέβαλε μεγάλως. Ὁ Θερειανὸς ἔγραψε ρητῶς, ὅτι τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἰγνατίου, προτάσει δὲ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἡ ἐν Τροιζῆνι ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνηγόρευσε τὸν Καποδίστριαν κυβερνήτην[3]. Πόσον ἐχάρη ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ Ἰγνάτιος, φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπιστολῆς του ἀπὸ 10/22 Ἰουλίου 1827, ἐν τῇ ὁποίᾳ συγχαίρει τὴν πατρίδα διότι ἔλειψεν ἡ φιλαρχία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, τὰ ὁποῖα ἐξέλεξαν τὸν Καποδίστριαν, καὶ πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ νέου κυβερνήτου, περὶ τοῦ ὁποίου γράφει ὅτι θὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ προσταγὴν τῆς πατρίδος, «ἂν ἡ Ρωσία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμεται, τοῦ τὸ συγχωρήσῃ». Καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ προτρέπει τὰ μέλη τῆς

---

[1] Ὅρα Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Α', 585-586. Πρβλ. καὶ ΑΘ. Γ. ΔΟΥΡΟΥΤΗ, Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκῶνι τῷ 1827. Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον, 1887, σ. 411, ὑποσημ. Ἰδὲ καὶ Σπ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Καποδίστριας καὶ Ἰγνάτιος, ἔνθ' ἀνωτ.

[2] ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 3. (= ΙΙ, ἀρ. 160).

[3] Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδ. Κοραῆς, τόμ. Γ', σ. 100.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἀναλάβωσι τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἔθνους μετὰ ζήλου καὶ πολλῆς δραστηριότητος τιμῶντες τὸ ὄνομα τοῦ Καποδίστρια, τοῦ ὁποίου ἔτυχον τοποτηρηταί [1].

Πράγματι ὁ Καποδίστριας μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Τσάρου, πρὶν ἢ ἀποδεχθῇ τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος του· λαβὼν δὲ εὐχερῶς τὴν συγκατάθεσιν ταύτην, ἔσπευσε νὰ γνωρίσῃ τοῦτο εἰς τὸν Ἰγνάτιον μετὰ δυσκόλως ἀποκρυπτομένης χαρᾶς δι' ἐπιστολῆς ἐκ Πετρουπόλεως ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1827: «... Παραμηνύω εἰς τὴν σεβασμιότητά σας, ὅτι ἡ τύχη μου ἐθεσπίσθη τέλος τὴν Κυριακὴν 26 Ἰουνίου, ὅπως ἐπεθύμουν· καὶ ἐλπίζω ἐντὸς ἑβδομάδων τεσσάρων νὰ ἀπάρω εἰς Λονδῖνον. Δεήθητε τοῦ Θεοῦ, σεβασμιώτατε, νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ εὕρω παντοῦ τὴν αὐτὴν ὑποδοχήν ...» [2]. Ἐν συνεχείᾳ δ' ἐτήρησε τὸν μητροπολίτην ἐνήμερον ὅλων τῶν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς πρωτευούσαις διπλωματικῶν του κινήσεων [3].

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐξέφραζον ἀδημονίαν, ζητοῦντες ἵνα ὁ Καποδίστριας κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα τὸ ταχύτερον, ὁ Ἰγνάτιος παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ ἀσχάλλωσιν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ὁ Καποδίστριας ἦτο πρὸς ὥραν χρησιμώτερος εἰς τοὺς Ἕλληνας διατρίβων καὶ ἐργαζόμενος ὑπὲρ Ἑλλάδος ἐν Εὐρώπῃ, ἔνθα ἠδύνατο νὰ ἐξεύρῃ χρήματα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνορθώσεως [4].

Μετὰ τὰς γνωστὰς ἐπισκέψεις του εἰς εὐρωπαϊκάς τινας πρωτευούσας ὁ Καποδίστριας, κατερχόμενος διὰ τῆς Ἰταλίας εἰς Ἑλλάδα, διῆλθεν ἐκ Βολωνίας, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸς χάριν τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις μετέβη εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἵνα συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ ἀρχαίου του φίλου [5]. Ἐκεῖθεν ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψε τὴν 4/16 Νοεμβρίου 1827 πρὸς τὸν ἐν Ἀγκῶνι ἔμπορον Γεώργιον Δουρούτην, νὰ προετοιμάσῃ κατάλυμα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διὰ τὸν Καποδίστριαν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του καὶ νὰ ὑποδεχθῇ τοῦτον φιλικῶς [6]. Ἵνα δὲ ὑποβοηθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια καὶ προπαρασκευάσῃ δι' αὐτὸν φιλικὸν περιβάλλον ἐν Ἑλλάδι, ἔγραψεν ἐκ Βολωνίας ἐπιστολάς τινας πρὸς τοὺς φίλους του στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐξεθείαζε τὰς ἱκανότητας καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ κυβερνήτου καὶ συνεβούλευε τοὺς πάντας νὰ συνεργασθῶσιν εἰλικρινῶς μετ' αὐτοῦ [7].

---

[1] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, 194-195.

[2] *Ἐπιστολαὶ Ἰω. Καποδίστρια* (ἔκδ. Bétant-Σχινᾶ), τόμ. Α', σ. 109-110.

[3] Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 204.

[4] Αὐτόθι, σ. 201.

[5] Αθ. Γ. ΔΟΥΡΟΥΤΗ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 413.

[6] Αὐτόθι.

[7] Ἰδὲ ἐπιστολὰς Ἰγνατίου: πρὸς Γ. Τουρτούρην ἀπὸ 14/26 Ὀκτωβρίου 1827 (=II, ἀρ. 229) πρὸς Ἰω. Κωλέττην ἀπὸ 6/18 Νοεμβρίου 1827 (=II, ἀρ. 230), πρὸς Κώσταν Μπότσαρην ἀπὸ 6/18 Νοεμβρίου 1827 (=II, ἀρ. 231) καὶ πρὸς Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 6/18 Νοεμβρίου 1827, (=II, ἀρ. 232).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁ Καποδίστριας ὡς γνωστὸν παρέμενεν ἐν Ἀγκῶνι ἀπὸ τῆς 8/20 Νοεμβρίου 1827 ἀναμένων ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον, ἵνα παραλάβῃ καὶ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα. Κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του ἀντήλλαξε μετὰ τοῦ Ἰγνατίου πολλὰς ἐπιστολάς. Εἰς τὰς ἐξ Ἀγκῶνος πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐπιστολάς του γράφει ὅτι ἐθλίβετο μεγάλως διὰ τὴν μακρὰν καθυστέρησιν, ἀλλ' ὅτι εὗρεν ἐν τούτοις τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ μέγα θέμα τῶν ἑλληνοπαίδων καὶ τῶν ὀρφανῶν τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐκ τούτων εὗρε καὶ ἐν Ἀγκῶνι περὶ τοὺς εἴκοσι, τοὺς ὁποίους ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας[1], ἀπέστειλε δὲ ἑτέρους δύο πρὸς τὸν Ἰγνάτιον εἰς Πίζαν (τὸν Ἰωάννην Παπαδόπουλον καὶ τὸν Μιχαὴλ Χατζῆ Παρίσην), ἵνα σπουδάσωσιν ὡς ὑπότροφοι τοῦ ταμείου τῶν ὀρφανῶν, τὸ ὁποῖον διεχειρίζετο ὁ ἴδιος[2]. Ὁ δὲ Ἰγνάτιος ἀνελλιπῶς ἀπέστελλεν αὐτῷ ὅσας ἐλάμβανε περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων πληροφορίας, παρηγόρει διὰ τὴν ἐν Ἀγκῶνι καθυστέρησιν καὶ παρεκίνει αὐτὸν νὰ ἐπιταχύνῃ δι' οἱουδήποτε μέσου τὴν ἀναχώρησίν του εἰς Ἑλλάδα, «ὅπου εἶσθε τόσον ἐπιθυμητὸς καὶ προσδοκώμενος ὡς Μεσσίας»[3].

Ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασε νὰ συμβουλεύσῃ τὸν Καποδίστριαν νὰ προσλάβῃ καὶ νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα τακτικόν τι στράτευμα, ἵνα ἐξυγιάνῃ τὰ στρατιωτικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἵνα διαθέτῃ ἀναλαμβάνων τὴν ἐξουσίαν ἐκτελεστικὴν δύναμιν ἀφωσιωμένην εἰς αὐτόν[4]. Τὴν πρότασιν ταύτην ἀπέρριψεν ὁ Καποδίστριας ἀσυζητητί: «... οὐδὲ ἐγκρίνω τὸ προτεινόμενον, ἵνα δηλαδὴ ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος διοικητὴς ἔλθῃ μετὰ στρατιωτικῶν ταγμάτων καὶ κανονοστοιχιῶν, οὐδὲ πρακτὸν τὸ εὑρίσκω. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἶχα τὰς εὐκολίας, πάλιν δὲν τὸ μετεχειριζόμην δι' οὓς λόγους καὶ γνωρίζει καὶ ἐπεδοκίμασεν ἡ ὑμετέρα σεβασμιότης»[5].

Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβε καὶ βραδύτερον ὁ Καποδίστριας ἐν τῇ ἀπὸ 7 Δεκεμβρίου 1827 ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἰγνάτιον: «... δὲν ὑπάρχει ἐπ' ἐμοὶ τὸ νὰ φθάσω εἰς Ἑλλάδα πα-

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰ. Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 23 Νοεμβρίου (5 Δεκεμβρίου) 1827. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. (=II, ἀρ. 238).

[2] Ἐπιστολὴ Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 26 Νοεμβρίου (8 Δεκεμβρίου) 1827. ΑΙΓ, Καποδ (=II, ἀρ. 239). Ἰδὲ καὶ ἑτέραν Ἰγνατίου πρὸς Καποδίστριαν ἀπὸ 27 Δεκεμβρίου 1827. ΓΑΚ, Γεν. Γραμματεία. (=II, ἀρ. 244). Παραλλήλους ἐνεργείας τοῦ Καποδίστρια ἐν Ἀγκῶνι ἰδὲ εἰς Ν. Β. Τωμαδακη, Ἔγγραφα ἐκ Λιβόρνου σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐν περιοδικῷ «Ὁ εἰκοστὸς αἰών», τόμ. Α' (1942), σ. 78-82.

[3] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 18/30 Νοεμβρίου 1827. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 9 (=II, ἀρ. 236).

[4] Ἡ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰγνατίου πρὸς Καποδίστριαν δὲν διεσώθη. Ἐπανέλαβεν ὅμως τὰ αὐτὰ ὁ μητροπολίτης καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1827 ἔ.π. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 335, ἀρ. 7. (=II, ἀρ. 241).

[5] *Ἐπιστολαὶ Ἰω. Καποδίστρια* (ἔκδ. Bétant-Σχινᾶ), Α', 242. (Ἐπιστολὴ Ἰ. Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1827).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ραπεμπόμενος ὑπὸ πραιτωριανῆς φρουρᾶς, καὶ δυνατὸν δὲ ἂν ἦτο, πάλιν ἤθελα τὸ ἀποφύγει ...» [1].

Περίεργον καὶ τραγικὸν συγχρόνως τυγχάνει, ὅτι πρῶτος ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης συνέστησε δι' ἐπιστολῆς πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1827, ἵνα ὁ Καποδίστριας κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα «περιστοιχισμένος τοὐλάχιστον μὲ ἓξ χιλιάδας τακτικοῦ», ἵνα δυνηθῇ, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς ἀρχηγούς, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν βελτίωσιν τοῦ τόπου. «Εἰς διαφορετικὴν ὅμως περίστασιν, Σᾶς ἐξομολογοῦμαι μὲ ὅλην μου τὴν συνείδησιν, ἀλλὰ μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου, ὅτι τὰ πάθη θέλουσι τρέξει τὸν ἴδιον δρόμον, ἡ πλεονεξία θὰ ὑπεραυξήσῃ, ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια θέλει μηδενίζεται, ὡς καὶ ἤδη, καὶ τὸ χείριστον ἀπ' ὅλα ὅτι καὶ ἡ ὑπόληψις αὐτὴ τῆς ἐξοχότητός του θέλει κλονισθῇ μετ' ὀλίγον, ὁπόταν φθάσῃ νὰ κρεμασθῇ ἀπὸ τὴν διάκρισιν τῶν μαχαιροφορούντων...» [2]. Πόσον ὀρθότερον θὰ ἐξεφράζετο ὁ Πετρόμπεης ἄν, ἀντὶ τῆς ὑπολήψεως, ἔγραφεν ὅτι θὰ ἀφῃρεῖτο ἡ ζωὴ τοῦ Καποδίστρια καὶ ἂν ἀντὶ τῶν «μαχαιροφορούντων» κατωνόμαζε τοὺς Μαυρομιχαλαίους.

Εἰς ἄλλην ἐπιστολήν του ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ 9/21 Δεκεμβρίου 1827 συνιστᾷ μετὰ θέρμης εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸν Ἀναστάσιον Πολυζωΐδην καὶ παρακαλεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ οὗτος εἰς ὑπούργημά τι ἐν Ἑλλάδι, ὡς κατέχων ἱκανὰς γνώσεις καὶ γνωρίζων ξένας γλώσσας. Δὲν ἐφαντάζετο βεβαίως ὁ ἀγαθὸς γέρων, ὅτι ὁ Πολυζωΐδης θὰ ἀπέβαινε μετ' ὀλίγον χρόνον εἷς τῶν φοβερωτέρων πολεμίων τοῦ κυβερνήτου [3].

Ἐτόνιζεν ἐπίσης εἰς τὸν Καποδίστριαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως σχολείων ἐν Ἑλλάδι, ἵνα μὴ ἔρχωνται εἰς τὴν Εὐρώπην νέοι χωρὶς γλώσσας καὶ χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν καὶ κρίσιν νοός, ὥστε νὰ ἀποφύγωσι τὰ κακὰ τῆς Εὐρώπης...» [4].

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κυβερνήτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ πρώτη πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Ἰγνατίου ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐν Γενεύῃ καὶ Μονάχῳ Ἕλληνας ὑποτρόφους καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀγωγὴν αὐτῶν [5]. Κατέβαλε δ' ἐν συνεχείᾳ ὁ μητροπολίτης ὅσας ἠδύνατο προσπαθείας, ἵνα ἀποβῇ χρήσιμος εἰς τὸν κυβερνήτην πάντοτε καὶ ἐν παντί. Οὕτως, ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν «διατάξεις περὶ Γεωργικῆς», δυναμένας νὰ προσαρμοσθῶσιν

---

[1] *Ἐπιστολαὶ Ἰω. Καποδίστρια* (ἔκδ. Bétan-Σχινᾶ) Α', 256. Πρβλ. Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, Ἀπομνημονεύματα, Γ', 545.

[2] Ἐπιστολὴ Π. Μαυρομιχάλη πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1827. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 335, ἀρ. 12 (=ΙΙ, ἀρ. 227).

[3] Ὁ ἐν Ὕδρᾳ ἐκδιδόμενος «Ἀπόλλων» τοῦ Πολυζωΐδου ὑπῆρξε τὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῆς ἀντικαποδιστριακῆς μερίδος. Ὅρα ΑΠ. Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Κοραῆς καὶ Καποδίστριας. Ἀθῆναι 1958, σ. 33, κλ.

[4] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Καποδίστριαν. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 11 (=ΙΙ, ἀρ. 242).

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν χρονολογουμένη ἀπὸ Ἰανουαρίου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 18 (=ΙΙ, ἀρ. 245).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν [1], ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ἀξιώσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν εἰς Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Ἰμπραὴμ ἀποσταλέντων Ἑλλήνων αἰχμαλώτων [2], εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης καὶ γενικῶς ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῶν οἰκονομικῶν μέσων τοῦ κυβερνήτου [3], ὡς καὶ περὶ ἀγορᾶς σιτηρῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα [4]. Ἀλλὰ καὶ πλείστας ἄλλας παρομοίας φύσεως ἐκδουλεύσεις προσέφερεν ὁ Ἰγνάτιος, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ συνδράμῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν φίλον του Καποδίστριαν ἀνιδιοτελῶς καὶ προθύμως.

Γνωρίζων τὸν αὐστηρὸν χαρακτῆρα τοῦ Καποδίστρια καὶ τὸ ἀκέραιον ἦθος αὐτοῦ, συνεβούλευσεν ἐπιείκειαν ὑπὲρ τῶν πταισάντων καὶ τῶν ἐθνικῶς ἀναξίων. Κατὰ πρῶτον ἐζήτησε νὰ μὴ πειραχθῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς, ἔστω καὶ ἂν φαίνωνται ὕποπτοι [5], ἵνα μὴ κλονισθῇ προφανῶς ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ εἰς τὴν διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν· εἶτα προσεπάθησε νὰ προσγειώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα τὸν ἀδυσώπητον κατὰ τῶν καταχραστῶν κυβερνήτην: «... Μὴ ζητᾶτε ἁγίους εἰς τὴν δούλευσιν, διότι δὲν εὑρίσκονται οὔτε εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἶδα τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς Ρώσους εἰς τὴν Βλαχίαν, καὶ γνωρίζω ὅτι εἰς καιρὸν πολέμου αἱ καταχρήσεις εἶναι ἄφευκτοι. Φθάνει νὰ εἶναι δραστήριοι ἄνθρωποι, νὰ ἐνεργῶσι κατὰ γράμμα τὰς προσταγάς σας, καὶ ἂν ὠφεληθῶσι καὶ κἄτι, ἂς μὴ σᾶς κακοφαίνεται, ἀλλ' ὑποφέρετε εὐχαριστούμενοι εἰς τὸ ὀλιγώτερον, ἐπειδὴ ὁμοίους σας νὰ εὕρετε εἶναι ἀδύνατον» [6].

Ἀλλ' εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐπλανήθη ὁ Ἰγνάτιος. Ὁ Καποδίστριας ἠδύνατο τὰ πάντα νὰ ὑπομείνῃ, τοὺς πάντας νὰ συγχωρήσῃ, πλὴν τῶν καταχραστῶν καὶ τῶν κλεπτῶν καὶ τῶν ἁρπάγων. Δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τόσην δυστυχίαν ἐν Ἑλλάδι, τόσας δυστυχεῖς καὶ ἀνεστίους οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι «πάσχουν ἐξ αἰτίας τῶν κλεπτιστάτων ἀρχόντων, ὑπουργῶν τε καὶ καπιταναίων...» [7]. Παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἰγνατίου

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 25 Φεβρουρίου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ., Φ. 355, ἀρ. 14 (=II, ἀρ. 246).

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 8/20 Μαρτίου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 12, (=II, ἀρ. 247).

[3] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 17 (=II, ἀρ. 248).

[4] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 29 Μαΐου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355. ἀρ. 20 (=II, ἀρ. 257).

[5] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 17 (=II, ἀρ. 248).

[6] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰ. Καποδίστριαν ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1828. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 355, ἀρ. 13 (=II, ἀρ. 252).

[7] *Ἐπιστολαὶ Ἰω. Καποδίστρια*, (ἔκδ. Bétant - Σχινᾶ), τόμ. Β', σ. 133-135. (Ἐπιστολὴ Ἰ. Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1828).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ ἀπέναντι τούτων στάσιν ἄτεγκτον καὶ ἐκήρυξε κατ' αὐτῶν ἀδυσώπητον πόλεμον, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὁποίου ἔπεσεν ὑπὲρ πατρίδος ὡς μάρτυς. Ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιος δὲν ἔζη πλέον καὶ δὲν ὑπέστη τὴν ἐκ τούτου πικρὰν δοκιμασίαν.

5. *Ἰγνάτιος - λόρδος Βύρων.* Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ λόρδος Βύρων ἔζησεν εἰς Πίζαν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1821 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1822 πλησίον τῆς φίλης του Τερέζας Guiccioli. Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν, εἶναι φυσικὸν νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι πολλάκις συνηντήθη καὶ συνωμίλησε μετὰ τοῦ Ἰγνατίου, περὶ τοῦ ὁποίου πιθανῶς ἐγνώριζέ τι ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπισκέψεώς του (1809). Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐν Πίζῃ διαμονῆς τοῦ Βύρωνος ὁ Ἰγνάτιος εἰργάζετο δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως καὶ ἀσφαλῶς δὲν παρέλειψε νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν παλαιὰν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην τοῦ εὐγενοῦς Ἄγγλου. Εὗρεν ἄλλως τε πρόσφορον ἔδαφος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φιλελευθέρου τούτου ποιητοῦ, ὅστις ἐθέλγετο ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῶν ὑποδούλων λαῶν, ὡς ἀπέδειξεν ἐν Ἰταλίᾳ κατ' ἀρχήν, ἔνθα ποικιλοτρόπως ἐβοήθησε τοὺς Καρμπονάρους.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1823, ὅλαι αἱ σκέψεις τοῦ Βύρωνος, εὑρισκομένου τότε ἐν Γενούῃ, ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ὁ παλαιός του φίλος J. Hobhouse, ὅστις διὰ τῶν ἐπιστολῶν του ἐξῆψε τὸ μεγαλοφυὲς πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ ἔστρεψεν ὁριστικῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους της. Ἐπαρκεῖς πληροφορίας περὶ τῆς φιλελληνικῆς δραστηριότητος τοῦ Βύρωνος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρυόμεθα ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ γραμματέως του Πέτρου Γκάμπα—ἀδελφοῦ τῆς Τερέζας Γκουΐτσιολι—, ὅστις συνώδευσε τὸν Βύρωνα εἰς τὴν Ἑλλάδα[1].

Ἀποφασίσας ὁ Βύρων νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, διῆλθε πρῶτον ἐκ Λιβόρνου καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ κυρίως ἵνα λάβῃ πληροφορίας περὶ Ἑλλάδος καὶ συστατικὰ γράμματα παρὰ τοῦ Ἰγνατίου[2]. Ἀπέφυγεν ὅμως ἐπιμελῶς νὰ συναντηθῇ προσωπικῶς μετὰ τοῦ μητροπολίτου, φοβούμενος μήπως οὕτω βλάψῃ αὐτὸν παρὰ τῇ Αὐλῇ τῆς Ρωσίας, διὸ καὶ ἐζήτησε τάς τε πληροφορίας καὶ τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς δι' ἀπεσταλμένου[3]. Ὁ Ἰγνάτιος ἀπέστειλεν εἰς Λιβόρνον διὰ τοῦ γραμματέως του Δ. Μόστρα τὰς ζητηθείσας ἐπιστολὰς πρὸς τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως καὶ τοὺς κυριωτέρους Ἕλληνας ὁπλαρχηγούς· ἰδιαιτέρως ὅμως συνέστησε τὸν Βύρωνα εἰς τοὺς προσωπικούς του φίλους Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον καὶ Μᾶρκον Μπότσαρην. Ἠὐχαρίστησεν ἐπιπροσθέτως τὸν εὐγενῆ ξένον ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὴν γενναίαν αὐτοῦ ἀπόφασιν νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ἡ συνδρομή του, τὸ παράδειγμά του καὶ αἱ συμ-

---

[1] P. Gamba, Rélation de l' expédition du Lord Byron en Grèce. Paris 1825. Ἰδὲ μετάφρασιν τοῦ ἔργου τούτου ὑπὸ ΜΠΑΜΠΗ ΑΝΝΙΝΟΥ, Ἱστορικὰ σημειώματα. Ἐν Ἀθήναις 1925 σ. 497 - 645.

[2] ΜΠ. ΑΝΝΙΝΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 507.

[3] Αὐτόθι, σ. 630.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βουλαί του ἤθελον ἀποβῆ ὠφελιμώταται[1]. Ἔγραψεν ὅμως ταυτοχρόνως πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον, ὑποδείξας ὅτι ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια, ἵνα ὁ Βύρων τύχῃ καλῆς ὑποδοχῆς, ὄχι μόνον ἐπειδὴ ἐπίστευεν ὅτι οὗτος ἠδύνατο νὰ δαπανήσῃ πολλὰ καὶ νὰ βοηθήσῃ πραγματικῶς τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο ὅτι οὗτος, δυσαρεστούμενος, ἤθελε βλάψει τὰ μέγιστα. «Ἂς δείξῃ ἡ διοίκησις—ἔγραψεν—ὅλα τὰ σημεῖα τῆς καλῆς ὑποδοχῆς καὶ τιμῆς πρὸς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, διότι συμφέρει οὐσιωδῶς ἡ καλὴ σύστασις καὶ μαρτυρία του[2]. Πράγματι ὁ Βύρων ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ἐν Μεσολογγίῳ, ὡς ἀνήγγειλεν ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὸν Καποδίστριαν τὴν 9/21 Φεβρουαρίου 1824 πλήρης αἰσιοδοξίας, «διότι (ὁ εὐγενὴς λόρδος) καὶ χρηματικῶς βοηθεῖ καὶ ἐβοήθησε, καὶ τὴν ἀταξίαν ἐλπίζεται νὰ καταπαύσῃ, ἐπειδὴ ἔχει καὶ τὸν καλὸν Μαυροκορδᾶτον κοντά του, καὶ σύμφωνοι οἱ δύο ἠμποροῦν νὰ κάμωσι πολύ, ἐπειδὴ θέλουν ἔχει καὶ τὸν λαὸν καὶ ὅλους τοὺς καλοὺς πατριώτας μὲ τὸ μέρος των»[3]. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραψε περὶ τοῦ Βύρωνος καὶ εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ εὑρισκόμενον Ἀνδρέαν Λουριώτην[4].

Ὅταν δὲ ἐπληροφορήθη ὁ Ἰγνάτιος ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διεμαρτυρήθη ἐπισήμως εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλον πρεσβευτὴν Στράγκφορδ διὰ τὴν κάθοδον τοῦ Βύρωνος εἰς Ἑλλάδα καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Σουλτάνος κατήγγειλεν εἰς ὅλας τὰς Αὐλὰς τῆς Εὐρώπης τὴν δῆθεν ληστοπειρατείαν τοῦ Βύρωνος[5], ἀπηύθυνε πρὸς τὸν μέγαν φιλέλληνα εἰς Μεσολόγγιον ὡραίαν ἐπιστολήν, πλήρη ποιητικῶν ἐκφράσεων, διὰ τῆς ὁποίας τὸν ἐβεβαίωνεν, ὅτι ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἐπεδοκίμασε καὶ ἐπεκρότησε τὴν ἀπόφασίν του νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων[6].

Τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος ἔκλαυσεν εἰλικρινῶς ὁ Ἰγνάτιος. Εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπους Ὀρλάνδον καὶ Λουριώτην ἀπὸ 2/14 Μαΐου 1824 ἔγραφεν: «Ὁ λαμπρὸς λόρδος Βυρὼν δὲν ὑπάρχει πλέον· μία ἀσθένεια ἑπταήμερος τὸν ἀφήρπασε καὶ ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἕνα ζηλωτὴν προστάτην, τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ ἕνα ἔνδοξον ἄνδρα, καὶ τὰ γράμματα ἀπὸ τὸν στενότερον φίλον τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος»[7].

---

[1] Μπ. Αννινου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 508.

[2] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1823. ΓΑΚ, Ἀρχ. Μαυροκ. ἀρ. 570 (=ΙΙ, ἀρ. 148).

[3] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἰω. Καποδίστριαν. ΑΙΓ, Ἀρχ. Καποδ. Φ. 122, ἀρ. 4 (=ΙΙ, ἀρ. 163).

[4] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Ἀνδρέαν Λουριώτην ἀπὸ 1/13 Μαρτίου 1824. ΓΑΚ, Κ. 22, α, 95 (=ΙΙ, ἀρ. 165).

[5] Μιχ. Δ. Βολονακη, Ἑλληνικαὶ σελίδες. Ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 173-178.

[6] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Βύρωνα ἀπὸ 1/13 Μαρτίου 1824. British Museum, Add. Ms. 31,037 (=ΙΙ, ἀρ. 166).

[7] ΑΛΓΚ, τόμ. Β', σ. 278

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πληροφορηθεὶς ἐν τούτοις τὸ βαρὺ πένθος, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Βύρωνος, καὶ φοβούμενος μήπως οἱ Ἕλληνες ἀποκαρδιωθῶσιν ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, ἠθέλησε νὰ σμικρύνῃ εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι τὴν σημασίαν τῆς ἀπωλείας ταύτης· διὸ καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γεώργιον Κουντουριώτην τὴν 7/19 Μαΐου 1824: «... Μ' ἐλύπησεν ὁ θάνατος τοῦ λαμπροῦ λόρδου Βυρών, ὁμοίως καὶ ἡ νέα προδοσία εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Μεσολόγγι· ἀλλ' ἡμεῖς λυπούμεθα πολλάκις ἀπὸ ἄγνοιαν, ὅταν ὅσα μᾶς παρουσιάζονται εἶναι χαρᾶς μᾶλλον ἢ λύπης παραίτια. Ὁ εὐγενὴς Ἄγγλος ἦτο καλὸς καὶ ἔδειξε ζῆλον εἰς τὰ πράγματά μας, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἦτο καὶ ἐλαφρόμυαλος ὡς ποιητὴς καὶ δὲν ἦτον ἀπίθανον νὰ δυσαρεστηθῇ, νὰ φύγῃ, καὶ γράφοντας κατὰ Γραικῶν νὰ κάμῃ τόσον κακόν, ὅσον δὲν ἔκαμε καλόν...»[1].

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης κατέκρινεν αὐστηρῶς τὸν Ἰγνάτιον, διότι ἀπεκάλεσε τὸν Βύρωνα «ἐλαφρόμυαλον», καὶ διετύπωσε κατὰ τοῦ μητροπολίτου ψευδῆ κατηγορίαν περὶ ἁρπαγῆς τῶν χρημάτων τῆς μητροπόλεώς του, τὰ ὁποῖα «ξεκοκκάλισε ἀναπαυτικὰ στὴν Πίζα, ἀλάργα ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ τότε καιροῦ...»[2]. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ τις, διατί ὁ Ἰγνάτιος ἀπεκάλεσε τὸν Βύρωνα «ἐλαφρόμυαλον». Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τοῦ ποιητοῦ ἦτο βεβαίως ἄτακτος, οὐδ' ἦτο δυνατὸν αἱ ἐρωτικαί του περιπέτειαι ἐν Ἰταλίᾳ, περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλει ὅλος ὁ κόσμος, νὰ προξενήσουν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἕλληνα ἱεράρχην.

Κ'.

ΗΘΙΚΟΝ ΚΥΡΟΣ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

Εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι ἅπαντες — ἄνευ ἐξαιρέσεως — οἱ Ἕλληνες πρόκριτοι ἐκκλησιαστικοί, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν διακεκριμένων ξένων φιλελλήνων ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο τὸν Ἰγνάτιον, ἐζήτουν καὶ ἐδέχοντο τὰς συμβουλάς του καὶ ἐπηρεάζοντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπ' αὐτοῦ, διότι τὸ ἠθικὸν κῦρος τοῦ ἀνδρὸς ἦτο μέγα. Ἰδίως ἐν Ἑλλάδι ἐθεωρεῖτο ὄχι μόνον ἠθική, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ προσωπικότης, διαθέτουσα δύναμιν πλείονα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν πράγματι εἶχεν ὁ μητροπολίτης· καὶ ὄχι μόνον οἱ πρόκριτοι κατ' ἄτομον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐπαναστατικαὶ κυβερνήσεις ἐπίστευον τοῦτο, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφίας των.

Περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ἰγνατίου μετὰ τῶν πρώτων ἐπαναστατικῶν κυβερνήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐδέσποζον ὁ Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ἐγράφησαν

---

[1] ΑΛΓΚ, τόμ. Β', σ. 275-276.

[2] ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗ, Μπρουσὸς (ξανατύπωμα ἀπὸ τὸ Νουμᾶ). Ἀθήνα 1923, σ. 58 κέ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἤδη ἀρκετά. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1826 κυβερνήσεις — ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ (18 Ἀπριλίου 1826 — 2 Ἀπριλίου 1827) καὶ ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ (3 Ἀπριλίου 1827 — 12 Ἰανουαρίου 1828) ἐπέδειξαν τὴν αὐτὴν ἢ καὶ πλείονα προσήλωσιν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἱεράρχου. Ὁ πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνδρέας Ζαΐμης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον τὴν 21 Ἰουνίου 1826: «... Σᾶς λέγω ὅτι ἡ διοίκησις ἀπεδέχθη τὰς ὅσας καὶ μερικῶς καὶ κοινῶς δίδετε πατριωτικὰς ὁδηγίας καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰς βάλῃ εἰς πρᾶξιν, καθ' ὅσον ἡ περίστασις ἐπιτρέπει ...»[1]. Ἐπισημότερον ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον τὴν 10 Ἰουλίου 1826: «... σᾶς προσκαλεῖ νὰ ἐξακολουθῆτε γράφων συνεχῶς ὅσα συντείνοντα εἰς καλὸν τῆς πατρίδος, περὶ τῶν συμφερόντων τῆς ὁποίας δὲν ἀμφιβάλλει ποσῶς ἡ διοίκησις, ὅτι ἐνασχολεῖσθε κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ συντρέχετε ὅσον ἔνεστι, καθὼς ἐλπίζει ὅτι θέλετε ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καθ' ὅλην τὴν ἐν Εὐρώπῃ διατριβήν σας»[2]. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραψε καὶ βραδύτερον ἡ κυβέρνησις αὕτη πρὸς τὸν Ἰγνάτιον παρακαλοῦσα αὐτόν, ἵνα ὡς καλὸς πατριώτης καὶ ὡς ἀγαπῶν τὰ μέγιστα τὴν πατρίδα συμβουλεύῃ συχνὰ ὅσα ἡ φρόνησις καὶ ἡ πολυπειρία του ὑπαγορεύουν[3].

Τὴν ἠθικὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ Ἰγνατίου ἀπετέλεσεν ἡ ὑπ' ἀριθ. 171 ἀπὸ 5 Μαΐου 1827 πρᾶξις τῆς τρίτης ἐθνικῆς συνελεύσεως, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Ἰγνάτιον: «Τὸ ἔθνος συνηγμένον εἰς Γ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν κηρύττει διὰ τοῦ παρόντος ἐπισήμου τὴν πρὸς τὴν πανιερότητά σας εὐγνωμοσύνην του, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδείξατε ὑπὲρ αὐτοῦ ζῆλον ...»[4].

ΚΑ'

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΘΑΝΑΤΟΣ

Τὴν 31 Αὐγούστου (12 Σεπτεμβρίου) 1828 ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ Ἰγνάτιος ἄγων τὸ ἑξηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του[5]. Ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος ἀνέγραψεν,

---

[1] Ἐπιστολὴ Ἀνδρέου Ζαΐμη πρὸς Ἰγνάτιον. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 15 (=ΙΙ, ἀρ. 202).

[2] Ἔγγραφον τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς Ἰγνάτιον ὑπ' ἀριθ. 1668. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 16 (=ΙΙ, ἀρ. 203).

[3] Ἔγγραφον τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1826 ὑπ' ἀριθ. 2355. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 17 (=ΙΙ, ἀρ. 205).

[4] Ἔγγραφον τοῦ προέδρου Γεωργίου Σισίνη πρὸς Ἰγνάτιον. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου ΣΤ' 21 (=ΙΙ, ἀρ. 219). Ἰδὲ καὶ Α. Ζ. ΜΑΜΟΥΚΑ, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Θ' (ἐν Ἀθήναις 1841), σ. 71 - 72.

[5] Π. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασᾶ, σ. 9 κ.ἑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅτι ὁ θάνατός του ὠφείλετο εἰς δεινὴν αἱμορραγίαν [1]. Τὸ θλιβερὸν γεγονὸς ἀνήγγειλεν ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ πρόξενος τῆς Ρωσίας Borch πρὸς τὸν κόμιτα Νέσσελροδ δι' ἀναφορᾶς ἀπὸ 4/16 Σεπτεμβρίου 1828. Ὁ πρόξενος οὗτος ἀνέφερεν, ὅτι μετὰ δεκαπενθήμερον ἀδιαθεσίαν καὶ ἄνευ συμπτώματος συγκεκριμένης ἀσθενείας, ἐπῆλθεν αἰφνιδίως ὁ θάνατος, παρὰ τὰς προσπαθείας πολλῶν ἰατρῶν, καὶ ὅτι οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ ἀποθανόντος ἀπετάθησαν πρὸς αὐτόν, ἵνα ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Τοσκάνης τὴν ἄδειαν τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Λιβόρνου, πρᾶγμα ὅπερ ἐπέτυχε κατ' ἐξαίρεσιν [2]. Πράγματι τὸ σκῆνος τοῦ μητροπολίτου ἐτάφη εἰς τὰς 2 Σεπτεμβρίου, ἡμέραν Κυριακήν, ἔμπροσθεν τῆς βασιλικῆς θύρας τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Λιβόρνου ὑπὸ τῶν ἐφημερίων αὐτῆς Ἰωακεὶμ Βαλαμόντε καὶ Εὐγενίου Καΐρη, ὡς ἀναγράφεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἀποβιωτηρίων πράξεων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Λιβόρνου [3].

Ὁ Περ. Ζερλέντης ἀντέγραψε τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἰγνατίου χαραχθεῖσαν ἐπιγραφήν, ἥτις ἔχει οὕτω:

Α † Ω
Ἐνθάδε κεῖται
Ἰγνάτιος Μητροπολίτης
πάλαι μὲν Ἄρτης, εἶτα δὲ Οὐγγροβλαχίας
ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ καὶ συνέσει διαφέρων.
Προστάτης τῶν λόγων διατελῶν,
πάντα δεύτερα τῆς πατρίδος ποιούμενος,
οὐ μόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἦν ἀγαστὸς
ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀλλοεθνέσι περισπούδαστος,
τῷ δὲ ρωσικῷ κράτει
πολλοῖς καὶ ἐπισήμοις τάγμασι ἐκοσμήθη.
Γεννηθεὶς ἐν Μυτιλήνῃ τῷ ,αψξε΄
ἐτελεύτα ἐν Πείσαις τῇ λα΄ Αὐγούστου
τοῦ ,αωκη΄ σωτηρίου ἔτους.

Σῆμα τόδ' Ἰγνάτιον κεύθει φάος Ἑλλάδος αἴης
τῆς ἐν Μακάρων κήδεται ἀθάνατος,
ἐνθάδε γὰρ πόλεων τοῦ δ' ἀσπερχὲς μενέαινεν

---

[1] Βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα ὑπὸ Σ. Οἰκονόμου (=II, ἀρ. 279). Ὁ Σεραφεὶμ Ξενόπουλος ἐν τῷ περὶ Ἄρτης βιβλίῳ του ἀναφέρει ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰγνατίου προῆλθεν ἐξ ὑδρωπικίας (σ. 116).

[2] ΑΡΚ, F. Kancelaria, D. 3706, ι. 54 - 55 (=II, ἀρ. 269).

[3] Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ναοὶ καὶ θεσμοὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ Λιβόρνου. Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΙΣΤ' (1940), σ. 101.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀργαλέης Ἰγνατίου κλέος ἱερὸν οὔποτ' ὀλεῖται
ἔς τ' ἂν ἔῃ πάτρης ἠὺς ἔρως θαλέθων.

Ἀγάπην, δόξαν, θησαυρόν, τρυφήν, χαράν, ἐλπίδα
δὲν εἶχεν ἄλλην ἐπὶ γῆς πλὴν μόνην τὴν πατρίδα·
τὸν πόθον του ἀπέλαυσε, τὴν εἶδεν ἐλευθέραν,
τώρα πρεσβεύει δι' αὐτὴν στὴν οὐρανίαν σφαῖραν [1].

Ὁ δὲ Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶς συνέταξεν ἐν Παρισίοις τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1828 τὸ ἑξῆς ἔμμετρον ἐπίγραμμα:

«Τυρσηνῶν βεβαώς, ξεῖν' Ἀλφειοῖο παρ' ὄχθας,
σήματος ἀμφιθαλοῦς μνήσεαι Ἰγνατίου.
Λεσβόθεν ἀρητήρ, πολυδηνέα ὤπασε βουλὴν
πλαζομένῳ βιότῳ μέρμερα μησάμενος.
Γνωτῷ Σαπφοῦς σεῖο τε κύρσεις, εἰ μὲν Ἀχαιός·
Ἑσπέριος δ' εἴπου, θειοτάτῳ μερόπων» [2].

Καὶ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν:

«Στὰς ὄχθας, ξένε, Ἀλφειοῦ ἐλθὼν τοῦ Τυρρηνίου,
θυμήσου τὸ ἀνθόφρακτον μνῆμα τοῦ Ἰγνατίου.
Λέσβιος ἦν ἀρχιερεύς· ἡ ἔξοχός του γνῶσις
ἐφώτισε καὶ πλάνας του καὶ ἔργων κατορθώσεις.
Εἶσ' Ἕλλην; Βρίσκεις συγγενῆ Σαπφοῦς καὶ ἐδικόν σου·
εἶσ' ἀπ' τὴν Δύσιν; Ἄνθρωπον βρίσκεις θειότερόν σου» [3].

Ὁ ἀπροσδόκητος θάνατος αὐτοῦ συνεκίνησε καὶ κατελύπησε πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας. Πολλαχόθεν ὑπῆρξαν πολλαὶ ἐκδηλώσεις θλίψεως, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν πλέον χαρακτηριστικὴν ἀποτελοῦσιν αἱ γραμμαί, τὰς ὁποίας ἐχάραξε περίλυπος ὁ Ἐϋνάρδος ἐκ Πίζης πρὸς τὸν Καποδίστριαν τὴν 13 Δεκεμβρίου 1828: «Je n'ai plus trouvé l' excellent Métropolitain; quelle perte pour la Grèce et pour vous. La considération dont il jouissait, sa religion, ses vertus auraient été bien utiles à sa patrie» [4].

---

[1] Π. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 9 - 10.

[2] ΚΩΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα, τόμ. Α΄, σ. ιθ΄.

[3] ΠΕΡ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Ὕμνος εἰς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας κύριον Ἰγνάτιον, σ. 10 - 11.

[4] Σπ. Μ. ΘΕΟΤΟΚΗ, Ἀλληλογραφία Ἰ. Α. Καποδίστρια - Ἐϋνάρδου (1826 - 1831), σ. 149 (ἀρ. ἐπιστ. 119). Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου, τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1828, ὁ Ἐϋνάρδος ἔγραφε σχετικῶς πρὸς τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον: «J'ai appris avec un vif chagrin la mort de notre excellent ami. C'est une grande perte pour la Grèce et pour le Comte Capodistria; dans sa dernière lettre il me disait qu' il attendait vite l' Archevêque...» (ΑΚΣ, Φ. 15).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΒ΄

ΤΙΜΗΤΙΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΙΓΝΑΤΙΟΝ

Ὁ Ἰγνάτιος ἐτιμήθη πολλαπλῶς ἐν ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ εἰς αὐτὸν γενόμεναι τιμητικαὶ ἀφιερώσεις ποιημάτων καὶ βιβλίων ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων σοφῶν. Ὁ Μιχαὴλ Γεωργίου Σχινᾶς [1], ὅστις ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλολογικῆς Ἑταιρείας, συνέθεσε καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ ἱεράρχου (20 Δεκεμβρίου 1811) ὕμνον ἐκ 299 στίχων εἰς ὁμηρικὸν ἑξάμετρον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὕμνου ἔχει οὕτω:

«Μοῦσά μοι ἔννεπε ἔργα μέγ' ἄμβροτα Ἰγνατίοιο,
ἀνδρὸς ἀριπρεπέος τ' ἠδ' ἀμύμονος ἀρχιερῆος,
ὅφρα μιν ἔνθεα τοσσάδ' ὁμῶς μακάρεσσιν ἔτιον
ἠ μὲν δὴ αὐδῇσι διαμπερὲς ἠδέ τε φρεσσί ...».

Τὸν ὕμνον τοῦτον ἐξέδωκε μετά τινων εἰς Ἰγνάτιον ἐπιγραμμάτων ὁ Περικλῆς Ζερλέντης τὸ 1880 εἰς σπανιώτατον φυλλάδιον (σ. 1 - 13, 8ον) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὕμνος εἰς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας κύριον κύριον Ἰγνάτιον. Ποιηθεὶς κατὰ τὴν κυριώνυμον αὐτοῦ ἡμέραν παρὰ Μιχαὴλ Γεωργίου Σχινᾶ. Ἐν Βουκουρεστίοις 1811, Δεκεμβρίου 20».

Ὁ ἑλληνιστὴς καθηγητὴς Σεβαστιανὸς Ciampi, ἐκδοὺς ἐν Πίζῃ τὸ 1816 τὸ Ὄνειρον τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Κικέρωνος, τὸ μεταφρασθὲν ἑλληνιστὶ ἐκ τῆς λατινικῆς ὑπὸ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη, προσεφώνησε τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τὸν Ἰγνάτιον. «Ὁ σεβάσμιος οὗτος ἱεράρχης—γράφει ἐν τῇ ἀφιερώσει—οὐδὲν ἄλλο φροντίζει ἢ ὅπως ἡ Ἑλλὰς πάλιν ἀναθηλήσει, ὥστε ὅλα τὰ αὐτοῦ χρήματά τε καὶ τὰς καθημερινὰς φροντίδας καὶ ὀλίγου δεῖν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν (ἀποτρέποι δὲ ὁ Θεός) εἰς τοῦτο ἀναλίσκειν καὶ συμβάλλειν» [2].

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ ἱππότης Ἀντώνιος Δάνδολος, πρόσωπον πολιτικὸν διαπρέψαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἐν Ἑπτανήσῳ ὡς βουλευτὴς Κερκύρας, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον «Λόγον εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Ἰονίου» μετὰ προσθήκης ἄρθρων καὶ ἐπιστολῶν παρὰ τοῦ ἰδίου κατὰ καιροὺς δημοσιευθεισῶν πρὸς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος του, γαλλιστὶ καὶ ἰταλιστί. Τὸ βιβλιάριον τοῦτο (ἐκ σελ. 66 εἰς 8ον) περιέχει ἐν ἀρχῇ προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν εἰς Ἰγνάτιον, ἧς ἡ κεφαλὶς ἔχει οὕτω: «Πρὸς τὴν αὐτοῦ παναιδεσιμότητα τὸν μητροπολιτικὸν ἀρχιεπίσκοπον Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας Ἰγνάτιον, μεγαλόσταυρον διαφόρων ρωσικῶν ἱπποτικῶν ταγμάτων».

---

[1] Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, «Ὁ Θεατής» τοῦ Μιχ. Σχινᾶ (1836 - 1838). Ὁ Βιβλιόφιλος, ἔτ. Ι (1956), ἀρ. τεύχους 3 - 4, σ. 23 - 24.

[2] ΚΩΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά, Α΄, ιθ΄, σημ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἰς τὸ μακρὸν ποίημά του «Κυρα - Φροσύνη» ἔγραψεν ὡραίους στίχους περὶ τοῦ Ἰγνατίου, τὸν ὁποῖον ποιητικῇ ἀδείᾳ ἔθετο δρῶντα ἐν τῷ ποιήματι ἀντὶ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης καὶ εἶτα Ἰωαννίνων Γαβριὴλ Γκάγκα, τοῦ θείου τῆς Κυρα - Φροσύνης. Τοῦτο ἔπραξεν ὁ Βαλαωρίτης, διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν Ἰγνάτιον «γνωστὸν ἐν πάσῃ τῇ ἑλληνικῇ γῇ διὰ τὴν ἀγνότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὴν καρτερίαν, ἣν ἔδειξε διώκων τὴν μεγάλην περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἰδέαν. Ὁ μέγας οὗτος συνωμότης—ἔγραφεν ὁ ποιητὴς—ὁ θαυμασίως διαφυγὼν μετὰ ταῦτα τοὺς ὄνυχας τοῦ Ἀλῆ, δύναται δικαίως νὰ ἀπαιτήσῃ θέσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει» [1].

Εἰς τὸ ᾆσμα τρίτον τῆς «Κυρα - Φροσύνης» παρουσιάζεται ὁ Ἰγνάτιος ὁμιλῶν ὑπερηφάνως εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δεσμίων γυναικῶν καὶ τῆς Κυρα - Φροσύνης, εἰς δὲ τὸ ᾆσμα τέταρτον ἐπισκέπτεται τὰς κρατουμένας γυναῖκας καὶ παρηγορεῖ αὐτὰς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ [2].

Σημειωθήτω εἰσέτι, ὅτι ὑπὸ τὴν κοσμοῦσαν τὴν μητρόπολιν Κερκύρας εἰκόνα τοῦ Ἰγνατίου κεῖται τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

«Θέμιδος ἱερῆς σοφίης ἔπλετο μύστης
Λέσβου φῦ ἱμερτῆς, μείζω δ' ἤρατο φάτιν» [3].

Τέλος ὁ ἀρχαιομαθὴς φιλόσοφος Φίλιππος Ἰωάννου συνέθεσεν εἰς μνήμην τοῦ Ἰγνατίου τὰ κάτωθι ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον ἀνεγράφη ἐπὶ τῆς ἀψῖδος τῆς στηθείσης ἐν τῇ πλατείᾳ Συντάγματος ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν λειψάνων Γρηγορίου τοῦ Ε΄:

1. «Ἴδριος οὔποτ' ἄνευθε νόου ἀτρεκὴς μερόπεσσι
γίγνετ' ἐλευθερίη· τοὔνεκεν Ἰγνάτιος
ἀρχιερεὺς περίσεμνος, ἐλεύθερον ἦμαρ Ἀχαιοῖς
πορσύνων, ἰδρίης πρόδρομον ἦγε φάος».

2. «Οὐκ ἰδρίης ἀπάτερθεν ἐλευθερίη πεφύτευται
ἀνδράσι παρμόνιμος· τῷ ῥα δὴ Ἰγνάτιος
ἀρχιερεὺς Ἕλλησιν ἐλευθερίην ἐρατεινὴν
πορσύνων ἐν τοῖς σπερμοβόλει σοφίην» [4].

---

[1] ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ, Βίος καὶ Ἔργα (ἔκδ. Βιβλιοθ. Μαρασλῆ), Γ΄, 16 - 17.

[2] Αὐτόθι, σελ. 92 κέ. καὶ 100 κέ. Ἰδὲ καὶ τὴν περὶ Ἰγνατίου σημείωσιν τοῦ ποιητοῦ, ἐν σ. 145 - 146.

[3] ΠΕΡ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασᾶ ἔτει 1803, σ. 11.

[4] *Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν*, ἔτ. ΙΘ΄ (1871), ἀρ. φ. 772, σ. 2360. Ἰδὲ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, Φιλολογικὰ πάρεργα, ἔκδ. β΄. Ἀθήνῃσιν 1874, σ. 598 καὶ Π. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Ὕμνος εἰς τὸν Ἰγνάτιον, σ. 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΓ΄

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

Περὶ τοῦ Ἰγνατίου ὡς πνευματικοῦ ἀνδρὸς καὶ λογίου ἐγράψαμεν ἤδη ἱκανά. Ἰδιαιτέρως ἐτονίσαμεν τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὡς «τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον εἰς τὸ γένος»[1]. Διηγήθημεν ἐπίσης ἐν ἐκτάσει τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς ἐφόρου τοῦ Λυκείου καὶ τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας, τῆς ὁποίας κύριον σκοπὸν ἔθετο νὰ δώσῃ εἰς τὸ γένος τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, πρωτότυπα ἢ καὶ μεταφράσεις, Καθολικῆς Ἱστορίας, Μυθολογίας, Ἀρχαιολογίας καὶ Κριτικῆς, ἀναλαμβάνων ὁ ἴδιος τὰς δαπάνας οὐ μόνον τῆς ἐκτυπώσεως αὐτῶν ἀλλὰ καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν συγγραφέων.

Εἴδομεν ἐπίσης τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς ἱδρυτοῦ τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας ἐν Βιέννῃ καὶ τὰς συνεχεῖς προσπαθείας, τὰς ὁποίας μετὰ τοῦ Καποδίστρια κατέβαλεν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῶν νέων Ἑλλήνων εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης.

Τῆς φιλομουσίας τοῦ Ἰγνατίου ἔχομεν καὶ ἕτερα δείγματα· συνεκρότησεν οὗτος ἀξιόλογον συλλογὴν βιβλίων ἐκ πολλῶν χιλιάδων τόμων, τὴν ὁποίαν ἐπηύξησε διὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ φυσιοδίφου Σοννίνι, κατέλιπε δὲ εἰς τὸ Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου[2].

Ὀρεγόμενος παιδείας, ἐπεσκέπτετο συνεχῶς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Πίζῃ διαμονῆς του καὶ παρὰ τὴν ἡλικίαν του τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον παρακολουθῶν ὡς ἀκροατὴς φιλολογικὰ κυρίως μαθήματα[3].

1. *Λόγοι.* Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ διαμονῆς του ἀνήκουσιν ἅπαντες οἱ διασωθέντες λόγοι τοῦ Ἰγνατίου, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησεν ἐπ᾽ ἐκκλησίας, ἐν τῷ Λυκείῳ καὶ ἐν τῇ Φιλολογικῇ Ἑταιρείᾳ. Οἱ λόγοι οὗτοι ὑπῆρχον ἐν ἀντιγράφῳ παρὰ τῷ λογίῳ ἰατρῷ Σοφοκλεῖ Οἰκονόμῳ, ὅθεν ἀντέγραψεν αὐτοὺς ὁ Περικλῆς Ζερλέντης[4], ἔχουσι δὲ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ὡς ἑξῆς:

---

[1] ΛΕ, τόμ. Α΄ (1811), σ. 158.

[2] Jac. Rizos Néroulos, Cours de littérature grecque moderne, (ἔκδ. β΄ τοῦ 1828), σ. 73.

[3] Ἰδὲ τὸ βιογραφικὸν περὶ Ἰγνατίου σημείωμα τοῦ Σ. Οἰκονόμου (=ΙΙ, ἀρ. 279). Πρβλ. καὶ Περ. Ζερλεντου, Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασᾶ, σ. 8.

[4] ΓΑΚ, Συλλ. Βλαχ. Δ΄, 121. Ὡς ἐλέχθη καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν, τὸ ἀντίγραφον τοῦ Σ. Οἰκονόμου ἀπόκειται νῦν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, ἀρχεῖον Κωνστ. καὶ Σοφ. Οἰκονόμων. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τῶν σωζομένων φιλολογικῶν συγγραμμάτων τοῦ πατρός του ἀναφέρει μόνον ἕνδεκα λόγους: «Τοῦ παιδείας κατόχου τούτου καὶ περικλεοῦς Οὐγγροβλαχίας ποιμενάρχου σώζονται παρ᾽ ἡμῖν ἀνέκδοτοι λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ ὀκτώ, καὶ ἕτεραι τρεῖς ὁμιλίαι ἐκφωνηθεῖσαι εἴς τε τὰς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν τοῦ Λυκείου καὶ εἰς τὴν πρώτην τῆς

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

1. «Λόγος αὐτοσχέδιος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Κυρίου Ἰγνατίου ἐν τῇ Μητροπόλει κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Βουκουρέστιον ἀφίξεώς του. 1810 Μαΐου 5» [1].

2. «Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν μακαρίτην Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλον. 1818 Ἰουνίου 30».

Ἀναφέρεται ὁ λόγος οὗτος εἰς τὸν Κεῖον Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλον, τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας ἀπὸ τοῦ 1774 καὶ πεσόντα κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1810) [2].

Ὁ λόγος οὗτος ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ *Περικλέους Ζερλέντου* ἐν «Παρνασσῷ», τόμ. ΙΑ΄ (1887), σ. 201 κἑξ.

3. «Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Λυκείῳ εἰς τὰς πρώτας κοινὰς τῶν μαθητῶν ἐξετάσεις. 1810 Ἰουλίου 7».

Βραχὺς παραινετικὸς λόγος πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Λυκείου τοῦ Βουκουρεστίου. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ 1811, σ. 47-48 καὶ εἶτα ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι, ΙΗ΄ (1924), σ. 329-330, ἄνευ τοῦ ἀντιτουρκικοῦ προοιμίου.

4. «Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Λυκείῳ εἰς τὴν πρώτην τῆς Φιλολογικῆς Ἑταιρείας συνέλευσιν. 1810 Ἰουλίου 22».

Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ 1811, σ. 59-61.

5. «Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν μακαρίτην πρίγκιπα Βασίλειον Δολγορούκην. 1810 Σεπτεμβρίου 8».

Ἐπιτάφιον ἐγκώμιον εἰς τὸν νεαρὸν στρατηγὸν Δολγορούκην ἀποθανόντα ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις.

6. «Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ Μητροπόλει πρὸς τὸν ἐξοχώτατον κόμιτα κύριον Νικόλαον τὸν Καμένσκην τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ἀρχιστράτηγον. 1810 Νοεμβρίου 11».

Ὕμνος πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ρώσων Νικόλαον Καμένσκην, τὸν νικητὴν τῶν Τούρκων ἐν Βλαχίᾳ [3].

Φιλολογικῆς Ἑταιρείας συνέλευσιν (τῇ 22 Ἰουλίου 1810) μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶ γενομένης γαλλικῆς τούτου ἑρμηνείας». ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα, Α΄, ιη΄-ιθ΄, ὑποσημ.

[1] ΙΙ, ἀρ. 274.

[2] ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Documente grecesti privitoâre la istoria Romanilor, [Συλλογὴ Εὐδοξίου Χουρμουζάκη, τόμ. XIII], Bucuresti 1909, σ. 130. (Ἐφημερίδες ἰδιόχειροι Κωνσταντίνου Καρατζᾶ 1777-1811). Περὶ τοῦ Ἐμμ. Παπαδοπούλου ἰδέ: Ι. ΓΟΥΣΗ, Ἱστορικὰ Σουλίου, Παρνασσὸς τόμ. ΙΑ΄ (1887) σ. 38, ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι, Ε΄, 257-262 καὶ Η΄, 13, ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ, Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας, ἔκδ. Βενετίας (1815), Β΄, 75, ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Α΄, 301 σημ., Δ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, Β΄, 532, Λ. ΖΩΗ, Λεξικὸν τῆς Ζακύνθου, σ. 844 κ.λ.

[3] ΙΙ, ἀρ. 275.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

7. «Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων. 1811 Μαρτίου 26».

Κήρυγμα θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

8. «Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ μετὰ τὸν Νιπτῆρα. 1811 Μαρτίου 30».

Κήρυγμα θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

9. «Ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Βουκουρεστίου παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας κυρίου Ἰγνατίου. Κυριακῇ, τῇ 30 Ἀπριλίου 1811, παρόντος τοῦ ἐξοχωτάτου ἀρχιστρατήγου κυρίου Κουτούζωφ».

Λόγος πρὸς τιμὴν τοῦ νέου ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Κουτούζωφ ἀντικαταστήσαντος τὸν λόγῳ ἀσθενείας ἀποχωρήσαντα Καμένσκην [1].

10. «Ὁμιλία ρηθεῖσα γραικιστὶ παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας κυρίου Ἰγνατίου τῇ Κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως τῇ 21 Μαΐου 1811».

Κήρυγμα θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

11. «Λόγος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τῆς πανιερότητός του κατὰ τὰς τελευταίας ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν» (15 Ἰουλίου 1811) [2].

Τμῆμα τοῦ λόγου τούτου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, Α΄ (1811), σ. 342-343.

Σημειωτέον ὅτι εἰς τοὺς ὑπ' ἀριθ. 3,4 καὶ 11 λόγους τοῦ Ἰγνατίου, οἱ ὁποῖοι ἐδημοσιεύθησαν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ ἐκείνου Ἄνθιμος Γαζῆς ἐπέφερε γραμματικὰς καὶ φραστικάς τινας μεταβολάς, τὰς τελευταίας διὰ πολιτικοὺς ἴσως λόγους.

12. «Λόγος τῆς Πανιερότητός του εἰς τὴν ἀπὸ τῆς δουναβικῆς ἐκστρατείας ἐπιστροφὴν τοῦ ἐξοχωτάτου κόμιτος Κουτούζωφ· τῇ 3 Δεκεμβρίου 1811 ἐν Βουκουρεστίῳ».

Ὕμνος εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Κουτούζωφ ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν Τούρκων νίκῃ τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1811 καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης προσπαθείας του [3].

13. «Oraison funèbre de Monsieur d' Italinsky prononcée en grec, par son Éminence Monseigneur le Métropolitain Ignace dans l' église grecque de Livourne le 30 Juin (12 Juillet) 1827».

Λόγος εἰς μνήμην τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ d' Italinsky, ἐκφωνηθεὶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Λιβόρνου τὴν 30 Ἰουνίου (12 Ἰουλίου) 1827. Σῴζεται ἐν γαλλικῇ μεταφράσει εἰς τὸ ἀρχεῖον Ἰω. Καρατζᾶ καὶ Μιχ. Σούτσου τὸ φυλασσόμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Μπενάκη (Φ. 15).

---

[1] Η, ἀρ. 276.

[2] Αὐτόθι, ἀρ. 277.

[3] Αὐτόθι, ἀρ. 278.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

2. *Συγγραφαί.* 1. «Σύνοψις ἱστορικὴ περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ διατριβὴ αὕτη γαλλιστὶ συνταχθεῖσα ὑπεβλήθη εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας Νικόλαον Ρομαντζώφ, ὅταν ἡ τύχη τοῦ Ἰγνατίου εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορος[1]. Σκοπὸς τοῦ μακροῦ τούτου ὑπομνήματος ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῶν ζητημάτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Ρῶσον ὑπουργὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Τσάρον, τὸν προστάτην τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, παρὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἐξόριστος ἐκ τῆς ἐπαρχίας του ἱεράρχης ἀνέμενε τότε καὶ τὴν προσωπικήν του ἀποκατάστασιν.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο εὑρισκόμενον ἐν ἀντιγράφῳ εἰς χεῖρας τοῦ Δημητρίου Σχινᾶ, ὅστις εἶχεν ἀναγνώσει τοῦτο μεταφράσας ἑλληνιστὶ κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλολογικῆς Ἑταιρείας[2], ἐξεδόθη γαλλιστὶ τὸ πρῶτον καὶ ἀνωνύμως ὑπὸ Ἀνδρέου Μουστοξύδου ἐν τῇ ἐφημερίδι «Le Courrier de la Grèce» τῇ ἐκδιδομένῃ ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1830 (ἀρ. φ. 4 - 6). Ἐκεῖθεν παραλαβὼν ὁ Γ. Χρυσίδης μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ἑλληνιστὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος 1831 εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ἀθηνᾶ, ἤτοι ἀνάλεκτα γεωγραφικά», σ. 6 κἑ.[3]. Τέλος δὲ ὁ ἐν Ἐνετίᾳ λόγιος βιβλιοφύλαξ τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης Ἰωάννης Βελοῦδος ἀνετύπωσε τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῳ ἡμερολογίῳ «Ἡ Χρυσαλλὶς» τῶν ἐτῶν 1860 (σ. 3-48) καὶ 1861 (60-67).

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τοῦ Ἰγνατίου ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὸν ὀρθόδοξον κλῆρον καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ, ἰδίως ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἐν αὐτῷ ὑπεραμύνεται μετὰ ζήλου τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ ἐλέγχει τοὺς ἀδίκως κατηγοροῦντας τὸν κλῆρον τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ προσπάθεια τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ὑποδούλου ἔθνους[4].

Σημειωτέον ὅτι ὁ ὑπουργὸς Ρομαντζώφ, λαβὼν τὸ ὑπόμνημα, ηὐχαρίστησε τὸν Ἰγνάτιον διὰ τῆς ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1809 ἐπιστολῆς του, διὰ τῆς ὁποίας ἔκρινε τὴν

---

[1] Εἰς τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα τῆς Ρωσίας σώζεται τὸ κείμενον τοῦτο ὑπὸ τὸν τίτλον: «Précis historique sur l'état actuel de l'Église orthodoxe d'Orient, adressé à Son Excellence Monsieur le Comte Nicolas de Romanzoff, Ministre des Affaires Étrangères et du Commerce, chevalier de plusieurs Ordres e. c., e. c. Par Ignace Archevêque, Métropolitain d' Arta». (APK, Glavnii Archiv, 11-26, D. 3, L. 1-18).

[2] ΛΕ, Α' (1811), σ. 61.

[3] Τῶν δύο τούτων πρώτων ἐκδόσεων γίνεται μνεία καὶ εἰς «Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων», τόμ. Α', σ. ιη'-ιθ', ὑποσημ. Ἰδὲ καὶ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Βιβλιογραφία Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας. Ἠπειρωτικὰ Χρονικά, τόμ. 5 (1930), σ. 224.

[4] *Ἡ Χρυσαλλίς*, ἡμερολόγιον τοῦ 1861. Ἐν Βενετίᾳ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, σ. 67.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

διατριβὴν ταύτην εὐμενέστατα ἐπαινέσας συγχρόνως τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἰγνατίου: «... Il est écrit avec une onction qui lui donne beaucoup d'intérêt, et on y rencontre fréquemment les traces des vertus éminentes qui vous caractérisent». Προσέθετε δὲ ὁ Ρομαντζώφ, ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τοῦ πονηματίου τούτου διὰ νὰ σχηματίσῃ εὐμενῆ γνώμην περὶ τοῦ μητροπολίτου, διότι ἦτο ἤδη καλῶς προδιατεθειμένος ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ τὸ ἔργον τοῦτο προσέθετε νέα στοιχεῖα, ἵν' αὐξηθῇ ἡ πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ὑπόληψίς του [1].

2. [Ἰγνατίου Οὐγγροβλαχίας], «Ἀπολογία Ἱστορικὴ καὶ Κριτικὴ ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα, συγγραφεῖσα παρὰ Κυρίλλου Κ. κατ' ἐπίμονον ζήτησιν τῶν ὁμογενῶν, 1815» (σελ. α΄-β΄+122, ἄ. τόπου ἐκδ., σχ. 8ον μικρόν) [2].

Τόπος ἐκδόσεως δὲν ἀναφέρεται, ἀλλά, καθὼς ἐσημείωσεν ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος [3], τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη ἐν Πίζῃ καὶ οὐχὶ ἐν Βιέννῃ, ὡς ἄλλοι ὑπέθεσαν. Τοῦτο δὲ τεκμαίρεται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς Ἀπολογίας, ἔνθα ὁ Ἰγνάτιος ἀναφέρει τὴν Βιέννην ὡς πόλιν ἐν ᾗ κατὰ τὸ παρελθὸν διέτριψε χρόνον πολὺν (σ. 61-62). Ἐγράφη δὲ ἡ διατριβὴ αὕτη κατὰ προτροπὴν Κυρίλλου ΣΤ΄ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅστις κατὰ τὸν Σοφ. Οἰκονόμον καὶ σημειώσεις ἐπὶ τούτῳ ἔπεμψεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον [4]. Ὡς πληροφορίας τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ΄ ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν θεωρεῖ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ γραφόμενα περὶ φιλομουσίας ἀρχιερέων τινῶν (σελ. 74-76) [5].

Τὸ ἔργον τοῦτο συνέγραψεν ὁ Ἰγνάτιος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κύριλλος Κ. εἰς ἀπάντησιν τεσσάρων διατριβῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Εἶναι δὲ αἱ διατριβαὶ αὗται αἱ ἑξῆς:

α΄) Ἐπιστολιμαία διατριβὴ ἀπευθυνομένη «τῷ πανιερωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ μητροπολίτῃ πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ μοι κυρίῳ Ἰγνατίῳ τὴν ταπεινὴν προσκύνησιν». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ν. Δούκα ἐν Βιέννῃ τὴν 1 Φεβρουαρίου 1812 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν δεκάτομον σειρὰν «Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων...» καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸν 7ον τόμον αὐτῆς, ὅστις περιλαμβάνει τοὺς λόγους τοῦ ρήτορος Αἰσχίνου (Βιέννη 1813). Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Δούκας μετὰ προφανοῦς ταπεινοφροσύνης, ἀλλὰ καὶ μετὰ δυσκόλως ἀποκρυπτομένης εἰρωνείας ἐλέγχει

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 1 (ΙΙ=, ἀρ. 43).

[2] Ὡραῖον ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Ἰγνατίου συνδεδεμένον μετὰ τριῶν διατριβῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα ἀπόκειται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν (Θ. 3847).

[3] Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά, Α΄, ιθ΄, ὑποσημ. Πρβλ. καὶ ΜΑΝ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ, Πατριαρχικαὶ ἐφημερίδες. Ἀθῆναι 1938, 381.

[4] Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., Α΄, ιθ΄, ὑποσημ.

[5] Μ. ΓΕΔΕΩΝ, Πατριαρχικαὶ ἐφημερίδες, σ. 382 κέ., ἔνθα καὶ εἰκὼν τοῦ Ἰγνατίου ληφθεῖσα ἐκ τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνικῆς Ἑταιρείας ἀποκειμένης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν Ἰγνάτιον διὰ τὰ δύο ἐν Βουκουρεστίῳ πνευματικά του τέκνα, ἤτοι τὸ Λύκειον καὶ τὴν Ἑταιρείαν. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ Λυκείου ἰσχυρίζεται, ὅτι τοῦτο ἐξέφυγε τοῦ παλαιοῦ του σκοποῦ καὶ ἀποκρούει τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς εἰσαχθείσας εἰς αὐτό, ἤτοι τὸν παραμερισμὸν τῆς διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς, τὸν πολὺν θόρυβον περὶ τὰ πειράματα τῆς πρακτικῆς ἠλεκτρικῆς κ.λ. Τὴν δὲ Ἑταιρείαν κατηγορεῖ ὡς ἀποτυχοῦσαν καὶ θεωρεῖ τὰ μέλη της ὡς ἀργοσχόλους, οὐδὲν ἀξιόλογον ἐπὶ δεκαετίαν πράξαντας, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν τομέα τῶν μεταφράσεων. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Λυκείου ὑποδεικνύει τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν μέθοδον τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν ἐπὶ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου («ἀνακλητέον τὸ σχολεῖον τοῦ μακαρίτου Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου», σ. 13). Περὶ δὲ τῆς Ἑταιρείας συμβουλεύει, ἵνα τὰ μέλη αὐτῆς ἐπιδοθῶσι μετὰ ζήλου εἰς τρία ἔργα: 1) τὴν μετάφρασιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, 2) τὴν σύνθεσιν γραμματικῆς καὶ 3) τὴν σύνταξιν λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης.

β΄) Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἐν Ἑρμαννουπόλει τὴν 26 Ἀπριλίου 1814 καὶ τυπωθεῖσα ἐν Βιέννῃ τὸ 1815 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν παναγιώτατον Πατριάρχην κύριον Κύριλλον περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ὑπὸ Νεοφύτου Δούκα. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, 1815» (σ. 1-33).

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Δούκας καταγγέλλει κατάπτωσιν τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων μέχρι καὶ τῶν κατωτάτων. Ἰδιαιτέρως καταφέρεται κατὰ τῶν ἐπισκόπων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς κατακρίνει ἐξ ἴσου σφοδρῶς, ἰδίᾳ τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους καὶ τοὺς ἀμετόχους παιδείας ἑλληνικῆς καὶ ὅλως ἀμυήτους τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων. Τέλος κατακρίνων τὸν ἐν ἐρήμῳ βίον τῶν μοναχῶν, προβάλλει πρὸς μίμησιν τὰ ἐν Βιέννῃ μοναχικὰ τάγματα, ἐκ τῶν ὁποίων «οὐδέν ἐστιν ὃ μὴ ἔχει ἔργον τι εἰς ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, καὶ πάντων μάλιστα τὸ διδάσκειν». Ἐν τέλει δέ, φέρων τὸν λόγον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν περιβολὴν τῶν κληρικῶν γενικῶς, λέγει ὅτι, ἐὰν ἤθελεν ἀξιωθῇ ποτε ἐπισκοπικοῦ θρόνου, «σκευὴν ὅλην δι' ὅλης ἁπλῆν ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἄθωνι ὑφασμάτων, ἤ τινων ἄλλων καθαρῶν μέν, σεμνῶν δέ, καὶ τοῖς τὸ σχῆμα τοῦτ' ἔχουσιν ἐμπρεπόντων, μετακομισάμενος περιεβαλόμην...». (σ. 30). Ἐν μιᾷ φράσει, συμβουλεύει τῷ Πατριάρχῃ: «τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν μεταβαλεῖν».

γ΄) «Καλόγηρος, ἤτοι ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς προτρεπτικὴ εἰς φιλολογίαν».

Ἐπιστολιμαία καὶ αὕτη διατριβὴ ἀπευθυνομένη «μοναχοῖς πᾶσι τοῖς ἐμοῖς συναδελφοῖς καὶ φίλοις Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν», γραφεῖσα ἐν Βιέννῃ τὴν 1 Μαΐου 1815. Συνεξεδόθη μετὰ τῆς ὑπὸ στοιχ. β΄ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κύριλλον ἐπιστολῆς, «ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, 1815» (σ. 35-59).

Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ὁ Δούκας ἐλέγχει τοὺς μοναχοὺς ὡς διάγοντας βίον ἀλλότριον πρὸς τὴν ὑπόσχεσίν των. «... Νῦν δὲ εἰς τί καταγίνονται οὗτοι οἱ θεῖοι πατέρες;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ διὰ τίνων ἔργων προχωροῦμεν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσωμεν ἕκαστος τὰς ἐξ ἔργων ἀνταμοιβάς; Βαβαὶ τῆς ἀπολογίας!..». Περαιτέρω δὲ καθορίζει τὰ κατὰ τὴν γνώμην του ἁρμόζοντα εἰς τοὺς ὀρθοδόξους μοναχοὺς ἔργα.

δ΄) «Ἀπάντησις πρὸς τὸν ἐπαγγελλόμενον Μισοπόνηρον». Διατριβὴ ἀποτελοῦσα ἀπάντησιν τοῦ Δούκα πρὸς ἀνώνυμον ἐπικρίναντα τὰς γλωσσικάς του ἰδέας. Συνεξεδόθη μετὰ τῶν ὑπὸ στοιχεῖα β΄ καὶ γ΄ ἐπιστολῶν τοῦ Δούκα ἐν Βιέννῃ τὸ 1815 (σ. 60-80).

Εἰς τὴν τετραλογίαν ταύτην τοῦ Δούκα ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαντήσῃ ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψε τὴν ἱστορικὴν καὶ κριτικὴν Ἀπολογίαν, διὰ τῆς ὁποίας προσεπάθησε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς κατηγορίας τοῦ δεινοῦ ἑλληνιστοῦ κατὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, κατὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου γενικῶς καὶ κατὰ τῶν μοναχῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ καὶ τὰ περὶ γλώσσης κηρύγματα αὐτοῦ.

Τὴν διατριβὴν ταύτην τοῦ Ἰγνατίου ἐπῄνεσε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Καποδίστριας κατὰ Μάρτιον τοῦ 1816. Ἀναφερόμενος εἰς τὸ θέμα τοῦ καθεστῶτος τῶν ἠπειρωτικῶν παραλίων τῶν κατεχομένων ἄλλοτε ὑπὸ τῆς Βενετίας (Ex-Veneto) καὶ σκεπτόμενος ἴσως νὰ προτείνῃ ὡς ἐκκλησιαστικὸν ἀρχηγὸν τὸν Ἰγνάτιον, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐκ Πετρουπόλεως τὴν 8/20 Μαρτίου 1816, ὅτι συχνάκις συνεβουλεύετο τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ἰγνάτιος ἐξεφράζετο ὡς ἐπίσκοπος, ὡς πατὴρ καὶ ὡς καλὸς ὑπουργός[1].

Περὶ τῆς διατριβῆς ταύτης, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετίας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της, ἐδημοσίευσεν ἐκτενῆ μελέτην ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἔγραψαν δὲ καὶ ἄλλοι περὶ αὐτῆς λίαν εὐμενῶς[2].

3. *Πρόσθετοι ἀσχολίαι τοῦ Ἰγνατίου.* Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐν Πίζῃ παραμονῆς του ὁ Ἰγνάτιος εἶχεν ἀναλάβει ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν ἐκτύπωσιν συλλογῆς τινος ἀνεκδότων ἑλληνικῶν, καταρτισθείσης ὑπὸ δύο φιλολόγων, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα. Ἐπρόκειτο πιθανῶς περὶ τῶν λογίων Χρησταρῆ καὶ Ἰατροπούλου, οἱ ὁποῖοι παρέμενον τότε ἐν Πίζῃ. Προκηρύξεις δι' ἐγγραφὴν συνδρομητῶν τῆς ἐκδόσεως ταύτης καὶ συλλογὴν χρημάτων εἶχεν ἀποστείλει ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὸν μητρο-

---

[1] ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Ε΄ 34 (=ΙΙ, ἀρ. 85).

[2] ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Βιβλίου ἑκατονταετηρίς. Ἐκκλησιαστικὸς Κῆρυξ Λάρνακος, ἔτ. Ε΄ (1915, 31 Μαΐου), σ. 289-295. Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, Περὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς τοῦ κληρικοῦ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, τόμ. Γ΄ (1919), σ. 237 κἑ. ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΓΟΡΤΥΝΟΣ καὶ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΕΩΣ, Νεόφυτος Δούκας καὶ Νεόφυτος Βάμβας. Θεολογία, τόμ. Γ΄ (1925), σ. 146 κἑ. Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος..., σ. 52. ΣΟΦ. ΛΩΛΗ, Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Ν. Ὑόρκη 1949, σ. 16-17. Ἰδὲ σχετικὴν μνείαν ἐν ἐφημερίδι *Ἀθηνᾶ*, τῆς 4 Ἰουλίου 1849, ἔνθα ὅμως ἀναφέρεται ὡς τόπος ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου ἡ Βιέννη. Πρβλ. καὶ ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, Πατριαρχικαὶ ἐφημερίδες, σ. 381 κἑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πολίτην Μολδαβίας Βενιαμὶν καὶ εἰς τοὺς ἐν Βιέννῃ φίλους του Ζηνόβιον Πώπ, Γεώργιον Σταύρου καὶ ἄλλους. Τόσον ὁ Μολδαβίας Βενιαμίν[1], ὅσον καὶ οἱ ἐν Βιέννῃ[2] ἀπεδέχθησαν προφρόνως τὸ αἴτημα τοῦ Ἰγνατίου.

Σημειωτέον εἰσέτι ἐνταῦθα, ὅτι ἡ θεολογικὴ καὶ ἱστορικὴ κατάρτισις τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἦτο τῶν συνήθων. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἰδιαιτέρως ἐξετίμα τὴν ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν καὶ τὰς περὶ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἐνδελεχεῖς γνώσεις αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἐζήτησε τὰ φῶτα τοῦ Ἰγνατίου, ὅτε σχολάζων ἐν Γενεύῃ κατὰ τὸ 1823 ἐσκέφθη νὰ συνθέσῃ πόνημά τι «περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος», μολονότι εἶχε πλησίον του τότε ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον τὸν φίλον του Ἀνδρέαν Μουστοξύδην. Ὅταν δὲ μετέβη εἰς Γενεύην ὁ Ἰάκωβος Ρῖζος Νερουλὸς καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸ χειρόγραφον συγγράμματος, τὸ ὁποῖον μόλις εἶχεν ἀποπερατώσει, ὁ Καποδίστριας ἠθέλησε νὰ συγχωνεύσῃ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Ρίζου τὴν ἰδικήν του σχετικὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπιδοκιμάσῃ καὶ ὁ Ἰγνάτιος τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του τὴν πνευματικήν του συνδρομήν.

Ἐζήτει δὲ ὁ Καποδίστριας τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἰγνατίου ἐπὶ ζητημάτων εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔδιδον λύσιν τὰ ὑπάρχοντα βιβλία καὶ αἱ παραδόσεις, οἷα ἦσαν: 1) ἡ παρακμὴ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, 2) ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, 3) ἡ στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλα ἀνάλογα.

Ἕτερος ὅρος, ὃν ἔθετεν ὁ σεμνὸς Καποδίστριας διὰ τὴν συνεργασίαν του ταύτην, ἦτο ὅπως τὸ ἔργον δημοσιευθῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ρίζου. «Ἂν ἡ ὑμετέρα πανιερότης ἐγκρίνῃ τὸ σχέδιόν μας, ἂς εὐαρεστηθῇ νὰ μοὶ μεταβιβάσῃ ὅσον τάχιστα τὰς εἰδήσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ ζητήσω παρ' αὐτῆς...»[3].

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ρίζου, περὶ οὗ γίνεται ἀνωτέρω λόγος, εἶναι ἡ ἐκδοθεῖσα ἐν Γενεύῃ τὸ 1828 «Histoire moderne de la Grèce, depuis la chute de l' empire d' Orient» (σχ. 8ον, σελ. VI + VI + 543).

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ τοῦ Ρίζου οὐδεμία μνεία γίνεται συνεργασίας τοῦ συγγραφέως μετὰ τοῦ Καποδίστρια. Ἀναφέρει μόνον ὁ προλογίσας τὴν ἔκδοσιν,

---

[1] Ὅρα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μολδαβίας Βενιαμὶν πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1816. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 3 (ΙΙ, ἀρ. 83).

[2] Ἐπιστολὴ Ζηνοβίου Πὼπ πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 22 Νοεμβρίου 1815. ΓΑΚ, Ἀρχ. Ἰγνατίου Δ' 10 (=ΙΙ, ἀρ. 75).

[3] Ἐπιστολὴ Ἰω. Καποδίστρια πρὸς Ἰγνάτιον ἀπὸ 12/24 Ἀπριλίου 1823. (Ἐφημ. *Αἰών*, 30 Σεπτεμβρίου 1850). Παρομοίας εἰδήσεις καὶ «ὕλας» ἐζήτει ὁ Ἰάκωβος Ρῖζος καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ δι' ἐπιστολῆς του ἐκ Γενεύης ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου 1826, τὰς ὁποίας λαμβάνων ἔθετε προφανῶς ὑπ' ὄψιν τοῦ Ἰω. Καποδίστρια: «Τὰ σημειώματά σας τὸν ὑπεραρέσουν καὶ τὰ εὑρίσκει ἀναγκαιότατα καὶ σᾶς παρακαλεῖ νὰ μὲ σημειώσετε ὅσα ἡ πολυπειρία σας καὶ ἡ φρόνησίς σας στοχάζεται ἀναγκαῖα...». (ΑΚΣ, Φ. 10).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅτι ὁ Ρῖζος ἐτιμᾶτο τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια, τὸν ὁποῖον καὶ ἠκολούθησε κατερχόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δυνάμεθα ὅμως ἐκ τῶν περιεχομένων τοῦ βιβλίου, ἐν οἷς περιλαμβάνονται καί τινα τῶν κεφαλαίων περὶ ὧν ὁ Καποδίστριας εἶχε ζητήσει τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἰγνατίου, νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἡ ἐργασία τοῦ Καποδίστρια περιελήφθη εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ρίζου, τὸ ὁποῖον, ἐνῷ ἦτο ἕτοιμον ἀπὸ τοῦ 1823 (ὡς ὁ Καποδίστριας ἔγραψεν εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον ἐπιστολήν του) ἐξετυπώθη τὸ 1828, ἤτοι μετὰ πέντε ὁλόκληρα ἔτη.

Σημειωτέον ἐν κατακλεῖδι ὅτι ἐν μέσῳ ἀγῶνι, κατὰ τὸ 1823, ὁ Ἰγνάτιος, κατανοῶν τὴν σημασίαν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Μαυροκορδᾶτον τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀνατεθῇ εἰς ἱκανόν τινα ἄνδρα ἡ σύνταξις ἱστορικῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων τῆς Ἐπαναστάσεως: «... ἓν χρονικὸν εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ κρατηθῇ ἀπὸ κανένα συνετόν, εἰλικρινῆ καὶ τίμιον ἄνδρα, διὰ νὰ φανῶσι μίαν ἡμέραν ποῖοι ἔσωσαν τὴν πατρίδα καὶ νὰ τοὺς γνωρίσῃ χάριν τὸ γένος. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ οἱ λόγοι ἑκάστου νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν γνωστοί» [1].

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α΄ ΤΟΜΟΥ

[1] Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς Μαυροκορδᾶτον ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1823 (ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορικὰ ἔγγραφα, σ. 181).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens